

WIKTENAUER

A HEMA ALLIANCE PROJECT

This file contains a reproduction of *De duello, vel De re militari in singulari certamine* by Paride del Pozzo (1476). While the incunable and its text reside in the public domain, photographers who create such reproductions possess rights under the copyright laws of many nations.

The black and white photographs in this document were commissioned by the Biblioteca Nacional de España, which allow use under the CC-BY-NC-SA license:

You are free to remix, transform and build upon the images for non-commercial public use, provided that the source of the copied work is cited as belonging to the holdings of the Biblioteca Nacional de España.

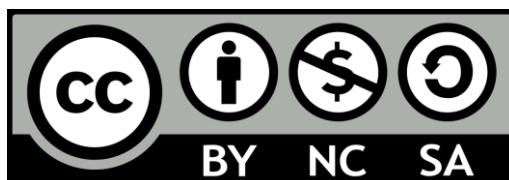
Any derived work must be distributed under the same CC-BY-NC-SA: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International license by Creative Commons. The BNE must be clearly identified as the source of the images.

Non-commercial public use of the images in Biblioteca Digital Hispánica (with content in the public domain) is free and does not require a previous authorisation. Use of these images does not involve an exclusive assignment and shall imply the citation of the source of the copied work as belonging to the holdings of the Biblioteca Nacional de España.

For public use of these images for commercial purposes, public prices are set. Use shall require previous authorisation from BNE. [Conditions and public prices](#) are available in the BNE website.

The color photographs in this document were taken by Michael Chidester, and to simplify usage rights he releases them under the same license. Michael Chidester/Wiktenauer should be clearly credited as the source of the images.

Insquequo omnes gratuity fiant

INcipit tabula libri rei militaris et singularis certaminis qui appellatur liber regum et principum quia in eodem describuntur sentencie decernende per ipsos reges et principes in casibus ipsorum certaminum ceteros libros undecim cum rubricis in singulis questionibus qui etiam continet copiosum tractatum de nobilitate quam accendit plurimum in preliis singularibus.

Liber primus continet .

De qualitate strenui pugnatoris et vt sit diu in armis versat⁹
et ossa armis indurata hñs et non in delicijs enutritus .

An controuerſie armorũ ſint decidende ubi armorũ ʒrtus ſti-
lus deest ꝑ autoritates uetę et ꝑ iura ciuilia imperatorũ et iuriſ
conſultorum .

De modo puocationis ad pugnā et q̄ dz cū iusticia ad ip̄m ꝑ
cedi.

De puocatore et de signo arra vel pignore diffedancie.

De requisitis ad singulare certamē vel pugnam perficiendā.

Quid sit duellū et q̄ dicitur iudiciū diuinū seu humanum licet non semper verum s̄ incertum.

De iusticia, puocationis ad pugnã et quid fm astroz peritos.

De probatione que fit per pugnam et q non est vera probatio
& de dei iudicio in pugna et vide in pximo capitulo ubi lati
us de dei iudicio.

An pugne et duella singulariũ personaz sint pmissa de iure di-
uino et quid de iure ciuili et canonico et iusticia diuina in pu-
gnis.

De iusticia singularis certaminis siue pugne et de casibus in quibus licita est habetur infra in titulo de causis pugne

An certamina et duella possint concedi in terris ecclesie .

Quis dicatur prouocator in pugnis et singulari certamine z vi
de infra circa finem in alio capitulo

Toarneye Jeanne &
Ortensie de Willems

An dominus temporalis possit et debeat arcere subditos ne faciant certamina et duella .

An principes iure belli teneant concedere pugne iudicium et assumere partes iudicis p honore pugnare volentium .

An prelat9 possit prohibere pugnam iam iure belli indictam per principem secularem .

Quis dicatur iudex competens in pugna vel certamine singulari .

Quis possit indicare vel concedere licentiam pugne gerende inter aliquos diffidatos .

De iuramento prestando a pugnatoribus .

Qz puocator eligit probationem per pugnam puocatus vero debz eligere iudicem arma et locum et vide proximum capitulum

Qz puocator debet pugnare fm qualitate puocati et iuxta conditionem puocati et non suam .

Quis primo in pugna percuciat .

Qz pugna est species probationis .

Qz prouocans ante omnia tenetur probare et ostendere aliqua indicia et presumptiones quas habz contra prouocatum .

An pugnares cepta et et indicta eis pugna possint penitere .

Liber secundus continet .

De loco pugne vel duelli .

An si prouocator qui iure belli reperit locum tutum et princeps concedens noluerit q non pugnent sit liberatus vel teneatur alium reperire .

An si pugna fuit indicta et pugnatore cupiunt pugnare et cum pugnarunt ipsos diuiserit superior teneatur prouocatus iterum accedere ad alium locum ad perficiendam pugnam .

An pugnatore facto decreto q non possint exire ante finem pugne et ex impulsione amborum exiuerint teneantur pena imposita .

An si vnus uel ambo pugnatōres in mutua colluctatione exi-
uerint signa certaminis teneantur ad penam.

Quando uno impetu ambo pugnatōres excedūt signa loci pu-
gnatorii & illico redeunt an puniantur.

An si vnus pugilum alterum insultet anteq̃ ueniat ad locum
destinatum sit proditor & teneatur ad damna propterea illata

Quando vnus pugnantium aufugit extra locum certaminis &
capitur a familiaribus an alter pugnatōr insequens possit illum
occidere.

Quando fit iudicis decretum q̃ nullus transcendat campum &
vnus impulsus transcendit & incontinenti reintrat & percutit
alium.

Questio de vno nobili prouocato ab alio qui accessit ad locum
die statuta & alter non accessit allegans iudicis suspicionem &
loci.

Q̃ is qui tenetur reperire locum & iudicem si accessit per prin-
cipes christianorum & non inuenerit iudicem q̃ non tenetur
accedere ad loca infidelium & sarracenorum.

Si prouocatus qui tenetur locum reperire eo non inuento tene-
atur accedere ad loca siluestria.

Liber tercius continet de die duelli.

Q̃ qui tenetur eligere locum iudicem & tempus non posset eli-
gere tempus indicens & longissimum.

De die statuta inter Regez Carolum & Regē petrum ad bellū.

Quando alter pugnatōrum non uenit in die statuta allegās im-
pedimentum.

Quando vnus pugilum nō uenit in die statuta quia mortuus
fuerat quid tunc agendum.

Si vna die non potuit expediri pugna vel duellum an sit fini-
endum alia die.

Quando vnus miles dederat diffidantiam alteri militi & non
dum die belli cedente diffidat alium si hoc facere potest.

**Liber quartus continet de armis
cum quibus est pugnandum inter
diffidatos.**

De armis concessis fm ius longobardú & quid de cōsuetudine
Si duo se diffidant ad pugnam non cum armis militaribus an
sint admittendi.

**Liber Quintus continet.
De dandis campionibus.**

An liceat positis in dignitate vel personis illustribus dare cam
pionem vel personaliter pugnare teneantur.

Si vnus comes diffidatus per militem dat campionem qui si
ne fraude deuincitur an comes sit deuictus.

An in casibus in quibus duellum permittitur sit licitum pug
nare per campionem.

Q. in septem casibus est licitum dare campionem.

Q. equa debet fieri distributio campiorum.

Ex quibus causis campio repellatur a pugna.

De iuramento campiorum.

Campio deuictus pro alio non pugnabit.

Campio infideliter pugnans punitur.

An miles a rustico appellatus possit dare campionem.

An liceat pecunia corrumpere campionem.

An vasallus ratione feudi teneatur esse campio pro dño suo.

An mulier accusata teneatur dare campionem.

Q. campio non deferat venenum aut malam herbam.

Q. comites dant campiones in pugnis eorum.

Q. homicida non dat campionem.

An & quando fit conuentio de pugnando per se admittatur
campio. de campione vide. j. in. c. an si dominus impingit va
sallo. & in titulo de pugna nobilium. & in. c. nobilis. & in. c.
an officialis.

Libor Sextus continet.

De causis duelli..

- D**Eclaratio facta in ytalía per Imperatorem & pceres
ytalíe q̄ pugna fieret de falsitate carte uel instrumēti
Q̄ in certis casibus s̄m iura lombardorum pugna ad-
mictere de non permictendis duellis nisi ex maximis causis.
Q̄ non semper recurratur ad duellum nec fiat autoritate pro-
pria.
Q̄ duellum in regno Sicilię in duobus casibus tantum per-
mictitur.
In quibus causis fiat duellum cum sequentibus capitulis.
An liceat duellum facere pro defensione aliorum.
De causis ex quibus pugna permictitur.
An sine pugna causa leticie facta aliquis occidatur .teneatur
occidens.
An dominus possit in cā infidelitatis offerre pugnā vassallo.
si nō possit p̄bare per testes. z an detur cāpio in hoc casu
Quādo puocatur ad pugnā ratione p̄ditionis ubi multa de
proditiōe.
An deuictus in duello amplius teneatur in aliis pugnis.
An puocator possit mutare q̄relā in cōflictu lieterarum
An semel deuictus possit alios puocare in aliis causis
An facta p̄pulsatiōe iniurie uerbalis possit uenire ad pugnā.
An si iniuria inpingat q̄ p̄a sit possit ueniri ad pugnam
Quādo puocādu latitat ut nō puocetur quid agendum
Qñ puocator nihil rñdet lieteris prouocatoris.
Qñ armiger puocat ad duellū unū doctore uel philosophum
An qui pugnauit alias cum aliquo in duello possit reuersus in
p̄pria patria puniri.
Qñ puocatus impeditur p̄ dominū ipsius ut non pugnet
An puocator possit arceri p̄ iudicē s̄m ut alios nō puocet
Si armigeri unius exercitus possint singulariter pugnare cum
armigeris alterius exercitus sine licentia ducis
De subdito puocāte superiorē suū qui eum offendit.

An subditus ratōne adulteriū puocet dominū suū ad duellū.
An si inter duos pacatos oriatur noua lex sit lícitum duellum
ita q̄ pax non rumpatur
An si qd p̄mictat̄ sub pena & nō def sit locus pugne
An mulier offerens pugnam possit repulsari
An pater lícite possit inhibere q̄ filius in duello non intret
An facta hīnc inde p̄pulsatione sit locus pugne
An rōne insigniōz uel armoz possit p̄cedi ad pugnam.
An contra diffamatorem sit locus pugne
De p̄bis & causis p̄ que uerificat̄ iusticia pugne

Liber Septimus continet.

De pugna nobilium et de rebrosis.

Qd nobilitas actēdit̄ in pugna & qd sit nobilitas longus tra-
ctatus.
An liceat p̄sonaliter pugnare p̄ uno regno cum Imperatore.
An duo reges contendentes de regno possint guerram regni
expedire per pugnam.
An Rex nō coronatus possit pugnare cum Rege coronato
An comes possit puocare ad pugnam ducem
An princeps subditus possit puocari ad duellum per ducem.
similiter subditum.
An nobilis ex quatuor gradibus pauorum puoce ad duellū.
causa honoris comitem uel baronem
An dux exercitus uel officialis ciuitatis puocetur ad duellū.
Quod in pugna militum actēdit̄ qualitas
Qd in pugna dignitas actēdit̄ & rep̄bant̄ infames. & quid
de bastardis
An bastardi legitimatī possint rep̄bari in pugna
An armiger possit repulsari ab officiali exercitus ut cuq̄ eo nō
pugnet.
An nobilis possit puocari p̄ armigerz ab obz existētibz i cast̄
An dominus possit cogere uasallum ut p̄ eo pugnet in parti-
tē facta cum inimico cum quo guerram habet.

An armiger natione rusticus diu uersatus in armis .q. deinde redit ad domū .p.riā possit puocare nobilē ad pugnam.

An uiri negotiatores militātes in castris possint offerre pugnam nobili similiter in castris militanti

An si is q. cōuenerat cū alio pugnare incerta die efficiatur ante diem infamis possit apulsari a pugna

An submissus in cāpione & deinde ad mortē dāpnatus possit impediri executio sentētie ut prius pugna expediat

Liber Octauus continet.

De casibus duelli et de pactis pugnantium.

An facta conuentōe ut equites pugnēt ita q. rumpantur decē lance & unus cadat sit finis pugne.

Quādo duo pugnantes in terrā ceciderūt & unus aliū percussit & ambo sunt mortui

Quādo unus pugnatiū stans pedes occidit alterū uolentē ab e. quo descendere ad pugnandum

Quādo abo equites pugnantes uno impetu cadunt stante pacto ut cadens esset uictus

Quādo unus pugnatiū ex eq. deiectus tenebat equū alteriū pugnatoris p. frenū quē iā pcusserat & inde duellum finiuit.

Quādo duobus pugnātibus uno ad terrā deiecto alter stās supra eū tenebat & ille deiectus dixit se deuictū & cū gladio supra eum incūbentem occidit

Quando duobus pugnātibus facta sunt hinc inde diuersa uulnera in menbris quis dicatur habere maiorem honorem

Quis magis laudatur in bellis & quis maiore consequatur honorem.

Quando unus pugnantium detulit in bello clauam cum ueneno an attribuat sibi uictoria

Qñ unus pugnantiũ ex sãguinis uisione factus ẽ in extasi z ligatus. deinde inimicus moritur quis uictor existat

Quãdo abo facta cõuentione q̃ uictor arma pderet & esset captiuus inimici ad terrã ceciderũt mortui uno ictu .quis habeat maiorem honorem

Quãdo deiecto ab equo cõcitauit equũ suũ q̃ alterũ eqtẽ adeo q̃ equis rixantibus miles eques cecidit & moritur

Qñ unus eqtũ descendit ab equo & cõpugnatorẽ cepit per pedem qui se deiecit supra illum quẽ obtinuit

Qñ equus unius ppter framenta cecidit casualiter sine impulsione z cadens fuit ab alio captus an detur honor capienti

Qñ unus pugnantiũ tripedes detulit intra lizam.

Qñ unus pugnantiũ dixit io me rẽdo .& ista uerba dicendo strinsit ensem alterumq̃ occidit.

Qñ unq cadit ab equo z alter uadit storditus lógo tẽpore.

Quãdo unus leniter armatus in pmo cursu post equi terga percussit & alter cecidit

Quãdo duo longo tẽpore pugnarũt & mō unus erat desuper modo alter an sint sepandĩ.

Qñ ex cõsuetudine ciuitatũ iuuenes pugnat & colluctantur

Quãdo frater unius ex pugnantibus clamauit in fauor fratris ut contra alterum iret an sit puniendus

Qñ unus fugiẽs ab altero instratus cecidit & crus fregit . an insequẽs sit uictor

Qñ ẽ facta cõuẽtio q̃ q̃ plura uulnera faceret uictor esset .& uno ictu sunt facte plures percussiones

Quãdo unus effodit oculũ alteri & alter sibi abscidit narẽ. q̃s habeat maiorem honorem

Qñ unq percussit brachiũ i totũ debilitãdo z alter percussit in gamba ita q̃ si fuit in totũ debilitata q̃s habeat maiores honores

Quando mancus pugnauit cum dextro & ambo percussi sunt in manibus

Quando factis hinc inde percussionibus ulterius non pugnat quis uictor existat

Quando quatuor pugnant & unus occiditur alter capitur an iste captus sit amborum captiuus

Quando est facta partita ut septem pugnent cum septem & ex una partita duo ceciderunt ex alia quinque pessime se gesserunt. & duo optime quis preualeat.

Quando prouocator abstulit enssem puocato & aliter eum non superauit an sit uictor.

Quando prouocatus detulit artificium igneum ut equus alterius fugeret & non offenderetur.

An prouocans qui se recedit debeat puniri.

An qui uis armorum se recedit possit uim & metum allegare. & sponte non fecisse.

Quando iudex diuidit ante finem belli si alter potest conqueri de iudice.

Quando unus erat percussus cum effusione sanguinis & alter erat in terram & ille stabat cum ense ut eum occideret & fuit dissolutum duellum & statim percussus mente alienatus fuit.

An si princeps parcat uicto possit uictor a principe indulgente petere expensas.

**Liber nonus continet de captis
& se redentibus in duello & ad
fidem relaxatis.**

An captus in duello & relaxatus sub fide possit deinde per uictorem occidi.

An uincens possit uicto demandare seruicia uilia.

An captus in duello relaxatus ad fidem qui deinde requiritur a uincente et a domino suo teneatur accedere prius ad dominum vel ad uincentem.

An relaxatus a uictore sub fide teneat^r requisitus a uictore ad eum accedere si ille sit effectus rebellis proditor domini vel ex communicatus.

An captus in duello relaxatus sub fide d^r redendo possit de iure compelli ad reuertendum.

An si relaxatus sub fide timet si redierit carcerari teneatur redire.

An captus in duello & relaxatus sub fide de reuertendo si efficiatur princeps teneatur redire.

An si armiger cum pluribus pugnauit & ab omnibus captus & sub fide relaxatus & deinde eodem tempore interpellatus ab omnibus ad quem illorum teneatur prius accedere.

An captus in duello possit redimi per pecuniam a capiente.

An captus in duello & donatus duci uel iudici coram quo fuit facta pugna possit ab illo redimi per pecuniam.

An captus in duello & relaxatus sub fide sit etiam captiuus si hⁱ capientis eo mortuo.

An si captus in duello relaxatus sub fide qui requisitus est impeditus uenire teneatur.

An capiens aliquem in duello ut captiuum quem sub fide relaxauit possit illum dare alteri ut captiuum.

An occidens bannitum in duello premium consequatur.

An percusso in duello mortifere penitentia denegetur &

An mortuus careat ecclesiastica sepultura.

An occidens inimicum in duello uel illum uincens possit ipsum bonis propriis spoliare cum quibus perfecit duellum.

An qui relaxauit captum in duello qui stetit per .xxx. annos & eum non requisit possit eum ulterius requirere.

An si prouocator non obtinet in prelio possit prouocatus petere ut puniatur similitudine supplicii vel & detur prouocato ut captiuus.

An prouocatori uicenti sint pacta seruanda si bannitus efficiatur.

An captus in duello per armigeruz sit captiuus capientis ul' cō
ductorii sui patroni cui se reddidit .

An intra lizam pp̄t uerba iniuriosa possit prime querele renū
ciari et sup̄ iniuria pugna psequi .

An captus in duello relaxatus ad fidez si deinde faciat maxi
muz obsequiū capienti debeat sibi fides relaxari .

An Rex pugnans cum alio in duello et uincens possit sibi auf
ferre coronam aut cimēriaz .

An superatq in prelio si negat se deuictū possit iterū puocari .

An accōtus in homicidio qui obtulit se per pugnā purgare si
inbumbat decapitetur .

An preliū vel pugna possit iudicari per arbitriū e

Quando vnus aliū cadentē longo tpe tenuit per pedē vsq ad
tenebras quid debeat iudex decernere .

De partita quatuor pugnācium qualiter decernatur .

Quando vnus detulit arma leuiora vt esset agilior an possit
obtinere .

Quando prouocator renunciat prime querele et nouā agredit̄

Quando victor vult q̄ qui se reddidit vt captiuum se recre
dat post prelium .

Liber decimus de inprisiis et de dis
dicta cōtinet capitla ifra scripta.

Quis habeat maiorem honorem in prelio pro inpresia facta .

Quis sit prouocator an deferens inprisiā vel eam tangens .

An deferētes inprisias intrare possint ciuitatē sine licēcia do
mini ciuitatis .

An miles reprobandus possit tangere inprisiā et deferens cū
illo pugnare teneantur .

An iudex sine iniuria possit diuidere pugnatōres pro causa in
prisie .

An postquam inprisia est tacta sit locus penitencie .

An qui contra capitula inprisie offendit sit proditor .

An si pugna que fit ex causa inprisie vnus iniurietur altri sit locus pugne .

Quando tres milites tangunt inprisiam cui primo debet satisfacere si vnus est comes .

An in prelio p inprisiaz possit pugnari aliter q̄ sit ordinatū .

An inimicus cum quo habetur treuga possit ea durante tangere inprisiam sui inimici .

An superati in prelio causa inprisie possit in aliis inprisius reparari .

An inprisia finiatur p primā pugnā vel duret ea finita .

Qualiter fiat disdicta expressa et qualiter tacita et qualiter excusatio v t satisfaciāt offenso .

An si ex duobus sociis pugnatoribus vnus si disdicat remanēs teneatur pugnare cū duobus aduersariis simul vno tpe .

Quando vnus ex quatuor pugnatoribus ifirmat an expectetur .

An qui facit sponsionez per alteruz faciet ore proprio recedere obtineat si illū occidat

Qz sit maius dedecus fugere a liza uel se disdire .

An dignitas ecclesiastica liberet ab onere preliandi .

An vno possit in se assumere honus pugne uel q̄rele alterius .

¶ Liber .xi. cōtinz de sentēcia et appellatiōe ī plio faciēda .

Qualiter sit pnuncianduz et sententia pferenda .

An is contra quem pronunciat in duello tacite vel expresse possit appellare .

An a iudicio fortune appelletur in duello .

Ad Illustrē ac excelsum principem et dominū do-
minum Constantium Sfortiā de Aragonia Co-
tignvole comitem et Disauri dominum.

IN cōferēdis muneribus fortissime princeps nō dātis mo-
do atq; accipientis dignitatē decet intueri. sed ut sapientis-
simi tradiderūt ipsiq; q̄q; muneris rōnem h̄ri oportet. Nā
si aut mulierī gladiū dare q̄spiam uelit aut uiro speculū siue ut
comodiori tecū utar exēplo si armato principi calanistz potig;
q̄ hastā q̄spia donet. Is nō mō dignitatū psonazq; pportionez
nō seruasset. sed imprudēs plane atq; illiberalis fuisse nō imme-
rito iudicabitur. Ego cū de re militari ac singulari certamine
libz nup̄ edidissem mea qdē sentētia āplum satis in q̄ tū belli
atq; armoz iura q̄tū legibus q̄tū cōsuetudine ip̄a militari cōua-
luerit p̄ ingeniū viribus cōgestū sit. Tū illud q̄q; supra maior
omniū q̄ hec scripsere facultatē ac copiaz q̄tū mea fert opinio
de duelli ac singularis pugne rōnibus cumulatissime dictū est.
Et qd iuriscōsulto maxie cōuenire uisum fuit. qd in his diuī-
num humanūq; ius qd natura & qd armoz vsus ac maior ex-
empla cōferrēt omnino p̄scriptū. Cōstitui eū tibi nō inscribē
mō s̄ donare. Nā cū eū statuissem cuipiā dicar. Cui tū ob lit-
teraz armozq; piciam. tū ob p̄stantē animi quādā excellētēq;
naturā destinari merito posse existimās hoc quoq; ad libri eig
laudē atq; auctoritatē accedere. Tu mihi & in oibz & ante a-
lios primus occurristi qui inter Italiē armatos p̄cipes eo mu-
nere dignissimus uidereris. Subiit enī animo summi viri ac
belloz patris diui Sforcie aui tui memoria. q̄ mihi multis se-
culis iā collapsam virtutē bellicā instaurasse visum est. z semi-
nariū quoddā bellatoz fecundissimū fuisse. Subiere & diui
fratres Franciscus sforcia patruus tuus. z Alexāder pater viri
plane supra oēm memoriā celebrādī quoz primus quasi mars.
quidā alter post oēm victricibz signis pagratā Italiā parctūq;
ingens ferro clemētiāq; impium. alter vero animi altitudine
ac prudētia singulari adauctū frēm Neapolitanūq; regnū Fer-
dinando gloriosissimo Regi fortissime cōseruatū. Vtriq; vere
virtutis ymaginē ac militaris dīscipline exēplū posteris reliq;

Munda qm respectu psonar se debent

testimoniū circūferens fama que ita serenissimū regē nostrū atq;
inclitos eius filios excitauit ita in oēm Neapolim atq; vnūuer/
sum hoc regnū increbuit. vt cum rex ipse suam tibi neptē i ma/
trimoniū tradendo teq; in aragoniam familiam adoptando ti/
tulis affinitate decretisq; omnibus honestauerit non auituz mo/
do ingenitūq; familie tue decus continuare te omnes opinentur
Sed si materia tibi & rerum gerendaz detur occasio. Si tempo/
ra ad bella. & res magnas nunc quidem parum ydonea reuertan/
tur. longe etiam superare te posse omnes arbitrentur. Cum tam
multa ad magnos belloz vsus edifices instruas prepares. arcem
machinas tela taz multos semper instructos habeas milites eqs
armis animisq; refertos iuges de militari gloria sermonez facias
De rebus bellicis dicta facta consilia libentissime pariter & le/
gas & audias vt nihil nisi campus virtuti tue ad maturam glo/
riam de esse videatur atq; interea nihil de ciuitatis tue ratioibus
nihil de reipublice tue comodis. nihil de ciuium tuorū iusticia
opulentia ac felicitate remittas ita teipsum cōparans vt i utrūq;
tempus & bellorum & pacis aptissimus prorsus natus esse vide/
ris. & in hīs etatis tue fere primordiis iustissimus princeps &
dux fortissimus Si occasio suppetat habearis quamobrem ad te
potissimū hunc librum dare constitui dignissimum plane. Qui
de pugnis & pugnatoribus q̄ optime iudices. Qui doctissimus
& bellator cum sis. bella & bellatores propē se alto obserues & di/
ligas. Accipies enim igitur perhumane & libenter vt soles. Et
pro ingenii tui clementia & mee in te fidei magnitudine lau/
datum satis vt arbitror si tu eum laudaueris nec ullo probatore
indigentem. Si tu iudicii tui subtilitate ac prestantia & diuino
ingenii acumine comprobaueris. Spero equidez vt liber ipse &
tuo iudicio & dicatione perpetuus sit futurus. Tu vero qui &
maiores tuos imitando & teipsum quantū in te est exercendo
insuperabiles pene viros virtute ac fama superare cōtendis diui/
num Sforciadarum genus in te vno iam recubens propagare. &
per omnium mortalium ora eternum te fieri procurabis.

Incipit Sollēnis & vtilissimus libellus dē re militari. vbi est to-
ta materia duelli seu singulari certaminis. nouiter cōpilatus per
Generosum ac clarum vtriusq; iurisdōctorem dñm Paridem
de putheo p̄ palma ciuitate Neapolis vbi milites ac nobiles et
Iurisconsulti poterūt speculari ea que erant sepulta nunc per lu-
cem z in artē deuenerunt. & continet xi. libros cum questionib;
cotidianis occurrentibus.

De qualitate Strenui pugnatoris ⁊ ut sit diu in ar- mis uersatus ⁊ ossa armis indurata habens ⁊ nō de- licijs enutritus

Vm de re militari singulariq; certamine
scribere decreuim. primum pugilū qua-
litatem exquirendam putauim. debet nanq;
pugil optimus diu bellicis sudoribus uer-
satus neq; tiro aut nouicius esse. armorūq;
vfu p̄uectus. teste Vegetio de re militari
c. ix. cesareaq; lege. C. de re mili. l. milites.

li. xii. & de uesti. oleba. l. fi. li. xi. et. l. ii. §. sed et si. de off. p̄fec-
preto. Idēq; Vegetius. ii. de re mili. c. xxiiii. miles studiosus dī-
micandi sciam debet habere. in exercitatus quippe miles nō be-
ne pugnabit. & dixit p̄pterea Cassiodorus. iii. variarum li. i. et
epistola i. etiā ferociū militū corda longa pace uilescūt & ter-
ribilis est hominibus cōflictus si nō sit assiduus & nisi usu p̄e-
sciatur certandi fiducia non habetur. & idē epistola xlviiii.
Ars bellandi si non preludit cum fuerit necessaria non habet.
discat ergo miles in ocio quid agere debet in bello nam pro ti-
ronibus habēdi sunt qui longo tempore militare defuerint Ce-
sare teste Idēq; Cassio. in eadem epistola ait arma subito ad ar-
ma non erigunt nisi qui se ad ipsa idoneos premissa exercitati-
one confidunt. dixitq; lex ciuilisq; officiū tribuni militum est
ip̄os ad exercitationē producere. ff. de re mili. l. officium. §. i.
& de offi. p̄fecti. preto. affri. l. ii. §. sed et frequētes. precaueat

Vegeti

Vegeti
Cassio

Ces
Cass

Tribuni

ergo pugnator nō exercitatus & qui a longo armorū usu non
cessauerit. Inquit enim idē Cassio. in alia epistola natura siquē
dem humana sicut duris laboribus instruitur ita per oia tepēt
tia fatiatur. & ait Vege. ii. d. de mil. c. xxiii. oportet militē
disciplinam iugis exercitiis custodire. & idem Vege. c. xxiii.
in pugna usum pdesse amplius q̄ uires. nam si doctrina cessat
armorū nil paganus distat a milite. & ait Iero. ad elidorū
monarū corpus assuetū tunica pondus lorice non fert & caput
opereum lintheo galeam recusat & molle ocio manū durus ex
asperat capulus. cauant autem a pugna z duello nobiles & alii
armis non disciplinati z eorū exercitio non domiti z effa mol
lia et armis non indurata habentia qui plerūq̄ se succūbere sci
ant militi ueterano. & ut ait Cassio. vii. uariarum arma in bel
lo necessaria in pace decora hec deniq̄ ibecilles fragilesq̄ mor
tales decet custodire q̄ ipsi terretur inimicus et incipit omni
no cedere si se cognoscat similia non habere alias non d. pugna
s. d. de fuga cogitent qui in acie inermes exponūtur ad vulne
ra & iterum Vege. de re mil. l. i. c. xx. neq̄ nū nudi neq̄ in
ermes inimicis exponere nos debemus. ii. q. iiii. oportet. nocerē
autem z dimicandi audaciam sumat qui munito capite et per
ectore vulnus non timet. d. c. xx. & fa. de his qui ad eccle. con
fu. l. si seruus. p. sed si armorū zc. Vnde arma militis esse di
cuntur que ita geruntur apte ut si usus foret abiectis omnibus
expeditis armis ut membris pugnare possit ex hoc ille animus
in preliis parat ad vulnera adhuc parī animo inexercitatus mi
les mulier uidebitur. multum enim interest inter exercitatum
& nouum militem q̄ inexercitatus leui ictu ploratus turpissi
mos edere solet at ille exercitatus ob eam rem forcior medicū
modo requirēs a quo ligetur. & fm Tull. secundo de tuscula.
& Iero. ad egrotū a fortissimo milite semper requirēda est oc
casio qua uirtus eniteſcat excussa. amatorī enim premioꝝ orna
menta sunt vulnera. & ait Quintilianus nemo militum recu
set estiuū solis ardorem nec sub pellibus yemem fortiter ancipi
tes inibimus pugnas uulnera laude pensabimus mors erit igno
minia potior precauatur. Itaq̄ a duello nobiles in deliciis nu
triti qui ue armorū moles non sustinuerint z qui ferro non

opus

p

animus

u

opus

ro

animus

ro

sunt eruentati in se nec in aliis qui occumbere se cognoscant. q
 dicit Tullius. iiii. recto. q milites debent esse exercitati vt uti
 les sint. & in auten. neq milites neq federati in prin. & fa. ff.
 de re mili. l. qui cum uno in fi. vbi nouo tironi disciplinam ig
 noranti ignoscitur. z l. non facile. ff. de custo. reorum. vbi no
 uo tironi non est faciliter comitenda custodia. debet eniz uo
 lens in duello pugnare optime se preparare. quia gubernaculis
 tractandum est bellum. puerbio. xx. & Seneca. Longa belli p
 paratio celerem affert uictoriam. debet deniq anteq dies adue
 niat suas experiri uires cum armis deputatis & cu aliquo se ex
 ercitare comilitone ut in conflictu pugne per continuu exerci
 tium suscipiat uictoriam. debet deniq consilio veteranoru mi
 litum se preparare ad pugnam. iuxta illud Iud. vocauit maio
 res natu z duces bellatorum et habuit cum eis ministerium co
 sili sui & ibi tuc Holofernes uocauit duces z magistratus vir
 tutum assiriorum z. ea enim uirtus bellica dici potest cui co
 mes sit prouidentia nam sine consilio fortitudinem temerita
 tem uideri. & egyptius de bello iudaico li. v. plurimu quidem
 in bello prudentia ualet que cauta semper z perspicax incertos
 prouidet casus et ibidem omnia quidez prius experiri q armis
 certare decet. sapienter agat z alium ne timeat. nam qui homi
 nem timet cito corruet qui uero sperat in domino saluabitur.
 prouerbio. xxix. & Salustius in catellinario semp in prelio ma
 ximum est periculum his qui maxime timent audacia p mu
 ro habetur. & Seneca in trage. prior est in bello timor ipse bel
 li. & Ber. an quia fugisti ex acie putas manus hostium euasisse.
 insequitur aduersarius fugientem q sustineat repugnantez &
 ideo paucos non pugnent. Deutro. cxx. quam ob rem ad pu
 gniam diffidatus sit prudens exercitatus non paueat consulat si
 bi consilio et armis nec nimio armoruz mole se pregrauet ne
 in actu ipso belli armis opprimatur potius q hoste. totum cor
 pus necessariis se fulciat armis ne dum vn timeret partem corporis
 tueatur alteram hosti prodat fm Plato. & Tull. de offi. in pri
 cipio. semperq in uicto animo in uictoria speret qui iusticiaz
 fouere pretendit nec alterum despiciat sed illum reputet forte
 et ipse fortiter animo insurgat et uiribus cogitet & excogitet

Tullius Cui

Proverbiorum
Seneca. general

Ilud

Egypt

Salustius

Prouerb

Seneca

Seneca

Deu

Pl
Tul

habetis insidias quot esse possint quos a'o & fortitudine deprimat non suspicet posse repelli sed fortiter singulis hostibus insurgat & semper de victoria in victo animo speret.

An controuersie armorum sint decidende ubi armorum certus stilus deest per auctoritates ueterum & per iura ciuilia imperatorum & iurisperitorum 2

Ecce dico institui an in litibus emergentibus in duellis & singulari certamine sint obseruanda iura scripta imperatorum & iurisperitorum pro auctoritate uel pro ratione ut per inde milites & alii exercituum armorum dediti non possint leges & iura ciuilia spernere et nolle subici rationibus argumentis & decisionibus legum & canonum quociens casus occurrerit dubitationis. quippe milites aiunt ius est in armis. nos uero ensem damus pro libello. armaque tenent. omnia dat qui iuste negat. dixitque Vale. li. v. c. ii. Inter armorum namque strepitus uerba iuris ciuilibus exaudiri non possunt. Primo equidem dico quod iura ciuilia cogunt ministerium militare. id est leges. de legi. secundum dominum signorellum in disputatione sua quod debet precedere doctor uel miles in armis. ubi dicit quod qui regit alium est dignior eo quod regit. ipsique milites & armigeri & rei militari operam dantes disinducant per reges & principes eorumque duces prefectos & comitones & per officiales armorum huius rei militaris longam experientiam in armis habentes. ut in. l. officium regentis exercitum. ff. de re militari. & in. l. magisterie & in. l. si de iur. o. iud. & in. l. si. de re militari. l. xii. & in. l. i. ubi senato. uel clari. qui etiam habent stilum armorum secundum quem aliquis iudicatur nam quilibet professio suo sensu & suo stilu nititur quod obseruat. xciii. distin. c. legimus. & ff. de testi. l. iiii. in fi. & in Ryica. de consuetudine. & in. l. cunctos populos. & in. c. illud. xii. distin. quin etiam assumunt iudicia ex eo quod est fieri consuetum. ff. de sponsa. l. sufficit. de iudi. l. certi iur. de usufructu. l. si quis donaturus. & quod sine lege certa & sine iure scripto uersant pauca tamen ex stilu armorum habentes cum res se ingerit in gratias declinant sententias suo sensu nitentes quod est ab omni iudicio alienum. c. ne interis de consuet. & ut plurimum exemplis & non ratione mouetur. sententia

eorum iudicia uaria contraria & perplexa nulla cōtate ac ratiō
ne fundata. nam scriptū est q̄ d. etum rationale debet iudi
catum mouere sicut lex que est oē qd̄ in ratiōe cōsistit. l. di
stincti. c. consuetudo. & de trien. z. semi. §. consideremus. & si
a pluribus armigeris petieris sensuum diuersitatē inuenies ut i
l. eos. ff. de capt. vbi inter brutū z. sceuolam uarie certatū est d
dedito ab hostibus arte z. non bello deinde reuerso z. non rece
pto si ciuitatē recuperet & q̄ non possunt singula in stilo ar
morum cōprehendi. oportebit tunc ad iura ciuilia & Imperialia
confugere ad illorūq̄ argumēta z. rationes z. similia nec de di
gnari debent milites & bellatores impatorias imitari leges q̄
ciuilia iura ligant oēs gentes. l. in noīe dñi. de off. p̄fec. affri. q̄
facta ab impatore dño orbis. vii. q. i. in apibg. & lxxiii. dist. adri
anus in glo. & fa. illud Ieremie constituite sup gentes z. regna
ut edifices destruas & plantes z. impares usum armorū z. legum
adinuenerūt & appauerunt. l. ex hoc iure. de iusti. z. iure. fuit
q̄ usus belloz z. armorū primo diuino iure institutus ante im
pērium romanorū. xxiii. q. ii. dñs noster. & c. fi. vt habet in li
bris regū. & de iure oīm gentium. d. l. ex hoc iure. z. l. hostes.
de captiuis deinde vero superueniente romanorū impio fuerunt
bella appbata cum a populo romano uel ab impatoribus indice
rentur alicuius publice utilitatis ratione uel iuste cause. xxiii. q.
i. noli estimare. & c. quid culpā. & c. militare. z. eadem. q. §.
Item ab aliq̄ & fuerunt primo bella q̄ iura ciuilia. l. post limi.
§. filius. ff. d. capti. z. armis et legibus sū na tuicio rei publice p
uenit. l. i. in prin. ff. de iusti. c. confirmā. & ex inde impium ro
manorum dictū est felicissimū ex armorū exercitatione et legū
obseruatione & tam militaris res legibus in tuto collocata est.
q̄ ipse leges armorū presidio seruare sunt. d. l. i. & insti. in pbe.
nam z. imperator miliciā eiusq̄ disciplinam z. duces militū in
stituit z. ordinauit. l. in noīe dñi. de off. p̄fec. affri. & in ti. d. of
fi. militū. & in ti. de off. diuer. mili. z. de cōm. rei militaris. et
in toto ti. ff. & c. de re mili. nam et Impator ipse etiam citra
ius testandi militibus puidit. vt in ti. de testa. mili. c. & ff. et
circa eorū puilegia z. imunitates. ut in ti. negocia ne militent et
in ti. de imunitate non concedēda. z. in. l. i. z. ii. c. d. ueteranis.

vbi dicit nō. tex. q̄ cum introiisset Constantinus augustus sa-
latus a p̄fectis z tribunis dicētibz. Auguste Constantine de-
us te nobis seruet v̄ra salus n̄ra est. adunatī veterani dixerunt
auguste q̄d nobis veteranis facies si nullā habemus indulgenti-
am. Constantinus dixit magis quero quod meis augere debeo
beatitudinem q̄ minuire. vbi multa statuit p̄uilegia ut post la-
bores penne quid persuat. & dixit tex. in. l. milites. de re mi-
li. xii. q̄ milites qui a rēpublica armant & aluntur solis debēt
publicis utilitatibus occupari. similiter etiā leges cōdidit Impe-
rator ad puniēda crimina militaria coīaq̄. d. l. magisterie. &
dicta. l. si. de re mili. z in toto tī. de decto. et in. l. veterani. de
veteranis. vbi puniunt milites qui latrociniis se dederūt. & in
l. si. C. de manci. z colo. vbi puniunt milites tela in ligones cō-
uertentes. & in toto iure ciuili Impator militari discipline p̄-
uidit. cum ergo tot uarias leges p̄uilegia z iura condidit Im-
perator circa milites z eoz uitam ac regimē. sacrilegi essent mi-
lites et qui rei militari opam dant leges Impatorias in eoz car-
sis despiciere q̄ ipsi legibus subiciunt vt in iuribus sup̄ dictis.
& cum nō liceat cuiq̄ q̄ statuta impatoria obicere q̄ nemo est
qui sensum impialem cōtempnere possit. l. si. impialis. C. de le.
et in legibus. spm̄ sanctum locutū fore credendū est. l. disti. c. si
ille. & ideo ab oībz leges sunt custodiēde. xxv. q. i. c. i. z. ff.
de legi. l. leges sacratissim. & dicit Augu. viii. disti. quo iure q̄
deus per p̄ncipes humano generi leges distribuit. xxvi. q. iii.
nemo. z in. l. si. de prescrip. lon. tempoz. ne dum milites sed
etiā imperiū legibus subicitur z non leges impio. ff. de legi.
l. digna vox. & p̄pterea deficiente stilu armoz decernendū iū-
dicandumq̄ erit in bellis etiā singularibus p̄ leges z iura im-
perialia ac etiā iura longobardeoz & si non p̄ auctoritate sal-
tim pro ratione que licet localia sint edita fuere per regem Ca-
rolum magnū pipini filium. qui p̄mo fuit rex francie de inde
imperator. vt in. c. venerabilem. de elec. z de pace iura firmā.
& i. z p̄pterea cum leges z arma adeo p̄cesserint z habeat vicis-
situdinem quādam oportet arma legibus z leges armis foueri
d. l. i. & ideo in causis belloz z singulari certaminis erit s̄m le-
ges z iura imperialia decernendum & iudicandum quia utraq̄

disciplina legum z armorum per Imperium fuit instituta. sile
ant ergo milites z arma tenentes qui leges z ciuilia iura despi
ciunt q totam rei militari normam regimen z disciplinā dede
re ut per s. iura uidebis. naz et Iudci qui sunt diuerse secte no
bis cum legibus rom mox utunt. C. de iudeis. l. iudci. & in hīs
terminis Bal. in et. de pace tene. dixit q iura longobarda z cō
stitutiones regni sicilie edite per impatore Fredericū que q
uis sint locales tñ pro ratiōe possunt allegari in causis belloz et
pugne. ut etiam ibi dicit Andre. de yser. nam z impatores fē
cerunt leges d pugnīs faciendis inter ytalicos z lombardos. ut
videbis in libro de causis pugne in principio.

De modo prouocationis ad pugnam. 7 q debet cum iusticia ad ipsam procedi.

3

Ercio videndum fore putauī quo nā modo ad duel
lum perueniat et equidem suscepturus pugna ex neces
sitate z temere diffidando rumpat. sed ex cogitata iu
sticia non speret in viribus. qz dicit Salamon q frustra sunt ar
ma foris nisi iustum consiliū domi sit. Nam sine iusticia nō est
laudabilis fortitudo. in aut. ut oēs hobe. iudī. puñtiarum. 8. i.
coll. vi. & ait Alexander de optimo impatore educere copias
seu ad pugnam capescendā instruere ne utiqz debes nī prius sa
era de more feceris. qui etiam dixit bellū iure susceptum huic
deos fore. piciōs fautoresqz sperandū est. milites preterea fore
alacriores animosioresqz ad iustā capescēda atqz exequenda z se
nō ultro cuiuspiam iniuriāz illaturos sed lacescitos atqz puocatos
arma sumpsisse qua de re totis uiribus fortiqz aīo rei gerēde se
exhibent grium qui se iniuria bellū sumpsisse forte uerent de
os sibi iratos atqz aduersarios fore suspicabunt. q sola opinione
etiam si nihil aduersi foris cōtingat reformidabūt. Iterūqz Ale
xander sic inquit decet impatorem de hīs q ipse requirat vel
requerentibus aliis assentire nolūt oratione prius z legationibus

agere. unde provocatus uideat ad arma confugere uel iusta pete-
 do uel iniqua recusando testet denique deos atque homines non per con-
 tentum atque temere per inde ac si euenire non possint quod bellum
 gerentibus sepe accidere solent neque quod cito pertinacia animi ma-
 la & cladem mortalibus ferre cupiat bellum esse a se susceptum.
 Iterumque Iulius primo ab urbe condita institutione mimes per qui
 etiam in pace religionem instituerat bellum indicebat. audi Iupiter
 inquit. audite fines nisi dederit quod exposco. audite dii cele-
 stes terrestres & inferi ego uos testor perperam hunc iniustum esse ne-
 que ius persolvere. & de his rebus consulemus quod pacto ius nostrum
 adipiscamur. nam plerumque qui iusticiam fouent in bello obtinent
 & si quod eueniat dicitur dei iudicio aliis suis peccatis exigentibus
 peruenire. ut pulchre inquit perperius. frangit & actollit uires in
 milite causa que nisi iusta subest excutit arma pudor. & dixit etiam
 am papa in. c. ii. de purga. vulga. delicta etenim occulta reuelant.
 deo operante. ubi hosti. & Io. an. dicunt delictum uetus penitentia
 noua. Itaque suam ponderet quicquid iusticiam prius quam ad duellum perli-
 at ut iuste provocatus & non ultro ueniat. Bal. in. l. i. c. de edif.
 acti. & andre. de yser. quod tempore miles. §. si quis hominem. & pro ue-
 ritate quod veritas cum non defensat opprimat. lxxxviii. disti. c.
 error. ii. q. v. negligentia. xxiii. q. viii. c. preterea quod utilius est
 scandalum nasci quam ueritatem relinquere. de re. iur. c. q. scandalizauerit.
 xi. q. iii. c. nemo. & dixit tex. xxiii. q. iii. c. si vero ex fidei. quod
 princeps debet libenter bella appetere non fundendi sanguinis gratia
 sed dilatande reipublice causa in qua deum coli conspiciunt. Ideo bel-
 lum seu singulare certamen suscepturus si iusticiam fouet in deo con-
 speret. Iuxta illud impatoris in. l. i. de uete. iure enucle. deo au-
 ctore bella feliciter pagimus & ita nostram animam ad dei erigimus
 adiutorium ut neque armis confidamus neque belloy ducibus neque
 nostro ingenio sed omnem spem ad eius solam refero prouidentiam unde
 mundi totius elementa precesserunt. sic ergo qui lacessit uel provocatus
 cum iusticia pugnat uidetur deum habere propitium quod iusticia de
 celo prospexit & sine diffidentia ac timore pugnet non existimans
 vires & tela hostis quod ut plurimum vincit. licet dicat multos sub
 clipeo iusto perisse. in. l. qua acti. §. si quis in colluctatione. ad. l.
 aquil. assistat ergo offensus protinus coram offensore explicando

no pma mna

in defensam

-es

in clpeo pried.

offensam & lesionem suam predicendo quod intendit famam honoremque
 suum protegere & cum gladio qui erit iudex inter eos sustine-
 re & defendere quod male pessime & iniuste tale quid dixit fecit
 vel procurauit aut fidem fefellit & expedire armorum uiribus
 & duellio ueritatem patefieri ense glorioso teste & iudice qui ma-
 le gesta cuiusque purit disiudicat occulta reuelat iusticiam & uerita-
 tem tuam & impulsat iniurias & uindex malorum existit. sintque uer-
 ba non prouocantia sed iuste defensionis nec temere profiliat
 non aucto nonque auctore iracundo prorupat ad bellum sed pro fama
 honore ac dignitate illesa tuenda. non sit uoluntarius diffidator non
 registrator sed sue iusticie protector & fautor non ut actor sed ut reus
 laescitus ad pugnam ueniens legit enim apud liuium. vii. ab urbe
 condita de quodam gallo mire fortitudinis qui fuit uoluntarius
 prouocator & pugnauit cum marco bannio & succubuit & fu-
 it victus a marco superueniente augurio corui in fauorem pruo-
 cati. Similiter describit de mecio tusculano prouocante titum mal-
 lum uoluntarie ad duellum qui ab eodem titio interemptus est
 et eodem libro liuius refert quod gallus alter prouocauit titum mal-
 lum filium lucii. & ab eo titio in pugna occisus est. etiam po bel-
 lo punico describit de tubelio taurea prouocatore qui pugnauit
 cum claudio assello & victus est per fugam taurea prouocator &
 eodem libro de badio capano prouocante crispinum quem crispi-
 nus duellio uicit & spoliavit spoliis optimis. & iustinus refert de
 alexandro uincente porum regem prouocantem. & plerumque vo-
 luntarii prouocatores subcubere. similiter offensor excusando
 & defendendo innocentiam prout suo honori & dignitati ui-
 derit expedire satisfaciendo ne in lite improba versetur & bel-
 lum suscipiat in iustum & quisque pro posse se iusto iudicio tue-
 atur debent namque pugiles primum iuramenta subire quod omni-
 abiecta calumpnia causas iuste defendent & non temere in li-
 te uersentur & putent suscepturi belli fouere iusticiam deum nam-
 que cognoscant protectorem sideraque & arma fauere iuste bellum
 suscepturo. iniquitatem uero fouenti esse iratum in aperta au-
 tem offensa aut ubi & quando quid paciatur iniquum. offensus iuste
 prouocabit. nam is qui minus iuste offenditur iuste prouocat &
 sibi vires & sidera fauent. deumque auxiliatorem esse cognoscit.

p. Gal.
 p. B.

Augustinus

De bellis

offensore uero absente per lras intentio significatur eruntq; ma-
nus offensi cōscripte z sigillo munite aut publica alterius ne fi-
de digni ut deinde inficiari nequeāt z aliq de more alphabeto
bipartito lras dirigunt ut nulla in lris ualeat fraus excogitari
transmictunt. deniq; hinc inde lre per armoz officiales araldos
regesq; armoz que lre collecte pcessuq; inito erūt iudici duello
prefecto exhibēdet. consilio partiū disiudicet z cognoscat d re-
brozū si q sint deducte z esse locū pugne uel nō et sint cause d
quibus pugna querit iuste uel iniuste uel sit p inde deneganda
uel concedenda pugna qui oia equo Marte consideret.

De prouocatore z de signo arra uel pignore diffi- dantie.

4

D pugnam & singulare certamen aliquā peruenit non
per lras sed p signa uel pignora belli. q; lesus insurgit
et offensori pugna offert dando signū aliqd arā uel pi-
gnus certaminis annulum corrigiā q cingit. & plerūq; cirotecā
qd pignus tunc belli sanguineū nuncupabit. destinabitur q; ab-
senti per araldū preconē aut nunciū publicū. sin aut diffidat
belli pignus uel arram acceptabit pugne iudicio erit obnoxius.
locum arma z iudices eliget cōpetentē. qui reus si acceptare re-
cusauerit pignus uel arram deferēs ad pedes puocati dimictet
aut coram militibus astantibus cōsignabit p pignore uel signo
duelli q acceptante uterq; pugne abstringit puocato utiq; diffe-
rente z pignus abiciente licebit deinde puocanti penitere z in
pane desistere a pugna oblata puocatore deniq; proseq uolente
et offensore ex minus legitima excusatione bellū recusante uel
tacete sepe interpellato tunc puocator procedet ad remedia te-
dialia q offensorē ipsūm bāniendo uel depingēdo uel aliter ad
eius infamiā procedēdo ut ad pugna tedio affectus ueniat uel
labe infamiē remaneat pgrauatus int nobiles pceres militares
q uiros. erat aut antiquis temporibus in vrbe romana campus
gladiatorius marcius appellatus oibus securus ad pugnam et in-

nobiliſſima ciuitate Neapolis plena militibus armisq; florenti
alter ca n p is pugnatorius appellatus carbonaria in quo qſq; ſu-
as offe nſas et iniurias gladio perſequebat et bello tremēdo vi-
dicabat imp. inc. de quo Bal. mentionē fecit in .l. acſtletas. ff. de
infa n. in prin. etiam dixit de bello Peruſino. z ibi d uer ſimo
de certabat enſisq; erat iudex vindex z teſtis. tunc Neapolita-
na ciuitas bene ſtabat. q; inter milites z nobiles odia extingue-
bantur gladio z pleriq; formidine pene ceſſabāt ab offe nſis qua
ſecuritat; religione et principum decreto abolita pululāt odia
et bella inſteſtina inſurrexerunt ad ciuitatis perniciē. talis autē
conſuetudo erat ex humanitatem ut quiſq; iniurie vltionē ſua
reciperet auctoritate vbi iudicium aderat. copia fuit nāq; talis
ſecuritas barbarica lombardoz feritate adinuenta que de inde
y talica humanitate ceſſauit.

De requiſitis ad ſingulare certamē uel pugnam perficiendam.

Vot in duello requirant dixit Bal. in .l. ſi filius. §. i. ff.
dele. ii. audiuiſſe ab Impatore z a dño Cardinali bo-
nonienſi q; quinq; fore neceſſaria in duello. Primuz q;
prouocatus ad duellum ſit diffamatus uel ſuſpectus de delicto
pro q; ad duellū puocatur. et idem Bal. in ti. de pace tene. dicit
q; requiritur ut ſint q; ipſam indicia. & idem decedit Impator
Fredericus in cōſtitutiōe regni ſicilie q; incipit monachiā q; cō-
ſtitutio quīs ſit localis debet ſuari pro ratione fm Bal. in .d. ti.
de pace tene. Secūdo requiritur q; id de q; pugna queritur non poſ-
ſit per uerā pbatōnē probari ut q; teſtes non interfuerunt nec
ſcriptura apparet de eo qd inſiciatur q; tunc in caſibus in qbus
permittitur duellū uenitur ad pugnam q; eſt expimentum ue-
ritatis intē milites z nobiles vt. j. latius dicemus. Tercio dixit
q; requirit ut puocans ſit maior uſq; par q; minori non licet ma-
iorem puocare q; non licet ſibi aſſendere. de q; habetur in ti. d.
pace tene. §. ſi qs. vbi Andreas. de yſernia. z Bal. & nos latius
dicemus infra in ſuis locis dum tractabimus de pugna ruſtici
cum milite & de pugna nobilis cum ignobili. Quarto dixit

requiri qd casus sit personalis quia vbi tm de bonis cōtenditur non recipere d iellum fm Bal. ibi. & qd habetur in .l. cōn ne-
 ga tē. de actt. z ob. & .j. d. cetur latius vbi de oibus causis du-
 eli tractabimus. de iure longo. & de iure ciuili & de cōsuetudi-
 ne regni francie qd permittit duella. & etiā ytalici hoc obseruat
 non tam assidue. licet iura canonica oīo iuri ciuili z cōsuetudi-
 ni duelli derogent. ut .s. diximus qn imo. dixit ibi Bal. qd req-
 ritur qd nō sit electa uia strepitus iudicii sed via armorū. & tūc
 electa uia belli iudicialis si nō probet actor reus absoluit. z nō
 admittitur bellū. qd ad id qd quis renunciauit nō debet admic-
 ti. ar. C. de iure iura. l. si quis ius iur. & etiam in hoc cōcordat
 constitutio regni sicilie a Frederico Impatore edita tñ admit-
 tetur duellū ubi iudex in crimine incepit inq̄rere ex officio me-
 ro & non parte accusante qd tunc ex inq̄sitione sumptis iudi-
 ciis venit ad pugnā in casibus pmissis a iure uel cōsuetudine qd
 permittit duellū in morte aconsa g'adio uel ueneno z in cri-
 mine maiestatis & in ceteris casibus pphibet. licet de iure ciuili
 tm in crimine p duellionis permittat. ut dicit glo. in .d. l. si fi-
 lius. & insti. de here. qd ab inte. §. per grū. z .j. uidebitur cuius rō
 est ad terrēdum huiusmodi delinquentes qd casu cum iudicis li-
 centia pugna offert iudiciis tñ pbatīs ut ibi requiritur etiā i-
 dex cōpetens in duello qui iudicet inter ipsos pugiles & licen-
 tiam ac tutum eis locū assignet requiritur etiā iuramentum a pu-
 gilibus prestari & qd cause sint iuste z indicia probetur de qui-
 bus omnibus infra dicemus.

**Quid sit duellū & qd dicat iudicium diuinū seu hu-
 manum. licet nō semper uerū sed incertum.**

Vellum est singularis pugna inter aliquos ad proba-
 tionem ueritatis & ut ferro eruatur z vi armorūq
 potentia & dicitur iudicium diuinū seu humanū
 ortumq habuit a .l. lombardoz ut dicit glo. in ti. d.

pace tene. §. si miles non tamen est certū iudicium quia aliquā-
 do fallax & incertum. & pugna non semper affert ueritatem.
 ut in ti. qualiter quis se defendere debet. l. recolimus. in lomb.

z cōmuni uerū

Missio

huius originis

huius ueritatis diffinitio

**De iusticia prouocationis ad pugnam. ⁊ quid scōm
a ⁊ omnim peritos.**

N duello necessaria est iusta prouocationis causa et
sic iusticia prouocantis uel prouocati ut supra dixi-
mus que iusticia ubi subest de eius uictoria p̄terūq̄
sperandum est. quia credimus deum esse iusticie p̄-
tectorem & veritatis defensorem. tamē s̄m mathematicos cor-
pora celestia in corpora inferiora agunt et illa disponūt que ex
aspectibus et conuictionibus planetarum earumq̄ op̄ositioni-
bus sepe numero immutantur s̄m Ari. to. in li. de proprietatib⁹
bus elementorum. etiam corpora celestia animos mouent cōple-
xione mutando ex quo diuersa est animi operatio cum anima
naturalem cōplexionez insequatur ut in inīcio sisonomie habe-
tur & influunt plus in uno loco q̄ in alio s̄m aspectum et stel-
larum pluralitatem. unde interdum uictoriā tribuūt que a ui-
ctore nō sperabatur ut si quis bellum alteri iniret hora qua do-
minus ascendētis esset in septima domo que est domus inimi-
corum & precipue si luna tunc illum bono aspectu respiceret.
succūbet procul dubio belli motor etiam si fere in duplo milī-
tes secum haberet. quīs id omēs astrologi fateant̄ ratione ostē-
di p̄tēst. nam ascendens qui est p̄ma domus bellum inīenti at-
tributus & dominus p̄me domus cui luna ostendet quid af-
futurum sit et s̄m illorum dispositionē ita eueniet mouenti. se-
ptima uero domus que est signus contrariū ascendenti & est
domus inimicorum manifestorum illi cui bellus inītum est af-
signatus & s̄m dispositionē domini. septime sic illi affutura iu-
dicamus. unde si dominus septime domus hora qua bellus inī-
tur fuerit in prima domo que est domus sui inīmici puta belli
mouentis dabit procul dubio ille cui inītū est bellum terga q̄
suius significator cantus est in domo inīmici & si ambo signifi-
catores essent cōlīē dispositi aut bella equabūt aut uincet ille q̄
in suo naturali forciorē habuerit q̄stellationē. Idē i illo q̄ incipit
castra ducere ⁊ de ciuitatū obsidione tractare ⁊ de illis q̄ duellū
agūt nec ualet nūq̄d hic uel ille ius habeat s̄ oīa s̄m astrologos

in hora consistunt secundum dispositionem causarum secundarium cuius
 prima causa dispositionem secundarum causarum imitare possit
 a qua omnia dependet. Ideoque diuina uoluntate postposita vi-
 ctoria consistit in constellationibus & earum horis & motibus
 que erunt pensanda & attendenda quia etiam uires hominum ani-
 mosque & ingenia augent & minuunt in suis horis. & ait Alex-
 ander de optimo Imperatore & si quando educere copias seu
 ad pugnam conueniendam instruere uelis ne utique debes nisi pri-
 us sacra de more feceris qua de re et aurespices atque uates habe-
 re te oportere qui sequantur exercitum eruntque propterea con-
 sulendi astrologi per prouocatores & certe de celestium siderum
 felici erga ipsum dispositione optima ad uictoriam duellum mo-
 neant quibus bene influentibus & iusticia premia uictoriam spe-
 ret est enim duelli euentus dubius in quo plerumque succedit uic-
 toria fato aliquando strenuitate aliquando quia alter fortunatus
 est & copugnator infortunatus in bellis aliquando quia alter ha-
 bet conscientiam lesam que vires ledit aliquando fortitudine
 unius imbellicitate alterius aliquando ex iusticia copugnatoris
 aliquando quia conuictus suspicatur de succubentia et suspitio fa-
 cit casum aliquando quia alter in alia pugna fuit a copugnatore de-
 uictus propter quod contra ipsum audacior est aliquando ex al-
 terius solita infelicitate aliquando ex nimia alterius superbia
 & copugnatoris modestia aliquando ex casu et a fortuna ali-
 quando quia alter aduersarium plus estimat quam sit aliquando ex hu-
 moribus corporeis quia alter plus habundat in humore bellico-
 so alter plus in flumate & malanconia aliquando quia alter mar-
 tialis. tamen stante paritate fortune fortitudinis et equa siderum
 dispositione is vincit qui iusticiam fouet que omnia diligenter
 attendantur quia conferunt ad uictoriam.

**De probatione que fit per pugnam et quod non est uera
 probatio. et de dei iudicio in pugna et uide in proxi-
 mo. c. larius de dei iudicio**

8

Vellum dicitur duarum partium bellum ut probetur
 crimen per duellum Andre. de yser. de pace ten. §. si

quis hominem & Idem dicitur confutatio regni fuisse monachis
 quod non est tam vera probatio quam quedam diuinitio que uero non
 confirmatur & a multis deus deus equitate rationibus non consentit
 quia uix duo pugiles poterant inueniri sic equales ut alter alte-
 ro non sit fortior maiori quod potentie uel ingenui & iure longo-
 bardo duellum fit ad probationem ut in tit. qualiter quis debe-
 at se defendere Italici & gallici dicunt quod in duello dei iudicium
 uersatur quia semper ille qui fouet iusticiam obtinet miraculose
 & ita sepe uisum est pro quo facit quod dicitur in psalmo Iu-
 stus ut palma florebit Licet dicat Aristoteles non esse uerisimile de-
 um habere curam prauorum uel malorum nam fit duellum pro de-
 fensione iusticie etiam circa res secundum glossam in dicto. si quis hominem
 & dicit glossa in de. de iudeis quod Saraceni dicunt quod omnis uicto-
 ria est a deo & ideo portant in eorum clipeis quod non est uictor
 nisi deus secundum abbatem siculum in dicta clerm. & hoc etiam lege mor-
 latea habetur tamen ipsa iura longobarda dicunt quod incerti sumus
 in pugna de dei iudicio & multi per pugnam perdunt causas su-
 am sine iusta causa ut in lombar. in tit. qualiter quis se defende-
 re debet. in l. reuolimus. in tit. de pace tene. si miles. in ultima
 glossa. 2. in l. qua actione. in. si quis in colluctatione. ad l. aquil-
 li. dicit glossa quod non debemus deum in pugna temptare. de. ii. q.
 v. monachi. quia multos uidimus sub clipeo iusto perisse. & fa-
 ctus penultima legi. l. quod debet. & Sene. in ultima trage. fortuna bel-
 li semper in ancipiti loco est. & uide Spec. & Io. ibi in adic.
 in tit. de accusatore. si sequitur uidere. sed quid si a. ubi etiam di-
 xit quod absoluta est consuetudo regni francie promittens duella ta-
 men dicunt milites quod quis in quantum potest debet se precauere quod
 non sit requisitor ad duellum nec teneat partes actoris uel puo-
 catoris sed rei uel defensoris secundum Bal. in l. i. C. de edi. acti. & mi-
 lites dicunt quod in dubiis ut plurimum succumbit ille qui ad pugnam
 seu certamen prius puocat sine iusticia. & propterea multum est
 aduertendum in uerbis ut habet. in. c. cum plerumque. & uide. in.
 in. c. duellum est species probationis. & in. c. an duella sint pro-
 hibita ubi laurus.

An pugne et duella singularium personarum sint

**permissa de iure diuino. 7 quid de iure ciuili 7 cano
nico. 7 de iusticia diuina in pugnis.** 9

N duella sint prohibita dic q sic regularit. c. i. & ii. de
de. pug. in duello. & in. l. i. de gladi. z in. l. i. de acte. z
in. l. i. vt armo. vltus. & in. c. i. de torne. & in. c. i. de
corpore vicia. z i auten. de armis. Spec. de accu. §. sequit. p. qd
fistn licitū est in crimine maiestatis ad. l. iul. ma. l. is q. & l. i. cū fi
lius. §. fi. de le. ii. vbi Bal. z glo. de here. q ab intesta. §. p gñu. z
in. l. qua actōe. §. si qs i colluctatōe. ff. ad. l. acq. z fm cōstitutōes
regni sicilie pmittunt in crimine maiestati z in morte abscofa.
vt in consti. monachiaz. in quibus casibus pugna pmittitur ubi
non pōt haberi veritas per probationes & fit tunc cū iudicis li
centia. d. l. i. vt armoz usus tamen olī duella erant pmissa ad vi
riū ostentationem. l. solent. de alea. & d. §. si quis. & etiā con
suetudo permittibat vt in. c. i. de torne. z in. d. l. i. de cor. uici.
que consuetudo reprobatur ibi p papam. z in. d. c. ii. tamen i ha
stiliudis causa virtutis & exercitationis armorum permittitur
cum consensu superioris ideo tunc publica dicunt. dic. §. si quis
tamen de iure longobardo in multis casibus permittunt de qui
bus. j. in ti. de causis pugne. hodie tamen reges catholici non de
bent illa permittere. qz sepe multi perierunt & causam perdunt
vt in lombar. ven. liberi homi. & l. recolimus. in ti. de pace te
nen. §. si quis. & ii. q. v. monachiam. z de purga. vul. per totuz.
& propterea principes permittentes peccarent. qz cō mandatu
ecclesie dictis iuribus & etiā peccaret ipsi pugnantes & occiden
tes in duello. & ait Ysido. eccl. l. xviii. c. lxx. hec quippe specta
cula crudelitas & inspectio vanitatum non solū hominuz viciis
sed etiā demonū iussis instituta sunt nam deum negant qui ta
lia presumūt. De istis etiā dicit Augusti. de ciuitate dei. c. xxxi
xxxii. & xxxiii. & Imperator i. l. fi. C. de feri. que expsse uidet
cō preceptū dei Exodi. xxi. non occides. & q aliud preceptum
vt deus non tempte q fit per pugnam. c. de pur. vulga. xii. q.
ii. querit. xxiii. q. vlti. c. si nulla. & in glo. d. §. si quis in collucta
tione. & i. c. i. post prin. de pace te. & in. l. i. de gradi. l. xi. nam
cū pugnatores sint reprobati per eos probatio non est recipienda
ar. de rei ven. l. indicia. z de lat. liber. tol. l. i. post prin. quia ta
les sunt infames psertim qn accepto precio pugnant de infamia

l.ii. & sic eorum testimoniū est repellendū. ff. de tes. l. i. §. i. in iura
 nec admittenda est pugna ut purgatio. quia huiusmodi vulga-
 res purgatores sunt inducte instigatione diaboli & reprobate sunt.
 ii. q. iii. mennā. & c. consuluisti. & c. monachiam unde consuetu-
 dines & constitutiones hec inducentes nō sunt seruande tanq̃ ir-
 rationabiles & iniuste & q̃ dei preceptū. Mā dicit Augusti. p̃mo
 de libe. arbi. non est lex. q̃ iusta nō est p̃serti illa q̃ est gr̃ia diuine
 iusticie cui propterea non est obediendū sed deo. xi. q. iiii. si dñs
 & ideo in regno sicilie talis constitutio fuit reprobata per papaz
 Honoriū & regez Carolū scdm p̃ binas sententias. & fa. ad pre-
 missa in auten. de armis. in prin. z. §. sin aut. & Cassi. iiii. varia.
 epistola. ii. moderatio est q̃ gentes seruat furor aut̃ plerūq̃ iusti-
 ciam p̃cipitat. tunc vtile est solū ad arma recurrere cū locū apud
 aduersariū iusticia nō pōt inuenire & iō qd̃ potest agi via paci-
 ca non debet agi via bellica. ut in auten. ut liberti de cetero. §.
 hec s̃fr. colla. vi. que oīa q̃uis sint catholica tñ locuz h̃re vident̃
 vbi p̃bationū copia pōt h̃ri qñ partes uellent earū priuata aucto-
 ritate pugnare non tñ in foro & iudicio militari z̃ inter armī-
 geros inter quos contrariū seruat̃ ex antiquissima eorū consuetu-
 dine. qz vbi p̃bonū copia non habet̃ ipsi prouocāt ad duellū in
 delictis & iniuriis occultis & auctoritate & indictione alicuius
 principis que pro iudice eligūt veniunt ad pugnā. licet concedēs
 & ipsi peccent ut. s̃. nec uidet̃ talis consuetudo irrationabilis &
 q̃ preceptū diuinū non occides. qz in alio precepto diuino dicit̃
 non p̃mittas impiū viuere super terrā & tolle malū de medio
 israhel. fac etiā licitū est homicidiū priuatū pro defensione fidei
 xp̃iane. xxiii. q. iiii. c. massane. & qz licitū est cuiq̃ occidere rebel-
 lem. l. iiii. §. si. de sicca. de re mili. l. proditores. q̃ etiā possunt ca-
 pi & detineri ut serui. l. trāsfuga. de acqui. re. do. etiā licet occide-
 re depopulatores agroꝝ. l. i. qñ li. sine iudici. vindi. l. ii. i. arbo. fur-
 cesa. & etiā licet occidere adulter. l. i. §. pe. de adul. l. graccus. eo-
 ti. etiā licet occidere eū q̃ stuprū p̃ vim alicui & suis inferre vo-
 luerit. ff. de sicca. l. i. in fi. etiā licet occidere raptorez mulieris ho-
 nestat. l. i. de rap. uirgi. & altri minātez morteꝝ l. i. qñ licet sine
 iudice & insultātez cū armis. l. i. vñ vi. Itez furez nocturnuz &
 diurnū i suis casibus. de sic. l. furez. & l. itaq̃. §. lex. ad. l. acq. z. l.
 si pfodiens. ex d̃ fur. nec vñ ex toto talis consuetudo irrationabilis

inter armigeros marciales & milites iudicanda q̄ ipsi auctori-
tate publica z bellū indicit ad iniuriā propulsandā uindi-
candā uel ad iusticiā faciendā. xxiii. q. i. c. cum homo &
pugnatur. tunc cum licentiā alicuius principis indicentis causa
cognita & iure belli. ne impunitus permittatur. & erit tunc iu-
stum bellum. Nam & papa Martinus cum esset questio de re-
gno Sicilię inter regem Carolum & regem Petrum de arago-
na indixit eis bellum ut pugnarent cum centum militibus. &
qui esset uictor haberet regnum. & quia Rex Petrus non iniecit
eum excoicauit & pronuntiāuit eum proditorem & facit ar.
l. i. & in rubro. ut armorum usus iusciō principis. est enīz duel-
lum experimētum ueritatis z de genere iudiciali inter milites
& armigeros quia constat ex tribus personis sicut bellum iudi-
ciale. c. forus. de verbo. signifi. s. ex persona principis uel domi-
ni qui indicit duellum ex causa ex persona prouocantis ad duellū
& prouocatis. In quo iudicio belli prouocator assumit bonus p-
bandi suam intentionē cum ense. & iuratur de calūpnia. & fit
precedentibus iudiciis contra prouocatum & extorquentur cō-
fessiones per pugnam. & qui succumbit uel confitetur condem-
natur per sententiā ipsius presidentis in duello & nō differt
iudiciū belli a iudicio iudicis ordinarij nisi in pbatōnibus
quia in duello fiunt probationes mediante gladio de parciū
uoluntate se contentantium probare cum gladio. argu. l. genera-
liter de epis. & cleri. in principio & per nota. in. c. de causis de
offi. dele. & l. si ab arbitro. qui satis da. co. vbi factuz de cōsen-
su partium concurrentis superioris autoritatē non debet re. cin-
di. & quod nota. in cle. i. de testi. & facit. l. iiii. §. si usum. ff. de
religiosā inter milites z armigeros ius est in armis iure bel-
li teste Tullio quia dant ensem pro libello argu. l. aduocati. C.
de aduo. diuer. iudi. in. p. armis & coraciis nituntur. & in pro-
hemio insti. in principio. & facit. l. si. in principio. C. de iure de
libe. q̄ dicit arma potius q̄ iura milites scire. & facit. l. milites
C. loca. i. p. armis. quibus intendunt. z facit glo. in. l. pe. ff. qui
ex cau. maio. que dicit q̄ militi cingitur ensis cum creatur insti-
gnum quia uti debet ense. & in prohemio insti. in principio z
dixit vege. de re milita. li. ii. ca. xxxiii. oportet militem habet

scientiam dimicand'. nec est mirum inter armigeros in iudicio
 belli fieri probationes cum ense & per pugnam quia etiam inter
 p'bos mercatores in eorum foro fiunt probationes per libra s
 eorum continentes accepta & data. ut in l. nuda. ratō de dona.
 & in l. q'dam. §. numularios. de eden. & in l. i. C. co. cum si. & in
 ter pistores fit probatio cum talliolis. ff. de noui operis. nupq.
 l. non solum. §. sed ut probari. ubi dicit Bar. & omnes. & inter
 aurifabres cum petra que dicitur quota. de qua in l. quotēz fer
 ro ff. de publica. & etiam in aliis iudiciis indubiis fit probatio
 per sortes p. l. si. §. comunia dele. & C. quando & quibus quarta
 pars debet. l. ii. que sunt probationes in regulares. & tamen ad
 mittuntur in bello iudiciali. ex natura rei & personarum quali
 tate. & facit q' dixit. Vale libro quinto. c. ii. Inter armorum nā
 q' strepitus uerba iuris ciuili exaudiri nō possunt. & refert p'bs
 ethico. libro. i. q' Romani antiquitus ex consuetudine preliorū
 latrones & semi barbari videbātur nec obstat q' in istis pugnis
 possunt accidere mortes cruentes. ut in anten. de armis in prin
 cipio. & in l. i. de gladiato. quia non debemus expectare cas
 um & aduersam fortunam liberi hominis qd neq' ciuile neq'
 naturale est. l. inter stipulantem. §. sacram. de. verbo. obliga. q'
 omnis mors est casus fortuitus. l. interdū. de iudi. & de re. iur.
 l. contractus. & mors fortuita dicitur peruenire ex fortuna Bal.
 in l. i. de his qui ante aptas tabulas. & in l. i. C. qui ad liberta.
 ubi dixit q' p'deceder' est fortuitum nam duellum est ueritatis
 experimentum & est similis torture ut in lonbar. & qualiter q's
 se defendere debet Bal. de pace tenen. c. si quis. hominem & nō
 mirum ut ueritas per torturam cruatur. & quis ore p'prio confi
 teatur. ff. de questio. l. de minore. & ii. q. ii. c. si. & in auten. de
 testi. §. si nota. & §. in criminali ubi testes qui ueritatez querūt
 corrumpere cum uerberibus & tormentis recipiantur presertim
 quia publice utile est delinquentium habere noticiam. l. eū qui
 nocentem de iniuri. & l. ita uulneratus ad l. aquili. ad quaz in
 uestigandam est per iudicez et laborandum ad punitionem cri
 minum in anten. ut nulli iudi. §. si quis uero & ut differen. iu
 di. §. si tamen ut licet ex bellis mortes cruentes possint euenire.
 tamen premissa fuerunt iure diuino. Reguz. xvii. quādo daniel

ma finis

sephus

ov

bro Regum

pugnauit contra goliath. z leuiti. xxvi. persequimini inimicos
vestros z corruent coram uobis. Et exo. xxvii. et Iere. xlii. pre
parate z ad bellum procedite z. xlviii. post princi. maledictus
qui prohibet gladium suum a sanguine. Et Ioe. iii. Sanctifica
te bellum z suscite robustos z conuertite uestra aratra z ligi
nes in lanceas nam princeps contra delinquentes indicere bellum
potest. xxiii. q. viii. scire. z in. c. solite. de maio. z hobe. Inno. i.
c. olim de resti. spoli. z quia primum bellum a deo fuit indu
ctum. patet. xxiii. q. ii. dominus noster in quo princeps qui bel
lum indicit dicitur dei uicem gerere. xxiii. q. ii. c. fi. nam z arie
tes inter se pugnat ad defensionem. l. i. §. cum arietes si qua pau
per feci dicat. etiam apes pugnant nec mirum qd cum armis z
non cum legibus ciuilibus hoc casu fiat experimentum uerita
tis quia armorum usus fuit primu qd essent leges & iura ciuilia.
ff. de capti. l. post hunc. §. filius & ipsa lex ciuilis uult ueritatem
modis omnibus exquiri in autent. de non alienan. §. quia ue
ro de adulte. l. si uxor. §. si iudex. & ut iudi. sine que qd suff. a. in
principio. nam hodie duella ipsa dici possunt inter armigeros
esse de eorum iure gentium & de stilo armorum quia commu
niter omnes armigeri cum res se ingerit utuntur pugnis argu. l.
ex hoc iure gentium in principio. ff. de insti. & iure. nam qd qd
qd populus ius sibi constituit ipsius ius appellatur. l. omnes po
puli. eodem titulo. & licet ex tali duello sequi possit seueritas ta
men fit ad finem ueritatis excutiende qui finis bonus est. quia
p. ueritate debemus subire supplicium potius qd pro adulatio
ne beneficium & seueritas in iudiciis licita est. lxxxvi. disti. c.
odia. ii. q. v. c. quanto. i. q. iii. c. ex multis nam licet inde mors
aliquando sequatur. dicitur dei iudicio procedere sm cano. in. c.
ii. de cler. pugna. in duello & glo. insti. de capti. dimi. in princi.
per quam glo. dixit Bal. qd mors que gladio peruenit dicitur
dei iudicio peruenire de pace constan. in uerbo in ciuitate quia
deus dicit ego occidam & uiuere faciam omne uiuum de utero
nomi. xxii. & ps. xii. meta. nec mirum quia deus est secretoru
cognitor & iudex disti. xxxiii. erubescant & solius dei est iudi
cate de occultis. ii. q. iii. consuluisti & sic dici potest qd in ducl
lo quicquid accidit dei iudicio accadat contra non fouentem

L. i. i. i.
L. i. i. i.
L. i. i. i.

D
P

in iusticiam quia dei iudicio multi in seculo puniuntur xxxiii. q.
v. q. ergo. & ideo dei iudicium timendum est quia est iudex &
testis. viii. q. iii. aliorum. & q. dei iudicium sit in duellis ut me
optineat qui iusticiam fouet & is succumbat qui fouet iniustici
am sic t. illud Seneca. ad Lucillum epistola. viii. ubi dicit. q.
fors est res in humana dubietate diuinam iudicans uoluntatem
& xxvi. q. ii. c. fors. & uester tenere hosti. & Io. An. in. c. ii. de
purga. nulg. ubi dicit q. peccata occulta reuelantur deo operan
tur in duellis. & sic uester ibi casus. q. si quis in duello succum
bat peruenit dei iudicio aliis peccatis exigentibus. ubi dicunt.
hosti. & Iohan. Andre. peccatum uetus penitencia noua z dicit
ibi abbas q. in duellis diuina cessante dispositione uincit forti
or & ingeniosior per nota. in. c. ii. de torneament. & uide Bal.
in. l. finali communia delega. ubi dixit q. iudicium fortis est for
tuna cuius dux est deus nam in iudicio fortis iudex est fortu
ra xxvi. q. ii. fors. & in. l. finali. communia delega. que prefert
unum alteri. per nota. in. c. ex licetis. de proba. ubi per Inno.
& q. deus operetur facit tex. ff. de penis abeuntem in principio
ubi dicit textus sanctum esse innocentem non puniri nam et
am princeps tuctur innocentiam. l. diui. eodem titulo & l. i. i.
fine de questio. & omnes uiuentes ita opinantur q. in duellis
operetur diuina iusticia quia communis opii habere pro uerita
te. l. barbarius. de offi. preto. & ista communis opi. eorum que
non possunt certitudinaliter sciri ex reuelatione astrorum influ
it in animos hominum. & facit illud Alexandri de optimo
imperatore. qui sic dixit. cunctis perspicue pateat bellum quo
cumq. iure susceptum huic deos fore propitios fautoresq. spera
dum esse militesq. propterea alacriores ad bella. qua de re totis
uiribus fortisq. animo rei gerende se adirent. contra qui se iniu
ria bellum supsisset uerentur deos sibi iratos atq. aduersarios
fore suspitabunt qua sola ope. etiam si nihil aduersi foris contin
gat formidabunt z orrestent. nam ex ista institutioe iuris genq.
circa duella oritur queddam bonum quia timore pugne pluri
mi se retrahunt ab offensis & criminibus occultis. Iuxta illud
rederunt peccare mali formidine pene & hac q. ratione impera
tor. Fredericus constitutionem regni Sicilie de pugnis fretus

edidit cessant q̄ propterea uiri ab iniuriis ne deceat pugnare &
 per iudiciū pugne se purgare. nam uidemus q̄ pro uerbis ocio
 sis sepius milites pugnant & si pugnam euadere uelint apud ali
 os infamiam obprobria substinent militaria. argumento legi.
 omne delictum. §. sed & calligatus in uerbo qui metu. ff. de re
 militari. ubi glo. dixit. de grimaldo qui nolebat pugnare metu
 hostium simulans languorem q̄ punitur. & facit argumentū i.
 lege. iii. ff. ad. l. iul. male. in uerbo & qui in bellis cessat pro
 pter quod concluditur q̄ consuetudo uniuersalis dicitur duella:
 non esse inter armigeros ex toto illicita si fiant propter crimina
 manifestanda de parciū uoluntate. & cum auctoritate alicuius
 principis duellum indicentis causa cognita & potestatem habē
 tes bella indicendi & illa permittentis in proprio territorio &
 iure belli s̄m disciplinam militarem & iudiciis precedentibus
 licet peccatum sit in foro conscientie salua semper meliori deli
 beratione ecclesie romane & melius sententium cui me subito
 nam licet ecclesia reprobet duella. c. i. & ii. de purga. uulga. & i
 capitulo primo & secundo de clerico pugna. & etiam reprobet
 consuetudinem pugnandi in duello. tamen uniuersalis consue
 tudo hoc admittit principis auctoritate ut supra qui potest dare
 licentiam dicit. l. i. de gladiato. & de actale. & uide supra in .c.
 duellum dicitur ubi de dei iudicio induello. & uide. late. angl.
 in sua disputatione. que incipit duo. nobiles gallici ubi late de
 hoc quem postea reperi. & ante nō uideram.

De iniusticia singularis certaminis siue pugne ⁊ de casibus in quibus licita est habetur infra in titulo de causis pugne:

x

Vellum dicitur iniustum aliquando ex loco ut quia
 in loco sacro. xlii. distin. in capitulo finali & .c. de
 tet de in munita. ecclesia. & dicitur iniustus ex tem
 pore. c. i. de treu. & pace. quia non diebus feriatis

dicatur etiam iniustum ratione cause quando inferens uel de-
fendens habet iniustitiam pro parte sua uel quando quis non fo-
uet iustam causam. xxiii. q. iiii. c. Item ab aliquo. & capitulo
fortitudo & facit glo. in l. ut vim. de iusti. & iure. & xxiii. q.
ii. in summa que dicit q. iniustum est bellum ratione rei si non
est de repetendis rebus. uel pro iusta defensione patrie. ubi au-
tem quis in duello iusticiam fouet tunc defendens iniuste pec-
cat. argumento. xii. q. ii. c. cum deuotissima. xxiii. q. v. c. Item
ab aliquo cum sequenti. & q. v. non est nostrum. ut patet. q. si
princeps populum suum inobedientem uel rebellem iuste oppri-
mat. tunc defendentes patriam iniuste agerent & peccarent. q.
tanta est uis iusticie q. iuste interficiendus uel puniendus non
debet fugere uel uitare mortem alias peccat. c. si nulla. xxiii. q.
viii. & glo. in c. in summa. xxiii. q. ii. z capitulo primo in glo.
& hoc etiam tenet Bar. in l. legati. ff. de penis. ubi dicit q. iuste
dagnatus ad mortem fugiendo peccat mortaliter. dicitur etiam
duellum iniustum ratione persone ut quia sit clericus xxiii. q. i
in principio in glo. ii. & q. viii. in summa. & Inno. in capitulo
peticio de homi. & quir de iure scripto uoluntaria duella sint
hodie probita. ut diximus supra. & sic non possunt dici iusta
modo aliquo. quia probita per. l. diuinam & humanam tam
de iure belli gentium militum & nobilium duella de eorum co-
suetudine sunt premissa. que consuetudo est sequenda. argu. c.
cum dilectus. de consuetu. que debet in bellis obseruari. fm cal-
de. in consiliis in titulo de treuga. & pace consilio primo quan-
sub esse uester iusta causa propulsationis. iniurie uel delicti. cui-
us aliter probatio ueritas iusticia uel vindicta haberi non po-
test nisi per duellum concurrente auctoritate principis uel do-
mini indidentis in eius territorio duellum perficiatur. inter dif-
fidatos argu. glo. in l. ex hoc iure de insti. & iure. que dixit q.
quilibet potest mouere bellum auctoritate superioris. uel legis
scripte. quo casu ipse concedens exister duellum indicare ex gene-
rali consuetudine armorum & iure belli fauere eius qui a' qd
iniuste patitur. & ad iniuriam propulsandam. argu. l. ut vim d.
insti. & iure. z. d. l. ex hoc iure gentium. & l. hostes de captiuis

iusticie & canonum .c. l. de offi. ordi. z hoc etiam posset quilibet prelati precedere sui iudicii declaratione. c. presidentes de hereticis et. c. inquisitionis .§. prohibemus. eodem titulo in. vi. z dicto. c. felicis. per Iohannem Andream contra quos etiam quilibet prelati qui haberet gladium temporale posset talem bellum indicere. fm Innocen. hostien. z alios in. c. dilecto. de senten. excommuni. in. vi. z etiam tales rectores uel episcopi aut prelati. habentes in eorum terris iurisdictionem temporalem uel merum imperium contra subditos inobedientes posset bellum indicere. xv. q. i. c. nos sanctorum. z. c. auctoritate. qz fm Innocen. tunc est iniusticie executor. sicut etiam iudex habens merum imperium z iurisdictionem temporalem in loco posset contra subditum inobedientem uel rebellem iustis mandatis bellum indicere. argumen. de consuetudine. c. ad nostram & de iudi. c. at si clerici. & Innocen. in. c. olim. de restitu. spoli. & facit. c. si dominus. & in. c. si Iulianus. xi. q. iii. & tunc requireretur qd fuerit ordo iuris seruatus. ii. q. i. c. nos licet. Hostien. & Innocen. in dicto. c. olim sibi contradixerit tamen hec potest talis index ne sua iurisdictione sit elusoria. c. i. de offi. delega. z. c. ex litteris de senten. excommuni. tamen contra non subditum non posset inditire bellum nisi prius eius iudice requisito & cessante iusticiam facere. fm Innocen. ibi allega. xxiii. q. ii. c. dominus & similiter contra non subditos inuadentes sua territoria posset talis iudex punire. fm Innocen. in dicto. c. olim tam tales non possent duella uoluntarie permictere in territoriis ecclesie. quia non sunt principes sed rectores per. l. i. de gladiato. & l. i. de specta. quia ex duellis succedunt homicidia que sunt omni iure prohibita. ut in precepto diuine scripture non occides & sunt cruenta spectacula. dict. l. i. nisi in casibus in quibus a iure permiffa essent. uel ex consuetudine patrie de quibus in principio operis diximus. quinimmo nec etiam papa posset duella uoluntaria in terris suis permictere propter irregularitates & quia contra precepta diuina quia dixit christus Petro. Conuertere gladium in uaginam. licet posset indicere bella iustacostra inobedientes z rebelles. xxii. q. ii. cu3 deuotissima. xxiii. q.

Item ab aliquo cum sequente. & .xxiii. q. viii. dis. par. & .d. c. ad
abolendam. & habetur expressa in palea Cōstantinus. xcvi. dis.
& etiam in factis fidei & in terris suis. & ubi habet ius superi/
oritatis presertim in regno Sicilie quod est patrimonium eccle
sie peculiare. quia dixit Bar. in .l. i. ad .l. maie. q. si rex aliquis in
traret regnum sicilie sine licentia pape diceretur committere cri
men lese maiestatis. & ideo hoc casu papa posset permittere du
ellum & duella contra inuadentes regnum sicilie & terris eccle
sie. quia illi crimen lese maiestatis committunt in quo licita est
pugna seu duellum ut in .l. qui ad .l. iul. maie. ubi glo. & glo. in
l. filius in fi. de lega. ii. & insti. de heredi. que ab inte. & finali. &
in lombarda de pugnīs. l. si. & in constitutione regni sicilie mo
nachiam. & legitur in historiis. q. exorta guerra inter regez Ca
rolum. & regem Petrum de Aragona super insula sicilie. papa
cum collegio cardinalium voluerunt q. pugnarent cum centuz
militibus. pro quolibet & qui vinceret esset dominus illius in
sule & hoc fecit papa quia illa erat terra ecclesie & occupatores
terrarum ecclesie sunt reus per duellionis. & in hoc casu iura ci
uilia permittunt pugnam. hoc ideo. quia isti possunt inpuue of
fendi. ergo indici contra eos duellum. & deinde papa sentenci
am protulit contra regem Petrum cum consilio cardinalium d.
quo. j. dicemus in libro de die pugne in .c. statuta fuit dies. ubi
late. de ista questione diximus. vbi uide.

Quis dicatur prouocator in pugnīs ⁊ singulari certamine

12

Vm plerūq. iter milites varie tractatū miderim⁹
vt dicit tex. de bruto. & sceuola in. l. eos. ff. de
capit. quis sit prouocans. quis actor aut requisitor
seu appellator in pugnīs cum per inde opinentur milites ipi de
um esse piciū puocato ⁊ prouocantē plerūq. iurib⁹ deficere &

dixit Bal. in .l. i. de edif. acq. q̄ in duello quis non debet esse p
uocator ipsumq̄ prouocantem ut diximus prius debere in duel
lo percutere putauit uerba et factum prouocationis actendi .ac
etiam causas & occasiones ex quibus quis incitatur & ad iracū
diam promouetur ipsorum q̄ uerborum & causarum iusticiam
& i iusticiam zelum propositum & affectum offensionem uel
defensionem & ceteras circumstantias offensiuas & prouocati
uas & considero q̄ omnibus modis quibus quis uerbis gestis
aut factis offenditur eius q̄ grauatur opinio dicitur prouocari.
& hiis etiam modis quibus quis non iure uel quid inicum aut
iniuriam ab alio patitur aut contumeliam substat respectu fa
me persone z dignitatis sue aut in rebus uel quid contra bonos
mores alterius actentauerit dicitur quis prouocari. argumento.
in .l. i. in principio & circa medium. ff. de iniur. & in .l. lex
cornelia in principio & in .§. lex itaq̄ & in .§. si quis de libertate
& in .l. Item apud labeonem quasi per totum & non solum in
seipso uel in eius persona dicitur prouocari sed etiam in perso
nam suorum .ut in dictis iuribus z non solum si uerbis expres
sis imitetur .sed etiam clam uel subdole dictis .ut in .l. quisquis
C. de postu. & specula. de accusa. p̄. quid si te. p̄. de prouocante
ad iram dicto uel facto q̄ si offendatur sibi inputatur & in .l. i.
§. cum arietes. ff. si qua. pau. feci dicatur & in .l. si explagiis. §. ta
bernarius. ad .l. aquil. ubi culpa. est penes eum qui prior percus
sit & de bonis libertorum. l. qui cum maior. §. libertus. & facit
l. que omnia. ff. de procur. ubi idem in prouocatione uerbali. &
generaliter dicitur quis offendi ex omni eo ex quo ad iram p
uocatur. Bar. in .l. licitatio. §. q̄ in licite de publica. & Innocen.
de senten. excommuni. capitulo hostiarius. & probatur de ma
numis. testamento. l. testamento centurio. & de offi. testamento
l. filia & l. cum te. & l. i. de hiis qui ut in dignis. & facit. vi. q. i
infames. ubi prouocatus non habet actionem iniuriarum. z est
infamis. & facit. C. quando licet sine iudice vind. l. i. ubi si qs
minatur alicui mortem ex ista prouocatione potest occidi di
citur etiam prouocator qui reclamatione z qui inuocat quomodoli
bet officium iudicis. Bar. in .l. si minores. ff. de adminis. tutoru.

cum ergo multe sint species prouocationis semper is prouocans
 intelligit qui uerbis aut factis. prius incipit s; doc. atq; in .d. §. cū
 arietes in nerbo prouocauerat. qui exponunt idest ante inceperat.
 & sic prouocatus uester facere calore iracundie & sibi non i
 putandum de re. iux. l. q. calore. de adulte. l. graccus. nam precep
 ta patientie sunt seruanda in iudicio anime non in ostensione.
 corporea & exteriori. xxiii. q. i. paratus. & d. cit. Gregorius pri
 mo dialogorum. q. maius est continere iram q̄ miracula. facere
 & dicit auicenna. q̄ homines colerici non sunt integri homi
 nes si uero ipse prouocans uerbis aut factis intendat pugnare cū
 prouocante & propterea offerat pugnam uel requirat eum sim
 pliciter. ut locum & iudicem reperiat uolens facere ipsum rece
 dentem uel probare contrarium eius quod dixit tunc iste licet
 prouocatus fuisset ad hoc censetur actor prouocatus ad iudi
 cium pugne. per nota. in .c. forus. §. actor. de uerborum signifi
 catione. ubi habetur. q̄ is dicitur actor qui alium ad iudicium
 prouocat. de probat. ex lictis de iudi. l. in tribus & famili.
 hercis. l. inter coheredes. §. q. familie. & ff. finiu regu. l. iudiciū
 per q̄ iura dicit q̄ is qui petit reuocari tenet uel capturā tamq̄
 iniuste factam & prouocans per citationem aduersarium actor
 dicitur & tenet Bar. in .l. de pupillo. §. si procur. de noui operis.
 ubi late per modernos. & Anthonium de butrio in .c. cum in
 ter de excep. ubi dicit q̄ is est reus qui est in iudicio prouocatus
 per citationem & si iste secundario petit remissionem uel cauci
 onem rati dicitur reus. & faciunt de accu. l. seruos. & quod no.
 ff. so. maio. l. cum mulier. ubi de prouocato per prius & quod no.
 nota. Bal. in .l. finali de edict. diui. ubi de citato qui efficitur ne
 cessarius contra dictor. & de in ius uocando. l. libertus. z sic qui
 alium ad iudicium belli principaliter prouocat. licet ex antece
 denti iniuria dicetur actor. per que dixit Ludo. in consilio. cc.
 vii. q̄ captus principaliter comparens a nullo prouocatus ad iu
 dicium & petens capturam reuocari prouocando capifacientez
 p citationē q̄ dicit actor. nā aliquādo quis est uere actor & fin
 git reus uel defesor. d. l. de pupillo. §. q. remissioz z d. pūle. cre. l.
 si pupillo §. defendere z. l. nō cogendū de pcur. ubi bal. q̄ actor

homines colerici nō
 integri homines

dicitur quatuor modis .primo quo ad iudicii ordinatione quia
is dicitur actor qui libellum offert .secundo quo ad satisfactio-
nes quia is dicitur actor qui ad litem prouocat non qui prouo-
catus agit etiam in appellatione que extra iudicium interponitur
in qua si appellatus agit non dicitur actor sed reus fm Bal . ibi
qui dixit q etiam is dicitur actor cui onus probationis incum-
bit .l. in exceptionibus de probac. & dicitur etiam actor inter-
pretatiue licet non uere qui opponit exceptiones compensatio-
nis .quia non uere agit sed excipit .l. amplius rem ratam haberi
nam omnis prouocans per prius ad iudicium . dicitur actor .l.
qui prior . ff. de iudi. ubi dicit Bal. q debet prius admitti ad ac-
tenda. & Dii. in .c. non licet de regu. iur. & qui prouocatur di-
citur reus & non actor .l. in tribus . de iudi. & dixit Bal. in dic-
ta lege non cogendum . in . §. si procura. in alia lectura q actor
dicitur tenere partes rei quando prouocatus agit. & per dicta .l.
in tribus dicens . q habet pro reo nisi quo ad probandum quod
est quando incidenter petit aliquid . per glo. ibi. & ad predicta
facit . quod habetur in .l. si seruus plurium . §. si quis ante . de lega-
tis primo . & in .c. ii. de ordi. cogni. & in .l. fallaciter de aboli.
ubi habetur . q quicumq; est in iudicio dicitur defendere sit actor
uel reus . & dixit singulariter Bal. iu. l. ii. ff. de iureiurando in
repe magna in xiii. carta q possessor qui petit restitutionem con-
tractus uel iuramenti q est reus licet fungatur partibus actoris
& etiam quando petit remissionez prouocatus uel incitatus fun-
gitur partibus rei & quando tertius utitur iure possessoris dici-
tur reus . per no. Bar. in .l. de iure . ff. ad municip. Si autem uta-
tur iure proprietarii uel petitoris est loco actoris . & idio quando
peticio ordinatur ad defendendum partibus rei fungit fm Bal.
per no. in .c. ueniens de testi. & Inno. in .c. cum inter . de excep.
& idio ange. in .dic. §. si procurator . dixit esse attendendum ad
uerba prouocantis uel petentis aut defendentis z propterea mi-
lites z nobiles Neapolitani quando sunt laescenti aliqua iniuria
verbalis uel actuali per alium militem uel nobilem z uolunt p-
uocare illum ad pugnam ut non sustineant partes actoris dicunt
in requisitionibus quas faciunt quia tu dixisti uel fecisti tale qd

iniuriam honoris uel fame .aut dignitatis mee .propterea uolo
substinere & defendere qđ male fecisti uł dixisti nř proditorie z
quoties dixeris bñ feciss; uł dixiss; uolo defendere z substinere
tibi cum ense qđ male dixisti z pessime & qđ mentiris quotiens
dixisti uel dixeris tale quid & iste est mos & pretica ipsorum.
ne ex toto uideantur actores & aliquando quando haberent iu
sticiam claram & luculentam dicunt qđ tu me appellasti prodito
rem uel fidem dedisti & fefellisti tale quid faciendo .idıo uolo
tecum pugnare & substinere & probare cum ense qđ male feci
sti .uel proditorie egisti .& qđ mentiris zc. & istum appellant re
quisitorem qui licet ad istam requisitionem sit prouocatus ab
illo propter iniurias contumelias aut obprobria uel fidem rup
tam .tamen principalis requisitor est propter uindicandam il
lam prouocationem .quia si non esset prouocatus nullam actio
nem haberet & idıo erit actor .licet prouocatus uerbis uel facti
per iura supradicta & ubi nulla subesset causa requisitionis nec
aliqua prouocatio propter quaz quis necessitaretur ad requiren
dum aliquem ad pugnam tunc est merus requisitor spontaneus
qui dicitur deum temptare .c. ii. & .c. finali de purga .uulga in
glo. & .xxii q. ii. c. queritur .& glo. in .l. qua actıone .§. si quis in
colluctatione ad .l. aquil. & isti qui sine causa pugnam querunt
non prouocati & alios requirunt & prouocant ad pugnam ut
plurimum succumbunt & etiam ius fouentes in duello aliquan
do succumbunt dei iudicio aliis eorum peccatis exigentibus per
tex. in dicto .c. ii. de purga .uulga. ubi dicit hostien. & Iohan.
Andre. qđ peccatum uetus penitentia noua .idıo Bas. in .l. i. de
edif. acci dixit qđ in duello non licet alium prouocare sed pro
uocato licet se defendere .idıo uerba militum actenduntur an
sint prouocatoria uel defensoria tamen ubi est fides rupta uel of
fensa uerba licet prouocare ei qui iusticiam fouet. & dixit An.
de Ilerni. in titulo de pace tenen. §. si quis hominem qđ si cui in
pingitur qđ hominem occidit & hoc constat & uelit probare
fecisse ad sui defensionem & non haberet probationes nisi per
pugnam qđ admictetur ad pugnam super hoc & erit tunc actor
in probanda ista defensione argu. l. i. de excep. ubi reus i excipi
endo est actor z sic qđ prouocatus uerbis uel factis ad propulsada

inuitiam ad iudicium belli recurrit animo innocentiam famam
& honorem defendendi dicitur actor prouocans qui in effectu.
sustinet partes rei prouocati actenta uerborum suorum forma.
ut supra est dictum.

**An dominus temporalis possit ⁊ debeat arcerē sub-
ditos ne faciant certamina ⁊ duella.**

13
N si duo subditi vnus domini se diffidauerint ad
duellum quid tunc debet agere dominus eorum dic
q̄ debet eos capere de persona & ipsos cogere ad sa
tisfactionem aliquam uel ad pacem uel ad compro
missam per arrestationem persone & aliis remediis per. l. si cui
us in. §. de p̄terit. ff. de usufruct. z ang. in auten. ut liti. iurent
§. q̄ uero ubi dixit. q̄ iudex potest ad hoc cogere quando est ti
mor armorum z risse. non alias dicto. §. quia uero. quia per dif
fensiones ciuiles leditur sepe res publica. ff. de capti. l. si quis in
genuam. §. in ciuilibus nam ex bellicis plerumq̄ mortes & per
ditio animarum & corporum inducitur. & habitatores patrias
derelinquunt in autentico de armis in principio. & in. §. finali
quia ista cruenta spectacula omnino prohibita sunt. l. i. c. de gla
diato. libro. xi. & pretor non debet pati partes ad arma & ris
sas procedere sed ipsas debet compescere. l. equissimum in prin
cipio. ff. de usufruct. & per nota. in. l. finali de offi. procu. cesa.
& Cin. in l. si seruus. c. de noxa. & Ci. in. l. i. uti possi. z Inno.
in. c. in presentia de probati quinimmo etiam potest futura sca
dala prohibere q̄ quis non exeat de propria domo. l. finali. ff. d
interdict. & rele. & prohibere tumultosum & rixosum accede
re ad possessionem di. l. fina. sicut etiam potest prohibere ne ini
micus alienus transeat ante domum alterius per. l. moris. ff. de
pen. & l. exuli. de interdict. & rele. & per nota. in dicto. l. equi
ssimum. ubi glo. dixit q̄ potestas & iudex potest cogere litiga
tores ad pacē & tractōz faciendā eā litiū minuendaz ar. l. con
gruit de offi. p̄sidis a deo q̄ dixit Bal. i. d. l. equissimū q̄ etiā si
esset cōtentio ciuilis inter p̄sonas insignes q̄ iudex debet ipsas

ad concordiaz reducere ne res publica turbetur z hoc ubi timeſt
maximum scandalum nō alias ar. ad. l. corne deficca. l. pe. in fi.
& ar. nota. in. l. si oleum. de dolo & de ſequeſtra poſ. c. ex parte
ubi ratione magni ſcandali futuri peruenitur ad ſequeſtrum. nā
pretor debet cohibere malificia ne fiant in auten. de man. prin.
§. deinde. & ideo tunc ſuperior eos per arreſtacōz perſonaruz
prohibebit & per alia remedia ne pugnent uel ſe offendant exi
gendo fideiuſſores & pignora ab iſtis ar. in autenti. de litigio.
in. §. ad excludendas. & dixit Bal. in l. ex ſtipulatōe. C. de ſen.
q̄ iudex debet obuiare ante factum ne partes ueniant ad guer
ram. & nota. in. l. i. §. & poſt de noui operis & in. l. i. §. quies.
de offi. preſect. urbi. ubi ſubditi ſunt conpeſcendi ne faciant ru
mores. & quod habetur per Archidiaconum. xc. di. c. diſcor
dantes. xlv. q. vi. nos ſanctorum. & in auten. de manda. prin.
§. cogiſ. & Bar. in. l. furci. §. ſi iuſſu de infam. & Bal. in. l. metū
q̄ me. cauſa & quod Bal. nota. in. l. i. de phibita ſequeſtra pecq.
z in. l. i. de interdīc. cum ſimilibus. z facit. xxiii. q. xiiii. c. qui
contra pacem. z alibi dicit canon amplectimur uoluntarios pro
ſubditorum pare labores z nocte quandoq̄ tranſimus inſōnes
in auten. vt diu. iuſſio in principio colla. viii. z. C. de vete. iur
enude. l. i. in jo. pacem decoramus. nam ppter bonum pacis ca
nones relaxantur. c. ubi non eſt de diſpon. in puber. z. c. hoc q̄
pe. iii. q. v. ubi propter bonum pacis ſit epiſcoporum tranſlatio
et in. c. cura. de iure patro. quia poteſt detrabi ſeueritati cano
rum. vbi plurimum ſtrages immīnet. L. diſt. c. vt cōſtitueretur
quinimmo etiam ratione ſcandali iuris precepta relaxantur. xx
viii. q. i. iaz noſtris. lxi. diſt. c. ſi forte. preſertim ubi non vni
us ſed plurimum ſtrages immīnet. i. q. i. c. ordinatōnes z de iuſt
rupto teſtamento. l. ſi quis filio. §. hii autem. z ideo quādo duo
volunt ſe diffidare ad pugnam uel unus vult cum alio pugnare
ſolent ſe abſcondere vel accedere extra territoriū ſui ſuperioris
ne ipſos capiat et ad pacem eogat et compellat. et ita utuntur
nobiles uolentes prouocare ad duellū z liſteras mictunt et ſtāt
abſconſi extra iur. ſuperioris. et de ſtilu armorum quando vnus
eſſet iniuriatus et uellet ſatiſſacere ſuo honorī cuiuſq̄ famas
que infamia aliter purgari non poſſet. ſuperior non poſſet

illum cogere ad pacem faciendam cum macula honoris & dignitatis sue inter ipsos. licentiam pugne concedent. presertim in criminibus in quibus licita est pugna. ut uidebitur in libro de causis pugne.

An principes iure belli teneantur concedere pugne iudicium & assumere partes iudicis pro honore pugnare uolentium.

: 4

N Rex uel alter princeps requisitus a nobili uel milite pro pugna teneatur in sua iurisdictione uel principatu concedere pugne securitatem & iudicium bellatorum assumere. & quidem iure belli de stilo & more armorum est quod si nobilis miles aut paganus prouocatus uel latebitus iniuria uel aliqua infamia labe notatus ubi non est probationis copia requirat aliquem principem regem aut locum principis in suo dominio tenentem quod pro defensione sui honoris dignitatis & fame cum aliter providere non potest bellum inter ipsos indicere & securitatem pugnandi concedere in suo dominio & iudicium assumat inter ipsos diffidatos & bellatores quod si sibi uidebitur occasione belli indicendi examinatis & pensatis & re diligentissime rimata & causis utpote iustis pugnam uilis indicere iudiciumque suscipere inter ipsos & loci securitatem concedere ut satisfiat dignitati & honori & fame utriusque tamen in hoc decet ipsum principem esse prudentem & circumspectum ne cui parcius iniuria fiat & cetera sint iuste & verisimiles ac uero proxime. quia iura diuina gentium & humana huiusmodi duella prohibent. nam natura abhorret ista cruenta spectacula propter euerisionem humani sanguinis quia hominem homini insidiari nefas est ex quibus mortes repentine causantur. & perditio corporum & animarum. ideo non sunt facilliter indicenda duella per catholicum principem & consideret princeps cum consilio priorum & militum & aliorum probatissimorum in bello uirorum. de indicendo duello & concedenda huiusmodi securitate quia ea que optimo consilio geruntur bene ordinantur. C. de repu. l. consensu. in omnibus enim debet princeps uti consilio prudentium. lxxxviii. disti. c. peruenit & xxx.

di. c. fi. & dicit tex. in. c. quid culpatur. xxiii. q. i. consiliū belli
esse apud principis consiliū. s. non suū quia non debz niti
prudencie sue nec esse sapiens apud semetipsum. puerbio. iii.
extra de consti. c. ne initeris. & c. de off. rect. p. in. l. potioris
gradus. quia stultus diceretur princeps consilio non acquiescēs
xxii. di. c. de constanti. & dicit Seneca. iii. Epistola. omnia de
libera cum amico. & habetur paralipo. xiii. Inuit consiliū da
uid cū tribunis & centurionibus populi. & macha. ii. c. v. peri
erunt sacerdotes quia sine consilio exierunt in preliū. nemo enī
dicitur a se habere consiliū. ff. q. vi aut clam. l. semp. §. in se
pulchro. & puerbio. xxxiiii. cum dispositione inuitur bellum. &
erit salus vbi multa consilia. & dicit Vege. de re mili. li. iii. c.
fi. de regu. bellorum bonus dux exercitus tractat cum multis
quod facturū est cum paucis & hoc firmat Andreas de yler.
in ti. hic finitur. in vfi. feu. in. c. i. vbi dicit q. auctoritas indi
cendi belli consistit in principe cum consilio suo. vbi dixit. q. si
princeps diceret bellum indicendū & consiliariū contrariū de
bet sequi id quod est rationabilius & verisimilius. vnde prin
ceps examinabit bene cum consilio. in hoc etiam testat Lilius
in li. vii. ab vrbe condita de tito mallio prouocato ad duellū
a gallo q. consilio habito inter primiores romanorū processit
ad pugna. & iudicio pugae assumendo causas certaminis. An
iuste sint & an expediat pro vtriusq. dignitate & honore indi
cere. Et an ex magna causa petatur. & an aliter veritas & pro
batio controuersie pro qua pugna iudici querit haberi possit &
an sint indicia & verisimilitudines q. prouocans quod impū
tur crimen comiserit & an si pugna non fiat remaneat alter eo
rum vel vterq. apud comilitones vel cōpares aliqua infamia.
vel labe notatus vel nō possit ppterca in curia domini sui cō
parere nisi illa infamia purgetur. vt dixit Bal. hoc exemplum
ponendo in. l. ex hoc iure genciū. de iusti. & iure. nam. comitē
tes aliquod graue crimen vel grauissimā incurrentes infamiaz
in curia domini intrare nō valent. vt habet in vfi. feud. in ti.
hic incipiunt cōsue. regni. l. lex corra. §. si quis. vt si inculpatur
de homicidio vel adulterio vel si fuerit ex aliqua causa igno
missus ab exercitu vel a curia domini vt ante dominum suū

illamque ad ipsos referre, cum rursus honoris & dignitatis habundantia, etiam ex parte illorum profuerim, et contulerim quod illi seculum suum uiderent. Libere de istis pagis.

Ad principatus hunc concedere pugne
inducunt et afferre partes videlicet pro honore pu-
gnare volentium.

4-

Item si uel alter princeps requiritur a nobili uel milite
ut in pugna a se se ueniat facit iudicium uel principa
tum necesse est pugnare inter eos & iudicium bellatorum
assumere & quod in iure belli de statu & more armorum est q
in nobilibus regibus aut pagani provocatur uel latefecit iniuria uel
aliqua ratione sibi intatus hoc non est pbatior is copia requi
rat aliquem principem regem aut locum principis in suo domi
nio tunc enim q pro defensione sui honoris dignitatis & fame
cum aliter providere non potest bellum inter ipsos indicere &
securitatem pugnandi concedere in suo dominio & iudicium
assumat inter ipsos diffidatos = bellatores q si sibi uidebitur oc
casionibus belli indicendi examinatis & pensatis & re diligen
tissime rimata & causis utpote iustis pugnam uelis indicere iu
diciumq suscipere inter ipsos & loci securitatem concedere ut
satisfiat dignitati & honori = fame utriusq tamē in hoc decet
ipm principem esse prudentē & conspectum ne cui parcius in
iuria fiat & cō sint iuste & verisimiles ac uere proxime quia
iura diuina gentium = humana huiusmodi duella p̄hibent nā
natura abhorret ista tristes spectacula ppter euerzionē humani
sanguinis quia hominem homini inflicere nefas est ex quibus
multos repēntē confitent & perditio corporū & animarum
ideo non sine facinorā inducenda duella p catholicū principē =
consideret p̄ incipit cum consilio principis & militum & aliorū p
bissimum in bello uero ē ac iudicando duello & concedē
da hu iudici securitate cui a se tunc optime consilio geruntur
hinc ordinatur C. de rebus consensu in omnibus enim debet
p̄ incipit ut consilio prudentū iussu ad iusti. c. peruenit = xx.

di. c. fi. & dicitur tex. in. c. quid culpatur. xxiii. q. i. consilium belli
esse apud principis consilium. sed non suum quia non debet nisi
prudencie sue nec esse sapiens apud semetipsum. proverbio. iii.
extra de consti. c. ne initeris. & c. de off. rect. p. in. l. potioris
gradus. quia stultus diceretur princeps consilio non acquiesces
xxii. di. c. de constanti. & dicit Seneca. iii. Epistola. omnia de
libera cum amico. & habetur paralipo. xiii. Iniuit consilium da
uid cum tribunis & centurionibus populi. & macha. ii. c. v. peri
erunt sacerdotes quia sine consilio exierunt in prelium. nemo enim
dicitur a se habere consilium. ff. q. vi aut clam. l. semper. §. in se
pulchro. & proverbio. xxxiiii. cum dispositione initur bellum. &
erit salus ubi multa consilia. & dicit Veget. de re mili. l. iii. c.
fi. de regu. bellorum bonus dux exercitus tractat cum multis
quod facturum est cum paucis & hoc firmat Andreas de yler.
in ti. hic finitur. in vli. feu. in. c. i. ubi dicitur quod auctoritas indi
cendi belli consistit in principe cum consilio suo. ubi dixit. quod si
princeps diceret bellum indicendum & consilium contrarium de
bet sequi id quod est rationabilius & verisimilius. unde prin
ceps examinabit bene cum consilio. in hoc etiam testatur Lilius
in li. vii. ab vrbe condita de titio mallio prouocato ad duellum
a gallo quod consilio habito inter primiores romanorum prouocatus
ad pugnam & iudicio pugne assumendo causas certaminis. An
iuste sint & an expediat pro utriusque dignitate & honore indi
cere. Et an ex magna causa petatur. & an aliter veritas & pro
batio controuersie pro qua pugna iudicii queritur haberi possit &
an sint indicia & verisimilitudines quod prouocans quod impug
natus crimen commiserit & an si pugna non fiat remaneat alter eo
rum vel uterque apud comitones vel copares aliqua infamia.
vel labe notatus vel non possit propterea in curia domini sui co
parere nisi illa infamia purgetur. ut dixit Bal. hoc exemplum
ponendo in. l. ex hoc iure gentium. de iusti. & iure. nam comitones
res aliquod graue crimen vel grauissimam incurrentes infamiam
in curia domini intrare non valent. ut habetur in vli. feud. in ti.
hic incipiunt consue. regni. l. lex corra. §. si quis. ut si inculpatur
de homicidio vel adulterio vel si fuerit ex aliqua causa igno
missus ab exercitu vel a curia domini ut ante dominum suum

stare non possit. arg. ff. de infami. l. ii. §. miles. & de excus. tut. l. sed & miles. §. ignominia. de re mili. l. iiii. §. adit. tertium. & l. milites. §. missionum. Vel quia infamatur q̄ arma cōmilitonīs subripuit uel hostibus secreta nunciasset. arg. de re milita. l. iiii. §. qui aliena. & l. in bello. §. qui. & l. omne delictum. §. exploratores. Vel si ex alia infamia non potest morari in domo domini sine dedecore uerecundia uel pudore. arg. l. iiii. in fi. ff. de usuris. de doli excep. l. apud cels. 13 §. aduersus. ff. de obseq. procu. l. licet. de arb. l. si cum dies. §. pena. & ff. qui. ex cau. ma. io. l. in eadem in fi. propter quas uel similes infamias ab ingressu curie principis quis priuatur. arg. C. de digni. l. neq̄ famosi. Ideo ad purgandam infamiam & pro honore conseruando q̄ omni lucro est preferendus. l. reprehendenda. C. de insti. z substit. & in auten. de consulibus. ad fi. & l. ii. de offi. ma. offi. quia alias dicitur q̄ crudelis est qui famam suam negligit. Ideo ex maximis causis concedetur. quia belli iustitiam tria faciunt superioris auctoritas. xxiii. q. i. c. quid culpatur. secundum cause iuste. ut si quis nolit satisfacere id quod improbe factum est. xiii. q. ii. c. dominus. & tertium ut intentio bellanciu n sit reuera ad finem mali uiuendi ueritatis manifestatione n & non ex crudelitate. quia culpatur nocendi cupiditas. & uicisendi crudelitas. dicto. c. quid culpatur. Audiatq̄ ipsos pugnatōes semotim primo cum eius procerum assistenti consilio. deinde ambos & qua audacia & feruore ueritatis & iustitie quisq̄ causam suam tueatur uideat & disiudicet an ad pugnam pparent ex odio animo superbia iracundia parcialitate temeritate uel calumpnia. Et an ex fomite iustitie honoris aut dignitatis cōseruatione aut ueritatis indagine sicq̄ prout principi consulto uidebitur decernat pugnam indicendam fore uel non. quia nemo est qui sensum regalem contempnat. l. humanum. C. de legibus. decernat etiam rebrozas si que facte sint an impediunt pugnatōes omnia que suo marte & equo animo disiudicet p curet nihilominus primum inter ipsos diffidatos pacem z quietem componere & non gladium uel ignem accendere cōstitat q̄ ut equus princeps consideret & si uidebitur habito consilio procerum & cōmilitonum oportunuz & expediens fore bellū

indicare securitatem ipsam concedat vel non & prout viderit expedire non tamen sit facilis si tamen princeps aditus sit superior pugnatorum . quia propter discensiones civiles respublica offenditur sit pronus ad pacem componendam per detentiones & alia remedia procuret satisfactionem si quam cognouerit faciendam & si testibus rem probandam cognouerit causas committat & cognito iustitiam faciat & pugna esset . & si viderit oportunitatem secundum rem militarem securitatem pugnandi concedat ut dignitati utriusque satisfiat quibus preparatis & incipientibus vires experiri antequam ad sanguinis effusionem veniant si videbitur duellum seperet . Et si quis eorum in lite improba versaretur vel temere pugnaret aut iniustam querelam defenderet sibi consulat ut cesset & a pugna desistat sic cuncta desudicet . ut apud alios principes non grauetur eius opinio . Et aduertat non indicare bellum nec concedere pugnam fieri nisi ubi iusta prouocatio subfit . quia non est concedenda militibus non prouocatis pugandi licentia . Nec his qui amoris causa vel glorie cupiditate sollicitationis aut voti vel ad virium ostentationem pugnas querunt . Nec illis qui per orbem vagantur . cum signis pugne sine causa alios prouocando requirendo diffidando & sollicitando ad pugnam velut ad nuptias quibus non est securitas concedenda per catholicos principes tamen armorum duces & principes in castris ubi bella fremunt & continue viget armorum exercitatio omnibus concedere solent . Ut legitur apud Lium ab urbe condita . libro . vii . ubi Gallus prouocauit ad bellum Imperatorem vnum romanum . qui sciscitatus est consulis voluntatem . Et ibi etiam legitur de Tito Mallio consulis filio qui pugnavit sine patris licentia . & a patre interemptus est . Eodem libro de Tito Mallio prouocato ad duellum per Gallum qui in iussu Imperatoris noluit cum illo pugnare . Et idem de Iubelio taurano . qui prouocatus ab equite campano noluit pugnare sine iussu consulis . ut refert Lius secundo bello punico . ideo ad ipsos armorum duces accedant huiusmodi voluntarii bellatores qui ut plurimum in bellis ipsis deficiunt & succumbunt . Nam principes catholici facilliter concedentes duella peccant quia faciunt contra precepta ecclesie pugnas inter christianos

consuetudinem bellorum prohibentis. vt in. c. i. & ii. de clerici.
pugnan. in duello. & vide in. c. an duella sint prohibita.

**An prelatus possit prohibere
pugnam iam iure belli indictā
per principem secularem.**

15

N si dominus temporalis permittit duelum in ciuitate sua possit illud prohibere prelatus qui presidet in spiritalibus. Dic q sic. quia ecclesia potest duella prohibere. c. i. de purgatio. vulga. Et hoc casu nē dicat sibi iurisdictionem in laycos in quo duello quilibet prelatus se potest impedire. dicto. c. i. Et hoc propter periculum animarum. c. i. & ii. de torneamen. Nam per duella sepe cōdempnatur absoluentus. vt ibi. Et potest etiam prelatus prohibere duella fieri de possessionibus ecclesiarum & in possessionibus earum. & ubiq in sua iurisdictione secundum cano. ibi. quia in concernentibus peccatum ecclesia iudicat laycos. per nō. in. c. ii. de noui ope. nuncti. cum similibus. quia etia ecclesia reprobat consuetudinem istam. vt in. c. i. & ii. de cle. pugna. & dicto. c. i. & in titulo de torneamentis.

**Quis dicatur iudex competens in
pugna uel certamine singulari.**

16

S Epe quidem inter militares viros atq marciales uidimus quesitum quis dicatur iudex competens in duello siue singulari certamine. Ipsi equidem dicūt q gladius iudex competens est qui omnem iudicat & nemini parcat & sententiam profert cum prompta executione & processus & acta talis iudicis sunt cedes & vulnera a cuius sententia non appellatur quia ante vocem appellationis executionem facit in re tractabilem. Tamen quia contingit q gladius non disiudicat & requiritur iudicium hominis inter com

pugnatores. Ideo dico q̄ si quis de crimine accusatur vel impe-
titur in quo sit locus pugne de consuetudine vel de iure & di-
cat accusator non posse testibus probare crimen tunc si accusa-
tus fuerit miles in armis. & delictum sit militare erit iudex
competens magister militum. l. magisterie. de iurisdic. om. iudi-
c. & in. l. ii. vbi de curia vel coharta. vel dux exercitus. vt
infra proximo. c. dicetur. & s. in. c. an rex vel alter princeps. z
& vbi esset consuetudo expressa q̄ in certis casibus sit locus p-
bationi per pugnam. vt est in regno Sicilie. in quo est expressa
constitutio. q̄ in crimine lese maiestatis per duellionis z mor-
tis absconse locus est pugne. vt in constitutione monachiam.
vel vbi ius longobardum obseruaretur quo iure locus est pug-
ne in certis casibus. vt videbitur infra in ti. de causis duelli tunc
erit iudex competens preses prouincie uel iudex causarum crimi-
narium. quia tunc est indictum duellum a lege & non requiritur
a superiore iudici. Nam frustra precibus imploratur quod
a iure comuni conceditur. l. i. de thesauris. cum similibus. z ubi
prouocator noluerit sequi viam iuris sequendo forum rei. sed
secundum consuetudinem militum scripserit prouocato vt iu-
dicem competentem eligat tunc prouocatus secundum legem
scriptam poterit eligere ordinarium suum & dicere. actor de-
bet sequi forum rei. l. iuris ordinem. c. de iurisdic. om. iudi-
c. & l. ii. vbi & apud quem eligo vt mihi hoc probes coram iudice
ordinario meo qui de hoc delicto haberet me punire si per
testes probaretur & non poterit contradicere. quia omnia iura
dicunt q̄ actor rei forum sequi debet. tamen vbi esset casus a
lege scripta non decus. quia regulariter duella sunt prohibita.
& iudices non solent duella permittere sed a principibus sunt
inducenda. vt in. l. i. vt armorum usus. Et ex maximis causis vt
dicetur infra. Tunc similiter puto q̄ poterit proprium princi-
pem eligere prouocatus qui est iudex competens prouocati per
regulam predictam. & hoc vbi utriusque essent subditi vnus pri-
ncipis. quia si essent subditi alterius principis tunc esset suspectus
princeps prouocati qui esset ei subditus & non prouocans. per
no. Spec. in ti. de offic. delega. in. §. superest videre. & vbi prin-
ceps prouocati noller bellum indicare tunc prouocatus tenebitur

de stilo & more armorum reperire iudicem competentem
 utriusque parti non suspectum qui sit iudicaturus pro luce digni-
 tatis sue. ut dicit textus in .l. i. ff. de i. i. pref. preto. qui sit
 princeps & liber dominus in suo dominio & rei militaris ha-
 beat experientiam in cuius curia procerum & comitum ad-
 sit copia cui ut discipline militaris sit peritia & exercitatio lon-
 ga. argu. l. certi iuris. C. de iudi. & non sit princeps negociator
 aut a militia alienus. vel non armis versatus ut iustam senten-
 tiam proferat. & equo Marte disiudicet de procerum & comi-
 tum consilio quoniam non sit suspectus prouocanti quo-
 niam res periculosa est & tristissimos solent sequi euentus sub
 iudice suspecto subire iudicium. l. cum specialis. C. de iudici.
 Erunt autem cause iuspicionum multe. de quibus in propriis
 locis videbis. Et quis erit iudex competens quando duo reges
 vellent pugnare de regno. dic q. Papa ut fuit tempore quo rex
 Carolus & rex Petrus decuerunt pugnare de Insula Sicilie.
 quibus Papa bellum indixit personale & iuerunt in Bordella
 ubi rex Anglie misit iudicem suum. quia erat eorum iudex.
 & sic alter Rex erit iudex competens vel Papa quando de reg-
 no ecclesie contenderint.

Quis possit indicare uel concedere licentiam pugne gerende inter ali- quos diffidatos.

17

Via duella sunt prohibita omni iure & difficulter
 conceduntur a dominis & cum peccato. ut dictu
 est supra. Dubitatur quis possit concedere licentia
 certandi in territorio suo. Dic q. solus Imperator.
 Papa Rex vel alius princeps non recognoscens in suo dominio
 superiorem nisi deum vel enssem. vel etiam populus liber qui
 haberet regalia in terris suis. Et quilibet qui potest bellum in-
 dicere & guerram mouere. per. l. i. ut armorum usus infuso pn-
 cipis. & est glo. i. u. l. hostes. ff. de capti. & idem dixit Guilf. in

alio populo libero per quez respublica gubernatur. in. l. ex hoc
iure gentium. de iusti. & iure. vbi glo. Inde dicitur q̄ quilibet
rex dux vel Baro liber potest hanc licentiam concedere. argu.
c. domino guerram. cum ibi nō hic finitur lex corradī vbi An
dreas de yser. late prosequitur quis potest bellum indicere dūz
modo teneat locum principis q̄ principi a deo datus ē gladiū
ad Roma. xlii. ideo ipse est qui habet auctoritatem belli indi
cendi in casibus a iure permissis & quia tunc dicitur auctori
te legis scripte fieri z quia qd̄ principi placuit legis habet vigo
rem. l. i. de consti. princī. Si tamen esset aliquis dux princeps.
comes vel baro recognoscens superiorem in suo dominio non
posset talr duellum cōcedere nec asscurare pugnantes. quia est
officiū solius principis. d. l. i. vt armoz vsus. z facit ad l. iulī.
m. uē. l. iiii. quia auctoritas belli gerēdi in solo p̄cipe est xxiiii
q. i. qui culpatur. ideo p̄se. puincie vel quilibet alius qui habet
merū & mixtum imperium non posset bellum indicere z cō
cedere scdm lucam de pēna. in. d. l. i. & per tex. in. d. l. iiii. quia
est speciale principis priuilegium. Nam licet ipsi p̄sides z ba
rones alias habeant merum & mixtū est verum quo ad puniti
onem criminum & non quo ad pmittenda duella ex qbus crī
mina & homicidia oriuntur quia non debent iniurie z delicta
nasci. vnde iura nascuntur. vt in. l. meminerint. C. vnde vi. q̄
ipsi debent esse ad vīdictam malorum & non ad criminum
propagationem. in. aaten. vt nulli. iudi. §. si quis vero. & in au
ten. vt disse. iudi. §. si tamen. & facit quod nō. Andre. d. yser.
in. ti. de p̄ce tenenda. §. amplius. & in dicto. c. domino. & in
constitu. regni Sicilie de guerra non moue. quymmo etiā nec
delegatus principis posset bellum indicere. vt nō. Spec. in. ff. de
iudi. delega. §. sequitur. p̄. sed nunquid. & Inno. de offi. deleg.
c. significasti. & idem puto ī dūce exercitus vel capitaneo guer
re pape. Imperatoris principis vel regis. de quibus in. l. i. & ii.
C. de prepo. & tribu. li. xii. & l. fi. C. de offi. iudi. q̄ ipsi possint
duellum concedere in castris quibus p̄sunt quia ipsi tenēt ibi
locum principis & possunt dare securitatem hosti vel bannite
l. conuentionum. ff. de pactis. & possunt facere treugam vel in
ducias. vt ibi per glo. & Bar. quia est eis concessuz ducere belli

nā isti duces bellī etiā hnt iurisdīctiōez ex territoriū z ex impe-
 riū sui pncipis ubicūq; castrametāt p ea q nōt. Bar. & Bal. in l.
 cūctos ppos. de sum. tri. z in l. iii. de off. pref. z fac. l. fi. c. de
 of. ind. diuersa mili. hic. n. ē tribunus miliū. de testa. mili. l. tri-
 bunus. z fm locū a regibus obtinz. l. ii. §. in initio. de orig. iuris
 z act. l. ii. de infam. in prin. fac glo. i. l. q cōstitutus. ff. de test.
 m li q dicit q isti duces cōstituūt ppter prudentiā nō ppter ar-
 morū potentiā. nā iste dux n est simplex iudex s; iudex iudiciū.
 in autem. consti. q de digni. §. i. z Vege. de re mili. l. iii. c. ult.
 de reg. bello. nā z rex Dauid fuit tribunus regis Saul. reg. xviii
 de cō creatiōe hētur macha. ii. c. fi. q sibi dat a rege i manu dex-
 tra g'adius aureus. de cō ptāte etiā hētur. xxiii. q. viii. vt pridē
 z dixit Quintil. q ptē obtinēt impialis ptātis. qd puto veruz
 iura metas sui exercitus. qz ibi iurisdī. hnt z auctorita. z ptātē
 i rebus militaribus. d. l. cōuēctionū. p Bar. ar. l. officiū regētis ex-
 ercitus d re. mili. z h; vsū armorū & auctoritatem in armis. &
 bello pccit & est princeps strēnitatis in puincia in qua pēst p.
 pdicta si tamen duo milites sui vel alienigeni extra castra vel-
 lent pugnare in ciuitatibus vel in terris ipse dux exercitus non
 posset concedere talem licentiam. quia ibi nullum habet impe-
 riū nec iurisdīctionē quia non tenet illud territoriū. per nō-
 per Bar. & Bal. in d. l. cūctos populos. quo casu crit ad pncipi-
 pem recurrēdū pro licentia & securitate qui solus dat securi-
 ta. ē bellandi. d. l. iii. ad leg. iul. maie. quia isti capitanei guerre
 non habent imperiū nisi in locis ad que missi sunt expugnan-
 da. d. l. i. de ppo. & tribu. vbi Bar. & d. l. iam. de re milita. nisi
 princeps esset p'sens in castris quia tunc eo p'sente debet adiri ip-
 se princeps. arg. l. fi. ff. de offi. pcon. & xcviii. di. c. p'sbiter p'sen-
 tis. & per ea q habent in l. humanum. in tex. c. de legibus. ubi
 Bal. dixit p illum tex. q populus q alias posset condere legem.
 hoc non poterit rege presente. Nam ista regalia rex non exercz
 per aliū sed per seipm. d. l. i. vt armorum vsus. Et quia i ge-
 nerali potestate non veniunt que supreme pncipis potestati i
 sunt. l. i. de offi. eius. & c. quo ad translationē. de offi. delegati.
 ergo eo presente non exercebit dux sui exercitus. Et facit ad h
 constitutio regni Sicilie. que incipit honorem. quod est verum.

in príncipe. licet in alijs superioribus esset secus. per nō. Bart in dicta. l. fi. & per nōta. in. l. in hac. C. de donationi. vbi g'o. dubitauit. Et in auten. de defenso. ciuita. §. non valentis. & Andreas de yser. in constitutionibus regni Sicilie. statuimus. de offi. magistri iusti. Et idem esset dicendum in filio primogenito regis iuste regnante qui patre absente posset talem licentiam concedere. quia ipse dicitur rex patre viuente. lxxiii. q. i. c. fi. & Andreas de yser. in probemio feudo. allegat. d. c. fi. qui filius regis quando est locum tenens vel vicarius patris exercet etiam aliqua de reſeruatis patri. per nō. Andre. de yser. in ti. d. prohibi. feud. alie per Frede. etiam vnus dux vel princeps confederatus cum alio posset hanc licentiam concedere in ciuitate vel in terra confederati. per. l. non dubito. de capti. & argu. l. postliminium est ius. eo. ti. in. ver. sz si in ciuitate societatez amicum ue aut ad regem socium vel amicum venerit zc. Per quas leges dicitur qd ciuitates confederate habet tantuam iurisdictionem. & facit tex. in auten. de ecclie. immobiliu. rez. §. fi. Et quod Bal. nō. in. l. executorē. de execu. rei iudi. & iste dicit iudex cōpetens qñ scribit puocans puocato vt locū eligat z iudicē cōpetentē qz dēbit eligere aliquē pñcipē regē aut ducē q possit in suo territorio cōcedere pugnā q nō recognoscat supiorē.

De iuramento prestando a pugnatoribus. 18

In pugna seu duello añ oia pñstā sacramentū & secūdu aliqs ab actore nō a reo. ar. l. mētio. in Rca. qliter reus se defen. dz. in lōba. tñ alii dicūt qd si qs accusat aliquē in cā ppria z suspicat ita esse tūc iurabit qd suspicat ita esse. vel iustā hñe suspicionē qd talis hoc fecerit qd erit iuramētū calumnie fm ius ciuile z dz tunc hñe certas suspitioēs ita cē. vt quia fuit iuentus de nocte añ hostiū uel fuit uisus alloq cū vxore ut in lōba. qliter qs. l. si qs aliū z ubi accusat i rei ueritate rem ita esse dz iurare rē ita esse. reg uero nō iurat de iure lōgo. tñ p constitu. regni sicilie dz iurare uterq de calūniā etiā cāpiones & nō uenit ad duellū nisi i casib9 duob9. ut in cōti. regni. monachiā qbus casib9 dz pueniri pcedētib9 aliqbus idiciis ut ibi cū sequētib9. z uide And. de pa. te. §. si rustic9. z uide. j. i. c. an. puocās z qd aliq tenēt z dicūt qd is q succūbit i hac pugna rōe piurū ē p

ditor sine ratione mouentur quia quilibet intelligitur sanguinem suum per fas & nefas defendere. l. transfigere. de transactio. & de hoc infra dicetur.

Quod prouocator eligit probationem per pugnam prouocatus uero debet eligere iudicem arma & locum.

19

Actor seu prouocator in re dubia eligit probationem per pugnam in casibus tamen a iure & consuetudine permissis ut in lombard. q. l. uter quis. l. si post mortem. ubi glo. dicit. l. si actor elegerit ut ita fiat probatio. & idem in. l. si quis alium aucto. in verbo compellauerit & in verbo per pugnam fatigare querat. & dicit tex. in. l. iii. de adult. in lombard. q. probatio per pugnam est actoris. & glo. in. l. ii. de prescriptio. in lombard. dicit q. in electione actoris est probare per pugnam vel per testes & non ipsius rei que electio pugne respectu actoris habet locum ante aliquam probationem. secundum Carolum ibi. Est autem pugna species probationis in casibus ubi permittitur. Ideo ista probatio est in optione ipsius actoris. l. si. de consilio mortis. & sic ut causa iudicio pugne diffinatur quando non subest alia probatio si tamen sint verisimilitudines vel presumptiones est in electione actoris qui potest dicere volo tibi probare hoc esse vel non esse de persona mea ad tuam & cum ense qui sit iudex & testis inter nos & compellatur reus si non vult esse infamie notatus pugnam acceptare nec dicere poterit nolo q. mihi probes per pugnam sed proba per testes vel scripturam quia sic est iure belli institutum tamen ipsius rei provocati est electio iudicis armorum & loci & temporis licet aliqui iudex electus ab ipso reo diffiniet tempus locum & locum loci & dat. de consuetudine ipsi reo tempus sex mensium ad eligendum iudicem quo differente eligere prouocator infra alios sex menses eligit. & q. oia non sunt in electione actoris diffiniuit Fridericus Imperator per quandam constitutionem editam in regno sicilie ponendo rationem talem q. reus mereatur fauorem ex quo propter omnem speciem aduocatur ad pugnam ne actor fraudulenti consilio tractauerit q. impugnationis spe q. omnes ueritatem aliqui concedere ualeat

*si probat Syphon
nam: conseruare.*

& reum opprimere. posset enim actor locum aliquem infestum
prouocato. vel pestilentem illi & sibi oportunum. vel cum ali-
qua occulta specie prodicionis. Et ideo cum reus in vno graue-
tur q̄ inuitus ad pugnam trahitur per actorem. debet in alio
releuari vt ipse reus actore inuito arma eligat sibi condecencia
iudicem atq; locum. Et quia quo ad iudicem reus potest dicere
trahas me ad meum iudicem. & ita vidimus obseruatum cum
dux andeganie contenderet de regno Sicilie cum rege Arago-
num. & vna pars regni adherebat duci andeganie. & altera
regni adherebat regi Aragonum tandem ipsis competitorum
castra metantibus cum eorum exercitibus in prouincia
na dux Andeganie misit. s. q̄tuz belli signatum diffidantie re-
gi Aragonum illum prouocando ad bellum seu singulare cer-
tamen de persona ad personam. vel de exercitu ad exercitum. Quo
signo recepto Rex dixit q̄ ipse erat Rex & ille dux. & erat in-
conueniens vt Rex cum duce pugnaret cum propria persona.
Deinde vero optimo pollens consilio bellum acceptauit de ge-
te in gentem. vel de persona ad personam. & dixit q̄ erat pro-
uocatus q̄ sua erat electio loci & temporis. Et elegit pugnam uel
bellum fieri infra territoria Auerse & Capue tali die. venitq;
die statuta ad locum deputatum. & dux Andeganie non ve-
nit. quia duces sui ceteriq; magnates venire noluerunt asseren-
tes q̄ sine consilio suorum procerum & comilitonum talem di-
ffidantiam fecisset. proptereaq; nolle victoriam vnus regni z
status eorum submittere vno ictu gladii nec fortune. Venitq;
Rex Aragonum paratus pugnare vel vniuersali bello vel de p-
sona ad personam. Et audiui deinde Regem dicentem q̄ ipse
alacri animo pugnasset cum sua persona cum illo duce si venis-
set seq; forti animo preparasse. vnde cum in singulari pugna.
plerumq; equalitas attendatur ne omnia sint in potestate pro-
uocatoris iure belli diffinitum est rei esse electionez iudicis ar-
morum & loci. vt supra. Et ita in plerisq; vidimus obseruatum
militari iure vt prouocator non excedat in aliquo prouocatus
& pugna equo Marte procedat. & vide proximum capitulum.

Quod prouocator debz pugnare secundū qualita
tē puocati ⁊ iuxta conditionē puocati ⁊ nō suam.

200

 Vi alteri pugnam offert in casibus permīssis a iure
& consuetudine debet pugnare iuxta qualitatem
& conditionem illius quem habet conuincere per
oblatam pugnam & non vt olim iure longobardo
fuerat statutum. vt ad electionem illius qui ipsam
pugnam obtulerat pugna fieri debebat tamen hoc inoleuit &
pugna fit quo ad alia ad electionem prouocati. quia si prouoca
tus fuerit miles & eques se voluerit defendere aduersarius ei⁹
quāuis miles non fuerit debet eques cum eo pugnare & ecō
trario si pedes fuerit is qui se defendere nititur licet is qui pu
gnam obtulerit fuerit miles non vt miles sed vt quislibet pu
g. l. debet pugnare pedes vt defendentis sit electio quāsi me
lius se defendere valeat ab alio impetitus adeo vt si is qui pu
gnam obtulerit leſus fuerit in aliqua parte sui corporis propte
rea is qui per pugnam impetitur in nullo suo defensionis auxi
lium minorabit. Et si prouocatus forte in aliqua parte sui cor
poris que necessaria sunt ad pugnam is qui eam obtulit in ea
parte se debilitare debet in qua debilitatus est is cui duellus
offertur veluti si vnum tantum oculum habeat impetitus iste
qui pugnam offert diebus aliquibus antea illum oculum appo
sito aliquo sibi claudit in quo pati dignoscitur accusatus. Simi
liter & in digitis. & in pedibus. & membris aliis sue persone
iuxta proborum virerum consilium & discreptionem proui
dam iudicantis. Et hec est decisio Imperatoris Friderici facta
pro lege in regno Sicilie. At tamen si prouocatus esset mancus
& prouocans esset dexter prouocans non debet pugnare cuz
manu sinistra si mancus haberet debitas vires in sinistra ⁊ illa
vteretur vt dextra. quia tunc a pari iudicatur .l. qui claudum.
ff. de edili. edict. & diximus in .c. in pugna duorum. & ide m
si prouocatus esset claudus & prouocans rectus & sanus quia si
bi pedem debilitabit. Et audiui aliquos marciales dicentes qd si
prouocans esset hō robustus ⁊ fortis ⁊ puocatus debilis ac macer
⁊ ppter ea ibecillior qd puocans debet cuz abſtinentia corporis se

debilitare & ad macredinē suū corpus deducere ita q̄ vires
sint equales & accidit q̄ quidam miles prouocauit ad pugnam
alium militem monoculum qui prouocatus petebat q̄ deberet
sibi prouocans oculum occidere ea causa & ratione quia posset
contingere q̄ prouocatus monoculus in duello perderet vnicū
oculum quem habebat & esset ex toto orbus. Et si prouocās
duos habens oculos vnum perderet remaneret sibi vnus ocu-
lus & illi nullus & sic prouocans pugnaret cum maiori securi-
tate & periculo q̄ prouocatus timens vnicū oculum perdere.
Et hanc sententiam audiui a multis proceribus approbari q̄ p-
uocatus hoc potest dicere .vt omnis vtriusq̄ sexus fortuna sit
equalis & non in ancipiti. & quisq̄ equo Marte decurrat .ta-
men ista esset excusatio quedam vt non pugnet potius q̄ iusti-
tia. Similiter si prouocatus esset senex vltra annū sexagesimū
in quo naturalis frigesceret calor. & cui vires non essent equa-
les prouocanti qui esset iuuenis prouocatus dicit quia nolo pu-
gnare cum iuvene quia vires iam defecere quo casu audit dan-
do campionem. vel si esset minor viginti quinque annis prouo-
catus in quo robur & vires non essent implete ad bellum ius-
te recusabit & hoc est statutum per constitutionem Friderici
Imperatoris & per iura longobarda vt diximus infra.

Quis primo in pugna percutiat.

21

Vis debeat primo percutere in duello. Dic q̄ cam-
pio actoris de consuetudine sicut in bello iudiciali
primus dat libellum .argu. auten. offeratur. C. de hū
contestat. & de iudiciis. l. qui prior. Quia reorum
est fugere. l. properandum. de iudiciis. & actor tenetur per pu-
gnam probare. Tamen consuetudo hoc non obseruat licet pro-
uocatus soleat ex consilio expectare se offendī primo vt se ius-
tificet q̄ insultatus venit ad pugnam quia prouocatores solē
succumbere dei iudicio quia deū temptant.

Quod pugna est species probationis.

22

 Vellum est species probationis nam si quis accusatur quod occiderit aliquem & dicat occidisse defendendo vitam suam si aliter reus probare non posset probabit per duelum pugnando cum accusatore qui sibi imponit crimen Andreas de yser. in tit. de pace tenenda. c. si quis hominem nisi sit quis inquisitus officio iudicis vel mandato principis quia tunc non haberet locum pugna nisi esset facta inquisitio ad denunciationem alicuius quoniam denunciator pro accusatore habetur. c. ii. de calumpniatoribus. & hoc nisi constaret quod voluntarie occiderit quia non haberet locum pugna & sic quando constaret de homicidio nisi per pugnam se defendat quod ad sui defensionem fecit quod probabitur. quia vicit in duello accusatorem punietur. & sic licet pugna regulariter indicatur ad instantiam accusatoris. ut in lombarda qualiter quis se defendere debet. & in dicto. §. si quis hominem. in glo. tamen in hoc casu fiet ad instantiam rei & idem quando reus velit probare quod se defendendo percussit. ut in dicta. l. si quis. cum sequenti. Et etiam in aliis casibus ut in crimine maiestatis. Et quando vocavit accusatorem cucurbitam. ut ibi in glo. latius. quia tunc dicendo quod fecit ad sui defensionem est actor. l. i. de exceptis. & iure longobardo. quia probatio per pugnam est irregularis probatio. c. si quis anno qualiter quis se defendere debet. & dixit glosa & Bald. in tit. de pace tenenda. §. allegata. quod reus victus in duello puniatur pena confessi licet mitius agatur cum eo quam cum confessio. quia est convictus ex presumptione qui mitius puniatur. Et dicunt canon. in. c. i. de torneamen. quod licet duellum fiat propter crimen quod impingitur ut per euentum innocentia declaretur tamen de iure canonico improbatum quia fuit diabolica instigatione inuentum. ii. q. v. monachiam. ut animarum perditio insurgat. ut ibi per Abbatem qui dixit quod alii qui agunt duellum ut deus ostendat miraculum quia credunt quod huius iustitiam vincat deo operante quod ratio est fallax quod ut plurimum minus fortis succubito quod non semper inveniuntur duo pugiles pa-

ris fortitudinis. c. ii. de clerico pugnante in duello. & in .c. ii.
de purga. vulga.

Quod prouocans ante omnia tenetur probare et
ostendere aliqua indicia et presumptiones quas habet
contra puocatum. 23

AN puocans aliquem ad duellū vel singulare certamē.
& impingens ei crimina teneatur probare indicia vel
coniecturas illius criminis contra prouocatum. dic q
sic quia pugna equigatur torture que non debet fieri nullis in-
diciis precedentibus. vt no. C. de seruīs fug. l. quecunq. de que-
stio. l. maritus. ad leg. ius. maie. l. q. uisquis. & quaha indicia su-
fficiant erit arbitrio eius qui publicam super hoc habet auctori-
tatem. de questio. l. m. lites. §. oportet. & ff. eo. l. de minore. §.
tormenta. alioquin quilibet d. speratus alium ad pugnam puo-
caret sine causa quod est absurdum. arg. ff. de iure fisci. l. sena-
tus. Bal. in ti. de pace tenenda. §. si quis hominem. & hoc est d.
iure longobardo. vt. §. in. c. in pugna seu duelo. & etiam secun-
dum constitutiones regni Sicilie monachiam. & .j. videbimq

An pugnantes cepta et indicta eis pugna possint pe-
nitere. 24

AN postquā sint in campo positi de cōmuni partiū vo-
luntate possint penitere. dic q non nisi abolitio conce-
datur a superiore. arg. l. i. §. abolitio. ff. ad turpil. quia
eorum conuentio de pugnando debet seruari. quod est publice
utilitatis vt delicta nocentum pareant. vt. ff. de iniuriis. l. euz
qui nocentem. ideo expedit vt pugnent & vi armorum veri-
tas eruatur & iudicium belli ad finem perducant. argu. l. iii. ff.
de preuarica. cum similibus. & tenet Bal. de pace ten. §. si quis
hoīem Nā priuatoꝝ cōuētiō iuri publico n̄ derogat. l. neq. §. i.
de reg. iu. & facit tex. in. c. i. de torne. vbi dicit q pugna fit ad
ostētationē uirū de cōi uolūtate ubi dicit Io. an. q ad h̄ milites

solent cōuenire certa die & hora & loco quod est uerū quando
est factū cum auctoritate superioris quia duellū non pōt insi-
ficari inter aliquos nisi auctoritate superioris Io. an. & Hosti.
in. c. 1. de homici. si tamen vnus aliū requirat. & ille nō accep-
tat requirens tunc poterit penitere. secus si requisitus lras vel
ambasiatā recepit a puocante & acceptauit pugnam p suas lras
responsales quia tunc non poterit requirēs penitere. arg. auten-
tice. qui semel. C. quō & quādo iudex. & per nō. in. l. edita. d.
eden. cum si. tamen ambo possent penitere. nisi iam venissent
coram iudice vt. s. & hoc videtur locum habere quād o pugna
fieret de aliquo delicto graui in quo respublica p. enderet inter-
esse vel vindictā & non in delictis priuatis.

Incipit liber secundus.

De loco pugne uel duelli.

Designatores singularis certaminis corā prī-
cipe oportet maxīma cū industria loci sta-
tum eligere. Nā dicit iuriscōsultus Vlpia-
nus in. l. atletas. in prin. ff. de infam. q lo-
cus iste a principe non pro modico benefi-
cio datur cuncta igitur pspiciantur cum
ingenio puidenda & designabūt in spacio
plano debetq pspicere solem puluerem & ventū quia sol ante
faciem bellancū vīsum eripit & ventus cōtrarius inflectit &
deprimit tela & adiuuat tela hostium. Puluis vero fronte cōie-
ctus oculos implet & claudit nam etiam post paululū acceden-
te die nocet solis mutata cōuersio scdm Vege. de re mili. in. c.
ordinaturus bellū. legimus etiam Hanibalē apud cannas cū cō-
perisset vulturū agmen vltra fluminū naturam ingentes au-
ras mane perflare que arenarū & pulueris verticē ageret sic di-
rexīt aciem vt tota vis a tergo suis romanis vero in hora &
oculos icideret quibus incōmodis mīre hostibus aduersantibus

victoriam est adeptus. ipsius itaque loci designatio fiat ut ex sole puluere = vento ac diei conuersione alter bellantium quid sinistrum minime paciatur sitque locus ipse serenus et non vento expositus nec solis nimio fulgore repletus nam legimus in ueteri testamento s. le reflectente in clipeos aureos hostes superatos sitque non procliuus sed planus. Hannibal enim sic castra metebatur ut aut montibus aut paludibus aut simili locorum aliqua oportunitate victoriam assequeretur nam in bellis amplius potest fortuna potestate habere quam uirtus hic locus solet aratro designari aut corda cingi uel triplici ligni circulo communiri cuiusque ciuitatis more ut in. l. qua acti. §. si quis in colluctatj. ad. l. acqui. et in longo. in ti. qualiter quis se defendere dz. l. nemo. appellaturque liza uel pancacium secundum glo. in dicto. §. si quis. nulla igitur debet esse loci incommoditas per quam cuique pugilum quid sinistrum contingat. nemo itaque certantius exire aut transcendere vallum nisi uictor aut uictus poterit. ibi astantium debet esse tranquillitas ut non clamore non signis quisque certantium certior factus in bello superet opprimat uel sine armis vicat copugnatorem.

An si prouocatus qui iure belli reperit locum tutum et princeps concedens noluerit quod pugnent sit liberatus uel teneatur alium reperire.

2

Ata est securitas pugilibus per principem et omnia preparata ad pugnam in die illa fiendam ante diem nascitur filius principis uel quod res principis prospere gesserunt in prelio uel accidit publica gratulatio ut in. l. i. C. de publi. leti. An si princeps propterea reuocet illam securitatem et abolet illud singulare certamen ut ob publicam celebritatem uel ob honorem domus diuine pugna non fiat an imputetur prouocato quidebebat campum assecuratum inuenire ut itaque locum inueniat dic quod non quod princeps hoc de iure facere potuit et debuit ar. l. abolitio. autem. cum sequenti. ff. de abolit. et eo. ti. l. interueniente. unde tale impedimentum ex causa predicta fuit iustum impedimentum quod factum superioris iustum prestat impedimentum. l. sed si pretorem. qui. ex cau. maio. et. l. contra pupillorum

§. qui ad maius de re iudica. z. l. qui uctante de regu. iur. z. l. iudicium solu. tur. ve ante eo qui iudicare iubet. ff. de iudic. z. in alia regula iur. s. in omnibus causis pro facto accipitur id in quo alium perhorrescit quo minus fiat nam ista abolitio pugne non fit nisi a principe qui licentiam concesserat quia publica est glo. in dicta. l. abolitio. z. q. dependet a voluntate principis In contrarium fieri impossibile reputatur. ff. de ver. ob. l. continuus. §. cum quid. z. sic an ipse prouocatus qui locum z. securitatez inueniat sit liberatus a certamine z. non teneatur alium locum reperire videtur q. sic. q. facultas data de eligendo locum videt pro prima vice. l. matrimonii. ff. qui z. a quibus. z. l. boue. §. hoc sermone. de uerbo. signi. z. ar. de auro z. argen. lega. l. si ita z. q. no. de excep. c. sicut ex litteris. z. de preben. c. cum non. in fi. z. quia iste prouocatus postq. bonus suscepit locum inueniendi ad certamen fuit debitor prouocanti effectus in hoc quia vinculo obligationis se astringit ar. insti. de uerbo. ob. in prin. unde eo loco inuento z. acceptato per prouocantem fuit prouocatus liberatus licet superior prohibuerit ar. l. lectos. de pericu. z. como. rei uen. nam solutione eius qd. debetur obligatio tollitur de solut. l. qui res. §. arcas. z. quis non debet esse perpetuo obligatus de dam. in fec. l. qui bona. §. si. de le. iii. l. fideicom. ffa. §. si quis. x. z. quia ista tenebatur semel vnum locum inueni. e. z. non plura. z. quia impeditus propter casum non dicitur cessare in impletione. l. si pecuniam. ff. de c. ndi. ob. causam. z. l. iii. §. q. co. ti. nam debitor generis speciem assignans ante moram si illi perit sine eius culpa liberatur. l. qui. x. de solu. z. l. si l. crede. de le. i. §. si. z. q. plene nota. in. l. q. te. si cer. peta. cuz. fi. z. quia videtur hoc iudicio dei actum quia cor regis in manu dei est z. ubi uoluerit inclinabit illud. vt in epistola inter claras. z. sic videtur dei iudicio duelluz finitum qd. in bellis operatur z. duella tamq. odiosa sunt restringenda z. non amplianda scdm Bal. z. An. de yser. in ti. de pace tenen. §. si quis hominem In contrarium q. teneatur iterum inuenire z. eligere locum tutum per tex. in. l. ii. ff. de opq. lega. cuz. ibi plene notatur per Bar. z. l. qui per salutem de iure iurando. ubi electione alteri comissa si inutiliter fiat debet iterum fieri qui infert ad electionem potestatis nulliter factam z. Bar. in. l. serui electione. de legat. primo. z. in. l. si ut proponis. quomodo

in / m q m r et no

z quando per que dixit Bal. in dicta. l. qui per s. litem. q. com-
promissum ex forma statuti nulliter factum debet iterum fieri
z idem tenet in. l. fideicommissa. §. si quis. x. de le. iii. z Innoc. in
c. in litteris. de offi. dele. z quia com. ffio electionis loci debet cu
effectu intelligi. l. prima. §. hec autem uerba. ff. q. quisq. iuriscō.
et dixit Innoc. in. c. consideramus. de elec. q. prima electione
existente nulla debet alia fieri et cum ista prima electio sit aboli-
ta facto superioris et sic sine culpa utriusq. videtur casus fortui-
tus argumen. l. si per imprudentiam. de eucti. cum simi. et neu-
tri imputabitur quia perempto uel sublato vno loco est spes re-
cuperationis in alio argumen. l. stichum aut pamphilum. de so-
lut. et. l. in ratione. §. incerte. ad. l. fal. ubi re debita in genere et
perempta sine culpa utriusq. non perimitur obligatio secundum
Docto. in dicta. l. q. te. et sic non perempta obligatione loci re-
periendi nisi per pugnam debeat alium reperire locum argu. ff. d
condi. ob causam. l. dedi. §. q. q. z quia locus erat in obligatione
propter pugnam z non pugna propter locum argumen. primo
metha. ubi deus locum propter hominem e. egit z. xii. di. c. no-
uit. ubi loca pro rebus donanda sunt z non res pro locis z facit
l. iii. in prin. z. l. i. de eo quod certo loco. ubi si adiciatur q. quis
certo loco soluat poterit soluere in omni alio loco ydoneo maxi-
me creditore uolente z facit. ff. ad trebel. l. sciendum. z. l. sequen-
ti. z. l. sed si alio. ubi iussus certo loco restituere si i illo loco hoc
non potest quia tutus non est vel ire non potest quia mutine ab-
est causa rei publice potest mutine fieri restitutio sicut etiam ali-
as locus competitioni destinatus mutatur ratione alicuius cause z
alius assignatur extra de offi. dele. c. cum. R. nam ad negotium
agendum tutus debet assignari locus. xxxiii. q. ii. c. sine. iii. q. ii.
hortamur. z de sponsa. c. cum locum ex causa. ergo fiet alibi. C. d
solut. l. vsuras. de consti. pecu. l. si duo. §. i. unde iste prouocatus
debebit alium locum inuenire ex quo in primo non fuit pugna
cum effectu expedita argu. l. pen. ne quis eum. z quia loci electio
non durauit cum effectu argumen. de solu. l. si quis aliam. z. l.
cum quis. §. hominem. z quia res in primo statu est reducta in
quo fuit ante electionem ergo illi debz incumbere sollicitudo ali-
um locum inueniendi argumen. de procurator. l. qui proprio. §.
item queritur. z de seruitu. vrba. l. attilicinus. z quia non dicit

peruenisse id quod cum effectu non peruenit de lega. ii. l. nemo
q. ante. z prima electio que non habuit effectus non prestat im-
pedimentum. c. non prestat de regu. iur. in sexto. z de condi. et
demon. l. hec conditio. unde secundum iura iste non est libera-
tus nisi secuto z perfecto duello tamen si ipse prouocatus litem
faceret vel moram in inueniendo locum tunc elapso termino p
fixo ab utroq. ipse prouocans succedit in electione data eius mo-
ra vel negligentia argumen. c. uenissent de election. z. c. cum in
cunctis co. titulo. z hoc est de consuetudine quia per prouocan-
tem datur facultas prouocato eligendi locum cum comminatio-
ne q. nisi ipse prouocatus elegerit. j. talem terminum quem eli-
get prouocans. j. alium terminum statuendus z ita seruat z mi-
litaris disciplina obseruat z facit. l. si. §. si. comunia deleg. tamen
armigeri solent dicere in conventionibus q. tantum pugnatur in-
ter ipsos q. unus eorum sit mortuus vel victus quia tunc indi-
stincte alius locus debet requiri tamen an secunda vice eliget p-
uocatus vel prouocans puto q. prouocans quia prouocatus fecit
debitum suum z per eum non stetit argu. dicte. l. sed si per pre-
torem. qui. ex cau. mal. vide. j. in. c. an si duo faciant certamen
ubi est talis quando fuit ceptum p. elum z clausum per prin-
cipem inducentem.

**An si pugna fuit indicta et pugnatorez ceperunt
pugnare et cum pugnarent ipsos dimiserit superior
teneatur prouocatus iterum accedere ad eum locum
ad perficiendam pugnam.**

¶ N si duo faciant certamen z in ipso conficte pug-
ne princeps vel qui preest duello mandet ut qui-
dam z victus non pugnent necius alicui ac-
cedere z ut ceperit honorandus deesse tamen
prouocans requiret locum iterum q. si alio loco ce-
perit expectat pugnam iterum expectat z locum repetit z in-
ter duellum z teneatur iterum prouocatus ad satisfaciendum teneatur
iterum accedere ad pugnam iterum iterum iterum. Vnde dicitur q. no

qz cum de tali die conuenerant z coram tali iudice qui cepto du
 ello decreuit iterum non pugnari ar. l. iudicium solui. ff. de iudic.
 ubi dicit tex. iudicium soluitur vetante eo qui iudicare iubz vel
 etiam qui maius imperium in eadem iurisdictione habz expref
 se uel tacite inhibente secundu Inno. in. c. intimafti. de apf. z in
 auten. in medio li. 7. §. i. colla. ix. z quia talis conuentio pugnadi
 intelligitur de prima uice argu. l. matrimonii. ff. qui z a quibus.
 z l. boue. §. hoc sermone. de verbo. signi. z quod no. extra d ex
 cep. c. sicut ex litteris. z de preben. c. cum non. in fi. Tamen i co
 trarium facit. ff. qui. ex cau. mai. l. sed si per pretorem. ubi quan
 do stetit per iudicem debet restitui dies z hoc videtur sentire lo
 bar. dum dicit q ratione impedimenti restituitur inprisia pug
 natoribus tamen non obstat quia duella sunt odiosa ideo restrin
 genda vt lombarda dicit Bal. z Andre. de yser. de pace tenet. §.
 si quis hominem. ar. l. ii. de libe. z postu. z qz cum inter ipsos fu
 erit habita conuentio de pugnando z per pugne iudicium finie
 di eorum rixam licet ceperint pugnare z fuerint impediti ha
 betur ac si non cepissent pugnam quia nihil videtur actum euz
 aliquid superest ad agendum. l. si. ad fille. z ad hoc facit qz si iu
 dex differt ministrare iusticiam q actor potest alium iudice ad
 re pro iusticia consequenda in auten. vt disse. iudi. per totuz. vn
 de cum iste princeps fuerit a partibus electus pro iudice compe
 tenti in duello z noluerit finem talis belli expectare z inter ip
 sos decernere q potest actor alium inuenire iudicem vt duelluz
 perficiatur argu. in auten. de man. prin. §. si tibi. z in aut. d san
 ctissimi. epi. §. si quis autem. z argu. in auten. vt nulli iudi. §. si vci
 ro. z qz habetur in. c. cum sit generale. de foro compe. z l3 Bal.
 dixerit in ti. de pace tenen. q si vna die non potuit duellum ex
 pediri q prouocator succubuit nec debet alia die pugnari q loq
 tur quando non superuenit impedimentum superioris vel ter
 cii sed tantum rei qui se defendidit in tantum q non potuit ab
 actore superari Et idem si superueniat impedimentuz pluue q
 alia die sit pugnandum quia est impedimentum tercii argumet.
 nota. in. l. ii. §. q diximus. ffl. quis caut. cum ibi plene no. Ta
 men marciales dicunt contrarium q quando incepta fuit pugna
 z superior noluit decetero pugnari q prouocatus non tenet am

plus locum z iudicem perquirere nec pugnare quia debitum fecit z fuit liberatus decreto iudicis dissolvente pugnam z per euz non stetit z hoc videtur verius per dicta. s. in prox. c. in prin. quia videtur liberatus per primam loci inuentionem maxie qñ fuit certamen abolutum pugna pendente z iam incepta quia provocatus est liberatus nisi dixerint illa uerba q tantum pugnetur inter ipsos q unus eorum sit mortuus. vel victus vt. s. prox. c. vbi est casus quando pugna non dum erat incepta z fuit aboluta z in hoc est sciendum q quando pugna fit causa uirtutis ostēdendi iudex non potest pugnam diuidere secus quando fieret cōuentio vt debeant currere tot vicibus quia debet finem expectare z etiam quando fieret pugna causa honoris ad tutta oltranza quia finis est tunc mors vel confessio z ideo si diuideret faceret ex clementia non tamen ex iusticia quia in hoc est finis videndus sed quando pugnarunt per imprisiam ad tutta oltranza tūc iudex habet arbitrium diuidendi non tamen quando causa honoris quia ut diximus tunc terminus est mors vel disdicta seu confessio tamen vbi esset dictum in capitulis q tantuz deberēt pugnare q unus esset disdictus vel mortuus tunc accedere debent ad alium locum ad finiendam pugnam argu. dicto. l. sed si per prelorem.

An si pugnatōres facto decreto q non possint exire ante finem pugne et ex impulsione amborum exierint teneantur pena imposita exeunti sine licentia.

4

 Rdinato certamine vel duello sunt proclamata auctoritate prefetti duello vt nemo pugilū nō pfecto duello limites transcendat z membrum qd transcendēret amputetur z censeretur deuctus z euz pugales essent in limitibus loci certaminis coluctarent stricteq pugnarent ambo pari impetu collapsi ceciderunt vnus vero caput extra signa z limites immisit. alter vero

caput ab intra z cetera membra corporis extra ipsos limites dubitatur quis eorum propterea censeatur esse deuictus z videtur q̄ neuter quia stante banno q̄ nullus intret uel exeat territorium ad certam penam si quis per vim est ductus intra vel extra territorium non dicitur venisse contra bannum secundum Iacob. butri. z Bal. in auten. item nulla communitas. C. de episco. z cleri. In contrarium videtur q̄ ille cuius omnia membra exiuerunt extra quia ubi maior pars z ibi totum esse debet. ff. de excepti. rei iudi. si quis cum totum. z de re. iur. l. in toto. pars est sic ergo ubi est vniversitas membrorum ibi reputatur esse totum corpus. argumen. l. q̄ maior. ff. ad municipa. z. l. maiorem. ff. de pactis. cum simi. In contrarium q̄ ille victus censeatur qui caput extraxit argumen. l. cum in diuersis. ff. de religi. ubi dicitur q̄ ubi est caput hominis ibi dicitur esse totum corpus z dixit Bal. ibi z in. l. arbor. comuni diuidun. q̄ ubi est caput alicuius sancti licet omnia membra sint alibi ibi debet celebrari festiuitas eius ubi e caput qd est speciale in corpore humano qd vno spiritu continetur z propter excellentiam adtribuitur capiti ubi est fons rationis z cerebrum quod est membrum diuinum propter intellectum secundum Aristo. naz absciso capite homo moritur z viuit abscis manibus z pedibus tamen illa lex cum in diuersis. continet casum specialem fauore religionis ideo videretur q̄ pugna sit pacta argumen. no. in. l. si quis ita. de lega. primo. in. q. quando omnes simul intrant q̄ iterum debet curri ad brauium z quia verum est omnes exisse signa. primus ratione vniversitatis membrorum omnium. secundus ratione capitis quod est dignius membrum z totum corpus representat vt. s. z sic iterum consurgit ad pugnandum argumen. l. sed frambo. ff. de iudic. z de adul. l. si vxor. §. iudex. quia bannum intelligitur de eo qui volutarie exiuerit in contemptum non de eo qui colluctando z inuitus trahitur per dicta in princi. z facit. C. de sicca. l. si quis maior. in verbo nullo cogente imperio sed voluntate zc. vide. j. proximo c. latius z quod habes. j. in. c. pone q̄ duello certauerunt.

**An. si unus uel ambo pugnatōres in mutua collu-
ctatione exiuerint signa certaminis teneantur ad pe-
nam.**

 Vello parato fit bannum q̄ nullus certantium de-
beat exire ex loco pugatorio nec etiā membrū
perſone ſue extra cordam vel ſignum aratro fa-
ctum ad penaz capitis vt fieri aſſolet Modo du-
obus certantibus z colluctantibus vnus in ipſa
colluctatione exiuit extra limites ex impullione vel mutua col-
luctatione an ſit puniendus z videtur q̄ ſic per textum in .l. fi.
ff. de rerum diui. z in .l. deſertorem. §. in bello. in ver. vallum
tranſceadat. de re mi. z ſcribit lūius. viii. ab vrbe condita q̄ cō-
ſul romanus filiū decapitari iuſſit q̄ nō recordatus mādati pater
q̄ ipſius decretū extra ordinē pugnaui. cū alio hoſte z uictoriā ē
aſſecutus tamen puto q̄ pena banni non ſit puniendus nec puni-
endi ſi ambo exiuerunt cum perſona vel membrīs ex impullione
mutua z non voluntarie z ex propoſito z hoc per textum in .l.
reſpiciendum. in fine. ff. de penis. vbi qui caſu z ſine propoſito
deliquerit non punitur z facit. l. penult. de preuaricat. ſed iſte
exiuit impulſu alterius z non ex propoſito ergo non punitur pe-
na banni z facit. l. i. §. ſed ſi claua. in ver. is qui in rixa. caſu ma-
gis q̄ voluntate homicidium commiſit. ff. de ſicarij ad quod fa-
cit textus in .l. deſertorem. §. is qui ad hoſtes. in ver. ſed ſi ex in-
prouiſo. cum ſua gloſa. de re militari. vbi ſi miles qui. in acie z
ſignis iter facit ex aliqua neceſſitate nature deuians a ſignis et ex
improuiſo ab hoſtibus capitur q̄ venia ſibi datur licet alias q̄ re-
cedit a ſignis puniatur dicta. l. in princi. z facit de adulterij. l. viz
paſſam. z. l. i. §. remouet. de poſtula. in ratione ſui vbi paſſus viz
infamia non notatur ergo non punietur exiens ex impullione z
facit tex. nota. in .l. finali. §. ſi propter neceſſitatem. ff. de publiq.
vbi ſi quis propter tempeſtatem impulſus vi ventorum acceſſer-
it ad locum prohibitum q̄ non incidat in commiſſuz vbi Bar.

dixit q̄ prohibitus intrare territorium si impulsus ab equo quez
non potu t continere intrauerit sine culpa sua q̄ non tenetur. z
idem ibi dixit Dynus de prohibito a statuto qui intrat ciuita-
tem propter timorem inimicorum. z est bonus textus in. l. ce-
sar. codez titu. z facit illud quod dixit Bar. in. l. penul. de nauil.
libro decimo. vbi de eo qui vi ventorum impellitur ad aliquo-
portum z non voluntarie venit q̄ non tenetur soluere ibi iura
gabellay. z facit textus in. l. idem iuris. §. primo. ff. ad. l. acquili;
z in situ. codeim. §. si impetu. cum ergo iste ex impulsu z impe-
tu alterius exiuerit locum pugnatorium cum persona vel men-
bris dicitur q̄ non tenebitur ad penam banni quia dictum ban-
num intelligetur quando ex proposito vel ex contemptu hoc fe-
cerit z non ex impulsione z ex necessitate coactionis alterius
nam statutum recipit interpretationem restrictiuam ne quis in-
debite puniatur. dicta. l. cesar. vbi Bartolus z in. l. si serui. d. nox
alibus. z in. l. omnes populi. plene de iusticia z iure. z dixit Bar-
tolus z Baldus in. l. non dubium. de legibus q̄ statutum dictas
q̄ faciens sanguinem in palacio puniatur non habebit locum in
eo qui flebotornauit quia statutum non debet ita intelligi vt in-
cidamus in absurdum argumento. l. penulti. ff. ad exhibend. vbi
etiam dixit q̄ statutum dicens q̄ homicida decapitetur q̄ in-
telligetur de homicida voluntario non de casuali nec de homi-
cidio licito. Et idem dixit nota. Baldus in dicta. l. si serui nostri
de noxalibus. vbi dixit de statuto de homicida puniendo q̄ di-
stinguitur per ius commune sit voluntarius vel non ne quis in-
debite puniatur maxime quia cum tale bannum sit expresse con-
tra ius z ideo stricte accipitur. ff. ad municipales. l. constitutioni-
bus. de verborum obligat. l. quicquid abstringende. Et ideo dix-
it Bar. in. l. prima. §. i. ff. si quis testamen. q̄ pena corporalis sta-
tutaria requirit dolum licet de eo non faciat mentionem Et se-
quitur Baldus in. l. data opera. C. qui accusare non possunt. licet
Bartolus videatur dicere q̄ in penis statutorum non requiratur
animus sed factum in. l. prima. §. diuus. z in. l. finali. de sicca. tñ
hoc nō dicit q̄ requirit factū ne solus animus puniat sine facto

et ideo isto casu non puniatur pena banni quia non fuit in dolo
 nec in culpa lata vel leui tamen erit victus per prima argumeta
 quicquid dicant in hoc milites et armigeri qui rone non mouentur
 sed attendunt solum rigorem sanguinis et corticem verborum
 Et ideo dico quod male fuit iudicatum in partibus cathalonie. ubi
 cum vnus alterum vicisset in duello et eundem vulneratum ce-
 pisset et in collo deferret ut eum extraheret a loco et propter per-
 suram captiuum cum esset in limitibus loci cecidit victor extra li-
 mites et signa duelli et is quem deferbat in collo repertus est in-
 tra signa et presidia duelli et ipse deferens extra nam fuit iudica-
 tum quod decapitaretur victor ex eo quod exiuerat signa sine permis-
 su nam talis sententia fuit contra rationem ex quo certamen erat
 finitum et ille iam erat deuictus et captus et ipse fuerat victori-
 am assecutus et casu hoc accidit et non dolo et ex contemptu ar-
 gumen. l. iiii. in ver. non tantum. ff. de incen. nui. naufra. ubi tex-
 tus dicit quod non omnis qui ex naufragio recipit dolo facere vi-
 detur quia potest esse quod recipiat ut custodiat et salua faciat pro
 domino rerum at hic fortuito cecidit extra locum et non ex in-
 obedientia et facit ad predicta glo. in. l. si. ff. de reruz diui. i. ver-
 bo voluerit. que dicit quod voluntarie transcendit Remulus et ideo
 fuit punitus et facit quia nullum peccatum nisi voluntarium. di-
 cta. l. vim passam. et dicto. §. remouet. cum similibus. Quero vero
 ad secundam partem dubii si iste qui fuit impulsus ab altero ex-
 tra locum sit deuictus. dico quod sic. quia cum noster iste locus sit assigna-
 tus vtriusque a prefecto ad pugnam perficiendam argu. l. athletas.
 de infami. qui est sicut campus marcius gladiatorius de quo in
 l. apud iulianum. in fi. de leg. i. et ff. ad. l. aquili. l. item si obli. trix
 §. si seruum. ver. sed cum ab i in campo iocularent et in. l. athle-
 tas. §. alleg. ubi Bal. dixit de campo carbonarie neapolis et sic as-
 signetur pro loco gladiatorio securo ad terendum et possidendum
 campum illud ut ibi pugnetur et qui deiciatur sit deuictus et ut
 quilibet conetur in campo preualere sequitur quod cum ipse vi alte-
 rius fuit expulsus quod perdidit campum et succubuit nisi inconti-
 nenti eodem impetu recuperet sicut is qui expellitur a possessione
 vel vi deicitur perdit possessionem argumen. l. si quis vi. de ac-
 quiren. po. testi. et in. l. i. §. interdictum. et §. rectissime. ff. quod vi
 aut clam et ff. ad. l. acquilam. l. qua actione. §. finali.

in verbo victus perierit. z ita de consuetudine inter milites fer-
ratur que est optima legum interpres. l. de quibus. de legibus. z
sic erit deuictus statim q̄ perdidit campum z fuit inde expul-
sus argumen. iurium predictorum. z. l. qua actione. §. si quis in
colluctatione. ad. l. acquili. Etiam quando duo pugnant ad viri-
um ostentationem si vnus ex impetu alterius cadit vel manum
in terram ponit censetur victus z facit quia talis vis vel impe-
tus est de natura belli z de genere victorie. l. in executione. §. si.
ff. de verbo. obligat. z Bal. in. l. i. de edi. acti. z sic erit victus q̄
ex impulsu transcendit z si ambo transcenderunt erit pacta z
vlterius pugnabunt vsq̄ in finem.

Quando uno impetu ambo pugnatorex excedunt signa loci pugnatorex et illico redeunt an puniatur.

One q̄ certantes stante banno q̄ nemo excedat
limina in mutua offensa pari impetu z equali ira
vt dicit tex. in. l. q̄ ait lex. in. §. q̄ ait lex. de adul-
te. excedant limen loci pugnatorex z incontinen-
ti retrocedunt ad locum z pugnaz intra presidia
prosequant̄ an sint puniendi pena banni videt̄ q̄ sic. q̄ lex du-
ra est obseruanda. l. prospexit. qui z a qui. z. xvi. q. iiii. scriptum
est in lege. z q̄ cum tale bannum fiat ad rigorem duelli obserua-
dum ergo non pot̄ ipsoz tacita uel expressa couentione derogari
l. nec ex pretorio. de re iud. z eo. ti. l. necq̄ pignus. §. i. cu si. z dix-
it Bal. in. ti. de pace te. q̄ postq̄ intrauerunt certame non pnt exire
In contrariu facit na bannu dicit si quis eoz exiuerit locu q̄ de
capite z sic non videt̄ habere locu qn uterq̄ exiuerit q̄ dicta i
seperatone non videt̄ habere locu in simul iuctis tex. in. l. vi pas-
s. m. §. prescripti. vbi Bar. de adul. z no. in. l. ii. in prin. de verb.
ob. z in. l. si ita. de libe. z postu. vn banuz non videt̄ habere locu
qn simul exiuerut ex impetu q̄ abo simul quenerut z neuter di-
cere poterit altez quenuisse q̄ z ipse quenuit z nil arenarius arena-
rio z nil catellina catago. l. in arena. de inoffi. tes. z q̄ videt̄ de-
bere vnius excessus cu alio copelandus p no. in. l. si abo. de copé.

z in. l. cum mulier. soluto matrimonio. cum simi. z quia hoc est
 introductus favore vtriusq; partis pugnare volentium ergo comuni
 consensu possunt reintrare per non. i. l. ius pub. d. pac. z i. d. l. nec ex pto.
 z in. l. si quis in conscribendo. de pactis. ubi late Bar. Tercio quod
 ipsis exeuntibus ex impetu z statim retrocedentibus intra pessi-
 dia pugne parcitur argu. l. quid sit fugitiuus. in prin. de edic. edic.
 ubi qui fugit z statim reuertitur non censetur fugitiuus z facit d.
 diuor. l. iiii. ubi si uxor ex iracundia diuertit z in breui reuertit
 non dicitur diuertisse z sic cum isti non ex animo sed ex impe-
 tu z mutua colluctatione exiuerunt z illico reuersi sunt sicut auis
 que vno volato exit de nido z reuertitur. l. naturalem. §. pauo-
 num. ff. de rerum diuisi. cum simi. z ideo non sunt puniendi pe-
 na banni quia tale bannum fuit factum ad amborum favorem
 vt explerent eorum voluntatem z ideo non debet in eorum de-
 trimentum pariter redundare. ff. de legi. l. q. favore. cum simi. z
 ideo non puniantur z pugnam tenentur sequi ad finem ut unus
 sit victor aut victus licet armigeri dicerent contrarium nulla op-
 tima ratione moti sed quia bannum ita cantat z moti de mori
 rigore.

**An si unus pugilum alterum insultet anteq̃ ueni-
 at ad locum destinatum sit proditor ⁊ teneatur ad
 damna propterea illata.**

7

¶

N si duo pacti sunt pugnare ad inuicem in certo
 loco dieq; z hora indictis a iudice vel alio superi-
 ore z dum vnus ad locum accedit insultatur in
 itinere per aduersarium anteq̃ ad locum destina-
 tum perueniat an eo casu si ab illo insultetur z ca-
 piatur licite sit eius captiuus Dic qd non quia quamuis pacti sint
 pugnare in certo loco non potest illum agredi extra illum locum
 sine diffidatione noua per nota. in capitulo pro humani. de ho-
 mic. libro sexto. z tenet Bal. in. l. si manumissori. c. de obsequi-
 patro. Et idem Baldus in. l. secunda. de seruitute z aqua.

adeo q̄ sibi tenebūtur ad damna z interesse suo iuramento secū
dam Innocen. in. c. si. extra q̄ me. causa. nam nullum bellū po
test inter aliquos iustificari nisi auctoritate superioris vt no. In
nocen. z Iohan. an. in dicto. c. pro humani. Et idem in duellis
que non sint licita nisi auctoritate superioris secundum Bald. in
l. i. de iusti. z iure. alle. l. i. de specta. z. l. i. de gladiato. nam si qs
aliquem insultauerit sine diffidatione vel monitione dicitur p
ditorie agere scdm Hosti. z Iohan. an. in dicto capitulo pro hu
mani. vbi dicunt q̄ nec per pactum potest inter aliquos iusti
ficari bellum nisi auctoritate superioris vel per diffidationem q̄
est initium belli vt no. in auten. item nulla cōmunitas. de epis.
z cleri. vbi Bal. dixit q̄ cristianus non debet offendere cristianū
nisi eum prius diffidauerit vel iuris aut iudicis auctoritatez ha
buerit a has est in proditiōe secundum Io. an. in dicto. c. p hu
mani. z quod dixit Bar. in. l. in seruorum. §. delinquunt. ff. d. pe
nis. z sic dico q̄ iste erit puniendus et tenebitur illi offenso ad
damna et interesse per supradicta et facit glo. in. c. licet cly. de
fimo. z vide Andre. de yfer. in ti. quibus mo. feudūz amit. vbi
dixit q̄ dicitur proditorie offendere qui sine diffidatione fecit.

**Quando unus pugnantiū aufugit extra locū cer
taminis ⁊ capitur a familiaribus an alter pugnator
insequens possit illum occidere.**

8

Vo pugnabant in duello z erat ordo q̄ qui exi
ret extra signum aratro factum. vel extra locum
pugnatorium q̄ capite puniretur z q̄ esset capti
uus alterius z occidi posset z ibi erant prepositi of
ficiales duello z preses ciuitatis qui asscurauerat
modo vnus eorū suspicatur ab alio deuinci z occidi aufugit ex
tra locum z altero eum in sequente fuit captus per officialem z
familiam ibi existentem et alter vult illum occidere in mani
bus z in posse familie. Dubitatum est an hoc possit. Et videtur
quod sic. argumento. ff. de adulter. l. quod ait lex. in fine.

vbi adulter quem pater inuenit in rebus veneris si aufugiat po-
test illum insequi z in alio loco occidere cōtinuata fuga insequē-
do eundem Tamen in contrarium est veritas quia quis sit indi-
ctum duelluz inter ipsos auctoritate alicuius principis q̄ uictor
possit alterum occidere tamen hoc non debet licere postq̄ deuenit
ad manus familie officialis argumen. eorum que dicit Cy. in. l.
iii. de statu homi. de bannito capto a familia qui post capturam
non potest occidi in manibus familie z hoc etiam tenet Bart. z
Bal. in. l. si. de mathe. z tenuit etiam Iaco. butri. disputando. z
idem tenuit Bal. in dicta. l. iii. de statu homi. vbi dixit q̄ ban-
nitus citatus postquam se presentauit in oculis pretoris vel duz
vadit ad citationem sibi factam non potest occidi nec offendī.
quia videtur sibi data securitas per citationem ar. l. ii. §. ci quoq̄
de iudi. pro quo facit. l. in laqueum. de acqui. rerum do. z. l. q̄ se
pe §. si quis amico. ff. de contrahen. empti. z. l. capitalium. §. ad
statuas. ff. de penis. z dicta. l. q̄ ait. loquitur in alio casu q̄ ubi ue-
nerat ad manus familie vel officialis presentiam dabitur tamen
vt captiuus alteri per prefectum duello non tamen vt illum oc-
cidat quia ratione fuge habetur vt confessus argumen. l. deserto-
res. de re m. l. z. ff. C. z. ff. z per nota. in. l. corneliaff. ad sillecia. z
in. l. admonendi. de iurciuran. quia videtur nunc fuga impoi vt
delictum Et legitur in secundo bello punico q̄ claudius mase-
lius ad duellum concitatus per tauream tandem taurea ad vrbez
pre timore hostis aufugit certamine non expedito quem claudi-
us prosecutus est z cum gratulatione victor in castra rediit iere-
pans ignauiam hostis profugientis Iterumq̄ titus luuius secūdo
bello punico refert Crispinum romanum cum badio campano
extra ordinem pugnasset z crispinus badio percusso z iacente in
terraz ex equo descendit vt pedes iacenti conficeret. Badius scuto
z equo dimissus prius q̄ opprimeretur ad suos aufugit. Et Cris-
pinus cum laude z victoria ad suos consules est deductus.

**Quando fit iudicis decretum q̄ nullus transcendat
campum et unus impulsus transcendit et incontine-
ti reintrat et percutit alium.**

¶ Vo milites se prouocauerunt ad pugnam dicq̃ sta-
tuta sit campus gladiatorius ara ro designatus et
presidens duello bannum emisit et statuit q̃ bel-
lantes non deberent exire vel transcendere cam-
pum cum persona uel membrīs pugna non perfe-
cta ad penā capitis z vt deuictus habeatur qui excesserit Modo
contingit q̃ ipsīs pugnantibus z mutuo se offendentibus z sese
impellentibus alter fuit extra signum impulsus z deiectus a lon-
ge qua de re eiciens deposita galea protestabatur iudici q̃ inimi-
cum extra signa deiecerat qui deiectus sine intercapedine tempo-
ris illico reintrauit z contra deicientem incautum irruit z ipsuz
ad terram prostrauit gladioq̃ ori imposito vt captiuum profite-
ri fecit modo iste professus se captiuum allegat q̃ est illegitime
captus quia ipse stabat securus ex quo illuz deuicerat z ex impro-
uiso fuit insultatus ab eo qui non poterat vterius offendere ex
quo erat victus z sic proditorie eum insultasse asserit z propte-
rea non esse deuictum legitime nec captum de isto bello Mo-
do dubitatur q̃ is istorum sit captiuus Et primo videtur q̃ ille
primus qui impulsus ab altero exiuit signum Et hoc triplici rati-
one. Primo quia tenor z verba banni iudicis sunt attendenda
z obseruanda licet dura sint. ff. qui z a quibus. l. profexit. z. l.
iii. §. quid si lex. de sepulch. viola. z. l. omnes populi. quia quilibet
magistratus in propria ciuitate suo sensu habundat de sepul-
c. certificari. nam debemus inherere menti z intentioni statuti.
vt de liberz z postu. l. gallus. §. z quid si tantum. z de legi. l. non
dubium. Vnde cum bannum dicat q̃ transcendens signum cen-
scatur deuictus ergo statim pro deuicto debet haberi quia debe-
mus deferre verbis statuti vel legis ne lex sit superuacuo posi-
ta. ff. de capti. l. postumi. in fi. z in. §. quibus. in prima constitu-
tione. nam in statutis que sunt stricti iuris solum rigorez debemus
attendere. ff. ad municipa. l. constitutionibus. z uerba stricti iuris
in statuto apposita important id quod ipsorum uerborum tenor
significat. l. i. z. ii. C. si pl. res vnam senten. quia non attendimus
aliud nisi quia sic placuit statuenti. instit. de usu. §. q̃ autem. z
l. prima. de constitution. principum. vnde cum statutum fuerit
excedentem signum censerī deuictum pro deuicto debet haberi
argumento in lege prima. §. is qui nauem. de exercitor.

Secundo quia iste in pulsu compugnatoris fuit extra signum capi positus ergo iure ab eo deuictus et sua virtute et potentia et debet suus esse captiuus ar. l. in executione. §. si. de uer. ob. et ar. ff. de capti. l. in bello. in prin. in ver. in uirtute bellica. et C. de sta. et ymagi. in l. ut uirtutis premia et per no. in l. si. ubi senato uel clari ubi per labores et sudores peruenitur ad fructus. l. ii. de off. ma. offi. et in auten. de diuer. offi. in prin. ubi per labores acquiruntur honores et insc. probemio in uer. et bellicos quidem sudores nostros barbarice gentes sub iuga nostra deducte cognoscunt fuit ergo iste deuictus per decretum superioris et uirtute compugnatoris. Tercio quia per ipsius iudicis decretum ipso iure pena capitis imposita et ubi quis condemnatur sola sententia condemnationis inspicitur. ff. de penis. l. qui ad statum. et sic iste semel deuictus a compugnatore per sententiam iudicis que ius facit. l. in genuum. de sta. ho. cum si. et fuerit finitum duellum non potuit amplius contra compugnatorem pugnare et ipsum offendere uel assalire per ea que dicta sunt in precedentibus capitulis et sic uidetur hoc non iure licito belli et proditorie fecisse et propterea dicta captura tamquam illicita et contra ius facta a persona inhabili et deuicta non valet nec tenet et deberet reuocari. ff. de uer. sig. l. neque. et Bal. in l. plerique. de in ius vocan. et facit. l. si. §. nullo. de libe. exhiben. ubi captus de facto non dicitur captus et in l. i. §. ut filius. ne quis cum. ubi de capto de facto quod potest eximi etc. et facit. l. in seruitute. §. si pecierit. ff. de bo. liber. et sic de dicta captura nulliter et contra ius et contra sententiam iudicis facta non debet aliqua consideratio haberi per no. per Bal. in l. si pacto quo penam. de pactis. ubi dicit quod captura facta de facto non valet et sic iste qui primo fuit impulsus extra campum erit captiuus impellentis eum. In contrarium facit quia licuit huic impulso aducellatione stante reintrare signum et prosequi duellum argu. no. in l. ut uiz. de iusti. et iure et in l. i. unde ui. ubi incontinenti licita est propulsatio et quia qui eodem momento expulsus re intrauit non dicitur diuertisse. ff. de diuor. l. iii. in fi. et glo. ff. de re mili. l. iii. §. emanfor. Unde istud est de natura belli ut modo unus alterum fugientem insequatur modo ille fugiens retro cedat et alterum in fuga ponat et insequatur et in hac mutua collatione finis belli debet inspicere et cui postremo campus remanet

& licet iste extra ligam impulsus ppter bannuz superioris fa-
 censendus deuictus & captus ab alio est per fictionem z non
 veritate quia ista verba habeat important fictionem. Bar. in. l.
 si is qui pro emptore. ff. de vluca. & Bal. in. l. si. d. iure annulo.
 aureo. & fictio cedit veritati. & nunq̄ est melior veritate. c. sa-
 ne. de era. & quali. & Bal. in. l. si arrogator. de adopti. & Bald.
 in. l. lex cornelia. de testa. vbi dixit q̄ id dicitur p̄prie fieri qd̄
 fit per veritatem & non per fictionem. vnde cum iste q̄ remā-
 sit intra campum altero incōtinenti retrocedente deinde fuerit
 in veritate captus & deuictus sua p̄pria voce & cōfessione se-
 quitur q̄ ex tua voce te iudico. vt. l. proinde. ff. ad. l. acqui. &
 l. i. & l. certum. de confes. & l. sicut. de acti. & obli. Exitus. n.
 belli inspici debet. arg. l. rem non nouam. in fi. de iudi. & arg.
 in. l. si. ff. de alimen. pupi. p̄tan. & l. i. lex que tutores. §. i. de ad-
 mini. tuto. vbi finis manifestat ea que fiunt ad finem. & facit
 quia si quis habuit pro se sententiam & deinde confessus fuit.
 illam iniuste latam q̄ non iuuat comodo sententie. fm Innoc.
 in. c. quia pleriq̄. de immu. eccle. & quia pacta nouissima sunt
 obseruanda. l. pacta nouissima. C. de pactis. ideo cum iste se re-
 dierit post omnia debet esse captiuus illius quia videtur priori
 iuri suo renunciaſſe. arg. l. ii. C. de iure domi. impetra. & l. ad
 solutionem. de re iudi. & de insti. c. cum venissent. & de doli
 excep. l. apud. §. quesitum. & l. si debitor. §. i. qui. mo. pi. cum si-
 mili Imputet enim sibi qui victor fuerat quia se fecit victuz
 quia dampnū quod sui culpa sentit sibi imputet. de re. iur. dā-
 num. Soſo. dico q̄ secundū legistas vera est p̄ima opinio. per
 illa iura & quia cum iam ipse esset deuictus non debuit reitra-
 re & illum insultare in quo deliquit quia venit contra bannuz
 & non potest dolo carere qui imperio magistratus non obtem-
 perat. l. nō potest. ff. de regu. iuris. & nemo ex suo delicto de-
 bet conditionē suam facere meliorem. de doli exceptio. l. apud
 celsum. §. marcellus. vbi dicit tex. ex eo quod p̄fide gestum est
 actorē nihil consequi. de reg. iuris. l. non fraudat. §. i. vnde vi-
 detur quasi p̄ditorie istuz insultasse & deuicisse. & dicūt armī-
 geri q̄ qñ aliquis non est captus de bona guerra q̄ debet libe-
 rari. t. iste qui nō est iure licito captus dz liberari z ille puniri

qui venit contra bannū superioris tamē secundū armigeros se-
cunda opinio videt̃ verior ex quo ille se reddidit . & sua voce
se captiuauit ⁊ videtur renūciare prime victorie non ob. q̃ dī-
citur p̃ditio quia iste impellens debebat stare attentus ī sua de-
fensione quia aduersarius adhuc tenebat arma & duellum non
erat ex toto explicitum. & dicit Vege. de re mili si pars exerci-
tus vicerit & pars fugerit minime est desperandum cuz ī hu-
iūmodi necessitate ducis constantia totam sibi possit vindica-
re victoriam & in bellis pro superioribus sunt habiti qui mi-
nime desperarunt. nam ī simili questione fortior credit̃ queꝫ
aduersa non frangunt. & legitur Romulum simulata fuga ter-
mere hostes īsecutos eo perduxisse vbi occultos habebat mili-
tes qui incauti ibi ceciderunt ⁊ semiramis regina q̃ Ciz regē p̃-
sarum ducem simulato metu profugiens repente q̃ cōuersa de-
uicit. & idem de Hanibale aduersus Afros qui viuo dimisso ī
castris infecto fugam simulauit relictis quibusdam sarcinis &
deinde reuersus nocte cū illi iacerēt oēs cepit & trucidauit. &
sic cum iste incōtinenti rediit intra circulū non diciē diuertisse.
insti. de rex diui. in. §. p̃auonū. vnde vltima victoria preua-
lebit vt sepe dictum est.

**Questio de uno nobili prouocato ab alio qui acces-
sit ad locum die statuta ⁊ alter non accessit allegans
iudicis suspicionem ⁊ loci.**

Nobilis prouocauit aliū nobilē existentem in curia regis
Francie ad duellū ex causa q̃ tēpore quo fuerat offici-
alis regis Francie p̃miserat prouocanti quosdā milites
securos esse qui tandē dicebat nō obseruasse fidē ⁊ p̃missioneꝫ
suā hic nobilis prouocatus hoc cōpromississet inficiat̃ aliter verita-
tem se habere tandē prouocās rescribit q̃ infra terminū sex men-
sū arma ⁊ locū eligat ⁊ repiat iudicē cōpetentē ī quo sit inter
eos pugnandū cū p̃testatione q̃ eo nō eligēte iudicē cōpetentē
⁊ locū q̃ ipse prouocās locū eliget ⁊ inueniet hic prouocatus deinde
ad certos dies rescripsit prouocati q̃ eligebat talia arma ⁊ q̃ iue-
nerat regē Francie p̃ iudicē cōpetente qui inter ipsos duellum

indixerat in ciuitate Parisius die tali & loco tali & pinde misit p iocanti securitatem regis Francie vt posset tutus acceder ad ciuitatem Parisii cum centum equitibus ad pugnam . & qd Rex Francie quendam ex suis proceribus iudicem statuerat in ea pugna hic nobilis prouocans rescribit q arma acceptabat tamen locus non erat sibi tutus. Nec iudex talis eret competens quia Rex Francie erat sibi suspectus ex quo videbatur pugna debere fieri inter eos in causa propria Regis Francie q de eiusdem regis negocio q alium iudicem competentem eligeret & locum tutum extra dominia regis Francie hic nobilis puocatus in sua electione iudicis & loci persistens alterum iudicem non curauit eligere & cum venit dies statuta duello prouocatus in loco electo in ciuitate Parisii & coram illo iudice comparuit armatus pugnam suscepturus hic prouocans non accessit. nec aliter misit excusatorem ad protestandum de loco non tuto & iudice incompetenti propter quod puocatus fecit illuz reputari ppter contumacem & banniri in conspectu omnium tanq culpabilem & iniustum accusatorem iuxta more & deinde puocas alium locum inuenit in ytaliam & reputauit contumacem dictum puocatum qui iam primo loco reputauerat contumacem ipsum puocantem & eum similiter banniuit modo fuit dubitatum si hoc fieri potuit obstante exceptione iudicis incompetenti & suspecti & loci non tuti & videtur q iste cui fuit data electio eligendi locum. debuit locum eligere tutum quia conferens potestatem eligendi & propterea promittens admittere eligendum per illum non cogitur illum acceptare si non sit idoneus. c. cam que. de elec. q non venit in generali mandato q eligat indignus. arg. c. si compromissarius. eo. ti. in. vi. z. l. si procurator. de codi. ide. nec etiam uenit il legitime factum in generali arbitrio. c. qntauallis. z. c. venies. d. iureiu. l. unde si nerue. p socio. l. q. de ri. nup. z dixit Bald. in autem. habita. q electione comissa videt de ydoneo facta. ar. l. vt gradati. §. si si lege. de mu. z ho. na ubi committit ut competes iudex eligat uidet sua ptas restricta put de iure licet. c. cum dilectus. de elec. p. excessa forma mili. fit. c. super eo. z. c. q ppter. de elec. z q Bar. dixit in. l. die. §. stari. de arb. z in. §. arbitroz p socio. z facit qd simplr dixit Inno. in. c. sup his. de accusat.

volens licet pncipi layco nō admittere p̄latū per papā insti-
tuz quē habcret suspectū z ppter suspitionē allegatā nō licz ad
ministratiōi se ingerere z iurisdictionē in nō subditū exercere
c. nosti. de elect. nā ppter cōes z speciales guerras z inimicitias
locus vt suspectus recusatur. c. cū. R. cano. de of. dele. z. c. i. d. cler.
nō resi. z. iiii. q. ix. ortamur. licite. n. dñs alicuius vt suspectus re-
cusatur. c. cām que. de of. dele. z. c. insinuāte. eo. ti. iiii. q. vi. accusa-
tores. z. c. legitima. de appel. in. vi. nā quando est p̄sumptio q̄
iudex debet nimis alteri p̄ti fauere ē merito suspectus. d. c. cāz
que. nā vbi est locus notorie nō tutus quis non tenet cōparere
ad allegandū locum non esse tutū. cle. pastoralis. §. p̄sana quoq̄
ciuitas. de re iudi. & Inno. in. c. p̄terea. de dila. & facit. c. vne-
rabilem. de electi. vbi persona Philippi ad imperiū electi fu-
it reprobata propter crimina publica absq̄ eo q̄ illa fuissent p̄-
posita. & ita clarus doctor Lucas tozolus romanus vice p̄tho-
notarius regni Sicilię regioq̄ consilio p̄fectus in hac cā habū-
dantiū consuluit. Et quia iste cui fuit data electio loci debuit
eligere tutum locum. per tex. in. c. bone memo. mag. de electi.
in ver. secure. quia ad negociū agendum tutus locus debz as-
signari. xxxiii. q. ii. c. siue. iiii. q. ii. ortamur. extra de sponsal. c.
cum locum. & de testi. c. constitutus. & de offi. delega. c. cū. R.
& ff. ad trebell. l. de etate. & in. c. accedens. vt lite non conte-
lo scdo. adeo q̄ si locus tutus non eligatur potest appellari. c. ex
parte. de appellan. & de arbitris. l. si cum dies. §. si arbiter. cum
ibi notatis. Similiter non debuit eligere iudicem suspectū ip-
si prouocanti. quia iudex suspectus dicitur incōpetens presertim
qui est suspectus ratione proprii interesse. vt. l. qui iurisdictioni
ff. de iurisdictioni. iudi. & in. l. i. C. ne quis in causa prop̄a iu-
dicet. & in. l. apertissimi. & in. l. si. C. de iudi. Nam talis debet
esse iudex qui a dextris vel sinistris non declinet. c. cuz eterni.
de iudi. & cum hic elegerit iudicem suspectum elegisse nō vi-
detur tanquā nulliter fecerit. argu. de arbit. l. quid tamen. & p̄
nō. in. l. si. C. de cōtrahen. emptione. & in. l. si tibi. §. vnius. de
optio. lega. Item quia fuit sibi commissā electio iudicis com-
petentis & eligendo iudicem incompetentem a forma cōmissi-
onis recessit & ideo nulliter elegit. nā etiam in bellis mandata

sunt tenaciter obseruanda alias non seruans puniunt etiam si res prospera
re gerat. ff. de re mili. l. desertor. §. in bello. & p. non. in. l. quotiens.
de op. lega. p. Bar. & quia commissione sibi data a puocante
quod locum & iudicem competentem eligat videtur in eum electio
talis ut in bonum virum commissa & sic non potest aliquid inique
agere quia ista commissio data videtur regulari boni viri
arbitrio. argu. l. vir bonus. iudi. solui. & pro socio. l. societatez
§. arbitratorum. & de legat. iiii. l. fideicommissa. §. q. q. & l. tabis. §.
sororem. de fideicommissis. liberta. nam etiam facultas libera in con-
tractibus & quasi regulatur ratione & prout vir bonus ageret.
l. hec venditio. de contrahen. emp. & de ope. liber. l. si libertus
& omnia que dolo carent agere debet. ff. manda. l. creditor. §.
lutius. & sic non potuit eligere locum non tutum. nec iudicem sus-
pectum sed debuit talem eligere quem bonus uir elegisset per su-
pra dicta. In grium arguit. Et primo quod ipse potuerit eligere regem
Francie in iudice & locum in ciuitate Parisii facit quod quis ipse pu-
uocans rescripserit puocato ut locum inueniret & iudicem com-
petentem ipse puocans hoc non commisit sed est ex consuetudine &
de stili armorum quod puocans locum eligat iudicem & arma & propterea
ista electio puocato data non a puocante sed a consuetudine. & a
stili armorum & sic dicitur puocatum hanc facultatem habere non ab ho-
mine sed a consuetudine ipsa & iure suo habere & non a puocante.
p. non. p. Bar. in. l. quotiens. de opti. lega. ubi dicit. quod tunc quis videtur
habere electionem suo iure quam ius eligendi in eius persona residet &
quam habet ex iurisdictione alterius videtur iure alieno facere tanquam
eius mister. l. i. §. qui mandat. ff. de of. eius. & ideo cum quid est
commissum a lege in liberam alicuius voluntatem potest quod vult arbitrari
etiam iniuste. l. cum quidam. de le. ii. dummodo dolus malus absit. d. l.
creditor. §. lutius. ff. man. & tenet Bar. in. l. si sic. de le. i. & propterea
ad suam voluntatem licite potuit eligere regem Francie. nec dici
potest inique fecisse quod ymmo eum fecit quod in bellis licet alteri insidia-
ri & inimicum vincere astutiis dolo & fraude. xiiii. q. i. dixit. xxii.
q. ii. utile. xxiii. q. ii. dominus noster. & q. vii. & ff. de dolo. l. i. §. non
fuit. ubi licitum est per dolum & astutiam aduersus hostem machinari &
est bonus dolus & facit quod habes iustum bellum non refert si ex insidiis
pugnat. l. at quod natura. §. cum me abente. de nego. gest. ubi glo. que

put etiā dicit Vege. de re mī. in aūdicto. c. q̄ te esse icipis si inī
teris qđ hostis fecerit p se z rursus qcqd p tua pte tēptaueris
q̄ illū erit si uoluerit imitari. q̄ etiā dixit meli9 est hostē fame
omate q̄ p̄lio. z ip̄m magis vicere fame q̄ ferro in q̄āplus pōt
fortuna potestātē habere q̄ virtus. Nā in sollicitandis suscipiē
disq̄ nulla consilia meliora sunt nisi illa que ignorauerit aduer
sarius antequā facias quī iterum dicit. occasio in bellis amplius
solet nuare q̄ virtus in sollicitandis suscipiendisq̄ hostibus ad
uersariorum pugnare presertim. quia prouocatus debet iudicē
eligere quem non debet ad voluntatem aduersarii prouidere.
sed sua quia solet dici q̄ mala electio est in culpa eligentis. de
optio. l. ga. l. iiii. in glo. ff. de mino. l. cum mandato. & in. l. iiii. i
fi. ff. nau. caupo. & in. l. fi. §. hec autem. comoda. & l. eum qui.
§. fi. cum sequen. ff. de insti. Nam scienter male eligens dicitur
decipere seip̄ sum. ff. de contrahen. emptio. l. ea que. §. i. Vnde
tunc de se queri debet non de alio quod sit ab alio. deceptus cū
scienti dolus non inferatur. de contrahend. emptio. l. domum.
§. simili modo. de transact. l. cum donationis. & l. fi. de acqui.
posse. C. ubi dixit Angelus q̄ imputatur destinanti malū nun
cium vel eligenti malū seruitorem vel malum animal. Aut
malam nauem. ubi etiam per glo. & in. l. siue hereditaria. de ne
go. gest. quem enim locum meliorem eligere potuit q̄ ciuitatez
Paulius in qua est consilium vniuersale totius regni Francie.
quod disiudicat etiam regem Francie & omnes principes reg
ni in qua ciuitate non presumatur inferri vis & metus. argu. l.
non est verisimile. ff. q̄ me. causa. & est ciuitas insignis in qua
est copia militum etiam armate militie. argu. c. statutum. de re
scripte. in. vi. & de excusa. tuto. l. qui duas. §. donec. Bal. in. l. iu
ris. C. qui admitti. Aut quem alium digniorem iudicem elige
re potuit q̄ regem Francie quī inter seculi reges obtinet princi
patum. Et appellatur xpianissimus quī vngitur vnguento celi
tus nullo scdm Io. an. in. c. ii. de preben. l. vi. in qua nulla po
test cadere formido nisi uana. l. i. de his qui per me. iudi. ubi dī
citur q̄ ubi princeps ibi securitas. nec etiam in rege cadit suspi
cio cause proprie quia princeps etiam in causa propria iudicat.
nec pōt suspectus recusari. l. p̄xime. d. his q̄ in te. de. z nō. Bal.

in. l. i. c. ne qs in sua cā. idē Bal. in. l. cū antiquoribus. de iure de
li. dixit q in hoc dei vice fungit. z hētur in cle pastoralis. de
re iudi. z Cy. in. l. ii. de edē. q nō videt velle aliqd iniustū. c. i.
de cōsti. in. vi. z. c. ex trāsinūssa. de fo. cōpe. Bal. in. autē. hoc iter
liberos. c. de testa. z ubi pnceps est nō pōt cōmitti dolus. nō. in
l. pbatorias. de diuer. rescrip. & Bal. in. l. rescripta. de pci. iper.
of. nā eligendi potestas seu volūtas duplex est. s. absoluta & re/
gulata. s. m Bal. in. l. cū quidā. de le. ii. & in casu nostro ē absolu
ta qd pbat. qz cōmittit libere volūtatē puocari vt. s. dictū est.
z cū optio cōmittit arbitrio dz eligere mediocrē. qz tūc videt
ut bonū virū debere eligere nō declinādo ad dextram vel sinī
strā. s. m Bal. in. l. si. §. i. c. coia dele. & Bar. in. l. si sit. de lega. ii.
& supra visum est. & Baldus in dicta. l. cum quidam. de le. ii.
vbi dixit q is cui cōmissa ē electio pōt eligere etiā indignos lz
nō incapaces de iure. ubi etiā dixit q hās electionē ad uolunta
tē suā pōt pferre iniquū digno z sic cū iste puocatus ex cōsuetu
dine habeat electionē iudicis ad suā uolūtatē potuit eligere quē
voluit & pferit tantū serenissimū principē in quē non cadit
suspicio. ar. glo. sing. in. l. titio fundus. de cōdi. z de. p qm glo.
dī q si cā cōmittat psonē multū fide digne de qua nulla pōt eē
sinistra suspicio nō pōt allegari suspecta. s. m Hosti. sing. i. c. po
stremo. de ap. z Anto. d. ba. i. c. finē litibus. de do. z cōt. z glo.
Io. in. c. expedit. xii. q. ii. z q p cā dixit Bal. in. l. idicia. de rei
ven. pmaxime qz dicit ipm serenissimū principē alteri iudici
cōmisisse quo casu pōt in causa pprīa p alterū cui cōmiserit prin
ceps iudicare. ut dicit Cy. i. d. l. ii. z glo. ii. q. i. si qs ergo. ex de
iudi. c. cū uenisset. z d. ver. si. ex pre. z. c. ubi cāe fisca. l. ad fiscū
z de sen. aduer. fiscū. l. ii. vbi dī q iudicat in cā sua p iudices d
putatos p ipm z sic nō cadit suspicio qz lege pmittente tūc iudī
cat p supradicta iura. nec etiā ob. exceptio loci non tuti. qz ille
rex dedit securitatē seu saluū conductū dicto prouocanti. vndē
non erat presumendum q voluisset infringere suam securitatē
& sacrilegiū cōmittere. argu. l. i. in principio. ff. ad. l. iul. maie.
ex. ff. de capti. l. postliminiū ius. §. captiuos. vbi de marco regu
lo cōsule romano qui captus a carthaginēsis fuit missq romā
& pmissit redire & ne violaret suā pmissionē & fidē redire uo

luit Carthaginē & fuit interceptus a cartaginensibus statim ut
redit quod crebat quod in reuersione sua cartaginēsis cum interimeret.
& voluit potius mori quam fidem violare & hoc iure vtuntur armige-
ri quoniam ex duobus exercitibus duo velut pugnare data securita-
te a duobus bellum pugnant intra praesidia alterius sine suspicionem iu-
dicis et loci quod securitas ducis praesidentis in territorio locum facit
tutum. ar. ff. de pact. l. conuentum. cum ibi allegatis in glo. et in l. i.
§. non fuit. de dolo. et arg. in l. relegati. de pen. ubi de securitate
principis quod est plenior quam alia quam nemo dat nisi ipse princeps. ar.
in l. pap. §. si quis. de inef. te. et plenius in l. i. ff. de pro. stip. et hoc
iure vtuntur armigeri quod cum habet securitatem ducis belli non dicunt.
quod locus non est tutus. et habet ab urbe condita. li. vii. ubi gallus ma-
gnitudine et armis insignis pugnavit cum impatore romano ubi
stationem tenebant exercitus et non dixit locum non esse tutum et ibidem
de Tito mallio filio consulis romani qui iuxta hostium castra telum iac-
tū pugnavit cum Latino et non dixit non esse tutum. et idem Titus li-
uys eo. li. testatur de certamine facto inter gallum & titum mallium
romanum inter agmina sine suspitione certantium. Idem secundo bello
punico. de milite campano certante intra spacia eius Claudio asello
romano sine suspitionis allegatione. & idem secundo bello punico. de
Tito quintio cuspino cum Badio campano se diffidente iuxta ca-
stra sine suspitione loci aut iudicis quod continetur allegatio tabellienis
potius quam militis. et non concludit quod secundum iudicium legistarum non potuit
regem Fracis eligere quod erat suspectus nisi secundum stilum armorum hoc po-
tuisse videtur quod non curant nisi arma et pugnandi audaciam et in fide
ducum principum valde confidunt.

Quod is qui tenet repaire locum et iudicem si accesserit per
principes christianorum et non inuenerit iudicem quod non tenet
accedere ad loca infidelium et sarracenorum.

Nisi ad duellum provocatus qui tenetur de stilu armorum
reparare iudicem & tutum locum pugne iuerit perqui-
redo per omnes principes et reges christianos et nullus uolue-
rit pugnare inter ipsos indicere et tutum ad pugnam locum concedere.
teneat accedere ad reges infidelium si provocatus non accedat possit

accedere p̄uocās p̄ loco inueniēdo ad pugnā i locis barbarorū
 videt̄ q̄ nō q̄ infideles sunt hostes cōis salutis. l. fi. c. de male. &
 ad loca barbarorū z infidelū nulli ciui rōano access⁹ pmittitur
 cā cōmerciū nec aliter. l. i. z. ii. c. q̄ res expor. nō de. z in. l. ii. c.
 q̄ res ven. nō po. adeo p̄hibet̄ cōmerciū vel access⁹ q̄ si q̄ didi
 cerit eis artē nauū fabricanday q̄ capitalr puniē. l. fi. c. de pen
 z de loco z itinēy custo. l. i. li. xii. z ex de iude. c. ita cōrunday.
 vbi capiēs euntē ad sarracenos suus efficiē capiētis. p̄id qd̄ ha
 bet̄ i. l. ii. c. de cōmer. z merca. nā ad barbaros cū q̄b⁹ nō habe
 mus amicitia neq̄ hospiciū neq̄ fedus amicitie nō l⁹ accessus.
 ff. de cap. l. postlūmīniū. z. l. postlūmīniū ē. §. trāsfuga. z. l. nihil
 z accedēs sine licētia trāsfuga ē. ff. de re m i. l. trāsfuga. z. l. de
 fertorē. §. is q̄ cū si. tñ in ḡriū facit q̄ xpianus pōt ad suū defen
 sionē uti auxiliō infidelū. ar. l. vt viz. de iusti. z iu. p̄cipue cū afr
 se tueri nō pōt. ar. ff. ad. l. aq. l. scientiā. §. q̄ cū aliter. z. l. si q̄s fu
 mo. i. fi. z fac. cle. i. de homi. z qd̄ de Paulo legit̄ actu. xxiii. z
 habet̄. xxiii. q. iiii. §. itē ab aliq̄. ad fi. z de bonis eoy q̄ morte⁹
 consue. l. i. in fi. de bo. liber. l. q̄ cū maior. §. si libertus. nā z de
 us p̄ malos vīdictā facit. xxiii. q. v. c. fi. z ecōuerso i iusto bel
 lo infideles iuuāt p̄ fideles. xxiii. q. i. qd̄ culpa. xi. q. iiii. iulianus.
 Itē p̄pter necessitatē cōicamus excōicatis. de sen. excō. c. si p̄o.
 z sic ubi uig⁹ necessitas infideles uocant̄ ad defensionē. & facit
 macha. ii. c. ip̄io p̄bes auxiliū z his q̄ oderūt dñz amicitia iunge
 getis. z qd̄ hētū de y sacra. xxxiii. q. iiii. §. i. p̄. itē. z hoc tenet
 spec. in ti. de iude. z sarra. §. i. in fi. ubi cōcludit q̄ rōe vrgētis
 necessitatis licitū ē inuocare auxiliū paganorū z cōsuluīt Frede.
 d̄ senis. z facit q̄ ceneat̄ ad aliena accedere loca qñ in p̄prio
 nō repit̄ur q̄ Bar. dixit i. l. cōtinuus. §. itē q̄ insulā. de ver. ob.
 ubi dixit q̄ qñ fabri n̄ sunt i terra p̄pria tenēt p̄grere i alia pte
 in. l. diuus. d̄ tuto. z cu. da. ab his tñ p̄ma ps est uerior q̄ nemo
 cōparere tenet̄ ad locū inhonestū ut in popinā uel lupanariū nec
 ibi ad iudiciū accedere. l. fi. cū diēs. §. qd̄ tñ. p̄. s3 si in aliquē. ff.
 de arb. iste. n. locus infidelū sat̄ turpis z inhonest⁹ videt̄ xpianis
 q̄ sunt diuerse secte z sine licētia sup̄ioris xpiani accedi n̄ pōt.
 q̄nymmo accedētes sunt seruī capiētū eos z accedētes sunt ex
 cōicati p̄ iura. s. allegata. ideo p̄uocatus ad illa loca infidelū p̄

quando cāpo accedere nō tenet etiā q̄ non est locus tutus xp̄ia-
 nis. ar. ff. ad tre. l. de era e. de spon. c. cū locū. xxvii. q. ii. c. siue.
 cū si. nec etiā q̄ tenet se submittre iudicio eoz q̄ sunt ifames
 z inter xp̄ianos nō iudicāt ar. l. si q̄. C. de iudeis. vbi iudei non
 iudicāt inter xp̄ianū z iudeū z ifames nō possunt esse iudices
 l. ii. C. de digni. z de iudi. l. cū p̄tor. §. ii. z q̄ sarraceni sunt ex-
 cōcati ab ecclesia nostra ideo nō recipiūt arbitriū xp̄ianoz. ex.
 de iudi. c. ad p̄bandū. z ex de retrip. c. dilectoz. & licet iudeus
 sit segratus a fide xp̄iana tū pōt esse arbiter inter xp̄ianos nō tū
 in criminalibus. l. iudei. C. de iudeis. z ideo si p̄u. cās ip̄e acce-
 deret ad ipsa loca infidelū z cāpum repiret asscuratū nō tene-
 ret accedere p̄u. catus q̄ dixit sapiēs in p̄bols. hōi alterius le-
 gis ne cōfidas in eternū q̄ etiā cū securitate infidelū venire nō
 teneret. p̄ nō. in. c. accedens. lo scdo. vt lite nō cōt. vbi dī q̄ q̄s
 nō tenet ad loca suspecta z inimicoy accedere etiā sub saluo cō-
 ductu. ego vidi bis xp̄ianos milites accessisse ad loca infidelūz
 in Caribagine ad pugnandū in singulari certamine. qui pessime
 & contra iura fecerunt.

**Si prouocatus qui tenetur locum reperire eo nō in-
 uento si tenetur accedere ad loca siluestria.**

12

N̄ p̄uocat9 si n̄ inueniāt locus tutus ad pugnā teneat
 accedere ad loca siluestria uel siluaria ad certandū cū p̄-
 uocāte videt q̄ sic q̄ i pugna g'adig ē iudex z testis q̄
 ille q̄ p̄ pugnā est sup̄stes f̄ integer dī uictor z q̄ est ite. ē. tus
 dī uictus z i pugna iudicat eo teste quo iudice q̄ ensis iudicio
 pagit i bello In cōtranū facit q̄ nemini licet ad arma p̄cedere
 nisi cū licentia sup̄crius. l. i. vt ar. v. l. i. quia pugna de consue-
 tudine & stili armorum debet fieri coram iudice inter partes
 iudicantes duellum & qui iudicet inter ipsos & coraz testibus.
 quia pugna est experimentū veritatis. vt. s̄. pluries diximus. &
 ipsa ueritas si fieret in occulto loco sine iudice & testibus nō po-
 sset se cerni & iudicari & omnia agenda sunt loco cōgruo z tē-
 pore debito. ff. de solutio. l. si solutus. de vsuris. l. acceptam
 cum si & si quid est explicandum in certo loco in alio loco fie-
 ri nō debet. ff. de eo q̄ certo loco. l. i. & ii. & quod nō. de spon.

fa. c. cum locum. quia de stilo armorum & iure belli fieri debet
duellum in loco a domino ciuitatis assecurato & coram iudice
eligendo & indicente merito ipsa consuetudo & stilus est ob/
seruanda. arg. l. deprecatio. ad. l. rod. de iact. & de vsu nauti.
in prin. & de legibus. l. de quibus. cum similibus. Esset eni; lo/
cus iste inhonestus & indecens pugne ad quem quis non artat
arg. l. si cum dies. §. sed si in aliquem locuz. ff. de arb. & dixit
glo. nō. in. l. i. ff. de eo q̄ certo loco. q̄ id quod potest fieri quo/
libet loco intelligitur de ydoneo loco. arg. l. vt gradatim. §. i.
ff. de mune. & hono. & cum iste locus nō sit iure belli ad pug/
nā ydoneus & cōtra cōsuetudinē armoz merito accedere non a/
stringitur puocatus ad pugnaz in tali loco quia oportunitas lo/
ci & tēporis tenēda est. de vsu. l. mora. z de vsufru. l. locū. in
prin. z. l. i. §. si vsufructū. de religio. z alia rōe q̄ si viceret z ad/
uersariū superet capet vel occideret puniret deinde ut homici/
dia vel alia pena legis ius. de ui. pu. p. l. i. de gradia. z. d. l. i. vt
ar. vsu. iuncta. l. i. ii. z. iii. ad. l. ius. de ui. pu. pugne. n. z singla/
ria certamēa d iure armoz z belli pmittūt cū a supiore indicāt
z ex causis iustis. z i publico certamēe z nō aliter vt. s. dixim⁹
g nō in nemore q̄ minime sunt mutāda q̄ interpretatiōez cer/
tā semp habuere. l. minime. ff. de legi.

Incipit liber tercius. De die duelli.

13

Ies belli singularis ē integra dies artificialis non tñ
xxiiii. horay ut lombard. diffinit lz dicat q̄ si in una
die n̄ potuit diffiniri q̄ restituat alia z erit dies q̄ n̄
sit feriata feriis in honorē dei iuctis. ut in. c. i. de treu. & pa.
z talis in q̄ sine impedimēto pugna pfici z finiri possit z dz icipi
a sumo mane z durare vsq̄ ad stellas qñ aliter finis nō apparet
z nullus ē victor aut victus & q̄ nō vincit in tota die amplig
nō audit. vt. j. in. c. an si vna die.

**Quod qui tenetur eligere locū ⁊ iudicē ac tps non
posset eligere tēpus indecens ⁊ longissimum.**

14

2.

Via de stila armoz puocato debz iudicē repire arma

eligere & aliquando in suo arbitrio remittitur ut etiam eligat
tempus an si tunc provocatus eligeret pugnare hinc ad viginti.
vel. xxx. annos tali die. an. xx. anni expectabunt videtur quod sic.
quia si in eius arbitrio hoc fuit commissum & a suo arbitratu non
est recedendum ut lex sui arbitrii observetur ad unguem. arg. l. pro-
spexit. ff. qui & a quibus. & l. si societate. §. arbitratorum. pro socio.
& in. §. statim. de arbit. In contrarium facit quia arbitrium commissum
provocato circa tempus vel diem quibus indefinitum concessum intel-
ligitur boni viri arbitrio ut tempus eligat condecens & non in-
decens pugne. arg. l. vir bonus. iudi. solui. & l. in personarum. §.
i. de regu. iuris. nam ratione arbitrii sibi collati non poterit quod
iniquum agere. arg. l. si pater. de priuilegiis. credi. & l. creditor. §. si. ff.
mandati. nec etiam iniquum equo preferre. arg. l. si pro ea. ff. de do-
tis promissi. & Bal. in. l. si quis maior. C. de transac. quia habens
quid perficere suo arbitratu id debet boni viri arbitrio agere. l.
tabis. §. luti. ff. de fideicommissis. liberta. & taliter ut in re propria a-
geret. arg. l. ii. ff. de solutio. & ideo non poterit quid ex dolo
facere. l. creditor. §. lucius. ff. mandati. & glo. in. l. fideicommissa.
§. cum esset. de lega. iii. & propterea cum iste potest tempus pug-
ne eligere non poterit tempus tam longissimum statuere. quo
pugna fieri non posset & veritas viri armorum vel duellio non
reperiri quia de consuetudine statui solent aliquando quattuor
menses aliquando sex aliquando octo seu circa secundum factorum exi-
gentiam & secundum longinquitatem loci in quo de ipsa pugna explicari
arg. l. in fundo. ff. de rei ven. ubi ex causis & ex personis arbitraria
variatur. & non poterit instantiam consuetudinis extendere & progre-
ssum summum tempus. arg. l. si in lege. ff. de loca. cum ibi non. nam illud esset iuri
publico derogare quod propter infinitatem temporis adiecti digne
tantum differreretur quod veritas non pateficeret. arg. l. ius publi-
cum. de pactis. & ideo electio temporis data provocato intelli-
getur civiliter argum. d. §. luti. & de serui. l. si cui. ibi. civiliter
& humano modo. & sic intelligitur iustitiam. argum. d. l.
fideicommissa. §. quod. & intelligitur ut non derogetur iuri. l. i. de ap-
pello. glo. in. de sepe. de verbo. sig. & facit. l. si cum excepit. ff. de iur. i-
sti. q. me ca. ubi dicit Bal. quod debet sic conformari iurisdictioni & ci-
vilitati in alio agere eo modo quo in se agitur. l. si de. ff. de iur. i-
sti.

stimentorū. de vsufru. & ideo cū iste nimis grauet ꝑuocantē &
habebitur recursus ad superiorē. per nō. in. c. ad petitionē n. d.
accusa. vel ꝑuocator eliget tempus quia non videtur eleg. sē
satis enormiter fecit. arg. l. quotiens. ff. qui sa. coga. l. si liber ut
de ope. liber. & pro socio vnde si neruetur quia non est in co
sonū tēpus tam lōginquū. arg. l. teopōpus. de dote ꝑlega & quia
nō debuit facere qd rephensibile. l. cetera. §. i. fam. herē. facit qd
non videt velle aliqd quī fines modestie excedit. ar. ff. deleg. 1.
l. si domus. §. qui cōstet. & l. qui concubinā. §. si. de leg. iii. vbi
dicit paria esse nolle & immēsum petere. & nō refert aliqd nō
bene fieri vel minus bene fieri. l. ii. in fi. ff. de edē. ad vel. l. qd
uis. §. si cōuenerit. & l. i. §. ꝑximo. qd cuiusq; vniuersita. z gl.
in. d. l. quoties. ꝑ ista iura. nā infinitas z absurditas i iure ē e
tanda. ff. de qben. emp. l. in lege. z co. ti. l. fundi ptem. eff. nāq;
indecēs z absurdū vt ꝑuocans rōe sue iniurie ꝑsequende ex
ctaret ꝑ viginti annos z via indirecta ꝑuocatus pugnā tade
ret qd esse nō debet z ꝑpterea hoc casu si ipse ꝑuocatus nō adia
cet tēpus ad solutū & cōsuetū videbit nolle tēpus eligere z ꝑte
rit ꝑuocans ipse tēpus limitare sm stilū arm. ꝑ sed n. quē ꝑuo
cato differēte ꝑuocās supplet qd ꝑuocatus recusat agere. z ꝑꝑe
rea cōsuetudo militū ad ouitandū huic fraudi adiuuenit tēpo lex
mensū ad repiendū iudicē i quos si ꝑuocatus nō repiat ipse ꝑ
uocās i alios lex mēles repiet qbus elapsis ꝑuocatus erit ad iur
latus tanq; instātia ꝑempta nisi reus ꝑuocatus velit iter ꝑꝑe
re si expēle sibi reficiant a ꝑuocato alias vltiōq; de negotiis
dictē ad iter ꝑpellendū vel ꝑuocandū.

De die statuta iter regē iherosolē a regine iherosolē.

Ysaia fuit dies cōuener. iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

et iherosolē a regine iherosolē.

non existē e. xxiii hora rex Carolus recessit banniēdo Regem
Petrum eiusq; accusando cōtumaciā non veniētis ad pugna
die statuta post cuius recessum Rex Petrus qui latitauerat sup/
uenit. Et vt cronica Iohannis villani. dicit Rex Petrus venit
solus & incognito & iuit sero corā iudico regis Anglie. sub
cuius dominio erat burdella & qui erat iudex & p̄testatus fu/
it q̄ iuerat paratus pugnam facere cum Rege Carolo. quando
Rex Francie qui erat cū suis copiis iuxta burdellum quem tī/
mebat & suspectū habebat abinde recessisset & hoc acto cadez
no cte recessit. Tamen alii dicunt q̄ comparuit hora. xxiii. Et
similiter rimari fecit pro Rege Carolo qui iam recesserat & eo
non inuēto Rex Petrus banniendo & accusando contumaciā
Regis Caroli non inuēti petiit se absolui & illum declarari cō/
tumacē & rebrozatum. Modo querit quis istorum fuerit cōtu/
max. An primus. i. Rex Carolus. vel Rex Petrus. Et arguo q̄
Rex Petrus fuerit cōtumax & nō Carolus. Et p̄mo quia nō de/
bemus aliquid incipere ea hora quo illud deberet finiri. argu. i.
libertas. ff. de man. te. & de cōdi. & demō l. heres meus. §. quā/
vis duellum est pugna vnus diei que in vna die debet expedi/
ri & perfici. vt dixit Bal. in ti. de pace tenēda. dicēs q̄ si actor
qui se iactauit probare per pugnam die statuta non probat non
est vltērius audiendus. arg. ff. q̄ vi auc. clam. l. si vicem. §. si. Et
idē dixit Lucas de pēna. in l. i. c. vt armorum vsus. q̄ pugna
est bellum vnus diei ergo vtraq; pars debet de mane venire.
quia p̄tissima pars diei est mane quia vna integra dies statuit
pronocanti ad pugnam p̄ficiendam & est dies artificialis. p̄ nō.
in. l. i. more romano. ff. de feriis. vnde debet pugna incipi a ma/
ne que est melior p̄s diei. arg. ff. de ver. sig. l. ii. §. i. quia ista pu/
gna est quedam opa per ipsos explicanda in illa die statuta que
p̄pterea dicitur diurnum officium. l. i. ff. de ope. liber. hoc ē ab
ortu solis vsq; ad occasum. ff. de admini. lega. l. ii. quia tunc ho/
mo est operatior & clarioris intellectus que de nocte fieri non
possunt. l. cōtinuus. §. cum ita. de ver. obli. in verbo. noctibus.
& ff. de ope. liber. l. nec audiendus. & hoc quia pugna non ha/
bet horas determinatas a iure nisi quia statuta die debet expli/
cari secus si determinatis horis deberet fieri. arg. in clemē. ii. de

eta. & quali. Itē quia tota ista dies est stabilita fauore puocant/
tis ad probandū per pugna quod intendit & dies a mane inci/
pīt sole supueniente & non incipīt a sero & hora tarda qua di/
es finitur ergo comoditate integri diei p aduersariū priuari nō
debet. l. ne in aliena. ff. q. vi aut ciā. & l. ii. §. idē. ne qs in loco
pub. & defraudari nō debet per alterā partē tergiversantē z ue/
nientē hora insolita & tarda. ar. l. non debet. de re. iū. & l. i. et
ii. ff. si quis obmis. cā testa. d. l. ne. & d. §. idem. & quia sua dili/
gentia cuiq. debet sibi esse profigua et nō nociua. l. nō solet. et. l.
nemo. d. reg. iū. Itē quia si quid ē fiendū p aliquē certā die illā
diem integram habere debet ad illud explicandum. l. stipulati/
ones nō diuidūtur. §. i. de ver. obli. & in. l. ita stipulatus. z. l. eū
qui calendis. eo. ti. & l. vbi lex. de reg. iuris. & insti. de verbo.
obli. §. in diem. Nam cuiq. sua mōra nocere debet & non alte/
ri. l. mora. in fi. de vsuris. & l. in condēpnatione. §. vnicuiq. d.
reg. iuris. vnde cum iste puocator debebat illū deuincere ī die
illa debebit totam illam diem ad hoc faciendum habere vt su/
pra. Et in tota die aduersarius debet pati duellum contra se fie/
ri. si ergo aduersarius venit de sero videtur ipediuisse exercici/
um illius duelli. ar. nō. per Spec. in ti. de testi. §. qualiter. & In/
noc. in. c. sepe. de ap. & in. l. nō ex omnibus. de iudic. vbi dicit/
q. citatus cuius facto impedit exerciciū iurisdictionis puni/
tur vt cōtumax secus si ipeditur aliqua pductio vel actus. Et
nō. in. l. i. ff. si quis ius dicen. §. fi. z facit qd habet in. l. i. C. ut ī
fra certū tempus. vbi dicit. q. vbi mora alicuius absorbet effe/
ctum totius tēporis pcedentis dicit esse in vera cōtumacia. &
facit qd habet p Bar. in. l. mancipioz. de opti. lega. & per Cy. ī
l. si ea. C. qui accu. nō possunt. vbi dixit q. postq. ius alterius est
effectum deterius non admittitur more purgatio. Est enim h
ius cōpētis effectum deterius q. rēpus quod habebat ad illum
expugnandū videlicet integri diei nūc est elapsū & nō pōt re/
staurari. l. si res. §. aream. de soluti. nā frustrationes aduersarii nō
sunt admittende. argu. ff. de mino. l. intra vtile. & quod nō. in
l. si cum ipse. de excusa. tuto. & quod habetur in. l. si eum. §. q.
iniuriarū. ff. si quis cautū. & quod habetur in. l. sed ad ea. qui.
ex causis maio. & quod dicit de subterfugiente. in. l. si finita. §.

eleganter. de damp. infec. & qđ Bar. nō. in. l. si is cū quo. de aq̃
plu. arcen. & qđ habet in. l. i. §. i. qđ vi aut clā. & in. l. iiii. §. si qđ
cū minore. ff. de mino. in ver. caliditate aduersarii id actuz zc
vbi si quis dolose uersatus sit circa téporis lapsum qđ restitutio
nem nō meret & quia iste se subtrahēdo venit hora tarda. &
post discessum alterius dz haberí ac si p̃sens fuisset semper quo
ad sui incomodū quia p̃ eum factum est ne expugnet. arg. ff. d̃
reg iuris. l. ad ea. §. semp. & de ope. noui. l. p̃tor. §. si quis. & q̃/
rum lega. l. si. & l. ii. §. si. ff. si quis cau. vbi de eo qui ad iudiciū
venire nolebat & procurauit ul̃ cām prestitit vt ab alio detine
retur qđ hoc sibi non prodest sed ei obest dolus. arg. de accusa.
l. hos accusare. primo Bynso. ergo habebitur ac si a principio p̃/
sens deuictus fuisset. arg. iuriū predictōrū & quia videt dolo
se artasse ad extremā partem diei & hoc procurasset & affectas
set ideo sibi nō debet prodesse. tex. in. l. ii. circa mediū. & in fi.
ff. si quis cau. pro quibus facit quia pugna de cōsuetudine incipi
debet de mane vnde si tu venias de sero diceris venisse ad ali
ud tempus & ad aliam horam ergo haberis ac si non venisses.
argu. l. i. & l. ii. ff. de eo qđ certo loco. arg. de loco ad tempus. qđ
est de iure validū. per nō. in. l. conuenticulā. de epi. & cleri. per
Bal. & dixit Guil. in. l. lecta. si cer. pe. qđ semper quis videt ci
tatus ad horam congruā & quia istud non est factum momen
taneum quod sit vno momento explicandum vt respondere i
iudicio sed est factū in quo multa requirunt ideo debz iste ve
nire & stare per totā diē. arg. nō. per Bar. in. l. qui ante calend.
de ver. ob. in fi. vbi facit differentiā qñ est actus momētaneus
vel requirēs multa fieri. & facit p̃ hac parte. l. si ita stipulatus.
de ver. ob. vbi stipulatio facta p̃pter morā tunc cōmittitur cū
tantum tépus quo potuit factū explicari. & in. l. stipulationes.
§. plane. eo. ti. vbi statim cōmittitur ex quo quis est in mora i
sule faciende & non debet expectari totum tempus qđ isulāru
at. vnde cum iste debebat venire ad opus pugne faciende qđ sū
mo mane incipit & iste expectauit vsq; ad finem diei & p̃ tan
tum tps quo non potuit pugna incipi. & finiri statim ille fuit i
mora constitutus per predicta. vnde veniens de sero & iā eo
in mora constituto non dicit venisse in tempore quia se spōte

artauit ad extremū exitum belli. & ei qui se artat non subueni-
tur. ff. de re mili. l. qui comeatus. in prin. & ff. si quis caut. l. ii.
§. q. diximus. & facit. l. desertorē. §. si ad diem. vbi videtur de
cisio. de re mili. & facit d. l. intra utile. vbi quod per me n̄ stat
mibi imputari non debet. & illud vulgare de sono dulci tard
venere bubulci. de edili. edic. l. cum autem. §. cum redibetur. z
de euc. l. si rem. §. si. vbi idē est non fieri vel tarde fieri. & di-
xit Inno. i. c. ii. de elec. q. vbi hora nō ponit in citatiōe itellē-
gitur de hora cōsuetā. & nō. in. l. eum qui calen. §. quotiens. d.
ver. ob. & facit. l. si vicē. §. si. ff. q. vi aut clam. & pro hac parte
facit quia pugna est iudiciū militare. vt. s. est tactum in prin.
& sufficit in iudicio adesse expectando partem vsq. ad vespas
arg. in auten. de iudi. §. sedebunt. quia de nocte non exercetur
iudicia. l. non minorē. de transac. & l. more romano de feris.
z ad predicta facit q. in cōtumace semp presumitur malicia.
nō. Bal. in auten. iubemus. C. de iudi. ideo dicitur q. maior est
contemptus non cōparentis q. nō soluentis. l. creditor. §. iussus.
de apel. & aliud prouerbiū sero medicina paratur. & facit q.
iste rex Carolus venit ad pugnā hora & tempore consueto &
alter hora incōsuetā & sic videt subterfugisse pugnā & in con-
tumacia cōstitutus. arg. d. l. desertorē. §. qui ad diē. Itē q. visus
ē aliqui q. tota diē pugiles bellauerunt z neuter fuit victus. nec
superatus ergo non venit tempore debito. & quis nō debet de
iua malicia comodū reportare. & dolus & fraus nemini debet
patrocinari. c. statuimus. de offi. dele. in. vi. & in. l. post qctuz.
ff. de his que in frau. cre. cum si. In grium tñ facit q. rex Caro-
lus sit cōtumax. primo ex regula generali q. non dicit venisse
qui non stetit vsq. in finem. l. si quis decurio. de decurio. z. xi.
q. iiii. c. certū. & l. quesitum. de re iudi. de excu. tut. l. scire opor-
tet. §. sufficit. Bar. in. l. si finita. §. iul. de damp. infec. presertim
si esset prouocator cuius maior est contumacia q. puocati. arg.
de acti. emp. l. sed si per emptorē. & in. l. qui ante calen. de ver-
bo. obli. Secdo. quia si quis debet cōparere certa diē corā iudice
& non cōpareat a principio sed veniat post condemnationez
iudice adhuc sedente pro tribunali q. restituitur & omnem pe-
nam contumacie euitat. ff. de in integrū resti. l. diuus. & quod

nō. ff. de appellat. l. ex consensu. §. si. Tercio quia dicitur q̄ vlti-
ma mora nocet. l. illud. de pericu. & como. rei vendi. & nō. in
l. qui ante calen. §. allegata. & in auten. ei qui. C. de tempo. ap-
cum similibz. & facit de re mili. l. nemo miles. & quia qui p̄-
pe venit venisse videtur. l. si abus. §. est & alia. q̄ vī aut clam.
& glo. in. l. si ideo. de euictio. ff. & ad predicta facit quod ha-
betur in. c. si postq̄. de elect. & facit tex. singularis. insti. d̄ ver.
obli. in. §. quod autem. vbi dicitur q̄ si est adiecta dies solutio
ni fiende videtur tota dies attributa favore debitoris & lis nō
dicitur instituta nisi perseueretur in ea. ff. de inoffi. testa. l. naz
& si. §. i. & facit. c. ad nostram. de regula. vbi de eo qui intrauit
religionem & statim exiuit. & extra de verbo. signi. c. iiii. z fa-
cit. xxiii. q. ii. c. paratus. vbi non dicitur princeps qui in princi-
patu non est duraturus. & quod habetur. ff. nau. caupo. l. licet.
§. in factum. vbi de eo qui intrauit & repente recessit. & facit
l. nemo. C. de re milita. & facit. xi. q. tit. c. ceterum. vbi vocatq̄
pro aliqua causa non debet recedere antequā illa sit perfecte ex-
aminata & etiam vocatus ad consilium non debet recedere an-
te consilium dissolutum. xviii. di. c. si quis. sicut amissa non de-
bet recedi ante benedictionem. de consecratioe. di. i. c. missas.
& facit de excusatj. tuto. l. iuris peritus. vbi assumptus in con-
silium principis non debet discedere sine licentia principis. sic
& icte sine licentia iudicis prelii non debuit discedere ergo.
Item quia duellum est res momentanea quia vno ictu potest
expediri & perfici per vnā punctam ensis ergo venit in tem-
pore in quo duellum poterat perfici z expediri. quia in vna ho-
ra possunt dari mille & decem milia ferite. Non obstat quod
dicitur non esse subterfugiendum ex dolo & fraude quia lici-
tum est aduersarium fallere & decipere. quia dolus & fraus q̄s
hec in hoste requirat. l. i. §. non fuit. de dolo. xxii. q. ii. vtilem
& glo. in. l. at qui natura. §. cum me. de nego. gestis. & legimus
de stratagemibus romanorum qui in bellis ex astutia supera-
bant. de quibus plene dixi supra in. c. incipiente nobilis prouo-
cauit in secundo libro. que hic repete. Pro solutione tamen di-
cendum esset q̄ nemo est qui sensum regalem contempnat. de
legibus. l. humanum. & nemo est qui regum facta disiudicet

nisi deus. Et ideo vires mei ingenii puto non sufficere tali de-
 cisioni. Et vereor ne alter ex regibus mihi diceret id quod di-
 xit Rex Conradinus qui iussus condemnari ad mortem per
 regem Carolum primum tanquam regni inuasor dixit iudici
 pronuncianti talem sententiam. Serue nequaz. Serue nequam.
 condemnasti filium principis. nescis. Quia par in parem non
 habet imperium. Tamen quia principes & reges volunt legi-
 bus vivere & subiei rationibus & legibus. l. digna vox. de legi-
 bus. Putauit distinguendum. qd aut iste qui primo venit & ex-
 pectauit vsq; ad vicesimamtertiaz horam recessit a campo cu-
 licentia iudicis presidentis in duello & etiam iudex recessit no-
 tamen maturitus solito. & tunc veniens tarda hora non audia-
 tur vltterius. per prima iura. & argumē. dicte. l. diuus. & de re
 militari. l. qui comeatus. quia debuīt non se artare & venire sal-
 tem per diem ante duellum ad ciuitatem. argumē. l. ii. §. si qs
 tamen. ff. si quis cautj. in. p. nam neq; & argumē. in autent. de
 administrati. §. illud. & l. deuotum de meta. & quib. ex causis
 maio. l. si cui. §. plane. & l. si quis. de cursu publico. Aut aliqd
 iustum impedimentum allegaret quare non potuit maturius
 venire & se non artasse & probaret hoc & non diceretur contu-
 max & restituta die pugnabitur die sequenti. argumē. d. l. ii. ff.
 si quis cautio. & l. & ideo hesitatus. ff. de verborz obliga. cu-
 z si
 milibus. quia non leditur ex temporis cursu qui negligens no-
 fuit. in autent. de appellatj. §. scimus. in. vñ. collatj. & glo. de re
 sti. mili. l. ignorare. & de re mili. l. qui commeatus. z in. l. si qs
 de commeatu. Aut constāt qd tardius venit ex proposito sub-
 terfugienda duellum & ex malicia & non audiat per iura p-
 mo loco allegata. & per dictam. l. diuus. in. p. non sua culpa z
 quia nemo est ab alio circumueniendus. ff. de dolo. l. arbitrio.
 quia tunc dicitur desertor. de re milita. l. iii. §. emanfor. Que
 distinctio locum habet in prouocato & prouocante ad duelluz
 & ex tunc inoleuit mos qd prouocas venit summo mane in ca-
 po armatus & paratus ad pugnam & expectat vsq; solis occa-
 sam & stellarum apparitione vt talis astutia que excogitari pos-
 set cesset tamē cronica Iohannis villani dicit qd papa Martinus

No: uerba (corrodi)
 contra iudicem
 antea sententia
 C. N. C.

propter defaltam regis Petri quia non accessit eius collegio cardinalium sententiam dederunt contra regem Petrum tanquam excommunicatum peritum & proditorem & occupatorem rerum ecclesie priuando ipsum regno Aragonie ut in cronica late habetur.

Quando alter pugnatorum non uenit in die statuta allegans impedimentum.

157

N si die statuta in duello peragendo vnus non uenit propter aliquod iustum impedimentum succedens & mittat excusatores debeat excusatio sua admitti. Dic qd sic erit autem iustum impedimentum si malitudine tempestatis uel vi fluminis prohibitus sit. quia cum ipsius presentia opus sit quomodo poterit in pugna esse qd ualitudine detineatur uel tempestate uel si cum uenire uellet fuerit a magistratu detentus sine dolo malo ipsius. nam si ipse hoc affectauit uel causam prestitit non prederit ei excusatio. s3 potius ei dolo suo oberit. l. ii. ff. si quis cautio. dumodo qd etiam se non artauerit. l. iiii. §. si a diem. ff. de re milita. ubi Bar. & ideo precauendum est nam cum semel quidam uenisset pugnare cum quodam milite & uenisset ad ciuitatem ante diem statutam. ut se prepararet fuit infirmatus grauiter propter quod milit excusatores & alter qui eum in campo expectabat fuit protestatus per notarium publicum qd non uenerat & infirmatus fuerat.

5

Quando unus pugilum non uenit in die statuta. quia mortuus fuerat quid tunc agendum.

Ingulari decreto certamine inter duos milites super crimine ad diem certam omnibusq3 dispositis vnus pugilum comparet paratus ad bellum alter non com

paret is q uenit capu gladiatoriu circuuit qrens copugnatores
eig cotumacia deferens .p.l. omne delictu .§. cotumacia .z.l. dser
toré .§. si ad die .d re mi .p excusatoré nunciat pfecto duelli no
coparentem ia defunctu miles qui adest allegat illum obiisse ti
mens vires & potentiam suam & causa future pugne & ex co
scientia facinoris super quo pugna parabatur & dei iudicio ex
quo improbam litem fouebat petens palmam victorie .& se
declarari victorem . quia qui dat proximam causam mortis
mortem dedisse videtur .ff. ad legé aquilia .l. Item si obstetrix
& .l. iiii .§. nihil .ff. de sicca. Qui casus cum in ciuitate Neapolis
accidisset inter quendam Siculum & alteruz militem fuit tuc
prouisum per Regem q cum quilibet viuere presumatur . nisi
mortuus legitime doceatur .l. nec nos . de capti . & de dona . in
ter viuos .l. sed si mors . vt araldus accederet z inquireret super
morte illius qui si mortuus reperiatur ante diem belli illius me
moría excuseturá contumacia & delicto propter mortez quia
homines mortales sunt . C. de vsufruct .l. corruptionem . Et re
pentine mortes plerumq hominibus eueniunt . in autem . vt fa
cte noue constitutiones . in fine . que mortes repentine & inopi
nate multis ex causis hominibus contingere possunt . vt notat
Bar . in .l. si cui . de sicca . Et in tractatu de vulnerato . & Andre
as de yser . in constituto . regni terminum vite que mors a com
paritione excusabit . argu . l. si decesserit . ff. qui satis da . cogit . in
tex . & glo . vbi dicitur q promissio desistendo in iudicio certa
die intelligitur si is viuit qui sistere & comparere promisit . Et
facit . l. neracius . in tex . & glo . ff. de regul iuris vbi priuilegium
concessum absenti interpretatur si ea die concessionis viuat is
cui conceditur . Omnis enim promissio intelligitur prout ius i
telligit . l. si cui . de seruitu . Promissio enim de pugnando intel
ligitur si fuerit sanus vel saluus . argu . ff. de depositi . l. publica . & si
res in eodem statu permanferit . ff. de solutio . l. cu quis . z . xxii .
q . fi . c . i . & ibi glo . & . xxvii . q . ii . c . i . Considerabit enim araldus
mortem quomodo proueniat . argumē . in .l. officium regentis .
exercitum . in fine . ff. de re milita . & . C . eo . ti . l . semel . & coper
ta morte debbit araldas coram iudice duelli per proclama in
publico certamine referre de morte & eius qualitate . Et an ex

morbo naturali vel subitanea & an die ipsa belli vel precedenti
 qui si mortuus fore compertus est sine morbo vel febre videtur
 mors improuisa & subitanea tunc enim mortuus presumetur
 pre timore belli & pugne future quando in actu belli morietur
 sine vulnere vel percussione quia ubi inest armorum terror di-
 citur imminere mors. glo. est in. l. sed & si. que est lex quinta. ff.
 ad legem aquil. quia ymaginatio facit casum. argu. glo. in. l. non
 sunt liberi. de sta. homi. & l. queret aliquis. de ver. signi. z me-
 tu mortis ipsius belli. argu. l. senatus. §. mortis. ff. de donat. cau-
 sa mortis. & l. i. ff. de bonis eorum qui mortem sibi consuerunt
 cum ibi non per Dy. & facit quod non dixit Io. an. in ti. de ep.
 & vendi. §. nunc videndum. p. quid si venditor. ubi dixit quod
 si venditur equus & statim moriatur presumatur mori ex mor-
 bo tempore venditionis instanti. & plene in. l. si quis cum ali-
 ter. de verbo. obli. Nam timor belli peior est ipso bello. & fa-
 cit non in. l. ii. c. qui testa. facere possunt. vidimus equidem plu-
 res in fata decessisse mortis suspicionem non ferro non morbo.
 non febre nec aliqua pressura sed solo instantis mortis timore
 hoc accidit. quia Rex Ladislaus fide mandauit filium comitis
 sancte Agates decapitari & mortuus est pre timore in ipso ac-
 tu etiam Gonella instruo mortuus est apud Ferrariam pre ti-
 more tunc mortis instantis. Visum est etiam hominem pau-
 dum dormientem cuius camera per socios nocte clam aperta.
 qui deferentes calicem & hostiam dormientem excitauerunt.
 ei que dicunt. tu grauiter infirmaris tolle corpus christi ipseque a som-
 no alienus resurgens putans infirmari hostiam suscepit. deinde
 cum timore & mortis cogitatione recumbens mane conuer-
 tur est morte extinctus & illi extra ordinem puniti sunt. cogi-
 tatio ergo casum facit. quia spiritus ad fortificandum cor acce-
 dunt & suffocant eum. Et dicit Auicenna secunda primi. in. c.
 de eis que eueniunt ex motibus animarum. que suffocatio & reso-
 lutio nunquam sanatur nisi illud quod subito euenit. sic ergo tunc
 dicitur mortuus pre timore belli quando in ipso actu belli mo-
 ritur non quando ante actum licet idem Auicenna in quarta
 sexti naturalium. c. quanto dixerit ex propria intentione ani-
 mam humanam per fortem extimationem siue affectioem non

casum

solū posset propriū corpus realiter imitare sed in alienū corpus
ita vt fortis extimatio vnū sit potēs corpus alienū sanū exi-
stens egrotare facere & egrū sanare & etiā pluuias & pestes idu-
cere z facere cessare z hoc ppter imaginationē. qua ppter idem
Auicēna scda primū. c. de his q̄ pueniunt ex motu aniāli. dicit
vidētes alios cōmedere acra ex imaginatiōe acriū incurrūt stu-
pefactionē dentiū quod nō esset nisi virtutes naturales fuirent
imaginationi q̄nymmo etiā idē Auicēna pma pmi. c. de mō
generatiōis voluit cogitātes de sanitate vel de rebus rubeis in-
currere fluxū sanguis. z idē in pmo plobematū vbi d̄ istis ima-
ginatiōibus q̄ incitāt virtutē naturalē ad emittendū sicut alius
vidēt emittere z etiā pueri vidētes vinū emitti p canellaz illi-
us imaginatiōe mīngūt sic ergo imaginatio mortis p̄xia actui
mortis mortē causat z cōtigit in regno q̄ miles hīs vxorē for-
mosaz legatiōe fungēs domū z familiā cōmisit alteri militi sor-
dali z cōpatri suo cui reuerso nūciatū est p vxorē se viz passaz
adulteratāq̄ a cōpatre quē p̄pterea uir adulteriū passq̄ puocauit
ad pugnā z puocās ipse añ diē duello statutaz p dolore morte
subitania puenit adulter vero p̄ditor supstes iuerēcūsus & au-
dax ad diē z horā in cāpo gladiatorio cōparet sūpturus pugnā
cōsortes nāq̄ defūcti militis illiq̄ cadauere in puā archā imisso
desup eā ligatā pānisq̄ lugubribz tectā in cāpuz certamis duci
fecere famulo eā ductore clamāte iustitia del traditore o dīo.
hic viuus expectās vīso eā z cadauere festine p̄currīt lanceazq̄
fregit i archā cadaueris equus p̄o archā deferēs pauēs ex locum
pugnatoriū se p̄cipitē fecit ligna mīz in modū uelut auīs trans-
cendēs oīsq̄ ppl̄s sibi astās de adulterio z iustitia viui ac eiū p̄-
ditiōe uehemētī opiniōe iformatq̄ clamauit miraculo puniat p̄-
dītor z adulter p̄fectq̄ duello cōsiderās q̄ uox ppl̄i uox dei esse
solz capi iussit militē uiuentē d̄ adulterio cū p̄ditiōe notatū ex-
quisitūq̄ indicīis de ifidelitate tali z adulterio uxoris p̄mortui
adulterz tradī suspēdio mādauit ibiq̄ velut Iudas laq̄o est sus-
p̄sus hāc iustissimā vindictā p̄ditiōis milites cūcti testati sūt
deiq̄ iudicio hoc esse actū q̄ in bellis cūcta vindicat z disiudi-
cat. ista nāq̄ sunt rīmāda ppter famam & memoriā. ne post
obitum ipsorum fama denigretur. quia memoria iustī cum lau-

de conseruatur. Nomen vero impiorum perit cum sonitu .vť
dicitur in psalmis. & facit de epi. & cleri. l. qm̄ venerabilis.

**Si una die non potuit expediri pugna uel duellum
an sit finiendum alia die.**

N si vna die non potuit finiri duellum possit alia
die. videtur q̄ sic ad instar belli iudicialis quod nō
expeditur vna die. l. properandū. de iudi. & quod
nō. Bar. in. l. prolatam. de senten. tamen Bal. in ti.
de pace tenen. tenet contrariū. quia si actor qui se iactauit in
illa die probare cum gladio nisi die assignata probet non est vl
terius audiendus. arg. q̄ vi aut clam. l. si viam. §. si. quia in pug
na in qua habet vnus alium superare non dabit noua dilatio.
de ver. obli. l. in executōe. in. §. si. secundū Bal. ibi nisi de cōsen
su ptiū fiat prolatio vel nisi in conuentione differuit pugnato
res q̄ tā diu pugnare inter eos q̄ vnus eorū esset victus l̄ mor
tuus q̄ tunc altera die erit pugnandū vigore cōuentionis z de
stilu armoz tñ de iure longobar. si die illa finiri duellū nō pos
set dz p iudicē restitui in prisā possidētī. vt in. l. nemo. qualiter
qs se defen. dz. qđ est vez qñ ex causa impedimentī nō potuit
diffiniri non autē qñ ex cā alterius qui se viriliter defendit vt
tunc habeat locum auctoritas Bal. s. allegata.

**Quando unus miles dederat diffidantiā alteri mili
ti ⁊ nondū die belli cedēte diffidat aliū si hoc facere
potest.**

Illes ad pugnā se diffidauerat cum alio & cōuenerāt
certa die pugnare federe facto & die belli nonduz
cedente miles iste altez militē extraneū puocat su
per alia q̄rela ad certandū puocatus dicit expedias
q̄relam in qua primo es obligatus tali militi & demuz si mihi
videbit tibi satisfaciā iste puocans insistit & dicit q̄ illa p̄ma
querela cuius nonduz dies venit non impedit istam pugnam
vtriq̄ se habilem asserens queritur quid iuris milites experti
consuluerunt q̄ iste primo debeat expedire & ad finē pducere

primam queream ad quam obligatur primo pro quorum sententia facit quia in personalibus obligationibus is est potior cuius fuit per prius obligatus. l. in operibus. in tex. & glo. ff. loca. ubi dicitur tex. satisfaciendum est priori. & argu. l. qui prior. de iud. ubi primus est potior in ventilatione cause & etiam quia iste est obligatus iudicio pugne propter quam videtur morti expositus qui habet vitam defendere interim dicitur pati questionem status & vite & tales non militant interim. l. qui status. de re milita. Et quia iste obligatus ad pugnam primi non est homo liber. argu. l. ii. C. in quibus cau. colo. censi. libro. xi. ubi dicitur quod debitor seruus est creditoris. Et dicit Aristoteles. ix. ethicorum quod debitor nollet existere creditorem. & argu. non. per Andream de yser. in ti. de noua forma fidelita. circa medium. ubi obligatus ad fidelitatem alteri videtur quasi seruitute astrictus. & facit. l. ii. de metat. Nam quod iste teneatur intrare locum pugne & certare & inde non exire usque quo alter sit deuictus est species seruitutis. argum. de liber. homin. exhibend. l. i. §. i. & l. ii. & de condi. & demonstra. l. titio centum. §. ii. & sic est astrictus seruituti & future captiuitati & submissus future seruituti non militat. ff. de libe. causa. l. qui de libertate sua. Nam ista pugnandi obligatio habet implicitam spem seruitutis. quia si succumbat erit captiuus vincens. argum. l. si. in fine. ff. si ex noua causa agatur. non. in. l. vxor patru. d. legat. unde propter hoc datur disparitas quia ego sum liber & tu es obligatus pugne alterius per quam potes venire ad seruitutem & inspicere debemus quod euenire. l. qui sellam. §. ii. de seruitu. rusti. & ff. locati. l. si quis domum. §. si. cum similibus. Nam posset euenire quod si mecum pugnares & te vincerem quod esses captiuus meus & quod deinde si ille te requireret ut cum eo pugnares deberes ad illius pugnam accedere contra meam voluntatem. & deinde si accederes & cum illo pugnares & te vinceret quod esses captiuus ipsius. Et si te requirerem ut ad me venires tanquam meus captiuus ille etiam te posset requirere ut ad eum ireres tanquam ille cui primo dederas fidem pugnandi. Et sic non peristeres mihi in eadem causa. & ius meum quod in te haberem esset nunc

Aristoteles

effectum deterius. quia alius te vindicaret vt captiuum me in
vito. argumē. l. i. §. i. & ii. si ex noxa. causa agatur. Nam q̄ iste
prouocatus secundo loco bene dicat. facit quia qui cum alio cō
trahit primo debet esse certus de conditione illius an sit habi
lis & ydoneus & an alteri obligatus. ff. de regul. iuris. l. q̄ cum
alio. cum similibus. ibi allegatis in glo. Nam quilibet tenetur
sibi prospicere & suam conditionem facere meliorem. l. iiii. ff.
de fideiussori. & qui satisfacit. coga. l. si fideiussor. in princip. vbi
quis debet sibi prouidere de ydoneo fideiussore. Et prius ē ex
quirenda legitimitatio & conditio personarum. l. si queramus.
ff. de testamen. & l. i. c. qui accusa. non possunt. & quia quan
do quis esset captiuus duorum solent oriri discordie cum ab
ambobus vocatur ad quem primo debet accedere. vt in. l. duo
rum. de operis liberto. & Specul. in ti. de feud. §. i. p. duodecim
& in. l. si quis in grau. §. si cum omnis. ff. ad silp. Vbi de uasal
lo duorum. & sic debet primo satisfacere prime querele & se a
primo absolvere ex cuius exitu apparebit si iste debebit pugna
re cum eo qui se ibi erit deuictus non debebit cum ipso pug
nare quia poterit refutari quia presumitur calunpniose pugnas
se cum primo & tanquaz periurus & infamis. vt alias dixim⁹
Et si obtinebit tunc videbitur absolutus ab illa obligatione &
erit persona sua legittimata si alia non obstabunt p̄ supradicta

Incipit Liber quartus.

De Armis.

Arima quidem pugnantium in duello erunt scđum
federa & conuentiones pugilum quippe cum armis
conuentis pugnabunt quia si equites pugnare con
ueniant cum astis vel si cuz ensibus illas & illos deferant z fe
dera seruent vltra autem lanceas z enses & alia arma offensibi
lia minora illis deferre valebūt dagas curtellas pūczones vel q̄
drellos vel matzas ferratas in arczono ut cessatib⁹ lāceis ul⁹ ensi
b⁹ fractis ad illa veniāt z pugna fiat z si r si pugna pedes fiat

cum lanceis partisanis ensibus vel stocciis vel cuz clauis siue ac-
ciis. aut ronconibus similibusue armis longis deferre poterunt
arma minora predicta vnam vel plura. & vbi non sunt armo-
rum federa facta quisque tunc pedes siue equos arma pro libito
deferret voluntatis longa vel breuia vnam vel plura. & si cuz
claua pedes sint pugnaturi secundum constitutiones regni Sici-
lie editas per Fredericum Imperatorem habebunt clauas equa-
les non spinosas neque cum aguzionibus neque habentes cornua nec
ex parte fustis ad modum vnguis vt in constituto nullus cam-
pio & nulla conuentio prehabita quilibet suo sensu vitae parte
nopenis vero miles ad duellum concitatus ad tucta oltranza
nulla armorum conuentione facta letus & audax accessit. leui
armatura paratus intra campum gladiatorium maris limpidis-
simos lapides deferri fecit & modo aggrediendo cum lapidi-
bus modo fugiendo & iaciendo lapides compugili grauissima
armorum mole grauato illum tandem deuicit & superauit vi-
ctoriamque est assecutus. Alter deinde miles prouocatus in cam-
pum gladiatorium plurimas detulit haurinas. quas in terram
definxit & modo vnam modo aliam precurrendo contra alte-
rum iaciendo palmam victorie est adeptus compugili trucidato
pluribusque percussionibus lacescito sicque vt quisque potest cuz om-
ni ingenio inimicum superare debet & quod is contra te molitur
tu contra ipsum age quia sic ars deluditur arte & quisque propriam
salutem tueri laboret quia maxima est viuendi dulcedo.

De armis concessis secundum ius longobardum. et quid de consuetudine.

IN duello secundum iura longobarda concessa sunt
scuta & fustes. vt in lombarda. de testi. c. si quis cu
aliquo. tamen super infidelitate fit pugna cu armis
militaribus. l. quecunque. eo. ti. & Bal. de pa. te. c. si qd
hoiez. & qliter qs se defe. de. l. metio. & de consuetudine pre-
statu galee & gamberie & scuta & fustes debent esse equales.

& a iudice si frangantur debet alia prestari quando pugna debet fieri cum fustibus. d. l. mentio. & de testi. si quis cum altero. tamen si arma ceciderint non debent alia prestari secundum aliquos sed sue fortune imputet. & de se queratur etiam si caderet ipse in pugna non debet ab alio subleuari nec erigi. Alii dicunt quod alia arma non sunt prestanda vel si franguntur vel cadant in quibus consuetudo seruatur. & secundum morem ytalicorum si pugnant equester cum lanceis & frangant si debent ex pacto currere vel frangere tot lanceas si frangant alie dantur vel si debent currere tot vicibus primis fractis alie dantur secus si debent pugnare sine alio pacto quia imputatur ei cui lancea frangitur vel ensis vel alius gladius vel si esset desarmatus ab alio. non dantur alia arma quia pugna videtur finita quia videtur hoc dei iudicio peruenire quod deus permittat ut arma frangantur. & hoc secundum opinionem armigerorum tamen non est finita quo ad hoc. ut alter sit victor nisi faciat recedere illum cuius arma sunt fracta. vel ipsum occidat alias licet arma unus sint fracta si colluctando non permittat se vincere non erit victus.

Si duo se diffidant ad pugnam non cum armis militaribus an sint admittendi.

Contingit quod duo milites nobiles in armis uersati se ad pugnam diffidauerunt cum ensibus pugnaturi eques ac inermes cum vero inuenissent principes qui campum dederat securum & explicassent controuersiam & quod inermes solis ensibus belligerare conuenerant princeps conspiciens quod talis pugnandi modus potius lenonibus quam militibus decebat mutato decreto capere securitate aboluit. ac iussit eos nequaquam pugnatos more lenonum cum nobiles essent huiusmodi probissimi principis decretum fuit in militum ordine probatum. & pro ratione obseruandum erit cum iterato casu eueniret quod exemplis optimi principis est iudicandum quod sequenda sunt ff. ad tre. l. quod iulianus. ad si. sicut exempla episcoporum. xvii. q. vi. quicunque

& exempla doctorū. l. i. ff. de manu. vin. & dicit lombarda. q̄
pugna debet fieri cū armis militaribus. vt in lombar. quicunq̄
& tenet glo. in tī. de alie. feu. pater. §. nō est cōsuetudo. vbi dī/
cit q̄ nō debet fieri pugna fuste vel lapide sed armis militari/
bus nisi in testibus pugnātibus q̄ ipsi pugnāt fustibus & sic cū
istī cōuenerint pugnare nō cū armis militaribus. s. armatī cora
ciis bñ fecit princeps nō cōcedere duellū. & idem ubi cōuenirēt
pugnare armatī certa pte corporis & alia pte corporis inermī.
& nudata q̄ nō debet pmitti ex quo nō pugnāt cū armis mili
taribus sentit Andreas de yser. in tī. de alie. feu. pater. §. nō est
consuetudo. in ver. cum armis militaribus.

Incipit liber quintus.

De dandis campionibus.

AN liceat positīs in dignitate vel psonis illustribus
pugnare p̄ campione. dic q̄ reguſr pugna debz fieri
p̄ principales psonas nō p̄ substitutos. vt in tī. d. pa.
tenen. §. si quis hoīem. in glo. & in. §. si rusticus. &
in. §. si miles aduersus militē. & in summa roff. p̄ iura logobar
da quod vez est qñ quis puocat ad pugna quia tenetur per se
pugnare non per aliū q̄ in pugna dicimus pellē pro pelle aīam
pro anima. nā pugna fit plerūq̄ in causis criminū. vt in. d. §. si
miles aduersus militē. & in. c. ii. de alie. feu. pater. & in consti.
regni Sicilie. monachiam. In qbus procurator nec substitutus
admittit. vt in. §. ad crimen. cum si. q̄ scdm lombardam fallit
in. vii. casibus. vt. j. in. c. pugnam vel duellum. & quando po
situs in dignitate ab alio prouocatur quia tunc dabit cāpionem
vt dictis iuribz. & in cōsti. regni Sicilie. q̄ in pugnis eq̄litas
attendit vt dictis iuribz. z dixit Bal. i. l. si filius. §. si. de le. ii.
q̄ inferior nō dz ascendere tñ vbi contēderet dñs cū vasallo uſ
vasallus cū dño suo de ifidelitate nō dabit pñs cāpionē rōe pari
tatis q̄ debet inter ipsos seruari. vt. j. in. c. an si dñs ipingit va
sallo. nec mirum q̄ positī in dignitate dent campiones. quia
persone illustres etiā in iudiciis criminalibus etiā litigant

per procuratores. l. penul. & in auten. q. ius. C. de pcura. z in. l. fi. de iniuriis. C. ubi dixit glo. q. est specialitas rōe nobilitatis. similiter isti pnt seruire p substitutū. l. qsq. & l. ad sim. l. u. dñe. de epī. & de. in tex. & glo. & C. de decurī. l. nullus. quo casu si p cāpiones pugnarent & cāpio esset deuictus ipsi vidēt deuicti. & concor. consti. regni sicilie. de cāpionibus. quā dixit Bal. in ti. de pace tenen. esse rationabilem quia factā ab Imperatore & aduertendū q. lombard. dixit. q. comes pugnabit p alium. l. fi. qualr quis se defen. debet. tñ an iste nobilis vel psona i dignitate posita possit huic fauorū renūciare. s. pugnādī p cāpionē & psonaliter pugnare videt q. nō q. iste fauor seu priuilegiū videt inductū in fauorē ordīs militaris vel videt datum dignitati. ar. c. si diligētī. de fo. cōpt. tñ in q. ruz est veritas. ar. l. si miles. de testa. mī. z p nō. in. l. si q. in cōscribēdo. de pac. z de epī. z de. & hoc tenet Albericus. in. d. §. similes.

Si unus comes diffidatus per militem dat cāpionē qui sine fraude deuincit an comes sit deuictus.

AN si aliquis miles prouocat ad duellū vel singulare certamen comitem vel alium baronem q. dedit cāpionē qui cāpio fuit deuictus a milite sine fraude & dolo an ille comes sit captiuus militis vinctis. dic q. si quidē campio non reddidit se vt captiuū sed fecit se recedentē quia dixit q. miles iustitiam fouebat & domīus eius in iustitiam tunc dñs dans cāpionem puniē ac si cōfessus fuisset delictū qd sibi impingit si autem reddat se ut captiuū tunc dñs dans ipm cāpionem erit captiuus vinctis hoc iō q. in istis quasi q. bitur. ar. l. iij. §. idē scribit. ff. de peculio. & quia dñs videt p illū tanq. per pcuratorē suū pugnare. vt in regula iuris. qui p aliū facit per seipm facere videtur. & ideo cāpione succubente ipse succubuit in quo Impator Fredericus fecit cōstitutionē in regno Sicilie q. cōstitutio quis sit localis tñ q. facta p Imperatorē pōt allegari pro ratione secundum Andream de yser. & Bal. in. c. i. de pace tenen. ubi Bal. dictam cōstitutionem interseruit.

**An in casibus in quibus duellū per
mittitur sit licitum per campionem
pugnare.**

3

A N ubi permittitur duellum sit licitum pugnare
per campionem. dic q sic fm ius longobardum. l.
quecūq. qualiter qs se defender d3 in fi. in lom-
barda preter quando seruus contendit contra do-
minum eo. ti. c. si seruus. & hoc fm aliquos. alii dixerunt q in
tribus casibus tantum licet dare campionem & non in aliis. l. cc
clesie co. ti. & supra habetur in. c. pugna. uel duellum. nam si il-
lis personis sp. tialiter permittitur aliis denegatur. l. i. ad muni-
cipa. alii q nunq permittitur dare campionem nisi in casibus a
iure expressis. l. fi. qualiter quis se defendere debet & est comu-
nis opinio q in casibus impedimentorum. de quibus supra. & etiā
ratione imparitatis ne qui se dicat superiorem uel digniorem z
iniuriā intulisse euadat pugnam ne permittatur impunitas de-
beat dare campionem. & hoc est etiā de equitate & est de con-
suetudine in multis partibus & per constitutionem regni Sici-
lie. de qua supra licita est pugna in duobus casibus in morte ab-
sconsa & in crimine per duellionis quibus casibus licitū est utri-
q parti dare campiones dicta constitutione ubi habetur q ratioe
inmanitatis criminis admittit duellū ad terrorem deliquentiū.

Quod in septem casibus est licitū dare campionem.

4

I V gna uel duellū semper debet iudicari inter prin-
cipales personas de iure lombar. in quibus licet da-
re campionem preterq in. vii. casibus. primo ratio-
ne etatis iuuenilis uel decrepita etas uel si infirmi-
tas pugnare phibeat ut in lombar. qualiter quis se debet defen-
dere. l. quicumq. & in ti. de pari. l. fi. & in ti. de pace tenen. §. si
quis hominem ubi glo. & Andre. de yser. ibi. & in. l. si rusticus
eo. ti. & debet esse maior. xviii. annis quia tunc iurat de pace te-
nen. l. hac editali. in principio in fine glo. magna a ius casus si
seruus con dominum proclamat in libertatē quia tunc doming

pugnat per campionē. l. si seruus. qualiter quis se defendere debz
 alius casus si persona ecclesiastica uel clericus nř comes uel uidua
 cā habent inter se uel cum aliis quia pugnabunt per campiones
 l. si. qualiter qs se defen. debet. licet de iurē cano. hoc sit abolutū
 c. ii. de clerico pugna in duello ubi. etiā cōsuetudo cōtraria que
 antiquis erat est abolita. & in. c. i. ex. de corpo. uicia. & ubi mu
 lier accusat de adulterio quia tunc eius mūdualdus pugnabit p
 ea eo. ti. si quis uxorem. & in testibus cōtrariis qui dabunt ca n/
 pionem. ut in ti. qualiter cum testibus. l. si quis cum altero Item
 ubi seruus absens accusatur de furto quia dominus pro eo pug
 nat & erit campio serui. ut in ti. d. furti. l. si quis dum in fuga li
 cet hodie quilibet impeditus impedimēto psonali aut ppter dig
 nitatē aliquam uel nobilitatem cū dicat puocantem ei non esse
 parem debeat dare campionem similem prouocanti per cōsti
 tutionem regni sicilie quia dantur campiones qui p actore reo
 pugnent. ut in consti. nullus campio cuz duabus sequentibus. &
 quando vnus dat campionem etiā alter potest dare. ut in. l. qua
 cūq; in lombar. qualiter quis se defendere debet.

Quod equa debet fieri distributio campionum.

Bi per campionē uel aliū debet fieri duellū uel pugna
 tunc debet equa fieri distributio cāpionum sicut ad
 uocatoz. ar. C. de postu. l. puidendum. & in iure lon
 gobardo cauetur q; debet fieri per similes cāpiones.
 ut in ti. qualiter quis. l. si. tñ si fiat duellum inter personas prin
 cipales nō actenditur qualitas uel inequalitas uirtutis uel poten
 cie. ut in constitu. monachiam. principales enim pugnabunt. &
 etiā fm illā cōstitutionē campiones debent esse equales per quā
 etiā cauetur q; sexagenarius & is qui nōdū est etati xxv. annorū
 non teneant per se pugnare. sed possint campionē dare. ut in cō
 stituti. consuetudinē de qualitate & etate pugnatōz q; campio c
 rit ultra. xviii. annum. de pace tencn. l. hac editali. in fi. glo.

*anno uiginti quin. q.
 anno id tenet dñi Cam
 pioniere*

Ex quibus causis campio repellatur a pugna.

Vando in duello permittitur dari campio . tunc in
campionem admittitur omnis ille qui non repellit
a postulando iure Romano . ut i . l . i . de postual . quia
concordat campio & aduocatus . ut sicut per aduocatum ca exa/
minatur & deciditur ita & per campionem fur aut a campione
repellitur ut in lombard . qualiter quis se defendere debet . l . ut ca
pionem quia si in pugna succubetur potius deficeret delicto sui
q̃ propter delictum accusatoris uel accusati leno etiam non pos
set esse campio ar . l . iiii . ff . de infami . infamis etiam non potest
esse campio . nam omnis fur est infamis . l . non potest . ff . de fur .
Item repellitur etiam quicumq; est in criminali peccato a quo in
durato animo non vult se corrigere sed cum campiones no so
leant pugnare nisi locata opera sua . ymmo eo ipso sunt infames
ar . de infami . l . atheletas . & eo . ti . l . ii . in fi . & de postu . l . i . circa
medium que leges locuntur de hiis qui faciebant lubricum sui
corporis puta prodiendo in sena uel pugnando cum bestiis tñ ca
pio licet locet operas suas non est infamis sicut nec aduocatus e
infamis qui hodie locat operam suam nisi quando perciperet sa
larium a publico & locaret operas suas . l . quisquis de postulan . z
dixit Andre . de yser . in ti . si uasallus feudo priuatur . c . qui cleri
cus . q̃ si habens ab eo feudum ingraditur monasterium & de
inde committat apostasiam exeundo de monasterio q̃ feuduz
non recuperat quia potest dominus dicere nolo in prelio meo
uasallum meum existentem in peccato mortali qui mecum sit si
cut etiam dicitur de eo qui sine dedecore non potest esse iniuri
a domini . c . i . an ille qui interfecit fratrem quia qui est in pecca
to est in dedecore . xxii . q . ii . c . faciat . nisi pugnant pro personis
similibus uel contra personas turpes . ar . l . in arenas de in offi . te .

impetant morte

De iuramento campionum

Ampiones qui dantur in casibus in quibus pugne locū
est . debent iurare q̃ iuxta eoz probabilez credulitatem
credūt dominos pro quibus pugnant veritatem fauere z non g

calūpniā seu dolum accusare & q̄ omni uirtute z potentia ad
iuuabunt & q̄ se non affident q̄ vniuersaliter non offendat im-
mo unus ad confusionem alterius ex toto posse tenetur .ut in
constitutj regni p̄nti lege.

Campio deuictus pro alio non pugnabit

⁸
Campio semel deuictus in campo ad faciendū duellū
de uno non admittitur p̄ alio sed tm̄ p̄ se ut in cōstī.
regni nullus cāpio rō est s̄m Senecā dicentē nullū tutū
esse posse q̄ sternata semel menti.

Campio infideliter pugnans punitur.

⁹
I campio pugnans p̄ alio⁹ fraudulenter se gerat aut nō
se defendat .put debet punitur capitj si ea pena erat
puniendus is p̄ quo pugnabit & si alia pena erat in p̄i-
cipali punietur pena manus .ut in cōstī. regni summo piculo .

An miles appellatus a rustico possit dare campionē

^x
N miles possit regellere rusticū se puocantē ad dū-
ellū ut cū eo nō pugnet dic q̄ sic q̄ qui uult offerre
pugnā militi dz esse d̄ genere militū z rusticū nō ē
de genere militū .ut in .c. i. §. si miles de pace tenen. tamē s̄m alī
quos miles dabit cāpionē qui pugnet cū rustico q̄ pugnā militi
non debet offerre nisi fuerit miles & de genere militū eo. ti. §.
si miles. tñ alii dicunt q̄ ubi miles appellat rusticū q̄ miles pug-
nabit per se uel per cāpionē equalē rustico ubi miles esset ipedi-
tus sed si rusticus appellat militē non fit pugna q̄ non est par ci.
& pugna debet fieri per similes. l. si. quāter qs se defen. dz. in lō-
bar & sic distinguīt miles appellat rusticū uel rusticus militē .ut
in .c. i. §. si rusticus. & §. si miles. de pace tenen. ubi tex. & glo.
& Andre. de yser. tñ super infidelitate uasallus possit prouocare
dominū ad pugnam s̄m glo. de pace tenen. §. nō est cōsuetudo.
& j. uidebitur. & dixit Andre. de yserni. & Bal. ibi q̄ nobilis

existens & habitans in uilla non erit rusticus.

An liceat pecunia corrumpere campionem

xi

One q vnus ex priuilegio persone sue nō tenet pugnare per se sed dederit cāpionē corrupit qui permittit se vinci an iste dicatur uictor. videtur q sic qz dolus an uirtus quis hec in hōste requirat. l. i. §. non fuit. ff. de dolo. & xxii. c. iiii. c. dñs noster. & s est pluries dictū. in qñiam q nō p tex. in. l. i. c. de athletis. li. xi. ubi arheleta q uult habere coronā uictorie dz uicisse p̄pria uirtute & non e. m. ilis corrupti ac redēptis & est cōstitotio regni sicilie facta per imperatore fredericum q cāpiones qui ex fraude pugnauerūt & facit. l. magistros de p̄fess. & medi. & l. si quēq. de epī. & cle. ubi de doctorē approbato corruptis approbatōribus per pecuniā q nō gaudeat p̄ uilegio doctorū sicut etiā qui in cām sententiā p se reportauit. corrupto iudice ut in. l. i. & ii. de pena iudi. cū si. & istud uidetur uerius qz turpis est uictoria dolo quesita. ut in alis capitulis continetur.

An uasallus ratione feudi teneatur esse campio pro domino suo.

12

N uasallus rōne feudi uel iurisdiccionis teneat esse campio p dñō suo cui est subditus qñ habet pugnari in singulari certamine cū aliquo & uellet dare cāpionē illi si licet. uidetur q sic qz uasallus uidetur esse in familia dñi. ut nō. dicit Iaco. de are. in summa feudi in ti. qui mo. feu. amī. in p̄. queri potest & uasallus tenetur dominū suū in bello campestri iuuare. c. i. qui. mo. feu. amīcta. z que sit p̄ria cā bñfi. admiēten. in. §. Itē qui dñm. ubi dicit Andre. de yser. in prin. q si dñs in iuste impugnetur ab aliq. uel dñs aliū iuste impugnat. uasallus dz dñm adiuuat z si deuenierit dñs ad preliū cāpestre cū inimicis suis dz preliari pro dñō cū eo in cāpō cū inimicis dñi uel aduiscēdū. in qua uicione dicitur esse iustū bellū. xxiii. q. ii. c. dñs & duellū in casibus a iure uel consuetudinē permissuz uel a principe

Indictū ex cāis dicitur iūstū bellū q̄ fit p̄ defensione honoris .ut
plurēs diximus.ergo uasallo tenebit̄ pugnare p̄ dñō & facit. c.
fi. de alie feu. pater ubi dicitur q̄ si uasallus nō liberauit dñm a
morte cū potuit q̄ feudū amittit & facit q̄ uasallus tenet dñm
iuuare q̄ inimicos eius. ff. ad silf. l. siqs ingraui. §. si cū essz. in gñiū
facit q̄ uasallus nō tenet iuuare dñm i bello nō cāpestri qñ p̄ in
fidiā aut rumorē subitū dñs arma tollit. ar. ff. de offi. eius cui mā
data est iurisdicō. l. i. §. huius rei facit qd̄ nō. C. ad. l. ius. repe. l.
i. ubi cāus in q̄ qs p̄ se solū debet penā inuitus sui portare de
facto in q̄ nihil alteri adest q̄ pena illi sic in p̄posito cāu. ar. l. p̄
spexit. q̄ & a quibus & facit de re. iur. l. q̄ in alterius in fi. z. l. q̄
calore eo. ti. fm̄ atiqs in. d. c. i. qui. mo. feu. amicta in prin. z fa
cit p̄ hac pte q̄ uasallus uidēs q̄ dñs eius nō vult pugnare p̄so
naliter in duello & vult dare in cāpionē ip̄m uasallū & eius uī
tā exponere mortī nō tenet p̄ponere salutē dñi sui p̄prie salutē.
fm̄ glo. in. d. c. i. in prin. & aliā glo. in. c. fi. de alie. feu. p̄ni &
facit. l. hee demū de opis liber. & facit glo. in. c. sicut de p̄. signi.
& facit glo. in. c. i. in fi. hic finit̄ lex ubi dixit q̄ uasallus nō te
netur iuuare dñz q̄seipz. licz glo. in. l. i. §. eodē aut̄ tecto. ad silf.
videat̄ dicere q̄ tñ illa loquitur in seruo z nō i uasallo & ē cōter
ip̄bata. p̄ q̄ facit q̄ uasallus nō tenet dñō p̄stare seruiciā nisi cū
pōt. ut in. d. c. fi. in tex. z glo. & facit. c. fi. de eo. q̄ interfecit fra
trē dñi sui & que fuit prima cā bñfi. amicten. §. sed nec ē alia z
in. c. ii. in fi. de feu. sine culpa nō amicten. & facit. l. omne delic
tū. §. fi. ff. de re. mili. & firmit̄ exp̄sse specu. in ti. d̄ feudis. §. qm̄
in p̄. xvii. ubi dixit q̄ si dñs hz facer̄ duellū q̄ dñs nō potest p̄
cipe uasallo ut p̄ ip̄o ineat duellū ar. ff. ad silf. l. i. §. iusta. z facit
xliii. dist. c. si rector. ibi nō abscondisti. & xxv. q. i. sunt quedā z
facit q̄ idē specu. voluit in dicto. ti. in. §. xliii. & facit. ff. de p̄
cur. l. sed & hee. §. ii. & de opis liber. q̄ uero. §. fi. & de arb. l. si
cū dies. §. si arbiter. & idio cōcludit̄ q̄ uasallus nō tenebit̄ duel
lū p̄ dñō suo itrare & esse eius cāpio p̄ sdictā autoritatē spec. p̄
dictis aliis rōnibz fulcitā. siue sit uasallus rōne feudī siue rōe iu
risdictōis aut aliter q̄ uasallus nō tenet subuenir̄ dñō nisi in sex
fm̄ spec. in. d. ti. in p̄. porro in regno francie z ē cōstitutō in re
gno sicile exp̄ssa de dictis sex q̄ loquitur d̄ isto subsidio uasalloz

ratione iurisdictionis & uide omnino caplm duo domini hnt
brigam ubi late.

An mulier accusata teneatur dare campionem.

13

I vxor accusatur de cōsilio mortis uiri tenetur pugnā
per eius pētes ul' cāpionē. ut in lōbar. in ti. qualiter qd
l. si fuerit suspicio. & l. si qd vxorē subī maritus puocat
uxorē ad pugnam que non uult iurare cū. xii. sacramentalibus nō
tñ eō. qz pugna nō debz fieri nisi ubi lex pcpit. l. quibuscūqz eo.
ti. & hoc ppter priuilegiū maritale qz nō semp cōtendunt ad pa
ria qz maritus vxorē accusat de adulterio nō eō. l. i. c. de adultj.
Item vxor cogitur iugere maritū & nō eō. ff. de infami. l. libe
roz & l. vxores.

Quod campio non deferat uenenū aut malā erbā.

14

Vllus cāpio quando uadit ad pugnā erbas que ad male
ficia pertinent supra se habere nec uenenum aut alias si
miles res nec etiā crisma nisi tm arma ppria que con
uenerant. & si suspicio fuerit qz eas occulte habeat tunc a iudice
inquiratur & si inuente fuerint euellant & iaciant & iuret corā
iudice qz nullā rem talem sup se habeat que ad maleficiū ptineat.
& hoc acto uadat ad certamē. ut in lōbarda. qualiter quis se de
fen. debet. l. si quis aliū & l. nullus campio eo. ti.

Quod comites dant cāpionē in pugnis eorum.

15

Omītes lites suas dicimūt per pugnā in cāibus a iure lō
gobardo permissis per cāpiones seu consimiles aduoca
tores sicut etiā ecclesie & uidue. ceteri uero pfermetipos
l. si. qualiter quis se defen. d3. in lombar. ubi glosula in uerbo cō
similes dicit qz alter uō sit potentior altero qui sit minus potēs.
& in hoc ultimo etiā concor. cōstitutio regni sicilie monachiaz
& etiā cōstitutio de dandis cāpionibus & sic iure longobar. co
mes puocat potest p aliū pugnam offerre qd est intelligendum

quando prouocaret minorem se non tamen alium comitem q̃
in pugna requiratur equalitas p. j. dicenda.

16

Quod homicida non dabit campionem.

13
Homicida non potest ex sua persona pugnare per cā-
nisi imponens homicidium pugnet per campionem
l. finalide paricidiis. in lombar. quia sepe ex persona
alterius habemus id quod ex nostra nō valemus ha-
bere. ff. que res pigno. l. aristo. in fi. & de pigno. acq.
l. si pignori. §. si predio. & l. petendū. C. de tempo. in inte. resti.
peten. etiaꝫ in crimine paracidi datur campio ubi iuuenilis aut
decrepita etas aut infirmitas hoc requirat. l. si. de paraci. in lom-
barda. & dixit ibi Carolus q̃ etas iuuenilis tunc intelligitur de
xxv. annis & facit de le. iiii. l. non aliter. §. i. licet glo. in ti. de pa-
ce tenen. §. i. dicat. q̃ annis. xviii. quinimmo etiaꝫ actor qui ha-
bet electionem probandi per pugnam ratione etatis decrepite
iuuenilis aut infirmitatis potest dare campioneꝫ pro eo. l. iiii. ubi
caro de adulte. & sic prouocator in causa necessitatis pugnabit p
campionem & dixit glo. in. d. §. i. q̃ minor non potest pugnare
facere cum sua persona quia non potest iurare illa duo que req-
runtur ut ibi. & l. si. qualiter quis se defendere debet in lombar
quod est uerum quando ipse uocatur inuitus ad pugnam secus
quando ipse alium prouocat quia debet iurare & pugnare quia
se posuit in necessitate aa. l. si. fideiussor. §. si. necessaria. ff. qui sa-
da. coga. & quia in delictis uenia non datur adultis. ff. de mino-
ribus. l. auxilium. §. in delictis.

An quando fit conuentio de pugnando per se amittatur campio.

17

Vid si duo contendunt de aliquo in quo est pugne lo-
cus & actor dicat ego tibi probabo per pugna & gua-
dia dedit in manu pretoris reus uero responderit ego
me defendam uel per meipsum uel per campioneꝫ uel dixit ego
defendam me uel per me uel per pecuniam meam. an hoc casu
actor possit dare campionem dic q̃ non. sed per se pugnare de-

bebit quia sic guadiam dedit nec enim licet a gua dia seu con
uentione resilire quia sicut expresse dixit se probaturum ita acce
dere debet nec liceat campionem dare reus autē subdisiunctione
guadiam dedit & electionem modo habere debet uelit per se pu
gnare uel campionem dare & aliter se noluīt obligare nisi sic.
ut guadiam dedit & pretor subdisiunctiue eam admisit ad se
fendendum & in electione disiunctiua electio est promissoris
l. plerūq. de iure. doq. & quia cum sua persona expressit uelle
pugnare. ubi uerba sunt dubia aliquā dicens. is sensus est hūdo
quem habuit is qui dixit de re. iur. l. in ambiguis. & de iudi.
l. si quis intentione & a persona non debet recedi. ff. de. p. ob. l. si
quis arbitrari. preterea si quis promittat se staturū smē certi iu
dic. z fideiussoris dederit tūc ipse ne fideiussor tenebit stare smē
alterius indic. ff. iudi. solai. l. cum apud. & l. si quis apud aliquē
si autem dicat ego probabo per pugnam & reus dicat inde me de
fendam tunc si casus est in quo pugna non habet locum iudi
ces non debent sequi voluntatem actoris sed discernere debent
defensionē rei sicut lex est si uero talis est causa ubi pugna locus
habet iudices prouinciabunt q. liceat reo. cāpionē dare nam co
gitur actor per se pugnare nec poterit per se uel per campionem
& hoc si actor pugnare uoluerit alioquin actor non cogitur p
sequi pugnam nisi smē tenorem guadie date smē Carolum in lō
bar. & ideo solent dicere actores ego uolo tibi probare de perso
na mea ad personam tuam & tunc si reus simpliciter respondet
ego sustinebo defensionē meam tunc pato q. non dabit cam
pionē q. reus. at. l. i. §. sed quid simpliciter d. p. ob. quia uidetur
intinere interpellationi actoris nisi sit impeditus reus morbo uel
sit femina comes uel senex aut minor ut diximus.

E campione uide in. c. an si dominus impiguit uasallo z
in tī. de pugna nobiliū & in. c. an officialis.

Incipit liber septus de causis duelli.

1

Declaratio facta in Italia per imperatorē z pceres
Italie q. pugna fieret de falsitate carte uel instru
menti.

Empore octonis impatoris Italie pceres re/
clamauerunt eidem q̄ quedam lex iniqua fue
erat obseruata in ytalía q̄ si carta alicuius pre/
dii falsa ab aduersario diceretur que tactis sa/
cro sanctis euangelis ab ostensore p̄baretur sic
q̄ predium sibi deliberatione iudicii uendica/
bat. quibus ex causis mos de testabilis in ytalía im̄pbus inoleue
rat qui deinde p̄per ytalie querela tpe gloriosissimi octonis regi
filii & cōradi burgūdie ytalie regis veronenf. colloquiū cū yta/
lie proceribus habuerunt sicq̄ auribus imp̄ialibus pulsatis lege il
la dīra ab ytalía abolita statuerūt ut si is qui talem cartaz falsam
appellauerit per pugnā declarare noluerit q̄ pugna fieret alias q̄
declaretur per iuramentum.

Quod in certis casibus scōm iura longobardorum pugna admittitur.

2

Nsuper etiam statuerunt. ut de ecclesiay rebus similiter
fieri deberet per aduocatores uel per cāpiones ad pugnā
ueniendo. tñ istud capitulū expresse corrigitur per ius canonicū
ut in tī. de clerico pugna in duello. de inuestitura predii si conten
tio fuerit similiter ut per pugnā decernatur ediderunt qđ intel.
ligitur sm Carolum ibi q̄ locus sit pugne deficientibus testibus
alioquin si altera pars testibus utatur. & per testes ydoneos pro
bet eum possidere nō debet terminari per pugnam. si quis ali/
cui pro se aut suum nuncium quicquid alicui deposuerit qui de
positum per cupiditatem uictus negauerit si excedat precū. xx.
solidorum decernatur per pugnam q̄ non habet locum in aliis
debitis quia pugna non fit nisi ubi specialiter dicitur. si quis dix
erit q̄ per vim de predio alicui cartam fecisse ueritas per pugnā
decernatur qup casu actor iurabit q̄ per vim reus autem q̄ ipse
per vim non fecerit de furto aut racho si ultra sex solidos fuerit
similiter per pugnam decernat ueritas statuerunt etiaz ut quacū
q̄ lege siue etiā romana in oī regno ytalico hō uixerit p̄dicta p

pugnam deciderentur ita tñ ut si uis eorum iuuenilis aut decre-
pita etas seu infirmitas pugnare prohibuerit liceat eis pro se pu-
gnatorem ponere z alter similiter facere debeat hic aliqui decla-
rant de etate .xviii. annorũ tamen Carolus dixit de etate .xxv.
annorum. & si seruus propter libertatis appetitũ se liberum
appellauerit licebit dño ppter difficultatẽ ifidiose pbatõis p se
uſ cãpionẽ litem dirĩ mere & licebit etiã seruo cãpionẽ dare si
morbus aut etas eũ phibuerit ecclesie seu comites & uidue lites
suas de hiis q̃ sup̃scriptis caplis cõtineñt p cõsimiles aduocatores
p pugna dirimãt. ceteri uero fm legẽ pristinã pſeipos respõdeãt
& de terminet a terciõ & q̃ cãpiones alter nõ forcior altero uſ
mĩng potes. pugnabũt enĩ ceteri p se nisi morbus uel etas inibe-
at fm doct. ibi & ecclesie comites & uidue p alios pugnant siue
sint sanĩ siue infirmĩ. aditõ ibi is q̃ possedit p. xxx. ānos nõ põt
p pugna puocari a dño sup̃ hoc q̃ malo ordine possedit nisi pri-
mo dñs docuerit de titulo suo. l. i. de prescrip. in lobar. & idẽ. f.
eo q̃ possedit seruũ ut in. l. iiii. & iiii. eiusdẽ ti. ubi p̃scriptio. v.
annorũ nõ releuat a pugna vt i uide Carolum.

3

De nõ permittendis duellis nisi ex maximis causis.

Vella nõ sunt p reges z principes pmictẽda nisi ex ma-
xima cã z ubi uiderit expedire p aliq̃ inaxima ifamia
scãdalo ignominia aut ubi honor alterius ledereť ut qz
qs esset in curia regĩ uel inter milites de grauissima notatq̃ ifamia
scelere uſ dñcto a deo q̃ i curia sine dedecore cõpere nõ p̃ssset
& inter olĩmpos milites & nobiles eẽt ã nigrata eius opinio &
honor qz necessitas facit p̃babile id qđ alias nõ eẽt de ma. test. l.
q̃ poterat & licz infamia p̃pria uĩ repellere. ff. de iusti. & iure. l.
ut uĩm in uerbo iniuria z licebit ex maxia cã z pmissu sup̃ioris
alias non. insti. de heredi. q̃ ab in testa. & p̃ q̃rũ in uerbo p du-
ellionis & ar. l. i. de spe. & l. i. de gladiã. fm Bal. in. lex hoc iur
gentiũ. de iusti. z iure ex leuibus tñ cãis nõ debet pmictĩ z ubi
nõ q̃ritur de infamia uſ de decore maximo alterius & ubi du-
ellũ q̃ritur ex uerbis leuibz nõ sigillatibus maximã notã uſ gra-
uẽ iniuriã uel ubi ad uĩrium ostentationem uel ex uoto &
aliquando permittitur ex causis. j. scriptis fm iura longobarda

que edita fuerunt per regē Carolū patrē pipinī q̄ fuit prim⁹ rex
Frācie ⁊ postea ip̄ator glo. de pace. iur. fir. §. i. ⁊ i. c. uenrabilē
de elec. ideo eius iura non sunt in ratōabilia nec spernenda ubi
non reperit̄ contrarium diffinitum.

**Quod non semper recurratur ad duellum nec fiat
auctoritate propria.**

7

I q̄s non permittatur in pace uiuere non d̄z offerre
duellū sed d̄z iudicē adire. l. nullus. C. de iudeis. & d̄
iure suo querelā p̄ponere. l. de nunciatio de hiis q̄ ad
ecclē. ideo uolens sibi iusticiā facere peccat q̄ cōmunē iusticiā usur
pando sibi iudiciū qd̄ ē dei & illoz qui a deo sunt q̄ a deo ē ois
potestas. xxiii. q. i. qd̄ culpatur. & ad Romā. xiii. & ideo debeo
deo satisfacere. q̄ dixi michi. ius q̄ leges iuste ligant. etiā in fo
ro cōsciētie q̄ p̄ dei ueritate ferūtur. ix. dist. c. i. per me. legū cō
ditores iura decernūt p̄uerbio. viii. & in ep̄la inter claras. nā de
us dicit iusticiā facere qui dedit pr̄tē legis cōdende pr̄ncipi
bus. C. de uete. iur. enucle. l. i. §. cūq̄. & deus uult puniri malos
q̄ per que q̄s peccat per hec d̄z torqueri Sap̄e. xi. tñ pri⁹ q̄ fierēt
iura ciuilia quis cōsequebat iusticiā manu regia si regis aderat co
pia. l. i. circa pr̄n. ff. de ori. iur. uel si nō erat rex uel superior fie
bat iusticiā auctoritate p̄pria bello suscepto. xxii. q. ii. nōndū etiā
iur̄ diuino iudit sua auctoritate occidit Olofernē q̄ nemo erat
iudex & habet. xxiii. q. i. ubi. de bellis etiā animalia bruta ad p̄
pulsandā iniuriā p̄uocant. l. i. §. cū arietes. ff. si qua paup̄ sunt e
tiā iure gen̄q̄. inducta l. ex hoc iur̄ gen̄q̄. de iusti. ⁊ iure que nō
nisi p̄ iusticiā cōsequenda rex aut p̄sonaz licita sunt. xxiii. q. ii.
c. i. postea uero regi conditis & magistratibus creatis ut iura tu
erentur di. l. malis. ideo bella cessauere & si superior cessaret ad
prima iura reddimus. l. i. §. post d̄ ori. iur̄ ut omni iure liceat au
toritate nostra ius p̄sequi. l. si q̄s curialis. d̄ ep̄i. & cle. d̄ decurio.
l. generali. xxiii. q. ii. dñs. & etiā ubi est copia superioris & de
ficiant p̄bationes uenit ad duellū si sint indicia q̄ p̄uocatū ut. j̄
uidebim⁹ & in casib⁹ sp̄etialib⁹ l̄ de cōsuetudine i oī p̄uocatō
ne uenit ad duellū s̄m cōsuetudinē Francie ⁊ yspanie ⁊ ytalie

que consuetudo fm iura canonica est in pbata. vt s̄ est dictum.

Quod duellū permittitur in regno in duobus casibus tantum.

5

Vellū siue pugna fm constitutiones regni sicilie. permittitur tñ in duobus casibus. s. in crimine lese maiestatis & in homicidio siue morte absconsa in coꝝ penā & alioꝝ exemplū publice sub conspectibus hominā sub timenda pbatōis spē tales cōstituant qui occultas infidias uite hominū parare molūntur ut in consti. monachia. tñ fm cōsuetudinez Italie & galloꝝ duellū permittit ubi cūq̃ iudici equū & iustū uideditur cū consilio pꝛeꝝ & cōmilitonū esse indicendū & permittendum de iure vero ciuili duella sunt p̄hibita nisi in crimine lese maiestatis per duellionis. ut in. l. is q̄ ad. l. iul. maie. & insti. de heredi. que ab intesta. §. p̄ g̃rium z in l. si filius. §. si. de le. ii. & in summa ad. l. iul. maie. in fi. & glo. i dicta constitutōe tenet q̄ nō habet locū in alio crimine lese maiestatis nisi in crimine per duellionis qđ non seruat consuetudo de iure longobardo locū hꝝ in casibus. j. scriptis.

In quibus causis fiat duellum.

6

De iure longobardo pugna fit de crimine lese maiestatis & qñ mulier fuerit cōciliata de morte uiri. l. si. de consilio mortis in lombar. & fit de obprobrio conturbatōis. l. i. de cōuiciis qz fit iniuria viro z vxori ppter matrimonium. & uide. j.

Vellū fit de homicidio in duobꝝ casibus. si fiat int̄ treugā z fiat in absconso. ut in lōbar. de homici. l. b. homici. & l. qui uero & l. si. & hoc etiā iure constitutōis regni de morte absconsa ut in consti. monachiam.

Vellum fit in crimine paracidii quando dicitur cōmissū ppter cupiditatē bonoꝝ ipsius. l. si. de pari in lōbar. Vellum fit de furto a seruo commissso si dñs neget seruum qui fugit fecisse furtū. l. si quis d e fur. in lombar

que lex est iniqua ut dñs teneat p seruo fugitiuo.

Vellū fit si aliqs accuset q adulteriū cōmisit in uero uel
suspiciet cū vxore alterius ut in . l. iiii. de adulte. i. lōbar.

Vellū fit si aliqs dixerit mulieri q sit formicaria uel a-
dultera & tūc ita fit pugna si actor dicat ego sū paratus
pbare alias si negat q per furorē dixerit negabit illud
cum xii. sacramentalibus suis ut in lombar. de iniur. l. ii. & in
nullo casu fit duellum de iniuria mulieris nisi in isto casu fm iu-
ra longobarda.

It duellū de re inficiata & tūc si post sacramentū rei q
non fit fur uel collega. furis dicat actor illū deierasse &
illū furtū cōmisisse ut in regula de rebus interciat. l. si res

It duellū si quis conuenit q malo ordine re mobilem
uel imobile possidet. j. xxx. annos poterit pugna im-
poni. ut in lōbar. de prescrip. li. ii.

Vellū fit inter qrios testes ut in lōbar. de testi. l. si quis.
& l. si. que lex locū habet si pducant testes ab utraq p-
te. s. actoris & rei secus si ab vna parte qz tunc habet lo-
cū pugna qñ oīa sunt paria alias si testes actoris dicant verisimi-
liora q testes rei non hz locū duellū qz iudex est certus qd facerē
possit idem econtra ex pte rei & hoc de iure longo. & hoc seqē
spe. in ti. de test. in. §. postq. in. j. qd si testes.

Vellūz siue pugna fit de debito paterno q filiū ut in ti.
qaliter qs se defē. dz. l. pō morte quā aliq itelligūt sicut
loquitur z aliqui in debito de quo pater tenebat pugna
re puta in furto deposito & incendio ut ibi.

Vellū fit de incendio ut in lōbar. qualiter qs se defen-
dz l. si quis aliū & fit si agat principaliter q malefactor
rem nō contra cōciliatorē ut in ti. de inlicito cōsilio. l. i.

N si debitor negat debitum creditori possit perueniri
ad duellum. videtur q sic. quia debitor interpellatus
ut soluat & denegans dicit depredare creditorē. Inno.
in . c. querelam d. elect. z Bal. in . l. i. de serui. z aqua. & in . §. si qs
per. xxx. si defen. fuerit querfia. & hoc posset substinere de iure
longobardo non tamen de iure ciuili quo iure debet iudex adi-
ci & non cum armis terrere debitorē ad soluendum. l. q negat.

C. de ac. z ob. ubi casus de hoc & in. l. extat. ff. q. me eā. licz ista
denegatio solutionis fit offensa facti. d. c. querelam.

Vellum fit de adulterio si maritus dicat vxorem suam
esse adulteram. ut in lombar. qualiter quis se defen. l. si
quis uxorem.

Vellū fit si aliquis maritus suspicatur q. aliquis sit tur-
piter uersatus cum vxore sua tam turpiter tangendo
l. si quis amor. in Ry. qualiter quis se defendere debet.

Vellum fit de periurio scienter facto pro quacumq. cā
fit commissum periurium. licet ex illa causa pugna nō
possit inponi. ut in Ry. qualiter quis se defendere debet
l. de furto & etiam fit de infidelitate eo. ti. l. ut quibuscūq.

Vellum fit de instrumento prediorum falso appellato
si uca duabus partibus proferantur instrumenta. ut in
lombarda. de prediis. & etiam si dicatur instrumentū
ecclesie falsū. l. de ecclesiis eo. ti.

Vellum fit de prediū inuestitura. i. siue quis dicat se pri-
mo inuestitum & expulsū de possessione & alius idē
dicat z non constet quis potior sit in possessione eo. ti.
c. de inuestitura.

Vellum fit de deposito negato a depositario eo. ti. siq.
per se. & fit tribus concurrentibus ut ipse deponat uel
nuncius eius & non si alius ut tibi reddatur & si seque-
tur inficiatio & sit ultra. xx. solidos.

Vellum fit in ui compulsua expulsua z inquietatiua uel
uel turbatiua eo. ti. si de furto & fit de rapina & de
furto ultra tres solidos. d. c. si de furto.

Vellū fit si ecclesia q. ecclesiā uel ecclesia q. priuatū habet
querfiā & instrumentū dicat falsū eo. ti. l. de ecclesiis
in lombar. qd ē duz qa ecclesia uiuit iure Romano de
epi. & de. ut oīs ordo ecclesiarū qd aliqui intelligunt qn succedit
lōbardo. qz nō mutat priuilegiū ppter successionē. l. heres. de iur/
di. alii intelligunt de personis eccle. de quo uide in. c. an in ter-
ris ecclesie.

In duello sicut in pugna uūq. iudicamus de similibus ad similia
qz est odiosa & displicet legi de homi. liber. homi. l. recolimus

que sunt restringenda. l. cum quidam de liber. & post. & Andre. de yfer. in ti. de pace. tenen. §. si quis hominem.

An liceat duellum facere pro defensione aliorum

7

N duellum sit licitum pro defensione filiorum uel uxoris. dic q. sic. etiam pro defensione illorum quorum tenetur iniuriam propulsare ut in. l. i. ii. iii. cū sequenti. ff. deli. cā. & tenet Bal. expresse in ti. de pace tenen. §. i. ubi dixit q. pro coniunctis non tñ pro defensione extraneoz ar. l. benignius delibe. cā in p. extraneis nisi sit eius campio. & hoc fiat auctoritate superioris. l. i. ut armorum usus. l. xi. & dixit glo. de pace tenen. §. si quis hominem. q. quis potest inire duellum etiam pro defensione iusticie circa res de quo in. l. i. vñd vi. & de iusti. & iure. l. ut uim de homici. significasti. & quod nō. de re. iur. l. culpa. caret. & q. me cā. l. metū. §. & licet qñm. mo etiam pro defensione patrie licitum est duellum ar. l. i. §. be stias. de postula. & facit. l. minimū ff. de religio. & ideo dico q. quis posset suscipere duellum pro amico suo ipotete uel debili. per nō. in. d. l. ut vim ubi quis potest defendere amicos & socios itineris & facit. ff. de iniur. l. Item apud. §. comitem q. iniuria est cois & facit qd dicit Bal. in. d. l. ut vim de vasallo seruo & famulo ad quoz defensione domini potest insurgere nam amicus stricta amicitia equiparatur illis de sanguine proprio. l. cū alienam. C. delega. & ueri amici sunt in una anima. fm Aristo. & quia licet amicos conuocare ad vim propulsandam. l. iii. §. cū igit de ui. & ui arma. & dixit Ange. in. l. i. de rap. p. gñū. q. in raptu potest quis conuocare amicos. & ideo si quis uiderit cō sanguineum uel amicū aut suū clientulū seu eius procuratorē iniuriatum potest cū consensu superioris p. eo duellū suscipere ad propulsandam eius iniuriam dūmō q. iusticiā foueat & sit oppresso facit qd nō. Inno. in. c. dilecto d. appell. ubi dixit q. dñs potest defendere subditos oppressos. & est tex. nō. in. l. sed tunc cū sequenti. ff. deli. cā. nā extraneus non ppgnabit pro extraneo nisi pro eo qui esset furiosus uel infans. ar. l. benignius deli. causa & ubi plures ex personis qui possunt propulsare iniuriā alterius. ut

cāpiones uſ aliter cōcurrent ad pugnandū p eo tunc iſ pugnabit
quē princeps uel ſuperior elegerit extimatis ipſoz pſonis digni/
tatis intereſſe etate. & moribus uel alia iuſta cauſa. l. ſi plures. ff.
de accu. cū ſi. z idē in iniuriā q̄ fit ſeruo. q̄ fit dñō. l. ſed ſi vnig
ſ. filius de iniur. & idem ſi quis uelit defendere uafallū per nō.
Inno. in. c. ſi uero de ſen. exco. & glo in. c. i. de pace tenen. z in
ſ. i. & idem de ſociō. ſm Inno. ibi & flo. late in. l. ſciētā. ſ. q
cū aliter ad. l. aquil. & facit ad predicta. illud eccle. c. iiii. libera.
eū qui iniuriā patit̄ de manu. ſupbi. & puerbi. xxiiii. erue eos q
ducūtur ad mortē & q ducunt̄ ad interitū liberare neceſſes z fa
cit. lxxxvi. dii facientis. & l. ſi. de cōmer. & inerca. & ait Tu/
lius primo. officioz qui non defendit aut non obſiſtit iniurie ſi
potest eſt tā in uicio q̄ ſi pentes aut amicos deſerat ideo. miles p
uocabit licite ad duellū p offeſa ſui ragacii q̄ eſt perſona inbe
cillis. & cū fuiſſet ſtatuta dies. ad pugnā inter duos diffidatos z
in die ſtatuta unus non ueniſſet & ſuper uiuens diceret illuz ob
iſſe pre timore ſuo. ego conſului q̄ unus de ſanguine mortui po
terat exire & dicere. ego uolo ſubſtinere q̄ nō ē mortuus ex ti
more ſed morte naturali. & eſſet admiſteudus p p̄dicta. & legi
tur q̄ comes barchinone habita noticiā q̄ mulier quedā nobiliſ
ſima in francia q̄ iuſticiā de adulterio accuſata a nemine deſeſa
illie incognitō accēſit & q̄ accuſatores qui duo erāt pugnā indi
xit offerens illā dñam defendere & oſtendere eius inuocentiam
qui intrauit liſā cū alio milite eius ſodali qui auſugit ab eo &
ipe ſolus pugnauit cū accuſatoribus & duobz deuicit & ſupauit
& illā dñam liberauit a crimine & diſceſſit incognitō.

De cauſis ex quibus pugna permittitur.

8

Permittit̄ duellū ſiue pugna cā publice leticie uſ ob aliā
feſtiuitatē principis cū eius tñ licentia l. qua actiōe. ſ.
ſiquis in colluctatione ad. l. aquil. & etiā gratia p̄tutis.
ut milites tpe ocii ſe exercitent in armis ut ibi & in. l. i. de adul
te. & glo. in. l. i. ſ. beſtias. de poſtu. & in. c. i. de torneamen. z iō
dicitur q̄ dimicare licet ut uiri in armis. ſe inſtruant p defenſi
one publica & cā uirtutis nō tñ ad uindictā ut ibi & certamen

in aliquibus locis p̄m̄ctitur ex cōsuetudine ut erat olīm antiq̄
tpe in ciuitate neapol in carbonaria ut refert Bal. & ibi erat cā
pus in q̄ q̄libet poterat in pugna certare ut odiis ciuilibus satisfi
eretur tñ qz erat in detrimētū ciuitatē p. l. in bello. §. in ciuilibus
de captis fuit merito abolitū & deinde in dicto cāpo carbona
rie fuerūt instituta astriludia & torneamenta publica fieri cā le
ticie usq; in diē hodiernū de qbus Pe. de anca. facit mentōcz in
cōsilio suo. cc. lxxxv. ubi dicit de bello qd̄ fiebat Neapol. & per
usū ex cōsuetudine. & etiā fiebat rome ubi erat cāpus Marcius.
in q̄ erat securitas bellādī ut s̄ in alio. c. diximus.

**An in pugna causa leticie aliquis occidatur teneat
occidens.**

N si fiant duella cā publice leticie uel ob res principis p
spere gestas & aliqs occidat inter pugnātes puniat occi
dens dīc qz nō qñ cū licentia principis fit ut in. d. l. qua
actione. §. siqs ad. l. aquil. & xxiii. q. v. miles ubi occidens i bel
lo legitime autoritate sup̄ioris occidit secus si fiat siue autoritate
publica uel inter p̄sonas priuatas hoc duellū agētes qz punietur.
ut ibi & idē ubi ipi pugnātes uel astriludentes data opa uno ali
um occidisset qz puniet p̄m glo. in. d. §. qz nō ē ludus ubi crimī
na oriūtur. l. nā ludus. ff. eo. tī. & ideo dico qz si princeps mādāt
fieri astriludia in ciuitate & vnus militū ex ingenio aliū in ipis
astriludiis uel ex p̄posito occidat ut qz fieri fecit ferz lācie archi
miatū uel aliter cōpositū cū aliq̄ colirio qd̄ p̄foraret arma socy
& p̄pterea militē cū eodē pugnātē ex p̄posito occidat de capita
biē p̄ illā glo. nō. uel qz q̄ cū a tergo cucurrīt & occidit nā cū ex
p̄posito fecerit puniet. eo. tī. l. & si quacūq; circa prin. nā illici
ta ē milicia que fit ad obstētātē viriū cū nocumēto alterius.
xxiii. q. v. §. i. & manifestus excessus nō est licitus in bellis. p̄m
Inno. in. c. sicut. de iure iura. & qz animus z p̄positū distinguūt
maleficia. l. i. ff. de sicca. & ex. de p̄supq. c. sicut noxius & qz nō
gratia leticie uel ludī ad strenuitatē oñdendā fecit z idio inpu
nitū nō erit. l. ita uulneratus ad. l. aquil. etiā si duo ex cōuentōne
accesserint ad pugnādū & vnus aliū occiderit tenet itur qz talis
cōuentio est illicita. l. i. ut armoz usus. & ar. l. si vnus. §. pacta.

que de pactj. z qz nemo ē dñs mēbroz suoz suoz ut alteri ppriā
cōcedat offensā. ff. ad. aquil. liber. hō. & l. interdū. §. qui furez
d furtj. ubi Bar. idē si unus ex astriludētibus ex pposito dolo ul
culpa aliqūē ex inspiciētibus occīdat qz tenebit p illū tex. iūcta.
glo. z ēt si ex locū illū dputatū aliqūē ex uolētibz pugnare occi
drīt tenebit qz ex locū illū nō pmiēt p tex. ibi nō. qz ista duella
cū autoritate supioris līcita sunt & tollerātur p. l. i. & l. nemo d
specta. & l. ciuitabus in princ. de le. primo quod est uey dūmō
taliter fiant tales ludī qz sanguis ex pposito nō spargat & ppte
rea torueamēta sūt hodiē phibita. c. i. de tornemētis & ii. q. v.
monachiā ubi dicūt qz eis denegat sepultura & eucaristia si ibi
morianē nisi peniteant & ppterea in terris ecclesie nō debent p
miēt licet de iurē ciuili olim erāt pmissa p. l. solent de aleato &
de postula. l. i. §. bestias. & l. athletas in princ. de infami. inde dī
xit glo. in tī. de pace tenen. §. si miles rusticū qz talis pugna est
odiosa & displicet legi & nō pmiētēda nisi in cāibus a iure ex
pressis de quibus. j. & uide Petrū de anca. in cōsilio. cc. lxxxv.
An dominus possit i cā infidelitatis offerre pugnā
uasallo si mō possit pbare per testes. z an detur cam
pion in hoc casu

N si dñs impiguit uasallo infidelitatē ad puationē seu
di si nō potest pbare p testes possit ei offerre duellū uel
pugnā mediolanenses dicūt qz non. sed lōbardī dicūt qz
de infidelitate sit pugna ut in lōgobar. qualiter qs. l. qbuscūqz z
l. qeūqz. & l. seruus & l. si. & in. c. ii. de alie. seu. paterni. ubi hoc
est decisū iure feudoz qd in hoc imitatur ius lōgobar. ubi glo. q
fuit an dñs q uasallū cōmictentē felloniā ul infidelitatē possit
pugnā facere p cāpionē & inclināt qz debeat psonaliter pugnare
dñs nisi sit ecclesia pupillz uel comes in. d. l. si. & hoc seqtur etiā
albe. in. d. c. ii. qd ē regulare ex pte cōpellētis nō ex pte rei nisi i
quatuor casibus de pace tenen. c. ii. & c. si miles. & uide in pxi
mo. c. ubi uisū ē. z hoc tenet Andre. in. d. §. nō ē cōsuetudo ubi
dixit qz pugnabūt principales psone p se cāpionē nō dato z non
fuste uol lapide nisi appellatus eēt infirmus uel nimis iuuenis ul
senes. d. l. qbuscūqz & s. pxi. c. & si sint pares qz rusticz non
pugnabūt q militē. d. c. similes & fiet ista pugna cū armis militā

ribus quoniam inpetitum infidelitate. d. l. quicumque sed testes pugnant cum fustibus ut in lobar. de testi. §. si quis cum altero uideat in constituto. regni monachiam & in constituto de capio ubi de armis istorum & facit. xii. q. ii. liberti. & ex de postu. c. si uideat etiam uasallus qui arguit contra dominum infidelitatem uel culpam per quam priuat dominus proprietate feudi etiam offert pugnam domino secundum glo. Andre. & Bal. in. d. §. non est consuetudo & tenebitur tunc dominus personaliter pugnare arguendo a paritate rationis quia a pari iudicatur de forma fidei. in fi. secundum illam glo. nec isto casu dominus dabit capionem loco sui ut in. §. similes de pace tenen. quia a pari iudicatur licet uasallus non sit miles nec de genere militum ratione paritatis seruande inter eos put non. de lege coradi. §. ex eadem & sic ubi rissa inter alios non inter dominum et uasallum ratione maioritatis dabitur capio non tamen inter dominum & uasallum. d. §. non est ubi dixit Andre. expresse hoc licet uasallus non sit miles uel de genere militum quia non debet ad imparia iudicari de. l. Coradi. c. ex eadem. & c. si miles loquitur non in domino & uasallo qui eo ipso qui habet feudum nobile est nobilis quia per in feudationem habetur qualis nobilitas que dicitur paradoxum. c. i. quod dicat dux & ponit miles in. d. c. si miles per omni infeudato de feudo nobili & sic impator locuta. c. i. & sequenti et hoc tenet Andre. de yser. in. d. c. non est consuetudo quod tamen uidetur dux quod is qui est quasi nobilis ratione feudi. quod tenet a barone qui alias non esset natione nobilis nisi ratione feudi qui possit cum baroni milite pugnare quia uasallus est persona subdita & est in seruitute. ut in constituto regni probationum in glo. & in aliis glo. usu feudo rum & pugna debet fieri per similes. l. si. qualiter quod se defen. debet. & quia talis ignobilis licet ratione feudi quasi nobilis non est similis ei nec par eius & pugna debet fieri per similes. l. si. qualiter quod se defen. dz. nec rusticus est de genere militum ut in. d. §. si miles. & ideo miles dabit capionem sibi similem tamen hoc est ratione spailitatis et equalitatis seruande inter eos quia dominus dedit fidelitatem uasallo et uasallus domino que equalitas est causa ut principales pugnent quod non erit in alio casu nisi inter uasallum & dominum et hoc etiam sentit Andre. in. d. c. si miles et uide. j. in. c. pugna & uide. j. in. c. an subditus possit & in. c. an uasallus & in. c. quidam nobilis a natura tamen iste est casus specialis de subdito pugnare uolente ratione infidelitatis ut in dictis capitulis diximus.

**Quando puocatur ad pugnam ratione pditionis
ubi multa de prodicione.**

21

V o milites uenerunt ad uerba contumeliosa . ppter qd
vnus alteri dixit tu fuisti pditor dñi tui aliter repli,
cauit & tu es pditor regis deinde primus passus in
iuriam scribit alteri q intendit sibi substinere & de
fendere q non fuit proditor sed uult substinere q ipse est pro
ditor regis & iste qui puocatur replicat q illu q non potest pug
nare q pditor fuit & pditor a pugna repellit replicat istz. ego
uolo substinere q ego no fui pditor sed tu es proditor mo du
bitat qz dicit q proditor a pugna & dullo repellit . an isto casu
iste q allegat aliquem fuisse pditorē repellat a pugnado si sup hoc
pripaliter e qrela qz uult defendere . q hoc uerz no e milites di
cunt q si tu dicis q ego sum pditor sufficit respondere q tu me
tiris etia si sit cora principe uel sufficit dicere tu es ille q es pdi
tor & no erit locus pugne tn qn sup hoc uellet pugnare is q ap
pellatus fuerit pditor no potest repelli a pugna ea ratioe qz dicat
pditor ubi no eent testes uel sententia lata de pditoe qz licz alias
pditor a pugna repelleret tn ubi ipe uult se defendere p pugnaz
sup pditione & ondere se no fuisse pditorē . auditur sup hoc &
primo qz ei cui pdicio impingit maximu delictu imponit quia
pena afficit eu eiusqz honore fama & bona & in posteros exten
ditur pena . l. qsqz ad . l. iuli . ma . z . l. minime de religio . z de re
mili . l. pditores de questi . l. i . l. qz uel qz licitu e defendere hono
rem z fama sicut vita . ff . de manu . vin . l. iusta . in glo . q me . ca
l . isti quide . z dicit in sacra scriptura melius e nome bonu q di
uicie multe . vn dari debet defensio sup fama qz etia datur a iure
defensio sup ipa pditione comissa uel no comissa p pln . no . per
Bar . in constitutione ad reprimē . in prin . z per tota z in . l. qsqz
ad . l. iul . maies . Andre . de yier . in ti . q sint regalia in verbo co
mitionu crime lese maies . ubi dicit q in isto crimine appellat
z defensio datur na istud crime pdicionis q principē e capita
lissimu z simile sacrilegio . l. i . in prin . ad . l. iul . maie . qz dicit p
ditor dei qui est pditor priucip . xxiii . q . v . c . si apud . z . ii . q . vii
no potest . z puerbioz . viii . z . l . fi . C . de summa trini . z tn factis

legus auditur in defensionibus sicut hereticus. C. de hereti. l. manicheos cu si. Et facit qd habetur. in. l. c. sancim. quo tēpore miles. & in. d. c. i. ubi dicit qd miles prius est cōuincēdus de cul/ qd ab eo feudū aduocet & sic licet p̄ditor notorius uel cōdēpnatus de p̄dītōne nō possit pugnā facere rōe sue infamie qm aliud delictū sibi imponeretur ar. l. atheletas. §. si. de infam. in tex & glo. tñ si dicatur qd ē p̄ditor potest de hoc pugnare & se defendere nō esse p̄ditorē ar. iuriū p̄dictor. z facit qd bānitus qui nō debet audiri potest petere se restitui qd bānuz Bal. & Cy. in. l. ii. C. si pen. appell. z etiā excomunicat. auditur qd excomunicat. c. i. de rescrip. in. vi. & idē Bal. in. l. data opera. C. de accusat. ubi dicit qd bānitus auditur sup nullitatē bāni & si in hoc prelū succūberet nūq pugnaret qd delictū suū tūc efficit notoriū p sententiā & infamatur de p̄dītōne & tāq infamis repelleret ar. l. i. in prin. & §. nullus. ff. de infam. & l. ii. C. de digni. l. xii. qd infamis repellit ab omni dignitate & officio. ut ibi & etiā a testimonio de testi. l. iii. §. i. & quēadmo. testa apian. l. siqs ex lig/ natoribz & qd sepe de p̄dītōne accidit pugna cōuenit scire qd p̄ditor dicitur qui detegit dñm suū. l. si. d. dela. ubi habetur qd dicitur supplātato p̄palator z traditor ad interitū tendēs z Arch. xvi. dist. c. clericus & etiā p̄ditor ē qui p̄dit libertatē de re mili. l. i. qd cū vno. §. grauius. z qui sibi cōmissā exponit hostibus. xxii. q. v. de forma de re mili. l. p̄ditores. & qui secreta nūciat hostibz eo. ti. l. omne delictū. §. deſtores. & qui fulcit hostes rebus quibus indigēt. l. ii. que res espor. & l. qd cūq. ad. l. iul. maie. ubi de eo qd aliquē ducit insidias z qd patriā p̄dit. l. si. de afficiō tollen. l. minime de religio. & uerus p̄ditor est qd uadit ad hostes uel cōmictit qd maiestātē uel mictit lictēras uel nūciū in dā/ pñū dñi. & rei publice. l. si. in. si. & l. ii. & iii. ad. l. iul. maie. & d. §. expilatores & qd predā diuidit cū hostibz qd ff. de re mili. l. si/ qs & trāsfuga. de capti. in bello. §. transfuga. & ii. macha. c. x. z p̄ditor idē ē qd traditor. c. i. de eo qd interfecit fratrem dñi ubi dixit Andre. de eo qui occidit aliquē p̄dītōrie z sine diffidatōne qd ē p̄ditor & nō potest morari in curia principis uel dñi sui sine uerecūdia & p̄pterea feudo priuabitur & ideo potest dici qd qui cōmisit tale crimē p̄pter qd a curia principis repellitur qd nō

possit pugnare cū alio mundo milite rōe tal' infamie licz sint ali
e spēs pditionis que sunt priuate pditiones tñ in nostra questōe
debet aduertī q' si quis cōmisit crimē prodicionis & fuit a prīn
cipe restitutus q' is qui dīcet q' es pditionis malā cāz foueret q' p
restitutōz omnis macula ē abolita. l. indulgencia &. l. fide. sen.
passis z de re milī. l. nō omnis. §. abarbaris q' nec uocabulū pro
ditiōis habebit ar. de nupq. l. imperialis. §. ii. quia ptinceps de i
habili facit habilē. l. ii. de crimi. sacri. & de re iudi. l. quidā cōsu
lebat secus si dīceret tu fuisti proditor quia uerz dīcet ar. de in
iur. l. cū qui nocentē. & tūc bonā cām foueret p nō. p Andre. d
yfer. in ti. que fuit prima causa bene amicten. circa prīn. ubi de
hoc per ipm ideo qui uult pugnare debet attendere multum.
quomodo uerba sua pferat ut talē querelā cecipiat q' eā ratione
& iusticia fundet.

An deuictus in duello amplius admittatur in alijs pugnīs.

12

N si aliqs pugnauit in duello z succubuit q' fuit deuic
tus & se reddidit uel fuit lata sentenciā p presidentē in
duello q' eū possit deinde repellī ab alijs pugnīs uel duel
lis quas uellet facere in postez ex aliquibus nouis querelis alios
puocādo ad pugnā marciales milites & armigeri dicūt q' sic q'
infamat & in habilitat & ē reprobato rōe sue calūpnie q' defen
dere uoluit querelā calūpniosā & q' pūrus ex quo iurauit nō ca
lūpnie cā pugnare z se fouere iustā causā q' ex quo i iudicio pu
gne succubuit dīcit dei iuditō succubuisse. c. i. Deutro. nā iudex
dei vindex ē ad Roma. xiii. z sic iudicio dei iudex agit. tñ de
iure ciuili nō repellēt ita in distincte q' licet calūpniator sit qui
falsa crimina scienter intendit. l. i. ad turpill. z dīcit calūpnari
qs eo ipso qd nō pbat qd intendit. l. i. C. de aduo. diuer. iudi. &
de pena iudi. auten. nouo iure z de testi. l. iiii. §. idē diuus z nō
tus uel cōdēpnatus de calūpnia nō accusat. l. qui iuditō. ff. de ac
cusa. z. l. ii. ad turpill. z. l. pen. de puarita. ff. z de infam. l. athle
tas in fi. tñ hoc nō habet locū ubi qs suā psequeret iniuriā uel su
orū. d. l. qui iuditō & in casibus nōq' in l. atheletas. §. fi. de calū.

constitutum

z ideo in illis casibus licet esset semel deuictus pugnabit quod e-
quum videtur ne quis ex vna succubentia in postea possit in-
iuria lacerari impune & de hoc habetur in constitutione regni
sicilie que incipit summo periculo que possunt intelligi quando
semel deuictus prouocaret ad duellum secus si ab alio prouoca-
retur quia non posset refutari si prouocaretur ideo milites quan-
do aliquis in duello succubuit dant sententiam qd amplius pugna-
re non possit tamen distinguere debet qd si quidem facta fuit pu-
gna pro honore z fama conseruanda qd pugna tunc debet fieri ad
tucta oltranza & isto casu est reprobatus & nunquam pugnabit pro-
uocando secus si pugna facta fuit causa uoti uel ad uirum osten-
tatione uel causa amoris uel quia quis portabat signum pugnan-
di quia tunc poterit pluries pugnare sine rebroza. & ita marcia-
les aliqui distinguunt licet secus sit fm iura ciuilia quando pro-
uocaret alius pro iniuria sibi facta quia non debet ppter hoc p-
mitti impunitus per iura s dicta. z dicit constitutio regni sicilie
qd campio semel deuictus pro alio non admittitur ad pugnan-
dum tamen pro se sic z ratio fm Sene. quia nullum tutum esse
potest p sternata semel mente fm Andre. de yser. ibi uide. j.
in. c. vnus pugnauit.

An prouocator possit mutare querelam in conflictu licterarum.

13

Iles prouocauit alium militem ad pugnam seu duel-
lum super certa querela & fuerunt hinc inde araldi
cum licteris prouocatoriis z responsis destinati de-
inde in conflictu licterarum prouocator mutat que-
relam & aliud crimen obicit super quo uel qua asserit uelle pug-
nare Prouocatus dicit ego intendo respondere & satisfacere tibi
super prima querela ad quam sum prouocatus que est primo ui-
denda & expedienda ille persistit in sua mutatione an prouoca-
tus audiat dicendo & allegando uelle prius satisfacere prime
querelle milites & armigeri dicunt qd sic quia quod a principio fu-

it uoluntarium ex post facto efficitur necessarium. l. sicut de acq.
& ob. z ar. l. iiii. §. idem scribit de peculio & non debet conferri
in potestatem mei aduersarii id quod mecum habet agere. l. si
idem cum eodem. ubi glo. ampla. ff. de iniur. uocan. de eo q
certo loco. l. ii. in principio. & videtur casus in autentica qui se
mel. l. c. quomodo z quando index in uerbo necessaria habet us
q ad finem litem exercere iuncta glo. ii. in principio. ubi dicit
quin habeat necesse in ueteri querela persistere si tamen uellet
cumulare aliam querelam an possit tex. in. l. si. §. qui sepius. ff.
de ambige. aliter pro singulari q cumulatio locu n habet in de
lictis de quo in. l. si idem cum eodem de iur. o. iudi in. l. si plu
res de pactis. & in. l. quotiens. de verborum obligatio. per. An
ge. & quod no. Bar. in. l. si. §. quotiens & in. l. fraudati. de pub
lica. & in. l. ubi de soluq. & facit de adulte. l. capit. quinto. &
quod Bar. no. in. l. libellorum. de accusaq. z in. l. edita. de eden.
ubi distinctio doctorum tamen armigeri dicunt q non sit lo
cus cumulationi & obseruant q primo finiatur vna querela q
alia tamen non satis bene quia duella sunt odiosa. ut supra dixi
mus in principio & ideo sunt restringenda & non amplianda.
ar. l. ii. delibe. & post. & q potest expediri & fieri uno duello.
non debet in plura destrui quia frustra sit per plura quod po
test fieri per pauciora. l. amplio. §. in refutatoriis. de appell.
na qui binos lepores vna sectabitur hora uno qndocq. qndocq. ca
rebit utroq. nisi essent contraria uel diuersa & no esset eade de
fensio uel contrarietas induceretur per no. in. l. edita. actio. de
eden. & in. l. i. c. de furtj. cum similibus. tamen ego starem cum
opy militum quia in ista secunda querela posset non fouere iu
sticiam & in prima sic & ideo debet dicere renuncia prime
querelle & fatearis te ius non habere z deinde deliberabo & re
spondebo similiter etiam si in processu litterarum aliqua iniu
ria uel dedecus partis allegaretur posset offensus dicere in hoc
uolo tecum pugnare & defendere hoc esse falsum. & renuncio
prime querelle quando dubia esset.

An semel deuictus possit alios puocare i aliis causis

17

Nus pugnauit cum altero in duello amborum inito voluntate & coram iudice deputato a quo fuit deuictus & iudex prefectus duello lata sententia decreuit ipsum esse deuictum & captiuum vincens deinde uero in dies hic uictus alium militem ad pugnam puocat qui replicat semel deuictus fuisse iureque militari ab omni pugnandi facultate fuisse priuatus & exclusus modo quod iuris aliqui milites & armigeri dixerunt quod semel in duello deuictus amplius pugnare non potest. Et hoc triplici ratione. primo quia qui intrat in duellum seu in locum pugne iurat coram iudice pugne prefecto quod cum sua sine calumpnia defendet & quod iusticiam fouet credat unde iste deuictus & succubens presumit mala & iniustitiam fouisse querelam ex quo iudicio belli & deo teste iusticiam fouente succubuit ar. c. i. De iure. ubi omne iudicium est dei iudicium & sic tamquam calumpniator & perius & in iustam causam defendens perpetua est facultate pugnandi priuatus. & per hoc facit contra leges imperatoris & iuris consultorum quia calumpniator a iudicio iudicis repellit officio. ff. de bo. liber. l. qui cum maior. §. si. ff. de infam. l. athletas. §. calumpniator. ubi calumpniator dampnatus efficitur infamis & in. l. si cui crimen. §. idem. ff. de accusa. ubi calumpnia commissa in uno crimine ab accusatore ceterorum criminum accusatore repellit in accusando non defendendo commissam. l. is qui reus de pu. iudi. & nisi suam uel suorum persequatur iniuriam ut in 3 dictis iuribus & facit quia calumpniator dicitur trahere ius ad iniquum compendium. l. si. de. usucap. pro empto. & facit contra ius diuinum & contra bonam fidem. ff. de re. iur. l. bona fides. & quia molitur contra bonum & equum de verbo. obli. l. si seruum. §. sequitur in fi. & est perniciosum. ff. de dap. infec. l. qui editus. nam etiam tamquam periurus priuatur dignitate & beneficio. l. quociens de dignitate. z. l. i. & ii. de iure iura. ubi Bal. dicit quod propter periurium perduntur ecclesiastica beneficia & officia civilia. l. ii. §. nullus. de infam. & quis propter periurium est infamis. l. si quis maior de transac. & capitaliter puniatur in autem. ut non luxu quod naturam & amplius non admittit ad testimonium. l. lucio. ff. de infam. a deo quod si periurus redigatur ad frugem melioris uite non purgat periurium. ff. de re mili. l. qui cum

uno. §. ignominia quia non purgatur uicium contempe religionis
fm Bal. & Ange. in. d. l. iucius. & ideo tanquam calumpniator & p iu
rus secuta ipius iudic declaratione efficitur infamis & uera sit
sentencia militum q de cetero non pugnabit q tanquam infamis in or
dine militum repellit a dignitate honore & aliis. l. infamia de de
curio. tñ ista sentecia dura e q ut pluries dictum e iudicium tale
dubium e & ideo lombarda dixit q mitiga pena qñ sit pbatio per
duellum & etiam fm iura feudoz quata dura pena afficietur ut in
currat pena infamie & priuationis dignitatis militaris duz uide
tur. tñ ista intelligunt fm distinc. polita s in. c. an si aliquis pug
nauit in duello & succubuit. ubi lacius.

**An facta propulsatione iniurie uerbalis possit ueni
ri ad pugnam.**

15

Liquis uocauit aliquem lenouem nel pditionem & is cui talis
iniuria impingit dicat tu mentiris uel uerum non dicis aut
falsum dicis an sit locus pugne. aliqui milites dixerunt q
non q propulsata e illa iniuria p respotionem q mentis uel falsum di
xerit q ille remanet dismetitus p q facit q iste q primo dixit
iniuriam remanet iniuriatus q contra eum replicatum e q dixit fal
sum uel q mentitus e & fiet compensatio de una iniuria cum alia d
dolo. l. si duo. de excep. doli. l. apud celsum. §. marcellus. & solu
to matris. l. uero a uxore non tñ quo ad penam. ff. de compensac. l. si
ambo in principio & §. quociens & de dap. in fec. l. dampni. §. ini
micicias. nam ista uerba mentiris sigillant iniuriam etiam si di
cam mentiris salua reuerencia tua fm Dy. & Bar. in. l. pro here
de. §. si quis. ff. de acqui. heredi. hoc ideo q attenditur delinquere
di uoluntas & ideo intentaretur actio iniuriarum quia uidetur
habuisse animum iniuriandi per non. per Dy. & Cy. in. l. si non
conuicti & in. l. apud. §. conuictum de iniuri. dicitur autem men
tiri qui scienter falsum dicit de peric. here. l. qui interrogatus
ubi dicit Ange. referendo Innocen. in. c. si proponente de re
scriptis. q maius delictum est mentiri quam ueritatem tacere.
& quod notat ipse in. c. primo de crimine falsi tamen glo. in
l. que omnia de pcurator. dixit q si dicatur alicui q mentitur

nō est iniuria si in ueritate menciat & q Bal. dixit in .l. turpia d
le. primo z alibi dicit q mēciēs sifis ē furi. l. hereditatū. ff. ad. l.
fal. aut enī uey ē q ego sim leno ul pditor si tu me uocas leno
nē uel pditorē aio iniuriandi aut non est uerum & similiter tu
remanes penes uiros graues dīsmētītus & idē si dixerō q falsuz
dicis. ar. l. fi. C. de cōiuz rez aliena & C. d. diuersis rescrip. l. falso
& C. de trāsa. l. quīs in pbo falsuz tibi asserauit & C. d. excu.
tuto. l. i. de in ius uocan. l. ii. in fi. de cuic. l. si rem quā in prin.
de p. signi. aniculus. §. fi. idē si dixerō tu nō dicis uey de manu.
l. iiii. post prin. & l. i. i uerbo nō est uey. ff. de resin. ven. uel si dī
xero falsū ē. ff. iudi. solui. l. si seruus z sic pugne loc9 nō erit qz uī
deē illa iniuria uerbalis ppulsata p ista pba respōsiua & idē si fu
erit illata iniuria subdole ut nō sū ego fur qz etiā subdole ppul/
sari potest z debet fm Azo. in sūma de dolo dicēdo & ego non
suz latro nā ista etiā erit iniuria & ppulsatio subdole facta ar. d
le. ii. l. codicillis. §. matre. z. l. q q de postu. ubi de hoc in glo. z
ff. de fal. l. omnes. §. deinde & de ori. iur. l. ii. §. seruus aut sup/
plīcius qz turpi uerbo aures audiētū pollūtur. xxxiii. q. iiii. c. i eo.
& in autentica de resti. & ea q parit. §. unū in pbo erubescimus
sic & risu. etiā fit cōtumelia. v. q. iiii. in loco si tñ qs dixerit ego
sū ita bonus ut tu uel melior q tu nō erit locus pugne qz non est
iniuria. ar. v. q. vii. paulus. & c. qnto. & c. puto. & viii. q. ii. il/
lud. & c. qlis. & c. uereor. & nō viii. q. i. licet in glo. z de uete/
iur. enucle. l. i. §. omnib9 & ff. de p. ob. l. ubi aut. §. i. z qz potest
qs meliorari patet. ff. ad exhiben. l. penul. & ff. de do. l. aquil. &
idē si qs puocauerit aliū uerbo uel facto ad iniuriā & ille inu/
riatus fuerit illū puocatē nō erit locus pugne qz puocat9 nō te/
nebit iniuriare & licuit sibi iniuriarū fm spec. in ti. de actore.
in p. qd si uocaui z. l. i. in ar. §. cū arietes. ff. si qua paup z nō. ex
de offi. de le. c. suspiciōis & arg. de vi publi. l. quoniam multa
& ff. de bo. liberto. l. qui cum maior. §. si libertus. l. disti. c. siqs
ppostera. & apo. ad effe. vi. & uos nolite filios uestros ad iracun
diā puocare z facit d inoffi. testa. l. si filiā qz puniēda ē puocatō
xxii. q. v. c. ille q puocās ēt ē ifamis vi. q. i. ifames z dicit Cassi.
in li. uariay recepta iniuria qs icipit ifanire z ait Iero. ad Aug.
in te culpa sit q puocasti nō in me q tibi respondere compulsus

sum z in alia ep̃la dicit pacienter audias multo maior est puo-
cator nā licz contumeliā cōtumeliā repellere d̃ iustī. z iure. l. ut
vīm & male dicēti male dicere ar. ff. de cōdi. furti. l. siue. §. si. z
l. sequēti qui enī nō puocatur cōtumeliis ē p̃fecto ut X̃pus. xlv
dist. c. ep̃m. z Grego. in moralibz ait difficilīus ē irā tēperare q̃
miracula facere & dicit Titulius pugnādū ē interdū nō q̃ ue-
lis sed q̃ hostis cogit tñ cogitādū erit si ego q̃ puocatus su; a te
qui me appellas p̃ditorē replico q̃ tu es ille qui es p̃ditor & mē-
tirīs & q̃ es latro falsariū & leno uxoris si ratione huius exces-
sus licita eēt pugna sup̃ ista querela q̃ nō sūm latro falsariū leno
z puto q̃ sic rōe excessus p̃ nō in. l. i. vñ ui z in. l. ut uiz de iustī.
& iure.

An si iniuria impingatur que uera sit pos- sit ueniri ad pugnam;

16

N si aliq̃ impingerit alteri cōtumeliā que uera ē ut q̃
uocauit eū p̃ditorē spurīū uel furē uel aliud notoriū uī-
tū impulerit sit locū pugne si uelit iniuriatus pugnā
cū vocantj sup̃ tali cōtumelia que dicat uera ēe z nō falsa aliq̃ mī-
lites dixerunt q̃ si dixerit aio iniuriādī licere ad releuādū iniu-
riā pugnare quia si ego sū huiusmodi tu nō deb es mibi ad iniu-
riā in p̃perare tñ iste pugnabit q̃ ueritatē z q̃ iusticiā ergo iudex
nō debet indicere pugnā talē nisi iste iniuriatus dicat uolo p̃-
bare z defendere q̃ tu hoc dixisti ad meā iniuriā z cā me iniu-
riādī qd̃ facere nō debuisti z tūc uideret iusticiā fouere si erit p̃
pugnā p̃bandū iuriscōsulti dicūt q̃ iū tali rōe quia oportet pec-
cata nocentū fieri nota z manifesta. ff. de iniur. l. eū qui nocen-
tē in prin. z exponit nocens. i. peccās qui nocens ē. ff. de edic.
edic. l. qd̃ sit fugitiuus in principio z de penis. l. absentj. §. i. qd̃
est intelligendum quando in iudicio nota fecit peccata nocen-
tum quia nemo potest peccatum alterius notūz facere nisi in iu-
dicio. l. si. C. de p̃baq. nam nemo potest peccata nocentj nota fa-
cere ne ceteri polluant huiusmodi nō peccati. xlvī. s. illud. ii. q. i.
sicut. licz Cy. z alii in. d. l. eū q̃ nocētē dicāt q̃ si id expedit rei
publice notū ēe tūc siue p̃cedat ex uicio ei q̃ cui obicit siue a nā-
tura siue si ne ip̃ius uicio nō agit iniuriā. d. l. eū q̃ secus si non

expedit rei publice sciri quia tunc agit iniuriarum etiam si suo uicio
processit et tunc debet dici quod id non est uerum et ideo tunc fiet ista
distinctio in pugna quod si id expedit rei publice sciri non erit locus pu
gnae secus alias secundum di. dist. tunc alii dixerunt quod si quis nocet alio iniuriarum
infamauit quod tenet iniuriarum ar. l. illud de iniuriis. & l. i. c. de fa
mo libell. & quod tenet iniuriarum si quis quod obicit non probat. v. q. i. c. i
ii. & iii. tunc infamatio causa iusticie est in iudicio licita. ff. de iniuriis. l. q
rei & l. nam magistratibus & l. penult in fi. nisi sit persona uilis cui
dignitas fame non est iniuria ut. l. ii. ut. j. certum rps & xxiiii. q. i. ois
tunc si quis uocat aliquem cecum qui est ex suo delicto non tenet ar. d. l. eum
qui nam male me itus est. ff. de positi. l. bona fides secus si a natura
uel a fortuna hoc sit quia tenetur ar. l. i. quoniam imperator inter pu
pillos quod non licet accusare naturam. l. si. de libe. pte. & de p. signi.
queret aliquis Et facit leui. xix. non maledices surdo. et Iohannis. ix
quis peccauit hic an pntes & ideo si quis uocetur spurius qui sit di
cit iniuriari quod non est culpa sua. lvi. dist. nasci. & de incestu. nup. i
prin. & l. lege de natura libe. ubi tex. quod uicio laborat alieno. &
quod non. Andre. de yser. de pace iuramento firmada. §. iniuriam et ideo
spurius possit pugnam offerre dicendo quod uult sustinere quod male fe
cit uocando eum spurium ad sui iniuriam & etiam si quis uocaret meretricem
illam que fuit & modo non est an uocari possit ad pugnam puocari per ali
quem consanguineum mulieris facit quod sic ar. in. l. impialis. §. i. c. de
nup. ibi neque uocabulum inhonestum & in glo. quod non est dicendum. &
c. de ferii. l. anulo. tunc matrimonium subsequutum & auctoritas prin
cipis ibi tollat omnem maculam spurio & in. c. tanta qui filii. & de
adulte. l. si. uero. §. plane. & §. sequenti in glo. tunc inordinum facit quod
ille non teneat quod licet sit turpitudine intermissa non est abolita de ri
tu. nup. l. palam. §. i. licet dicta. l. si uxor faciat quod sit abolita in. §.
penult. tunc quod non sit abolita facit ar. l. humile de iniuriis. ubi que ali
as preuit mercimonis dicit humilis. i. uilis. & facit ad predicta
quod habetur. ff. quod quisque iur. l. si. ubi de eo qui impinguit testi. de
licta ex quibus cum casus acciderit poterit iudicari an sit locus pu
gne quod bellum iudiciale & prelium capestre quod sit cum armis equant
argu. c. i. in principio quibus modis feudum amittatur & in. c.
i. in glo. de forma fidelitatis. & que sit prima causa beneficii
amittende. §. sed & si delator. ubi uasallus tenetur iuuare.

dñm in bello cepestri qđ fit cū inimicis & etiā in bello iudicia
li uide in tabula vulgari ubi melius concluditur.

Quando puocādus latitat ut nō puocetur qđ tunc agendum.

17

Liquis uult puocare ad pugnam uel ad singulare cer-
tamen alium in casibus a iure uel cōsuetudine pmissis.
ut sup tactū fuit & puocādus p̄sentiens hoc latitat ut sibi nō fi-
at ambasiata qđ agēdū erit dic qđ obtenta licentia a dño uel a pri-
cipe territori qđ sine eius licentia talis ambasiata de pugnādo fi-
eri nō poterit ar. l. i. de gladiato. & sentit Bal. in. c. i. de pace te-
nen. debet primo requi in domicilio sue p̄prie habitationis.
ar. in. l. iiii. §. pretor ait. ff. de noui op̄is. nupq. uel ad ip̄ a domū
licteras illas affigi ut ad eius pueniat noticiā ut ibi dicit tex. z p
nō. per Andre. de yser. in tē. de mili. uaxa. q. cōtumax ē & In-
no. in. c. si aduersarius de eo q. mictit in possē cā rei seruāde & i
autentica qua i puincia. C. ubi. de crim. agi. oportet. & qđ nō.
in. l. i. & in. l. aut q. aliter q. ui aut elaz uel eo perseverante in sua
latitatōne tunc requirēdus esset uoce p̄conia p araldū publicum
cū licentia sup̄ioris ar. p. nō. p. Cy. in. l. si accusatoribus. C. de ac-
cusa. uel p edictū ut nō. in. l. si qđ id qđ de iurisdictione o iudī.
& in. l. cōtumacia. de re. iudī. uel si eēt curialis principis puoca-
bit curia ip̄ius principis in qua deseruīret uel in qua cōuersat co-
rā magnatibus & nobilibus illius curie uel teatris publicis in q
bus solet cōuersari aut in cōmeatu principis seu sup̄ioris ar. nō. i
e. ex tuay de de. nō residen. z in. c. qm̄ ut lit. qđ contj. z Andre.
in. c. i. de milite uasallo q. cōtumax est z decisione rote. lxxviii
ubi dicit qđ sufficit citare bñficiū in loco bñficii in quo tenetur.
residentiā facere qui locus tūc erit loco domicilii tñ princeps ter-
ritorii q est catholicus nō tenet dare istā licentiā pugnādī nu ha-
bet in. d. c. c. i. d. pace tenen. z s tactū ē i qōne si duella sūt licita

18

Quando puocādus nihil respōdet lris puocatoriis.

Iles uel nobil puocat ad duellū a milite uel nobili p li-
cteras uel ābasiatā sup talī qrela q eligat arma z locū pu-
gne iux morē q vult substinē hoc eē uey ex cā hōrez

& famā illius cōcernent] asserendo ipsū esse p̄dītore uel uenisset
q̄ fidē suā uel q̄ eū turpitudinē opponētis affirmās uelle p̄ pugnaz
p̄bare q̄ tacēz z enitet ābasiatā z nibil replicat nec acceptat req̄si
tōez nec aliter honorē suū tuet aut defēdit p̄uocās rescribit ille
subterfugit. itēz p̄uocator nō respōdet & honorē suū non defen
dit sed pugnā renitet sine cā dubitatū est. an p̄uocatus p̄cedere
poterit q̄ eū ad aliqua remedia aliq̄ nobiles & rei militares exp̄
tī dixerunt q̄ pōt tūc arma illius p̄uocati & contumacis reuol
uere alii q̄ potest uexilla eius siqua habet nobilis p̄uocatus per
terrā trāsinare. alii dixerūt q̄ potest ip̄m de pingere & sic depic
tū deferre. alii q̄ ip̄e p̄uocans potest indicere locum & diēz du
elli & arma eligere que p̄uocatus eligere potuisset & in loco &
diē corā illo iudice se conferre & eodē nō cōpente ip̄m uoce pre
conia bāniri facere & petere a iudice ip̄m p̄ cōfesso haberi z p̄
rebrogato taliter q̄ nō possit āplius cū aliquo p̄ugnare. nā mili
ciā defētuos nec pro re publica morte recusatuos. uel. ii. de re
mili. c. vii. & liuius de sc̄do bello puni. li. ii. unde presūptio erit
q̄ istū militē qui suā causā denegat defendere cū p̄pria uirtute.
& cū armis in quibus uersatur uel q̄ habeat cōscientiā lesā uel q̄
sit ad pugnā inhabilis z dicit Hieronī. ad egrotūz a fortissimo
milite semper querēda occasio qua uirtus emtescat excussa ama
tori enī p̄miorū ornamenta sunt uulnera ego dico q̄ iste mi
les p̄uocatus ad duellū poterit recusādo dicere duella p̄hibita
sunt iure diuino z humano. & p̄ iura ciuilia nolo. esse homici
da nec arma mouere q̄ p̄hibicionē legis & mei superioris. si ius
habes corā p̄prio iudice uia iuris & non armorū p̄sequere quia
ego alienus sum ab eo q̄ tu dicis z te nō cognosco. z refert Frō
tīnus in stratagematibz mariū teotonico bello. teotonico p̄uo
canti dixisset. si cupidus mortī esset posse eum laqueo uitā finire
& Pultracq̄ in uita Marci. Anthonij ait. vocabat Anthonius
Augustū ad singulare certamen. qui respondit satis multas An
tonio ad interitū uias patere & fertur seipm affricanū dixisset
cum quidam parum pugnacem eum diceret imperatorē me ma
ter nō pugnatorē genuit sicq̄ sequēdo exēpla ueterū pōt erutari
pugna. tñ iusta modernorū z ātiquorū militū morez q̄ denegat

Fluere nō potest

fame & honori proprio satisficere iure belli habebitur pro infame & pro uili & codardo apud alios nobiles strenuos pugiles, et milites, & primo argumento. l. omne delictum in prin. in. jo. sed caligatur. ff. de re mili. ubi miles qui simulat languorem ut non pugnet punitur. ubi glo. de germaldo milite qui dissimulabat ut non decertaret & habetur ut desertor. Secundo faciunt que non per docto. Bar. & Bal. in. l. i. c. unde ui. & in. l. ut uim. de iusti. & iure. ubi dicunt quod nobili insultato uel puocato est uituperium fugere. quia fugaturus esse est iniuria. ut dicit ibi Bar. & in. l. Item apud. §. i. de iniur. pro qua propulsanda debet resistere. si ergo nobilis fugiat propulsionem sui honoris afficitur iniuria. & fa. d. l. omne delictum. in. jo. qui in acie. ubi fuga dampnatur in milite armate milicie. nam isti tales milites uel nobiles qui ex utilitate ignauia & secordia denegant defendere honorem proprium inter comilitones & alios nobiles reputantur uiles et uilissimi per non. in. d. l. i. unde ui. & in. l. ut uim. de iusticia & iure ubi militi uel nobili puocato uel insultato dedecus est fugere & propterea obscuri et in officio militari apud strenuos & militares habentur pro infamibus & pro inutilibus ad militiam & defensionem reipublice ad quam iuramento astringuntur. qui ex cau. maio. l. penult. in glo. nam propter uituperium miles uiuus dicitur mortuus. glo. insti. de excu. tuto. §. sed si in bello et econtra mortuus in bello dicitur per gloriam uiuere ut ibi per tex. ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione que prestant argumentum quod miles sine causa ex utilitate sua diffugiens duellum causa sui honoris conseruandi cum uituperio dicitur uiuere. ar. l. i. §. si. de qtabu. & de dona. inter uirum & uxo. l. cum hic status. §. donator ubi seruus uiuit & tamen pro mortuo reputatur. quia in omni dignitate & officio infamia est abhominanda. l. infamia. c. de decur. nam acetelej & pugnatore qui uictorias habebant coronabantur. l. i. c. de atelej. h. x. ergo sequitur quod uituperium est militi uel nobili cuius officium est bellandi uel pro re publica uel pro suo honore sine causa iusta subterfugere defensionem honoris proprii. quia propter hoc inter nobiles & comilitones uiles reputantur sicut quilibet infamis defacto qui apud honestos & graues reputatur uilis. ff. de uar. cogni. l. penult. §. i. a grio

ubi infamia est lese dignitatis status legibus aut moribus repro-
batus. est enim moribus militum & nobilium hoc reprobatur
ut quis pro defensione sui honoris cum vilitate renuat famam
& honorē suum armis defendere cum propter hoc decoloretur. ar.
de epis. & cle. l. eum qui in prin. cum ipsa infamia mortis equi-
paretur. ff. de manu vin. l. iux in prin. nam in omni genere ho-
minū infamis non dicitur persona integra. l. iiii. ff. de popu. acti.
& sic iste nobilis uel miles ignominia propter hoc pacietur & eq-
parabitur militi misso cum ignominia. ff. de infami. l. ii. in pa.
ubi milites caligati. i. uiles & obscuri ab exercitu dimittuntur
propter uilitatem nam ignominiosus & infamis idem sunt. ff.
de arbi. l. parui in prin. & tales infames qui sine noie dicuntur
non uidentur esse in rerum natura. ex de. p. significati. c. iiii. et
propter ignominia & infamiam quis fingitur mortuus. ff. de q-
tabu. l. i. §. si. & no. insti. de excu. tuto. post prin. nam apud ui-
ros grauiore infamie obprobria q̄ mortis vulnera sunt egip.
de bello iudaico libro quinto. & Tullius. ii. de tuscula. nil pe-
ius uideri potest dedecore flagicio turpitudine que ut effugias
appetendus est dolor causat enim propterea quedam uilitas in no-
bili uel in milite quasi a iure gentium ipsorum nobilium & mili-
tum q̄ illi qui sunt in dignitate uel milicia debent esse ab om-
ni infamia remoti. in auten. de testi. §. sancimus. & ad l. iul. re-
pe. l. eadem. §. i. & l. si. de albo scriben. & l. nec quis de digni. et
ideo isti tamq̄ uiles persone nequeunt esse ubi est princeps. ff. de
infa. l. ii. §. ignominie. & no. in l. ii. in fi. glo. C. de digni. l. xii.
& sic isti erunt repellendi & repulsandi a pugna aliorum nobilium
tamq̄ uiles & eorum honoris pdigi q̄ qui famam suam negligit
crudelis est per iam dicta. & ar. ex de excessi. prelado. c. inter di-
lectos. & d. l. ii. de digni. in p. honestorum. ubi infamia facti re-
pellit a dignitate aliq̄. & ar. de priuile. eorum qui sacri pala-
ti. l. i. in p. inculcata. & ar. in auten. de testi. §. sancimus. ubi re-
pellitur testis ignobilis & obscurus vel etiam dici potest q̄ sit
presumptio q̄ eum qui habeat conscientiam lesam de eo pro quo
ad singulare certamen prouocat ex quo pugnam non acceptat nec
refert illum mentiri & falsum dicere. ar. de iureiur. l. manifeste
turpitudinis. & ar. c. si post prestitum de confes. in vi. cum ibi

nō. licet in contrariū faciat tex. & g'lo. ff. de interro. actj. l. d' eta
 te. §. qui tacuit. ubi tex. dicit q' tacens prouocatus uidetur con
 temnere illum & glo. dicit de xpo qui non rñdebat pilato ut
 mītaretur non ut cōtempneret. licet a'ias dicat q' calidissimus
 est qui iniuriā dissimulat. l. i. ff. de dolo. in. p. deseruiunt. ubi
 glo. dicit de Salomone. vnde concludo q' iste inter armigeros
 et nobiles iure belli erit infamia facti notatus tamq' uilis z cō
 sciū z fame z honoris sui pdigus & inter milites armate mi
 licie reputabit capellaczo z stabit in curia domini sui cum mo
 dico honore z cum nulla reputatione. z refert lūius. vii. ab ur
 be condita q' titus mallus filius consulis romani ad duellū pro
 uocatus per tusculanum inimicum utroq' exercitu uicino astā
 te motus ire prouocationis z uerecundia nō recusandi tale bel
 lum statim condescendit ad bellum illumq' deuicit z uidimus
 in diebus nrīs p'pterea multos deferri depictos in scutis z i co
 pertis equoz z etiam in clauda equi z sub eius uentre

Quando armiger prouocat ad duellum unum do ctorem uel philosophum.

19

Rmipotens miles uel alius nobilis prouocat ad pugna
 aliquem in armis nō uersatum doctorem uel philoso
 phum an si prouocatus nō accipiat pugna sit dedecore
 & uituperio notatus. dic q' non. ar. c. i. de pace tene. a cōtrario
 sensu ubi miles debet prouocare milite ad pugnam z non mi
 les non prouocat milite q' tractant fabrilia fabri s'm philoso.
 primo ecti. z Bal. ibi nam sicut indecor z indecens esset q' do
 ctor aut philosophus niteret contra milite armate milicie dis
 putando z conferendo legibus aut auctoritatibus uelle aliquid
 probare sic esse uel non ita esse. Ita etiam esset indecens militi
 uelle probare per pugna z cum armis q' doctorem in exercita
 tum in armis z cōn personam imbecillē. qz ut. s. scriptū est eq
 litas armorum requirit in duello z etiam membroz ut si unus
 habeat unum oculum alter debeat aliū claudere sicq' potius ter
 deret ad dedecus armigeri uel militis prouocantis doctorez ad
 duellū qz cum uiro imbecillē nudo z inermi pugnare uideret.

De doctora

quem si uinceret non cederet ad ipsius gloriam sed ad dedecus. ar.
l. i. de acleleq. ubi acleleq. qui uincit corruptis emulis gloriam
uictorie non meretur. & fa. glo. in. l. i. §. exactis de ori. iur. ubi di-
cit q. romani adhibuerunt stultum ut disputaret cum greco pru-
dente sup legibus ut si grecus uinceret esset derisus q. stultum de-
uicisset. & fa. qd dicit de rege Saul q. mandauit se occidi cum fu-
isset percussus a muliere ne diceret a femina se occisum. ut ha-
betur. ii. regum. i. c. & uictoria q. talem q. lita turpis esset q. in
exercitatus in armis mulier uidet fm Tul. ii. de tuscu. & sic di-
ceretur prouocasse nudum & inermem ac inbecillum ad pugnam de
quo prouocans non cum honore sed cum dedecore remaneret quo
casu q. arma sunt ad electionem prouocati ex consuetudine & etiam
fm consuetudinem regni sicilie q. statuit ut si eques prouocet pedi-
tem ad pugnam debet pugnare pedes & cum armis peditum et non
equitum. sicq. dicere poterit philosophus uel doctor prouocatus
ab armigero eligo pugnare tecum cum uno libro in manu & tu
cum alio libro q. talia sunt arma mea. ar. d. constitutionis & ego
eligo locum in conventu uel in collegio doctorum uel philosopho-
rum q. similiter locus est ad electionem prouocati. ar. l. aduocati.
C. de aduo. diuer. iudi. ubi legum professores in suis aduocationi-
bus nituntur legibus sicut armigeri coraciis & leges sunt eorum ar-
ma sicut lacrimae & orationes sunt arma clericorum ut dicit sacra
scriptura & sic euadet pugnam cruentam cum aliquo colore honesti.
etiam doctor euadere poterit pugnam dicendo tu me prouocas ad
pugnam p. tali causa ego uolo probare p. testes & probationes ue-
ras q. ego sum innocens ab eo qd mihi impingis & q. hoc est fal-
sum & non uerum & q. tu non foues iusticiam in tali querela & q. me
iniuste diffamas & citare ipsum sup diffamatione ut pponat &
agat alias q. sibi silentium imponat. p. l. diffamari d. inge. manu.

**An qui pugnavit alibi cum aliquo in duello reuer-
sus possit in patria puniri.**

20

Non subditus q. pugnavit in duello cum aliquo vasallo do-
mini sui ex iurisdictione illius domini & occidit illum pos-
sit cum revertitur a domino suo puniri. videtur q. sic q. qui

aliū occidit in duello uerus est homicida. tex iuncta glo. in. c. i. de de. pugna. in duello. & duella sunt omni iure prohibita ut dictum est in prin. ergo non pnt contra iura p. nicti per aliquē dñm temporalē contra precepta ecclesie que phibuit in. c. i. de purga. vulga. & in. d. c. i. cum ibi al. & q̄ puniant est casus in c. de torne. z in. c. i. de delictj puero. & in. l. nam ludus. z. l. itē mela. ad. l. aquī. per nō. Bar. z Bal. in. l. cunctos populos ubi late dicunt q̄ pro delicto cōmissō ex territorium dñi per subditum pōt accusari z puniri subditus in loco domicilii uel originis. tamen in contrariū facit q̄ in factis priuatorū non attenditur territorium sed tm̄ an aliqd sit prohibitū uel permissum. l. nō solum. §. qui testō. d. excu. tuto. & est tex. in. l. iij. §. transfuga. de sicca. z per nō. in auten. Item nulla cōmunitas. C. d. sacro san. per Bal. ubi bānitus de bononia non pdidit testamti facti onem mutin. vñ cum duella sint pmissa de iure gentiū belloz ut. s. est tactum in prin. dico q̄ si istud duellū fuit initum in ipsos auctoritate z licētia presidentis in territorio hoc p. nictē tis & licitum faciētis & iuxta morē & ex causis ex quibus duella permittunt q̄ nō poterit puniri. ar. l. grachus. de adultj. & q̄ istud bellū indictuz auctoritate pncipis in suo territorio & dixit Bal. in. l. is penes. C. d. possi. q̄ duellum qd̄ generalis cōsuetudo permittit nō est illicitū. al. insti. de here. que ab inte. §. p. contrariū. & ideo videt̄ impunitū. per nō. p. Bal. in. l. oēs. C. si contra ius uel uti. publi. & in. l. rescripta. C. de p. cibus impa. offe. ubi dixit q̄ pōt fieri per statutū q̄ quis possit impune offendī. & p. tex. in. l. i. de gladiā. & in. l. i. C. ut armoz usus. ubi dicitur q̄ duella pnt̄ indici per pncipē ciuitatis. unde cum tale homicidium sit impunitū in loco illo in quo fuit cōmissum et ratiōe publici duelli non poterit puniri in eius domicilio uel in loco originis per. s. dicta. & istam questionē disputauit latius angelus de p. sio padue z tenet per infinita iura per ipsuz inducta q̄ non pōt puniri in foro cōtentioso tamq̄ hoicida q̄ excusatur ratione consuetudinis & ppter permissum superiorū in loco ubi pugna facta est. que questio incipit duo milites gallici ubi uide copiose

Quando prouocatus impeditur per ipsius domi-
um ut non pugnet.

21

N si prouocatus ad duellū sit subditus dño temporali
& impediatur per eius superiorē q non respōdeat puo-
canti & q non pugnet cum illo q eius psona est stre-
nua z necessaria dño suo possit ex ista causa excusari adeo q p-
cedi non ualeat q eum per puocantē ad aliquē actum infamie
note uel bānitionis. uidet q non q prius fuit data opa bellis
& postea iuribus. l. post liminiū. §. filius. de captiuis. & insti. in
prohemio. & pū fuit libertas q subiectio. l. ex hoc iure gentiū
de iusti. z iure. si ergo prius bella fuerint instituta q pcepta iurē
ergo non pōt impediri ne pugnet ratioe superioritatis inducte
a iure ciuili qd fuit posterius. Item q uasallus nō tenetur dño
nisi in calibus sex. ut nō. Spec. in ti. de feu. & constitutio regni
sicilie & q uasallus pū obligatus est defendere famā z honorē
suum q dñm suū. ar. l. preses. de serui. z aq. & qd late scribitur
in summa feu. in titulo quibus modis feudum amittatur ubi
uasallus non tenetur domino suo in hiis que sunt cō eiusde-
z uasalli honorē z decus. nec tenet dñm iuuare q seipsum. In cō-
trarium fa. q per prius q obligatur dño suo q aduersario auc-
toritate Petri dicētis in epistola sua subditi estote pncipibus et
ducibus tāq a deo missis. & in. c. soliti. de maio. z obe. & in. c.
ois aia. de censu. z fa. q interest dñi habere suum militē strenu-
um. fm Andre. de yser. in ti. qui. mo. feu. amitta. in. p. prodi-
torie. nam ex quo est obligatus pōri dño suo tenebit potius pa-
tere mandati ipsius q diffidationi aduersarii q in eo nulluz ius
habet. ar. l. q pupillū. §. q ad maius. ff. de re iudi. nam rōe insig-
nis artificii uel strenuitatis quam qd habet pnceps indulget ali-
cui penā. per tex. singularem in. l. ad bestias. ff. d. penis. & fa. ff.
de excu. tuto. l. sed reprobari. §. amplius. ubi rōe excellentis in-
genii indulget immunitas q ius. nā dñs ius habet in uasallo sicut
patronus in psonaz liberti. ut dicūt glo. usuū feu. z uasallus pu-
gnare z nō pugnare tenet cū dño placuit ut nō. Andre. d. yser.
in ti. qui. mo. feu. amit. circa pn. z in. c. i. hic. finis lex. & sic si
persona uasalli esset necessaria dño pōt dñs eū phibere a pugna

particulari. z p nō. in tī. que sit prima causa beneficij amicten.
 & sic si dñs eius q indigeret vasallo ppter aliquā singulārē stre
 nuītatem eius in bello pōt prohibere euz ne pugnet z exponat
 uitam suam mortis pīculo sicut etiā iusiurandū remittit. ff. ad
 muni. l. si. & qz dñs habet priorē obligatiōē. ar. l. in opis loca.
 que habēt locū in uasallo rōe feudi qui iurasset esse cum dño in
 prelio z dño imīncret necessitas. qz tenetur dño satisfacci ē tñ si
 nita necessitate dñi tenebit satisfaccere puocanti qsi impedimto
 cessante. ar. l. ii. si qs cau. quod est ueruz nisi ista excusatio sit p
 curata ul' ficta qz eum non excusat. ar. l. oē defectū. in. §. explo
 ratores. in. §. sed calligatus. d re milī. ubi miles qui metu hosti
 um languorē simulauit punit. & per. l. i. ii. z. iii. cum sequē. ff.
 qui ex cau maio. z bonus tex. in. l. ii. in fi. ff. si qs cau. & per ea
 que habes. i. in. c. qro deuictus in duello. & uide in. c. an qñ. z
 in. c. an milites ul' alius. & in. c. an miles uel nobilis. in li. de ca
 ptis in duello z relaxatis ad fidē z iura ibi alf. ubi de hoc si ua
 fallus tenet parere domino suo prius q victori

**An puocator possit artari p pprum iudicē ut ali
 os non prouocet.**

227.

N existens ex territorij z iurisdictionē loci originis
 uel pprū domiciliū z puocans aliquē existentē in alio
 loco ad duellū possit artari p iudicē loci ubi stat q nō
 prouocet illū ad duellū z q nō pugnet cum illo prouocato dic
 q sic qz prouocator punit ex quo ipse puocans deliquit. xxii.
 q. v. ille. z. xxv. dis. §. alias. nec habet actiōē iniuriarū puocās
 & est infamis vi. q. i. infamis. z prouocās debet puniri qz gra
 uius puocato delinqt. lv. dis. c. si in fi. & fa. xxiiii. q. i. cepit. et
 q. iii. dñs. z ar. de bo. liber. l. qui cum maior. §. si libertus. z de
 in offi. tes. l. si filiā. z l. i. in fi. de libe. exhi. z qd nō. in. l. i. §. cū
 arietes si q paup. tñ grūm puto p nō. per Bar. in. l. nō solū. §. si
 quis mandato. ff. mandati. z in. l. si ut pponit. ff. d fideiū. z in
 l. libelloz. de accu. ubi tenet Bar. q si qs mādauit fieri hoīcidij
 florentie q nō punit in loco mādati sed in loco delicti commissi
 rōe mandati. licet do. ant. in. c. licet de fo. cōpe. teneat grū per
 nō. per Cj. in. d. l. i. c. vbi de crimī. vbi de sagitant in alieno

territorio q̄ puniūt in loco ubi delictum est commissum z nō in loco ex quo sagictam emisit. de q̄ etiā Bar. in. d. l. libelloz lacius. ubi impugnat nō. p. Cy. in. d. l. ubi de crimi. nō obstant p̄ma argum̄ta. qz puocator puniūt delicto commissio nō tñ dicit in dictis iuribus q̄ puniāt in loco a q̄ puocatiois licteras mictit & ad p̄dicta fa. l. ḡxisse. de acti. z ob. & q̄ p̄ eam dicitur in. l. heres absens de iudic̄.

Si armigeri unius exercitus possint singularit̄ pugnare cū armigeris alterius exercitus sine licētia ducis

23

N armigeri uel subditi aut stipendarii alicuius p̄ncipis regis uel ducis belli existētis in castris possint pugnare in quello cū aliis armigeris inimicorū sine licētia ducis exercitus eorū p̄ncipis eorū. dicit q̄ nō qz ipsi armigeri uel stipendarii sunt obligati quousq̄ sunt ad stipendia ad fidelitatē z obedientiam. Et etiā subditi & p̄hibent mictere nuntiū uel l̄ras hostibus sine licētia. l. i. in fi. ff. ad. l. iul. maie. qn̄ imo. etiā crimine maiestatis tenet q̄ exercitū deseruit uel puatus ad hostes p̄fugit. l. i. ff. ad. l. iul. maie. & de re mil. l. p̄ditores. & de cap. l. p̄gliminā. & trāsfuge. vel q̄ sine iussu p̄ncipis bellū gesserit. d. l. iii. ad. l. q̄ miles delinq̄re d̄r s̄sēx castra fuerit euagatus. l. desertorem. & emanfor. de re mil. uel q̄ agmen excessit uel fossam trāsiuerit. d. l. desertorē. & in bello. ubi d̄r q̄ milites in castris existentes debēt obedientiā duci eorū z nihil sine licētia agāt. etiā si res p̄spere fiant qz miles rōe inobedientie puniūt. ea. l. desertorem. & emanfor. p̄. p̄fidis. z iō nullatenus sine licētia ducis belli pugnabit euz hostibus qz subditi nō possunt uti armis inscio p̄ncipe. l. i. ff. ut armo. usus. & glo. in. l. ex hoc iure gentiū. de iusti. z iure dixit q̄ d̄z bellū fieri auctoritate sup̄ioris uel legis scripte. & in. l. hostes de cap. & Inno. in. c. olim. de resti. spo. z Lūius p̄o bello punico describit q̄ milites in castris singulari certamine nō depugnabāt cū inimicis p̄p̄i romani sine licētia consulis. ut ipse scribit de asellio roāno puocato a Tubelio taurēo cāpano. q̄ iniussu consulis noluit cū illo pugnare. & idē scribit de tito quincio crispino romano egte qui iniussu cōsulis romani noluit puocatus pugnare euz badio cāpano inimico p̄p̄i romani z idē de gallo magnitudie insigni puocāte titū mal

lum q in cōsulis scissitatus uoluntatē pugnare distulit. Idez de
tito mallio a gallo fortissimo puocato q sine iussu cōsulis nolu
it depugnare. z sic exqrenda est supioris licētia ut nemo milir
tum singulariter pugnet in castris.

De subdito puocante superiorē qui eum offendit.

24

N subditus possit puocare suū superiorē ad duelluz si
eū offendat dic q nō. sed dz adire aliū supiorē si extat
& de eo qrelam pponere. xvi. q. vii. c. si is d iur patr.
c. nullus. uel apud ep̄m. in autē. ut disse. iudi. §. si tñ. vel dz resi
stere qz sibi licita ē defensio. l. ut uim. d iusti. z iure. z in. c. i. d
mili. uasa. ubi dr q si dñs militi uasallo iusticiā facere noluerit
uasallus poterit dñm disrobare. & qz spoliatus a iudice restitu
itur. iii. q. i. in sūma. & pbat vii. q. i. p̄sentū. ubi hoc nō. arch.
licet glo. ibi dicat q p̄sumit p factis a iudice qd est uerū in iu
dicio. ar. c. conqrentis. de resti. spo. nā etiā p̄sona puata uel dñs
non pōt bellū mouere q aliū habentē supiorem nisi p̄us req̄sito
cius supiore ut iusticiā faciat d tali subdito q denegata pōt bel
lum mouere. fm Inno. in. c. dilecto. de appel. z si mouet p̄pria
auctoritate erit iniustū bellū etiā si eum p̄mo diffamauerit q ca
su iusta erit defensio. p. l. i. z. ii. c. ut armo. usus. & in auten. de
man p̄n. xxiii. q. ii. c. ii. z tales incidunt in crimē lese maie. ius
ius sibi dicendo. l. iii. ad. l. iul. maie. z cano. in. c. olim. de resti.
spo. etiā si mouens bellū foueret iusticiā. & idē si is q quē bellū
mouet nō hz superiorē z sit patus iuri stare coraz arbitris qz nō
dz sibi moueri bellū qz belli mocio est necessitat. xxi. q. i. mi
litare qz iō bellamus ut in pace uiuamus. & ubi non h̄ret supio
rē z nollet iuri stare dz d honestate añ bellū req̄ri nō de simo.
in. c. l3 eli. z poterit tunc res eius capere. l. i. c. qñ l3 sine iudice. z
cano. in. d. c. oliz. & Inno in. c. i. d pace z treu. ubi dicit q isto
casu licet aduersarium dep̄dari & si p̄ qñ supior denegat iusti
ciam ut in ti. de inuestitu. quam ticius accepit. §. si. & idēo pu
to q hoc casu quando superior offendens subditum non habe
ret aliū superiorem & nollet iuri stare q si iste subditus esset
nobilis uel miles q poterit dominum ad duellum prouocare
ne iniuste opprimatur subditus. ar. iurium predictorum. tamē
hoc casu an teneat dñs pugnare cum subdito uel audiat dando

campionem ydoneū & parē subdito uide. s. ubi de cāpionibus
trāctauim⁹ z uide in. c. an si dñs impingit uasallo. z. j. pxiō. c.

**An subditus ratione adulteriū prouocet dominum
suum ad duellum.**

25

N uasallus possit prouocare dominū suū ad duellū p
pter adulteriū uxoris diffidādo eum q̄ intendit ipsū
dominū in singulari certamine expugnare p cā predi
cta. uidet q̄ nō. ar. l. i. c. de collo. illi. l. xi. z q̄ debet uasallus
domino in cōcussam z liberā uenerationē reuerentiā z deuoti
onem seruare. ar. in aut. ut liber. decetero. l. noīm. col. l. vi. z q̄
uasallus tenet dñō exhibere nīmā reuerentiā. ppter qd̄ quodā
modo seruus est. d. l. i. nisi ubi suā psequitur iniuriā ut ibi. & fa.
ff. de adult. l. nec in ea. §. fiet. l. marito in fi. ubi nō licet occide
re ingrātum in adulterio inuentū sed uilē adulterū tm̄. licet lex
graccus de adult. simplicit̄ loq̄t. & q̄ psona dñi semp uasallo
debet tanta uideri z uasallus tenet p̄cere fame domini. ff. e. ti.
l. si adulteriū. §. pe. z forcius debet p̄cere uīte eius. ff. de obse. li
ber. l. liberto. & q̄ non pōt dominū sine uenia accusare de mī.
uasallo q̄ cōtumax est. §. nōndum. In ḡrū fa. q̄ ex illis culpis
ex q̄bus uasallus p̄didit feudū ex illis dominus p̄didit ius uasal
lagiū. c. ex facto q̄liter uasallus prop. p̄ue. z. c. domino si de feu
do fuerit ḡueria. & tenet Spe. in ti. de accu. p. itē q̄ est assicp
ticius. tenet. n. dominus uicē reddere uasallo qd̄ si nō facit est
malefidus. xxii. q. v. c. de forma ubi dicit Arch. q̄ uasallus pōt
denunciare dominū occulte peccantē z uasallus feudo p̄uat p
pter adulteriū uxoris dñi. ḡ dominus priuabit p̄prietatē. z istud
uidetur mibi uerius. q̄ nō debet licere dñō uxore uasalli adul
terare impune. nam ex ista cā etiā aīalia instintu naturali mo
uent ad offēsam. non obstat p̄ma iura q̄ locūtur in suis z li
bertis q̄bus nō sūt uasalli oīo siles. non ob. d. l. nec in ea. z. l.
marito q̄ locūtur in ingrātū pp̄i romani habēte impiū qui
non pnt occidi. non aut̄ dicunt dicta iura q̄ ad duellū prouocari
nō possit qd̄ fit ad inuestigationē ueritatis. ut. s. in p̄n. est tactū
& nō ob. alia iura q̄ dicūt q̄ subditus debet p̄cere fame z uīte
dñi z alia sup̄dicta q̄ priuilegiū p̄ditur ppter delctū ḡmissum

per priuilegiatum in illum ex cuius persona uel in cuius persona
habet priuilegiu qz qui delinqt qd alique non est dignus priuilegio
quod ppter illu qsequit. ff. de mino. l. auxiliu. cum ibi in o. naz
indecens est dicere qz dñs qui nō seruauit uasallo honorē qz uā
sallus sibi honorē debeat. qz eq̄litas est obseruanda inter eos. c.
l. q̄lter dñs p̄prie. priue. & qz ex p̄sona uasalli conseq̄tur p̄uile/
gium ut p̄ offensa in uasallu cōmissa non possit ab eodē ad pu/
gnam prouocari q̄. d. l. auxiliu qz ppter delictu perdit p̄uilegiu
auten. q̄ in prouintia ubi de crimi. agi oportet. & l. ii. c. d. digni.
l. xii. & reatus oēm honorē excludit. l. i. vbi sēna. uel clari. de
decur. l. infamia. de offi. p̄i. l. iii. z ex suo dilecto nemo debet
suam cōditionē facere meliorē. ff. qui. ex cau. maio. l. sed si per
pretorē. §. exempta. & d. dolo. l. i. in p̄n. & in regula iuris non
fraudatur. §. nemo. & qz duellu est pmissum p̄ adulterio ut. s.
est p̄batum in p̄n. operis. & ideo cum iste dñs ppter adulteriu
tale p̄uatus sit p̄prietate. ar. d. §. ex facto. ergo āplius non debet
censeri dñs & uide d. hoc late. s. in. c. an si dñs impingit uasallo

**An si inter duos paratos oriatur noua lex sit licitū
duellum ita qz pax non rumpatur.**

26
N si est pax inter duos z p̄miserunt se nō offendere p
publicū instrumentum iuramento uallatur z deinde inter
eos orit̄ noua discordia ppter quā uenerūt ad uerba et
uerbera z vñq̄ eoz ad duellu alteru p̄uocat z ad pugna ueniūt
z se mutuo offendert. an pena p̄iurii sit cōmissa q̄ prouocatorē
ut perinde in posteru repelli possit a pugna. & Bar. in. l. aut fa
cta. §. causa. tenet qz nō sit rupta pax ex noua offensionis cā sup
ueniente. & fa. qd nō. in. l. cum querit̄. d. excep. rei iudic. vbi ue
niens q̄ transact̄ ex noua cā non dicit̄ q̄ uenire. l. si ita. §. seya. d.
jo. ob. & Bal. in. c. i. in p̄n. de pace tene. & idē tenet Bar. in. l. li
citatio. §. qz illicite. de publica. z in. l. uex. de furtis tenet q̄rium
& p̄ prima op̄y. fa. qz promissio de nō offendēdo habet tacitā
condictionem nisi causa superuenerit ob quam quis fuerit im
pulsus. & idem Io. andree in addit̄. in titulo de treuga et pace
& Bal. in. l. cum pponas. c. de pact̄. & idem in. l. semel mora

so. ma. & fa. l. cum par. §. illi. de re. iud. & c. constitutus. de pe
nis qz promissio intelligit rebus sic stantibus z noua causa non
superueniente. ff. locati. l. qro. §. inter locatores z de renuncj. c.
cum pridem glo. de. p. ob. l. qdam cum filiu. z d. condi. ob cau
sam. l. q. seyus. & l. si cæneus. & qd Bar. nō. in. l. quociens. §. si
duo. de heredi. insti. z in. l. qui seruū. de. p. ob. & fa. de oper
liberto. l. si seruus non aluerit. & dixit Bal. in. l. cum pponas d
nautico feno. qz talis promissio intelligit nisi sua culpa in hoc in
ciderit. & fa. qd nō. hosti. in. c. si. de immu. eccle. & tenet ludo
in. d. §. q. in licit. vbi Bar. dixit de illicita offensioe & ideo te
nendum est qz si dicta noua causa nō sit ficta sed sit uera z iu
sta z non procurata qz in penā non inciderit. ar. d. l. qro. & qz ta
lis pax facta nō cōtinet casum nonū z improuisum. ar. d. reuo.
dona. l. si umq. z. l. tres fratres. ff. de pactis cum similibus.

An si qd pmittat sub pena si nō deē sit locus pugne

27

Iles quidā pollicitus est alteri cōmitioni qd datur ul
factur & ubi hoc nō faceret sponsionez fecit ut is cui
promiserat posset eum depingere put assolent armige
ri modo iste non impleuit ppter qd uocatur ad duellū super fide
non obseruata. ille puocatus dicit nō esse locuz duello qz partes
conueniunt qd esse agendū promissione nō impleta. ergo nō po
test puocari ad pugnā. querit quid iuris. & dico non esse locū
duello qz ad duellum peruenit in defectuz pbatōnū z ubi in
nocentia expurgat ut pluries est dictū & hic nō est pbatōnū
defectus qz cōstat de promissione sub pena depinctiois facta. er
go illa est sequēda qz duella sunt oī iure phibita z rescanda. ut
dicit Bal. in. ti. de pace tene. §. si qs hoiez. & s. est uisum. tercio
qz partes prouiderūt in casu q nō obseruarent promissa q posset
illū depingere et gnti esse debemus pēis lege uel pacto partiū
conuētis. l. ticia. ff. d. p. ob. & fa. qz puio hois tollit puisionē
legis uel gsuetudis. ff. de li. z post. l. comodissime. z in. l. gallg.
§. et qd si tm e. ti. z. l. si exneus. de qd. ob causaz. z sic nō esset
locus duello qd est spēs torture z sit ad inuestigationē ueritatis
occulte ut. s. pluries est dictū & hic sumus in casu certo q non

est ad coniecturas recurrendū. l. cōtinuus. ff. de. p. ob. cum sy.

An mulier offerens pugnam possit repulsari.

28

N mulier nobilis offensa possit si pugnam offerat contra
offensorem ab eo rebrozari vel repulsari. videtur quod sic
quia pugna est uirile officium & femina est persona im-
becillis. ar. c. i. de feudo feie. & in. c. i. an mutus uel alter imper-
fectus ubi feudum quod requirit seruicium militare non debet con-
cedi femine que non potest pugnare nec esse in bello cum armis.
& quod non est honor militi prouocare personas imbecilles ad bel-
lum ut diximus. s. in. c. quod incipit armipotens miles nam po-
terit mulier iuste refutari quod eam uincere non accederet ad lau-
dem uictori & ab ea deuinci esset uituperium ut habet regum. i.
vbi. Saul a muliere percussus iussit seruo suo ut eum occideret
ne diceretur a muliere se esse occisum. & mulier est incapax pui-
gne quod cessante materia cessat materiatio. ar. dele. iiii. l. quesitum. §.
illud. & quod cessante operante cessat operatio eius. ar. dele. i. l. sed
si res. nam femina propter sexum est inabilis ad bellum quod non
est armorum usu decorata. ar. c. de re mili. l. cum supra. & quod im-
possibile est quod femina sit masculus. ut non. de excu. tuto. l. non solu.
§. libertus. per glo. & natura non presumitur esse supata a suo na-
turato. c. i. an mutus uel aliter imperfe. vbi Bal. non. & videtur glo.
in ti. qui fei. dare possunt. in. §. hoc autem que dicit quod iure longo
bardo femina non potest leuare faydam. i. uindictam facere quod glo. loq-
tur iur longo. & est lex localis & non extendenda sicut Bal. & doc.
in. l. iiii. §. catho. de. p. ob. & in. l. pro herede. §. sepulchrum. de sepul-
chris. & in. l. ticia. §. lucius de le. ii. & idem Bal. in. d. §. hoc autem.
& in. §. decedente. & per hac parte facit quod femina repellit a bello
iudiciali. l. i. §. sexum. ff. de postu. & quod in feudo non succedit ex
quo non potest pugnare. d. §. non. & quod non audent id quod masculi
per sexus fragilitate. c. ad. l. iul. maie. l. si quis. §. ad filias. & dicit
tex. in. l. ii. ff. de iniur. quod femine non habent uirilitatem defendendi ui-
ros. tamen in quantum facit quod non reperit prohibita femine uindicta
manualis sicut etiam est ei promissa uindicta iudicialis. l. sororem.
de hiis qui ut indignis. & facit quia femina suo corpore potest

defendere. l. i. §. potuisset. ad filiū ubi ancilla tenebatur iuuare dñm.
 & fa. pro hoc. l. i. de hiis qui se deferunt l. x. & fa. qz interdū
 femina pugnat sicut regina amazonū cum pirro ut poete dicūt
 & regina hesfē que uenit uidere sapientiam Salomonis ut in li
 bris regum z iudic. & ypositrina z regina vxor. metrihati q
 equo z armis se assuefecit amore mariti sequēs eum in pñis ut
 narrat Valerius maximus z sic si femina aliq esset. que se arma
 ret deberet admitti ad pugna qz etiā feudū habere posset fm
 Andre. de yser. in. d. §. nōdum. nā z pantasilena multa bella
 cōmisit. In q dico qz scia hoc casu poterit p cāpionez consimile
 puocato pugnare uel p eius uirū filiū aut generū. ar. de natura.
 libe. l. ii. in fi. & in auten. qui. mo. na. effi. legi. §. si uero ab ini
 tio. & in aut. de donat. §. qz si plures z. §. fi. & c. qñ z quibus
 quarta pars. l. ii. §. ad filioz. & l. fi. §. adhuc in fi. per q iura di
 xit Iac. de arduon in summa feudo. in ti qz filie debent succe
 re in feudo qz scia pōt deferuīre dño rationē feudi p maritū et
 per filium aut alios. & fa. in ar. l. ii. c. de hiis qui ue. etati fm
 Iaco. de arduon. in ti. qbus modis feudū amittat. §. item ex
 cusat. & sic non poterit refutari ut per alium nobilē cāpionem
 non pugnet. ar. c. d. agentibus in rebus. l. agētes. §. qz si. nam ex
 causa pugna fit per aliū. s. per cāpionem uel pugilez. c. ii. de cle.
 pug. in duello. & de alie. feu. pñi. c. non est q̄suetudo. ubi glo.
 Andre. z Bal. & de iure longobardo. ubi si mulier accusat de
 adulterio pugnabit p ea mūdualdus. in ti. q̄liter qz se defen. de
 bet. c. si qz uxorem. & uide. s. in. c. pugna uel duellū. & uide in
 lombarda in ti. qualiter mulier se defen. debet. ubi dicit qz pu
 gnat mulier per cāpionem prouocando uel prouocato.

An p̄r possit licite inibere qz filius nō intret i duello

N pater possit filio iure p̄hibere ne pugnet cuz altero
 in duello rōe patrie ptātis quā habet in eo z filio tene
 at parere. uidet qz sic qz licet filius sit assūptus ad mili
 ciā uel militet nō liberat a p̄ria ptate. l. errat. de re mili. l. xii.
 in q̄rū fa. qz disciplina castroz antīgor fuit ciuibz romanis q̄
 caritas liberor. ff. d. capti. l. post liminiū. §. filio. ubi dicit glo. qz

prius fuerunt bella q̄ iura ciuilia inuenientia priam potestate
 & fa. bene tex. l. qui cum uno. §. qui filium. ff. de re mili. ubi
 qui filiū subtrahit milicie belli tempore exilio mulctandus est
 & si in pace fustibus cedi iubetur. & requisitus iuuenis a patre
 postea exhibitus in deteriore miliciā dandus est. & idem si
 se a patre subtrahi passus est ut ibi in g'lo. z fa. tex. eo. tī. l. sum
 qui filium. ubi qui filium electum ad miliciā belli debilita
 uit ppter timorē belli indicti ab hostibus ut in habitaculis mi
 licie sit in die belli punitur. z fa. pro hac parte qz filius familias
 in castrensibus habet p patre familias & potest esse in bello iu
 diciali sine patris consensu & testari per iura uulgaria. ergo in
 bellis patria potestas erga filium non curatur nec pater potest fi
 lium a pugna diuertere que est iudiciū belli. ut s. uisum est z
 ar. iurium predictoz & hac parte utuntur marcia. es. qz ensis nō
 cognoscit patriam potestatz & in tali iudicio belli non requi
 ritur patris auctoritas uel consensus. ar. iurium predictoz.

An facta hinc inde propulsatione iniuriarū sit locus pugne .

N si unus militum cō alium prorupēret ad cōtume
 liam tu es proditor z iniuriatus dicat tu es proditor &
 non ego. vel dicat tu mentiris & tu es leno vxorū tue
 sit locus pugne. dic qz non qz per equipolentia uerba cōtume
 liosa uidetur p̄pulsata iniuria prouocati. ar. l. si ex plagis. §. ta
 bernarius. ad. l. aquī. in de. l. de homici. & in. l. si duo. ff. de do
 lo ubi inter partes dolo hinc inde cōmissio inuicem non agent
 quia fiet cōpensatio. & fa. ff. so. ma. l. uiro atqz uxore & qd ibi
 plene nō. z in. l. si ambo de cōpensa. nam ubi puocatio uerba
 lisqz iniuria est causata a precedētī iniuria licitum est in conti
 nenti repellere iniuriā simili cōtumelia ppter calorem iracun
 die. ad turpī. l. i. §. queri pōt. z. l. qui cū maior. §. si libertus. de
 bo. liber. & qz licet in continēti iniuriā ulcisci. l. i. c. unde ui.
 & l. scientiā. §. stramta. ad. l. aqz. z in. l. i. §. cū arietes si q̄ pau.
 etiam per mediū amicorū. l. deuotū de meta. & in. c. dilecto. de
 sen. exco. in vi. z i. c. q̄nto e. tī. z in. c. nō ē ferēda. xxiii. q. iiii.

& l. si quis in seruitute. ff. de furti & q me. causa. l. metum. §. et licet. & pari ratione licitum est uerbalem iniuriā ad defensam in continenti uindicare simili uerbali iniuriā. ar. d. §. tabernarius. & d. de. i. & sic uidetur q in hoc casu nō sit locus pugne qz propulsaui iniuriā meam cum simili iniuriā si tamē excederetur in iniuriā ut qz ego te uocaui proditorem & tu reflexa iniuriā uocaui me proditorem falsariū hereticum & infamem an sit locus pugne putarem q sic qz ratione excessus. per nō. in l. ut nīm. de iusti. & iure. & per Bal. in. c. de pace tenen. nam si quis excedit modum in defendendo se tenet de excessu p nō. in. l. i. c. unde uī. licet iste excessus ratione prouocationis mitius puniat. tex. ē singulari in. l. lege iulia. §. si. ff. ad. l. iul. repetu. & quod nō. in. c. significasti. de homici. & l. si adulterium. §. imperatores. de adulteri. & in. l. graccus. & ideo in pcessu uerborum esset locus pugne. licet Spec. dixerit. in ti. de accusatore. §. i. jo. quid si te uocaui q prouocatus dicto uel facto non tenet in iniuriā. & uide in tabula in lingua materna ubi melius hoc examinatur iure militum.

An ratione insigniorū uel armorū possit procedi ad pugnam.

An aliquis si portat uel utatur insigniis impressis diuisis uel armis aut banderiis que dicant esse alterius et contra eius uoluntatē sit locus pugne. nobiles & armigeri consueuerunt pro hoc pugnare. p quo facit qz arma seu insignia alicuius d uoluntate dñi sunt portanda & non alias. l. i. c. de nune. non continu. et possunt alteri comunicari. l. hoc iure. §. si. de donati. sicut etiā nomen dignitatis sue pōt alteri cōcedi. nō. in. l. facta. §. sub conditione. ad trebe. z Bal. in. c. ii. ex de fide instru. z sic requiritur cōcessio illius cuius sunt arma uel insignia ip'a ut per alium portari possint. ar. in. l. i. c. de hiis q pote. titu. z in auten. de man. pñ. §. pe. fm Bar. in tractatu de insigniis z armis. et Bal. in. c. quanto. de iureiura. ubi late. nam si quis gestat insignia sibi prohibita uidet cōmictere falsum. l. eos in fi. ff. de fals. insignia enim dignitatis faciūt aliquē haberi.

pro tali de manu uindicta. l. ego. de iniur. l. item apud. §. si qs
uigines. & ibi dy. de sen. exco. c. si uero. z. c. audientia. z. c. si
iudex laicus co. ti. ideo interest nra q nemo deferat nra insig
nia uel arma ppter multa scādala q possent occurrere nobis no
bis ut dicit Bar. in dicto tractatu. q si aliquis portaret nra in
signia z haberet inimicos capitales illi possent nos effedere pu
tantes illum esse. nā nra insignia nos z nros faciunt reuereri. l.
i. §. cassum. de postulan. & dicit Bal. in l. i. c. que res uendi nō
possunt. q insignia deputata a publico ut sunt signia pconsula
ria. l. i. de offi. proconsu. z. l. milites. c. locati. non licet ppria au
ctōritate sumere. & idem in signis prescriptis longo usu q ius
est qsitū primo. z ille cuius non est tale signū nō habet ius utē
di ad emulat. ar. de iniur. l. in minori in fi. cum seqn. que sunt
uera nisi aliqs cōmiserit crimen lese maiestati. q ppter hoc cri
men pnt eius arma z insignia abradi. ff. de penis. l. eoz. quo ca
su si qs deferret illius insignia non posset dñs eoz prouocare ad
duellum q iam illa pdidit. Idem si aliqs capitaneus armoz fu
isset in bello deuictus z perdidisset standardū q occupator uē
dux exercitus posset illum deferre nec pdens posset ppterea p
uocare capientē ad duellum q ista efficiunt occupantiū de iur
l. hostes. ff. de capt. de acq. pos. l. i. §. item in bello. de acq. rerū
domi. l. naturalem. §. si. & qñ duo portarent eadē insignia z ar
ma consilia nec de prioritate uel posterioritate appareret tunc il
le preferē qui a pncipe prius habuit. ar. de excu. tuto. l. si duas q
casu qñ essent in exercitu z dubitaret quis eoz deberet precede
re tunc is qui habuit a pncipe precedet. l. si. ff. d. albo scriben. z
ar. de maio. z obe. c. per tuas. fm Bar in. d. tractatu q dicit esse
uera ceteris paribus. s. q illi q haberent arma sunt eq̄lis digni
tatis alias preferunt arma illius q esset in maiori dignitate. ar.
d. l. i. de hīs q pote. titu. z de consul. l. i. li. xii. z ubi essent eq̄
lis dignitatis z ambo habuissent ab antiq̄ et a suis antecessori
bus similia arma z non appareret de p̄ritate tunc putarē q nō
sit locus pugne inter ipsos. q signū quod portat unus & qd pō
tat alius licet sint diuersa habentia oīmodam similitudinē tñ nul
lum simile est idē. de epī. z cle. l. ad similitudinem. ff. de posi. l. q
nerua. & alias uidet q inter similia non pōt dari rō consequentie

similitudinaria. l. si. de calūpniato. de acq. pos. l. iiii. §. nihil cōz.
& dixit Bal. in. l. gallus. §. nunc. q̄ non oē quod est simile est
idem. qz similitudo est inter diuersa habentia inter se cōuenien
tiam aliquā. & fa. de vul. z. pupi. l. qui hbe. §. i. & poterit tūc
dicere iudex qui super pugna adiret uti possidetj ita possideatj
l. i. §. i. z. l. si. et. l. si duo uti pos. nam nō apparēte p̄oritate. z. po
sterioritate usus uel cōcessionis huiusmodi insignioz uel armo
rum nemo eoz dicere poterit ab alio iniuriā uel uim sibi fieri.
qz quilibet eoz habet antiquitatem z. titulū. ar. ff. de pete. here.
l. etiam. §. si qs. naz ambo p̄nt assignare causam sue possessionis
scilicet antiquitatem antecessioz p̄pter qd̄ nemo dicit p̄redo. per
nō. Inno. in. c. cum uenissent. de resti. in integrū. & antiquitas
multa operat. ff. de aqua plu. l. i. §. pe. & per nō. in auten. quas
actiones. per Bal. d. sacro san. & cum sint pares in hoc unus nō
impediēt alterū. ar. de acqui. here. l. cum quidā. §. i. & fa. de ac
quiren. pos. l. i. §. ueteres. ubi dicit glo. q̄ asellus intumescit cuz
alius sellam portat. & fa. de re. iud. l. impari. z. xv. q. iiii. c. sane
& c. de heret. l. qm̄. ubi paritas actenditur. & fa. de condi. ob
tur. causam. l. vbi. de. p. ob. l. si seruus. §. sequit. & fa. quod di
citur q̄ obligationes potentie paris non se tollūt. ff. de duobus
reis. l. si reus. & qd̄ nō. in. l. q̄ pariter de rebus dub. z. qd̄ nō. ad
ad trebe. l. eum qui. Si tñ inter eos appareret p̄oritas. tunc ille q̄
esset posterior in delatione istoz insignioz deberet cedere p̄ori
qui rōe p̄rioritatis temporis esset p̄ocior. ar. l. ii. & l. p̄ocior. l. si
fundum. c. qui p̄ocio. & de iudi. l. qui p̄rior. & in. l. opis. ff. lo
ca. & de usufuc. l. quociens. z. de albo scriben. l. ii. z. de consul.
l. i. l. xii. melior est. n. condicio occupātis. l. i. d. offi. cōsul. z. de
procur. l. pluribus. d. noxa. l. si a multis. & in. l. q̄ minus de flu.
Bal. z. Bar. in. Ryica de reruz diui. si tñ unus dñs daret pluribus
seruitoribus suis ista insignia unus nō posset alterū p̄hibere ne
deferret. qz habent auctoritatē dñi sui per p̄dicta. s. in prin. &
ubi essent ista insignia siliā in p̄ctura uel signo & in noie dif
ferrent tunc data noie dissimilitudine uiderent diuersa qz no
minis diuersitas inducit diuersitatē rei. l. si idez. c. de codicill.
vbi Cy. & l. duo sunt tici. de testa. tute. cum sy. xxi. dist. cle
ros & 99. dist. c. i. qz noia sunt rerum significantia. in auten. de

defen. ciui. in prin. & de offi. prefec. urbis. l. i. d. ori. iur. l. ii. §. ex actis. & l. facta. §. in danda. ad treb. unde si vnus deferret pro suis insignis caput bouis et alius deferret caput vacce data tm dissimilitudine nois non esset tunc locus pugne. vel si deferret caput porci & alius siimile caput & illud appellaret caput suis nam in istis non est una qlitas nec una substantia que requiritur ut quid sit sife. Bal. in. l. i. C. que sit lon. consue. auctoritate Aristo. licet alias dicať q illud dicitur idē in quo nō mutatur res persona uel causa licet aliq qualitas uel accidentia alterent. l. cum querit. z. l. cum de hoc. & l. an eandē. §. idem corpus. d. excep. rei iudi. & Lopus plene al. lxxvii. & qz nois expressio operat multa. ff. de usufruc. l. sed z si quis. §. questionis. de stipu. seruo. l. si cois. & qui. mo. usufru. amicta. l. si cui balnea. z. fa. xxix. q. i. §. i. vbi diuersificatio nois dirimit matrimonium & idem data alia dissimilitudine qcumq. f. colo. uel alia utqz unus faceret leonē aureum in cāpo azuro & alter faceret leonē aureum in cāpo turchino. vel qz unus faceret leonē totum aureum. z alter leonē aureum cū unguis pedum rubeis. vel si alē faceret leonē in banderia q respiceret uersus astam z alter faceret leonem in banderia q terga uerteret ad astam. nam sunt dissimiles qz leo qui respicit astam uenit & ille qui terga uertit ad astam uadit. & idē si qs faceret leonē rāpantē & alter faceret leonem sedentē uel deambulantē. vel si qs faceret leonē claudam gestantē per terrā & alter faceret leonē claudam leuatē & erectam habentē uel si leo unius aspiceret in celū & leo alterius caput in terram inclinaret vel si quis faceret stellā cum octo radiis alter cum septem. uel stella unius esset cum radiis p uis alterius cum radiis longissimis uel cum radiis p parte longis & in partem paruis. vel si qs faceret lunā crescentem alter decrecentē uel si quis faceret arma uel insignia in colore uiridi claro alter uero in obscuro uiridi. vel si qs faceret aqlam aptis alis uolantem alter aquilā strictis alis sedentem. vel si aqla unius haberet campanas paruas in pedibus alia nullam. vel si quis faceret rosam rubeā alter rosam rubeā cum frondibus. uel si quis faceret arborez cum frondibus alter cum floribus. vel si quis faceret arma uel insignia consilia tm aliq lista esset in seu

to uel per transcursum que non esset in alio et sic de similibus.
quia data una dissimilitudine etiam parua iudicabuntur diuer-
sa quia sufficit qd arma uel insignia mea differant a tuis tali sig-
no uel demonstratione qd detur diuersitas. nam si unus faceret
equum album qui aliquoter se moueret in altum cum pede dex-
tro & equus alterius albus se moueret in altum cum pede sini-
stro uel si equus unus esset cum freno alter sine freno uel alter
equus haberet balzanam alter non. nam non erunt equalia arma
uel insignia uel si arma aut insignia consisterent ex listis albis
et rubeis & in uno prederet lista rubea que esset de campo &
in alia prederet lista alba que esset similiter de campo. essent et
eo casu quo ambo haberent uetustatem temporis & non appare-
ret quis primo habuerit. tunc si unus diceret pugnemus quis pri-
mo debeat deferre & uti talibus insigniis. non debet audiri quia
nemo tenet se subiacere uiribus fortune in rebus certis. l. ii.
de condi. & demon. l. cogi. ad treb. de condi. insti. l. quia ratio
& de re iudi. l. aduio. pio. §. sed illud. ubi tex. simplicit. & Bal-
in prin. ff. & quod dixit Bar. in. l. si duo. §. al. ubi dicit qd que-
stio facti non est sorte dirimenda. licet fors sit in humana du-
bicate diuinam iudicans uoluntatem. xxvi. q. ii. c. fors. licet ti-
bertus cum capite infirmaretur & orasset que ex nepotibus con-
stitueret imperatorem post mortem suam. statuit ut qui primo
ueniret ad eum haberet imperium & primo uenit gayus nepos
& habuit imperium per sortem. fm magistrum in actibus apo-
stolorum. etiam uictoria belli fors est. regu. i. c. i. ubi Iudas di-
xit fratri ascende in sortem meam & pugna & ego pergam tecum
in sorte tua. fa. l. i. c. quando et qbus quarta pars debet. in ver-
bo sortis felicitatis contingat. nec tenet quis inuitus de iure suo
experiri. l. i. ut nemo inuitus. & c. de pigno. l. creditor. quia di-
citur qd dubius est belli euentus & nunc istum nunc illum conu-
nit gladius. ut diximus in alio. c. de casibus duelli. c. si. nec de-
bemus duella faciendo deum temptare. ii. q. v. monachiam. &
in. c. i. & ii. de de. pugna. in duello. & in. l. qua actione. §. si qs
in colluctatione. ad. l. aquil. ubi glo. dixit multos uidimus sub
clipeo iusto perisse. & quia nemo tenetur se ponere in discrimi-
ne ac periculo perdendi personarum & bona. ff. ad. l. aquil. l. item

mela. & l. si putator. & l. si ut certos. §. sed. ff. como. & l. si. ad
 l. rodiam. de iactu. & l. i. c. de naufra. vbi qui se ponit in per
 culo est in culpa. cum ergo iste habeat pacifice insignia ab antiq
 & alter de prioritate nō doceat non coget pugnare de iure suo
 licito & se ponere in discrimine z anceps subire iudiciū. l. uide
 amus. §. i. ff. de in litj iuran. sicut nō cogit quis se ponere in pe
 riculo z discrimine uite. l. ii. §. penl. si quis cautj. plerumq̃ enīz
 mortes proueniūt ex duellis. l. i. de gladiā. li. xii. z perditio aīe
 & corporis. c. i. de torneā. z. c. i. z. ii. de cle. pugna. & dicet pro
 uocantj sicut dixit quidam cōsul romanus alteri prouocātj ad
 duellum si mori desideras varia sunt genera tormētorum ex q
 bus poteris facilliter peruenire ad mortem.

¶ An contra diffamatorem sit locus pugne.

30

N contra diffamatorez alicuius indicatur duellum
 ut quia dicat quis quēpiam esse eius subditum vel
 esse ignobilez aut alia notabili infamia vel q̃ in ta
 li bello aufugiat a signis militaribus uel per terram
 iuit aut q̃ est secors in bellis uel q̃ ad hostes trāsfugit. dic q̃ sic
 ar. c. de inge. manu. l. diffamari. vbi dicitur q̃ diffamari statū
 ingenuorum errore uel malignitate quorūdam periniquum est
 unde contra talem iniquitatem in causa dubiū & ubi alia nō po
 test haberi pbatio pugne locus erit. & fa. quod uoluit Bar. in. l.
 i. §. huius. autē. uti possi. & per cano. in. c. cum sup. de concessi.
 preben. & per ea que diximus. s. ubi tetigimus de iniuriis uer
 balibus. & per illā legem possent multi euadere pugnam cuius
 dubius est euentus. & dicere tu me diffamas q̃ ego dedi tibi fi
 dem z nō obseruaui. peto q̃ tu pponas q̃ me iudicialiter q̃ uo
 lo probare q̃ obseruaui tibi fidem vel si tu me prouocas super
 alia iniuria ad duellum potero dicere q̃ uolo tibi pbare per te
 stes in iudicio q̃ nō habes iusticiā q̃ me q̃ iuste dixi uel feci
 ad mei defensionem & a te prouocatus z sic cessabit duellum.
 quia potest uia iuris cognosci. & uide in tabula vulgarī melius
 in. c. incipiente demandari se contra uno.

De uerbis ⁊ causis per que uerificatur iusticia pugne.

31

Via ut plurimum ad uerba marcialia accedunt super quibus iusticiam fundat in bellis in quibus qui cadit a syllaba iusticie ⁊ ueritatis cadit a toto. ut quis non sit prouocator sed defensor. dico qd si tu comisisti crimen prodicionis contra dominum tuum ⁊ es restitutus in integrum ad honores famam ⁊ dignitates ⁊ ego appello. et dico tibi qd es proditor ⁊ uolo pugnare qd sis proditor tunc iniuste prouoco qd non es amplius proditor facta restitutione. sed debeo dicere tu fuisti proditor domino tuo ⁊ hoc casu iusticiam foueo vel si ego percussi cum ense te ⁊ in continentem filius tuus uel tu me reperiisti baculis ⁊ uindictam facit ⁊ uolo tecum pugnare ⁊ dico qd me percussisti tu uel filius tuus cum baculis captiua mente ⁊ tradita mente ⁊ iniusta mente non bene dico qd licet percusserint non est uerum qd captiua mente uel tradita mente qd vim ui repellere licet. vel si tu dicis mihi qd ego sum leno uxoris mee que se prostituere permittit ⁊ ego eam retineo ⁊ dico qd non sum leno quia nescio prostitutam tu dicis ymo leno es. non bene dicis ⁊ iniuste pugnares quia ignorans leno esse non potest. vel si tu dicis mihi che io ho facta la moneta falsa cala spendo. io dico non essere uero ca non lagio facta. non dici bn ca diui dire tu spendi la moneta falsa sciente mente. vel si dico tu si falsario ca spendi la moneta falsa. Io dico ca non so falsario ca non la canosco. si tu uoi pugnare ca so falsario non ai iusticia. vel si dico tu receptasti lo traditor del re. Io dico non sapia essere quello traditore. tu dici lodiu sapere ca era publico. Io dico non lo sappe mai si tu uorrai cobactere me esse re traditore p questo cobacterai iniusta mente ⁊ quello con iusticia se defendera. vel si tu dirai ca io ho commissio falsita habendo pducti testimonii li quali anno dicto el falso. tu dici io le ho pducti per boni ⁊ si hano dicto lo falso non e stata mia intentione ch dicano se non el uero si uoi pugnare ch io sia falsario non ai iusticia excepto se dice ca sciente mente ho psuasato alioro dicano lo falso ⁊ sia cussi. vel si tu dirai che io ho furato

vn cauallo de pietro Io dico questo cauallo me lo ha impreſta
to martino como alio cauallo & nõ ſapía eſſere d̃ petro. tu uor
raí contendere che ſia fuſto nõ haueraí iuſticia. vel ſi tu dirrai
tu ſe m̃catore de fede ca medeſti la fede uenire ad me in cam
po lo tale iorno Io dico lo mio ſignore nõ volze che io ueniſſi
ala pena dela uita. tu dici diuiſti fugire z uenire. Io dico nõ di
uia paſſare li cõmandamenti penali & lo iuramento de lo mio
ſignore. ſi tu uorraí pugnare che io ſia fallitore de fede nõ haue
raí iuſta querela. vel ſi tu me prouocaraí ad iniuria diccndo me
che ſo vno gran baſtardo Io dico che ſo legítimo ca lo princi
pe me ha legítimato. ſi tu uorraí ſubſtenire che io ſia baſtardo
non haueraí iuſta querela. excepto ſi dicíſſi ch̃ io ſo nato baſtar
do vel che ſoi nato de concubina ſenza matrimonio. vel ſi io
dirro tu me hai deſuiato lo mio ragazzo tu dici lui euenuto in
caſa mia io replico po lai deſuiato cha non lo diuiſti receptare
non ho iuſta querela. vel ſi io dirro tu andaſti ad correre in ro
ma & pmicteſti mi la pte z non hai actefo Io dico tu non ſe
quiſti. tu replici non poſte ſequire ca trouaí li inimici. Io dico
pero non diui hauire la parte nõ ho iuſta querela & impoſo de
ponderare le parole de lo prouocatore che ſiano fondate ſopra
la uerita & la iuſticia taliter che ſia uero quello che uo ſubſteni
re o prouare ſenza exceptione uel excuſatione delaſtra parte ut
ſi io dirro tu rendiſti triſtamente lo caſtello tu dici io non poſ
ſea piu ſubſtenire ca non auia acqua. io replico pero faciſti tri
ſtamente non e iuſta la querela del prouocatore. & che da no
tare che in alcuno caſu po ſuccedere ch̃ tuete dui le parte per le
parole habianno iuſta querela. pone che io dico al mio gpagno
queſta nocte ho ſcalato lo caſtello de lo ſignore & intrato din
tro & queſto non e el uero ne ia mai fo. tu ſenti quiſti parole
& queſta mia confeſſione ueni da me z dici tu ai comiſſa pro
ditione cha de nocte hai intrato lo caſtello de lo ſignore. io di
co non e el uero che ſia intrato lo caſtello denocte como tu di
ci. ſi tu vorrai ſubſtinere queſta querela ſe caſu ch̃ tueti dui ha
biamo iuſta querela tu ch̃ dici ca ſo intrato lo caſtello per mia
confeſſione pare dici el uero ca lo ho confeſſato & deueſe ſtare
ala propria confeſſione. io che nego eſſere intrato ſimiliter ho

iusta querela ca dico lo uero cha non incẽ intrai mai. excepto si
dicesse tu lo cõfessasti o se dicesse se tu si intrato de nocte al ca
stello si traditore se de questo se farra bactaglia non se porria
discernere la iusticia & si uincera quello che disse ca so intrato
lo castello pareria essere dío iniusto se vencesse questo senza ue
ritate. & similiter si uincisse lo prouocato contra la soa confessi
one pareria similiter iniusticia ca ha confessato & mo nega im
pero cum gran iustificatione se da mouere sempre con la iusti
cia & con la uerita & piglare la defensa et fundarela con iusti
cia & se seranno piu parole alcune uere z alcune false debio fũ
dare la mia querela supre le false. z si in le prime parole non se
potisse fundare la iusticia la porro fundare in le replicatiõe che
se farranno ut puta si io dirro tu hai tolto lo cauallo che io ca
uarcua & non lo uoi rendere & impero fai maluasa mente tu
dici questo cauallo e lo mio impero non lo debio rendere io re
plicando poczo dire non el uero lo cauallo sia lo tuo & in que
sto te uoglio conbactere ca lo cauallo non e tuo ne ze ai ragion
in ipso. vel si io so in la pagna cum te supra una querela supra
la quale no ho la uerita tu conbctendo me dici defendite traĩ
tore. tu poi dire sopra de questo te uoglio conbactere ca non so
traĩtore ne foĩ mai & lassare la prima querela in la quale non
hauui iusticia. vel si tu dirrai ad me tuo patre fo traĩtore z fo
lo uero. io dico mio patre mai fo traĩtore. tu dici lui se tradi
mẽto alo re fugiẽdo da lui alo suo inimico. tu porrai dire mio
patre nõ fugio mai ali inimici de lo re. In questo casu licet fos
se stato per altra causa traditore alo re & non per questa porrai
defendere & dire mio patre mai cõmise tradimẽto tale alo re
de fugire allo suo inimico & pugnerai con iusticia & sic de si
milibus.

¶ finit liber sextus. sequitur septimus.

Settimus
**Liber tercius de pugna nobilium
7 de rebrocijs.**

Quo qualitas attenditur in pugna. 7 quid sit nobilitas.

L

Via sepe cōtingit inter prouocantem & p
uocatum ad duellum siue pugnam conten
tio super nobilitate ac generositate & ali
quis ex eis pretendit nolle pugnare dicens
se ex nobili genere patre auo & proauo no
bilibus ortum & prouocantem esse ignobi
lem & non licere cum eo pugnare & ppte
rea discutiendum quid sit ista nobilitas & quis sit pprie nobi
lis. In quo Bar. in. l. i. c. de digni. li. xii. dixit q Dantes poeta
vulgaris qui in quada3 sua cantilena que incipit El dolce rime
damor che solia trouare le mei penseri. recitauit tres opíniones
& prima est quia quidam Imperator dixit q nobilitas est an
tiqua eris diuiciatum possessio cum pulcris regimínibus et mo
ribus. quam opínionem ipse poeta impugnauit quia diuicie non
possunt afferre nobilitatem quia uiles sunt & quod vile est nō
potest nobilitare. qz diuicie non quietāt dñum hoīs. Bar. tñ in
hoc dixit q diuicie conferunt ad dandaz nobilitatem. qz quid
quid confert ad uirtutem confert ad nobilitatē & diuicie cōfe
runt ad magnitudinē q est uirtus s̄m Thomam scda scde. q.
cxxxviii. c. fi. & per p̄m. iiii. ethi. qui etiā dixit. v. poli nobi
les esse uident qbus assistit pgenitoz uirtus & diuicie. tñ i hoc
Bar. dixit q diuicie non possunt dare dignitatem tamen pos
sunt esse causa remota ob quam nobilitas eueniat z conseruet.

Dantes diffinit nob

diuicias nō afferunt nobilitati

Secunda fuit opinio q̄ antiqui boni mores faciunt hominem
 nobilem & fm istam opinionem non curatur de diuiciis. quā
 opinionem illic poeta dampnat. quia sequeretur q̄ ex uili patre
 non posset descendere nobilis filius. ex qua sequitur q̄ uel om-
 nes sumus nobiles quia primus patres fuit nobilis uel omnes ig-
 nobiles quando primus parens fuisset ignobilis. quia numq̄ in
 persona alicuius potuit incipere nobilitas tamen aliqui dicunt
 q̄ boni mores cum possessione diuiciarū faciunt hominem no-
 bilem. quas opiniones etiam poeta dampnat que dampnatio nō
 est uera fm Bar. quia licet ex uili patre nō posset nasci nobilis
 filius sed requiratur antiquitas bonorum morum spacio longi
 temporis. l. de quibus. de legibus. unde ex actibus uirtuosis nō
 erit nobilis nisi completo longo tempore. ar. l. i. de professio. et
 medicis ubi doctor ut consequatur nobilitatem requirit q̄ con-
 currant. xx. anni in lectura. unde dicit Bar. nō ualet cōsequens
 illud q̄ omnes essemus nobiles uel ignobiles. quia si pater fuit
 nobilis potest esse q̄ filius perdat nobilitatem ppter infamiam
 l. quociens de dignita. & si filius fuerit uirtuosus eam retinebit
 ut fuit in chaīm qui occidit abel. Hieremie. iiii. c. de quo p va-
 lerium in Brica de hiis qui a patribus degenerauerunt & ideo
 si pater haberet filium legitimum & bastardum nobilitas tran-
 sibat ad legitimum non ad bastardum. l. cum legitimi. de statu
 ho. & de sen. l. liberis. Tercia fuit opinio tenentium q̄ illi di-
 cantur nobiles qui descendunt a patribus ualentibus patre uel
 auo. licet ipse descendens sit modice conditionis. hoc reprehen-
 dit poeta quia hec opinio uidetur presupponere q̄ non sit nobi-
 lis nisi qui nascitur ex nobili tamen illi possunt habere intellē-
 ctum talem q̄ si rusticus incepit esse probus homo & ualens &
 tenere statum nobilitatis ipse nō est nobilis. quia illa rusticitas
 non potuit purgari plene & perfecte in eo sed filii & nepotes
 sui erunt nobiliores & reprobatur etiam poeta dictam opi. in eo q̄
 adiecit licet ipse sit modice conditionis. nam talis est uilissimus q̄
 habuit uiam nobilitatis paratā a parentibus & ipse nō seruat eam
 & talis est uituperandus plus q̄ alius q̄ non est nobilis (tm Bart.
 dixit q̄ hoc non est uerum. dicens q̄ ex parentibus nobilibus
 qnq̄ nascit filius nobilis et uirtuose uiuens & iste erit nobilis.

magis p̄dus nobilitas

A

Bar.

quandoq; nascit' filius qui habet malos mores ex quibus est in-
 famis & perdit nobilitatem. l. neq. de infa. Si autem nascatur
 filius qui non habet mores bonos nec malos vel est demens &
 iste retinet nobilitatez. de iudi. l. cecus. & l. cum furiosus. tamē
 q; ex natūitate quis habeat nobilitatē est casus in. l. i. c. de di-
 gnī. z eo. ti. l. senator. z. l. senatoris filium de sena. & puerbio.
 xviii. ibi gloria filiorum patres eorum. & ecclesiastici. x. c. ibi
 beata terra cuius rex est nobilis. vbi glo. exponit. i. de stirpe re-
 gia. In contrariū facit Iob. xiiii. vnde dicit q; siue mortui sint
 nobiles uel ignobiles non interest filiorum & q; hoc sit uerum
 probatur q; mulier nobilis nubendo plebio perdit dignitatem
 d. l. i. de dignī. & l. femine. & quia nobilitas que habetur ex p-
 genie non durat ultra pronepotez glo. in. d. l. i. & sic qui nasci-
 tur ex pronepote nascitur ex nobili nō tamen est nobilis quia
 proles seu origo non est dignitas nec dat dignitatem. de dignī.
 l. mulieres. & d. l. i. ibi in genere nobilitamus. & facit quia p-
 ceptis nobilitat sicut genus & potest nobilitatem tollere & dare
 quando vult. Quarta fuit opinio ipsius poete dantis q; ubicūq;
 est uirtus ibi est nobilitas & intelligitur de uirtute q; homo fe-
 lix efficiatur & sic nobilitas habet in se plus q; uirtus qui cōclu-
 dit q; anima predestinata a deo in felicitate ut omni tempore
 bene faciat etiā anteq; faciat aliquem actum uirtutis dicitur
 nobilis & hec est uera nobilitas de qua pauci reperiuntur. tamē
 Bar. opinionem poete impugnat. dicens q; non procedit quia si
 aliquis ppter suū delictum sit infamis z sic in eo non cadat di-
 gnitas uel nobilitas. l. ii. c. de dignita. postea reuersus ad bonos
 mores est factus uirtuosus s'm poetaz iste erit nobilis quod est
 falsum nisi restituatur a principe. l. imperialis. d. nupt. vel si qs
 uirtuosus sit de crimine quod infamat dampnatus contra uir-
 tutem. certe s'm poetam erit nobilis quod est falsum cum infa-
 mis sit. l. acstelethas in fi. de infa. vel si ex uno rege nascatur fili-
 us reprobus z infamis qui est predestinatus a deo in dampna-
 tionem certe s'm poetam iste non erit nobilis quod est falsum
 s'm Bar. quia saltem interim anteq; uicia committat est nobilis
 dicta. l. i. & l. senator. de dignitatē. Item sequeretur ex dictis
 poete q; seruus uirtuosus esset nobilis quod est falsum. l. finalē.

opy dantis poete
 (215) dicit nobilis

rōs Bar. impugnat

C. qui ma. non possunt. Secundo arguit Bar. contra poetam auctoritate sacre scripture ecclesiastici. x. a pncipe stulto posito in dignitate sublimi. g. est nobilis licet stultus & tñ nec uirtuosus nec predestinatus in felicitate. preterea si uerū esset dictum poetæ sequeretur qd nullus plebius esset uirtuosus vel pdestinatus in salutem qui si esset predestinatus uel uirtuosus esset nobilis fm poetam & sic nō plebius. Tercio hoc pbatur fm philo. i. ethi. iiii. c. qui dixit qd sunt quidam hoies uirtuosi tñ sunt nobilitate priuati. pterea posset esse qd seruus uel rusticus est uirtuosus cū omni uirtute ut qd fortis uel prudens iustus & expertus & tamen nesciret dñari certe non est nobilis fm philo. i. ethi. ix. c. qui dixit nō est nobilitas ubicūq; est uirtus. pterea Bar. uolens resolvere istas quatuor opiniones in tam ardua questione cōsiderauit tres nobilitates. primo dixit qd est nobilitas theologica seu super naturalis & de hac est querendū in cōspectu dei apud quem nihil latet ut dixit poeta quia apud deum est nobilis oīs qui est in gratia faciente gratiam uel gratum quod est in omni qui est in caritate ppter quaz deus facit hoīem sibi gratum fm magistrum senten. in. ii. li. distin. xii. & thomas d. acquino. ii. q. c. x. que nobilitas relinquit theologis. Scda nobilitas est naturalis que congruit animalibus rationabilibus & irrationabilibus que isto modo dicuntur nobilia & ignobilia fm bonitatem operationum ut in brutis patet qd uidemus quasdam aues eiusdem speciei nobiles & ignobiles ut in falcone gentili & peregrino & de hac non est tractandum. quia per hanc nō distinguitur nobilis a plebio. Secundo modo potest considerari put cadit in hominibus nobilitas naturalis que intelligitur naturalis. i. naturali ratione inducta qd legiste appellant de iure genti primeuo qd solis hominibus cōgruit. & de hac loquitur phs. i. ethi. iiii. c. nil aliud qd uirtus & milicia. tamen Bar. dixit qd talis nobilitas est quidam habitus clarus in medio consistens circa ea que pertinent ad preesse uel dominari & cum hac determinatione potest esse uerum quod dixit poeta. de qua nobilitate habetur xli. didistin. c. numq; de uiciis. Tercia nobilitas est politica seu ciuilis prout differt nobilis a plebio fm quod accipiunt legiste & tunc illud quod dicit poeta non est ueruz. quia sequerentur

multe inconuenientia. Hostien. uero in titulo de preben. dixit
q̄ dignitas est preeminentia quedam & idem dicendum in no
bilitate q̄ sit preeminentia qui loquitur generaliter. nam plebei
habent preminentiam in domo sua. Inno. nō. in c. d. multa. de
preben. dixit q̄ illa est dignitas que reputatur dignitas et si nō
reputatur dignitas non est dignitas in quibus Bar. posuit opi
nionem suam. & dixit q̄ nobilitas apud nos inuenta est ad si
militudinem z imitationem illius nobilitatis que est apud de
um. ut in auten. ut iudi. sine quoquo suffra. §. itaq̄. & l. i. de of
ficio prefec. preto. sicut ergo ille apud deum est nobilis cui deus
sua gracia sibi gratum fecit. ita in foro iudiciali ille est nobilis
quem princeps sua gracia uel lex sibi facit gratum z eum nobile
facit. & ideo dixit Bar. q̄ nobilitas est qualitas illata per princi
patum tenentem qua q̄s ultra honestos plebicos honestus osten
ditur & q̄ sit qualitas pbat quia nobilitas potest adesse z abesse
se ut in muliere plebia que nubit nobili que statim efficitur no
bilis. l. mulieres de digni. & l. femine. de senato. & in illis qui
bus Imperator cōcedit dignitatem. ut in ti. de digni. & in mu
liere nobili que nubit plebio que perdit nobilitatem. d. l. muli
eres. vel in eo qui ratione delicti perdit nobilitatem. l. quociens
de digni. & etiā patet in saraceno nobili capto a nobis qui apud
nos erit ignobilis quia seruus z econuerso. & ideo dixit q̄ nul
lus a se ipso potest habere dignitatem sed oportet q̄ per alium cō
feratur. & si sua auctoritate assumat incidit in falsum. l. i. z. ii.
ff. de fals. nam tenens principatū potest concedere dignitatem.
& non alius. ff. de appell. l. si constat. & de elec. c. ii. qd̄ intelli
ge d̄ eo qui quandoq̄ instituit nobilitates temporales. ut in l.
i. de digni. & ii. regum. vel de uniuersali p̄ncipe mundano cu
ius sunt omnia. l. bene a zenone. de quadri. prescrip. z. l. depre
catio ad l. rodiam. de iact. vel etiā dux aut marchio habens
potestatem. l. condende. ff. d̄ mune. z hono. l. i. quia per legem
concedit nobilitas ut in ti. de digni. z in sequen. titulis & etiā
p̄plus liber. per. l. si. §. i. de mu. z hono. & d. l. i. co. ti. vñ infert
Bar. q̄ non oīs milicia facit quem nobile. sed quam princeps uel
populus acceptat dicens q̄ milites curiatī ut sunt iustriones et
milites gaudentes non sunt nobiles quia non acceptant a p̄lo

Summa q̄ de nobilibus

*mulieres plebice uirtute
nobiles*

*in d̄ militem facit qui
nobiles*

vt nobiles. z idem de plebeis honestis et qui viles non sunt.
 ut in .l. capitalium. §. si. d. penis. & in .l. mulier. de dignita. z in
 l. pedius. §. i. d. incen. rui. qui licet sint accepti magis q̄ uiles nō
 sunt nobiles sed desinunt esse plebei. & sic Bar. firmat opinio-
 nem suam q̄ nobilitas consistit in hoc q̄ superior facit quem si-
 bi gratum z acceptum adeo q̄ si qs mille annis viueret plenus
 omnibus uirtutibus z princeps eum summe diligeret tñ plebi-
 us remaneret donec transserat in eum aliqua dignitas uel nobi-
 litas per principem per quam distinguat a plebeis & debet hoc
 ostendi a p̄ncipe sine uerbis expressis q̄ princeps eum expresse
 nobilitet respectu alicuius dignitatis. l. cubicularios. de proximi-
 sacro. §. ubi. & de gmi. consisto. l. i. z ubi non adicit dignitatē
 illi nobilitati erit tunc nobilis nobilitate infinita que est inno-
 minata & idem si faceret actum importantē nobilitatem sine
 expressione. vt si concedat feudum habēs nobilitatem annexā
 ut comitatus z marchionatus. de mune. z hono. l. honor. & in
 ti. quis dicatur dux. c. i. & generaliter illud officium habet dig-
 nitatem annexā quod exercet ex collatione p̄ncipis. ut in toto
 ti. de digni. z de decurio. z in sequen. ti. xii. libri. & etiam illud
 quod coiter in illa ciuitate habere reputat. per nō Inno. in. c. d.
 multa. de preben. & ar. l. si. in prin. de mu. et hono. & ita Bar.
 concludit q̄ uerbaliter ille est nobilis qui nobilis reputat uel ap-
 pellatur a superiore & ista sunt de intentione Bar. in. d. l. i. d. di-
 gni. li. xii. Bal. aut in .l. prouidendum. C. de postu. tenet q̄ uir-
 tus nobilitet z scientia. tñ in .l. si. C. de seruīs fugi. dixit Bal. q̄
 nobilitas est quedam dignitas a parentibus deriuata q̄ denomi-
 natur a p̄re et non a m̄re. & in .l. liberos. §. si. de sena. cum sy.
 & idem Bal. in .l. iiii. C. de comer. z merca. dixit q̄ alii sunt no-
 biles alii uirtuosi alii diuites. ubi infert q̄ uirtus non dicit no-
 bilitas nec etiam diuicie. q̄ nobilitas q̄dam est incipies quedam
 crescens z quedam perfecta q̄ requirit multas coherentias ubi
 subdit q̄ quis dicitur nobilis tribus modis. primo de stirpe z
 ita vulgus accipit. Secdo de uirtute z ita p̄s. Tercio d̄ utroq̄ et
 illa est perfecta nobilitas. i. generositas euz magnitudine deco-
 rata. z de ista nobilitate generis est tex. z ibi Bal. z Andre. in
 c. si rusticus. de pace tenenda. z d̄ nobilitate naturali est textus

Bar. firmat

Bar.

Bar.

Bar.

in. l. stemata. ff. de gra. & ex de preben. c. venerabilē. & requirē
ista nobilitas q̄ hō sit mōrigeratus. l. ut gradatj. d. mu. z hono.
& ad considerandas predictas opiniones (Sciendum q̄ triplex
est hoīm stat⁹. s. maior & hī sunt q̄ ad dignitatē a fortuna p
uecti. sunt mediocriū & hī sunt nobiles sine dignitate. & mi
nimī & hī sunt ignobiles seu plebei. in autem. qui. mo. natu.
effi. sui. in. §. legitimī. & qui. mo. na. ef. legi. §. quisq̄. vñ dicit
q̄ opy. Bar. licet sit in se uera non tñ est generalis. q̄ licet is di
catur nobilis quez p̄iceps nobilitat fm ipsum tñ superest aliud
genus nobilitatis. s. que puenit ex nobilitate progenitorū. iuxta
illud sapientie. iiii. gloria hoīs ex honore p̄ris sui (vñ susceptus
ex p̄te nobili etiam sine alia dignitate sibi collocata a principe
dicitur nobilis. l. iiii. de comer. z mer. & idē si ex dignitate q̄
est nobilis. l. senator. de digni. sñ ut Bal. ait. cū hac nobilitate
debet concurrere uirtus fm Tull. i. de offi. frequentē ex hīs na
scuntur qui dedecorant p̄rem. & ut ait Boecius. iiii. de consolati
si quem p̄pria uirtus nō exhibet nobilē ipsum claruz aliena cla
ritas non efficit. & cum hō sit aīal rōnale non ex aliena sed ex
p̄pria ratione dicendus est hō. si igitur ea careat nec nobilis nec
hō censendus. sicut etiam ecclesiastica dignitas nō facit quē xpī
anum. ii. q. vi. non oīs. ita nec ignobilē ex uirtute aliena digni
tas facit nobilem quetiam p̄pria uirtus pōt nobilitare q̄ uirt⁹
dignitatī preponderat. ea. q. quamq̄ z Ouidius. xiii. met. naz
genus z pauos & q̄ non fecimus ipsi uix ea nra uoco (presumi
tur aut melius de eo q̄ descendit ex p̄te nobili. l. iiii. dist. si gens
q̄ sepe solet filius filis esse p̄ri. de edil. edic. l. q̄ si nolit. §. qui
mancipia. & fa. de postu. l. puidendū in prin. & de ista nobili
tate generis est tex. C. de epī. audī. l. tam dementis. in. p̄. ex ge
nere eoz nobiliores. & ista est uera nobilitas q̄ etiaz ex ea uir
tus puenit. Iuxta illud cesaribus uirtus cōtingit aī diē nam p
pter bonos mores z solertiā q̄ in nobilibus repit lex indulget
nobili. l. ii. de hīs q̄ ue. tra. & fa. ff. de dona. l. filiusfa. & insti.
de rez diui. §. hoc amplius. ubi rōe nobilitatis p̄mictit nobili
donare & hoc ideo q̄ est sibi innata ista uirtus donādī. c. i. de
dona. ex. q̄ beatius est dare q̄ accipe. naz intuitu nobilitatis lar
gius cū nobilibus ē agendū. ff. d. usu z habitu. l. plenū cca p̄n. et

9 B m.

ex
Ouidi

Q

C. de consue. l. ii. li. xii. & ideo uera est opinio dicentiu. q. uera
 nobilitas est q. provenit ex natura. s. ex parentibus nobilibus
 cum decoratione uirtutum q. sunt ornamenta nobilitatis. Iuxta il-
 lud Ezechielis uirtutes sunt ornamenta ceboz. ista nobilitas forti-
 ficatur ex duobus concurrentibus. s. a natura progenitorum et nobi-
 li semine & a uirtute q. etiam preedit a natura humana. ut. j. p.
 dicit Io. Andree in. c. venerabilis. de pben. nobilitas hoim uir-
 tutum clara ppago nobilitas no nisi turpia timens & nobilitas
 hois nature iura tenere (nam alias ppter nobilitate augetur et sup-
 pletur etas in nobili. ar. de iudi. l. si longius in fi. ex duobus p-
 mo ratione stirpis nobilis pro q. presumit. scdo ratione couer-
 sationis uirtuosoz. l. i. qui et aduersus quos. & si uera esset opi-
 nio Bar. oes alie nobilitates essent exclusae q. multe sunt fm iu-
 ra et auctoritates naturalium et poetarum. & ista uerior q. a natu-
 ra preedit nam alie nobilitates sunt artificio iuris civilis ut q. is
 qui beatificatur uel nobilitatur uel in dignitate constituitur a p-
 cipe uel a lege sit nobilis. ar. l. i. d. crim. sacrile. q. est quedam ars
 que ymitatur naturam. ar. d. adopti. l. i. cum sy. & q. hoc sit uerum
 ut nobilitas progenitorum sit uera nobilitas concurrente uirtute q.
 etiam a natura causatur in homine. patet q. deus cuncta creauit in
 suo genere uel in sua spe cum maiori bonitatis uel excellen-
 tie. quod ostendit in lapidibus preciosis ut adamas carbunculus
 smaragdus zaffirus topacius et iacintus q. in lapidum genere sunt
 excellentiora aliis lapidibus. s. diaspro corniola agata et sissibus.
 que etiam in suis speciebus inter se habent excellentiam quandam q.
 adamas aliquis est maximus nitens et alius minoris resplendentie
 & iste uilius smaragdus aut aliquis est maximus coloris et uiridi-
 tatis superans oem uiriditatem. alius est modici coloris habens uiri-
 ditatem herbarum et tendentem ad albedinem et iste est uilius. et ha-
 bens magnam uiriditatem excellentior et nobilior est. sic etiam in
 zaffiro q. is excellentior reputatur qui habet colorem altiore celum
 similem et qui habet colorem tendentem ad albedinem uilius
 reputatur. que localia quanto sunt in suo colore et resplenden-
 tia & excellentiora tanto in uirtute propria preciosa et perfec-
 ctiora habent. n. singuli lapides preciosi suam innatam uirtutem
 Papa Imperator ideo ex eis coronantur ad ostentationem uirtutum

Separantur lapides a lapidibus
 et ab hominibus et nobilitate

Iuxta illud posuisti in capite eius coronam de lapide precioso sic
 deus et natura operatur est in hominibus quia aliqui sunt viles
 ab innata natura aliqui honesti plebei aliqui nobiles et aliqui no-
 biliore et quanto maiorem habent nitorem et splendorem vir-
 tutum et optimarum operationum tanto nobiliores et excellenti-
 ores sunt et quanto sunt viliores et a virtutibus alieni et viciis in-
 herentes tanto viliores et ignobiliores censentur vt. j. dicetur sic
 qd nobilitas vt plurimum est operatio nature in hominibus prop-
 ter quod aliqui ex naturali instinctu declinant ad honores et virtutes
 et aliqui ad vicia et aliqui ad vilia licet non sint uiciosi et hii ig-
 nobiles et obscuri sunt ad vicia et vilia declinantes sicut lapides
 preciosi vt. s. diximus **V**nde dico qd nobilitas est innata virtus
 appetens honesta vicia et vilia queq; despiciens facultatibusq; or-
 nata. Dicitur autem qd nobilitas est virtus qd suis viribus nitens
 non superatur aduersis secundum Boetium quarto de consolati-
 filo. in vltima prosa **E**t dicitur virtus anima mentis. qd vicia vi-
 cit et recte viuunt qua nemo male vititur in qua deus in nobis su-
 per nobis operatur vt habetur in libro de spiritu. que virtus habet vi-
 cia opposita et illa vincit declinando a malo et faciendo bonum
 quod nomen virtutis a sola fortitudine fuit secundum Tuli. et fa-
 cit. l. ii. de alcato. et in auten. vt omnes obed. iudi. prouin. in pri-
 mo. Inde virtuosi semper apparuerunt qui animum certaminibus ex-
 positum vincere potuerunt. Nam septem sunt uirtutes tres theo-
 logice et quatuor cardinales que relinquimus theologis **D**ebet au-
 tem nobiles virtutem habere probatam et vitam laudabilem qd
 alias sunt ignobiles et sunt infames a conspectu principum repel-
 lendi. ff. de infami. l. ii. §. ignominie qui debent presertim habe-
 re virtutem iusticie in se et in aliis Iuxta illud prouerbior. xv.
 in habundanti iusticia virtus maxima quia ipsi ut plurimum ad
 dominandum prefiguntur **C**uius iusticie secundum Tuli. i recto
 Partes sunt Religio et pietas gratia et vindicatio obseruantia et
 ueritas **E**t macrobius de somno scipionis ponit septem virtutes
 integrales iusticie. Innocentiam amicitiam que dicitur affabili-
 tas concordiam pietatem religionem affectum et humanitatem
Secundum legistas sunt tres. honeste viuere alterum non ledere
 ius suum cuiusq; tribuere. ff. de iusti. et iure. l. iusticie. §. primo

diff. nobi

diff. nobi

diff. nobi

diff. nobi

diff. nobi

diff. nobi

diff. nobi

diff. nobi

da alie pte pte
humane pte

in regide pte
in regide multitudin

hr pte in regide
fiducia
magnanimitas
vntat

ullu. forte de hr
statu
positu

deben hnt tempa
no qstnt z illa
suos ramos

omni pte pignus
nie pte pignus

quar promissa
nobiles

natura pte

de pte pte

bellu appat honora

Sunt z alie partes virtutis humane. s. prudentia per qua quis se
ipsum regit z alia per quam regit multitudinem (z hec diuiditur
in politicam regnatuam militarem z economicam) in hiis etiaz
nobilibus vigere debet virtus fortitudinis que habet precepta ut
resistatur hostibus nec formido sit z ut patientia sit in malo z
persecutetur in bono qui etiam habet partes integrales que est fi
ducia in agrediendo difficilia que dici potest magnanimitas z mag
nificencia z longanimitas secundum Tuli. ad quod. vii. q. i. sub
testium. Que etiam habet aliam partem secundum Tuli. s. con
stantiam que est sub magnificencia z etiam animositate que idē
est q securitas z virilitas z strennuitas (z secundum Aristo. for
tudo politica que operatur ob disciplinam militarem que forti
tudo tunc operatur per artem z experientiam rei bellice z etiaz
operatur ex passione ire z propter consuetudinē victorie z prop
ter ignorantia periculorum debent etiam hii nobiles habere virtutē
temperantie que habet partem. s. uerecundiam z honestatez que
etiam operatur circa nutrimenta ciborum z castitate z pudicicia
z vt motus interior moderetur z etiam circa demetia qua mo
deratur motus ire ad vindictam z etia circa modestia que habz
moderare motus corporales z etiam circa grauitate qua regulant
in colloquiis z aliis etia debent habere virtutē fidei ar. in. l. fi. de
infami. z de capti. l. v. in fi. Et ait Grego. q verba eius que ydo
nicum cognoscimus pro pignore retinemus z qd promittunt ex
soluere et in benefi. crescere extra de dona. c. i. et. ff. de admi. tu.
§. pe. in auten. de non ali. §. si vicinus. et de ma. prin. §. sed neq.
ibi custodias datum ei verbu. et. xxv. prouer. in ver. vir glorio
sus permissa non complens Et dicitur de nobilibus quoz promif
sa pro factis habentur. ff. de in inte. resti. l. nemo. in ver. pollice
nam virtutes insite sunt a natura ar. eius qd habet. xxxii. q. vi.
de pudicia. z de peni. disti. ii. §. hec que. et. §. romanos. vbi de
adam qui ex creatione virtutes habuit et quod habet. xxviii. q.
i. ex hiis. vbi de virtutibus an sint in infidelibus Dico q nobili
tas appetit honesta dicit honestum qd nihil turpitudinis habz q
si statum seruans honoris scdm Hugo. ad qd. ff. de decuri. l. eos
z de curiosis. l. per id. ad differentiam eius qui honestatem abur
titur. ff. de dam. infec. l. ex damni. in prin. Honor namq digni

prudentia ali
politica
vntat

in hiis
et no
bilibus
hysonum

forte politica
operatur circa discipli
nam militarem

et nobiles sunt

honoris pte

honor dignitas honoris
honor

tatis honestat homines (z illa sunt honesta in quibus sunt premi-
um z honor vt dicit Aristo. primo ethi. z econtra non dat dig-
nitas cum honor tribuitur in honesto. l. ii. si seruus aut liber ad
honestas. aspi. Quinimo honesti solum sunt ad ministratj. dirigē-
di vt iudi. sine quoq. suffra. s. eos autem. ver. itaq. qz honor in
dignis z vilibus non debet tribui scdm Salu. in cathelina (z qua-
to quis maioribus preest tanto honestior est in auten. de defen-
ciui. s. nos igitur non tamen ex hoc quis censetur honestior qd
maximam habet dignitate. viii. q. i. z istud facit de anno. ciui.
l. i. (dicitur namq. honestum. i. qd est bonum z equum. ff. de iur-
sti. z iure. l. iusti. s. iurj precepta) hec omni comodo pecuniario est
preferenda de insti. z substi. l. reprehendenda illa enim in qbus
est honor preferuntur illis in quibus sunt pecunie scdm Aristo.
z ethicoz. qz vbi pecunia nihil potest esse honestum (z dicit ho-
nestus ad differentiam adiecti z vilis. l. fi. que res uen. non pos-
sunt. z de spectacu. l. si qua cuius honestatis tanta est potentia q
supplet nationis defectum. l. generali. de decurio. s. spuriu. nam
splendorem facit de natu libe. i. si quis cuius honestatis tanta vir-
tus est qz adesse legis requiritur. l. ii. ne fiscus rem quaz uendidit
euincat z. i. disti. c. erit autem lex. Bene honestas in nobilitate re-
quiritur z is qui honestus est legi placet z sibi creditur z non in
honesto. de edi. edic. l. quero. s. fi. de fidecomis. liber. l. si pater. s.
fi. dico vicia despiciens hoc ideo qz vicia sunt contraria virtuti.
scdm Papi. qui dicit qz viciu est dedecus peccatum turpitudine
z macula que vicia dicuntur animi z corporis. l. fi. de edili. edic.
z de re mili. l. milites. s. missionuz. Sunt enim septem virtutes
cardinales que habent vicia distincta eis opposita qz fides habet
oppositam infidelitatem odium dei blasphemiam z heresim zc.
z sic de singulis virtutibus vicia eniz sunt opposita nobilitate qz
nobilis dicitur quasi notabilis qz de facili notatur ex vicio scdm
Tuli. scdo officiorum quia omnes sunt in dignitate qui sunt in
tegru status z bone fame de vari. z extraor. cog. l. cognitionum.
s. i. in ver. illese. z de manu. testa. l. seruus nam vicia sunt contra-
ria virtuti qz per ea perditur dignitas que ex virtutibus confert
l. quotiens. z. l. ii. de digni. s. tactum est. nam priuilegium nobi-
litis perditur ex periurio falso testimonio extra de purga. ca.

dupl. au-
tribuit i honesto

honesti s. dori
ad ministratj

dir honestas

ut qd est
penuria
in p. n. n. n. n.
p. n. n. n. n.

ut si s. p. l. d. i.

id est viciu

bilis q. notabilis.

ut si s. p. l. d. i.

in bona honestas
premiu
honor.

honor no dz tribui
vilibz.

ut qd est m. n. n. n. p.
honesto.

no p. n. n. qd dz ho-
y m. a. n. n. n. n. n. n.

ut honestas v. n. n.
p. n. n. n. n. n. n. n.

dz honestas ad d
abiectione. v. n. n.

honestas super n
defectus

ad re. l. n. n. n. n. n.

honestas n. n. n. n. n.

honestus p. n. n. n. n.

Credidit honestas

vicia d. n. n. n. n.

vicia n. n. n. n. n.

omnes q. n. n. n. n. n.

fame sunt n. n. n.

p. n. n. n. n. n.

Statum hominis in testificando. ff. de testi. l. iiii. in principio. naz
 diuicie ornant nobilitatem z sunt ad bene esse virtutum z dig
 nitatum que sine illis administrari non possunt. i. q. iiii. c. si quis
 obiecerit que diuicie habentur beneficio dei z nature. l. i. de the
 sauris. z etiam dono fortune de acquiren. rerum domi. l. si is. §.
 i. nam propter facultates virtus caritatis exercetur quia pauperes
 subleuantur per nobiles. xii. q. ii. gloria nam paupertas reddit no
 biles contemptibiles. l. ii. c. quando z quibus quarta pars. z fa
 cit quod balietur. i. q. iiii. c. si quis obiecerit. vbi ecclesie episcopi
 z abbates z prelati sine facultatibus in nullo proficiunt sicut nec
 anima sine corpore. Psalmo. xxx. in quo dicit Cassio q. in pau
 pertate virtus hominis infirmatur z dixit Aristo. q. magnu est
 paupertatis incommodum q. alios iuuare non potest z prouerbio.
 xix. diuicie adiuuantur plurimos vbi etiam dicitur. fratres ho
 minis pauperis oderunt eum z amici longe recessere ab eo unde
 ut magis imperii dignitas decoraretur Constantinus Imperator
 magna palacia crexit. xc. distin. vi. c. constantinus Et refert Tu
 lius primo de orato. vt sine utilitate dignitas retineri non possit
 nam diuicie bonis sunt adiuuamenta virtutis ut dicit Ambro.
 super Lucam. Cxx. Unde Augusti. vii. de ciuitate dei ait. Di
 uites sapientes iustos bonos pauperes semper inuantes z auaros
 quare diuicie in sapiente non auaro z bonum operante laudant
 z facit quia diuicie nobilitas honor z potentia equipollent. c. su
 per co. de testi. z alias locuples dicitur honestus ad differentiam
 egeni de furtis. si quis vxori. §. cum ticio. z nota. de deserto. l. i.
 Et hec sufficiant de presenti nostra diffinitione nobilitatis Alii
 vero dixerunt q. nobilitas causatur ex nouem. Primo ex sapien
 tia z hanc dicunt pre ceteris preferendam quia in sapientia ve
 ra nobilitas consistit Sapient. vii. Omnibus nobilibus nobilior e
 sapientia quia preponitur regibus z sedis ideo dicuntur iuris pe
 riti nobilissimi. l. prouidendum. de postula. z de excusati. tutor.
 l. diximus. quia faciunt hominem nobilem. Item faciunt claris
 simum de publi. iudi. l. custodias. z propterea princeps iuris pitis
 exhibent reuerentiam de aduo. diuer. iudi. l. quisquis z dixit Cas
 sio. decimo variarum non enim aliqua potest esse fortuna quaz
 non augeat litterarum gloriosa noticia Et dicitur prouerbi. viii.

diuicie ornant nobi
 litatem ad bene esse

diuicie habentur benefi
 cio dei et dono fortune

diuicie caritatis exercetur

pauperes subleuantur per
 nobiles reddit nobiles

in paupertate virtus
 hominis infirmatur

magnu est paupertatis
 incommodum

diuicie adiuuantur plurimos

fratres hominis pauperis oderunt eum

ut magis imperii dignitas
 decoraretur

Constantinus Imperator
 magna palacia crexit

Et refert Tullius primo
 de oratore

sine utilitate dignitas
 retineri non potest

nam diuicie bonis sunt
 adiuuamenta virtutis

Alii vero dixerunt quod
 nobilitas causatur ex nouem

Primo ex sapientia

hanc dicunt pre ceteris
 preferendam

quia in sapientia vera
 nobilitas consistit

Sapientia vii. omnibus
 nobilibus nobilior est

quia preponitur regibus
 et sedis ideo dicuntur iuris periti

nobilissimi l. prouidendum
 de postulata et de excusati tutor

l. diximus quia faciunt
 hominem nobilem

Item faciunt clarissimum
 de publicis iudiciis l. custodias

et propterea princeps iuris
 patris exhibent reuerentiam

de aduocato diuersis iudiciis l. quisquis
 et dixit Cassio decimo variarum

non enim aliqua potest
 esse fortuna quae non augeat litterarum gloriosam noticiam

Et dicitur prouerbi viii.

Augusti de diuiciis

diuicie nobilitatem
 honor et potentiam
 equipollent

sapientia vera nobilitas
 consistit

hanc gloriosam
 noticiam augere
 potest

statum hominis in testificando. ff. de testi. l. iiii. in principio. naz
 diuicie ornant nobilitatem z sunt ad bene esse virtutum z dig
 nitatum que sine illis administrari non possunt. i. q. iiii. c. si quis
 obiecerit que diuicie habentur beneficio dei z nature. l. i. de the
 sauris. z etiam dono fortune de acquiren. rerum domi. l. si is. §.
 i. nam propter facultates virtus caritatis exercetur quia pauperes
 subleuantur per nobiles. xii. q. ii. gloria nam paupertas reddit no
 biles contemptibiles. l. ii. C. quando z quibus quarta pars. z fa
 cit quod habetur. i. q. iiii. c. si quis obiecerit. vbi ecclesie episcopi
 z abbates z prelati sine facultatibus in nullo proficiunt sicut nec
 anima sine corpore. Psalmo. xxx. in quo dicit Cassio. q. in pau
 pertate virtus hominis infirmatur z dixit Aristo. q. magnū est
 paupertatis incommodum q. alios iuuare non potest z prouerbio.
 xix. diuicie adiuuant amicos plurimos vbi etiam dicitur. fratres ho
 minis pauperis oderunt cum z amici longe recessere ab eo vnde
 ut magis imperii dignitas decoraretur Constantinus Imperator
 magna palacia erexit. xc. distin. vi. c. constantinus. Et refert Tu
 lius primo de orato. vt sine vtilitate dignitas retineri nō possit
 nam diuitie bonis sunt adiumenta virtutis ut dicit Ambro.
 super Lucam. Cxix. Vnde Augusti. vii. de ciuitate dei ait. Di
 uites sapientes iustos bonos pauperes semper inuantes z auaros
 quare diuicie in sapiente non auaro z bonum operante laudant
 z facit quia diuicie nobilitas honor z potentia equipollent. c. su
 per eo. de testi. z alias locuples dicitur honestus ad differentiam
 egeni de furtis. si quis uxori. §. cum ticio. z nota. de deserto. l. i.
 Et hec sufficiant de presenti nostra diffinitione nobilitatis. Alii
 vero dixerunt q. nobilitas causatur ex nouem. Primo ex sapien
 tia z hanc dicunt pre ceteris preferendam quia in sapientia ve
 ra nobilitas consistit Sapien. vii. Omnibus nobilibus nobilior ē
 sapientia quia preponitur regibus z sedis ideo dicuntur iuris pe
 riti nobilissimi. l. prouidendum. de postula. z de excusati. tutor.
 l. diximus. quia faciunt hominem nobilem. Item faciunt claris
 simum de publi. iudi. l. custodias. z propterea princeps iuris pitis
 exhibent reuerentiam de aduo. diuer. iudi. l. quisquis z dixit Cal
 sio. decimo variarum non enim aliqua potest esse fortuna quaz
 non augeat litterarum gloriosa noticia Et dicitur prouerbi. viii.

diuitie vntur nobi
 z sunt illis ad post.

diuitie hnt confu
 no z dono fortuna

vbi caritatis exen
 tial

pauperes subleuant per
 pauperes reddit no
 biles.

in pauperes vbi h
 manu

magnū ē paup
 diuitie addit

diuitie addit

fratres hnt pauperes od
 ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

ut ipse dicitur

Augusti. de diuiti
 his

diuitie
 nobilitas
 honor
 potentia

sapientia
 nobilitas
 honor
 potentia

hnt gloriosa
 notitia augeat
 notitia

l. 1. et inter opibz
... dicitur huiusmodi
... et huiusmodi
... et huiusmodi

Mulier est sapientia cunctis opibus preciosissimis propterea legum doctores dicuntur viri celsiores nec debent ab aliis quantum cumque maximis fratres appellari sed domini. de officiis diuerso iudi. l. ii. licet cesar Augustus ne legum professores domini vocarentur corripuit. ut refert Orosius. vi. ad augustum in si (Causari secundo nobilitas ex virtute cepit ut ait Salustius in iugurthino. quamuis virtus et sapientia conuertantur ut quod de vno dicitur de reliquo dictum intelligatur Et Ieronimus ad celantiaz Summa apud deum nobilitas est clarum esse virtutibus (et exteriora virtutum opera viros eminentes in hac vita constituunt. xxiii. q. iiii. c. si non ex fidei. ad hoc de presumptioni. c. ex studiis Et Seneca in epistolis virtus vera in anima nobilitatem perficit quam natura inchoauit Vnde nobilitas nihil aliud est quam habitus operationis virtutis in homine et in hac specie illa etiam nobilitas que procedit ex bonis moribus includatur. Iuxta illud degenerant homines viciis fiuntque minores exaltat virtus nobilitando genus Vnde probitas morum prefertur docendi pericia l. prima. de professio. qui in vrbe consequitur etiam quis nobilitatem ex dignitate. l. prima. de dignitat Vnde susceptus ex patre ob dignitatem clarissimo retinet generis claritatem. i. nobilitatem et hoc progreditur in ascendentes etiam quia pater nobilitatur ex filii dignitate in autentis constitutio que de dignitate. §. generaliter Et Tullius tercio de officiis. vbi de cathone patre qui claruit propter filius. et hinc nobilitas que est ex moribus est preferenda. ff. de testibus. l. iiii. in glo Dicitur etiam quis nobilis aliquando ex diuiciis maxime vetustis que ab antiquis progenitoribus obueniunt. l. ad subeundam. de decurionibus. et l. secunda in fine. de predi. curiali. de muneribus et honori. l. rescripto. in principio. et l. prima de custo. reorum. vbi equiparantur honor et amplissime facultates Et ad idem de defenso. ciuitatis in principio Diuites enim ob diuicias celeberrimi fiunt. ff. de administratione. tutorum. l. si rest. dum si tamen sit honestis moribus ac iusticiis bonis operibus acquisitis quia si contra conscientiam acquirantur infamant. c. quamquam. de usuris. in sexto. et l. improbus c. de infamibus Vnde Cassiodorus in variarum. epistola. xvii. tantum quis nobilior est quantum et moribus probus et luculenta

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

Nobilitas est ex virtute

Opera virtutis sunt

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

et nobilitas est etiam

facultate reluxerit de hac nobilitate habetur. xxiiij. questione. i.
 qui contra Sed hec non est vera nobilitas quoniam dignitas pe
 cunie non mensuratur vt dicitur nono ethicorum Item perso
 ne vilitas ob diuicias tegitur. ff. de decurionibus. l. eos. in fi. quaz
 q vt ait Ambrosius secundo de offici. nemo nisi diues honore
 dignus putetur ac nobilitas diuiciarum z glorie fragilis est vir
 tus vero clara eternaq habetur Et ait Linus. iij. ab vrbe condi
 ta vbi occurrit sapientia z diuicie hec nobilitas est affectanda.
 Vnde Ecclesiasti. vii. Vtilior est sapientia cum diuiciis Qui au
 tem solum in diuiciis confidit putans se veram inde nobilitatez
 habere corruet. Prouerbiorum. xi. dicitur etiam quis nobilis ex
 loco nam ciuis ex vrbe splendida oriundus nobilis est ad hoc q
 dragesima distincti. c. nos qui. z. c. illud. z. c. adam. z. ff. de excu
 sati. tutorum. l. non tantum. §. primo. z. facit de statu hominuz
 l. in vrbe dicitur etiam quis nobilis ex comuni opinione. ff. de
 fundo instructo. l. cum delationis. §. asinam. de flumi. l. prima.
 z. §. primo. z. l. finali. si seruus ad decurio. aspira. Tamen non est
 vera nobilitas quia tales assertiones possunt esse mendose. vt. l.
 si priuatus. qui z a quibus Et dixerunt aliqui q nobiles ex scien
 tia z virtutibus z bonis moribus preferendi sunt hiis qui ex ge
 nere aut diuiciis Tamen Iohannes andree. in. c. venerabilis. de
 prebendis. dixit q generis nobilitas sola est que moribus animu
 ornat. Secundo loco nobilitantur aut priuilegio extolluntur vt
 supra nam virtus z malicia determinant nobiles z ignobiles ut
 dicitur. v. politicorum. z. ii. ethico. q ille est generosissimus qui
 est optimus Vnde Tullius contra Salustium Ego meis maiori
 bus virtute mea perlusi vt si prius noti non fuerint a me sumat
 incipium memorie mee z ibi sanctius est me meis rebus gestis flo
 rere q maiorum opi. niti z ita viuere vt sim posteris meis nobi
 litatis incipium z virtutis exemplum Et facit illud Bohec. secun
 do de consolati. dignitatibus ex virtute non virtuti ex dignita
 tibus honor accedit neq enim nobilitas generis sed virtutum
 quem deo gratum facit. c. venerabilis. de prebendis. Et facit q
 Baldus dixit in probemio. fitorum vbi disputauit quis precedat

dignitas generis no est vera
 nobilitas

Nobilitas ob diuicias

Nobilitas non est diuicias

de quibus nobilitas ex loco
 nam et vrbe splendida

de q nobilitas ex re
 67 de re iur. l. i.

nobilitas generis
 ornat

virtus z malicia determinat
 nobiles z ignobiles

Tullius q nobilitas
 glorie est virtutis
 no autem quoz

non nobilitas generis
 gratia deo facit

No
 Ambrosius
 Linus

Tullius in Catu.
 Salustium in iur.

in pferant doctor et miles
doctores
doctorelli

15

Salustius

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

in pferant doctor et miles

doctor aut miles Et dicit primo per illum textum q̄ doctores
sunt illustres z concludit in fine q̄ doctor si sit excellentia pre-
dotatus est magis honorandus quia sua virtute pollet. vt de cap-
ti. si quis in bello. Doctorelli autem sunt postponendi quia pa-
ram meruerunt Dicens q̄ bononie semper faciunt egregios do-
ctores precedere quoscumq̄ milites propter eorum virtutem.
Valde ergo disciplinati merito sunt honoribus extollendi ut de
excusatione. tutorum. l. sed reprobare. §. valde tamen. Et ita eti-
am dixit Cynus alibi de militibus neapolitanis. Et q̄ Bal. dix-
it in. l. prouidendum. C. de postulan. Et dixit Salustius in iugur-
tino. nobiles nostri soliti erant per virtutem nobilitantem ante
venire. Et habetur quadragesima distinctione. nos qui. Et habe-
tur de egnco scipione maioris africani filio. vt refert Valerius
libro tercio. c. v. qui fuit quasi monstrum adtentata vita patris a
qua degenerauit. Itaq̄ vilissimus est reputandus qui honore pre-
stantior est si non alios virtute precellat prima. q. i. vilissimus.
qua virtute decet non sanguine nati dicto. c. cum venissent. de
prebendis nam ad fidem non est sufficiens dignitas sed boni mo-
res. de tutori. z curato. l. scire. §. finali. Sicut enim verus ornatus
non in splendore vestimentorum sed in bonis moribus consiste-
re dicitur de consecrat. distincti. v. furere. Ita z vera nobilitas
consistit in scientia in moribus z virtute. Vnde dicitur q̄ nec
de virtute nec de vicio parentum quis est laudandus vel vitu-
perandus nec obscurus aut clarus. lvi. distincti. numq̄. Et ait po-
lica. libro. viii. c. primo. siquidem nobilitas est sola atq̄ vnica vir-
tus generositas z clari sanguinis lumen Et ait Salustius in iugur-
tino. Melius est nobilitatem peperisse quam acceptam corrupisse
Et ait Crisosto. super Matheum quarto. Melius est de contem-
nibili clarum fieri q̄ de claro genere contemnibilem. Et ait Au-
gustinus in epistola ad iulianam. Corporalis nobilitas atq̄ opu-
lentia tuorum intelliguntur esse non tua z dicitur magis esse me-
um quod ex mea probitate q̄ quod per antecessores acquiro. ff.
de postumi. l. si quis bello. Et alibi Summa apud deum nobili-

clari

Salustius

Augustinus

clari p̄turb.

tas est clarere virtutibus argumento de nupq. l. humilem. Licet
quidam dixerunt. Si nobis vnus est pater Adam si mater z eua
Cur ergo non sumus nobilitate pares quia apud deum non est
acceptio personarum. c. nouit. de iudic. facit. xxviii. questione
ii. omnibus. z. c. si femina. certe isti grauiter errant quia virtus
auget nobilitatem z vicia eam deprimunt vt superius est proba
tum Et ista nobilitas non datur a genere materno. vt. l. liberos.
de senatoribus propterea aliqua nobilitati priuilegia subdamus
Preterea priuilegium est qd nobilis non tenetur pugnare cum ple
beo vel rustico vt de pace tenenda. c. si miles rusticum. quod in
fra examinabitur Secundo quia vero nobili tenetur ignobilis
reuerentia exhibere sicut puer seni Ysaye tercio z scdo macha
beorum. c. vi. Et Valerius libro. iiii. c. de constantia Item plebei
us contra viz precepti auctoritas non agit actione famosa. ff. de
dolo. l. non debet Item pro nobilibus in legatis fit lacio inter
pretatio vt de iudic. l. sed si suscepit. §. secundo Item maior
fit pro eis prouisio in tutelis vt de excusatione. tutorum. l. non ta
tum. §. illustribus Qui etiam in magistratibus preferuntur. vt
de muneribus z honoribus. l. rescripto. in principio. de decurio.
had subeundam Item circa res publicas maior est eorum aucto
ritas. l. secunda. in fine. de prediis curialium Item circa legatio
nes. ff. de legat. l. penultima Item in carcerationibus eorum. vt
l. prima. de custodia reorum. z. l. finali. C. de accusatio. z. l. si gra
uius. de dignitati Habent etiam priuilegium qd clarissimi non
torquentur. C. de dignitati. l. seueram. Sicut nec milites armate
milicie. l. milites. de questionibus. Et etiam decuriones. vt. l. omnes
de decurionibus z in prebendo consensum in nupciis puella no
bilis est preferendus. vt de nupciis. l. si furiosi. xxxiii. questione
tercia. c. primo Item nobiliores in dignitate positi non ita faci
liter vt plebei deprehensi. in adulterii facinore occiduntur. vt. l. i.
graccus. C. de adulteriis. z. ff. eodem l. marito Item nobiliores
retinent dignitatem progenitorum quod non reperitur in ple
beis. vt. C. de dignitatibus. z. l. femine. de dignitatibus.

Nobilitas no datur a

Priuilegia nob

Valerius

Charissimi no

Noto p. unum

Item in penis corporalibus alleuiantur. ff. de iniuri. l. sed si unus
§. quedam. z. l. finali. z. l. item apud. de sicari. l. prima. z. l.
finali. de sacra pagina. z. l. decurionum. C. de penis.

Item eorum crimina facilius occultantur. l. ad splendiores de di
uersis officiis. Item in beneficiis z elemosinis magis prouiden
dum est nobili. lxxxvi. distincti. c. non satis. §. considerandum.

Item testes viles contra uere nobiles z in dignitate positos non
admittuntur ad testimonium. l. prima. de reis postulan. Item
in depositione instrumentorum preferuntur nobiles ignobilibus
ff. de fide instrumentorum. l. finali. cum concordan. Item filius
senatoris agit in iudicio absente patre. ff. de iudic. l. si longius.
in fine. Item nobilibus alimenta potiora debentur. ff. de usuris.
l. sed z si. §. primo. Item nobilis uirtuosus facilius assumitur ad
dignitatem in autent. de monachis. §. ordinatione. z. lxi. disti.
miramur. Item cum viles nominantur in rescripto apostolico
non continentur sub generalitate nobiles. c. sedes. de rescriptis.

Item persone viles ad accusationem eorum qui ex scientia vir
tutis aut dignitate sunt nobiles non admittuntur. ii. q. vii. que
rendum. z. c. criminationes. Item nobiles ex scientia z uirtuti
bus assumuntur ad dignitatem ad quam non plebei. C. de dig
nitat. l. ne quis. Item nobiles ex dignitate sunt immunes a mu
neribus publicis. l. clarissimi. C. de dignitat. l. senatorum. z. l. quo
niam viri. Item viri militares z nobiles non debent cum plebe
is communicare negocia ciuitatum. l. militaribus. C. de decurioni.
libro duodecimo. Ex quibus inferitur qd filii doctorum post mor
tem patris si uiuant nobiliter z in bonis moribus pugnabunt cu
nobilibus a natura quia patres eorum fuerunt nobilissimi ut su
perius est probatum. Quinimmo etiam doctores legum postquam
legerint per. xx. annos efficiuntur comites. ut in. l. prima. C. de
hiis qui ex. l. comi. meru. z etiam post aduocationem finitam fi
unt clarissimi z merentur comites appellari. l. prima. de aduoca.
diuersorum iudi. Unde eorum filii erunt nobiles postq patres
fuerunt nobilissimi quia prima natura est immutabilis. ff. de se
natori. l. senatoris filius. z de conditi. z demonstrati. l. falsa. §. i.

videndum quid
nobiles et plebei

Item ex dignitate
et nobiles

filii doctorum

filii nobilium

z. ff. ad municipia. l. assumptio. in principio (z quia privilegium patris transit in filium argumen. l. in sacris. de proxi. sacro. scri. z de professio. z medi. l. finali. ubi filii honore patris sibi dato ob meritum sunt honorandi (z dicuntur isti filii doctorum viri militares si non dum militant secundum Andre. de Iscr. in constitutione. vt vniuersis argumen. l. ii. c. de privilegiis. eorum qui in sacro palacio milit (licet Salusti. in catellinario in fine dixerit q vir militaris est ille qui amplius. xxx. annis tribunus aut prefectus cum gloria in exercitu fuerat z facit. l. militaribus. de decurioni. z. l. ii. §. sane. de meta (nam filius doctoris prefertur alteri non habenti patrem doctorem glo. in. l. iubemus. c. de advoca. diuer. iudi. z facit. l. i. §. denique. de aqua pluuiali arcen (Ista enim licet benedicta sint a tam viris probatissimis tamen vnus non obmitto q Salamon dixit q omnia pecunie obediunt z salamon fuit sapientissimus quia fuit ditissimus qui si pauperri mus fuisset inter stultissimos connumeratus foret ve igitur ei qui pecuniis caret quia virtute z nobilitate carebit z vilis reputabitur Studeat ergo quisq nummos habere quia sicut sol reful gebit Contra autem sine nummis omnibus derisio crit Sapientia vero z nobilitas sine nummis derisio magna.

privilegium patris transit in filium

filii doctorum

z vnus dicitur vir militaris

filius doctoris prefertur

An pro imperio duobus discordantibus possit pugna fieri.

2

Ortuo imperatore contingit q electores duos imperatores in discordia elegerunt quia vna pars elegit Alfonsum de hispania Et alia pars elegit Riccardum comitem cornuaglie fratrem regis anglie

Et propterea regnum bohemicum erat diuisum z ecclesia fauebat Alfonso z etiam electo Lottario z Corrado imperatoribus similiter in discordia z aliqui adhibebant vni z aliqui alteri z belligerint inter se Itaq stante hac neutralitate isti imperatores concordauerunt velle per pugne iudicium diffinire discordiam vt q uiceret haberet imperium. Dubitat an potuerit hoc casu

pro imperio pugna^r et sicut pro ceteris ut victor sit imperator
Et v. datur primo q^d sic ad instar romanorum et albanorum belligerentium cum eorum copis et guerram facientibus de imperio querant tandem viam inuenire ut vnum esset imperium et ordinauerunt bellum tergeminum fieri ut qui victor existeret imperaret et bello tergemino facto romani victores fuerunt et imperauerunt albanis ut scribit Iuuius primo ab urbe condita nam ut ait philo. diuersitas principatuus mala vnus ergo princeps Et si duo eligantur imperatores in discordia quilibet administrabit donec declaretur cuius electio teneat glo. in clemen. prima. de iurciura. Et consuluit Oldra. in duobus consiliis et glo. in c. romana. xxiii. q. ii. poterit namque per pugne iudicium hoc declarari et per enses qui inter milites est iudex. nam imperator se militem profitetur l. i. de testa. m. et q^d imperium fuit viribus acquisitum et hostili occupatione ut ait Salusti. et sic etiam sicut viribus acquiritur imperium viribus diminuitur sicut etiam quelibet res violenta secundum naturam diminuitur ut ponit philosophus in libro de celo et mundo. et q^d imperatores armorum potentia mundum subiugauerint. patet q^d populus romanus imperatorem constituit. l. ii. §. nouiss. m. de origi. iu. et deinde ipse imperator regna et ciuitates sibi subiecit cum longe ante ex iure gentium regna erant condita et domania distincta ut. l. ex hoc iure genti. 3 de iusti. et iu. et deinde ad imperatores post reges fuit deuentum ut ad iulium cesarem et sequentes in auten. ut prepo. no. impeta. §. si quis et de offi. questu. l. ii. et non reperitur imperatores inde sequentes alie quam per armorum fortitudinem et virtutes regna acquisuisse et imperium fuit de facto potius quam de iure. ut in auten. omnes obe. iud. prouinci. in prin. et romani ciues et imperatores sibi regna et gentes ceteras armorum potentia subiugarunt. ff. de capti. l. postumi. §. filius. et c. de nouo. c. confirman. l. i. et in probemio. insti. ibi et tam affrica quam alie innumerosae prouincie sub iuga nostra deducta cognoscunt opprimendo alios qui propter eorum inbecillitatem eis inceperunt esse subiecti argumen. in decret. distinctio. ne. vi. c. non est peccatum si ergo imperatores armis et potentia acquisiuerunt imperium quare non dicimus q^d pro ipso imperio viribus et armis sit pugnandum ut vnus optineat imperium.

quī sit viribus potentior nam dicunt milites q̄ ius est in armis
argumen. l. i. in prin. C. de iustit. C. confir. in prin. z in probe/
mio. insti. Et alibi in psalmo dicitur. Celum celi domino. terras
autem dedit filiis hominum. quia deus omnia gracia hominum
composuit. ff. de vsuris. l. in peccodum. in fine. z in scriptura di/
uina Constituisti eum super opera manuum tuarum. vnde quic/
quid homo sibi acquirat suum erit. iurisdicatio enīz dominio eq/
paratur. ff. de statu hominū. l. qui furere. z quod habetur de tro/
no. xi. quod calcauerit pes tuus tuum erit. ff. de acquiren. posses.
l. prima. in prin. ideo enim bellandum est vt sine iniuria in pa/
ce viuamus. xxiii. q. i. militare. z facit. ix. q. i. si quis pro hac par/
te. etiam facit quia aliqui dixerunt q̄ imperium est a fortuna.
argumen. l. ad sollemnioris. de diuer. offic. z facit. l. propositas.
C. de com. z tribu. scola. libro duodecimo. z. l. iiii. de silen. i. ver.
z successu meliorem de prox. sacro scrine. l. iiii. in ver. z prosper/
rioris fortune iudicio. z in auten. qui. mo. natural. efficiunt sui.
§. legitimi. z de vete. iure enuclean. l. ii. §. sed z quia. z de uupq.
l. si. in fine. z. C. de legibus. l. digna vox. z tenet Baldus in titulo
de pace constan. in ver. in ciuitate. z videtur tex. in auten. d. cō/
sul. in fine. z in hoc fortuna dici potest euentus rerum prouisaz
adeo vt in auten. vt libtrti de cete in prin. pugnando enim for/
tuna alteri confirmabit imperium ex vno ictu ensis z erit pax
z cessabit scisma z quia non est bonum vt semper mundus stet
in tribulatione z multu liceret propter bonum pacis secunduz
Bal. in titulo. de pace iuramen. firman. ad finem. In contrarium
facit quia Imperator non debet personaliter pugnare nec etiam
dux exercitus quia in eo est periculum vniuersorum vt habetur
de bello iudaico. li. v. z Quintili. in milite mariano z qz in eo
est omnium salus vt ait Lucas de penna. in. l. ii. de tiro. li. xii.
z Alexander de optio imperatore dixit imperatorem consulte
magis q̄ audacter pugnare oportere vel oimō potius abstinere a
pugna nō enim tantopere pugnādo pdesse reipublice poterit eti/
am si insuperabilez quandā afferat fortitudinē q̄ obesse penitus
si cadat licz dicat q̄ Rex dauid cū golia pugnauit tamē hoc fuit
operatione spiritus sancti z deo iubēte fm theologos z habet i
c. monachia. pluries all. s. p quo etiā facit qz impiū nō a fortuna

Sz a deo ē a quo ē oīs ptās ad roma. vi. z. xxiij. q. i. qd culpatur
Vnde non fortuna sed diuinitate propicia romanum defertur
imperium de offi. ma. mili. l. fi. in prin. z Salu. in prologo iugur
tini. dixit ad gloriam virtutes uia crassatur habunde pollens z
clarusq; est neq; fortuna eget z gero in libro de nostra circumcisi
ne. dicit nil per deum fieri sine ratione illosq; cecos vocat q; pu
tant fortunam habere aliquid potestatis Et q; imperiuz sit a deo
probat in. l. fi. c. de quadri. prescrip. z de summa trinita. inter
claras. patet in auten. quomodo opor. epī. in prin. sicut etiam sa
cerdotium a quo non dif. ert in auten. de non ali. §. scimus. colla
tione. ii. z in auten. de fide instru. §. i. z alibi dicitur esse a celesti
maiestate. l. i. in prin. c. de veteri iure enude. z. xvi. distinc. duo
sunt. z. c. si imperator. in verbo dei nutu consequuta est potesta
tem vnde cum a deo sit non debet submitti dubio iudicio belli
z quia a se propria voluntate abdicare non potest imperium ar
gu. c. dudum. §. nos ergo. de preben. in. vi. z Bal. in preliis seu
dorum z idem Bal. in probemio. ffortorum ubi de donatione co
stantini vnde debet adiri papa in tali discordia qui cognosceret d
iure vtriusq; scdm Iohan. andre. in. c. venerabilem. de electi. in
adit. in Specula. in ti. de prescripti. nam ubi Imperator vellet re
nunciare imperio re integra ante confirmationem suam debz re
nunciare in manibus electorum. post confirmationem vero in
manibus pape vt nota. in. c. cuz in dubiis. de renunciat. z sic isti
imperatores potius deberent renunciare in manibus electorum
vel pape q; vnus alteri vincti in duello quia Imperator no pe
test installari nisi rome secundum Innocen. in. c. in litteris. de re
stitut. spolia. z Bal. in. §. ad hec. de pace iuramen. firman. ubi di
cit q; debet accedere romam z non mittere pro confirmatione
sua. z qui feudum dare possunt. §. cum uero. ubi textus z sic cuz
debeat in tali discordia adiri papa non est locus pugne q; uictor
vt tirannus haberet imperium quia dicit sacra scriptura qui no
intrat per hostium fur est z latro z Barto. dicit in. l. prima. ad
l. iuliam maiesta. q; reges intrantes regnum sicilie quod est ecclē
sic comittunt crimen maiestatis z sic si iste vellet vsurpare im
perium cum pugna non lieret. si tamen de facto pugnaret z
vnus aliū superaret an iste qui fuit uictor debeat confirmari i ipiū

q̄ alter videtur cessisse sue electioni vel possint dicere papa vel imperii electores q̄ ille non potuit imperium in quo ius habebat submittere iudicio pugne nec renunciare nisi in manibus electorum vt q̄ iterum fiat electio vel q̄ discutiatur de iure illius perdentis hoc relinquo summo pontifici cuius decisio in presenti casu esset necessaria z non audeo ponere manum in messem alienam sicut nec digito celum tangere tamen in foro z iudicio de more crit Imperator q̄ hoc videtur actum iudicio diuino vt pluries diximus nam quando erat discordia de regno sicilie qd̄ spectat ecclesie inter regem Karolum z regem Petrum de aragonia decreuerunt pugnare cum licentia pape z cardinalium vt. s. diximus cum hoc q̄ victor haberet regnum.

An liceat regi pugnare cum imperatore pro regno.

3

One q̄ oriatur contentio inter regem z imperatorem super vno regno ut quia Imperator pretendit q̄ regnum bohemie sit suum z ad euz spectet ex successione vel alio iure Rex vero vngarie pretendit similiter q̄ ad ipsum spectet z super hoc habent guerram z vt regnum non discipetur Rex reuocat imperatorem ad pugnam dicens uelle pugnare cum eodem z p̄ pugne iudicium ostendere regnum esse suum Imperator dicit ego sum imperator z tu rex non conuenit mihi tecum pugnare quia sum mundi dominus z luminare maius z tu es mihi subditus sicut omnes creature z omnes reges terre Rex vngarie replicat ego non sum tibi subditus q̄ reges vngarie non recognoscunt imperium ob euo z ubi recognoscemur tu ad hoc regnum veis vt Rex non vt Imperator q̄ pretendis non iure imperii ad te spectare sed alio iure successionis vel patrimonii an sit locus pugne q̄ rex non possit hoc casu pugnare cum imperatore ratione excellentie imperii Et primo videt q̄ no q̄ imperator presidet omnibus preter deum in auten. vt oēs obe. iudi. prouin. §. fi. z ē mūdi dñs. l. deprecatio. ad. l. rodi. de iac. z. l. bene a zenon. d. quadri. prescrip. z Bar. ad reprimēda. i. ver. totius orbis. Itē q̄ impator impat i omni ditione que uidet solem. dicto. §. finali. z in omnibus insulis mundi z in auten. de non alie. z in auten. de eccle. ti.

Item est super omnes duces. l. q. ait. ff. de infami. vbi Bal. hoc notat. Item qz rex vngarie subest de iure imperii sicut alii reges mundi. vii. q. i. in apibus. z in auten. constitutio. que de digni. circa prin. ar. in. l. relegatoz. §. interdum. de interdictis z rele. Et qz Imperator tamq presidens omnibus facit legem comunem i auten. de instru. caute. §. quia igitur. z qz sicut sacerdotuz diuinis ita imperium humanis presidet in auten. quomodo oportet epi. in prin. nam Imperatores pontifices dicuntur. xxi. disti. c. clericos z. c. clericos. ergo Imperator dicitur habere vtrumq sacerdotuz quod processit ab vno eodemq principio in auten. de non alie. §. sancimus. quod patet qz Imperator vngitur z consecrat. c. i. de sacra vnc. Item qz Imperator habet duplicem dignitatem. s. regiam. qz primo est rex romanorum z deinde ad imperium promouet ex de elec. c. venerabile. z dicit ab eo pcedere celeste oraculum. l. iubemus. z. l. neminem. de sacro sanc. qui etiam est i teris sicut deus in celis. dicto. §. qz igitur. z in prin. z in auten. constitutio. que de digni. §. illud. z. l. ii. de quadrie. prescrip. In contrarium facit qz imperium est officium propter quod est protector ecclesie de. i. de iureiurando. z extra de electi. c. venerabile vbi Imperator est defensor z aduocatus ecclesie. z. lxxiii. disti. c. tibi. qz ideo fuit constitutum imperium vt videat z discernat i auten. de instru. cau. z fide. circa prin. prime colune. z dixit Bal. in probemio. C. qz Imperator est officialis respectu autj. regni si quod habet vel habere pretendit est Rex vt in. c. ad apostolice. de re iudi. vbi de Frederico imperatore qui habebat regnum sicilie ab ecclesia vel quia est rex romanoz. vt. s. est visum. vnde si respectu regni gerit bella cum alio rege z non respectu imperii dicitur ei par in hoc z par in parem non habet imperiuz. ff. de manu. viii. nec mirum qz iura que loquuntur in imperatore habent locum in regibus Bal. in. c. abbate. de re iudi. z Inno. in. c. cum de pe. de fide instru. z qz ex iure gentiu qd antiquitus cu ipso genere humano est proditum. de acqui. re. do. l. i. regna fuerunt condita. l. ex hoc iure. de iusti. z iure. z ante fuerunt reges q imperatores secundum Salusti. in prin. sui operis z. l. ii. §. i. in principio. de ori. iur. z de enea z de romulo numma pompilio licz de mum ad imperatores fuerit deuotu vt ad iulu cesare z sequetes

vt in autē. vt prepo. nō. impēra. §. si quis. z. l. ii. de offi. questō.
nam ante urbem conditam z post prime leges seculi a regibus
processerunt. vii. disti. c. moyses. z dicto. §. si quis. z dicta. l. ii.
de origi. iuris. post prin. nam q̄ ipsa regalis sicut imperialis dig-
nitas in temporalibus precellat z habeat plenitudinem potestati
patet in dicta. l. ii. §. in inicio. z in. §. ex actis deinde regibus z
facit. viii. distinc. c. q̄ contra maiores nam sunt due persone quib-
us mundus regitur regalis z sacerdotalis. ii. q. vii. c. cum dauid
z. lxxxvi. dist. c. ii. z q̄ sicut per imperatores ita z per reges se-
culi deus distribuit iura humana. xxi. q. iii. c. quicumq̄. z. viii.
disti. c. quo iure. z sic videtur habere rex z imperator parem dig-
nitatem seu potestatem vt habetur in dicta. l. ii. de ori. iur. vbi
imperatores post reges in iurisdictione eorum successerunt quia
etiā responsa regum celitus. i. diuinitus procedunt. l. ii. c. de cu-
sto. reo. li. xii. z. l. nemo. de re mili. Dicitur etiā sacrum oracu-
lum. l. z si legibus. si contra ius. Et dicitur etiā diuinum respo-
sum. l. si. de diuer. rescrip. nam etiā reges in regnis suis habent
gladii potestatem. xxxii. q. v. c. sunt quedam. z. c. solite. de maio.
z obedi. z. xxi. q. v. regum. vbi. de iusticia regum. naz papa ali-
quando regi obsequitur. xxv. q. i. stat agendum. Et alibi dicitur
Estote subditi regibus dicto. c. solite. Et dicitur cor regis in ma-
nu dei est z non dicit imperatoris vt epistola inter claras. nā
Iustinianus eneam romulum z numinam pompilum reges z
non imperatores appellat. in autē. vt prepo. nō. impē. in prin. z
etiā canon sic appellat. xcvi. di. ecclesie. nam reges etiā gestāt
coronam in capite. xii. q. c. i. nam etiā dicitur q̄ in inicio om-
nia manu a regibus gubernabantur dicta. l. ii. de ori. iur. vnde nō
maior sit auctoritas imperialia q̄ regis liberi q̄ sunt in digni-
tate similes. c. de offi. prefec. vr. l. i. li. xii. litet nōmine differant
nam lex appellatione regia pro imperialia vtitur. l. i. c. nemini
licere infre. z. l. milites qui. c. de re mili. li. xii. Reges enim libe-
ri precipue habent in suo particulari dominio illam potestatem
quam habet imperator in vniuersali. c. super quibusdam. §. prete-
rea. de verbo. signi. z q̄ nō. Inno. in. c. cum te. extra de re iudi.
accedat predictis q̄ rex in suo regno est lex animata ut in autē.
de consul. z tollit legem cōmunem diuimodo non tollat ius suū

perioris. c. de iuramentis. de iureiuramentis. Et etiam reges habentes super
 premium imperium equiparantur imperatori quia tabelliones creant
 Innocentius in c. cum p. tabellio. de fide instrumentum. Unde isti reges sunt
 liberi privilegio vel prescriptione. lxxiii. di. adrianus. z. c. in apu-
 bus. s. alle. z. vii. q. iiii. Scitote qui liberi reges habent potestatem
 imperatoris z. romani populi. ff. de cap. l. posthumus. z. Eso. vi.
 iussit rex z. tales reges in suis regnis sunt monarche z. equiparan-
 tur imperatoribus per predicta ar. l. posthumus. z. l. non dubito
 de cap. ubi imperator in amicitia reges uocat z. facit quia reges sunt
 in maiestate sicut imperatores. l. regie. C. ut nemo prius. z. l. dig-
 na vox. C. de legi. Et apostolus iubet honorari. viii. di. c. quo iure.
 Et sic dico quod reges poterunt prouocare imperatores z. cum eis
 pugnare pro causa uon tangente imperium quia in illa imperator
 ueniret ut imperator z. dux romane ecclesie z. excelleret tunc om-
 nem regem in officio z. dignitate quia in tangentibus z. eius offici-
 um ipse imperator est dei vicarius in terris. xvi. di. c. si impera-
 tor z. quia in concernentibus status imperii omnibus preest preter
 deum in autem. ut om. obe. iudi. prouin. s. arripit. z. de maio. z.
 obe. c. solite. z. in autem. quomodo oportet. episcopus in prin. z. xcvi. di.
 duo. nam imperator est rex romanorum dicto. c. per venerabilem.
 quod regnum non transmittit ad filios sed rex sic. ideo dicitur quod
 rex plus iuris habet in regno quam imperator in imperio. xxii. q. i.
 cepit. ubi dicitur quod filius regis patre uiuente ex successione dicitur
 rex. nam imperator se regem appellat. l. i. C. ut nemo prius. z. lex
 regia fuit que omne ius transtulit in imperatores. l. i. de consti-
 prin. de uete iure enu. l. i. s. quecumque. nam primi magnates fue-
 runt reges. l. ii. s. exactis. de ori. iu. ubi habetur quod maiorem po-
 testatem habuerunt reges ab initio quam imperatores Et ideo rex li-
 ber non subditus imperio poterit cum imperatore pugnare de
 aliqua re. vel dominio quod non concerneret imperium vel digni-
 tatem imperialem per predicta:

4

**An reges contententes pro regno possint guerram
 expedire per pugnam.**

Vo reges contendunt de regno z habent propterea
 rea guerram ad inuicem z bella fremunt inter eos
 z vnus tenet vnam partem regni alter aliam par
 tem z regnum illud non confertur a papa uel im
 peratore z iusticia est dubia an isti reges per pug
 ne iudicium possint bellum expedire vt qui obtinet in pugna sit
 rex regni cum omnibus vasallis superioritatibus z iurisdictioni
 bus z alter cedat qui fuerit deuictus in pugna Et primo videtur
 qd sic qz bella gerimus vt pacem acquiramus vt. xxiii. q. i. milita
 re. z. xi. q. i. si quis. qz non est bonum qd mundus semper stet in bel
 lis vt dixit Bal. in ti. de pace iuramē. fir. ubi de laudibus pacis z
 principes armis acquisiuerunt imperium vt est plene probatum
 s. in. q. imperator. in. c. mortuo imperatore. ad quod etiam acce
 dat qd regnum est indiuisibile. c. licet deuoto. z tenet Cy. in. l. si
 viua matre. C. de bo. ma. qd dignitates magne non diuiduntur in
 partes. c. i. de feu. marchi. quod suadet utilitas subiectorum qd
 expedit multitudinem gubernari ab vno. l. iiii. §. nouissime. ff. de
 origi. iur. z qd diuersitas principatum mala vnus ergo princeps
 xii. meta. z qd vasalli non possunt esse ligi nisi vnus vt no. in
 de. postorals. de re iudi. ideo expedit vt per bellum vniuersale
 vel singulare certamen vnus sit rex z non plures qz tunc ius est
 in armis quando nullus est superior qui cam regni dirimat p. l.
 ii. §. ex actis. de ori. iur. ubi deest copia iudic. quilibz sibi ius
 dicat. ff. que in frau. credi. l. ait pretor. §. si debitorem. z qd no.
 in. l. iiii. §. cum igitur. de ui. z vi. ar. z qd voluntas regis lest viua
 lex. z rerum naturam mutare potest Bal. in. l. ii. C. si penden. ap.
 nam aliquando regna conceduntur occupanti secundum Bal. in
 l. i. C. de emen. libe. z facit qd scribit Iero. ad paulinum in episto
 la bonus homo nihil sine magno labore dedit deus ipse mortali
 bus. Inde magister militum ex sudoribus clarus fit. l. si. ubi sena
 tus uel clari. z qd habetur insti. in probe. in uerbo bellicos quide
 sudores nostros zc. z facit qd ante fuerunt arma z bella ad do
 minandum qd leges. ff. de capti. l. posthumus. §. filius. z facit. l. ii.
 de ori. iur. ubi in principio urbis condite populus habebat regem
 z non legem z sic regna non subiciuntur legibus sed armorum
 potentie vt insti. in probe. z in. l. ii. de nouo. C. componen. z qd

in istis par est legum z armorum potentia argumen. l. aduocatj.
C. de aduocatj. in verbo coracijs nituntur. Et dixit Baldus in. l.
ex hoc iure. de iusticia z iure. q reges creati sunt ex necessitate.
quia omnia capite indigent quia in primordio creaturarum nul
la fuit distinctio gentium in anten. qui. mo. natural. efficiuntur
sui. §. i. unde quia deus qui nunq incidit in idem ne sit superflu
us mentes hominum fecit diuersas propter quod homines ince
perunt aduersari z bellari z ex bellis uentuz est ad diuisiones ge
tium z linguarum z ideo homines indigent regibus qui sunt d
iure gentium z cum indigeant regibus decet habere regem ne to
ta gens pereat z cum reges sint de iure gentium dicta. l. ex hoc
iure gentium. z bella sint eodem iure ipsa regna ex bellis consti
tui debent vt eo iure quo sunt inuenta constituentur z facit q
reges non recognoscunt superiorem possunt in causa propria iu
dicare secundum Barto. in. l. est receptum. de iurisdic. om. iu.
Et Innocen. in. c. ex parte. de verbo significatj. vbi dicit q pos
sunt se submittere iudicio inferiorum si ergo hoc possunt a ma
iori se possunt submittere strennuitati sue z iudicio sui belli ar
gumen. auten. z multo magis de sacro sanc. z facit quia in rega
libus dignitatibus seruanda est consuetudo de aliena. feud. §. in
feudo. z videmus q duobus regibus competitoribus in regno il
le obtinet qui alium superat vi aut armorum potentia dolo vel
virtute in quo deus z fortuna operatur vt in auten. omnes obe
iudi. prouincia. in princi. z. C. de iustini. C. l. ii. in princi. z argu
men. in decre. vi. distincti. c. non est peccatum. iucta. l. finali. de
quadri. prescripti. z de veteri iure enude. l. i. in princi. z. C. de co
mi. z tribu. scola. l. i. z de prox. sacro scrine. l. iubemus. in fine.
nam fortuna nihil aliud est q temporalis euentus rerum a deo
prouisarum. C. de thesau. l. i. z argumen. in auten. vt liberti. de
cetero. in principio. vbi omne datum a deo procedit. Et Augu
stinus dixit Diuina prouidentia regna constituentur humana.
Et in epistola inter claras. z facit quia bellum iudiciale et campe
stre quod fit cum armis equiperantur. c. i. quibus mo. feu. amit.
et. c. ii. in glo. de forma fidelitatj. et que sit prima causa beneficij.
amitten. §. sed si delator. vbi vassallus tenetur dominum suum
adiuuare in bello capestri quod fit cum armis et in bello iudicali

z sic in tali discordia oportebit vel bello iudiciali aut campestri
causam regni dirimi nec est hoc absurdum. quia multi reges z
principes inierunt singulare certamen prout Saul qui in prelio
ad mortem percussus pugnavit. ii. regum. primo. c. Et etiam da-
uid pugnavit cum golia. Et diximus de aliis regibus qui pugna-
verunt personaliter vt pacem haberent z Romani etiam fece-
runt bellum tregeminum vt. s. in alio capitulo. In contrarium
quia rex in preiudicium successorum z subditorum non potest
populo suo dare alium regem quia populus liber est licet sit sub
rege. de here. z fal. in principio. maxime populus romanus secu-
dum Baldum in probemio. ffforum nec etiam rex potest aliena-
re demania regni z vassallos ipsis inuitis. vt no. Iohan. an. in. c.
cum dilecti. de maio. z obedi. z in. l. inuiti. de fideicomissar. li-
berta. ergo non alienabit regnum. per. c. intellecto. cum ibi no.
de iureiuran. z in. c. per venerabilem. in fine. de electi. Et Bald.
in preliis feud. qui dixit qd vnus rex non potest facere alium
regem nam rex non debet pugnare personaliter sed tantum pre-
liis interesse quia ex sua presentia augetur audacia pugnatoribus.
z quia in eo est periculum vniuersorum. Egipsius de bello iudaico
libro quinto. Et Quintilianus in milite mariano. quia in eo
omnium salus est nam dignitas regia non patitur sectionem. x.
distincti. c. lege. z eorum successio deferretur primogenito. de pro-
hibitione alie. feu. per Fredericum. l. imperialem. §. preterea du-
catus Et patet in paralip. c. xxi. tibi regnum tradidit Iohan. eo
qd esses primogenitus nihil est enim in heredibus carius primo-
genito secundum Augustinum in sermone de decem preceptis
z. x. plagis. quia preclarior est eorum natio. Sapient. xviii. quia ip-
se est principium liberorum eius z huic debentur primogenita.
Deutrono. xxi. z no. Innocen. de voto. c. licet. z sic aliquid vel-
let agere in regno rex non posset in preiudicium primogeniti sui
nam regnorum z principatuum successiones deferende sint non
tam ad utilitatem succedentium qd ad comoda subiectorum. pri-
ma. q. i. c. ecce. z. c. sequen. Et Augustinus quarto de ciuitate dei
c. iii. vtile est vt boni longe lateq; regnent neq; enim hoc tam ip-
sis qd illis vtile est quibus regnant Et Tullius. primo officiorum.

Tutela et procuratio rei publice non ad eorum utilitatem qui commissi sunt sed ad eorum quibus gerenda commissa est et propterea quia negocia regni dicuntur vniuersitati. unde in eorum preiudicium rex non potest regno cedere quia sicut anima regit corpus ita rex regnum secundum Aristot. quarto politici. et viii. ethicorum et secundum Orosium. iii. ad Augustinum in rege non debent ita vires corporis attendi quam ingenium ut etiam si expediat magis claudicat rex quam regnum nam ut ait Seneca de tranquillitate animi post principium non is solus rei publice preest et de pace bello que censet sed qui in bonorum preceptorum copia virtute instituit. Et ut ait Tullius in libro de senectute. neque enim viribus aut velocitatibus aut celeritate corporis res magne geruntur sed auctoritate et consilio et dicit Isidorus arte quam armis prudentia quam potentia ratione quam impetu ponas regit et regitur. Et dixit Iulius de secundo bello punico libro. xii. prudentia magis imperatoris timenda est quam potentia et facit quod dicitur. lxi. distinctio. episcopum. ubi non sunt constituendi reges nisi quos nota et probabilis vita commendat sic ergo rex non debet ex leuitate quadam inire singulare certamen cum periculo eius rei publice. sed regnum prudentia virtutibus et ferro hostem domare vincere et milites suos pro pace habenda guerris submittere Iuxta illud oracii pro his autem eorumque salute honesta mors a militibus est appetenda. Et Quintilianus interpretis pauperis prope finem salus subiectorum ex illo post deum incolume perperius pendet. et. xxxix. distinctio. si papa. et eius iusto consilio regnum pacare et non manu forti ut ait ibidem Oracius manu fortes nec sunt tibi marti secundum consilium cessere meis tibi dextera bello utile ingenium est quod eget moderamine nostro tu vires sine mente geris tu tantum corpore perdes nos animo pectora sunt potiora manu ne qui ponitur ad regimen populorum fiat ruina multorum. xi. questione. iii. c. ita corporis. Et disputat frater Egidius de regimine principum in libro. iii. pt. ii. c. v. commodius esse reges per viam electionis assummi quam successiones deferri. et quod non in c. grandi. de supplenda negligentia. prela. et. viii. q. i. moyses. multo magis periculosius esset ipsum regem assumi vno telum vel ensu ictu

z a casu z fortuna: z subdit idem Egidius ibidem in. c. xxix^m
magnum periculum vniuersis afferri regem constituit iuuenem
vt secundum mores iuueniles cum sit custos iusticie z equitatis
quinto ethicorum. z qd non debeat rex pugnam facere persona-
lem ita qd in casu succumbentie alter accipiat regnum. facit illud
barut. quarto ne tradas alteri gloriam z dignitatem tuam. z pro-
uerbiorum quinto. ne des alienis honorem tuum. z facit quod
dicitur ad corintheos. viii. c. bonum est mihi magis mori qm vt
gloriam meam quisq; euacuet nam rex gloriam sue regie digni-
tatis non debet nec potest minuere secundum Tulium secundo
recto. z facit quia dignitas regalis vel comitalis est propriuz iu-
nus totius vniuersitatis regni ideo in alium transferri non po-
test nec vendi secundum Baldum in titu. de feud. march. Et
Salustius. non sine periculo emitur ab vno quod est vniuersita-
tis z ideo non licet vsurpare legalem dignitatem secunduz Bal-
dum ibi nam princeps est rei publice maritus. Iuxta illud Luca
ni in. ii. vrbis pater vrbisq; maritus z sic inter principem z rem
publicam matrimonium politicum contrahitur sicut inter prela-
tum z ecclesiam. vii. questione. prima. sicut prelatus in ecclesia
z ecclesia in prelato. vii. questione. i. scire. sic res publica in prin-
cipe z princeps in re publica secundum pultrarchum in institu-
tione trayani. z. l. nemini. de consul. Quomodo ergo Rex seu
princeps poterit abicere suam vxorem. scilicet rem publicam
vt si succumbat in duello res publica sit alterius nam sicut vxor
a deo datur Prouerbiorum. xix. sic res publica datur regi a deo
in autent. vt iudic. sine quoq; suffragi. §. traditum. z in titulo
scriptum exemplar. §. ii. z quomodo oportet episco. in princi.
Similiter princeps est comunis pater omnium in autent. neq; vi-
rum qd ex se dote. in fine. z habet subditos in potestate sicut pa-
ter filios vt in autent. de incest. nup. §. dubitatum. quomodo er-
go per pugnam filios abicere poterit z alteri dare in adoptione
illis inuitis Et facit quod dixit Seneca in prouerbis olim se ita
induit re publica cesar vt se duci alterum sine vtriusq; pernicie
non possit z in primo a clementia cesar animus rei publice est il-
la vt corpus cesaris quomodo ergo poterit animaz abicere spote

non video Et ad predicta facit quod dixit Albe. in. l. cunctos
 populos. de summa trinitate. q rex non potest regnum subicere
 seruituti nec etiam si monasterium ingrediatur dignitas vel ad
 ministratio ad monasterium non transit. xx. questione. v. eos. z
 Specula. de statu monachorum. versicu. xi. z Albericus in auten
 tica ingressi. de sacro sanct. ecclesi. z Baldus in. c. cum magister.
 de electione. ubi dicit q si rex efficitur monachus sequens reg
 num accipiet Et dixit Baldus in. c. rudolphus de rescripti. q reg
 num non potest alienari nec in dotem dari sicut nec etiam rex
 posset filio dare administrationem regni in uita sua licet nome
 regium sit. ii. questione. z obitus. nec etiam potest regnum alie
 nare Bartolus in. l. prohibere. §. plane. q vi aut clam. Baldus in
 l. prima. §. in inicio. de offici. prefect. vrbis. z in. l. omnes popu
 li. de iusticia z iure. z cum ista esset quedam alienatio vt si Rex
 perderet in singulari certamine q alter victor rex esset Dico q
 regnum non ibit ad victorem in preiudicium rei publice regni
 z filii primogeniti si quis esset vel vassallorum nisi quatenus ali
 us ius haberet in regno quo casu per papam esset iudicandum ul
 de consensu populorum pro pace z quiete regni per predicta su
 pra allegata tamen reges hoc non affirmant sed dicunt q ius est
 in armis z dant enssem pro libello. z inuocant enssem pro iudi
 ce competentis z male quia sunt tiranni hoc asserentes.

**An rex non coronatus possit pugnare cum rege co
 ronato.**

S

Voniam supra aliqua de certamine imperatorum
 z regum dicta sunt Contingit dubitari quia ex
 quatuordecim regions christianorum aliqui coro
 nantur z vnguntur a papa vt est serenissimus rex
 francie. Rex iherosolimitanus. Rex sicilie. z Rex

anglie. z non alii nisi habeant ex consuetudine vel privilegio secundum Alberi. de rosa. in prima constitutione. c. z habetur in pontificali romane ecclesie z in alio libro de regibus z ecclesiis seculi de quibus in. c. intellecto. de iure iuran. qui tunc non coronatur a papa sed per alios prelatos An alii reges qui non coronantur possint provocare ad pugnam in singulari certamine reges coronatos Et hec questio fuit inter regem Alonsum z regem Renatum contententes de regno sicilie quia rex Renatus misit quantum belli volens pugnare universaliter vel singulariter cum Rege Alfonso Et Iacobus caldola tunc armorum capitaneus dicebat q rex Alfonsus non erat coronatus nec investitus de regno sicilie Et Renatus sic ergo non debebat secum pugnare. Et ideo Renatus ad diem duelli non accessit quia sui proceres accedere noluerunt ne submitterent se iudicio fortune etiam dicebant regnum esse ecclesie romane z de eo non posset fieri compromissus sine licentia pape z ideo fuit facta eius proclamatio per Alfonsum regem z pro contumace datus. In qua questione dicendum q corona regum fuit primum in testamento veteri z vocabatur dyadema z erat aurea z magni ponderis z cum lapidibus preciosis. ii. regum. c. xii. in fine. z paralip. c. xxiii. que corona non prebet sibi novam dignitatem sed est dyadema z signum regis non tamen regem facit argumen. extra de vsu. c. cum sis. z de privileg. c. antiqua. in medio. z designat plenitudinem potestatis z honoris insignia secundum Sene. secundo de benefic. nam valet privilegium imperatoris concessum ante coronationem. l. finali. de quadri. prescriptio. Et Innocentius in. c. per venerabilem. de electio. z in. l. bene a zenone. de quadri. prescriptio. Et quod ibi late Cynus. z Cano. de electio. suffraganeis. Et sicut annuli non faciunt matrimonium sed matrimonii signa sunt xxx. questione. nostrates. z. c. illud. de presumptio. z facit quod notatur de regular. c. porrectum. z quod habetur in. l. iiii. de fabri. z argumen. in. l. i. de consu. in ver. repetiti. fastes virtutem non augeat z facit quia in regno quod successione defertur filius regis dicitur rex etiam vivente patre. xxiii. questione. prima cepit. z sic corona non est de esse regalis dignitatis necessario.

Quia reges dicuntur qui se et alios virtutum plenitudine regunt
xii. questione. prima. duo sunt. et sic videmus in aliis regibus qui
non coronantur observari quod omnia administrant ut ceteri re-
ges qui coronantur nam corona non augeat dignitatem regiam
quia isti reges qui coronantur non habent maiorem dignitatem
vel potestatem quam non coronati quia tantum corona datur regi-
bus quia rex gravitate morum splendore vite et preciositate in-
tellectus cunctos debet excellere. viii. ethicorum. Et quod hoc
sit verum patet quia multis corona dabatur per romanos qui re-
ges non erant tempore consulum nam dabatur corona aurea at-
theletis. l. prima. c. de attheletis. libro. x. Dabatur etiam reginis
aurea corona. Hesce. vii. coronam auream portans in capite Da-
batur etiam corona oleanigena. scilicet ex oliuarum ramis illis qui tri-
umphum procurauerant et in bello non fuerant Erat etiam lau-
rea que dabatur ei qui primus loca hostium subierat et castrensis
corona que dabatur ei qui primus castra hostium irruperat. Et
navalis que dabatur ei qui primus armatus per vim naues hosti-
um ascenderat et gramine corona dabatur duci qui ab obsidione
exercitum liberauerat erat murtea corona que dabatur hiis qui
urbem dominantes intrabant et ederalis corona dabatur poetis
et laurea etiam dabatur consulibus triumphantibus secundum va-
lerianum. libro. ii. c. iiii. Erat et corona vallaris que dabatur ei qui
primo vallum hostium conscenderat secundum Vale. libro. pri-
mo. c. finali. §. quid matris. Vnde concluditur quod Rex non coro-
natus pugnabit cum coronato nec poterit propterea refutari quia
corona non augeat dignitatem regiam sed est inuestitura vel sig-
num approbationis ad regimen cum lapidibus preciosis quia tot
virtutes deberet habere Rex quot habent illi lapides preciosi. et
ita debet regis virtus nitere et splendere et in questione nostra re-
natus fuit procurator. et deinde non accessit ad diem. et contu-
max fuit.

6

**An unus comes possit prouocare ad pugnam unum
ducem.**

¶ N comes qui non recognoscit superiorem in
suo comitatu ex priuilegio vel prescriptione.
vel qui in suo comitatu tenet locum principis
z habet potestatem legis condende z habet re
galia z ab eius sententia non appellatur possit
prouocare ad pugnam vnum ducem vel mar
chionem vel principem qui superiorem recognoscat in suo du
catu vel marchionatu aut principatu. Dubium facit quia titulus
ducatus maior est titulo comitatus vt in titulo quis dicatur dux
vel marchio in vsibus feudorum Et proprie iste dignitates ad
tribute a Papa imperatore vel rege aut alio principe aliquem in
uestiendo de ciuitate vel prouincia cum titulo ducatus erit dux
sic cum titulo comitatus erit comes vel cum titulo marchiona
tus erit marchio vel si cum titulo principatus erit princeps vt in
principe salerni aut capue aut ducis sueffe. vt in titulo quis dica
tur dux vel marchio in vsibus feudorum Et de mero iure ciuili
li duces erant olim tribuni. l. ii. de dome. z protecto. vel erant
magistri militum qui exercitibus preerant dicti a ducendo secun
dum Valer. de disci. mili. c. lucius quia ordines militum habe
bant instruere copias z ostendere tramites per quos sit fiendus
transitus vt in. §. ff. de iur. §. ii. Vt nihil ex militari arte relinqua
incognitum qui hodie dicuntur capitanei guerre habentes pote
statem indicendi treugas z inducias de capti. l. posthumus. §. in
ducie. z de pactis. l. conuentionum. non tamen poterant aliquos
recipere in fedus vel amicitiam sine licentia superioris Iesue no
no z. xii. q. iii. innocens. vbi ioseph cum principibus hostibus se
curitatem dedit. z videtur textus. ff. de lega. l. si. §. si. Et Orosi
us. v. ad augustinum. Et liuius ab vrbe condita libro. viii. dicit
q. fedus per consulem sine auctoritate senatus cum sannitibus
actum irritum fecit Huius enim secundum locum a regibus obti
nebant de origine iur. l. secunda. §. in initio. z no. ff. de infami.
l. secunda. in principio. Qui erant principes milicie. sicut Dauid
qui fuit tribunus regis Saul. vt dicitur regum decimo octauo
c. quibus dabatur gladius aureus vt deciderent hostes scdo macha

beorum. c. fi. qui etiam milites preparabant et ad pugnam instru-
ebant et precepta dabant. et exercitum gubernabant et regebant
gesta hostium ac inimicorum indagando Deutrone. vicesimo
et in. l. officium. de re militari. et habetur. xxiii. q. viii. ut prius
causa reipublice delatandi Et secundum Salustium in iugurtino
de metello et mario debebant castra mouere et exercitum muni-
re et vigilias ponere in agminibus. interdum in primis in medio et
in posterius ad esse et quid hostes agant explorare et omnia pro-
uident et preliis interesse quia ex presentia eorum augetur audacia pug-
natoribus non tamen se certamini facilius ingerere. Et Egiptius
us libro quinto de bello iudaico ideo hiis milites parere iubet quod
non solum militibus sed etiam centurionibus prepositi partem
quandam imperatorie obtinent potestatis. Dixit Quintilianus. in
milite mariano ubi multa de potestate tribuni. Et Egiptius de
bello iudaico libro tercio quod ad eos spectat muros istituere et ma-
num regere bellatoriam et castra munire qui principes strenui-
tatis erant unde cum isti duces exercitus teneant locum princi-
pis in castris quibus totius milicie cura est commissa et teneant
secundum locum a regibus dicitur quod pugnabunt cum quocumque
comite si tamen loquamur de ducibus qui de ducatu sunt inue-
stiti ab imperatore vel rege qui respectu ducalis dignitatis duces
appellantur non tamen present exercitui imperatoris et sint tales
qui in eorum ducatu non teneant locum principis sed sint sub-
diti imperatori vel regi tunc isti duces non pugnabunt cum co-
mite qui ex privilegio vel prescriptione esset liber et teneret lo-
cum principis in suo comitatu quia pro principe habetur argu-
men. de capti. l. posthumini. Et Barto. in. l. hostes. in fine. eodem
titulo. et ff. de penis. l. relegati. et de publici. iudici. l. infamem. et
de verborum significati. c. super quibusdam. Isti enim comites
qui non recognoscunt superiorem intulantur dei gracia quia
non recognoscunt superiorem nisi deum et enssem. ut dicunt
milites sicut imperator et rex liber et in potestate et iurisdictione
parum a regibus differunt quia habent supremam potestatem
et possunt legem condere in suis dominiis per ea que notant in
c. ut animarum. de consti. in sexto. et in. c. ii. de maiorita. et obe-

Et Bartj. in. l. i. q. quisq. iuris. 2. Andre. de yfernía. in título quē
sint regalia. de feud. in verbo potestas. comites enim dicti sanē
Quia sunt in cōmentario principis qui est locus in quo princeps
consilia celebrat. ff. qui. ex cau. maio. l. abesse. in prin. vel a curia
principis que est comitatus. xxiii. q. viii. c. sinodi. z. l. nemo. de
re mili. Est ergo comes nomen dignitatis a principe collatum. l.
i. quis dicatur dux comes zc. que dignitas non debet ornamento
virtutum carere qz sunt comites seu socii principis a cuius comi
tatu arceri debent bonis moribus inornati. Iuxta no. in. l. i. c. d.
dignitatj. l. xii. nec iuxta eius palacium habitare. l. quicumq. de
operibus publicis. z. de consecratj. distincti. v. fuerant. ideo non
debet comitatus titulo insigniri virtutibus ignobilem quia pro
mouere indignum est decipere. lxi. distincti. quid proderit. Et tē
pore romanorum consules romani comites dicti sunt. z. etiam
prouisor officij belli comes dicebatur qui erant capitanei belli se
cundum Papien. z. facit de re mili. l. nemo. z. sic accipitur comi
tatus. iiii. q. vi. neminem. licet comes z. capitaneus hodie sunt di
uersi quia comes in plus se habet q. capitaneus. dicto titulo quis
dicatur dux uel comes z. secundum consuetudinem ytalie mar
chiones sunt maiores comitibus nō sic in francia z. in alamania
quod no. Hostien. in summa de peniten. z. remissio. §. quibus.
sub. §. cui marchio. Et in testamento veteri maior erat dignitas
comitatus quia princeps milicie dicebatur comes regis quinto re
gum. c. xx. vbi Ioab comes dauid qui ioab comes z. dux appel
latus est. i. para. cxi. z. ad idem. l. i. ii. z. iiii. de comi. archia. Hui
enim comites a comeando cum imperatore vel rege dicti sunt
socii eius in bellis z. in eius comeatu argume. de hiis qui deiece.
vel effude. l. i. §. summa. erant etiaz alij comites consistorij prin
cipis qui erant spectabiles vt proconsules. l. ii. de comi z. tribu.
libro. xii. z. de cano. largiano. l. iiii. in fine z. si erant hii comites
de consiliariis imperatoris vel regis iudicabantur illustres. quia
pars corporis principis. l. quisquis. ad. l. iuliam maiestatis. Erant
deniq. alij comites z. tribuni qui habebant curare pro epulis im
peratoris z. comites stabuli imperialis z. comites qui habebant
curam palacii imperialis de quibus ia. l. prepositos. de comiti. z.
tribn. inter quos erat maioritas dicta. l. prepositis. de comi. z. tri.

Erant etiam alii comites primi ordinis qui ducebant imperiale exercitum in prouincias transmarinas qui habebant honorem qualem pro consules vel maiorem quibus venientibus ad consistorium consules assurgebant. vt. l. prima. de comit. rei milit. Qui hodie dicuntur capitanei armorum et hii comites primi ordinis missi cum militari exercitu a principe et qui gerunt vicez magistrum militum equales sunt ducibus qui prouincias regunt. l. eos. C. de comit. rei milit. et l. ii. de comit. arch. erant etiam alii comites qui prouincias regebant. i. comitatus. l. i. C. de comit. qui prouincias et habetur. iii. q. vi. neminez vt sunt in ytaliam comes romandiole et comes campanie de quo habetur in. c. magne. de voto. Comites autem nostri temporis sunt aliqui habentes nomen dignitatis huius sine aliquo dominio vel comitatu iuxta principem vt sunt comites palatini qui habent titulum non comitatum isti dicuntur comites abusive si non habent comitatum Bal. in. c. primo quis dicatur dux vel marchio et comes. et glo. in l. i. de tuto. et cura. dan. ab hiis. Similiter comes qui est de stirpe comitum licet non administret comitatum est comes. xxxxiij. q. i. si quis. de comitissa. ubi de rege qui est de stirpe regia. licet non administret qd est rex et facit glo. in. l. si. C. de arb. isti comites abusive legitimat spurios et incestuosos et alias administrationem non habent et sunt alii comites qui habent comitatum prouinciam vel ciuitatem in dominio cum titulo comitatus qd hodie proprie comites appellantur de quibus in dicto ti. quis dicatur dux uel comes isti sunt in tercio ordine post duces habentes prouincias uel ciuitatem sub titulo ducatus qui habent hodie maiorem dignitatem qd comites qd sunt magis propinqui imperatori vel principi et sunt in secundo ordine dignitatum et marchiones in tercio ordine et comites in quarto et isti comites simplices non pugnabunt cum ducibus vt. s. nisi comites ipsi essent liberi et tenerent in dominiis suis locum principis et duces essent subditi et regalia non habentes vt sunt duces regni sicilie qui sunt vassalli regis et non habent supremam dignitatem quia duces isti non pugnabunt cum comitibus tenentibus locum principis quia licet appellentur comites tamen in dignitate et honore principes sunt in dominiis et iurisdictionibus eorum. et etiam per supradicta

Dico q̄ omnes isti qui vacant in curia imperatoris vel regis in officiis supradictis qui comites appellantur vt. s. pugnare possēt cum comite regni uel imperii qui haberet prouinciā vel ciuitatem cum titulo comitatus z esset subditus illi imperatori vel regi qz par est sibi in dignitate licet non prelit ciuitati vel prouincie Et idem dico q̄ chamberlingi regis uel maior domus si sunt nobiles q̄ pugnabunt cum comite vel marchione quia hii sunt comites de principis comitatu per. s. dicta. z ista procedent in foro ciuili tamen in foro rei militaris vnus dux princeps non liber vel marchio non posset refutare vnum comitem vel baronem aut nobilem magne virtutis quando vellet pugnare ex causa honoris uel status seu dignitatis sue lese qz teneretur satisfacere honori suo alias esset infamis qz qui negligit famam suam est proditor fame sue. l. c. de hiis qui poten. titu. vt. j. proximo. capitulo.

An princeps subditus possit prouocari ad duellum per ducem similiter subditum.

7
N principes subditi imperatori vel regi vt sunt principes regni sicilie qui subiciuntur regi z sunt eius vasalli prouocati a ducibus regni qui similiter sunt vasalli regis z non habent supremam potestatem astringantur pugnare cum illis ducibus vt non possint illos repulsare tamq̄ sint eis pares Dic q̄ titulus principatus secundum iura sine adiuncto in dubio pro imperatore seu rege monarcha intelligitur. ff. de legi. l. princeps. z. l. ii. §. nouissime. de origi. iu. quod nomen princeps est comune tam imperatori q̄ regi in autem. vt prepo. no. impera. §. si quis. z. de constitutu. princ. l. i. z cuilibet alteri qui in suos subditos haberet monarchā nisi addatur aliud nomen puta princeps ciuitatis qz intelligit pro magistratu uel domino illius ciuitatis vt. ff. de excusat. l. spadonez. §. si ciuitati princeps qd̄ nomē qñ antonomasie ponitur intelligitur de illo qui alium superiorem non habet.

Et qui vnus vocatur in iure princeps. i. primum capud omniū
que dignitas secundum Cano. non defectur ex sanguine non ex
merito. vitc. viii. q. i. moyses. nec ex locorum vel generis digni
tate aut vrbium qualitate sed morum nobilitate. xl. disti. c. nos
qui. Vnde Seneca extra me partis hominum antiquorum opti
mus animorumq; rector eligebatur ideoq; non poterat esse pote
rior. est enī princeps potestas publica z in terris diuine maiesta
tis ymago secundum poli. li. iiii. c. i. z tamq; sol habendus est. z
idem li. vi. c. xxvi. sol eminet vniuersis vt cuncta videat z di
iudicet vniuersa solem alterum principem esse credo. inde dicit
deus terrenus. vt. ff. ad. l. fal. l. i. §. municipium. quod verum est
si sapiens est maxime iurisperitus Vnde Ysue. c. i. non recedet
volumen legis de ore tuo. Et habetur Ysaye. xxxii. Princeps q
digna sunt cogitabit z ipse super duces stabit Est enim princeps
in regno suo sicut pluuia in terra que est celi benedictio scdm
Aristo. ad alexandrum quis aut hoc nomen principis multis co
ueniat vt in. l. familie. ff. de ver. sig. z in. l. i. z. iiii. de prin. agen.
in rebus. Et Io. an. in de. i. de baptis. tamen cum capitur pro su
periore proprie conuenit ei qui omnibus preest per. s. dicta Isti
vero principes subalterni qui creantur ab imperatore vel a regi
bus cu; titulo principatus alicuius prouincie vel ciuitatis que eis
subiciuntur sunt principes particulares ciuitatis uel prouincie cui
presunt qui ab aliis ducibus z comitibus in ptate non differunt
sed in nomine z aliquali honore q; ita sunt subditi sicut alii ba
rones z comites z ita ab eis recurritur ad imperatorem vel regē
sicut a comitibus qui principes sunt illustres z etiam duces sunt
illustres q; isti etiam imperatoris vel regis equiperantur consuli
z proconsuli qui erant officiales imperii z erant illustres vt dix
it glo. in. l. qui indignus. ff. de senato. coniuncta alia glo. in Ryca
de offi. quest. ff. z comites sunt spectabiles. l. i. de comi. cōcisto.
licet alias dicatur q; marchio est spectabilis z comes clarissimus
ii. q. vi. c. anteriorum. sunt enī iste dignitates regales. s. ducatus
marchionatus z comitatus. Bal. in. c. i. de feu. march. z propterea
duces qui essent similiter subditi imperatori vel regi pugnabunt
cum principe qui esset subditus imperatori vel regibus licet prin
cipes ipsi teneant primum locum iuxta imperatorem vel regem

& videant aliquantulum digniores respectu nominis ut supra

An nobilis ex quatuor gradibus proauorum puo-
cet causa honoris ad duellum comitem uel baronem.

Obilis pro causa iusta sue iniurie vel honoris puo-
cat comitem uel baronem alicuius ciuitatis ad duellum
comes vel baro puocatus repugnat pugnare cum no-
bili asserendo se esse comitem & in dignitate posi-
tum ac dominum comitatus vel baronie & nobilem nullam habe-
re dignitatem. ac non parem sue dignitati offerens velle dare
alium nobilem campionem qui pugnet pro ipso comite uel ba-
rone dubitatum fuit inter curiales si comes vel baro potest se-
cundum stylum armorum refutare nobilem ut cum eo non pu-
gnet sed det campionem nobilem ac eidem comparare super quo
nobiles interrogati dicerent quod nobilis ex antiqua auorum & p-
genitorum nobilitate ortus & bonis moribus indutus ac vi-
uens in honore militari & in equis & armis quod potest pugnare
cum quocumque in dignitate posito. Comites vero & barones &
alii domini in dignitate positi dicerent quod non tenetur cum eo pugnare
ratione dignitatis comitatus & baronie sed posset dare campionez
araldi & reges armorum dicunt diuersimode alii quod nobilis homo non
potest refutari in pugna a quocumque comite barone vel altero in
dignitate maxima posito. Alii dicunt contrarium quod potest eum refuta-
re tamen pro sui honoris defensione quod teneat dare campionem nobi-
lem & equalē. armigeri dicunt quod homo nobilis potest cum quocumque pug-
nare pro iniuria vel honore seruando alias cederet ad maximam in-
famiam comitis hoc recusantis. Quid autem iuriscōsulti sentiant. di-
co ergo quod pro nobili facit ut pugnare possit cum quocumque in
dignitate posito quia nobilitas naturalis de qua in l. stemata. ff. de
gradibus. & in c. venerabilem. de preben. in nouella. & etiam que
precedit ex virtutibus de qua. s. diximus est firmior quam dignitas
quam pretendunt comites & barones quia dignitas induitur & exui-
tur sicut stola. sed nobilitas est perpetuo annexa secundum Bald.
in c. si quis dicat dux marchio &c. quod dignitas est quid accidentale
& causari potest vno momento. nobilitas vero est inata a principio

generationis cū virtutibz z natura est innata qd cōnexū a prīncīpio z nō p accidēs subsequētū. fm Bal. in pludīs feudoz. vbi dixit q nobilitas nō nascit̃ ictu oculi. ar. d. l. stemata. de dignitate vero ciuili facilis est p̃dicatio. nobilitas vero stat ī numero multoz insigniū p̃cessoz z antiquoz z vbi est memoria ī g̃riū de insignibz sui generis ibi nō pōt. esse nobilitas genit̃alis. fm Bal. in. c. i. qd dicat dux. auctoritate ap̃i. i. ad cerin. dicēt. nō multī sapientes nō multī potētes nō multī nobiles ideo videt̃ nobilitas firmior q̃ dignitas q̃ nō habet radices qz facilius dignitas abradit̃ z hō tunc nō est amplius ī honore. l. i. c. ubi sena. sed sanguis nobilitas nō ita delet̃. ar. nō. p Bar. c. de decurio. l. alexāder. nā dignitas cōcupita nō durat admīstratione deposita. c. de lega. l. cū vnīuersis. p Bar. nā z accidētia sunt facili resolutionis sed natura est cōstans z p̃petua z ita Bal. in. d. c. i. qd dicat dux titulus. n. susceptus ex patre ob dignitatē clarissimā retinet claritatē. i. nobilitatē. l. i. c. de digni. l. xii. ex nobilitate. n. p̃genitroz gloria hoīs vt dicēt sapien. iiii. vñ natus ex patre nobili etiā sine alia dignitate censet̃ nobilis. l. iiii. de commer. z merca. z dignitas ī hoīe nihil aliud tribuit q̃ nobilitatis quandā excellētiā. vt nō. in. l. i. c. de digni. p̃pter quā sibi debet̃ reuerētia z obediētia. ar. l. senator. de digni. uirtus. n. seu nobilitas p̃ponderat dignitatē. ii. q. vii. q̃q̃. & alias dicēt q̃ p̃sumit̃ melius de illo qui descendit ex patre nobili. l. iiii. di. si gens. z facit̃ illud qd scribit̃ ecclesia. x. sapiētia quidē cōfortauit sapientē supra decē p̃ncipes ciuitatis ī sapiētia quidē tanquā ī virtute nobilitas significat̃. xl. di. nos q. z testat̃ Boetius. scdo. de cōsola. q nobiles ex virtute p̃ferunt̃ nobilibz ex dignitate cū dixit dignitatibz ex virtutibz nō virtute ex dignitatibz honor accedit. Itaqz vilissimus est reputādus qui honore p̃stantior est si nō alios virtute p̃cedat. i. q. i. vilissimus. nec ad fidez ita est sufficiens dignitas sicut bonoz morū nobilitas. ff. de tu. & cura. dan. ab his. l. scire. §. si. nā nobilitas est sup̃pmus honor que etiā cōuenit regibus & volentibus ad dignitatem aspirare ut habet̃ ecclesia. x. c. ibi beata est terra cuius rex est nobilis ubi glo. exponit̃. i. de stirpe regia. & alibi dicit̃ q nobiles ad dignitates eligunt̃. in autē. de defen. ciui. §. interi. & §. si. q q̃dez

pro nobili nobilis dicitur

nobilitates temporales a deo sunt instituite immediate. fm Bart. in l. i. C. de digni. ubi allegat Regu. i. & ii. na si quis esset ignobilis a natura & a virtutibus & bonis moribus sibi nulla dignitas posset attribui. p. no. in. d. l. i. de digni. ergo nobilitas nature uirtutu aut scientie est ianua ad oes dignitates & sic maior e digni. ar. l. rescripto. in prin. de mune. & ho. & de decurio. ad subeundaz. & in auten. de mona. & ordinatioe. In grium facit qz comites vel barones comitatu vel baronia hntes a pncipe qz dñatur hoibus & subditis suis habet nobilitate. c. i. qz dicat dux. & tenet Andreas de yser. in. c. i. in fi. de capi. qui cura. vedidit. & i. c. i. in fi. qui. ex cau. feu. amit. ubi dicit qz ex hoium multitudie ibi existentium acqritur nobilitas. & Bar. in d. l. i. de dignita. li. xii. qz nobilitas est habere plurimos subiectos diuites & locupletes. in auten. vt iudi. sine quoquo. suffra. & volumus. na tuc dicitur etiam imperium habundare. eo. ti. & i. & qto qsqz maioribus pest tanto ipse maior & honestior. in auten. de defenso. ciui. & nos igitur. unde gloria regis in lata gente & in diminutione populi contritio principis. i. q. iiii. c. is ita. p. ite dauid. & Salustius in probemio catellinaru maximam gloriam in maximo imperio putauere sic ergo cum comites habeant nobilitatem & titulum comitatus ergo maiores sunt simplici nobili & non miles non pugnat cum milite. vt in. c. i. & si quis homine de pace tenen. in vfi. feudo. ergo non comes non pugnabit cum eo qui comes est. argumē. illius tex. qui hoc decidit. & facit etiam pro comitibus quia ipsi dñantur nobilibus sui comitatus & milites faciunt secundu Bar. in d. l. de digni. & etia possunt facere quem nobilem dando sibi feudum nobile cum vassallis. d. c. i. quis dicatur dux. & c. i. de feu. marchie. Item quia iste sunt dignitates regales secundum Bal. ibi si ergo habent dignitatez regalem ergo maiores sunt quolibet simplici nobili & quia loco presidis habentur in suis comitatibus. glo. sing. in. c. i. si de uesti. lis oriat. & qz transmittunt in filios eoz. ii. q. i. q. periculosum. & quia in suis comitatibus equipantur principi. Bal. in. l. ii. de costi. pe. & qz habet excellentia sededi iuxta regē. secundu Bal. in. c. i. q. feu. da. pos. & facit qz ipsi comites & barones ex quo sunt in dominiis eoz qsi pñdes vel ptores fm Bar. in. l. i.

in fi. de bono. pos. & l. stipulationū alic. de ver. ob. & l. si d. pe
nis. vnde rōe status corū & officiū qđ gerunt in subditos repre
sentant rem publicā que est idem cum eius principi. l. pe. C. de
seruis fugi. & Bal. in ti. de feu. march. ppter quod non videtur
qđ in preiudiciū rei publice sue quā tuent qđ debeant eorūm
psonas qđ sunt obligate officio comitatus & habet dignitatē an
nexam regibus periculis exponere vitā eorū pro cā priuata non
cōcernente rem publicā qđ talis dignitas est ppiū munus toti
us vniuersitatis s̄m Bal. in ti. de feu. march. per ea que late scrip
ta sunt. s̄. vbi diximus de pugna regū & Imperatorū maxime
pugnando cū priuato ideo poterunt dare campionē equales p
uocanti. arg. l. si. de iniuriis. vbi in actione iniuriarū tales per
sone cōstituunt pcuratorē. & C. de pcurā. l. pe. & autem ibi po
sita. & etiā clarissimī sunt priuilegiatī qđ non torquentur. l. se
uerā. C. de digni. & pugna equipatur torture. de pace tene. & si
quis hominē. vbi Bal. nec etiā carcerant illustres. l. si grauig. de
digni. nec etiā dampnant sine his qui equa dignitate cum his
sunt cōstituti. de decur. l. quicq. & facit. l. quicunq. de pcura. &
ideo dabit campio. p nō. in d. & miles. vbi Bal. dicit qđ qs pōt
inire duellū p extraneo qñ esset eius cāpio. & idē in. & si rusti
cus. & ibi cāpione p lē dato. vbi glo. & Bal. & de aliē. seu. pa.
& non est cōsuetudo. vbi dicit glo. qđ ex cā fit pugna per alium
seu per campionē. & hoc exp̄sse deciditur in lombarda. in. l. si.
qualiter quis se defen. debet. vbi dicitur qđ cōmēs clericus vel
vidua pugnant per campionem. tamen glo. tenet ibi qđ vassallo
possit puocare dñm ad pugnā ppter infidelitatem qđ ideo est
quia dñs obligat vassallo ad fidelitatem. c. l. qualiter dñs pprie
tate priuetur. tñ ego tenerē qđ vnus nobilis ex quatuor gradibz
nobilitatis iure militari pōt pugnare cū cōstituto in quacūq. di
gnitate p primā iura & dicit iste nobilis ego nō curo de tua di
gnitate nisi de meo honore & nō puoco comitatū vel dignita
tem sed personā tuā tanq. priuatū dignitas ponat ad partem. z
tu veni ad id qđ debēt agere boni milites & qđ iste dignitates
nō dant nisi nobilitatē. vt. s̄. ergo habens nobilitatem innatā a
natura cū eo pugnabit quia nihil est supra nobilitatem vt dixi
mus. s̄. c. de nobilitate. & vt rerū pbatio non pereat. z. veritas

repiatur & vt quis nō gloriatur in sua malicia rōne dignitatis.
qz iste est actus militaris. s. pugnare qd non pōt abicere comes.
qz est suū officiū defendere honorē ppiū & nō esse pdigus sue
fame qz qui famā suā negligit est pditor sui ipsius. l. i. c. de hū
qui poten. titulo. & diximus. s. in pximo. c. pserim qn comes
puocat ex delicto cōmisso cōtra rempub. qz reatus omnē hono
rez excludit. l. i. vbi sena. vel pro fide rupta. quia ex quo illi de
dit fidem videt cū eo cōtraxisse & suam personā approbasse. d.
regu. iuris. qui cum alio iurā. l. iiii. §. idem scribit. de peculio. &
cū sit obligatus rōne fidei psonē cui fidem dedit nō pōterit eius
personā quam semel approbavit reprobare. per nō. in. l. si qs te/
stibus. c. de testibus. cum similibus. vel si ipse comes illum no
bilem offendisset quia in delictis quasi contrahit. l. i. §. bestias
de postu. & l. inpr. in fi. de iure fisci. & facit qz miles pugnam
denitans apud graues milites infamie labē incurrit. ar. l. fi. §. ii.
ff. qz metus cā. vbi si miles terret vt nō pugnet ille ē iustus me
tus ad rescindendū oēm pmissionē scdm Angelū. in disputati
one sua. duo nobiles gallici.

An officialis exercitus uel ciuitatis puocet ad duel lū.

N officialis exercitus possit puocari ad certamē. dic
q nō qz nō dz remanere sine duce sine q regi nō pos
set & nō tenet bellū facere sine licētia pncipis sui. l.
iii. ad. l. iul. ma. nec dimittere exercitū vt ibi. alias
illo crimine tenet & idē diceret in rectore alicuius ciuitatis uel re
pub. obsessa ab inimicis suis vel q pateret aliquā oppōsionē. qz
nō dz remanere sine rectore ppter piculū totius rei. pub. ar. eius
qd hētur. in ti. c. vt oēs tā ciuī. q crimī. vbi durāte officio offi
cialis nō trahit ad iudiciū ne ab officio diuertat. & in. l. nec ma
gistratibus. ff. de iniur. & de iudi. l. ps litterar. cū si. & qz official
q durāte officio dereliquit officiū puniūt grauiter. ut in auten. vt
diffe. iudi. §. necessitate. & in ti. de admīstrā. §. ii. & in. l. iiii. ad. l.
iul. ma. & facit qd hētur de bello iudaico. li. vi. vbi dī q Im
perator nō dz pugnare psonaliter nec dux exercitus qz in eis est
piculū vniuersorū & salus oīm fm Quintil. in milite Mariano

& Alexander de optimo Impatore dixit Impatorē magis cōsulte q̄ audacter pugnare debere vel oīno potius abstinere a pugna psonali & qd̄ est d. ctū. s. de pugna Impatoris & hoc quādo esset ppetuus qz tunc dabit cāpionē vt diximus. s. in. c. nobilis. p cā iusta tñ qñ esset officialis t̄p̄alis expectabūt finis offici sui. ar. d. l. i. c. vt cēs cē. s. a. p. cū si. qz qñ aliquis ē astrictus rōe offici publici prius debet explicare negocia offici q̄ p̄pria. l. tutor scdm dignitatē. in. §. i. ff. de admī. tuto. & hoc quando esset ciuias quā regit in aliqua necessitate imminente vt qz obsessa vel dñs ciuitatis esset captiuus vel in lōga absentia vt. s. tñ si nō pateret ciuitas maximā necessitas ē p̄sone sue tunc etiam durante officio puocab. ē qz cessat causa aīccdens & hoc fuit vīsum t̄p̄e quo rex aragonū fuit captus in mari & qdā officialis maxime ciuitatis fuisset puocatus excusauit se a pugna qz rex erat captus & p̄sona sua erat necessaria illi rei publice q̄ fluctuabat & fuit excusatio admissa & si hoc nō esset rectores ciuitatū obsessa puocarent p̄ obsidentes in duella. z facillr ciuitates ipse depirent eo succubente vel capto aut vulnerato. & scribit Florinus qz Scipio africanus fert̄ dixisse cū quidā parū pugnares eū diceret Impatorē me mater nō pugnatere genuit & marinus theotonico bello cuiusdā theotonico puocātī vt prodiret respondit si cupidus morti esset posse eū laqueo vitā finire. & plutarcus in vita marci. Antonii. Rursus igit̄ vocabat Antonius Augustū ad singularē pugnā rīdentē satis multas ad īterituz vias Antonio patere sic ergo exē. lis demōstrat̄ veterē qz Impatores z exercitus duces nō pugnant singulariter.

Quod in pugna militum attenditur equalitas:

N pugna militū attēdiē eq̄litas qz si miles aduers⁹ militē p̄ pace violata vel cā capitali duellū cōmittere voluerit nō cōcedit̄ facultas pugnādī nisi p̄bare possit. qz antiquus ip̄e cū p̄entibus suis natiōe legit̄imus miles existat d̄ pace te. c. si miles. z hoc de iure feudor. vbi dixit Andreas de yser. qz hoc est vnū qz requirit̄ ad militiā qz q̄s sit de generē militū. ff. q. ex cau. ma. l. penl. dīcēs qz miles ponit̄ ibi p̄ omni in

feudato & sic videtur restringere hoc ad nobilem roem feudum quod non
est verum quia textus loquitur de milite ex genere militum. scilicet quod sit ex pen-
tibus militaribus vel nobilis a natura quia miles comprehendit etiam
feuda tenentes. c. i. impator locuta. cum sequenti. et etiam appellantur mi-
lites qui sunt in expeditione et in equis et armis pro re publica de quibus
in R. ca. ff. de testa. mili. et in l. i. ff. de bo. pos. ex testa. mili. licet
non sint insigniti. nec habeant illa insignia de quibus. in l. penult. s.
alibi proque dicitur quod etiam illi qui sunt in mari in exercitu militari di-
cuntur et isti habent privilegia de quibus. in ti. de testa. mili. et hoc dixit
non. Bal. in l. ei qui. C. quod bo. cede. pos. quod milites nostri temporis dicuntur
milites licet non habeant insignia quae olim dabantur. ut in d. l. penult.
& hii qui continuis armorum exercitiis sunt dediti. ff. de testa. mili.
l. rescripta. et C. eo. ti. l. scriniarios. qui milites pugnare possent cum
aliis militibus in armis existentibus & etiam ubi unus esset miles
et de militum genere ortus vel natus nobilis et miles in armis non
posset refutare alium militem vel insignitum non tamen ortus ex genere
militum si esset in bonis moribus et virtuose vivens quia inter istos
est paritas in virtute quae nobilitat quia etiam nobilis est qui a princi-
pe nobilitate consequitur et quia a principe ut nobilis acceptatur. secundum
Bar. in l. i. C. de digni. li. xii. ubi dixit quod nobilitas est qualitas
illata per principem quia quis ultra honestos plebeios acceptus osten-
dit ubi concluditur quod non attenditur natura vel origo in nobili-
tate sed virtus ergo sequitur quod si princeps quem faciat militem quod
ipse erit nobilis quia in nobilitate non attenditur natura secundum Bar.
reprobata opinio. Impatoris qui dixit quod nobilitas est antiqua divici-
arum possessio cum pulcris moribus ergo pugnabit iste miles fac-
tus a principe nobili cum milite ex genere militum et a natura vel
cum alio milite exercitato in armis vel cum alio armigero qui in ar-
mis versatur et in bonis moribus vivit qui nobilis reputatur. nam
non solum natus ex nobili nobilis est. l. nullus. de decur. & l. li-
beros. de senato. in glo. & C. de decurio. l. exemplo. & l. cujus le-
gitime. de statu homi. in tex. & glo. & tex. in l. nobiliores. C.
de merca. sed etiam versatus in armis quia armorum usus facit quem
nobilem et virtuosum ut. s. diximus. nam pugna est experimentum
veritatis probande in iudicio belli cum ense et non dicitur quis dicendo.
quod nobilis sum excludere posset a pugna alium virtuosum qui non

esset nobilis a natura & delicta remanere impunita & veritas sepulta & ne detur materia nobilibus aliis iniuriandi impune & delicta committendi. ideo tunc talis nobilis si quem offendat debet provocatus pugnare & non erit admittenda excusatio quia nobilis quia ensis est iudex & talis qui disiudicat omnem hominem nobilem & plebeum & quanto nobilior tanto debet virtutem suam experiri in armis alias tamen cum infamia remaneret talis nobilis. & dixit Angelus in. q. sua que incipit duo gallici quod miles attelata pugnam deuitans apud graues milites infamie labem incurrit. qui propterea si terretur ut non possit pugnare erit iustus metus & omnis promissio rescindetur. l. si. §. ii. ff. de metus causa. vbi ergo quis esset nobilis ex quatuor gradibus nobilitatis suorum autorum & vellet repellere alium non ita nobilem qui nobiliter uiueret & in bonis moribus a pugna non deberet sibi permitti. nisi ille esset aliqua infamie labe aspersus vel macula parentum. qui fuissent in vita de proditione notati antequam sint nati isti provocantes repellent. l. ii. de decu. & l. iiii. ad l. iul. ma. & in. l. senator. d. digni. l. x. & secundum ius longobardum repellunt a pugna nobiles qui in eorum personis essent aliquo scelere vel infamia affecti vel propter uicia ignobiles & omnes illi qui repellunt a bello iudiciali. l. i. cum sequenti ff. de postu. quia bellum iudiciale & armorum seu actuale equipantur & hoc etiam iure utuntur ut ignobiles propter uicia repellantur a pugna nobiles nisi uterque equali morbo laboraret vel simili. ar. in. l. in arenam C. de inof. testa. cum si. & vide. j. in. c. nobilis a natura & s. in. c. an si dominus. cum sequentibus. vbi quid de iure longobardo.

Quod in pugnis dignitas attenditur & nobilitas & reprobantur infames & criminosi ac labe aspersi. et quid de bastardis.

xi

Via dictum est quod in duello tam iure civili quam etiam longobardo quod ex consuetudine & secundum constitutiones Imperatoris Frederici editas in regno Siciliae requiritur paritas personarum secundum Bal. in. l. cum filius. §. si. de le. ii. & in constitu. regni Siciliae monachia. & de pace te. §. si quis militem. sequitur videre quod in pug

gnis sicut in oī actū mundi dignitas est seruanda. ar. l. obseruā/
dam. ff. de offi. p̄li. z. l. i. ff. de postu. adeo q̄ nō admittuntur ad
pugnā nobilū infamia iuris vel facti notati aut aliquo scelere
inqrati aut vite turpitudine q̄ delictū excludit oēm honorez
l. i. C. vbi sena. vel clari. & tales nō sunt integri hoies nec ascē/
dunt ad ea ad q̄ tales nō admittunt. l. ii. C. de dignita. li. xii. si/
cut etiā nō admittunt in iudiciis q̄ dicunt p̄lia seu certamia cō/
ditionalia. l. aduocati. de aduo. diuer. iudic. & l. ii. eo. ti. de pre/
scrip. xxx. an. l. si qs emptoe. §. fi. z. dicit tex. in. l. aduocati non
munis pugnare aduocatos vocibus q̄ milites armis z coraciis.
z sic equipant ista iudicioz & armoz. z dixit glo. in. c. i.
de forma fide. q̄ sicut vassallus nō pōt in p̄lio pugnare q̄ dñm.
etiā nec aduocari cōtra eū in bello iudiciali q̄ equipant. z. xvi
di. c. si Impator. in glo. z q̄ sit prima cā bñfi. amitt. §. sed si dela/
tor. z gl. in. c. cū sacerdos. de postu. Andreas d̄ yser. in ti. d̄ for/
ma fide. cū ergo equipant id qd̄ de vno dicimus & de alio p̄
nō in. l. miles. ff. de re iudi. vbi milites inermi milicia equipan/
tur militibus armate milicie & in. d. l. aduocati. sic qui repellū/
tur a certamine iudiciali repellant a bello armorā secundū lom/
bardam. arg. in. ti. in probemio. in prin. vbi quod de vno dici/
tur de alio dictum videtur. Nam etiam humiles viles & nota/
ti repelluntur ab accusando. de incestis. nup. l. humilem. c. licz
eli. de simo. Sic etiam non prouocabunt ad iudicium belli ali/
quem nobilem quia infames a conuentu principis repelluntur.
dixit Baldus. C. de fur. l. falsus. hūc non integri homines a iu/
dicio belli repelluntur. sicut etiam a limine iudiciorum accusa/
tores non integri. de quibus in ti. de accusa. sicut z testes obscu/
ri & infamia notati in iudiciis repellantur. que repulsa in iudi/
cio belli dicitur rebroza. quia qui vult pugnare cum nobili uel
militari viro. aut constituto in dignitate debet esse nobilis &
olimpus miles & sine macula. quia alias non esset paritas perso/
narum. De quibus repulsis aliquas inferamus secundum quod
vidimus de consuetudine militū & nobiliū obseruatū p̄rio enī
dico q̄ rebrozat seu reprobāt a duello q̄ crimen lese maiestatis
commiserit q̄ Impatorem papam regem aut alium principem
seu dominum suū in quocūq; capite illius criminis de q̄ in ti.

ff. & C. ad. l. iul. maieſta. etiam miles ſeu armiger qui delicta
cōmiſerit militaria. l. ii. ff. de re milita. vt qui milites ſollicita
uerit concitauerit ue ad ſeditionem aut tumultum fecerit con
tra rem publicā cui deſeruīt. l. i. in fi. ff. ad. l. iul. maie. vñ miles
qui fuerit per dūcem belli ignominioſe remiſſus vel degradat⁹
qui ppter ea infamis efficit. l. ſed & milites. §. ignominia. d. ex
cuſa. tu. de re mili. l. qui cum vno. §. non omnis. & l. ii. ff. de in
fami. quia talis miles non poteſt in vrbe morari nec alibi ubi ē
princeps rōne ſue infamie vt ibi nō. nam in duello vt plurimū
preeſt princeps vel dux exercitus vel alius loco principis ſubro
gatus qđ etiam cū eius licentia ſit. l. i. de gladiato. & l. i. de atte
letis. & ſic tanquā infamis repellitur ab hac dignitate pugnādī
in preſentia principis. arg. l. milites. C. de re mili. & d. §. igno
minia. ſimiliter & miles qui exercitum deſeruīt. vel ad hoſtes
profugit. l. ii. ff. ad. l. iul. maieſta. de penis. l. ſi quis aliud. §. i. de
capti. l. poſt. §. tranſfuge. & de re milita. l. non omnis. §. deſtor
Nam iſti proditores ſeu tranſfuge eſſent exauctorandi & capi
te puniendi & pro hoſtibus habentur. l. proditores. de re mili.
Miles enim tranſfuga etiam furca ſuſpendit. l. deſtorem. §.
is qui eo. ci. vbi etiā punitur miles qui rem a duce prohibita⁹
fecerit aut eius mandata non ſeruauerit etiam ſi res bene ſe geſ
ſerit & fuerit de hoc notatus. facit. xvi. q. i. monachiam. z eti
am deſtor qui tempore belli ſe abſentauit a ſignis qui capite
puniſſetur. l. i. C. de deſerto. libro. xii. quinymmo etiam ſi mi
les leno fuerit habendo femines queſtuarias. vt in l. atteletas.
§. pretor. de infami. & Andreas de yſernia in ti. quibus mod.
ſcud. amitta. in ſecunda columpna. Vel queſtum fecerit in pub
lico. aut cauponam exercuit. eadē. l. §. ſiue autem. vel miles qui
fuerit periurus non obſeruans iuramentum quod preſtant mi
lites. l. quotiens. de dignitatib⁹. libro. xii. & l. penul. quibus ex
cauſis maio. & etiam ſi veniret contra propria iuramenta z eēt
ppter ea lata ſententia cōtra eum ſm glo. ibi. & in l. ſi quis ma
ior. C. de tranſactio. etiam ſi fuerit preuaricator. l. atteletas. in
fi. de infami. Aut miles qđ ſeditionē etiā cū leui querela mouit
in caſtris vñ aliqd flagiciū cōſpirauerit i caſtris cū aliis militib⁹
d. l. deſtor. i. fi. d. re mi. vel ſi fuerit paſſus ſententiam capitalē

pro crimine capitali. de infami. l. atteletas. §. si. vel si ab hostibus
captus poterat redire & non redit quia transfuga iudicatur. de
edili. edili. l. quid sit fugitiuus. §. idem. aut qui missus fuit in ex
ploratione aut spia hostium & non rediit sed cum hostibus p
mansit cum redire potuisset quia transfuga censetur. d. §. deser
tor. aut qui in fraudem munez nomē milicie armate sumpsiſſz
l. non tantum. C. qui mili. non pos. vel si fuisset per prius color
nis & ad miliciam armorum in fraudem aspirasset. nō debuit
admitti. C. qui. mili. nō pos. l. rura. sicut nec etiā qui cā litis vi
rande venerit ad miliciam aut alia conditione seruii affectus.
l. i. & l. omnis. eo. ti. aut similes secreta hostibus nunciauit qui
vt proditor capite punitur. l. omne. §. expilatores. de re milita.
vel miles qui metu hostium langorem simulauit. d. §. expilato
res qui desertor censetur. Item si dominus habuerit preliuz cā
pare iustum & miles eius eum morantem in prelio dimiserit
ex proposito. c. i. quibus mo. feudū amittit. Nam ista culpa est in
dominum cōmissa ob quam feudo priuatur quia infideliter fa
cit quod non habet locum in alio prelio vt si dominus propter
insidias aut rumorem aliquem arma tollit vt ibi. vel si cū inī
micis domini sui in eius perniciem amicitia copulauerit vñ ali
ter contra dominū suum se habuerat ppter quod inimicus dñi
presumat. secundū glo. ibi: nam rōe iuramenti qd pstat vassal
lus dño si cōtra faciat dñr infidus. C. ad. l. iul. repe. l. si. & dicitur
ppterca dñm offendere. vt in. §. si. qd sit pma cā bñfi. amittent. z
dixit Andreas in. d. c. i. qd est crimē maiestatis qd etiā grauat p
pter hoc op. suam apud gentes. c. i. qd fuit prima cā bñfi. amittit.
Insuper etiā miles qui status sui cōtrouerſiam patitur qd ince
rim pro milite non habetur vel ab hostibus redemptus se non
luerit. l. qui status. de re militari. etiā si prepositus custodie p
sone principis vel ducis belli vel ad excubias castrorum illa de
fereret fraudulentem. nam capite deberet puniri. l. qui excubias
eo. ti. & l. i. de offi. pfect. vigi. similiter & miles qui tpre belli
oia arma alienauit quia hoc crimē est simile disertioni. l. diserto
re. §. miles. & l. qui corneatus. §. arma. eo. ti. Itē miles pdā di
uidens cum hostibus vel qui dat operam vt hostes capiant fide
les imperii. z illas depredet qd deberet uiuus cōbari. l. si qd. d. re

milīta. lī. xīī. que sunt vera nisi esset restitutus in integrum ex
principis indulgētia. l. cū te. C. qui milī. nō pos. l. xīī. etiā si eēt
publice excōicatus a suo supiore rebrozatus aut si de heresi nota
tus vel esset fidei fractōr z de hoc condēpnatus qz efficiēt infā/
mīs. l. si. C. de infamī. z tenet glo. expresse in. l. si pignore. §. si
post. de pig. acti. qz veniēs cōtra fidē suā sit infamīs si de hō con/
dēpnatus est. z in. c. cōstitutus. de transac. & glo. in. d. c. puenit
tenet qz veniēs cōtra fidē est infamīs sicut si cōtra iuramentū. z
idē tenet in. c. si. ne pla. vi. suas. z facit tex. in. c. nos sanctorū.
xv. q. vi. nā graue est fidē fallere. vt in. c. puenit. in glo. de fide
inssō. & in. l. i. ff. de cōsti. pe. z qz metus cā. c. ad aures. vbi datō
fidei equipatur iuramēto. & Inno. in. c. & si xps. de iureiuran.
vbi pmittens sub fide habet ac si iurasset sup euangelis vel su
per reliquiis. & Archi. xxīī. q. fi. c. iuramentū. z Cy. hoc tenet
in. l. si. si aduer. ven. licet maior iponat pena veniētī q iuramen
tū qz fidē. glo. in. c. clericus. de iureiū. z Andreas de yser. i. §.
Itē sacramēta de pace iur. fir. p tex. xīī. q. v. qz pūrat. z hoc etiā
t3 Spec. in ti. de iureiū. §. i. ad fi. z licet Bar. z alii in auten. Itē
sacramēta pubez. si aduer. ven. teneāt qz quo ad pūriū regatur
tactus euāgelioz tñ milites & armigeri seruāt ius canonicūz qz
veniēs qz fidē sit grauiter puniēdus & debeat fidē seruare & t3
Archi. in d. c. iuramentū. qd quo ad obseruantia habet ac si p
euāgelia iurasset nō quo ad penā & est decisum p binas decisio
nes rote. idē dico in aliis nobilibus qz hnt maculā labē seu aliaz
infamia nōbilē qz nō pugnēt cū alto nobili mūdo & sine labe.
qz ppter labē delicti qz infamat & p infamia pdit nobilitas z
dignitas. l. ii. & l. quotiēs. de digni. l. xīī. qz nō posset repellī p
pter hoc vbi pugna fieret in crimīne lese maiestatis. ar. l. famo
si. ff. ad. l. iul. ma. vbi dr qz quis famosi ius nō habeāt accusadi.
nec etiā milites aut serui tñ admittūt ad accusationē lese maie.
crimīs sicut etiā mulieres in tali crimīe admittūt qz mulier cō/
iurationem Catelline detexit. l. si. ad legem iuliam maiestatz.
Sic ergo in crimīne lese maiestatis quilibet alias inhabilis ad du
ellum puocabit qz casu hodie licitū ē duellū z sine licētia prici/
pis pugnabit tñ an in hoc crimīe sit duelum fiendum quando
dicere quē de principe male loquutū ex leuitate puto qz nō

ar. d. l. famosi. in. fi. vbi. glo. z. qd. nō. in. l. i. si. q. ipe. male. dixit.
si. quis. repellit. a. pugna. nobiliū. si. effz. bastardus. vel. spurius. p.
mo. qz. isti. sūt. in. fide. instābiles. z. in. bello. incōstātes. qz. sunt. in.
honorabiles. hoībus. lvi. d. diuulgatū. fm. Bonifaciū. ad. regē. an.
gloz. qz. cōsuetudo. magnatū. z. nobiliū. nō. nouit. bastardos. qz. n.
sunt. d. domo. magnatū. nec. iura. sanguis. hnt. Bar. in. l. fi. d. uer.
fig. ppter. bonos. mores. custodiēdos. fm. Bal. in. c. naturales. si. d.
feu. fue. cōtra. qz. tales. bastardi. nō. faciūt. pclarā. z. famōsam. ciui.
tatē. sz. legittimī. z. naturales. in. autē. de. nup. in. prin. z. l. i. ff. so.
lu. ma. qz. etiā. bastardi. nō. ppetuāt. memoriā. parentū. Bal. in. d.
l. i. nec. pntes. merent. priuilegiū. ppter. numez. eoz. l. excusant.
§. etas. de. excu. tu. p. Bal. q. etiā. nō. sunt. in. aliq. capite. agnatorū.
& cognatorū. l. spurius. vñ. cognati. fm. Bal. in. l. in. testamēto. d.
testa. mī. qui. etiā. nō. dicunt. p. priē. filiū. l. filiū. de. hīs. q. sunt. sui.
nec. etiā. sunt. pntes. nobiliū. Bal. in. l. cū. legittimū. de. sta. ho. z.
qz. ad. eos. legis. affectio. nō. extendit. cle. i. de. baptismo. que. dicit.
bastardos. nō. includi. in. dispositiōe. legali. q. ad. comodā. z. hono.
res. z. Cy. in. l. q. q. ad. l. iul. ma. z. de. interd. mat. l. libertū. &
Bal. in. l. generalr. C. de. insti. z. substi. vbi. dixit. q. hō. in. digni.
tate. positū. p. tacitā. cōditionē. liberoz. nō. intelligit. sensisse. de. fi.
lio. naturali. z. ad. q. nō. trāsmittit. paterna. nobilitas. l. cū. legittimī.
de. sta. ho. z. l. liberis. de. senato. z. leui. xxi. z. q. etiā. nō. includunt.
in. onere. feudi. c. naturales. si. de. feu. fue. cōtra. z. qz. sūt. inōbiles.
z. ifames. ac. vtilis. cōditionis. ut. nō. ago. in. sūma. de. infam. etiā.
si. sint. legittimī. fm. Bal. in. d. l. generalr. z. Bal. in. l. i. bone. fidei.
C. de. iureiū. qz. ignominiosū. est. habere. tales. filios. l. pe. C. quez.
ad. te. ape. q. etiā. nō. pnt. portare. arma. domo. fm. Bal. in. d. l. ge.
neralr. z. in. l. filiū. s. alr. z. nō. dicunt. de. genere. sz. sunt. de. gene.
rati. Bal. in. l. fi. de. na. libe. z. in. d. l. filiū. dixit. q. nō. portant. ar.
ma. legittimoz. nisi. eis. cōcedant. z. t3. Dy. de. le. ii. l. cū. pr. §. mī.
nec. appellatiōe. cōiūctoz. cōtinent. fm. Inno. z. Io. an. l. c. nōnulli.
de. rescrip. facit. l. spuriū. vñ. cog. z. l. hac. pte. nec. etiā. sunt. cō. or.
tes. l. iiii. d. h. cā. de. pecu. l. sz. z. hec. cū. si. nisi. ipse. bastardus. effz. ar.
miger. z. i. armis. versatus. z. bñ. morigeratū. qz. vbi. p. priū. hono.
rē. psequeret. repelli. nō. posset. a. pugna. sicut. etiā. nec. alias. igno.
bilis. p. ea. que. diximus. in. c. nobilis. a. progenitoribus.

An bastardi legitimati possint repulsari in pugna.

12

N bastardus vel spurius legitimatus a Papa vel a principe natus ex patre nobili possit pugnare vñ in ire singulare certamen pro causa honoris cum nobi. li a natura legitimo & naturali videt q non quia datur disparitas qm licet legitimatio aspergat oem macula. in auten. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis vero filios. & qui. mo. nat. effi. le. §. si qs vero. nō habens tñ adhuc ipse licet legitimato re manet cū aliqua nota ifamie. Bal. in. l. generalr. de insti. & sub sti. allegat Inno. in. c. inotuit. de elec. q nulla cōsequētia pōt eē legitima ex radice corrupta. l. si. de natura. libe. & legitimatio aprie non est veritas sed fictio quedam fm Bal. in. l. eā quam. C. de fideicomis. & quia legitimatio addit iura ciuilia & non naturalia. autē. Itē sine de natu. libe. & q legitimatio est priuilegiū potius q ius cōc. Bal. in. ti. hic finit lex. in prin. nam licet illegitimus legitime tñ remanet nō legitimus. d. c. qto. in nouella. vnde licet oēs leges ciuiles & canones dicant q legittimatus p Imperatōre nō debet vocari spurius & habet ac si esset legitime conceptus. Bal. in. l. imperialis. de nupt. & in. l. gallus. de liber. & postu. & dixit Bar. in. l. si quis pro emptore. ff. de vsucapi. q legitimatus a principe dicatur vere legitimatus. z Iaco. but. in probemio. C. licet Bal. variauerit & multa sint in fauorem legitimatorum quia equipantur legitimatis per matrimonium. Bal. in. l. dñs. de natu. libe. tñ nobiles q ad pugnaz aliquando dicunt contrariū z non bene quia pnceps legitimando illū facit habilē ad honores z dignitates z oia iura dicūt p legitimatis. z idē dicūt in legitimatione p oblationē curie q est cēfendus legitimus. vt in. l. dñs. z in. l. si qs. de natu. libe. & idēz eēt in nobili q essz legitimus z naturalis z essz natus ex pre bastardo ul' essz nepos legitime descēdens ex uno bastardo q admitteret ad pugna cū nobili legitimo z nali q licz nepotes nati ex legitimis z naturalibus auo existente bastardo sunt nati ex radice corrupta. & nulla consequentia potest esse legitima ex illegitimo nascendi principio. secundū Bal. in. l. si. C. de ver. sig. & q nepos nō coniungit nisi mediāte pre in quo non fecit.

principium cōiunctio. C. de quest. l. ii. §. diuo. & vno exclusio
omnes eius descendentes sunt exclusi. §. nota. qui seu. da. poss.
& de successi. seu. §. pen. Bar. in. l. ii. §. fi. ad trebel. Baldus in. l.
maximum vicium. de libe. prete. & idem in auten. si qua rui/
nas. de sacrosanct. tamen sufficit qd ipse sit natus legitimus &
naturalis & sit in bonis moribus quia non repellat a pugna. &
iste essent excusationes non admittende per dicta. s. in principio.

**An armiger possit repulsari ab officiali exercitus ut
cum eo non pugnet.**

13

Ille seu armiger simplex non pugnabit cum aliquo ce/
turione vel pfecto cohortis vel legionis vel cum eo
qui pect exercitui vel qui consularibus utit insigniis
nec cum eo qui dirigit ala vel numerum militum. de quibus
in. l. ii. ff. de infami. ubi glo. declarauit qd cohors habet. x. alas le/
gio vero septem milia et centum pedites et septingentos. xxx. eqtes
fm Vege. de re mi. exercitus autem habet. vii. legiones qd est col/
lectio totius militie ut ibi qd cum sint inferiores & subalterni &
eis subint & inferioris gradus non possunt se pares facere superiori qd
superioribus nostris pares esse non possumus. ff. de alie. iu. l. iiii. in
prin. et de arbi. l. na magistratus & de aq plu. ar. l. i. §. sed si vi/
cinius. ubi glo. dixit qd homo inferioris dignitatis maiori persone
debet exhibere reuerentiam. et dixit glo. in d. l. iiii. qd sapiens qd maio/
rem nemo presumat honorem. et qd habet ex de maio. et obe. c. so/
lite. et facit. ff. de dolo. l. non debet. et l. semper. ad munic. et facit
qd habet in. l. ii. et l. iiii. ff. de in ius vocan. ubi subditus non vo/
cat in ius magistratum siue superiorem nec libertus patronum pro cau/
sa famosa sine venia ptoris que concedit causa cognita et ut ibi
tamen tenebit dare campionem ut diximus. s. de nobili regrete
maxima dñuz qd ille debet satisfacere pro capione et sic cum ad bellum
iudiciale inferior non puet sine uenia suum superiorem minime etiam
ad bellum armorum qd equipant nisi hñs maiorem gradum vel honorem
etiam puocator spontaneo ad duellum et singulare certamen qd tunc de/
beret pugnare cum minore prouocato ab eo vel dato campione
ut supra diximus. De campionibus similiter puto qd is qui esset
prefectus peditum prouocando ad duellum prefectum equitum

vel alicuius legionis q̄ pugnabit cum eo si alias sit miles vel ca-
 poralis peditū & similis illi quem p̄uocat tamen sc̄dm conditi-
 onem prouocati quia si miles pedes requirat equestres debent
 pugnare eques & econtra licet magister militum dicat esse pre-
 fectus equitū & peditū. l. i. de offi. prefec̄t. p̄tor. & l. i. & l. ii.
 de offi. magi. mili. Et Lūius in bello macedo. in l. iii. dixit q̄
 milites equestres vocant equi milites. non tñ miles pedestris
 militie p̄uocator pugnabit cū milite equestris militie pedes q̄
 est inferior milicia & est pugnandū secundū conditionē prouo-
 cati nisi a parī iudicarent. Est. n. armata milicia duplex. s. eque-
 stris & pedestris. de re mi. l. non ois. §. qui in pace. de nupt. l. a
 calligato. & dignior milicia est equestris. l. i. de equest. dignita.
 libro. xii. & nego ne. mili. l. eos & qui militare nō possunt. l. i.
 tñ dare tenebit campione equalem vt supra. nisi iste qui d̄r eē
 inferioris milicie eēt miles sūme excellentie vel strenuitatis. q̄
 ista strenuitas supplebit inferioritatem milicie. ar. d̄ excu. tu. l. s̄ re
 probari. vbi ratione alicuius eminentie recedit a numero. & a
 iure cōi. & facit quod nō. Inno. in. c. i. de consti. vel si miles in
 ferioris milicie esset creatus ab Impatore Papa vel principe. &
 alius maioris milicie a comite vel inferiore quia iste creatus a
 Papa vel principe est in maiori excellentia & prefertur creato
 ab inferiore. per. l. ii. ff. de albo scriben. & per nō. in. c. p̄tuas. d̄
 maioris. & obedi. & per glo. eo. ti. c. i. & per nō. in. c. si a se. de p̄-
 ben. in. vi. & per nō. de cōsecra. di. ii. §. si. de preben. hii qui. q̄
 alia ē claritas solis alia lune z stellaz q̄ differūt in claritate. ad
 roma. xv. inde q̄ dignus iudicat a p̄ncipe aliis p̄fert. l. restituen-
 de. de aduo. diuer. iudi. & p̄ ea que dicunt de doctore iuniore
 vel creato ab inferiore a principe qui esset maioris sciētie z ex-
 cellencie q̄ creatus a Papa vel principe vel antioque qd̄ p̄fertur
 ei. p̄ glo. in. auten. de mona. §. cogitandū. & p̄ glo. in. l. i. C. de
 anno ciui. li. x. & in. l. restitueudū. de aduo. diuer. iudi. z quod
 dixit Bal. de doctorello in p̄hemio. ffoz. & glo. in. l. vi. ff. pro
 socio. q̄ dixit q̄ bñ litterati equipant nobilibz. z in. l. p̄uiden-
 dū. C. d̄ postu. tñ quo ad pugnandū in casu honoris non sit ista
 differentia q̄ q̄libz eoz tenet satisfacere p̄prio honorī & alteri
 s̄r si mīng nobilis miles originē duceret ex ciuitate nobilissima

etiam magis nobilis ex oppido vel castro q̄ cum eo pugnabit:
 p̄ nō. Bar. in l. i. c. de alexan. prima l. x. quod est vez etiam si
 iste nobilis qui staret in oppido haberet originē suā a ciuitate
 fm Bal. in ti. de pa. tenen. in. §. si quis rusticus. vñ si sit natus ex
 nobili genere & habiter in rure. quia non dicitur rusticus sedum
 Pe. de cremo. & Bal. ibi. quia milites armate milicie iudicatur
 a pari cum doctoribus qui sunt milites scientie per nō. i. l. mi
 les. de re iudi. si tamen esset aliquis nobilis paratus milicia acci
 gi a principe puta in aliqua celebritate principis habebitur pro
 cincto milite. argu. in l. pe. de testa. mi. per quam. l. dicitur q̄
 rex paratus coronari habetur pro coronato. sicut coniunx para
 ta ad ducendum. xxvii. q. ii. c. iusta. quod est verum quando eet
 cingi iussus & in comitatu principis retentus. & ita loquit. d.
 l. penl. tamen licet esset electus non gaudebit priuilegio milita
 ri si non est in numero militari receptus. d. l. penl. & l. si. co. ti.
 & l. ex eo. & l. neminem. & l. si. de decurio. & quod habet de
 priuileg. c. penl. & ante habet pro cincto quo ad comodū rei pub
 lice non suū. arg. de colla. ad hoc. vbi Iaco. de bel. & facit. xxi.
 q. ii. si quis. & quod nō. xviii. q. i. in prin. & ideo nō equipab. ē
 militi accincto qui haberet stigmata quia miles cum creat cin
 gulo cingitur. & dicit sibi accipere sanctū gladiū in quo deici
 es inimicos populi. ii. macha. in fi. vbi patet q̄ gladius quo mi
 les cingitur debet esse aureus per quē honorē cinguli potās gla
 dii sibi intelligit collata. arg. d. l. penl. vbi glo. que ponit istas
 ceremonias. ff. qui. ex cau. ma. & vide politi. l. vi. c. xiii. & sic
 miles cinctus repulsabit electū & nondū cinctū non tñ a pug
 na que quis sint iuridica tamen vbi talis tractaret de conserua
 tione propriū honoris & sue dignitatis. vt q̄ esset eis data infā
 mia ppter quā non possent in curia principis cōuersari tunc di
 co q̄ si sint tales armigeri virtuosī & i bonis moribus viuentes
 q̄ nō repellent p̄ aliquē etiā supioris gradus militē quia quo ad
 arma oēs sunt parēs p̄ ea que diximus in c. nobilis a p̄genitorī
 bus. & in c. quia. s. dictū. & in c. in pugna militum.

Dottores iudicant

Quomodo p̄

14

**An nobilis possit prouocari per armigerū in castris
 existentibus ambobus.**

Obilis à progenitoribus ad duellū p̄ virū armigerū
in exercitū existentē puocatur inquit nobilis puo/
catus ego nobilitate polleo tu vero doce qualis for/
tune genitor fuerit replicat armiger non tuā quero
affinitatē non parentelā sed strenuitatē experiri cum ense no/
bilis ait de patre non doces ego vero doceo te vili ac rusticā
ex semine ortū quere igitur tibi similem quia pares cum parī/
bus antiquo prouerbio facili ter cōiunguntur & cū illo depugna
hic inquit si nobilis es lauda parentes tuos nam & tu ignobilis
es si nobilium gesta recusas. nobiles libenter pugnant q̄ officiū
nobilitatis est si ergo nobilis es age vt nobilis. replicat nobilis.
meum est officiū cū nobilibus pugnare armiger triplicat &
ego nobilis sum quia diu in armis pro re publica molitus vaca/
ui armorūq̄ exercitātione suz illustratus & ideo te nobiliter sū
nobilis instat non tibi cōuenio nec tu mihi tu queris ascendere
& ego quero nō descendere insistit armiger in bello virtus at/
tenditur & non genus & is nobilis est in quo armorum inest
strenuitas dimicandiq̄ scientia & non genus ensis. nāq̄ & vi/
res pugnant & non delicie si ergo nobilitate polles nobilitateq̄
vīribus experire ne de nobili ignobilis fias abiecto nobilitate
officio. omnes enim ab vno patre processimus & in progenito/
ribus non laudamur. nobilis vero pro positis inherendo suis re/
scribit si tecum contempnere queram te mihi similem. faciam
si ergo deus te fecit ignobilem meq̄ nobilem & generosum nō
intendo degenerare & a propria natura me facere alienum nil
mihi rescribas quia scripta abiciam & amplius uerbis tecum cō/
tendere nequeo armiger nō abiecta querela iterum puocat mu/
liebris est excusatio tua aut verius tabellionis magis est enī qd̄
ego mea virtute quesui q̄ tu ab antecessoribus habuisti a quibz
degenerando a bellica virtute te facis alienū nōne ergo tu in ca/
stris armiger es & ego in numero militū sum & tibi par. nō er/
go me repellere vales igit̄ cōtra te pcedā ad oēm infamiā q̄ ab/
iecto omni officio militie differs vt fame tue pdigus iudiciū
ensis qui iudex est nobiliū & ignobiliū & ut iustissimus iudex
nulli defert & oculos non habens dis iudicat & punit iniustes
milites quibus collectis litteris aditur iudex vt cōsilio procerū

& peritorum vt iudicet si potest iuste repellere a pugna nobilis.
hic armiger ex ignobili patre licet virtute praeditus ortus & diu
in armis cum honestate versatus & consultus doceo. qd repellere
non potest. quia in officio rei militaris inspicitur accedens. & in
natura vel genus. per ea que probauimus. s. in. i. c. ubi offensus
est auctoritatibus qd exercitatio & disciplina longa bellicorum mi-
litem facit & non omnia. nec deliciae aut nobilitas progenitorum
Secundo. qd is nobilis est quem sua virtus nobilitat. argu. ex de
preben. c. venerabilis. xl. di. c. nos qui. ubi nobilitas mox plus
ornat qd genitorum. Tertio quia disciplina castrorum antiquior
fuit qd iura civilia. que de nobilitatibus loquuntur. ff. de capti. &
postli. reuer. l. postlimium. §. filius. hoc etiam probatur. qd quo
ad militandum non attenditur hominis natura. l. qui cum vno.
in prin. ff. de re mili. ubi qui natus est cum vno testiculo mili-
tat & talis nature iuriconsultus inquit fuisse Sillam & alios du-
ces & sic non refert qualis quis natus fuerit & facit quia licet ser-
uus militare non possit tamen si ad miliciam eligatur pro sua for-
titudine & viribus beneficio principis vel ducis habilitatq. mi-
litum aggregabitur numero. l. i. & l. si. C. qui mili. non possunt.
& l. ab omni milicia. ff. de re mili. in glo. & d. l. qui cum vno
§. i. eo. ti. in tex. & glo. ubi alias inlegittimus ad miliciam pro-
uectus miles censebitur. & in. l. neminem. eo. ti. & pmo regu.
c. xliii. & ff. de castren. pecu. l. si militi. in fi. & de mili. testa. l.
ex eo. & in. l. i. C. qui mili. non possunt. li. xii. unde cum iste mi-
litauerit diu licet filius viri humilis fuerit non potest a pugnan-
do refutari. quia in eo exercicio & dignitate iam censebitur di-
gnus & approbatus facit etiam quia natura est omnibus comu-
nis. l. eos accusare. ff. de accusa. & de regu. iur. l. qd attinet. ubi
quo ad ius naturale omnes homines sunt equales & pugna est
defensio que est de iure naturali. l. i. §. cum arietes. si quad. pau-
fec. dica. cum similibus. & dicit Tullius qd Scipio ultra annos
p. virtute meruit nunc sola milicia possidet nam nobilitas acquiri-
tur ex armata milicia. ar. c. cum essent. ex de sumo. ubi papa mili-
tem appellatobilem. & armata milicia honor est. argumen. d.
decurio. l. quauis. in prin. & l. iiii. C. de re milita. li. xii. nam mi-
litans dignitatem habere dicitur. de agri. & censu. l. colonos. &

xxxiii. q. i. militare. in ver. dignitatis sue miles. & facit glo. in
Ryca. de equest. dignita. l. xii. & dicit hoc Vege. in l. iiii. c. de
amicitia. & dicit tex. in auten. vt nullus mu. agri. q. milites
altiori nituntur fastigio & dicunt milicia decorari. l. fi. §. i. c.
loca. & ad idem. qui mili. non possunt. in Ryca. cuz dicit ad mi
liciam vel dignitatem. & de sac. paga. l. fi. & l. fi. de comer. naz
militantes ex priuilegio non torquentur. ff. de questi. l. milites
licet alias ad armata milicia non compellant inferiores p. sone.
sed nobiles genere & similes. l. i. & ii. c. ne rusti. ad vll. offic.
admi. vnde cum iste tales armigeri a puericia sint ragaci mili
tum in castris & maiores facti in armis versant. & deinde vt
domiti & prouecti & eoru strennitate probati per superiores
creant armigeri militantes. & in signum veteris milicie conce
dunt eis arma & equi & portant deinde galea cum cimera qd
est in signum militantis & habent stipendia & sub se alios ri
pendarios tanqua approbati & in miliciam prouecti & nume
ro aliorum aggregati sunt effecti tirones. l. i. & ii. de tironibz
& censetur propterea omnis parentum deleta obscuritas. q. hi
sunt in defensione rei publice & pro ea militant. & dati ad ser
uendum rei publice. argu. qui. modis natu. eff. sui. §. si quis igitur.
vbi naturales dati ad seruendum curie legitimantur z om
nis ab eis macula sputietatis atergitur. Nam & princeps se vo
cat comilitonem militantium cum eodem. l. i. in prin. ff. de te
sta. mili. vbi Bal. propterea infert q. milicia dignitas est que i
esse dicitur tam regibus q. principibus. Nam etiam in magnis
dignitatibus virtus attenditur & natura non curatur. i. regum
c. xi. vbi de rege Saul & dauid qui fuere pastores. z facit. xxiii
q. iiii. ista. & c. venerabili. de pben. p. quo facit. quia qui viuunt
in equis & armis dicitur viuere in honore militari & habet p
uilegium antiquorum militum secundum consti. Frederici in re
gno Sicilie editam incipientem vt vniuersis. vbi hoc dicit An
dreas de yser. na tantum est priuilegium degentium in expeditoe mi
litari q. etiam qui in nauibus & galeis & in castris vt saccomani
pugnāt militaribus priuilegiis potiunt. vt in. l. i. ff. de bo. po. ex
testa. mili. §. in classibus. z qd isti armigeri nobiles censeant. fa
cit tex. ff. de re mi. l. q. cu vno. §. ad tempus. in ver. honore. & i.

di. c. ius militare. & qđ habet. xxiiii. q. i. militare. & l. i. nego.
ne mili. & quia pro delictis militaribus plectunt pena nobiliu
& non plebeior. l. iiii. in tex. & glo. ubi etiam Bar. ff. de re mi.
& eadem. l. i. si miles. & i. si. ubi tex. qđ isti capite puniunt ubi
plebei suspendunt & non dantur ad opus metalli nec torquen
tur. d. l. iiii. sicut etiam decuriones non torquentur. vt. C. de que
sti. l. diuo marco. & l. milites. & ad pđicta facit tex. in. l. qđ cū
vno. p. sed qui se animo zc. in ver. p̄ciosiorem se aduersario fa
ceret ubi in armis militans p̄ciosior pagano efficitur. & tex. e.
ti. l. qui status. & l. ab omni. ubi seruus non potest venire ad
miliā nec ingenuus qui patit̄ questionē status sui ergo mi
licia nobilitas est quia serui ad eam non aspirant nam cum sunt
in armis habent priuilegium. de quo in ti. de testa. milita. Et
dum sunt in armis excusantur a personalibus muneribus. l. qui
origine. de mune. & hono. & l. ii. & l. milites. de his qui non
implet. stipen. & de excusa. tuto. l. sed & milites. & deinde esse
etiā veterani habent priuilegia decurionum & a muneribz sor
didis excusantur. vt in ti. de veteranis. ff. & C. per que vident̄
habere nobilitatem quandam & facit quia honorundus ē ma
gis qui sua virtute pollet. ff. de capt. l. si quis in bello. valde er
go disciplinati sunt in honoribus extollendi. ff. de excu. tutor.
l. sed reprobari. §. valde. Bal. in probemio. ff. ad que accedat
quod voluit Cy. in. l. prouidendum. C. de postu. dicens qđ no
bilis dicitur qui sua virtute meruit magis qđ qui puenit ex no
bili genere quia nemo ex genere nobilis est nisi p̄sumptiue. de
edili. edic. l. qđ si nolit. §. mancipia. & quia magis comendatur
qui ex sua virtute pollet qđ qui a parentibus habuit. d. l. si quid
in bello. & ait Seneca. melius est nobile fieri qđ nobile nasci licz
Cy. dicat qđ magis ad nobilitatem trahitur qui ex nobili gene
re procedit licet qui est miles & nobilis preferatur ei qui ē mi
les tantū. Bal. in. l. minime. de aduoca. & dixit Bar. in. l. i. d. in
colis. qđ nemo origine ē nobilis. z in. l. i. de infami. ubi de nobi
li dāpnato licz aliter dixerit. i. l. quoties. de digni. z qđ habet i
c. de multa. de p̄ben. licet aliquā magis attendat nobilitas gene
ris qđ mor. l. scire. §. si. de excu. tu. z dixit Io. an. in. c. venarabi
li. de p̄ben. nobilitas hoīs virtutū clara ppago. vñ qđ dicitur d

militibus. in ti. de re mili. & in ti. de testa mi. intelligit de illis
 militibus q antiquitus habebant illa insignia de qbus in. l. penult.
 ff. qui. ex cau. ma. & q vacabant armis & hodiernis temporibus.
 intelligit de armigeris nostri temporis. q illa privilegia milita-
 ria hodie dantur militibus q sunt in matricula & vacant armis.
 non de illis qui stant in domibus inermes & in deliciis. secundum
 Raza. in. l. i. C. de testa. mi. & Bal. in. l. fi. C. q bo. ced. pos. q ar-
 migeri presentis seculi successerunt iure illorum militum antiquorum
 quod etiam patet. q a castris remissus post annum non habet privile-
 gia armate milicie. l. sed & milites. & in. l. sequenti. de excu. tu.
 z. C. de vetera. l. nullus. z de decurto. l. p id tempus. z in. l. sanxi-
 mus q non ob. longi temp. prescrip. z in. l. fi. de resti. mi. C. z facit de
 iure imunita. l. semp. §. negociatores. ibi q diu in actu sunt. &
 facit. l. i. q mili. non pos. ubi dicitur q milicia est dignitas licet aliqui
 dicant q non sit dignitas. q libertus potest esse miles. l. fi. de liber.
 & eorum liber. quam intelligit ex electione vel superioris vocatione.
 ut. s. dictum est. & facit quia milicia est honor. l. qui cum uno. §.
 ad tempus. de re mili. & de pcura. l. qui stipendia. & qd habetur
 xxiiii. q. i. militare. & facit tex. in. l. i. C. de conduc. in publi. or-
 rei. in ver. nobiles. ubi dicit Lucas de pena. q milicia nobilita-
 tem inducit. aliter. de sumo. c. cum esset. licet Bar. in. l. mulieres. de
 digni. dixerit. q milicia non dat nobilitatem nisi militibus urbis
 Rome. p. l. i. de equest. digni. quam sic intelligit. tamen communiter te-
 netur contrarium q arma faciant que nobile. sicut scientia. ut. s. di-
 ctum est. ideo concludit q si iste armiger fuerit decennio versa-
 tus in armis pro re publica q censetur nobilis q per annos. x.
 virtuose vivens nobilis dicitur secundum Bar. in. l. quoties. de digni. li. xii
 z quilibet armiger virtuosus dum est in castris potest pugnare cum quocumque
 nobili ibi exanti vel cum alio milite dummodo non sit superior vel in castris
 prefectus alicui cohorti vel legioni vel princeps in acie militum z non
 notatus de infidelitate vel prodicione aut ut defector milicie vel igno-
 minia missus q provocabit nobile a progenitoribus ad duellum licet
 ortus fuerit ex genere humilis z infimo z videbimus in alio. c. ubi
 de nobilitate dicemus ad plenum. z vide i. c. in pugna militum.

An armiger rusticus diu uersatus in armis qui de
de redit ad domum propriam possit prouocare no
bilis ad pugnam.

15

Via superiori temate visum ē q armiger diu uersat⁹ i
armis nō pōt refutari a nobili in pugna . vel qñ ambo
sunt i exercitu militātes z i numero militū z armiger
roz cōstitutū mō succedit qstio si vnus armiger natiōe rusticus
q diu i armis uersatus ē armiger effectus z militat i castris de
de exercitu dimisso hītat i domo sua antiq̃ z ex cā sui honoris
vult puocare vnū nobilē a natura ad duellū . ille replicat . tu es
natiōe rusticus q nō potes pugnare cū nobili . vt i ti . de pa . ten .
§ . si rusticus militē . hic replicat ego i natiōe rusticus ppter ex
ercitiū armoz pueni ad nobilitatē z nobil⁹ suz . vt . s . visuz ē in
pxima . q . q̃ hec replicat pūlegia data militib⁹ dant̃ qusq̃ sūt
in expeditōe p re pub . z qusq̃ sunt i exercitio armoz z n̄ alias .
ille triplicat ego iā decēnio militaui z suz effectus nobil⁹ . licz ar
ma nō exerceā durat i me illa nobilitas z nō suz vltteri⁹ rustic⁹
z nobilitas acq̃sita nō p̃diť nec exuit nisi ppter delictū z ifamā
am z ego honeste uiuo i nō in armis mō q̃rit qd iuris z p̃mit
to q q̃libet armiger etiā natiōe rusticus i castris z i exercitu mili
tans aliū nobilē in castris militantē pōt puocare ad duellū . duz
ibi sunt i stipēdio uel milicia vt dictū est . tñ in hoc dubio ar
guo pmo q iste armiger natiōe rusticus nō possit illū ad duellū
puocate si dimissis armoz exercitiis i ciuitate uersat̃ & pmo
q milites armate milicie gaudēt pūlegiis militaribus quo usq̃
sunt i castris z in expeditōe rei militaris vacāt z occupatī exi
stunt nō aut qñ citra expeditōis militaris necessitatē in p̃p̃riis
domibus degūt . tex . exp̃ssus in . l . fi . C . de resti . mi . q̃ cessante cā
pūlegiū cessat pūlegiū . d̃ testa . mi . l . pe . z . l . fi . C . q nō ob . lōgī
tēpo . p̃scrip . vbi tex . q milites his t̃p̃ibus qbus ex exercitū i do
mibus degūt nō uendicāt sibi militaria pūlegia . z facit ad hoc
tex . C . d̃ sacrosan . ec . l . q sub p̃textū . vbi q nō fuit i officio i quo
deputatus existit illius officii pūlegiis n̄ potit̃ . z fac̃ tex . i . l . ge
neralr . d̃ epī . z de . vbi p̃diť bñficiū ppter desertionē officii ad
qd q̃ est p̃positus cessante . n . cā pūlegiū cessat pūlegiū ut ibi

An dominus possit cogere uassallum ut pro eo pugnet in p̄ra facta cū alio cum quo guerram habet.

Vo dñi habēt brīgā sup castro vel aliq̄ domīnio & cōueniūt ut p̄ pūgnā expēdiat brīga z q̄ pūgnēt .x. virī quq̄ p̄ qlibet z ille quorū succūbēt cedat z fiat pax. mō dñs vult q̄ quq̄ vassalli z ei9 subditi q̄s elegit hāc pūgnā faciāt illi repugnāt z dicūt dño cōducātis quq̄ stipēdiarios qui p̄ vobis pūgnēt q̄rit an isti vassalli vel subditi possint ad h̄ cogi p̄ dñm suū videt q̄ nō. ar. in auten. de man. prin. §. s3 neq̄ pro vbertate. z ut iudi. sine q̄q̄ suffra. §. i. z de exor. crimī. annonā §. i. z facit. ff. de pen. l. moris. §. s3 dāpnare. ubi q̄s nō pōt dāpnari ut negociet z q̄ ad hoc mun9 nō repit tenceri vassallos dñoz q̄ nō tenēt ab eis feuda ut teneāt p̄sonāl̄r defuīre dñs eorū in bello. ut hētur i tī. de pace iur. fir. l. hac editali. §. fi. z i tī. q̄ mo. seu. am. z dixit Inno. i. c. sicut. lo fo. ex de iureiur. q̄ l3 vassalli teneāt de iure eē in cōsilio z auxiliō q̄ dñi nō ledant. xxii. q. v de forma tñ nō tenēt ire p̄sonāl̄r p̄ eis armati in seruicio eorū cū nō teneant ad p̄sonalia suicia nisi ex pacto vel cōsuetudine. z facit. l. sine a col. ope. exigan. z qd̄ nō. And. de yser. in d. §. fi vnde cū istud mūus nō repiatur de iure ipositū vassallis nō tenentibus feuda ergo ad illud nō tenēt & eis iponi nō debet. l. patre. de his q̄ sunt sui uel ali. iur. z de ac. z ob. l. obligationū fe. §. placz. z fac in auten. d̄ man. prin. §. z festinare. i. ver. collatores liberi cōsuari. z i. §. deinde cōpetēs. j. neq̄. & j. sequenti vbi ista sūt fiēda sūpte publico & absq̄ icomodo subiectoz. in q̄nū facit. xxiii. q. viii. i. gē. Itē q̄ milicia munus publicū est. C d̄ adu. l. si q̄ndā. de cō. ob. tur. cāz. l. q̄ cuitādī. l. cogi. §. si p̄. ad treb. d̄ re mi. l. q̄ cū uno. §. eū q̄. de mu. & hono. l. fi. §. tironū z cū sit mun9 publicū cogent oēs subire nisi excusent excusationi b9 ex causis i iure contētis. d̄ excu. tu. l. s3 re p̄bati. §. est aut. i. fi. z d̄ silen. l. ii. z. l. ii. d̄ prim. eoz q̄ i pala. mili. cū si. z q̄ cogant facit. i. regū. c. xiii. ibi quēcūq̄ viderat saul virū fortē ad plūz sociauit eum sibi. nam verba & op̄ra p̄phetarum & exempla nobilis sūt ad virtutem. Ieroni. vi. li. super Ieremi. & facit. xxxii. q. iiii. iste abrae. & ix. q. ii. ludonensis. & ad predicta facit primo Regum. xxiii. c. assumens Saul tria milia elector

& facit ad hoc ppositū. l. sed z miles. cū sequēti. de excu. tu. ubi
a castris remissus post annū nō hnt pūilegia armate milicie. &
C. d. vetera. l. nullus. z de decurio. l. p id tēpus. l. xii. tñ in qruiz
facit qz in casu pposito nō qrit de pūilegiis militaribus contē
nūdis vel nō iustū armigerū sz agit de eius nobilitate seu abi
litate ad pugnā nā si hic fuit i castris in exercicio armorū spacio
annorū. x. seu. xv. z fuit effectus armiger insignitus & virtuofus
z strēnue se gessit acquiuit sua pbitate nobilitatē armorū qz vt
s. late diximus si qs p annos. x. vel. xv. est versatus in armis ē
nobilis. vñ ista nobilitas semel acq̃sita p̃pria virtute nō perdit.
si designat in armis militare ex cā honesta z sine ignominia. qz
dignitas vel nobilitas semel acq̃sita nō p̃dit nisi p delictū vel i
famā subsequatā. l. ii. d. decurio. z nō. in. l. quoties. de digni. & i
l. i. vbi sena. vel da. z in milite p̃dit si cū ignominia mittatur a
castris ex cā infamie irregate vel ex autoret. l. ii. §. ignoia missio
d. infami. de excu. tut. l. sz z miles. §. ignoia. z de re mi. l. qz
vno. §. exautora. cū ibi nō. z qñ remittit a castris ex cā iusta
vel morbo aut senectute vel qz impleuerit stipēdia sua aut mili
tauerit p. xx. annos nō notat infamia. l. milites. §. qz stipēdis. d.
re mi. ymmo erit veteranus z hēbit pūilegia veteranoz. vt i. l.
i. ii. & iii. cū cōcor. ff. de vetera. cōiuncta. l. ii. z. iii. C. d. hīs q
nō imple. stipen. z in. l. viginti. d. re mi. l. xii. vbi qz militauit p
xx. annos dī militasse p̃fecte z sortitū militū pūilegia. d. excu.
tu. l. sz z milites §. qñqz aut. & nō tenebit ad munera sordida z
hēbit excusationē a p̃sonalibus muneribz z i penīs qz puniūtur
vt nobiles. d. l. i. z. iii. sic ergo siue in ciuitate otient qz pax ē. si
tñ sint in lista vel i matricula militū habent ut milites. siue qz
remissi honesta missioe si viuāt nobis nō poterūt repellī a pag
na nobilū p̃iura. s. dicta nisi viuāt ignobis z latrociniis se de
derint. ar. l. qz relictis. z. l. si. d. deserto. aut negociant in honeste
l. i. C. nego. ne mi. aut se dederint in suicio alioz. l. milites. de re
mi. qz tūc nō cēsebūt qsi nobiles sz ignobiles nisi intēdēt agroꝝ
culture aut alicui honeste opere qz retinēt pūilegia veteranoz
d. l. si. Ideoqz cōcluditur qz hīi pugnabūt cū nobilibus si a castris
remissi sine ignominia nobiliter & honeste vixerint. per su
pra dicta iura.

ruz virorum perrexít ad ínuestigandú. z. c. xxiii. precepít Saul
vt ad pugná descenderent. zc. z. c. xxvi. z facit de his q latro.
l. ii. vbi oia ciuilia dirígunt auxilia. & vt iniuria illata princípí
vindicetur. ii. regú. xii. cōgregauit dauid populú. zc. & i. mar
cha. z qz cū necessitas imínet nemo exculat ab angaria etiā prí
uilegiat9. l. i. ii. & iii. de qbus mune. nemi. lícz se excusare. z d
cursu publí. l. nullus. z facit qz subdítus ex forma iuraméti tene
tur dño suo vtíle auxiliú ferre. xxii. q. i. de forma. & in. c. i. de
noua for. fidelí. in vñ. feu. tñ primā partem puto verā z nō ob
stant allegata p secunda pte qz illa íntelligunt qñ res publica le
dere & vires dñi non suppeteret alias censeret iniquū. de epí.
& cle. l. si qs in hoc genus. in fi. vbi cōuocatur auxiliú militare
p huiusmodi executionibus. & facit de his qui latro. l. ii. §. fin
autē. & facit de líbe. agnos. l. si quis a liberis. §. sed si filius. z. §.
alímenta. vbi quis filius patrem & libertus patronū alere tenea
tur iure nature est verum si non sit ex eis vnde alere se possint
minus ergo tenet subdítí qui nō iure nature sed vsurpatōe qua
dam sine legítíma origine debítores quodā mó reputant. nam
dñs nō debet ímpendia publicis agédís deputatú lucrú suū con
uertere. xii. q. ii. quatuor. qz iniquū reputat subdítos psonalibus
seruitutibus fatigare. ar. l. ii. de colla. fun. patrimo. z dixit rex.
in auten. de man. prin. §. illud. qz dñs princeps esse cōtētus a suis
subdítis sola collatione fiscalium vt nihil extrínsecus queratur
& ídem in auten. vt nulli iudi. §. nulli. vbi non decet subdites
angariis & quoquo dispendio grauari. & videtur casus in. l. ne
opere a colla. exígan. & facit de cursu publico. l. cōperimus. z. l.
i. de offi. pfecti augustal. Nam a subdítis ista mínisteria sūt re
mouenda. de offi. presi. l. in ílicitas. §. ne tenuis. in. jo. si in lícital
que sunt fienda p stipendiarios domíní. argu. in auten. de má.
prin. §. sed etiā pro vbertate & eius sumptu. l. si. de fabri. §. qti/
ens. in. jo. confestim. de publico. quia ideo habet dñs redditus
sui domíní vt conseruet statum sine grauamíne subdíturuz. se
cundū Andream de yser. de statu & cōsuet. eccle. §. nauíglia. &
xxiii. q. i. c. militare. nisi essent feudatarii & obligatí dño ser
uire in plío campestrí. qui. mo. feu. amitta. circa prin. & iō non
cogunt inuiti & sine stipendio p. s. dicta.

An viri negotiatores militantes in castris possint offerre pugnam nobili similiter militanti in castris.

17

N viri humiles negotiatores aut artifices qui nunc essent in exercicio armorum in castris si offerant duellum vel pugnam alicui militi nobili vel armigero in disciplina militari exercitato non ignobili nec negotiatori possit rebrozari seu repulsari ab eis. dicitur quod sic. ea ratione qua dicitur quod is pugnat cum nobili qui militare potest. id est si quis. C. qui mili non potest. ubi dicitur quod suus cum nobili non pugnat. quod militare non potest unde cum habentes artes a militia prohibentur & etiam a certamine pro re publica. l. i. C. negare. mili. per quam dicitur quod miles negotiator non dicitur proprie miles quia ars sine vicio agi possit. ut ibi quod licet possint esse decuriones ff. de decurio. l. eos. super qui presumunt alicui stationi non militat. l. eos. negotiare mili. sicut etiam non militat alii negotiatores. l. nobiliores. de comer. & mer. & de coborta. l. si coborta. §. sed etiam. z in regno Sicilie est constitutio expressa quod ad honores militiae non ascendit qui non est de genere militum quod etiam galii & germani observant & ideo est quod negotiatores non militant quia ut plurimum debiles sunt z invalidi z malo defacili succubentes ob vite suavitatem & & indeficientem habentes animum ad lucrum. ar. ff. loca. l. milites. z. l. si coborta. de coborta. quod quod infirmum est inutile inuenitur. sapien. vii. fm Vega. de re mili. c. ii. quod dixit quod a castris longe pellendi sunt artifices propter fabros carpenterios macellarios aprorumque venatores quos convenit sociare militiae quod fortes sunt z hoc etiam dixit Lucas de pena. i. d. l. eos. z dixit marcus cato se audivisse in macedonio bello plico ius non esse qui miles non esset cum hoste pugnare. Nam regulariter is ad militiaam debet assumi qui ex genere militari duxit prosapiam. & ignobiles militare non possunt sine speciali principis licentia. ut in auren. de mand. prin. §. si. Quia sepe solet filius similis esse patri. argumen. de edili. edicto. l. quod si nolit. §. qui mancipia. Et intelligitur de genere militum ex parte patris. ff. de senato. l. liberos. in fi. & in. l. i. de digni. lib. xii. nam plebei etiam decurionum honoribus fungi non possunt. de decuri. l. honores. §. is cui licet. de iure romano simplex militia non sit dignitas. l. i. C. quod mili non potest. & l. pen.

de re mili. & iste honor milicie extenditur vsq̃ ad pronepo-
tes. glo. in. l. i. de digni. li. xii. & ideo isti artifices negociatores
& similes licet essent in exercitō armorum poterunt rebrozari
a militibus nobilibus vel armigeris in exercicio armorum. &
in honorem rei militaris longo tempore educatis & exercita-
tis qui nobiles censentur propter longum exerciciū armorū
per ea que supra diximus in precedentibus capitulis duz de no-
bilitate tractauimus.

**An si is qui conuenerat cū alio pugnare in certa die
efficiatur ante diē infamis possit repulsari a pugna**

18

Vo milites ad pugna se diffidauerūt z statuta die bel-
lare decreuerūt signo belli se astringētes die uero nduz
cedēte alter ifamia notat ob delictū pditionē vel alia
labe criminis afficit z tali q̃ a pugnādo cū alio milite insignito re-
pelli possz mō alter vult illū repellere tanq̃ militē reprobātū ob
fur delictū q̃rit an hoc possit z p̃mo arguit q̃ n̄ qz si qs psonam
uel mores approbauit alteriq̃ illiq̃ psonā nō reprobat. ff. de adul.
l. si uxor. i. si. z d̄ excu. tu. l. sz reprobari. cū si. nā etiā dicit regu-
la iur. q̃ nō est nouū ut ea q̃ semel utifr cōstituta sunt durēt li-
cet ille casq̃ extiterit a q̃ iniciū cape nō poterit. l. in ambiguis. §
i. ff. d̄ reg. iur. z d̄ ver. ob. l. pluribus. §. sz z si. z de seruitu. l. pro-
pte. z qz qdā ipediūt faciēda q̃ nō perimūt iā facta. l. p̄e furo-
so. d̄ his q̃ sunt sui. z de ritu nup. l. si q̃ mibi. cū si. vñ cū iste fir-
mauerit pignus belli z cōuentionē pugnādi cū illo lz efficiat in-
famis āplius repellī nō pōt qz semel utifr gesta ē cōuētio. in q̃
riuz facit qz assūptus ad dignitatē etiā consularē delictū uel tur-
pitudīe supueniēte remouet a senatu. l. cassius. d̄ senator. l. ii. de
digni. li. xii. l. ead. §. i. ff. ad. l. iur. rep. vbi qs remouet ab admī-
nistratōe ppter delictū supueniēs uel infamiā. z d̄ excu. tu. l. sz
z milites. §. sz ignominia. z. l. ii. §. ignominie. ff. d̄ infami. vbi
miles alias ad miliciā assūptus z approbatus a milicia reicit p-
ter supueniēs in eo delictū z cū ignominia mittit z etiā insigni-
tia militaria sibi exautorant & iuramēto soluit. vt d̄. l. ii. §. mi-
les. z facit p hac pte tex. in. l. si uxor. §. si qs. ff. de adul. ubi ux

or ppter superueniens adulterium repudiatur a viro. z fac tex
tus nō. in. c. quēadmodum. ex de iurēiurā. vbi qui iurauit ali
quam ducere in vxorem potest illam repudiare ppter fornica
tionem vel deformitatē sequentē. & facit e. ti. c. debitores. ubi
qui iurauit alicui soluere non tenet si deinde ille fit excōicatus.
& hic intelligit conditio si is cum quo pmissi pugnare dic tal
in eodē statu pmanerit. ff. de solu. l. cum quis. vbi dicit iuriscō
sultus q̄ qui promissit soluere ticio intelligitur si maneat in sta
tu in quo erat tempore promissionis. quia si deinde detur i exi
lium vel ei aqua & ignis interdicator vel sit seruus effectus nō
recte ei soluitur. & facit quod habetur in. c. ii. de rescri. z glo.
ampla in. d. c. quēadmodum. & facit. xxii. q. ii. c. ne quis. & di
cit Seneca in l. de bñficiis. q̄ ad hoc vt hō teneat facere q̄ pro
missit requirit q̄ oīa ip̄mutata pmaneant. & ideo cōcludo. qd
si hoc delictū esset notoriū vel probari posset q̄ non tenebit cū
illo pugnare & ip̄m poterit reprobare.

**An submissus in campionem ⁊ deinde dampnatus
ad mortem possit impediri executio sententie ut per
prius pugnam expediat.**

19

Liqs puocat ad duellū paliquē q̄ asserit ei⁹ frēm occi
disse iste puocat⁹ submisit unū p se ad pugnādū q̄ sub
miss⁹ postea ē accusat⁹ z condēpnat⁹ ad mortē an illa
de cā possit differri executio mortis illius ut pugnet. tex. ff. de
sta. ho. l. Impator. facit q̄ sic q̄ differt executio matris ppter
ptū ne pereat z quē lactare tenet. z p hac pte qd nō. in. l. i. de
ho. p̄scrip. z i. l. is q̄ reus. z plene in. i. interdū. de pub. iud. vbi
differt executio condēpnatī ad mortē q̄ tenebat alteri rēcz redi
dere. z p nō. p gl. in. l. arche gerōtes. de epi. au. ubi dī q̄ differ
tur executio cōdēpnatī ut pagat penitentiā iniūctā p p̄bitez d
peccatis. tñ Guil. i. d. l. impator. quē refert z sequit ibi Bar. tenz
grū q̄ ex cā q̄ qs sit obligatus duello nō differat executio talis
z cū hoc alii ibi p̄trāseūt z dixit Spec. i. ti. d. teste. §. nūc tracte
ing. i. prin. q̄ testis q̄ dz bellū cāpestre ingredi qz de eius morte
timet pōt peti q̄ exaictur ad futurā rei memoriā.

Liber octauus de casibus duelli ⁊ de pactis pugnatium.

1

An facta conuentione q̄ equites pugnent ita q̄ rumpantur decem lancee ⁊ unus cadat sit finis.

One q̄ fit conuentio q̄ equites debeant pugnare ad tucta oltranza ⁊ tot vicibus q̄ rumpantur decem lancee ⁊ vnus eorum ceciderit ab equo .an possint plus currere. dic q̄ sic. quia dicit decretum nec currentium soluitur cursus nec luctantium contentio licet aliquis forte ceciderit sed inoffensa manent certamina. de peni. di. iiii. c. ille rex. ⁊ quod nō. Bar. in. l. i. §. per seruū. de acqui. pos. z. l. i. §. quesitum. de aqua cotidia. ⁊ alii in l. cum seruū. de ver. obli. ⁊ in. l. si duobus. §. i. quēadmo. testa. apc. vbi de equo currente. ad brauiū cuius equitater cecidit ⁊ equus iuit solus ad brauiū quod lucratur brauiū non obstantē q̄ ceciderit. Et facit. quia verus dicitur atteleta qui fortiora perfert. iuxta i. d. Tulli de officiis. Fortes ⁊ magnanimi sunt habendi non qui faciunt sed qui perferunt iniuriam. ⁊ nunquā periculū sine periculo perferunt. nihil est enim magnum in rebus humanis nisi animus magna despiciens. Et dicit Seneca ad Lucillū nō potest magnos honores atteleta asserre qui nunq̄ sigillatus est. sed solū corona deferenda est illi qui sanguinez suū despexit cuius dentes crepuere sub pugna. nec proiectus animum profecit sed quotiens cecidit contumaciūter resurrexit cum magna spe descendit. multum enim sibi accidit virtus lacescita. Lucas. in. l. i. de atteletis. Tamen armigeri dicunt contrarium. quia ille qui cecidit non potest habere premiū illa die ⁊ succumbit ⁊ dicunt q̄ finitū est duellum. quia videtur dei iudicio hoc actū nec obstat cōuentio de rumpendis tot lanceis. quia iste est caus obmiss⁹ in cōuentiōe p̄dicta ⁊ iō remanet in. dispōne legis. v. c. xneus. de cōdi. ob cau. cū si. ⁊ iō si quis ceciderit in duello ⁊ velit egare ⁊ bellare nō v̄ hoc posse q̄ v̄ finitū duellū ⁊ erit deuict⁹ qđ puto habere locū si alius eū ceperit vel superauerit an

teq̃ equitet quia si equitaret illico postq̃ ceciderit & vires resu-
meret se defenderet q̃ non sit deuictus licet in contrarium fa-
ciat. de peni. di. iii. c. in cassum. vñ dicit tex. frustra velociter
currit qui prius q̃ veniat ad metam decidit. In quo videt̃ di-
stinguendum si pugnant ad tueta oltranza q̃ potest plus curre-
re quia de natura illius pugne est q̃ nunq̃ sit finita nisi q̃ vnus
sit mortuus vel destitutus & ore proprio confessus in qua pug-
na etiam q̃ quis cadat & alter stet supra non est victus q̃ pos-
sit se subleuare & vires resumare ideo oportet talem expectare
finem quia non est victus licet ceciderit secus si causa experien-
di vires vel ex voto pugnent etiam pedes quia cum cadit sta-
tim est finitum duellum vel etiam si manus tangit in terra. Et
plerumq̃ attenduntur pacta pugnantium & lombard. dicit qd̃
qui cecidit non debet ab alio erigi nec subleuari. vide in. c. i. du-
ello secundum iura.

**Quando duo pugnantes in terram ceciderunt. et
unus alium ⁊ ambo mortui sunt.**

N̄ si duo pugnabāt pedester ⁊ vnus cecidit ⁊ se p̄stra-
uit ad terrā ⁊ alter se posuit desup illū dicendo cū g̃ a
dio in ore renditi o te recridi altero dicēte renditi tu
⁊ recrediti tu ⁊ stāte isto cōflictu iste q̃ erat subas dedit p̄mo
in aēre cū mucrone seu gladio illi q̃ desup stabat ⁊ ille qui sta-
bat desup senties se percussū percussit in ore subas abstantē ⁊ di-
misi illū q̃ surrexit ⁊ ambulauit ⁊ itati mortui sunt ambo. q̃rit̃
qs fuerit victor ⁊ p̄mo videt̃ q̃ victor p̄pter ordinē exeundi
a cāpo p̄pter famā ⁊ memoriā ⁊ p̄pter spolia. ⁊ p̄mo videt̃ q̃
victor sit ille q̃ aliū subtus se p̄mo posuit dicēdo renditi. ar. in
l. in laquz. ff. de acq. re. do. vbi fera bestia q̃ in nostriā potestaté
puenit mea ē licz diu luctādo a laq̃o se poss; expedire ⁊ facit. l.
si qd̃ bello captū. ff. d̄ capt. nā is q̃ a nobis i bello manu capitur
n̄ est suus. l. naturalē. §. si. ff. de acq. re. do. ⁊ facit. l. libertas. ff.
d̄ sta. ho. ⁊ insti. d̄ his q̃ sunt sui. i. §. ii. ⁊. l. ex hoc iure. d̄ iusti.
⁊ iu. ad qd̃ facit. ff. de acq. po. l. i. in prin. vbi tex. dicit. naz. hec
ptinus eoz sūt q̃ prio possessiōez eoz apphēdit. Ite bellocapta.
zē. ⁊ sic si te prio i duello cepi & supra te fui meq̃ eris captiu

q̄ ea que mari z terra inueniunt̄ eius fiunt q̄ primo possessor̄
eor̄ nactus est. p̄ tex. ibi exp̄ssū. nā id qđ ego teneo ī posse mco
dīcor naturaī possidere. l. possideri. in prin. eo. ti. vñ si ego te
neo subtus me inīmicū & supra eū intūbo eius p̄sonā possideo.
& sic est meus captiūus q̄ licet surrexerit tñ ex quo est in cōspe
ctu meo nō p̄pter hoc priuor eius possessor̄. p̄ glo. in. d. l. i. de
acq. pos. nā pluribus pugnatibus pro victoria bellī ille iudicē vi
ctor qui primo aduersariū supauit vel eius p̄sonā occupauit vī
cepit. ar. ff. de pecul. l. si vero. vbi melior est cōditio occupantis
& l. inter eos. ff. d. re iudi. & de noxa. l. si qs a multis. cū si. &
q̄ iste censeat victor ex alio capite demonstrat q̄ illū vulnera
uit in ore ex quo vulnere statī mortuus est. nā de consuetudie
pugnantū est vel q̄ puocatus confiteat̄ id de quo pugnetur ul
se recredat qđ si nō fecerit p̄ pugna debellat capitur aut occida
tur. In contrariū tñ facit q̄ iste qui stabat subtus & nolbat se
reddere nec se dare victū resistebat & rixā faciebat & se defen
debat licet stetisset subtus aliū tñ certando & luctādo & se de
fendendo adhuc poterat insurgere pat̄ insurrexit. ar. l. q̄ actio
ne. §. si qs in colluctat. ad. l. aq̄. & d. l. in laqueū. in. p̄. p̄terea.
ibi vt expedire se nō possit vel diu luctādo expediturus se fue
rit z aliū supare z q̄ se defendēdo p̄ viribus p̄supponit q̄ ipse
prius mortat̄ p̄cussit aliū q̄ eū tenebat sub se z se leuauit z am
bo mortui sūt statī ex q̄ sequit̄ q̄ cū ipse p̄ prius aliū ad mortē
p̄cussit q̄ secuta morte fingit̄ ille mortuus in illo p̄cto in quo
percussit. tex. est in. l. huic scripture. in. §. sed si manu missus. ad
l. aq̄. vbi text. dixit q̄ quis videtur occisus cum mortifere
vulneratur morte secuta. vbi glo. dixit. q̄ tunc mors retrō tra
hitur ad tempus percussionis. per textū. eo. ti. l. Item ait. §. i. &
sic iste censendus erit victor. quia prius occidit & socium su
perauit occidendo. Et licet iste prior percussor fuerit mortuus
ex vulnere alterius secundi percussoris eodem momento p̄ pre
dicta mortuus fingitur post mortē primī percussoris. z sic hora
percussiois q̄ fuit ex post. & ideo q̄ p̄mo fuit percussus mortat̄ vi
det̄ p̄mo mortuus p̄pter qđ uidet̄ succubuisse ī certamine p̄ iura
p̄dicta q̄ videt̄ strigere p̄ hac pte tñ vī distiguendū an mortui
fuerit eod̄ momēto z ut nō possit secerni qs prio mortuus fuerit

& tunc dicatur succubuisse ille qui alium prouocauit ad bellum ex quo explicit non potest dici victor cum dubia sit eius victoria & dubia probatio non releuat actorem. c. in presentia de proba. cum sy. & quia actor qui a parte non obtinet dicitur succumbere ex quo inimicum non deuicit ut promisit aut unus post alium & uictor sit qui postremo moritur quia tempore mortis primi reperitur uiuus & retinet campum. vel potest distinguere quod ille sit uictus qui moritur intra campum & alter uictor qui extra campum moriatur. z si ambo extra moriantur qui primo moritur uictus censetur & si ambo eodem momento erit pacta vel erit uictus prouocator qui promisit cum ense probare & est occisus ab alio.

¶ Quando unus pugnatum stans pedes occidit alterum uolentem ab equo descendere ad pugnandum

3

N si duo sint pugnaturi ad tucta oltranza. i. ad tucta offesa uel auantagio z conuenerant pugnare cum ense equites & non aliter & sic inceperunt pugnare deinde prouocans descendit ab equo & pedes existens equum alterius per frenum cepit & eundem sic tenebat & ille qui perat equo percutiebat pedestrem cum ense quem nequiens offendere propter arma ac uolens descendere pedes cum ipse pedem tolleret de strepidio z eleuaret tibias ut ab equo descenderet alter q pedes erat cum ense inflicauit ipsum per nates siue anum z illum interemit. modo ille petitur puniri quia illum occidit contra conventionem factam de pugnando equester & iste pedes illum offendit. querit an sit puniendus vel dici possit victor. & uidetur quod debeat puniri & non sit censendus uictor & primo quia conventio fuit facta de pugnando equester z non aliter & talis conventio debet seruari. ut in. l. conventionum. ff. de pactis. & in. l. ex hoc iure. de iustis. z iure. z. ff. de re mili. l. officium. in prin. & securitas pugnandi fuit data ut eqtes pugnarent quod nullo modo contra suam formam est excedenda. & ar. ff. ad. l. iul. maie. l. i. in prin. & in. l. desertore. §. in bello. in. jo. mandata non seruauit. ff. de re mili. & xvi. q. i. monachia. z in. l. si. de rerum dnm. ubi sperna.

mandatum superioris fuit grauiter punitus. econtra q̄ sit eſen-
dus uictor q̄ iure belli qui pugnant eq̄tes ſufficit q̄ incipiant
bellum equeſtre q̄ deinde pōt quilibet eorū descendere ad ter-
ram & offendere uel defendere pro ſuo arbitrio ꝑpter uitandā
mortem & ideo nō puniat q̄ hoſtī non eſt fides ſeruāda. ut in
l. i. §. non fuit. ff. de dolo. ubi licitū eſt aduerſus hoſteꝝ machi-
nari. & fu. xxiii. q. ii. c. dñs noſter. ubi dicitur q̄ licitū eſt per
inſidias pugnare. ſicut moyſes fecit nec dicitur ꝓueniſſe cōuen-
tioni de pugnando equeſter q̄ a principio equites intrauere in
liza & cum enſibus pugnā inceperunt ut cōuenerant & princi-
piū debet actendi. l. q̄ ait lex de adultj. vnde licet deinde pe-
des descendant alio remanente eq̄te dicit pugna equeſtris quia
cum equite pugnat licet ſtet in terra. ar. nō in. l. qua actione. §.
ſi quis in colluctatione. ad. l. aquil. & in. l. in laqueū. de rerum
diui. naz q̄ ipſe pugnet pedes ⁊ alius eques eſt detrimentum eius
qui ſtat pedes ⁊ eius conditio efficit̃ deterior q̄ qui ſtat eques
fauorabilius ſe gerit contra pedite. in loco plano & quilibet po-
teſt ſuo fauori renunciare. l. ſi quis in cōſcribendo. de pactj cuz
ſy. & in regula iuris non eſt nouū vt que ſemel utiliter conſti-
tuta ſunt durant. licet iſte caſus euenerit a quo incipe non poſ-
ſunt. & fa. l. q̄ ait in fi. ff. d. adultj. cum ibi nō ubi inſpicit ꝑn.
in offeſa alterius. nam eſt ibi caſus q̄ pater qui poterat occide-
re adulterum in ꝑpria domo ſi inuenerit eum in rebus ueneris
& ibi incepit offendere q̄ auſugit & ꝑſequitur eum extra do-
mum per magnū ſpaciū ⁊ extra domū offēdat q̄ dicitur in
domo offendere exquo ibi incepit offeſaz. q̄ dicitur actus cō-
tinuatus & ſic in caſu noſtro ſi duellum eſt inceptū per equitē
ſi ex cauſa aliqua deſcendat pedes ⁊ pugnet cum eq̄te dicitur ꝑ-
ſeuerare in bello equeſter. ar. d. l. ꝑſertim ubi pugnat ad tucta
oltranza ſcu ad tucta offeſa. in q̄ pugna licet ſuperare inimi-
cum cum oī ingenio ſolercia ⁊ arte per. d. §. non fuit ⁊ etiā de
conſuetudine militari nam non debet cui qđ plus eſt licet qđ
minus eſt nō licere ut in regula iuris non debet. vnde ſi poteſt
pugnare eques qđ eſt maius multo magis ⁊ pedes qđ eſt minus
autem. multo magis. de ſacro ſan. nam nullus uidet̃ dolo facere
qui ſuo utitur iure vt in alia regula iuris nullus. & q̄ cuilibet

licet sanguinem suum redimere per fas & nefas. l. transigere. c. de transac. & l. i. de bo. eorum qui mortem sibi consue. nam cum iste uiderit quod eques armatus descenderet ad eius offensam non debuit expectare quod ille descendens eum occideret. secundum glo. in l. i. c. unde uideatur quod sufficit terror armorum. l. iiii. §. si armati. ff. unde uideatur. nam per tale actum descensionis ab equo denotantur actus et signa manifesta quod ille descenderet contra eum. ar. d. glo. ubi dicitur de signis manifestis ad offensam. nam melius est ante tempus occurrere quam post vulneratum caput adhibere remedium. l. si. in qui. cau. in integrum restitui. nam licitum fuit illi captare uictoriam omni modo quo potuit & peruenire alium in occidendo. ar. d. l. si. de his qui mori sibi consue. & ne quis industrie sue penam luat. l. si. c. de potesta. & ideo dicitur ad tucta oltranza quod quocumque quis potest inimicum offendere astucia dolo & fraude ut ipse ab eo non offenda. & ideo dico quod ipse erit de iure uictor. licet aliqui armigeri dixerint contrarium & aliqui per ista opinionem que uerior est.

Quando ambo equites pugnantes uno impetu cadunt stante pacto quod cadens esset uictor.

4
Ero duo sunt in duello equites pugnantes ad oltranza qui currunt unus contra alterum & conueniunt quod is qui caderet esset uictus & alter uictor. & ambo ex reciproca astutia percussione cadunt ut faciunt ungari. nec apparet qui primo socium euertat & finita est dies & non fecerunt alia facta laudabilia. quis erit uictor an provocans uel provocatus. uideatur quod provocatus quem provocator convenit ad bellum cum ense in se onus probandi et uincendi assumens. & primo per tex. in argumentum in l. i. §. cum arietes ff. si qua pauper fecit dicatur ubi si ex conflictu inter duos malum contingit. illud imputatur provocanti uel aggressori secundum Cy. in l. qui multa facinora. c. ad l. iul. de ui. et quod provocatus agere uideatur calore iracundie. ar. l. quod calore. de re. iur. & q. iiii. si quis iratus & indubius pro reo iudicamus contra actorem. de act. et obli. l. arianus. hoc ideo quod actor est certus quando experiat. l. si quando. c. de dilati. & fa. de re. iur. quotiens dubia interpretatio est secundum libertatem respondendum erit. nam hic reus provocatus tractat de libertate persone sue ad

duellum prouocate & morti exposere ergo pro eo iudicandum
& fa. d. condi. ob tur. causam. l. cum te. z. l. mercalem. vbi in p
hibitis pro reo iudicamus. & qd nō. de iudi. l. inter pares. z. fa.
qz in dubiis probationibus actor succubīt z reus absolu tur. c.
in presentia. de probat. z. l. neqz natales. z. l. non hoc unde co/
gna. vnde cum hic actor appellauerit reum qz uolebat sibi pba
re per pugna z in pugna ambo uno ictu ceciderūt. videtur qz
actor succubuisse dicatur etiam qz stante paritate pbatōnuz re
us absoluitur ut in regula in pari. d. re. iur. z in. c. in nostra. de
testibus. z in. c. in lictis. ex de pba. z quod nō. in. l. admonē
di. de iureiuran. z dicet reus si ego cecidi ad terrā cecidi de in
cuntro meo potenter tibi dato ut armigeri dicunt z nō ex tuo
ergo tu actor succubisti qz mihi non pbasti qz reus etia; si ni
hil probat aut male pbat actore nō pbante absoluitur. l. qui ac
cusare. de eden. In contrarium fa. qz dictum duellū seu rixa sit
pacta qz uterqz uidetur denictus z sic uterqz uno icto sit uictor
z uictus. ar. nō. cin. l. aretusa. de sta. homi. z in. l. sed z ptus. cir
ca si. ff. qz me cā. in. p. qz fecit passus est. z fa. l. eū actum in pn.
de ne. ge. vbi de connexis z in separabilibus. z ar. in. l. sciam. §.
cum instrumta. ff. ad. l. aquil. ubi si duo ad inuicē ludendo se of
fendant z non apparet qz unus alū euerterit qz uterqz punitur.
ergo uterqz reus est. ideo dicit qz si duo mutuo se pculserint nō
fit absolutio sed uterqz cōdemnabitur. ar. l. quēadmoduz. §. sed
si nauis altera. ad. l. aquil. z qd nō. Bar. in. l. si in rixa. de sicca.
z fa. qd dicit in. l. si ex plagis. §. cum pila. ad. l. aquil. ubi si lu
dentes ad inuicē se impellant z alter eoz cadens debilitetur qz
neuter tenetur z sic erit pacta. qz sit pacta fa. qd habetur i. l. ui/
ro atqz uxore. ff. so. ma. vbi in delictis fit cōpensatio hinc inde
ut. l. si ambo. ff. de cōpensat. z in regula iuris. cum par delictuz
z qd nō Bar. in. l. si feruus stipulatur. §. sequitur. de. jo. ob. ubi po
nit qn duo se percusserunt z nō apparet qui primo alium pculse
rit z sic uidetur qz sit pacta in quo distingo qz siquidē prouo
cator fundauerit suam querelam dicendo. puocato qz tu fefelli
sti mihi fidem uel tale quid actemptasti uel dixisti z intendo
tibi hoc probare per pugne iudiciū uel cum ense in manu es
te conuincere z facere recedentem z tunc ipse prouocator non

potest dici uictor ymo erit uictus qz omnis probationis assum-
psit & non probauit ymo cecidit per terram per iura primo lo-
co allegata aut simpliciter pugnatu est inter ipsos qz unus dicat
bene actum alius male actum. uel si unus dicit hoc esse uel hoc
ita fuisse alter dicat ita no esse nec ita fuisse & uenerunt ad pu-
gnam z tunc erit pacta et iterum pugnabunt. ar. iurium secun-
do loco allegatoz. & ar. l. sed cum ambo. ff. d. iudi. ubi duobus
simul puocantibus iteru res sorte dirimit. & p dicta. s. in. i. c.

No unus pugnantium ex equo deiectus tenebat
equum alterius per frenu z illum iam percusserat
z inde duellum finiuit.

S

Vo equites pugnandi federa iniere & in eadez pugna
equestri vnus alterius impulsu in terra deicitur qui re-
surgere nequens genu flexis existens deiectionis equu
per frenum tenens multis vulneribus percusserat in ventrez &
intestina erant extra & equus modico spacio iam corruerat &
eques reputeabat deiectum renditi traditore & percutiendo &
repercutiendo cum ense illu non permittebat erigere & ipsum
sub equo tenebat complexum & genu flexum. qui erat morti p-
ximus ppter qd iudex clementia motus iussit qd amplius non
pugnarent septru iacendo modo iste qui copugilem ad terram
prostrauerat a duce impetrat cadente ut captiuum is replicat ni
si quia iudex inhibuit ulterius pugnari tuo p me equo in ven-
tre percusso ad terraq deiecto te iugulassem & sic uictoria mi-
hi contigisset & ideo non sum a te uictus quia z tu in statu p-
ditionis eras equo tuo vulnerato & bello no dum finito. que-
ritur quid iuris. & videtur qd iste deiectus iaz sit uictus & per
ducem dandus vt captiuus illi qui in equo stabat & deiecerat.
quia iam certamen equitum est finitum quia unus est prostra-
tus ad terram & non poterat se erigere & eques eum iam supe-
rauerat deiciendo d equo & stabat cuersus z non poterat se eri-
gere nam finis belli est uictoria z ad terram deiectio. vn cum

ergo te deieci ab equo dicor tibi vim intulisse & te superasse mea
potentia. ar. in. l. ii. ff. q. me causa. ubi dicitur q. vis est maioris
rei impetus cui resisti non pot. fa. tex. in. l. iii. in fi. cum glo. in
p. deiecerit expugnauerit uel concusserit de ui z vi arma. & ar.
l. i. §. hoc interdictum. ubi dicit tex. q. vim pati dicunt qui de
iciuntur de fundo uel de edificio. ubi glo. & Dy. dixit de ui
deiecto ab arbore & ea. l. §. si quis de nauis. ubi dicit deici uis
lenter de nauis uel de uehiculo. sic ergo si te deicio a sella dico
te ui superare ar. dictor. iurium. z fa. tex. in. l. idem. z. l. si qs.
eo. ti. unde cum iste eques illum iam deiectum z supatum suppe
ditabat & non permittēbat erigere quem iam deuicerat z ad ter
ram coegerat dicit eius fore captiuus. ar. l. i. C. de priua. carce.
ubi dixit Aug. per illum tex. q. quilibet qui inuitus tenet in
uia licet non claudat dicit esse in carcere detinentis eum. nam
carceratus dicit is qui de loco libere z tute non pot. recedere. l.
succurrit. ff. qui. ex cau. maio. etiam dicit esse captiuus hostium
qui est in eor. potestate uel intra presidia hostium. ff. de capti. l.
post limin. ius. in. p. presidia cum iste deiectus fuerit ad terrā
& non poterat se leuare sed stabat genu flexus eques stabat sup
eum non permittendo insurgere & sic detinebat inuitus in ter
ram q. censetur esse in potestate aduersarii ergo deuictus unde
illum iuste petere uidet ut captiuum non obstante q. ille deiectus
percutiebat equum aduersarii z poterat ipsum occidere q. pre
sens status debet attendi. l. si alius. §. idem. ff. q. ui aut clam. &
l. iulianus. ff. qui. z a quibus. z de. p. ob. l. si filius. de stipu. ser.
l. si usum fructum. ubi casus aduenticii nō sunt considerandi. &
est uerum q. in hiis q. consistunt in facto mero ut quo ad pxi
mum non inspicimus id qd. euenire pot. l. sciendum. §. qui fun
dum. qui sati dare coga. fm. Bar. z Bal. in. l. si id quod. §. si una
de iur. o. iudi. & q. non debemus sperare fortunam aduersam
hominis. l. inter stipulantes. §. sacra. de. p. obli. In contrarium
quia iste poterat aduersarium superare z uincere. ar. l. qua acti
one. §. si quis in colluctatione ad. l. aquil. z in. l. in laqueum. §.
preterea. de acqui. rrum domi. & per ea que infra proximo. c.
dicuntur. z ideo duello non dum expedito non poterit iudex
istum dare in captiuum alteri quia potuisset uincere. nam talis

iudex non poterit pronuntiare istum uictum qui adhuc relatus
etabatur sine uictorie non expectato si tamen ille qui dicitur ali
um proiecisit ad terram petat illum vel ut captiuum eius pro
nunciari uel ut eundem ad statum pristinum reducat in quo erat
ipse quo bellari dux inhibuit iuste petit quia ex quo qui erat iu
dex duellum abolere mandauit omnia ad statum pristinum de
bet reducere. ar. l. sed si per pretorem p totam. l. ff. qui. ex causis
maio. cum sy. & tunc reintegrato duello si ille qui erat deiectus
ad terram uellet pugnare debet se ponere in eo statu in quo
erat tempore dissolutionis duelli. & si ipse hoc facere denegaret
& se in statu pristino reponere tunc debet iudex in contuma
ciam deiectionis nolentis se reponere in statu pristinum dare sen
tentiam & pronuntiare illum qui cum deiecit fuisse & esse ui
ctorem usque ad illam horam qua duellum dissoluit & illum fuisse
se ad terram deiectum & dissoluisse duellum ex clementia & de
iectionem noluisse amplius se in statu pristino reponere & prout
uidebitur consiliariis et militibus expertis & per eorum deputatis
declarando etiam modum electionis & statum deiectionis in quo
erat tempore deiectionis. quia iudicium redditur in inuitum. l.
inter stipulantem. §. facram. d. ver. obli. & hoc quando ipse de
iectionis se non reddidisset ei nec se fecisset recedentem quia tunc
super hoc sententiam pronuntiabit declarando quod ille deuictus
se reddidit uel se fecit recedentem & dare illum ut captiuum al
teri quia in confessu nulle sunt partes iudicis nisi in condem
nando. l. proinde. ad. l. aquil. cum similibus. tamen iudex nunquam
debet dissolvere duellum nisi expectato fine quia is qui per ter
ram fuisset prostratus posset se erigere & alterum uincere. ideo
non potest dici ex toto uictor qui aliam ad terram deiecit nisi
illo mortuo uel quod se fecerit recedentem. & propterea sententia
qua illum decerneret captiuum deiectionis esset iniqua. quia non
duz superatus erat. & vide infra in. c. proximo. & in. c. fi. huius
sexti libri.

**Quando duobus pugnantibus uno deiectione ad ter
ram alter stans supra illum eum tenebat & ille cadens di
xit se deuictum & cum gladio supra eum incubente occidit**

Vo nobiles gallici uicissim se peditorea appellantes ane/
lantes ad bellum adiuuerunt dñm paduanuz p licentia
bellandi in sua ciuitate euz oibus pactis de qbus in cō
cordia forent quibus benigniter concessa pacta inierunt ut qui
uictus forte captiuus & peditor remaneret equū z arma perde
ret. qui campum intrarunt z ad bellū pcedentes eoz alter alte
rum forti impetu pstrauit in humo & collapsus impetu supra
pectus alterius recubens qui pstratus uociferans se deuictuz in
ipsa uociferatione absq temporis interuallo recubentē supra pe
ctus eius occidit. dubitat in foro armate milicie z ciuili qs eo
rum sit uictor & qs uictus. uidet q occisus fuerit uictor rēne
casure causate ex potentia pternentis. qz uincitur pstratus. ar.
ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. si qs ē ponte. z. l. idē iuris. §. pe.
& l. sciam. §. cum stramta. z. l. si ex plagis. §. in cluo. z. §. si. et
uidet tex. de pstrato. in. c. lator. de homi. z in. c. tuas nos eo. ti.
& facit de aleato. l. solent. §. i. z. l. opprimendox. C. qñ licet sine
iudi. & qd glo. nō. in. l. stipulationes non diuidant in si. de. p.
ob. & qz existens sub aliq est quodāmodo sub eius manu z po
testate. ff. de aqua plu. l. i. §. si uicinus. de serui. urba. l. si ita. z. l.
manumissione. de iusti. z iur. & superior dicit habere dñum
uite z necis illius. l. i. inf. ff. de his qui sunt sui. Scdo qz se uic
tum asserens eo ipso est uictus qz bella p pugnā finiant z qñq
submissione. ut patet in pphemia auten. insti. z. c. nam non pōt
de uictoria melius cōstare q per ppriam confessionez dicētis se
uictam ne occidat. ad. l. aquil. l. pinde. §. nō. de iur. fi. l. eius q
delatorem. de infami. l. qm. vnde hic confitendo renunciavit
bello. l. postq liti. C. de pact. & finitū fuit bellū z secuta uicto
ria vnde occisus fuit bello iam finito. nam epparantur iudicia
ciuilia z duella. de pace tenen. §. si miles. & in lomb. d. homi.
liberi homi. vñ hic se submit potestati pternentis. & ppte
rea aliquid q uictorem machinare non pōt. ar. l. i. §. si. ad fil. z
l. qua actione. §. si quis. ad. l. agp. vnde pcutiendo. uidet prodi
torie percussisse. l. si. de dela. statū enim q renunciavit bello cō
fitendo se uictū fuit sibi ablata potestas offendendi eum. d. §.
si quis. & sicut pstratus amplius offendī nō poterat sic nec ecō
tra pternens ut eqhtas seruetur in bellis sicut in iudiciis. ut in

re. iurj in iudicijs cū sy. In gñu q occidēs sit uictor pugne ra-
tione finis belli qz occisus fuit pternens z campus occisori re-
mansit qz uictoria nō attribuit incipienti sed perseveranti z cō-
sumenti bellum. Iudith. iiii. c. & exemplo Olofernes q tot ci-
uitates destruxit cuz factus esset pnceps milicie q postremo nō
uicit sed uictus fuit per Iudith. Iudith. c. fi. sic ergo solus finis
inspicitur ut patet in Cyro q mactauit Babiloniā. & in Calde-
is qui destruxerūt indeā. Esdre. x. c. qui ergo gladio perit in bel-
lo aut capitur ille deuincit qz uictoria fm finez estimat. Iosue
c. xii. Iudith. iiii. in fi. unde scribit regū. xi. & non te frangat
ista res varius enī est euentus belli z nūc hunc nunc illū gla-
dius interficit. fa. ff. de pecu. l. qs ergo casus. Item iure diuino
& canonico res iudicat bona z mala respectu finalis effectus.
Mathei. vii. z scriptū est Exitus acti pbat. ff. d iure fisci. l. in-
telligit. §. si qs palam. & fa. ex de dona. c. inter dilectos. de ac-
qui. pos. l. exitus nam in actu bellicoso ille dicit uictor q finē
habet triumphantē z inimici supatiuum. l. i. c. de acteleq. l. fi.
de tiro. l. xii. & nō glo. in. l. in executione. §. ff. de. p. ob. z fa-
tex. in. c. i. de de. pugna. in duello ubi sit mentio de uictore et
uicto z vī tex. in. c. suscepimus. de homi. ubi ponit de cōflictj
qui uiribus reassumptis aggressores occiderūt. & qz occidens fue-
rit uictor pbat. per nōforietatē facti qz occisum ad non esse
reduxit. ar. l. hō mortuus. de. p. ob. que est suplatiua pbat. ff.
finium regun. l. si in rptione. & p ista videtur supuiuentē esse
uictorem. tñ hoc est uerū qñ ipse mortuus qui supra stabat tē-
pore quo ille qui erat subtus & dixit se deuictuz nō acceptauit
illam submissionē z reditionē factam p subtus stantē qz tunc
bellum nō fuit finitū. si aut ille stans supra tacite uel expōse ac-
ceptauit illam reditionēz vt qz relaxauit illum subtus stantem
uel incepit propter illa uerba illum aliquāliter relaxare. conten-
tus et satisfactus de dictis uerbis & ille uidēs se aliquāliter re-
laxatum p percussit supra stantem qui tenebat eius brachia ad
terram. & tunc quia fuit finitum bellum per renūciationē
illius. ar. d. l. postq liti. & l. si illud. c. de tempo. appell. z. c. de
appel. l. si quis libellos. & ideo oīs percussio post renūciationē

& cessionem belli perfectam & consumatam est facta post bel-
 lum z nō in bello & requirē quo ad victoriā q̄ in bello q̄s
 victor remaneat & ideo de tali percussioe posset puniri exquo
 facta fuit reconciliatioe facta & duello finito. ar. de pace tene.
 § si quis hoīem. z q̄ dicta percussio esset traditorie facta q̄ fa-
 cta ab eo qui postea tenebat offensum ab alio defender. ar. l. si.
 de delato. z ad fil. l. i. z. l. si. & sic ex dicta percussione dāpnabi-
 li non debet quis victoriā reportare de interdictis & relega. l.
 relegatoz § si. ff. de ne. ges. l. siue cum sy. ubi nō. incūbens nolu-
 it acceptare illam submissionē z renūciationē & tunc occisor
 erit victor q̄ bellum non erat absolutū. ar. l. cōtractus. de fide
 instru. victoria enim est gr̄ia. in auten. de gñf. §. z post. & ad
 l. aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. vbi non cōstat
 confessionē fuisse acceptatam vel non apparet confessionem fa-
 ctam ante percussione vel post sed uno momēto vox percussio-
 nis z confitentis emanauit ac etiā ipsa percussio occisor erit vi-
 ctor in foro armate militie. nec pōt dici victor ille prostrator
 ex hoc solo q̄ illum p̄strauit nec pōt dici p̄stratus uictus quia
 potuisset per colluctationē resumere vires z resurgere. ar. l. na-
 turalem. z. l. in laqueū. de acq. rex do. z insti. qui. mo ius pa. po-
 testatis. §. post limi. in prin. z in. §. post limi. ius. & sic hic occi-
 sor se liberauit per colluctationē illum occidendo. ḡvictor est
 & fa. q̄ cōfessio talis fuit directo facto gr̄ia & inspicimus tūc
 factum z nō uerba. c. cum. M. ferrariensis. de consti. p. ber. &
 Inno. de appell. c. sollicitudinez. & de cōdi. inde. l. q̄ q̄s. & per
 actum percussione directe gr̄iū submissioni declarat intentio
 confitentis. de acq. here. l. p̄ herede. & sunt illa uerba sum uic-
 tus enūciatiua de p̄nti q̄ non inducunt dispositionē obligato-
 riam. ff. d. p. ob. l. v. §. stipulatio. cōiuncta. l. tale pactū. in p̄n.
 de pact. nec dicūt renūciasse bello q̄ non uidetur aīo renūci-
 andi dixisse illa uerba p̄pter pactuz gr̄iū percussione quā fecit
 & ita disputauit Ang. in sua disputatione incipiente duo nobiles.

7

Quando duobus pugnātibus facte sunt hinc inde
 diuersa uulnēra in mēbris corporis z percussiones.
 quis dicatur habere maiorem honorem.

Vo in singulari certamine equites pugnare conenerunt
cum pacto qd qui melius se habuisset victor foret & q
peius victus foret & pugnauer usq ad tenebras noctis
& ultra non est pugnandum qz duellum est pugna vnus diei
fm Bal.in ti.de pace renen. §. si quis hoïem. & Cano.in.c.i.de
torneam.vbi dixit Io.an.qd ad hoc solent conuenire milites ad
certam diem z locum & neuter alterum potuit in totu supera
re uel uincere. tamen unus in conflictu abstulit alteri humera
le z tibiale cum lancea. is qui ista perdidit abstulit scutum alte
ri. queritur quis eorum maiorem consequatur honorẽ laudem
uel premium & melius fecisse dicat. dic qd ille qui abstulit scu
tum alteri quia sunt arma digniora. ar.in.l. qui comeatus. §. ar
ma. ff. de re militari. vbi. maiori pena dignus est qui alienauit
scutum z ensẽ q qui alienauit humera le z tibiale. nam per
dendo ista dicitur alienasse. ar.l.iii. §. miles. eo. ti. vbi amisisse
arma in bello vel alienasse iudicant a pari. ubi glo. dixit qd idẽ
est si in ludo amisit quia arma turpiter amictuntur z uestes &
non sine flagicio. l. ii. de captiuis. & ideo dixit glo. in. d. §. ar
ma. qd plus punitur qui maiora arma alienauit & sic magis ui
tuperatur qui maiora arma perdidit in duello q ille qui mino
ra. ar. in. l. leuia. ff. de accusa. & idẽ si quis perderet ensẽ qn
pugnarent cum ensibus z alter perderet scutum quia is qui ab
stulit alteri ensẽ remanebit cum maiori honore quia ensis est
principale instrumentum bellicum quia ordinatur ad totalez bel
lorum ordinationem & est dignius omni alio bellico instrum
to quia cingitur militi cum miles creatur fm glo. in. l. pen. ff.
qui. ex cau. maio. ar. l. filius. C. de re mili. & fa. tex. iuncta glo.
in. d. §. arma. in. jo. gladium. vbi glo. dixit. qd plus punitur qui
maiora arma alienauit z sic presupponit gladium esse maius in
strumentum bellicum. similiter si quis perderet elmu siue ga
leam z alter scutum quia cum minori dedecore remanebit qui
scutum perdidit q qui elmu siue galeam quia caput est nobi
lius & principalius membrum hominis dicit textus in. l. cum
in diuersis. ff. de religiosis. & facit insti. d. rerum diui. §. locus.
& facit quod dicitur de statua Nabucodonosor que habebat ca

put aureum pectus argenteum & tibias ferreas z pedes terreos
& ideo caput in illa statua fuit aureum quia dignius membrum.
& sic de ceteris. Ideo homo in capite ungitur cum baptizatur et
crisimatur. ex de baptis. debitum z instrumentum bellicum qua-
to maiori & digniori membro hominis imponitur tanto dig-
nitas iudicatur. ar. ff. de rei uen. l. que religiosus. nam pileus qui
caput tegit est dignior sotulari qui tegit pedem. & fa. qd dixit
Bal. in. l. arbor coi diui. qui dixit. Si caput unius sancti est in
vno loco & in alio loco membra qd festus celebratur ubi caput
ratione dignitatis capitis qd est in superiori parte corporis in q
conseruantur tres sensus visus oderatus & auditus & etiam me-
moriam & cerebrum os dentes lingua aures nasus z barba. & ce-
tera pars corporis non conseruat tot sensus. & idem si quis in du-
ello oculum perderet & alter dentes qd cum minori dedecore re-
manebit qui dentes perderet qz oculus est membrum inter alios
os uicinus anime. & oculi comprehendunt omnes sensus corporis
glo. in. s. fi. de gradi. & no. in. l. i. c. qui morbo. l. x. & qd no.
Inno. in. c. ii. d. corpore uiciati. z. lxxxix. dis. singula. z Arch.
xxxii. q. v. c. nec solo. & dentes sunt officia membri z non est
difformitas qz maior pars hoim dente aliquo caret. de edif. edic.
l. cui dens. & idem si quis esset in facie grauiter percussus z al-
ter in pectore spatulis uel in brachio. qz is qui in facie est per-
cussus remanebit cum maiori dedecore. quia facies hominis est
ad similitudinem pulchritudinis celestis figurata. l. si quis in me-
tallum. c. de penis. ubi imperator prohibet hoim bullandum
in fronte ne pulchritudo celestis maculet. & ideoz ubi quis per-
deret oculum dextrum alter sinistrum qz dexter oculus dignior
est sinistro sm comueez opy. hoim qui in re carissima dicunt
est oculus dext. & dicit Canon qd archidiaconus est oculus epi-
scopi. c. ad hec. de offi. archi. z fa. c. ii. de corpe uici. ubi d. oculo
infecto q inducit difformitatem in corpe humano. & de edif. edic.
l. qui clauduz. s. i. & idem ubi qs esset debilitatus z pcussus in
manu dextra z alter in sinistra quia dextra dignior est et pote-
rior ut notatur in auten. nouo iure. c. de seruis fugi. z dicitur
debilitari membrum quando eius exercitium impeditur. Bar.
in. l. ii. de publi. iudi. & idem ubi quis esset pcussus in brachio

& alter in tibia q̄ brachia sunt magis necessaria hominibus q̄
tibia & digniora sunt membra q̄ tibia q̄ cum eis operatur co
meditur & oīa officia fiunt & cum tibiis tm̄ ambulatur licet
claudus sit morbosus. l. claudus de ed. l. edic. & j. dicemus lati
us. & idem si quis percutiat in capite alter in pectore q̄ caput
dignius est q̄ q̄ caput dolet cetera membra languent. vi. q. i.
uerum. de simo. c. licet. & x. distin. nolite. & idem si unus ha
beret duos oculos z alter unum & habenti duos oculos effoda
tur unus oculus & habenti unum oculum truncet brachium uel
manum amictat in totū q̄ is cui unus oculus est effosus rema
nebit cum opatione unius oculi q̄tum cum duobus q̄ uirtus ui
sua fortificatur in illo. sed is cui abscindit manus erit hō imp
fectus z uitam ducere nō poterit cum una manu sed perpetuo
mendicabit. & ideo remanebit cum maiore honore qui habuit
oculum cecatu q̄ ille qui habuit manum abscisam. licet dicatur
q̄ habens unum oculū nō possit promoueri. l. v. dis. c. si euan
gelica. & idem in habente manū abscisam. c. i. z. ii. de corpore
uiciato. & ideoz cui truncat manus z alteri pes q̄ is cui pes erit
cum minori uituperio per. s. dicta. & idem si cui auferat ciro
teca ferrea z alteri humerale. q̄ is qui cirothecam perdidit erit
cum maiori dedecore q̄ ciroteca tegit manus que est p̄ncipale
membrum bellicū z in ea est uirtus opationis belli. & etia; in
signum dignitatis ciroteca dari cōsueuit loco pignoris q̄n aliq̄s
diffidat ad bellum & non dat humerale. & idem si qs deiciat
de sella & p̄pterea cadat in terram z alterius sella frangat z p̄
pterea cadat q̄ is qui cecidit ex impetu socii. & nō ex defectu
selle remanebit cum maiori dedecore z is qui ex defectu selle
cum minori. & idem si qs cadat ex defectu equi qui fuit debi
lior uel nimis strintus uel fractis cintis uel q̄ aliqd in cōpedi
bus equi accidit impedimenti z alius cecidit ex impetu alteri
us pugilis q̄ iste remanebit cum maiori dedecore quia fortitu
dine alterius fuit defectus & ille ex defectu equi cadentis cui
non tantum imputatur. textus est in. l. ii. in. p̄. sine culpa equi
tantis. ff. de capj. z per nō. in. l. actenus. §. i. ff. d. aqua p̄. u. arce.
& ar. in. l. marcus. z i. l. opus. ff. loca. ubi nō imputat opifici q̄n
uicio opis aut solis uel naturaliter cecidit edificiū secus si uicio

sui artificii vt ibi & in iuribus ibi allegatis. & p nō. in. c. signi-
ficasti. de homi. & uide in alio. c. incipiente in pugna facta int
duos. & in duobus capitulis sequentibus.

Quis magis laudatur in bello. ⁊ quis maiorem cō-
sequatur honorem.

8

Vero de casu qui accidit in ciuitate Neapolis qz astri
ludiis duo inuicē decertantes stimulatīs equis cuz astis
vnus q̄ alterum cucurrerūt & vnus currentiū asta tali-
ter cōpugnatorē ex maximo equi ipetu percussit qz ipso solo ictu
spoliāuit coratiam scutū abstulit & galeam siue elmū ppter qd̄
ille percussus remāsīt coratia ⁊ dictis armis spoliatus in diploī
de super equū. & ipse in contrauit alterū eodem impetu cū lan-
cea siue hasta taliter qz fracta posteriori pte selle cōpugit qui ab-
stulerat dicta arma ab equo cecidit & iuit per terraz. querit qz
eorum habuit minorē uerecundiā. dic qz ille qui remansit in eq̄
licet alter cadēs abstulerit sibi oīa arma. qz fm opy. armigeroy
& pugnantīū non pōt quis habere maiorē uerecundiā circūscri-
pta morte q̄ d̄ equo in bello cadere etiā culpa equi licet minor
uerecundiā sit qn̄ cecidit cum tofo equo q̄ sine eq̄. qz obseruant
armigeri & milites qz si quis una die oēs pugnatores deuiceret
& ipse postremo caderet qz nō habebit premiū. qz ualde uitupe-
ratur cadere ab equo uel cū equo vñ etiam si pugnaret pedes. uñ
tuperiū reputat manus in terram ptingere ex impulsu cōpu-
gnatoris. & similiter reputatur maior honor sociū cum lancea
eques currendo pcutere in elmo seu in galea q̄ in humeribus uñ
in scuto & magis in manu q̄ in scuto & quāto magis pcutit in
loco eminentiori tanto magis laudatur & tanto minus quādo
in locis inferioribus & magis laudat qui currit cuz lancea satis
bene & rectus q̄ ille q̄ malz defert lanceaz. quis alium pcutiat.
& lanceā frangat. & inter frangētes lanceas plures ceteris pari-
bus is laudatur qui in loco magis eminentiori percutit & qui
grossiores lanceas fregerit & qui magis alterum facit inclina-
re & qui melius equitat & qui animosius se gesserit & ex duo-
bus currētibz si vnus cecidit in terrā alter uero ex percussione

lancee fuit positus extra mentem z sensus z fuit suspensus longo spacio in sella magis uituperium habebit iste q̄ ille qui cecidit quia iste cecidisse uidet & fuit factus semi mortuus. & ille tñ cecidit. licet alii teneant contrarium z non bene & magis estimatur qui uiriliter animose z potent cum maiori uehementia se gesserit q̄ ille qui non sic strenue se gesserit licet alterum percusserrit z magis ille qui abstulit cimera z q̄ ille qui abstulit aliud ornamentum currentium. uel dedit in arcono z ibi lancea fregit & minus estimatur qui dedit equo in fronte uel in alia pte corporis equi z lancea fregit q̄ ille qui non tetigit aduersarium z lanceam nō fregit licet bene iuerit & minus estimatur qui equum percusserrit qui in totum uituperatur licet plures lanceas fregerit z minus estimatur qui equum continere non ualuit z qui plus solito inclinabat z caput dabat in posteriori parte eq̄ z minus estimatur ille qui nulla fregit lanceam. z bene equitauit & magis estimatur qui abstulit galeam q̄ ille qui abstulit scutum z minus qui abstulit aliquam armaturā leuem p̄ter scutum z galea q̄ ille qui lanceas fregit z magis qui alterum cum suo impetu abstulit a cursu z fecit ipsum des. rdinare z magis estimatur qui perdidit stakas ex incontro alterius q̄ ille qui perdidit lancea z minus estimatur ille qui non potuit lancea ponere in resta q̄ ille qui ex impetu equi lanceam perdidit currendo & magis estimatur qui lanceam fregit in loco magis firmo q̄ qui in loco debiliore & magis qui totam lancea couersauit q̄ qui fregit eam in uno loco z magis qui se non complicabat ex percussione socii q̄ ille q̄ se complicabat & magis qui ponebat lancea in resta z eam tollebat & p̄iciebat q̄ ille qui tepide currendo eam fregit & magis qui lancea currens eam in resta posuit cum fuit p̄pe incontrum q̄ ille qui ante q̄ equum moueret ad lanceam arrestauit & deinde cucurrit & ceteris paribus qui melius equitans cucurrit z ceteris paribus qui cum maiori potentia & qui melius arma & personam gerebat & cum minori auxilio suorum se iuuabat & q̄ arma potentius perferebat & qui magis perdurabat intra arma & qui numq̄ sibi abstulit galeam usq̄ ad finem. ista enim sunt moribus multum constituta usu eorum ut dicit textus in .l. post limum. & .ff. de captiuis. quod est ex usu ius gentium

sicut et bellum fm glo. ibi z in .l. ex hoc iure gentium. ff. de iu-
 sticia z iure. qz ita milites dicunt & obseruant in ciuitate Nea-
 politana vbi magis frequentant astriludia ad exercitium mili-
 tum z ocia tollenda ne armorum usus abiectus milites uilescant.
 Item quando quis currendo incotrat in coepecto alterius z ibi
 frangit lanceam magis estimatur q̃ qui fregit in scuto qz cense-
 tur dedisse in elmo. Item qui incotrat in rota dicit in contrare
 in manu & est dignius q̃ in scuto z dignius est in contrare in
 manu. Item qui percutit equum uel vulnerat eum cum ferro
 lancee & qui cadit non potest habere premium illa die quia ui-
 ruperatur. Item qui non copleuit cursus suos uel tandas ordina-
 tas licet prostrauerit alium uel bene iuerit non habebit premiū
 Item qui cecidit non potest illa die ulterius currere tamē is q̃
 exspectat qui dicitur tabularius si caderet potest reuerti. qz est
 pro tota die omnibus obligatus usq̃ in finem non obstante q̃ ce-
 ciderit & ista sunt iura militaria.

Quando unus pugnantium defert in prelio clauā cum ueneno an attribuatursibi uictoria.

¶ Vo pugnare couenerant cum claua seu cum macza fer-
 rata ad tucta oltranza & unus fecit clauaz artificii co-
 cauam in q̃ erat venenum latens calcina uel fumus pe-
 stilentis de quo in .l. i. §. i. ff. de extraordi. crimi. ut cum daret in
 capite copugnatoris subintraret in hora z faciem eius & mor-
 tificaretur uel eluscaret & cum pugnarent ad inuicē copugno-
 re se uiriliter defendēte & eundem in galea cum illa claua per-
 cussisset puluisq̃ uel uenenum intrasset eius galeā oculi percussi
 sunt inumbriati z sensus ebetati z sic captus fuit arte z isto in-
 genio qui alias se bene defendisset ut iam inceperat. an iste sit
 censendus uictor. pmo uidetur q̃ sic. nam Hanibal aduersus af-
 fros rebellantes missus cum sciret gentē auīdam esse vim men-
 dragorā uīno comiscuit & cuz prelio leui commissio ex industria
 cessit nocte nocte deinde relictis intra castra quibusdā sarcir-
 nis z omni uiuo infecto fugam simulauit. cumq̃ barbari occu-
 patis castris in gaudiis effusi medicatum merum haussissent &

strati ut mortui iacerent reuersus cepit eos & trucidauit. & facit qz debemus manus hostiu euadere quocumq; ingenio arte vel fallacia. l. nihil interest. ff. de captj. & .xxiii. q. ii. dñs noster. & quod nō. ff. d. re. iuris. l. iure ciuili. z quia dolus uel uirtus quis hec in hoste reqrāt. l. i. §. i. de dolo. qz metus fraus z uis eqpollent. xv. q. v. c. i. & Tull. i. de offi. qz dicitur duobus modis ui et fraude fieri iniuriā. fraus q̄si vulpecule. uis q̄si leonis. & qz licitum est in hoc certamine aduersariū occidere tamq̄ diffidatuz qualitercūq; ut diximus de bānito. in. l. amissione. ff. d. capi. dī mi. iunta. l. iiii. §. fi. ff. de sicca. si ergo licet occidere impune ḡ libebit etiā cum ueneno ipsum exaiare ut citius ad mortē perducat. qz ppter unum qd̄q; z illud magis. autē. multo magis & cui licet qd̄ est maius licet qd̄ est minus. ut in re. iuris cui licet & qz cui licet cōsequens licet antecedēs. l. cui iurisdicō. d. iurj. o. iudi. & qz non refert occidat quis uel mortis cām prebeat. l. nihil interest. ff. de sicca. & qz uenenu est ad occisionē z ita punitur qui ueneno hoīem occidit sicut qui ense. l. iiii. in pñ. et q̄ si per totam. ff. de sicca. ubi dicitur qz si quis dederit cicutaz ad necem hoīs qz tenet cornelia qz idem est gladio q̄ ueneno hoīez interimere ut ibi z in. l. item si obstetrix. ad. l. aquil. ubi de eo qui posuit uenenu per crustetes alteri qz tenetur. In contrarium fa. qz duellum debet fieri cum eq̄libus armis. ut. s. tactum fuit in princī. & nunc fieret cum armis inc̄q̄libus contra naturam duelli & hoc est decisum in lombard. qz non liceat uenenu imittere. & fa. qz cōuentio fit z fieri solet qz cum armis pugnet et non cum rebus uenenosis qz appellatiōe armioz non cōtinentur sed tm̄. scuta gladii galee fustes z lapides z his similia. l. armioz. ff. de. p. signi. z oia tela. l. si pignori. de furtj. & lancee habētes rostum uel rāpones ad hoīes capiendos. tex. cū glo. in. l. iiii. in pñ. de ui z ui ar. & qz illud non est sine p̄ditiōe maxīma z non est ex uirtute bellica ut dixit tex. in. l. in bello in pñ. ff. de captiuis. & ideo dico s̄m legem scriptam qz ille qui alterū superauit cum tali ingenio & non ex uirtute militari nec p̄priis uiribus qz non debet habere uictoriā. nam ait Tull. iiii. de offi. qui stadium currit enitī & contendere debet q̄ maximuz possit ut uincat. supplantare autē eum & manu depellere nullo mō debet

sicut et bellum h'm glo. ibi z in .l. ex hoc iure gentium. ff. de iu
 sticia z iure. qz ita milites dicunt & obseruant in ciuitate Nea
 politana vbi magis frequentant astriludia ad exercitium mili
 tum z ocia tollenda ne armorum usus abiectus milites uilescant.
 Item quando quis currendo incotrat in coepecto alterius z ibi
 frangit lanceam magis estimatur q qui fregit in scuto qz cense
 tur dedisse in elmo. Item qui incotrat in rota dicif in contrare
 in manu & est dignius q in scuto z dignius est incontrare in
 manu. Item qui percutit equum uel vulnerat eum cum ferro
 lancee & qui cadit non potest habere premium illa die quia ui
 tuperatur. Item qui no copleuit cursus suos uel tandas ordina
 tas licet prostrauerit alium uel bene iuerit non habebit premiu
 Item qui cecidit non potest illa die ulterius currere tamen is q
 exspectat qui dicitur tabulerius si caderet potest reuerti. qz est
 pro tota die omnibus obligatus usq in finem non obstante q ce
 ciderit & ista sunt iura militaria.

Quando unus pugnantium defert in prelio clauam cum ueneno an attribuatursibi uictoria.

¶ Vo pugnare couenerant cum claua seu cum macza fer
 rata ad tucta oltranza & unus fecit clauaz artificii co
 cauam in q erat uenenum latens calcina uel fumus pe
 stilent de quo in .l. i. §. i. ff. de extraordi. crim. ut cum daret in
 capite copugnatoris subintraret in hora z faciem eius & mor
 tificaretur uel eluicaret & cum pugnarent ad inuice copugnato
 re se uiriliter defendente & eundem in galea cum illa claua per
 cussisset puluisq uel uenenum intrasset eius galea oculi percussi
 sunt inumbriati z sensus ebetati z sic captus fuit arte z isto in
 genio qui alias se bene defendisset ut iam inceperat. an iste sit
 censendus uictor. pmo uidetur q sic. nam Hannibal aduersus af
 fros rebellantes missus cum sciret gente auidam esse vim men
 dragora uino comiscuit & cuz prelio leui comisso ex industria
 cessit nocte nocte deinde relictis intra castra quibusdam sarcir
 nis z omni uiuo infecto fugam simulauit. cumq barbari occu
 patis castris in gaudiis effusi medicatum merum haussissent &

strati ut mortui iacerent reuersus cepit eos & trucidauit. & facit qz debemus manus hostiu euadere quocumq; ingenio arte vel fallacia. l. nihil interest. ff. de capti. & xxiii. q. ii. dñs noster. & quod nō. ff. d. re. iuris. l. iure ciuili. z quia dolus uel uirtus quis hec in hoste requirat. l. i. §. i. de dolo. qz metus fraus z uis eqpol lent. xv. q. v. c. i. & Tull. i. de offi. qz dicitur duobus modis ui et fraude fieri iniuriā. fraus qñ vulpecule. uis qñ leonīs. & qz licitum est in hoc certamine aduersariū occidere tamq; diffidatuz qualitercūq; ut diximus de bñito. in. l. amissione. ff. d. capi. dimi. iunta. l. iiii. §. si. ff. de sicca. si ergo licet occidere impune g̃ licet etia cum ueneno ipsum exasare ut citius ad mortē perducat. qz ppter unum qd̃q; z illud magis. autē. multo magis & cui licet qd̃ est maius licet qd̃ est minus. vt in re. iuris cui licet & qz cui licet cōsequens licet antecedēs. l. cui iurisdicō. d. iur. o. iudi. & qz non refert occidat quis uel mortis cām prebeat. l. nihil interest. ff. de sicca. & qz uenenu est ad occisionē z ita punitur qui ueneno hoīem occidit sicut qui ense. l. iiii. in pn. et q̃ si per totam. ff. de sicca. ubi dicitur qz si quis dederit cicutaz ad necem hoīs qz tenet cornelia qz idem est gladio qz ueneno hoīez interimere ut ibi z in. l. item si obstetrix. ad. l. aquis. ubi de eo qui posuit uenenu per crustetē alteri qz tenetur. In contrarium fa. qz duellum debet fieri cum eq̃libus armis. ut. s. tactum fuit in princ. & nunc fieret cum armis inc̃q̃libus contra naturam duelli & hoc est decisum in lombar. qz non liceat uenenu imi/ctere. & fa. qz cōuentio fit z fieri solet qz cum armis pugnet et non cum rebus ueneriosis qz appellatiōe armioz non cōtinentur sed tm̃ scuta gladii galee fustes z lapides z his similia. l. armioz. ff. de p. signi. z oīa tela. l. si pignori. de furti. & lancee habētes rostum uel rāpones ad hoīes capiendos. tex. cū glo. in. l. iiii. in pn. de ui z ui ar. & qz illud non est sine p̃ditiōe maximā z non est ex uirtute bellica vt dixit tex. in. l. in bello in pn. ff. de captiuis. & ideo dico sm̃ legem scriptam qz ille qui alterū superauit cum tali ingenio & non ex uirtute militari nec p̃priis uiribus qz non debet habere uictoriā. nam ait Tull. iiii. de offi. qui stadium currit eniti & contendere debet qz maximuz possit vt uincat. supplantare autē cum & manu depellere nullo mō debet

nam turpis est uictoria dolo quesita. fm yfide. ethi. c. xv. & Ie
roni. ad palma ludí magistrum qui falistoy liberos perdiderat
vintum pueris traditum nec sceleratam populú romanú susce/
pisse uictoriám. hoc etiam testatur frontinus in suo ope in tí.
de iusticia. ubi etiam de medico pirri regis epirotarum pollicé
ti fabricio duci romanoꝝ se regi daturum uenenum data mer/
cede qui fabricius hoc facinore uictoriá suam agere non est ar/
bitratus & regi hoc detexit qui ppter ea pirrum cōpulit ad per/
tendam amicitiam romanoꝝ. Vidi insuper cum rex Alfonsus
maximo cum exercitu obsedisset Iacobú caldolaꝝ ducem tunc
regis Renati in montem excelsum essentq; castra Alfonsi regis
in plano munita & uallata uento ingenti sufflante qui cum Ia/
cobo duce erant persuaserunt nocte igné in castra regis alfonsi
immittere ut iram ignis fugientis uictoriá assequeretur & ob/
sessus euaderet. qui nequaquam talem uictoriá assequi uelle ait ubi
tantí regis persona erat nolens ignis uictoria uti sed potius re/
gi succubere sed ferro & uiribus ancipiti fortuna potius euade/
re qui deinde suis occurrentibus cum honore obsessus euasit. ná
turpe est hostem dolo ferire non uiribus. unde fraus & doloꝝ
uidetur aliena ab hoie. sed fraus odio digna maiore fm Tull.
primo d. offi. Illi enim corona uictorie digni sunt qui dolo et
fraude sunt seclusi. de peni. distín. i. potest fieri. tamen marcia/
ciales & armigeri dicunt q; ubi fit pugna ad tucta oltranza li/
cítum est uincere aduersariuz dolo fraudibus & quomocunq;
potest ppter tuendam uitam & ne aduersarius uitaz meam adi/
mat possum omnia facere ut suam uitam tollam & mea salua
fiat. quia ad uitam tollendam pugnatur & sic querenda est ars
& ingenium & ita tenent armigeri q; omnia liceant pro uita
tuenda. uide ad hoc. c. consistit casus. ubi de illo qui imisit ua/
sapedes in campo.

x

**Quando unus pugnantium ex sanguinis uisione
factus est in extasi & ligatus deinde alter moritur
quis sit uictor.**

Vo certabant vnus erat percussus in gula ad mortem
per alterum pugnatores adeo q sanguis rutilat at mo
do percussor ex sanguinis uisione sicut sepe accidere so
let factus est in extasi & semi mortuus & sincopizando ad ter
ram cecidit ppter quod ille percussus ad mortem cum cepit &
ligauit & volens eum eicere extra locum pugnatoriū ut ipse re
maneret in campo mortuus est statim ex sanguinis habundan
tia defluente & deinde ille semi mortuus uenit ad prium sen
sum & petiit se dissolui & mandato ppositi in certamine est dis
solutus. querit quis istorum dici possit uictor uel uictus. & p
mo dicitur q iste qui cecidit & fuit ligatus sit uictus q ipso
capto & ligato fuit finitū duellum & finis belli est uictoria uni
us & uictoria est subiectio repugnantium. Augu. de ciuitate dei
in. c. xii. s. iste fuit ab alio captus & ligatus. g. sugatus e & deu
ctus & dicit ligantis captiuus. ar. in. l. i. in fi. ff. de fugi. ubi q
aliquem cepit & ligauit dicit illum sub eius diligentia custodia
habere. & q istud duellum est nunc a superiore permissum iō
captus efficit captiuus capientis. l. hostes. de capti. Bar. in. l. qui
a latronibus de testa. Inno. in. c. olim. de resti. spo. presertim q
duella sunt ex consuetudine permissa. qn presidens in territorio
duellare permittit fm Bal. C. de posi. l. is penes. per glo. nō. in
isti. de here. q ab intel. s. per contrariū. ubi dixit q duellum qd
generalis consuetudo pmittit non est illicitum & q licet illum
capiens esset mortifere vulneratus. potuit illum cape. ar. l. si. d
condi. in sti. ubi factus non regrens temporis interuallum pōt
ultimo uite spū impleri. & fa. l. scrupulosam. C. de conhen. & cō
micten. stipu. & q iste ligans primo aduersariū preoccupauit.
& in uictoria puenit. ar. de re. iur. l. qui prior. & per nō. in. l.
pluribus. de pcura. & de iudi. l. qui prior. & p nō per Bar. in. l.
quo minus. de flumi. ubi de poccupazione & per capturā perso
ne fit preoccupatio. per nō. in. l. pluribus. de le. i. & Io. an. in. c.
i. de obli. & ratioci. & ad pdicta fa. in. l. i. s. quesitū. ff. de aqua
cotidia. ubi si quid erat hois artificio faciendum sufficit si na
turali operatione sit factum. & tex in. l. qui funduz. in. s. i. ff.
quemadmo. serui amictan. unde cum ex nature prie operati
one iste fuerit sincopizatus & ad terrā ceciderit & captus fuerit

sufficit ad uictoriam capientis. qz dampnum sua culpa contin-
gens sibi imputat ut in regula iuris dampnum. sciebat enim suam
imbecillitatem qz ex uisione sanguinis sincopizabat & fuit bel-
la ideo in culpa. per tex. expressum in. l. idem iuris. in. §. mulio-
nem. ff. ad. l. aquil. ubi de eo qui ppter infirmitatem suam non
potuit tenere equum qz sibi imputat ad culpam. z ar. in. l. hoc edi-
cto cum sua glo. ff. q. quisqz iur. z. l. illicitas. §. sicuti. de offi. p-
fidis. ubi de assessore impito uel inabili qui uidet asserere se pi-
tum z abilem qd ei imputatur si quid imprudenter egerit. scie-
bat enim suam imbecillitatem quam ignoratere cadebat in lataz
culpam. l. quamqz. ad uell. z. l. si quis cu sciret p empto. qz in fa-
cto pprio quis melius est informatus. l. heredes. §. non tm. ubi
Bal. no. ff. fam. h. q. & qz ubi culpa est admixta uicio naturali
non parit. l. si seruus seruus. §. fornicarius. ad. l. aquil. In contra-
rium tn fa. qz ipse ligatus sit uictor z cum ligans sit uictus. pri-
mo qz iste ligans capiens erat per pus ad mortem vulneratus qm
eum ligauit & equiparant mortuus z ad mor-tem vulneratus in
materia belli. c. i. ubi Bal. qui. mo. feu. amit. per illum tex. z sic
si erat vulneratus mortifere morte secuta. fingit a principio oc-
census per vulnerantem & ideo captiuus uulnerantis. ar. l. naturalē
autem. §. illud. ff. de acqui. rez. do. ubi fera bestia que ita vulne-
rata est ut capi possit statim nra est. & insti. de rez. diui. §. fere
& qz mortifere uulneratus uidet occisus a uulnerante tempore
vulneris illati. l. huic. §. i. z. l. ita uulneratus. eo. ti. cum sy. Secdo
qz quis iste ceperit illum cadentem ex infirmitate non pot uictor
censeri ppter hoc qz ubi aliquid est faciendum ppria uirtute ad
premiu consequendum non sufficit fato fieri. l. ii. d. condi. z de
mon. de acqui. here. l. eum qui de man. tes. l. si ita fuerit. §. i. &
de le. iii. l. si ita legatu. qz nullum bonu nisi uoluntariu. xx. q.
iii. presens. z Pbs. i. ethi. dicit qz ex inuoluntariis non laudamur
& qz victoria in ludo uel in certamine requirit factum proprium
et non conatu. de. jo. ob. l. in executione. §. si. unde iste qui liga-
uit semel uiuum no fecit sua uirtute uel strenuitate sed a fato z
casu illi succedenti qz aborrebat uisione sanguinis. ideo sibi no
patrocinatur sicut nec capienti uel occidenti banitum a casu et
fortuna. d. l. ii. & facit tex. in. l. respiciendum. §. si. ff. d. penis

in. p. casu uero. & Bar. in. l. si quis in graui. in. §. ult. ad fil. vn
de non debet sibi uirtus attribui sed casui cadentis. & qz liga
uit hominem semi mortuū. ar. l. iubemus. de testa. in. p. ser
mi necis. qui non ualet uulnerari. iiii. q. iiii. cum geltrudam. fm
Bal. in. l. i. qui accu. & qz uidetur similis ebrío qui habet mentis
exilium. c. a crapula. de uita z honest. cleri. cui ignoscit qñ aliuz
offendit qui equiperatur infanti. per nō. in. l. i. de. p. cb z facit
qz iste dicitur dormiens & dormiens ex quo nō habet affectuz
non dicitur uinci nec superari. ar. l. i. §. adipiscimur. de acqui.
pos. & ad. l. aquil. l. si seruus. §. fornicarius. ubi parit dormien
ti si nō est in culpa. & dedecus reputatur militi superare uel ex
pugnare dormientem. sicut etiam pugnare cum muliere. & legi
tur de natura leonis in libro de naturis animalium qz leo non effe
dit mulierem nec hominem dormientem. & qz in litibus attendi
tur exitus contouersie. l. rem non nouam in fi. .C. d. iudi. ubi
tex. nō. dicit cause etenim terminus manifestare poterit qui ti
midus quicqz audacius iudiciū uel reliquerit uel protulerit & sic
cum ex fine belli ille qui p. mo legauit reperit mortuus ex vul
nere sibi illato a ligato z ligatus reperit uiuus qz ipse uiuus erit
uictor maxime qz ligatus non se reddit. & in actibus hoim fi
nis aspicitur. qz vulgo dicitur qz omnis laus in fine canitur. ar.
in. l. mater. C. ne desta. de fun. & fa. de acqui. here. l. illud. fam
ber. q. l. si filia. & sic cōcurrente vulnere primo sibi illato z mō
te secuta. & qz uiuus reperitur iste ligatus z sibi campus reman
sit. concludo qz ligatus sit uictor non obstante qz armigeri z ali
qui nobiles mihi dixerunt contrarium non attendentes nisi so
lum ad capturam que primo fuit z non alia considerantes nec
etiam finem. nam per illam solam ligaturam non fuit bellum
sopitum. qz potuisset se calcitrando dislaqueare. per. l. in laqueū
de acqui. rerum domi. & s. tetigimus in alia questione. z. j. in
ultima questione. z in pugna ad tucta oltranza nō sufficit que
esse ligatum nisi sit mortuus aut disdictus. unde ille qui est ui
uus fuit uictor qui mortuus obiit ex sua percussione & sibi re/
manet campus licet reperiat ligatus per illum & nō aliter ui
ctus aut occisus seu disdictus & mors omnia soluit. zc. & qui
occidit alium dicitur uictor. qz hominem ad non esse deducit

ar. l. homo mortuus. de verbo. obli. §

Quando ambo mortui ceciderunt cuius sit honor.

XL

One q̄ duo equites certauerūt cum lanceis et ad ferri politi ad tucta oltranza vel q̄ se diffidauerunt currere ul' rumpere tot lanceas & q̄ esset uictus perderet arma & remaneret captiuus uincētis & cucurrerūt z in ip̄o cursu parī impetu ambo percussi hinc inde ceciderunt mortui put alias accidit. dubitatū est q̄s sit uictor uel uictus. & dici posset uana uideretur cōsultatio tua q̄ mors omnia soluit. auten. de nuptj. §. deinceps. z. c. si reus ul' ac mortuus fuerit. l. si. & ista sunt inuestiganda ppter prioritatem puncti. q̄ aliud est unum esse morte preuentuz & aliud ambos uno ictu perisse. ar. l. aretusa. in tex. z glo. ff. de sta. homi. tamen dico q̄ non est uana cōsultatio q̄ aliquando mortuus uiuere fingit. propter gloriam z bonam famam. l. qua actione. ff. ad. l. aqui. & insti. de excu. tuto. §. filii aut. & quod habetur in. l. in bello §. amissi. de excu. tuto. cum sy. & aliquando uiuus fingit mortuus ppter uituperium z malam famam. l. i. de cōtabu. z glo. sa in dicto. §. filii. z. iiii. q. iiii. hii. qui. & ideo cōsultatio uana non est. q̄ dampnari potest memoria hominis post mortez in suis casibus. l. i. si reus uel accu. mor. fue. z propter bona & filius potest post mortem impetī de statu defuncti. ut. l. si qua pena de penis. z de rei uen. l. utiq̄. z. l. iiii. si pen. ap. & ideo cōsultatio non est uana Inquo distinguo q̄ siquidem aliquis eorum prouocauerit primo ad duellum uolendo per pugne iudiciū aliquid probare prouocato z tunc ip̄se puocans ab alio occisus dicitur uictus q̄ non pbauit id quod probare obtulit per ea que supra dicta sunt in pcedenti. c. licet posset dicere puocans mortuus si loqui posset. ego te occidi & sic probauī & ille replicaret & ego te occidi z sic non pbasti mihi. ergo uictor sum ego puocatus quod est uerius sic magis uictoria incalescit contra puocantē qui uidetur uictor z uictus. ar. l. querit. de sta. homi. & facit quod habetur in. l. aretusa. eo. ti. ubi eodem momento

duo serui possunt esse serui & liberi ubi ponitur questio de eo qui dixit si obuiaueris libero liber esto zc. et facit quod habetur in .l. qui heredi. de condi. et demo. z ideo prouocatoris corpus tamq̃ uictus p̃mo exibat a loco duelli z dampnabatur eius memoria z etiam heredes prouocati poterunt petere q̃ declararetur ipsum prouocantem non fuisse iusticiam in duello nec prouocatum comisisse id super quo fuit prouocatus z habere arma & etiam hoc propter famam & statum defuncti. & idem ubi quis fecisset uotum numq̃ brachium suuz uestire uel semper pedem portare nudum uel aliud simile nisi prius pugnauerit euz aliquo q̃ ipse esset prouocator alterius. ar. l. qui prior. z. l. in tribus in prin. de iudi. z per no. in. c. cum dilectus. de ordi. cogni. z dictum est. s. Si uero nullus alium prouocauit sed simpliciter dixerunt curramus tot lanceas ad nostrum exercituz militare ne dediti simus in ocio vñ etiam si princeps mandauit q̃ duo current premium offerendo uel etiam q̃ statutum fuisset inter duces duoz exercituum vt tali die duo milites certarent uel current & tunc q̃ neuter eorum est prouocator nec prouocatus & tunc dico q̃ erit pacta & neuter erit victor uel uictus. ar. l. sed si ambo. ff. de iudi. & ar. eoz que dicunt de pluribus currentibus ad brauium q̃ si ambo simul uenerint q̃ iterum est currendu. de quo per Bal. in. l. qui filiiabus. §. si quis ita de le. l. referendo dy. in prima constitutione. ff. ubi Bal. dixit q̃ ubi data est forma q̃ vnus habeat brauium qui p̃mo uenerit q̃ ambobus simul uenientibus neuter habebit. ar. de her. insti. l. inuicem. de manu. testa. l. cum ex pluribus. & de rebus dub. l. si fuerit. ubi dixit q̃ debent iterum currere. ar. l. hec conditio. in prin. de condi. z demon. & de elec. c. cum bononienses. & sic cum iterum debent currere sequitur q̃ erit pacta quando ambo eodem imperu sunt mortui. ar. dictoz iurium & sic erit tunc pacta. & dixit Ange. in disputatione sua que incipit duo nobiles gallici. q̃ si duo colluctantes simul cadant & non apparet quis preualuerit nullus iudicat uictus. ar. l. generaliter. de fideius. quia utriusq̃ uirtus prostermitur ideo nulli debet victoria adtribui hoc casu quando plures mortui sunt in bello et non apparet de prioritate z posterioritate multa habentur in .l.

cum in bello. & in. l. sed interuentu. & in. l. si fuerit. & in. l. q̄
pariter. & in. l. qui duos. §. sed si de rebus dub. licet aliqui dixe
runt in. l. nihil. de adultj. q̄ ubi ex vulnere duo moriuntur pre
sumitur citius mortuus ille qui erat fortioris nature altero qui
erat debilior. q̄ fortius emittit sanguinem qui est nature for
tioris. per glo. in. d. l. nihil. attñ in casu nostro apparet utrosq̄
simul mortuos & ideo cum neuter fuerit prouocator uel puo
catus nullus erit victor uel victus. ar. iurium predictoruz. &
quando vnus fuisset puocator ad tucta oltranza ipse prouoca
tor diceretur uictus per predicta.

**Quando deiectus ab equo concitauit equuz suum
contra alterũ equitẽ adeo q̄ equis rixantibus eques
cecidit ⁊ fractis cruribus moritur.**

12

Vo pugnabāt in singulari certamine arato designa
to equites & unus fuerat per aliũ ad terram pstra
tus & deiectus extra signũ certaminis arato desig
natur. & alter eques stabat cõtra eum cum ense di
cendo renditi traditore si non ca te amazo. ipsumq̄ iam percus
serat pluribus percussionebus ad mortẽ qui dixit descende ab eq̄
ca mi rendero quando sarra tempo. ⁊ in hoc conflictu qui iam
ceciderat freno sui equi deposito illum cum ense concitauit qui
equus impulsus cõtra alterum equitẽ rectus se leuauit dentibus
& pedibus taliter q̄ equus alterius etiam rectus se leuauit cõ
alterum equũ ut assolent equi facere & ad terraz cum equitẽ se
deiecit ⁊ in ipsa deiectione q̄ stabat eques fractis cruribus mō
tus est. queritur quis uictor & quis uictus sit. nam in rixis ic
tus uniuscuiusq̄ cõtemplari oportet. l. si. ff. de sicca. & glo. in. l.
item inela. in. §. ictus. ad. l. aqui. ppter quod uidet primo q̄ ui
ctus sit is qui fuerat primo ab equo deiectus extra signa certa
minis ex triplici uictoria habita q̄ eum. pma q̄ ui deiectus ex
signa ⁊ vulneratus mortifere ab eqte q̄ ppterea mortuus uide
tur eo tempore quo fuit uulneratus. ff. ad. l. aqui. l. huic scriptu
re. §. i. ⁊. l. ita vulneratus co. ti. cum suis sy. Item q̄ ab equo et

sella ui deiectus ad terram altero remanente inuicto sup equū
videt deuietus. qz dicit Cassio. ep̃la ultima hostem agredi ua-
rius semper euentus in dubia uero uictoria. & dictum est. s. d
cadente ab equo q est uictus. z qz de natura belli equestris qui
deicitur a sella censet deuietus & deiciens uictor quod est sine
dubio. In contrariuz fa. q ipse sit deuietus qui mortuus est in
duello. qz mors est ultimu terribilium. ff. de penis. l. ultimu. &
oem precedentē uictoriā soluit. in auten. de nuptj. §. deinceps.
& finem uoluntati imponit. ff. loca. l. iiii. & in oī negotio finis
inspicit et exitus. l. is qui. §. sed si. z. l. scio. §. opus. de noui ope-
ris de adimē. lega. l. iiii. cū sy. & sic inspecto fine belli iste opp̃s
sus ab equo pprio uidet occisus a concitante q̃ eum equū ppri-
um qui pp̃erea eum occidisse uidet per tex. in. l. item si obste-
trix. §. si seruum meū equitante concitato equo effecerit in flu-
mine precipitari. ff. ad. l. aquil. & q iste cōcicator equi sui occi-
disse uideat est tex eo. ti. l. item mela. §. item. & cum eo q canē
irritauerit & efficeret ut aliquē morderet zc. & eo. ti. l. qua ac-
tione. §. proinde si quis impulsu alterius. & l. eleganter. §. si q̃dru-
pes. d. dolo. z fa. l. i. §. sed si instigatu. z in. §. ideoqz si equus do-
lore concitatus. ff. si qua paup. in rōne sui. z fa. d. qd dicitur de
equo currete ad brauiū. q si ragacius ceciderit z solus equus iue-
rit primus ad brauiū sine hoīe q lucrat brauiū z uictoriā ob-
tinet fm Iaco. de are. quē refert Bal. in. l. qui funduz. ff. quēad-
modum serui admittan. per illū tex. z fa. l. i. §. q̃situm. d. aqua
cotidia. & qd dixit Bar. in. l. i. §. per seruū. de acq. pos. z. in. d.
§. quesitū. sic g̃ per equū dñō uictoria parat mediate facto dñi
qui equo abstulit frenū ut forcior esset z eum stimulauit z im-
pulsit cō alium. nam equus est instrumentum equestris milicie.
ar. l. ii. ff. de captj. iuncta. l. non oēs in prin. in. p. qui in pace. de
re mili. ff. qz equi sunt ad usum belli & sine eqs equestris mili-
cia non pōt fieri. qz oē qd est paratū causa belli dicit esse de bel
ar. l. i. in. p. si solemus. ff. de incen. ru. nau. licet equus nō cōti-
neat appellatiōe armoz. glo. in ti. de fra. de nouo bñfi. inuesti. z
ideo iste erit uictor q impulsit equū suum q̃ aliū qui eum occi-
dit qz & ipse impellens dicit occidisse qui casum mortis prebet
l. qua actiōe. §. celsus. & in. l. item si obsterrix. ad. l. aquil. &

in .l. nihil. de sicca. & idem dico si eum non occidit sed ipsum
extra lumbos equus impulsus eiecerit uel sibi crura fregit uel of
fenderit taliter q̄ non poterit amplius consurgere uel se iuuare
quia erit deuictus per .s. dicta iura.

**Quando unus equitum descendit ab equo ⁊ cōpu/
gnatorem cepit per pedem qui se deiecit supra illum
⁊ eum obtriuuit.**

13

Initium est singulare certamen inter duos qui fece/
rant federa pugnandi eq̄tes cum ensibus & non cū
aliis armis. modo cum multo tempore bellassent ⁊
enses fregissent & q̄ unus eorum fregerat etiā fre
num equi sui quem propterea cōtinere non poterat alter descē
dit ad terram ⁊ cepit pedem equitis ut ipsum ꝑiceret ab equo
qui exiuit de sella & se precipitauit supra alium qui cum cepe/
rat per pedē ad eiciendum de sella & ꝑpter pressuram armorū
& casum ex alto illum ad terram ꝑstrauit & eum genibus op
primendo interemit uel cepit. queritur an iste sit uictor. & ui
detur q̄ non q̄ federa sunt seruanda etiam inter animalia s̄m
sententiam Esopi poete moralis cum dixit panē quem pepigit
reddere reddat ouis. & q̄ pretores pacta tuentur etiam in bel
lis. l. conuentionum. ff. de pactis q̄ nihil aliud est tam naturali
ratione consonū q̄ conuentiones seruari. l. pretor ait. ff. de pactj
& legem quam dixisti seruari oportet. C. eo. l. legē. & q̄ consti
tutio apposita debet obseruari in forma specifica. unde nō suffi
cit in equipollenti. ff. de condi. ⁊ demo. l. et heredi. nam uicto
ria hoc casu debet ꝑcedere a potentia ⁊ uirtute pugnatoris cum
ense que uictoria nūc uidet̄ deficere ex insidiis fortune. ar. nō.
in .l. i. C. de insti. ⁊ substi. sub condi. factj. & ar. glo. in .l. sius q̄
pato. ff. eo. unde cum enses fracti fuerint duellum uidetur de/
fecisse a fortuna ⁊ non a potentia uel impotentia pugnantium
& ideo uidet̄ sopitum duellum. in .l. i. §. si autem sub conditj.
de cadu. toll. ubi dispositio defecit aliqn̄ a casu & a fortuna ut
impleri non possit. unde cum isti debebāt pugnare cum ensibus

& sic duellum perficere si aliter offensa sit explicita non uidef
 satisfactum legi cōventionis. ar. l. cum quid. ff. si cer. pe. ubi id
 quod agimus pro cauto habendum est. nec aliter q̄ cum ense p̄
 ut conuentum erat debebat alter in pugna satisfacere. ar. l. si se
 §. ait pretor. ff. de re iudi. & l. ii. ff. si cer. pe. z. l. p̄ nissor. ad fi.
 de consti. pec. & q̄ forma specifica cōventionis est ubiq̄ obser
 uanda. ut. l. constitutionibus ad municip. de iure fisci. l. certa. z.
 l. qui rome. §. flauius. de. p̄. obli. In contrarium facit q̄ duplex
 est forma. s. uerboz z intellectus. c. i. ubi Bal. nō. de noua for
 ma fidelita. & in. §. fi. de forma fidei erat. g̃ principaliter pu
 gnandum corpore ipsoz pugnantium & cum instrumto
 ensis & hec forma erat in intellectu ipsoz. vñ sufficit cum en
 sibus incepisse duellum quibz fracti sint q̄ principium debet at
 tendi. l. pōponius scribit. ff. de ne. gest. ubi Bal. dixit q̄ in rixa
 debet attendi principium & rixa est duoz sicut duelluz. ff. de ui
 bo. rap. l. pretor. §. i. & ad predicta facit quod nō. in. l. clam in
 prin. de acqui. posses. de adult. l. q̄ ait. §. fi. & quod habet in. l.
 i. de ori. iuris. & cum iste cum corpe illuz occiderit. insti. ad. l.
 aquil. §. ceterum. & in. l. item si obstetrix. ff. eo. naz corpore pu
 gnandum erat. & sic non pōt dici q̄ contra federa illum deu
 cerit q̄ suo corpore deuicit. & etiaz q̄ iste deuictus conabatur
 istum ex equo proicere ad terras q̄ eum ceperat per pedem vo
 lendo ipsum a sella deicere & sic licitum fuit uim inceptam en
 se cum persona repellere sine ense & sic cum equalibus armis p̄
 nō. in. l. ut uim. de iusti. z iure. nam cum ipse incepit corpore
 offendere non debuit expectare se opprimi & offendi. fm glo.
 in. d. l. ut uim. & in alis capitalis est actum & p̄ decisione bñ
 facit q̄ iste excessit terminos suos q̄ rupto ense cepit illuz per
 pedes ut eum a sella deiceret. ergo debet a suis terminis excedi
 per nō. in. l. ut uim de iusti. z iure. & in. l. i. c. unde ui. de exce
 dente modum in offendendo uel defendendo. & pro hoc fa. bo
 nus tex. ff. ad. l. corne. de sicca. l. in. l. cornelia. dolus. ubi d̄ eo q̄
 ex alto se precipitauit z alium occidit. & ideo concludo q̄ iste
 erit victor. licet fractibus ensibus alterū deuicerit et offēderit.

Quando equus unius propter fragmenta cecidit ea

qualiter sine impulsione ⁊ cadens fuit ab alio captus
an detur honor capienti.

14.

Ilites ad ostentationem uirium pugnare volentes con-
uenerunt bellare equites cum lanceis ut qui alteruz de-
uinceret uictor esset & in premiuz sue uictorie deuic-
tus esset & uincens captiuus. modo cucurrerunt ⁊ lanceas opti-
me fregerunt & cum vnus per campum curreret eques non tñ
contra socium sed ut se a socio elogaret causa alterius cursus fa-
ciendi successit q̄ equus illius posuit pedes supra lancea framē-
ta in terrā astantia & cecidit in terram equoq̄ existente supra
eum alter illico ex equo descendēs accessit ⁊ illum cepit ⁊ liga-
uit seu uulnerauit & uendicat illum ut captiuū ⁊ replicat q̄ nō
sit eius captiuus q̄ non fuit a capiente deuictus sua strenuitate
nec uiribus superatus aut captus sed a casu ⁊ a fortuna equi ca-
dentis fuit captus. querit̄ quid iuris. & multa hinc inde argu-
menta colligi possent ex dictis in capitulis precedētibus. tamē
dico q̄ iste collapsus equo cadente nō dicitur deuictus nec su-
peratus ab altero pugnatore q̄ iam stabat subtus equū. nam mi-
lites debent cum strenuitate pugnare ⁊ bellare. l. i. de com. rei
mili. in. p. ubi enuissimo uisu dicitur aut miles strenuus potētia
fm macro. in saturnaliis. que strenuitas dicit̄ dextritas inge-
nii ut dicit Lūius. viii. de scdo bello punico. ubi de strenuita-
te scipionis que etiam consistit nō modo in uiribus corpori sed
rtiam in consilio belli gerendi. c. de uoto. c. ex multa. §. ii. ⁊. §.
fi. & fa. ii. q. vii. in prin. ⁊ de prox. sacroz. l. proximos. & qui
dam sunt ad pugnā inepti sed ad bellum disponendū apti. ff.
de post limi. l. post limi. §. fi. nam miles dicit̄ strenuus q̄ for-
tis debet esse ad sternendū & q̄ aduersa sternit fm papiaz que
strenuitas congruit proprie militibus armate milicie. dicta. l.
i. de com. rei militaris. & bene facit. l. i. c. de acetelet. libro de
ci. no. ubi aceteleta qui corruptis emulis uicit in duello non de-
bet habere coronam q̄ non ppria strenuitate deuicit unde cuz
milites debeāt sua strenuitate hostes supare ⁊ sternere p̄ predi-
cta non sufficit aduersariū supare a casu & a fortuna & habere
premiū quod est prestandum ob virtutū merita & non sine

uirtute & a casu z a fortuna aliquid agentibus. l. i. de uetera. li. xii. & l. i. de diuersis offi. & l. uirtutum. de statu z imagi. quia honor est uirtutis premiū. fm Aristo. iiii. ethi. & l. cōtra publicam in fi. de re mili. & l. i. de offi. magistrī offi. vnde iste miles non debet iudicari uictor si fortuna z a casa ille cadēs sic deuictus ad seruitutem. ar. l. iubemus. de ppo. sacri cubi. li. xii. & fa. l. i. como. ubi ex fortuna quis dampnum patitur. & facie l. postq. in principio. ut in pos. le. z depo. l. fi. ubi aduersa fortuna aliquā facie quem pauperē & ex infortunio quis patit naufragium. l. fi. de nau. feno. & que ex naufragio supersunt dicuntur fortune miserie. l. iiii. §. fi. de incen. rui. nau. & sic cum iste casus puenerit fato huic cadenti. nō erit alteri ascribendus ad gloriam z uictoriā qz preter suam strenuitatē z sine suo consilio accidit. z fa. qd dicitur de occidente bānitū a casu z a fortuna q non habebit premiū. ut diximus in uno. c. j. in. c. facta. & ideo dixit Egyptius de bello Iudaico. li. v. lex nempe nature eadem oībus est infusa ut qsq cedat potentiori & ibi non oībus uictoria dat & pesse paucis natura dedit penes paucos eminentia. & fm iura ciuilia si quis fato agat premiū non habebit ar. l. ii. in fi. ff. de condī. z demo. & ar. l. si ita fuerit. ff. de ma. testa. §. i. z. ff. de acci. empti. l. iul. §. si tictus. de dam. infec. l. finita. §. hec stipulatio. z. l. dāpnī in prin. & d le. iiii. l. si ita legatum. qz nullum bonum nisi uoluntariū. xx. q. iiii. p̄sens. cum cōcordan. & P̄s. iiii. ethi. dixit q ex inuoluntariis nō laudamur neq uituperamur. & fa. xxxii. q. v. c. sicut peccatū & ideo non erit uictus ab illo qz nulla sua strenuitate uel uirtute sed a casu & a fortuna ita accidit & sic esset iterum pugnandū. & hoc locum haberet qñ pugnarent ad ostentationē uirium uel cā voti emissi uel ad gloriam uel cā honoris uel causa publice leticie. nō tñ ubi pugnarent ad tucta oltranza. qz tunc milites q quēcūq potest haberi uictoria est amplexanda. per illud virgīlii. dolus an uirtus quis hec in hoste requirat. qz dicitur hoc diuino iudicio actum ut alias diximus. & fa. qd dicit de Hanibale qui cum explorasset negligentē castra Fulnii romani ducis munita prima luce cū densiores essent nebule z p̄starēt obscuritatē paucos eqtes uigiliay suaruz oñdit q fulnius repēte exercitū mouit

Hanibal p̄ aduersam partē castra eius occupauit & illū in ter-
ga romanorū effusus octo milia fortissimorū militū cum duce
ipso trucidauit & sic in pugna ad tucta oltranza licitū quomo-
documq; uictoriā captare p̄pter uitam. & uide in .c. facta sunt
federa .

¶ Quando unus pugnantium detulit intra lizam
tripecies.

15

Ontigit casus in partibus de quo fui consultus duo se
diffidauerunt ad duellū cum equalibus ensibus obtinu-
ere campum & securum a p̄sidente in territorio qui fi-
eri fecit lizam planam & clausam & iuxta morē ad pugnandū
& cum intrassent in liza vnus portauit certā quantitatem tri-
pedum uel uasapedū in quodam sacculo quos seminauit & ster-
nuit in illa parte in qua erat socius pugnator & ipse intrauit cū
calciamentis & sotularibus subtus ferreis p̄pter qđ cum pugna in-
ciperet aduersarius pedes ambos imposuit in dictis trepidibus
propter qđ non potuit ulterius se mouere nec se defendere aut
pugnare & fuit debellatus captus & superatus ab aduersario &
quesitum fuit an iste sit iuste captus. uidet qđ sic. nam legit qđ
Tiberius craccus in hispania cercior factus hostē inopē cōmer-
tū laborantem instructissima castra oībus esculentis deseruit.
qui adeptū hostem & repertis intemperantē repletum grauemq;
reducto exercitu subito oppressit. Idem de Hanibale apud can-
nas cum cōperisset vulturnū agmē ingentes auras mane p̄flare
que arena & pulueris uerticē ageret sic direxit aciem ut tota uis
a tergo suis. romanis uero in ora & oculos incideret quibus insi-
diis mire hostibus aduersantibus uictoriā est adeptus. & mari-
us aduersus timbros pugnaturus milites cibauit & acies suas or-
dinauit ut aduerso sole uento & puluere barbarorū occuparet ex-
ercitum in quo armigeri diceret qđ si isti pugnabāt ad tucta ol-
tranza siue ad tucta offesa qđ ille sit captiuus. qđ dolus an uirtū
quis hec in hoste regrad ut in aliis caplis plene diximus. tñ fm
iura scripta dici posset g̃rium & p̄mo qđ qui pugnaturus est de-
bet iurare qđ non aucto aīo pugnabit & qđ secū nō portet herbā

venenū uel aliud maleficiū. g'o. in ti. de pace iura. fir. circa p't.
que affat lombard. quod sequi tibi Andre. & in ti. de pace tenē.
nam homicidiū pot' cō nicti in cantationibus diabolicis. insti.
de publi. iudi. §. eadem. l. & de malefi. l. eorum. in prin. in. p. q.
salutem hoīm. qz possunt demones morbos imictere & acrem
uiolando morbidū reddere. xxvi. q. iiii. c. sciendum. & ideo ar
ma eligunt in duellis ut cum electis pugnet & non cum aliis
non bellicis instrumētis vel cum arte magica. ar. de penis. l. si qz
aliquid qz dux belli dedit campum pugnatoriū ipsis certatibus
tutum z securum & ad pugna mutuam paratū. & cum iste im
miserit in campum dictos uasapedes uiolauit securitatē loci et
campi qz amplius non est securitas nec facultas pugnandi. ergo
non meretur premium sed est puniendus. nam iste locus certa
minis designatus z destinatus ad pugna per principē dicitur sa
cer. l. acteleas in pn. in. p. in certaminibus sacris. ff. d. infami.
ubi dixit tex. nō. qz illud officiū designandi locum pugne non
pro modico beneficio a pncipe datur. ut in. l. i. de acteleas. l. x.
ubi dicit tex. qz ille locus appellat certamen sacrum qz a pncipe
est appbatus. & sic cū sit locus sacer z publicus qz usui publico
est destinatus ut in. l. apud iul. §. si. ff. de le. i. z insti. de lega. §.
non solum. ubi de campo marcio destinato certaminibus sequi
tur qz iste imictens uasapedes in tali loco vsibus publicis depu
tato tenet. ar. l. i. z. ii. iuncta glo. que dicit qz habet locū in do
mo fiscali. ff. ne quid in loco sacro per qd incōmodum irroget
alteri. & idem in imictendo aliqd in loco publico. ut in ti. se
quenti. & bene fa. tex. in. l. eos. de specta. l. xii. ubi impediens
equū currentē ad brauium tenetur pena. v. librarū argentī. z fa.
tex. in. l. si seruus seruū. §. inquit lex. ad. l. aquil. ubi de eo qz
ad corrūpendam segetē alienam imisit lolium z auenam qz pu
nietur. & eadem. l. §. rupisse. & fa. eo. ti. l. qui foueas cum sequē.
per quam doct. regnī dixerunt qz non licet imictere brocas in
fundo pprio nisi denunciēt publice. & fa. optime ad hoc pposi
tum tex. nō. in. l. si ex plagis. §. cum pila. ff. ad. l. aquil. ubi si la
dentes adinuicem se impellant & alter eorū cadens debilitē
tur uel deteriores. impellens nō tenet nisi studiose fecisset z ex
naturā ludī. & est ratio qz in ludis licitū est supare cōluentē.

de prescrip. uerb. l. si rem. §. si. & de. p. ob. l. in executione. §. si. faciendo. tamen fm naturam lud. d. §. pila fm Bal. & Flo. ibi vnde cum ista non fiunt de natura duelli ymo contra naturaz duelli & pditorie facta et sint cōtra federa depugnando cum ensibus equalibus nō poterit censerī victor. patet etiā qz isti paciscendo qz pugnarent cum ensibus paribus uident pugnā reducere ad terminos iuris fm qd alterū alteri insidiari nefas est l. ut uim. de iusti. z iure. & fm qd unicuiqz licita est ppulsatio cum moderamine inculpate tutele & cum eq̄libus armis. ut in l. i. C. vnde uī. per glo. z doct. & in. d. l. ut uim. & hic nō fuit seruata armoz equalitas & data incōq̄litate excedit terminos pugne. ergo exceditur & qz duella sunt odiosa qz uisā hoībus adiunt cum perditōe aīarum. ii. q. v. monachā. z in. c. i. de torneamen. & etiā hoīes armoz timore patrias derelinquunt ut in auten. de armis. & fa. tex. in l. si. C. de feri. in. p. lachrimosa spectula merito eoz modus z forma debet restringi z regulari fm pacta pred. cta ut non liceat cum alio instrumto offendere q̄ cum ense. vnde ultra non licuit. ar. l. quicqd abstringende. d. p. ob. cum sy. nam cum iste deuicerit non ppria uirtute sed cōrupto duello. qz proditorie immisit aliud non imictendum qz non meretur uictoriā. ar. l. i. d. actele. ubi actelea qui alias deberet habere uictoriā. qz in tribus certaminibus deuicit non habebit si corruptis emulis deuicerit z non sua pbitate. ad que facit que dicta sunt. s. in. c. milites duellantes. vnde cōcludo qz iste debet puniri pro huiusmodi excessu qz uiolauit campū publicum & securitatem principis cōcedentis. ar. l. i. z. ii. ff. ad. l. i. i. maie. iuncta. l. i. cum glo. de actele. s. al. ubi dicit qz certamina fiunt principe approbante & ideo ipsius principis p̄sentia etiā offensa est ob hoc tale immissum. ar. l. nullum. C. de testi. ubi ob falsitatē cōmissam in litē dicuntur aures principis offensae. vnde ego non darem sibi uictoriā qz turpis est uictoria tali dolo z prodicione quesita uide ad hoc propositum que habes in. c. duo pugnare conuenerunt.

16

Quando unus pugnantium dixit io me rendo ⁊
ista uerba dicendo strinxit ensem aliumq; occidit.

Ubi inter duos pugna more solito iniretur acerbissimè
q̃ certarent alter dicebat renditi traditore z alter repli-
cacet rendite ad me tu traytore sicq̃ mutuo altriussecus
se offenderent tandem altero dicentē rendite ca. nō p̃oy p̃iu alter
stringendo gladium z irruens contra illum dicendo. yo me rē-
do eundem cum ense percussit letaliter ita q̃ ex illa percussio /
ne statim obiit. fuit dubitatu inter prefectum duello & eius cō-
sultores an ille qui dicendo ecco ca mirando in alterum irruit.
& percussit eum letaliter sit deuictus z censeatur captiuus mor-
tui ita q̃ debeat primò exire aliza & deinde corpus mortui z q̃
ad honorem z memoriam defuncti sit censendus captiuus illius
& primo videtur q̃ sic quia dicit prouerbium antiquorum ver-
ba ligant homines taurorum cornua funes ut insti. de ob. & q̃
videtur quedam stipulatio illo dicente reddenti alio respon-
dente ecco ca mirando ar. ff. de verborum obligatōe .l. i. in prī-
cipio nam uerbis p̃p̃iis quis illaqueatur & obligatur. ff. de acq̃.
z obli. l. i. §. uerbis z q̃ dictum a promissione non differt in ef-
fectu. l. sciendum de edif. edic. nam hic videtur accedere consē-
sus utriusq̃ partis. s. se recedentis z alterius qui interpellabat ren-
diti. ergo naturali ratione est pactum utriusq̃ consensu acceden-
te. l. i. in principio. ff. de pacti & l. i. de polli. & facit quia inter
simplicem loquelam z iuramentu deus non facit differentiam.
ut. xx. ii. q. v. c. iuramenti. q̃ Io. Andre. in. c. i. de sepultu. quod
Ange. dixit nota pro armigeris qui se rendunt alteri in. l. ait p̃-
tor. §. iurari. ff. de iure iurando. & dixit idem Ange. in. l. non
cogēdu. ff. d. proc. r̃. q̃ idē ē dicere reēdo me tibi uel dotibi fidē
ar. l. post li. niny. de capti. dixit Bal. in ti. de pace. iur. fir. §.
item sacramenta quod p̃būm habet vñ iuramentū in auten. sa-
cramenta puberum si aduersus vendi z facit antiquum prouer-
bium quod exiit ab ore meo non faciā irritum & quia dici-
tur q̃ non debemus credere hominem uelle nisi quod dicit. l.
ex hiis de excu. tuto. & l. i. §. si cui. C. de caduc. toll. z. l. sponsi.
§. si quis donauerit de dona inter uirum. cum ergo iste se rede-
bat non potuit alterum offendere cuius erat captiuus ar. l. si. de
delato. qui dicitur proditor fm Archidia. xvi. distinct. c. clerī-
cus sicut etiam qui maliciose aliu circumuenit in auten. de liti.

§. i. & xv. q. i. si cupis & quod nō. Bar. in. l. respiciendum. §. de
linquunt de pen. cum ergo iste a seipso clamauerit. iō me rendo
pro captiuo debet haberi illius qui cum eo pugnabat ar. predic/
torum quia respōsio refertur ad ea de quibus est q̄tuz. l. i. de di/
uersis rescrip. l. aurelio. §. sticco. de libe. lega. & de cura. furio.
l. consilio. §. sticcum. quia uoluntas alterius ex uerbis maḡ q̄ ex
mente collr. l. labeo de suppel. lega. nec presumitur istuz uelle pe/
nitere in continentī & uelle illum occidere ex proposito. ar. de
condi. z de mo. l. nam ad ea z quia stamus uerbis ubi mens nō
potest probari. l. si alii de usu fructu. lega. de exerci. l. i. §. is q̄ na/
uem & l. iure genci. §. pactorum de pactis. & quia oñso animo
stamus uoluntati l. iure genci. §. q̄ fere eo. ti. quia nemo loqui p̄/
sumitur id quod non uult de suppel. lega. l. labeo. §. tubero. q̄
vox hominis est significatio mentis ut ibi & nemo mentitur.
nisi animus mentiatur de fals. l. nec exemplū in contrarium facit
q̄ in factis mens inspiciatur. l. iur genci. §. sed utrum de pactis.
glo. in. l. cum fundo de seruitu. rusticorum ex actibus exterior/
ibus iste uidetur habuisse animum illum occidendi stringendo
gladium & in eum irruendo cum dixit illa uerba non te rendi/
di ergo zc. quia animus & p̄positum aliquid facientis debet ac/
tendi. l. etiam de usu fruc. l. sint certo. §. plane. como quia quod
est ex mente alicuius dicitur esse ex illo. l. nominis & rei. §. unū
de uerbo. signi. unde ex mente illius declarata per signa fuit oc/
cidere & non se redere quia alicuius magis actenditur uoluntas
q̄ uerborum forma. l. si. C. que res pigno. unde cum iste dicendo
illa uerba irruerat in alium uidetur facto contrario suam uolun/
tatem ostendere ad perniciem illius & nō ad se reddendum ar.
l. de quibus de le. & l. reprehendenda de insti. & subiti. ubi fa/
cto datur uoluntas intelligi quia per actus extrinsecus cogno/
scuntur in trāseca. C. de s̄cca. l. i. & ff. eo. l. i. §. i. cum glo. cū si.
& quia plus est quod facto ostendi q̄ uerbo pronunciari. ff. de
edil. edic. l. si tñ. §. ei qui & Archi. de clerici. coniuga. c. i. in. vi.
& tulp. q̄ salustium ubi rerum testimonia assunt quid opus est
uerbis. & quod habetur in. c. dilecti. de appell. z glo. de offi. de
le. c. cum super & quia ex facto presumitur animus insti. de he/
redum quali. §. si. & quia uoluntas & p̄positum in criminibus

distingunt actus hominum. ff. de iniur. l. infans. & l. diuus. de sicca. & quia ordinata ad perniciem non opantur eius oppositum. l. creditor. de usur. & de opis liber. l. operis sicut ordinata ad peremptionem obligationis non possunt eius operari oppositum. l. in numerationibus & l. qui hominem de soluc. & quia ex difformi usu alicuius eius intentio non colligitur ar. l. sepe. §. medico de amminis. lega. de fun. instru. l. quesitum. & facit. l. nemo. §. temporales de re. iur. unde cum iste dixerit illa uerba & confecerit irruendo ad mortem colligitur quod intentio sua fuerit nolle se rendere quia uerba illa cum factis non conueniunt & quia uerba restringuntur ad cogitata. l. si quis. de testa. tute. & l. credendum qui pe. tuto. de acq. z ob. l. ex maleficiis. §. longe minus unde iste cogitauerat in mente illum perire quod apparuit per exterius secula in mediate secuta ergo uerba sua restringuntur ad cogitata z nihil operantur ultra uoluntatem agentium. l. non ois. ff. si cerpe. & quod ipse dicta uerba dixerit non animo se reddendi sed interceptendi alterum & per fallaciam ut se non defenderet probatur quia animus alicuius probatur ex suorum actuum qualitate. l. qui alienum. §. si iactum. ff. de fur. & ex facto presumitur animus. insti. de heredum. qua. & disse. §. si. & alias dicitur quod ex modo loquendi presumitur uoluntas loquentis. l. pe. de condi. insertis. & acqui. pos. l. si quis ex diuerso. §. si. nam iste gladium contra alium stringendo z irruendo & dicendo io me rendo. uidetur eius contrarium asserere ex modo nam causa probatur per effectum. l. i. §. sed & si quis de lat. liber. & dixit Bar. in. l. hoc articulo & heredi. insti. quod uerba adiecta actui sunt uerisimiliter intelligenda unde ista uerba io me rendo adiecta in fultui facto per istum uerisimiliter deceptoriam presumuntur quod factum eius contrarium iudicat quia forcior est actus facti quam uerbi nudi uel tacite uoluntatis. ar. l. diuisionis. C. de pacti. fm Bal. in. l. nostra. C. de testa. nam ex actu apparet quod ista uerba fuerunt ficticia z deceptoriam z ironice dicta & ideo non considerata quia aliud est fictio. & aliud ueritas. l. ossa. de religio. in fi. nam cum iste facto ostenderit uoluntatem suam ad perniciem succedit id quod dicitur quod plus est facto quam uerbo aliquid exprimere. l. si tamen sine culpa. ff. de edil. edic. z. d. l. reprehendenda & facit quod effectus rei plusquam

verba attenditur. l. si filius. ff. ad mace. ubi glo. z concordat nec attendenda sunt illa uerba ubi contrarius fuit secutus effectus. quia principalem propositum hominis debet attendi. l. i. §. unde offitius de exercito & Bar. in. l. cetera. §. fi. de le. i. qz presumit quis a principio talis fuisse propositi qualis postea fuit. l. sed. Iulianus. §. sed si ab initio. ad mace. nam re & non verbis peculum augetur. l. si uero. §. peculum de peculio. & facit quod dicitur in passione Xpi Auer rex iudeorum. & dabant ei alapa. & facit qd habetur in. l. pacta nouissima. C. de pac. ubi protestatio est contraria facto quod non ogatur unde cu ex actibus connexis ostenditur contrarium eius quod dictum fuit uerbis. dico qz attenditur factum & non uerba que nihil hoc casu opabuntur tamq fraudulenter dicta sicut etiam stipulatio iocosa uel sine proposito se obligandi facta obligatoem non inducit. ff. de acq. & ob. l. obsecutionum substantia in fi. z facit de iniur. l. illud relatus in fi. in uerbo dum certat cum non habeat consensum. l. an inuiti ff. de acceptis. & qz non consenserit in se redendo patet. qz stringit gladium & dicendo ista uerba irruit contra eum & occidit. ar. l. i. §. diuus. ff. de sicca. & uidetur casus pro decisione ista in. l. nuda. ff. de contrahen. emptio. iuncta glo. ubi uenditio nuda z ymaginaria pro non facta est ut qz fingit uendere cum non uendat fm glo. ideo concludo qz iste non dicitur captiuus illius sed mortuus dicitur uictus ab isto qz exitus duelli hoc ostendit ut supra diximus in alio capitulo.

Quando unus cadit ab equo z alter uadit storditus longo tempore.

17

Vo in astriludio certantes unus ex equo cecidit ex incutro alter uero fuit a cadente percussus z factus est semi mortuus & dimissis habenis z perditis stafis auxilio sibi prestito per astates. queritur quis istorum euaserit cum percussus cecidisset nisi iuit longo spacio semi uiuus speqz minori vituperio aliqui qz ille qui cecidit ad terraz

*Delecto ex parte ut
corret. tractat. de
iuris q. 4. uol. 2.*

quia uidetur ex suo in cuncto cecidisse qui alterum ita ferociter
in cunctauit & percussit q̄ nisi fuisset auxilio aliorum tentus cecidi
set & sic habetur ac si prostrauerit illum & eo amplius quia illum
percussit cum sanguine & q̄ qui alteri extrahit sanguinem ha
bet honorem q̄ sanguinis emanatio in bellis dat honorem per
cussori & uituperium percusso . & percussus . non potest in die
illa habere premium & sic uideur ex duplici capite se uituperi
abilibus gessisse q̄ uidetur prostratus & quia percussus & ille qui
cecidat non habuit nisi unum d̄ meritum q̄ cecidit . tamen alii
dicunt contrarium quia potuisset contingere q̄ ille percussus nō
cecidisset ad terram etiam si auxiliatus non fuisset quod relin
quo iudicio militum.

**Quando unus leniter armatus i primo cursu post ter
ga equi percussit & alter cecidit.**

18

Vo conuenerunt pugnare equites cum tribus cursi /
bus lancearum & deinde dimissis lanceis cum ensi /
bus si uiui & sani forent & uictus & supatus esset ca
ptiuus uictoris & unus istorum accessit ad duellum eques in max
imo equo bene copertato & armatus cum coracia spallariis . &
cum pialtronis duplicatis & cum certis rotellis que in motu eq̄
moueabantur ita q̄ cum lancea percuteretur asta ipsa penetrare
non posset sed ex motu rotarum percussio euicaretur & euade
ret alter uero accessit eques in quodam equo mediocris stature q̄
fatis uelociter mouebatur & ipse armatus leuibus armis & cum
essent in loco duelli & in precinctu currendi ille qui uenerat cū
equo maximo & duplicatis armis munitus primus cum equo
uenit contra alium uelociter currens hic similiter se comouit le
ui galoppo seu cursu lento contra eum . qui cum essent in precin
ctu mutue offensionis hic leuiter armatus a cursu deuiavit & p
misiit alium transire & se reuoluens lanceam proiecit & post al
terius terga currens equū eius percussit in posteriori pte tibiariū ta
liter q̄ equus dolore & percussione neruorum concitatus reclus

se leuauit in altum & in terrā cum equite cecidit alterq; leuiter armatus ex equo uelociter descendens .supra cadentem .accessit cum ense & illū cepit ortaq; est cōtrouerſia inter ipſos coram p̄fecto pugne q̄ iſte cadens z deuictus dicebat q̄ alter uenerat q̄ fœdera quā primo debebant pugnare cum lanceis & deinde fractis uel dimiſſis lanceis cum enſibus & nondū lancearū pugnā perfecerant & in primo curſu iſte cum enſe percuſit contra pacta z quia in primo curſu non erat pugnandum cum lanceis & enſibus ſimul ſed tm̄ cum lanceis z erat deueniendum ad enſes explicitis lanceis & non in uno curſu erat pugnandum cum amabus armaturis z ſic ordo ſeruandus fuerat peruerſus & nō ſeruatus uictor uero dicebat q̄ pacta ſeruauit quia uenit ad pugnā cum lancea z cum ea cucurrit contra conpugnatorem .z uictus contra eum & mutuo curſu lancearū ſe non impellenciūz explicito ego te uici & ſuperaui in primo curſu & licuit uenire ad enſes finito curſu lancearū z ſic a lanceis ceperunt & cum enſe finis factus eſt in pugna queſitum eſt quid iuris .z dico ſaluo iudicio bellancium q̄ uictor iuſticiam fouet quia uerū eſt q̄ cū lanceis pugnarent ſtatim q̄ cucurrerunt alter contra alterum q̄ pugna dicitur pugno & uerū eſt q̄ in illo curſu ambo lanceas depoſuerunt ergo licuit alteri uenire ad enſem .nam ſimplex diſpoſitio uel pactum uerificatur in prima uice ar .l .boue .§ . hoc ſermone de uer . ſigni . & facit .l . cum pater de le . ii . nam cum iſte preuenit illum in poccupanda ſibi uictoria in primo curſu uictor dicitur ar . de iudi . l . qui prior . & per nō . in . l . in executione . § . ſi . de uer . ob . licuit enim fallacia uictoriā procurare . l . i . § . n̄ fuit de dolo . & legitur q̄ ſem̄pnus craccus aduerſus celiberos metu ſimulato continuū exercitum emiſſa de inde armatura leui que hoſtē laceſſeret ac ſtatim pede referentē uocauit hoſtes de inde ordinatos agreſſus uſq; terris cecidit unde caſtra capet ſm̄ qđ refert Frontinus in ſtratagenit; & cū bella ſint odioſa . ſunt reſtringenda nō dilatando ſm̄ Bal . in ti . de pace tenen . § . ſigs . hominem unde cum finitum fuerit duellum hoc modo nō ē amplius querendū q̄ uidetur factū dei uoluntate qui ut dicunt armigeri in bellis oſtendit potentiā & iudiciū ſuū ut q̄ aliū ſupauit p̄ſumat iuſticiā fouiſſe z ita nō erit aplius pugnandum .

Quando duo longo tempore pugnarunt. ⁊ modo
unus erat desuper modo alter an fuerint sepandi.

¶ Vo pugnarunt in duello qꝫ vnus inpinguebat alteri
crimen lese maiestatis & alter negabat tandem pug
nauerunt in partibus coram illustri duce Iohāne de
andegania & fuerunt in magna colluctatione & mō
vnus supabat alterum ⁊ mō alter alteꝝ & datis hinc inde diuer
sis uulneribus sanguine rutilante .ambo in colluctatione mutua
cecidērunt in terram & interdum vnus supra alium interdum
se euertebant & alter supra alterum quibus longo spacio colluc
tantibus & ia n ex labore pugne ⁊ uirium ostentatione ac sang
uinis effusione utroqꝫ debilitato & iam fatigati sudoribus & re
ciproca repercussione uires defecerant utriusqꝫ ibiqꝫ milites astan
tes & ceteri pꝑeres duci persuadebant ut pugna animo deficien
te aboleret ⁊ ut ulterius pugna minime fieret ducem hortantur.
dux inquit hoc diuino iudicio agitari & ut pro tanto crimī
ne pugne exitus durissimꝫ expectaretur illis deniqꝫ replican
tibus deum fore ultorem criminum . tamen in hoc crimine.
foran innocentem reum accusatum fore & patitur accusatoꝝ
aliqua iusta occasione ad accusatoꝝ non temere ptulisse. dux de
creuit nolle iniquam abolitionis proferre sententiam sed finem
pugne expectari debere tandem illis repetitis precibus pugne a
bolitionem possentibus recessit. iubens ut ipsi si decens videret.
hoc agerēt qui in humanitatem declinantes certamen diuiserūt
utroqꝫ semī uiuo reperto quod an fieri debuerit sedꝫ stilū armo
rum ⁊ fm iura certum ē qꝫ non qꝫ in hoc crimine maiestati uel
perduellionis ueritas debet acerrime inquiri & abolitio non dat
l. fallaciter in fi. C. de abol. quinimmo in eo crimine torquetur
tam accusator qꝫ accusatus. l. iiii. ad. l. iiii. maie. & d. l. fallaciter ⁊
etiā licitū est pꝑitorē priuata autoritate occiderē. ff. de sicca. l. iiii
in fi. & dixit Andre. de yser. in ti. de pace tenen. §. siqꝫ hominē
qꝫ torquetur accusator in crimine maiestatis ⁊ sacramentis a mi
lite desertis ut probet que detulit & accusatus ad purganda que
negat ar. d. l. fallaciter & ideo pꝑter criminis immanitateꝫ abo
litio pugne concedi non debuit quia iuste interficiendus nō debet

fugere mortem nec eam evitare tanta est uis iusticie. c. si nulla.
xxiii. q. viii. in. c. in summa in glo. ea. q. ii. & q. i. quinimo
in bello iniusticiam fouens & se defendens peccat. xii. q. ii. c. cū
deuotissima. xxiii. q. iii. c. Item cum sequenti. & q. v. c. non est
nostram. Et ideo in tantum pugnandum erat. ut uel accusatus
deuictus per pugne torturam confessus fuisset ueritatem. uel ac-
cusator similiter deuictus confessus fuisset calumpniosam accu-
sationem instituisse ut sic huiusmodi criminis nota punita uel
purgata fuisset nec mirum si accederit q̄ neuter alterum in tali
pugna superauerit quia sicut dei iudicio plerumq̄ euenit ut qui
iusticiam fouet uictor existat. & qui iniusticiam reus fiat. uel si
nistrum quid sibi eueniat & deuincatur & superetur. Iuxta il-
lud. mihi uindictam & ego retribuam uel etiam propter alia d-
licta dei iudicio agitur ut quis in duello succumbat. etiam ius
fouēs suis peccatis exigentibus. c. i. de purga. uulga. ubi dicit te-
xtus q̄ in pugna delicta occulta reuelantur. deo operanteq̄ pecca-
tum uetus penitencia noua s̄m hostien. & Iohan. Andre. ibi sic
etiam dei iudicio agitur aliquando ut neuter victor uel uictus
existat uolens deus pugiles conseruare ut alios trucidet in hoc
mundo in quo deus opera malorum hominum ad uindictam.
& punitionem aliorum utitur ut ait Paulus apostolus uel ut ipsi
acrius tridentur uel conuertantur & aliquando neuter succum-
bit nec optinet in duello neutro iniusticiam fouentes. ut si accu-
sator reum fecerit crimen maiestatis sua confessione conuictus
& is confessionem docet erroneam uel metusq̄ extortam tunc
enim neuter improbam litem fouet non accusator quia confes-
sum detulit non reus quia confessio nulla tunc enim deus eorū
neminem uult perire.

20

¶ Quādo ex cōsuetudine ciuitatis iuuenes. pugnant
& colluctantur.

One q̄ ex consuetudine ciuitatis iuuenes collu-
ctantur & inuicem preliant partes faciunt & la-
pides proiciunt vna pars alteri & pugnans . tales
faciunt & contingit q̄ vnus ex eis ictu lapidis ē
percutus & mortuus . post dies multos . an tale
homicidium in hoc duello usitato sit punibile dicit q̄ iure stric-
to & consuetudine sunt aliqua ad inuenta contraria equitati &
iuri ut bella seruitutes torneamenta uirtutis causa & glorie in-
troducenda . & etiam duella . l. manumissiones & . l. ex hoc iure . de
iusti . & iure . & . l. qua actione . § . si quis ad . l. aquil . & extra de
torneamentis . per totum . & de gladiatoribus . l. i . & de clerici . pu-
gna . in duello . c. i . & . ii . & deinde sunt secute leges hoc ius con-
trarium equitati quā possunt restringentes . d. l. manumissio-
nes . Item sequuta sunt iura canonica consuetudines duellorum
& torneamentorum reprobantes propter periculum animarum
ut in . d. c. primo & secundo . de iure autem civili colluctationes uir-
tutis & glorie causa ad inuente non uidentur specialiter repro-
bate facit . l. i . § . bestias d. postula . & posito q̄ p̄ leges uel statuta ter-
rarū tales ludii . noxii ex quibus crimina oriuntur . inueniant
expresse prohiberi . tamen dicunt canoniste . q̄ postquā a mala
consuetudine auerti non possunt cum uenia ingenio sunt relin-
quendi ne forte peiores existant si a tali consuetudine prohibe-
antur . iiii . distinctione . c. denique . ubi dicit textus q̄ que legibus
sunt constituta si a communi usu approbata non sunt transgres-
sores reos non arguunt . ut ibi in . § . hec . & si legibus . ut enim
leges moribus cōp̄b̄t̄ nēciū sic moribz utēciū nōnullē le-
ges sūt abrogat̄ eadē dist. § . leges . & in probeio institutōis . vn-
de si fite usus puerorum lapides proiciendi & pugnandi . hinc
inde uetustissima consuetudine tolleratur . similiter tolleranda
videntur vulnera que ex ea secuntur quia in prohibitis & per-
missis omnia prohibita & permissa secuntur ea sine quibus lu-
dus & colluctatio explicari non potest . l. oratio de spōsa & . l. cui
iurisdicō d. iur . o . iudi . & iō tali ludo cōcesso oia q̄ secunt̄ & q̄

sunt connexa & inseparabilia intelliguntur permissa. viii. di. c. q. iure. xvi. q. i. si monachus. de re iudi. quidam consulebant & c. i. de offi. de le. cum ibi nō. & facit. c. super grā eo. ti. in vi. & iō si concertatio talis ageretur gladiis sicut Neapolim ubi alias erat locus carbonarie ubi pugnabatur secure uel p. uisū homicidia que ibi committerentur essent impunita etiam si sit certum quis fecerit quia postq. talia loca auctoritate publica conceduntur penā non merentur s. m. Bal. in. d. §. si quis in colluctatōe quia generalis consuetudo talis ludī reddit eum excusatum licet talis consuetudo dicatur corruptela ut in. c. cum uenerabilis. d. consuetu. in ver. abbas. & ita consuluit Petrus de Anca. in consilio. cc. lxxv. tamen predicta uera sunt quādo talis consuetudo de publico permitteretur q. sit impunitum secus si partes comuni cōsensu pugnent quia non ualet conuentio eorum ar. l. si vnus. §. pacta de pactis & ar. in. l. liber. homo. ff. ad. l. aquil. & ad turpil. l. i. §. si autem in autentica ut in medio lit. non fieri sacras iussio. in principio. & in. l. iiii. de his qui mor. sibi consue. §. si. autem ideo tunc puniretur percutiens nam ludus ad calces & lapides inter pueros prohibitus est si non reperitur permissus s. m. glo. in. d. §. si quis in colluctatione.

Quando frater unius expugnantibus clamauit in fauore fratris. ut contra alterum iret an sit puniendus.

21

Vcessit casus q. cum duo pugnarent equites in lombardia & staret bānum superioris sub pena tapitis q. nullus tempore duelli clamaret loqueretur nec faceret signū & frater pugnatoris q. ibi. astabat. uiso q. eius frater alterz ad terrā deiecerat & nesciebat illū deiecit. & respiciebat p. campū illū uidere. clamauit in contralo cū lo. cauallo castra ad terra fratereq. eques. & pugnator audita uoce fr̄is hoc fecit illūq. cū equo incōtrauit & ad terrā pstrauit talr q. se erigere nō ualebat & deiector ex equo celeriter descendens. illum cepit. & petit a iudice dari sibi ut captiuū. ille dicit ego nō sū captus. nec supatq. d. stilo armorū. nec iuste q. fuit uiolata. securitas cāpi

quia ille clamauit fratrem iuuauit contra me. z duo fuerunt ad-
 uersus me vnus factis alter auxilio z consilio & nisi ille clama-
 set & mandasset. q me insultaret non fecisses. immo ego te su-
 perassem quia equum tuum in uentre uulnerassem. & cecidisses
 ad pedes meos ille replicat. ego eram hoc facturum a meipso. Iu-
 dexq auditis partibus imitando iudicium salomonis qui dixit
 mulieribus de puero uiuo litigantibus diuidatur & mater que
 uera erat dixit. nolo q diuidatur sed tibi detur. & sic salomon
 cognouit matrem. dixit dabo tibi istum in captiuum. sed uolo
 q frater tuus decapitetur qui te instruxit & clamauit. z ut fra-
 ter non decapitaretur hns conscientia lesam q mediante illo vi-
 ctoria fuerat affectus dixit nolo istum ut captiuum & renunctio.
 & sic iudex non decapitauit fratrem. tn illa sententia non erat iu-
 sta q daretur ille ut captiuus q fuit violata securitas campi. &
 non fuit seruatus stilius armorum & antiqua consuetudo pugnati-
 ciu q nullus dz loq nec auxiliari z io tanq captus uel deuictus non
 fuato ordie armor dz relaxari p pln. no. Bar. in sua disputatoe la-
 pus fuit captus indebit z iniuste. z fuat hoc etia armigeri in bel-
 lis uniuersalibz q ille q no e iustus captus uel q pacta z q federa re-
 laxat l. in bello circa prin. z l. post limitis ius de captiui & eo. ti.
 l. si qd bello. & sic iste no debebat dari ut captiuus q no seruata
 forma belli z duelli deuictus tn ingruu facit q qn pugnat ad tu-
 cta oltraza e licito co ome ingagno super. z uincer laltro ad qd
 respodet q no licz alicui tuc i fauore alterius pugnator clare &
 facit etia q istud q no claret e inter iudice z clamantes no aut e
 couetu inter pugnatorez sz pot ad hoc rnderi q iudex fecit fauo-
 re pugnatu & no suo q p iudicat z pdest pugnatoribz q consen-
 ferut tali legi & uidet pugnare sz consuetudine obseruata z sit r n
 ob q clamauit ille q iste erat alias illud factur ergo no considera-
 bit p no. i. l. consiliu d re. iur. z l. ite aput. q. siqs mada. z l. q ope
 d iniur. z iura q dicut erat factur vel no. l. qucuq de serui. fur-
 gi. q ad scdaz pte si frater pgnatoris q sic clamauit sit capite pu-
 niendus & uidet q no p tex. in. l. q cu uno. q. edita. ff. de re mili.
 ubi e tex. no q militi emasori dat uenia ppter affectoz pentum
 & affiniu q alias grauiter puniretur z facit. l. ii. ff. de recepta. ubi
 receptans latronem q ppterea puniret capitalr no puniret capi-

taliter si receptauerit consanguinium suum. z ideo hic frater q
clamauit non puniretur capite sed alia extraordinaria pena. per
nō. An. de yser. in ti. de pace iuramen. firmā. in. §. receptatores
& per Cy. in. l. i. §. expilatores. ff. de hiis qui latro occulta. z sic
bānū itel. sz ius cōe ar. l. iiii. §. hec uerba de ne. ge. z. l. si. serui. de
stri de noxa. & nō. in. l. omnes populi. de iusti. z iure. licet in con
trarium faciat tex. in. l. si. de rex diui. ubi frater romuli ueniens
contra mandauum fratris capiti fuit punitus tñ ibi remulus nō
uenit contra preceptum fratris pro aliquo suo consanguineo sed
simpliciter eius spreto mandato aliqui dicunt q ex inuidia illa
quesita occasione romulus fratrem interemit & sic non obstat. &
hic fuit quidam nobilis neapolitanus de domo de paganis cuius
frater eodem pugnante clamauit.

Quando alter currens ab altro insecutus cecidit z crus fregit an insequens sit uictor.

22

Acta sunt federa pugnandi inter pugiles cum pacti
& conuentionibus ut qui alter uulnerasset uictor fo
ret modo cū vnus eorum per campum alterum perse
quente fugerit cecidit & cadendo se uulnerauerit in
aliqua parte corporis an iste qui insequabatur sit uictor uidetur
q non. qz hec uulneratio non ē facta in uirtute bellica persequē
tis sed a casu & fortuna ar. l. in bello. in principio de capti. in uer
bo in uirtute bellica & qz seipm uulnerauerit ergo alteri uictor
ria non debet attribui. sicut dicitur de illo q sibi manus intulit.
ar. in. l. si. ff. de hi qui ante sententiā mortē sibi conscuerit. z fa
cit qd dixit Bar. in. l. si gemina arbor. ff. arbo. fur. resa ubi deci
dit q si te fugauit & dū fugēs cecidisti z cadēdo uulnerasti te q
nō teneor qī te uulneraueri sz qī uulnerari feceriz ar. l. q actōe. §.
per inde. ff. ad. l. aquil. z. l. itē si obstrux. §. si seruū z. l. si. ex pla
giis. §. si. eo. ti. z pacta dicūt de uulnerate nō de uulnerari facien
te ergo nō ē uictor in contrarium facit q iste sit uictor quia in
istis inspicitur animus z propositum hominis. l. diuig d sicca. &
facit. l. finali. de crimī. expila. hereti. ubi si delictum alicuius ten
dit ad illum finē qui secutus est inspicimus euentum z facit. c. i

de homi. in vi. & l. quoniam multa ad l. iul. deui. unde cum ista
 persecutio tendebat ad uulnera secutis uulneribus ex eo qd cecidit
 me persequente uideor ego percussus f & facit quia hac perse-
 cutio uidetur esse de natura duelli ergo iste uidetur fecisse ar. d
 §. fi. ubi si ludentes se inpellant fm naturam no tenet z facit qd
 non refert an aliquid fiat uel id per qd perueniatur ad illud .l.
 nec timore. ff. q. me. causa ubi glo. no. in fi. nam ppositum alter-
 rius inspicitur l. i. §. unde offilius de exercito & Bar. in l. cete-
 ra. §. fi. de le. i. z iste cum hoc pposito in sequebatur ut illum per-
 cuteret iusta pacta g eo cadente z in eodez impulsu se percutien-
 te ego uideor fecisse quia q causam dampni dat dampnum dedisse ui-
 detur. d. §. pinde cum suis fi. & facit illud cassio in libro uariar
 in ultima epistola hostem egredi uariis semper euentus in du-
 bitata uero uictoria unde cum iste habuit uictoriaz ex sua agres-
 sione uidetur uictor tn distinguendu est si pugnare ad tueta ol-
 tranza dicetur uictor secus si ad experimenta uirium z causa ho-
 noris per ea que dicta sunt in uno capitulo incipiente milites
 ad ostentationem in ti. de casibus duelli.

**Quando est facta conuentio qd qui plura uulnera
 faceret uictor esset. z uno ictu sunt facte plures per-
 cussiones.**

23

Edera sunt iuta inter pugnatorem ut qui alterum
 pluribus uulneribus percusserit uictor existat & per-
 cussus pluribus uulneribus sit captiuus pcutientis mo-
 accidit qd ambo pugnantes equites cu lanceis curre-
 runt vno impetu vnus contra alter & vnus primo ictu dedit
 iniusta elmi cu lancea & intrauit lancea & de directo perfora-
 uit facie cu ferro a parte sinistra uultus dexter oculus cecatus fu-
 it ex fragmenti lancee alter uero istum percussit cum lancea in
 spatula & pferatis armis pertransiuit lancea ad terga qi tota facto
 maximo uulnere de q tn no mortuus e qrit an iste sit uictor q
 duo uulnera uno impetu fecit uel ille qui pertransiit pectus.

post terga qui etiam duo uulnera fecit unum a parte anteriori. aliud uero ex parte posteriori que maiora sunt primis. uidetur quod ille qui duo uulnera fecit cecando oculum quia faciem perforauit aliam percussione fecit in loco oculi & aliam fecit in oculo quia tria videntur uulnera licet uno impetu facta per non bar. in. l. nunquam plura de priuatis de li. & in. l. si gemina arbor. ff. arbor. cesa. ubi etiam Bar. dixit quod si percussus aliquem in cerbelleria & percussio cerbellerie uulnus facit in capite uel fronte quod uideor uulnerasse ar. l. item mela. in principio ad. l. aquis. & Bal. in. l. si familia. in repe. ff. de iur. o. iudi. z Bar. in. l. insiciendo in. q. infans. ff. de fur. ubi de pluralitate percussionum per que prius questio deciditur.

Quando unus effodit oculum alteri et alter abscidit nares quis habeat maiorem honorem.

2.4

In pugna facta inter duos unus offodit alteri oculum et alter nares abscidit effodenti sibi oculum et sic finita est pugna et dubitatur quis sit uel quis eorum maiorem honorem habuit. & primo uidetur quod qui oculum offodit habeat maiorem honorem quia cecitas facit hominem inutilem et miserabilem propter cecitatem a muneribus remouet. C. qui dari tuto. l. luminibus & q. morbo. l. i. & sic capiti diminuit. Item quia oculus est membrum capiti nobilissimum quod prestat capiti ministerium quia per oculos uidet colores et alia que per uisum representantur cerebro & cordi & de omnibus habet noticia per uisum per quem omnia decernuntur & hominis memoria conseruatur & uisus ducit hominem per uiam et facit eum ambulare legem arma & omnia ministeria exercere sine quo homo esset corpus in utile. nasus autem est membrum capiti inutile & uile quia est ementorium celebri & non habens officium nisi odoratum quasi in nullo deseruiens. homines quia plurimi sine odoratu uiuunt nasusque tamen faciem ornat oculus quia nobilior est membrum respectu officii nam propter cecitatem fit redibitio que non fieret ratione nasus. l. queritur. q. si de edict.

edific. est enim cecitas morbus partis corporis licet quis ita sit
natus eo. tñ l. i. §. sed sciendum que totum corpus reddit in uti/
le omnia eius officia & econuerso lumē habere est maius donū
in humano corpore quā omnes alii sensus quia sine odoratu si/
ne gustu & sine tactu homo est utilis qui sine uisu est prorsus
inutilis ergo dignissimus est oculus sñm Bal. in. l. non sunt libe/
ri. desta. homi. membra humana gubernans. nam dicitur q si ce/
cus cecum ducat ambo in foueam cadunt z membra franguntur
& corpus dissoluitur quod non est in nare cuius officium est ui/
lissimum oculus enim qui non uidet non dicitur oculus nisi eq/
uoce sñm Auerrōi & facit de uerbo. signi. l. edificia. §. fi. & ideo
percutio facta in oculo dicitur iniuria atrox. ff. de iniur. l. gule/
neris magnitudo in uerbo oculo percusso z refert labeo iuricon/
sultus pbibim cecum uersa sella abrupto destitutum cum uellet
postulare natura enim pro conseruatōe oculorum fecit palpe/
bras que sunt porte claudentes z conseruantes oculos Bal. in. l.
data opera. C. qui accu. quod non est in alio membro in corpore
humano est enim oculus iustū anime sensitue sñm pñm. z Bal.
in. l. non ignorat. C. qui accu. & ponitur pro naturali ratione q
est oculus mentis sñm Bal. in. tñ. de cōtrouerfia inter do. z uaxa.
& sic quanto excellentior est oculus tanto offensa in eodem fa/
cta dicitur atrocior z ideo oculū offendens dicitur maiorem ha/
bere honorem incontrariuz facit quia uno effoso oculo eius uir/
tus fortificatur in alio remanente sñm Bal. in. l. fugitiui. C. de ser/
uis fugi. & remanet homo utilis quia ad munera & officia hñs
oculum admittitur. C. de excu. tuto. l. frater. z q da. tuto. pos. l.
luminibus ubi glo. z legitur anibalem uno amisso oculo exerci/
tum contra Romanos feliciter duxisset & adeptum plurimas
fuisse uictorias & dicitur in euangelio melius est oculum unū
habentem in celum ascendere q habentem duos oculos micti
in gehennam ergo ex uno oculo lustrato homo non in comoda/
tur sed remanet utilis scđo quia grauius est vnum habentem
narem illum perdere q habentes duos oculos vnum amittere
narus est membrum vnicū in corpore humanū suū habens
mysteriū Bal. in. l. fi. de indicij liberta. udi dicit q deformitas
naris deformat faciem hominis q vno naso pdito nullū restat

perdenti autem oculum alter superest & sic deterius est narem habenti illum perdere quam habenti binos oculos alterum & pro hac parte facit quia maior in homine est difformitas nasus truncatio quam unius oculi effusio & maius est uituperium quam manus unius truncatio que potest abscondi naris autem careria in oculis omnium patens nullo potest modo celari maiusque est apud gentes. inproperium nasus truncatio quam alterius membri. ideo maiorem honorem habebit qui narem alteri abscidit quam qui oculum effudit & hoc sapit ratio naturalis quia si equum unum habens illum perdat magis dampnificatur quam duos habens si alterum perdat quia remanet alter cum quo potest equitare uel si quis haberet tres filios & alter unum filium & moriatur unus quod magis incommodatur habens unum si moriatur & dixit Bal. in autem sed non iure. C. de seruís fugi. quod maior pena est abscissio manus in habente unam quam in habente duas & s. n. op. gencium maior iniuria & uituperium est nasus truncatio quam oculi cecatio & dicit constitutio regni sicilie edita per Fredericum imperatorem nasus truncatio est seuera & atrox punicio & ideo cum maiori uituperio & de decore remanebit is cui fuit nasus truncatus & si fuisset prouocator dicetur succubuisset in duello quia non probauit id quod opposuit nec cepit prouocatum nec ipsum fecit recedentem ymmo cum maiori uituperio remansit.

Quando unus percussit in brachio debitando in totum brachium & alter percussit in gamba. ita quod tota fuit debilitata quis habet honorem.

25

Vobis pugnantibus unus alterius manum sinistram cum qua frenum equi tenebat cum lancea perforauit & in arzone selle anteriori parte confinxit taliter quod brachium totaliter perdidit cum quo se iuuare non potest alter uero in genu percussione alteri facta armisque perforatis tota gamba est deperdita cum qua ambulare non ualet dubitatur quis eorum maiorem honorem uel uituperium habeat.

videtur quod is qui in manu percussit maiorem habeat honorem. quia manus est munus totius corporis quia per eas mandamus. & per eas munimur. l. si quis. C. qui militi non possunt fm Lu. a de pena ibi & Bal. in autentica. sed nouo iure de seruis fugi. & quod no. glo. in. c. i. & c. si. de corpore vicia. & Bal. in. l. si. C. de in dicta liber. ubi dicit quod homo constat ex vii. membris manibus & pedibus cossis inguine uentre collo z capite in quo est facies nam manus est membrum militibus per necessarium quia brachijs abscisis homo est inutilis ad pugnam glo. in usibus feu. qui. mo. feu. amicta cum ergo manus est unum de membris principalioribus sine quibus homo operari non possit nec uitam ducere Iuxta illud Genes. de sudore uultus tui uesceris paue tuo ista enim est maior infelicitas que homini posset ultra cecitate. accideere. quia carens manibus oportet continuo mendicare & uitam ducere nequid. & dicit Ise. quod infelix est ualde condicio. mendicanti. qui si non mendicat fame necatur. & si mendicat rubore confunditur ergo qui brachium z manum alteri debilitauit in totum videtur maiorem fecisse offensionem quam qui gambam & pedem quia manus magis est necessaria nam sine pedibus homo cum manibus operando uitam ducit & manus magis prestat ministerium homini quam gamba per scripta in contrarium facit quia pedes sunt magis necessarij militi quam manus. nam uidemus uirum ambabus manibus carentem in armis uersari z deferre manum ferream in qua cum opus erat ensem cum mutatione ex ingenio imponere & pugnare fortissime & in alia manu habere ramponem ferreum cum quo capiebat captiuos etiam manibus carens eques uersabatur in armis que sine gambis & pedibus fieri non possent etiam habens pedes sine manibus utitur officio cursoris uel exploratoris in castris uel spie. per quos prestantur hostium insidie. l. non omnes. §. item qui a presidio de remiliti. ubi glo. dicit quod istud officium exploratoris est utile in castris potest etiam in castris consilia dare ar. de capti. l. post limi. in fi. & manibus carens multa officia gerit que homo sine pedibus non faceret quia carens pedibus oportet ut ab alio gubernetur z habens pedes z non manus potest gubernare eum qui manibus caret z sic utilior ad plura officia est homo habens pedes & carens manibus

q̄ habens manus ⁊ carens pedibus nā uidimus in diebus nostris
quendam armigerum qui carebat pedibus ⁊ gambis quas habe
bat de ligno & equitis officio fungentis gesta armorum uirili
ter per agere tamen oportebat ut quatuor fortissimi viri ipsum
in sellam ponerent & hoc respectu erat inutilis quia tantorum
auxilio egebat. & ideo si prouocator fuerit qui fuit in manu uel
in pede percussus propter quam percussione membrum perditur uel
non perdidit. si erat pugna ad tucta oltranza erit deuictus &
prouocatus erit uictor quia non fuit occisus prouocatus nec cap
tus nec factus recedens per prouocatores si uero non erat ad tu
cta oltranza tunc qui manum perdidit habebit maius vituperium
q̄ qui bedes.

Quando mancus pugnauit cum dextro ⁊ ambo per cussi sunt in manibus.

26

In pugna duorum prouocator qui erat mancus ⁊ de
bebat uincere abscidit manum dextram prouocato &
prouocatus abscidit ei sinistram. an prouocatus melius
fecerit videtur q̄ sic. quia abscidit manum dextram
prouocato cum qua magis poterat operari & sic. digniorem ma
num quam habebat in contrarium facit quia prouocatus abscidit ei si
nistram que erat eius dextra & cum qua magis poterat. ergo er
rat pacta uel succubet prouocator quia ista manus manū est loco
dextre. l. qui clauū. ff. de edil. edic. ⁊ facit quod habetur per doct.
in dicta autentica sed nouo iure. C. de seruis fugi. ubi de eo qui
percussit cum manu manca que est loco dextre ut in illa puniat
isti enim manci sunt periculosi in duello quia semper percussio
nes eorum fiunt iuxta dextram aduersarium discopendo qui di
fficultate se potest ab eo defendere & precauere ideo quando es
sent multi manci qui aliam facerent talis ala esset ualde periculo
sa quia non possunt pugnatore se habiliter precauere ab eis &
propterea prouocatus erit uictor prouocans uictus censetur q̄ non
probat cum ense id quod dixit uelle probare quinimum sibi est.

probatum per p̄uocatum qui ipsum offendat simili percussione
in alia uero pugna que non est ad tacta oltranza erit pacta quia
utraq; manus censetur hoc casu dextra.

**Quando factis hinc inde percussionibus ulterius nō
pugnant. quis sit uictor.**

27

Onē q̄ in duello neuter alterum superauit nec deuī
cīt nec cepit aut recedentem fecit. sed facta sunt hic
inde uulnera & p̄uocator percussit & uulnerauit p̄
uocatum & p̄uocatus uulnerauit & percussit p̄
uocantem non minus q̄ p̄uocans p̄uocatum & finitum est
duellum uel quia ambo uulnerati amplius non depugnant uel q̄
ambo debilitati. uel quia arma utriusq; erant fracta uel nocte su
perueniente dies qua erat pugnandum finita est. queritur quis
eorum sit uictus & quis uictor. dic q̄ ceteris paribus actor seu
prouocator qm̄ illa die se cum ense probaturum se obligauit di
citur succubuisse quia in probatione defecit nec rerum p̄uoca
tum superauit nec deuicit & ubi cedes & uulnera essent excessi
ua tunc erit arbitrio iudicantis quis eorum cum maiori animo
sitate & uirilitate & ardimento se habuerit in duello & si p̄
uocator maiora uulnera intulit reo p̄uocato & p̄uocatus mi
nima p̄uocanti & ecōtra & si uulnera vnus sint omnino mor
talia uel periculosa & membrum aliquod debilitancia & alterius
uulnera sint leuiora uel nulliuscula uel que uulnera sint in men
bris dignioribus corporis & sanguinis quantitas & ex loco ma
gis digno quia sanguinis effusio dat honorem percutienti & uī
tuperium percusso ut .j. dicemus. & pro ut diximus supra in p̄
cedentibus capitulis que iudex arbitrabitur cum consilio aliorū
militum & nobilium quos debet secum pro recto consilio ad
hibere & iuxta nō. in .l. fi. c. de re mili. li. xii. cum si. tamen sem
per poterit dici uictus p̄uocator qui optulit probare cum en
se in illa die & defecit in sua probatione.

**Quando quatuor pugnant ⁊ unus occiditur alter
capitur .an iste captus sit captiuus amborum.**

28

N fiat duellum inter quatuor milites .duo pro vna
parte & duo pro alia & vnus occidatur & alter soci
us occisi cupiatur & se ad fidem reddat sit captiuus
amborum .dic q sic .ar .ff .de capt .l .hostes .z quia q
potest esse uasalius duorum ar .ff .de usu fruct .l .si ticius . § .i . de
noui operis nupq .l . stipula . § . quesitum . & . ff . de iure iuran . l . si
duo patroni . z ad municip . l . si quis a pluribus ubi . deliberto
plurium dominorum si tamen eodem tempore ab ambobus vo
catur cui primo debet parere si non potest ambobus eodez tem
pore satisfacere quia sunt facti inimici uel in discordia & quili
bet illum prouocat Bal . in . l . in adoptione . C . de opq . dixit q il
li cuius lictera est primo aperta quia est facta preuentio ar . glo .
in . l . ciues de incolis . & in dubio quando hoc non apparet q de
bet parere meliori . ar . in autentica . de heredi & falcis . § . si quis .
z de defen . ciui . § . in trrim . & . l . fi . de fideiui . & de natura . libe . l .
si quis . si uero sint pares tenetur parere illi qui cum reuocat ad lo
cum magis habilem ar . l . fi . qui bo . ce . possunt & de pact . l . maio
rem alias utroq loco pariter habili est locus gratificationi . l . fi .
de religio . & de le . primo . l . si quis seruum . § . si inter . z . l . plane . d
condi . inde uel alias inter reuocantes erit locus forti . l . fi . coia de
le . l . si ambo . ff . de iudi . alias se impediunt . l . quotiens . ff . de usu
fruct & glo . plena . C . de incolis . l . ciues . ubi late & doct . in . l . si
quis in graui . § . sed cum oms ad fil . z Bal . in . l . in adopq . C . de
ad opq . in repe . ubi dicit q si diuerso tempore reuocant . debet
omnibus parere & hoc etiam tenet Ange . in disputa q renoua
ta guerra non allegat Ba'dum

29

**Quando est facta partita ut septem pugnent cum
septem . ⁊ ex una partita duo ceciderunt . ex alia quin
q pessime se gesserunt ⁊ duo optimi .**

Acta est partita seu conuentio ut septem milites eque
ter cum alijs septem militibus in astriludijs seu tor
neamentis de pugnarent equites cum lanceis & illa
partita que melius die illa se habuit victoriam uel
brauium modo accidit quod pugnaverunt & quinque ex una parti
ta satis strenue & uiriliter se habuere ceteri uero duo ex illa par
tita fuerunt ad terram prostrati ex alia uero quinque se pessime
habuerunt & minus uiriliter de pugnarunt & omnes incursum lan
ceas perdiderunt ceteri uero duo egregie & strenuissime se gesse
runt & illos duos ex alia partita ad terram deiecerunt oritur con
tentio que partita dicatur se melius gessisse in die illa ut premium
habere mereatur dicebatur quod illa partita ex qua quinque se optime
gesserunt quia ex quo maior pars ita optime & uiriliter se habuit de
bet attendi benefactum maioris partis & non male factum mi
noris partis in contrarium facit quod secundum stylum armorum qui ca
dit illa die non potest habere premium nec coronam cum ergo
ex ista partita duo ceciderunt non potest dici istam partitam se
melius gessisse quia immo peius quia in re militari non potest
aliquid preter mortem vituperabilibus contingere militi qui ex
equo cadere & sic uidetur quod illa partita ex quibus nullus cecidit
& quinque lanceas perdiderunt dicatur peius fecisse quia maior pars
dicte partite scilicet habuit quia quinque ex eis male se gesserunt
& omnes quinque lanceas perdiderunt & secundum stylum armorum qui
lanceam perdit in astriludio non potest pro illa die habere pre
mium & cum maior pars ipsorum lanceas perdiderit attendi
debet male actum maioris partis sicut e contra debet attendi bonum
actum maioris partis unde isti quinque sunt magis indigni pre
mio quam duo cadentes quia ex illa partita maior pars bene fecit &
ex ista alia partita maior pars pessima & sic cum maior pars se
pessime gesserit lanceas perdendo ergo ipsa partita premio ca
rebit & non prima in qua questione opus esset decisione cesarea
tamen pro nunc uidetur quod ista partita ex qua nullus cecidit debe
at habere premium quia licet maior pars eorum se pessime ha
buit lanceas perdendo que infelicitas quo ad premium admissionem
equipatur infelicitati cadentium & ita una infelicitas priuet a
premio sicut alia tamen vituperabilibus reputatur cadere quam

lanceas perdere. licet possit dici qd numerus quinque lanceas per-
dentium & propterea premio indignorum sit maior & numerus
duobus & sic cadentibus sit maior indignitas & infelicitas in ista
partita ex qua quinque male fecerunt qm in alia ex qua duo ceci-
derunt. & sic soluat apollo quia isti sunt quinque qui premio satis
indigni. & illi cadentes sunt tantum duo licet cum maiori virtu-
perio eorum ex quo ceciderunt.

**Quando prouocator abstulit enssem prouocato .7.
alter eum non superauit.**

30

N si prouocans dum pugnabant in colluctatione a-
stulit enssem prouocato tamen usq; ad tenebras & us-
q; ad finem duelli prouocatus non permisit se capi.
& quia erat bene armatus similiter non fuit percus-
sus & modo currendo modo huc illuc transfugiendo & sepe ca-
uendo ab insequente superfugiendo ictus & uulnera colluctan-
do enssemq; socii cum manu recipiendo & cum brachiis taliter
recuperando se precauuit qd finita die regeretur uiuus & illesus.
an prouocator sit uictor uel victus. uidetur qd sit uictus quia ex
quo in die illa permisit probare cum ense suam querelam & die
elapsa hoc non fecit ergo iudicabitur uictus. quia duellum siue
pugna est bellum unius diei ut dixit Lucas de pena in .l. i. C. ut
armo usus in scio princip. sit interdictus & dixit Bal. in ti. de pa-
ce tenen. in usibus seu. qd si actor qui se iactauit probare nisi die
assignata probet non est ulterius audiendus ar. qd ui aut clam. l.
si uicem. §. si. quia in pugna in qua unus habet alium superare
non datur noua dilatio de uerbo. ob. l. in execut. §. si. ubi licitum
est se non permittere uinci. & dixit glo. in .l. iure ciuili. ff. de re
iuris qd licitum est pugnatore subterfugere ne uincatur resiten-
do. nam possum omnem resistantiam facere in bello ne me uin-
cas in termino statuto. l. ut uim de iusti. & iure. & etiam per do-
lum. l. i. §. non fuit de dolo & facit de alcato. l. solent. & qd no.
ff. de prescrip. verbis. l. si rem. §. si quis & sic cum licuit interponere

impedimenta ne uinceretur currendo z subterfugiendo non dicitur victus ex quo non est passus se uinci & superari sed erit victor sine armis & facit quod dicit de romulo . qui per latebras capiarj parte disposita tamen ad fidenas accessit & simulata fuga temere hostes insecutos eo perduxit ubi occultos habebat milites qui undiq; ad ortu infusos & incautos ceciderunt. in contrarium facit quia qui perdit ensen in bello succumbere videtur. quia arma in bello non sine flagio z uituperio perduntur . l. iiii. i. principi. ff. de captiuis. & ff. de re mili. l. desertorem. §. miles. ubi punitur miles . qui arma in bello admisit. & quia a uictoria est exclusus qui armis cum quibus bellum geritur est ab hoste priuatus ar. l. post liminio. carent de capti. z. l. qui cu meatu. §. arma. de re mili. ubi miles ensen alienans . punitur sicut desertor milicie ergo succumbit in bello in quo distinguendum. puto q; si quidem isti pugnant ad tucta oltranza seu ad omnem offensam & tunc quia prouocator tenetur omnino in die belli prouocatum per uim armorum ore proprio facere recedentem uel ut confiteatur se culpabilem quia ut supradictum est in principio pugna e loco torture ut accusatus confiteatur uel eum occidere & q; neutrum fecerit prouocator succumbit & erit victus sine armis & prouocatus absoluetur aut pugnabunt ad ostentationem virium uel amoris causa uel ex uoto facto & non ad tucta oltranza & tunc maiorem honorem habebit qui ensen abstulit q; qui ense perduto fugiendo & reluctando tota die resistentiam fecit quia in bello fugiens ex auctoratur & punitur . l. non omnes de re mili. & eo. ti. l. omne delictum in principio z in. §. qui in acie & i. jo. sed & caligatus licet in contrarium faciat q; is qui perduto ense se no permisit se capere uideatur in maiori honore quia sine ense se defendauit z se non permisit superari & uinci.

Quando prouocator detulit artificium in ignitum ut equus alterius fugeret.

31

Rta controuerfa inter milites vnus pignus belli offert asserens cum eodem pugnaturum eques. z in pugna equestri pbare qd inpingebat & prouocatus acceptauit

pugnam . & pignus deuentaq; pugna . prouocatus detulit .
eneum pomum habens foramina multa eratq; repletum pu /
uere tali artificio q; in misso igne & ad te ram deiccto mire in /
fessabat ignisq; sintillas immictebat equosq; terrebat adeo ut cio
citat nullatenus appropinquarent qua plecto equus copugnato
ris pauens nunq; uersus copugnatorem currere uoluit sed potius
concitatus ut curreret retro cedebat talisq; in genio opposito com
pugnatori ab eo illesus euasit ortosq; inter cos coram duce exer
citus litigio oriturq; dubitatio quis fuerit victor & facit q; vi
or fuerit prouocator q; ensibus & non igne pugnare conuenerat
scdo quia iste pollicitus est pugnare cum ense .z sic alter paratus
uenit ad pugnam z per deferentem igneum pomum stet it quo
minus pugnaret impedimentum interponendo . ergo habetur
ac si pugnassent deuictus foret immictus ne pugna fiat impedi
mentum ger regulaz iuris ut quando stat per eum cui debet ad
impleri p impleta pmissio habeatur .l. iure ciuili . ff. de re . iuris .
& de condi . demo . .l. iure ciuili . tn in contrarium est ueritas per
glo . in . d . l . iure ciuili . que decidit q; si quis pmiat . x . mihi si
uicero eum & is interponit impedimentum aliquod quo ming
vincam non habetur conditio p impleta quia tacite fuit actus
ut possit resistere & sic habetur p expressio ar . l . cum quid . si cer
pe . nam licitum est ne quis vincatur omnem resistentiam inter
ponere ar . l . ut vim de iusti . z iure . uel etiam dolo . l . i . § . non fu
it de dolo & ar . de fals . c . si ubi nequis vincatur potest omne de
fensionem opponere z de elecq . c . cum dilectis in fi . & faciunt no
in . l . solent de alia . z per no . in . l . in execuq . § . si . de p . ob . si tam
esset sponsio inter duos q; causa uirtutis currerent & qui melius
faceret tunc si unus non uult currere uel interponit impedime
tum aliquod quo minus consocius currat & sic eum impedit no
dicitur uictor per no . in . d . l . solent z in . d . § . si . in glo . hoc fallit
tamen iste actus impeditiuus in hoc casu debet imputari illi ar .
de condi . & demo . l . quibus diebus in principio debet enim tunc
utetq; currere uel ducere ut appareat quis uictor sit us si alter no
lit currere habeatur pro uicto . per no . de prescrip . jobis . l . si rem .
§ . si quis sponsionis quod est uerum quando unus non uult cur
rere quod habetur pro uicto . secus si impedimentum prestat ut

non uincatur quia tunc hoc licet per nō. in. d. l. in execut. §. fi. d.
ver. ob. & ideo in questione nostra iste potuit interponere im-
pedimentum ne uinceretur & est victor ar. iurium predictoruz
quia non est dandum uel faciendum condicio in quibus habet
locum dispositio. d. l. iure ciuili. & ideo qui promisit probare in
duello tunc succumbet quia licuit impedimentum interponere.
ne me vincas & facit q. semiramis siccarum regina ceru perfarz
duceq. equo Marte certans simulato metu elicit amotos milites
ad angustias atq. ibi couerso agmine natura loci ad tuta deuicit.

An prouocans qui se recedit debeat puniri.

32

N si prouocans in pugna dicat ego me rendo tibi &
oro. noli me interficere quia iniuste feci & contra ius-
ticiam & me recedo & ius non habere confiteor sit
punendus si in introitu duelli iurauerat in manibz
superioris non per calumpniam sed cum ueritate causam suam
defendere & se credere ius fouere & modo reperiatur calumpniat
se & se esse periurum. Marciales & armigeri dicunt q. grauiter
debet punire ppter periurium & calumpniam ore proprio con-
fessatam nam dicunt q. secundum stylum militare aliquando
morti traditur & aliquando fertur sententia contra ipsum tam
q. contra proditorem. ita q. ipse & posterius deinceps descenden-
tes ex eo sint infames & ab omni dignitate priuati & exuti &
rebrogati. non tamen iam nati ista macula afficiantur. tamen
ista sententia uidetur iniquissima. & ab omni humanitate &
iusticia declinans quia in criminibus probationes debent esse
luce clariores. l. sciant cuncti de probac. & licet proferatur ex co-
fessione prouocati tñ ista confessio nō est spontanea sed p. metum
mortis & cruriatu cor. oris extorta & cu. gladio in gula q. nō dz
p. iudicare ad mortē. p. l. i. de questio. cū uero sup. q. confessio q. u
fuerit extorta & sit d. natura duelli tal. confessio ut dixit Bal. in.
l. i. de edil. acc. q. est uerum. ut quis sit uictus. non tamen ut.

pena mortis uel alia grauissima puniatur & cum ista probatio e
in ualida omni iure non potest sequi ex ea atrox punicio quia e
non leuis probatio ex qua leuis pena sequi debz per nō. Andre.
de yser. in ti. de pace tenen. §. si quis hominem ubi hoc tenet .ut
conuictus per probationes duelli non puniatur pena que alias ue
niret imponenda pro delicto quod impingitur sed leuiores pena
& hoc etiam sequitur Bal. quia iste probationes sunt a iure rep
bate & bduie quia non sumus certi quia potest a casu & fortuna
succedere q quis deuincatur contra iusticiam quia dicit lombard
da multos uidimus sub clipeo iusto perisse & etiam tenet Bal.
in. l. liberti de testi. q sententia lata per istas pbatones duelli est
nulla. nec p periurio uenit tam grauissima pena imponenda na
dicitur q periurus ut principalis deponens solum deum habet
ultorem. l. ii. C. de iureiuran. cum si. z e decisio Andre. de yser.
de confes. recti feudi in. §. sacrm. & licet dicatur coram princi
pe iurasse. & deinde contrariam fecisse confessionem non puni
retur tam grau pena quia illud iuramentum quod prestant pu
giles cum intrant in pugna nō est iuramentum ueritatis sed di
cunt credere iusticiam fouere & est iuramentum calumpnie p
quo periurio non uenit imponenda grauissima pena .sed tenet
crimine stellionatus. l. si. ff. de crim. stell. uel alia. ut in. d. l. ii. &
licitum est cuiq; per fas & nefas defendere sanguinem suum. l.
si. de his qui. mo. sibi consue. & l. transigere. de transac. z. l. i. C.
de iuramento calup. nec talis periurus dici potest proditor quia
etiam si iurat per principem non punitur alia pena si periurat.
nisi quia fustigatur. l. si duo patroni. §. si. ff. de iureiuran. quod e
ibi ratione peccati & iuramenti & etiam alias est infamis .l. ii.
de digni. libro. xii. & priuatur dignitate ut ibi z aliquando pu
nitur capite in autentica. ut non luxu. contra naturam. & e glo.
in. l. ii. C. ad. l. iul. maie. quod est ibi speciale in casu illo & ali
quando punitur similitudine supplicii in criminalibus. l. i. §. i. de
ficca. z in. l. i. §. i. de fals. ubi dicitur q punitur falsi que locunt.
in falso teste & que nō. in. l. si quis maior de transac ubi non pu
nitus crimine pcurii qn iuramentu pstat cogente impio & illa uox
meto ca factu e ratu nō hebo fuit uox diuina z in. l. cunctos po
pulos que iura nō habent locum in casu nostro z io dicta pena.

est nimis rigorosa quia lege non cauetur quod periurus sit proditor
qui iurauit se iusticiam fouere ergo ista pena periurii non exten
ditur ad posteros cum non sit lese maiestatis crimen. & sic quod ta
les sententias proferunt sunt iudices iniqui & modestiam ius
ticie excedentes & non est mirum quia sunt marciales qui de cru
delitatibus gloriantur. & dixit Andre. de yser. in tit. de pace te
nen. quod quando fertur sententia per iudicium belli debet mitiga
ri pena quia non sunt uere probationes sed sunt dubie & incerte
& reprobate ab omni iure & quod ista sententia sit iniqua ostendit
quia macula patris non debet officere filiis & posteris in casu p
riurii paterni uel succumbentie in duello. l. ii. §. nullum. ff. dede
cur. ubi nullum delictum patris innocenti filio pene est. & in. l.
crimen. ff. de penis ubi nullus alieni criminis successor constitu
itur. & ita diui fratres Neapolitanis responderunt nisi in crimi
ne lese maiestatis. l. iii. C. ad. l. ius. maie. & in aliis grauissimis &
reseruatis delictis ut ibi in glo. & ideo talis sententia erit iniu
stissima ut posterii paciantur ex patris delicto in duello succum
bente forsan a casu & a fortuna & per uim confitentis quia con
fessio in criminibus solet esse fallax ubi fuit tortura. l. i. de que
stio. in. §. questioni ubi dicit iuris consultus torture nunquam habenda
fidem quia res est fragilis & periculosa que ueritatem fallit.
& aliquando sunt tanta in pacientia tenti ut in quouis menti
ri quam pati tormenta uelint & uario modo confiteantur & non tan
tum se uerum etiam alios criminantur. & sic huic confessioni cum
gladio in gula facte licet sit sufficiens ut confitens uictus dicat.
non tamen ut ex ea ipse & posterii perpetuo condempnentur per
dicta nisi fuerit deinde cessante metu per seuerata uel nisi in cri
mine lese maiestatis fuerit facta talis confessio quia grauat ipsum
& posteros. & dicit constitutio regni sicilie summo periculo. quod
in crimine lese maiestatis accusator qui in pugna succubuit pun
itur ad mortem sicut reus qui succumberet.

33

An qui ui armorum se recedit .possit allegare uim
& metum & non fecisse sponte.

N si quis pugnauit cum aliquo qui eum deuicit & superauit in ipso duello z fecit eum recedere .& ore proprio confiteri quod id super quo pugnauerant fuerat falsum & qd fouerat iniusticiam possit .deinde dicere qd fuit confessus per vim z compulsionem aduersarii & per metum armorum & terrorem mortis dic qd si ad duellam e peruentum inter ipsos pugnatore legitime & seruatis de more seruandis ut quia iudex competens audiuerit causas pugne .que erant legitime ac etiam reus prouocatus qui deferebatur de crimine illo erat de crimine notatus uel suspectus ut dixit Bal. in l. cum filius .§. si. de le. ii. & contra eum erant iudicia z uerisimilindines qd delictum tale commiserat & prestitum fuerat iuramentum calupnie inter bellatores ante incium belli iuxta more & scilum armorum tunc secuta confessio ex torta per potentiaz armorum erit legitima confessio in iudicio belli z in foro armate milicie qz extorta seruatis sollempnitatibus z uideat dei iuditio actum ut dicunt armigeti & milites est enim duellum tortura qda ut conuictus dei iudicio cofiteatur ore proprio .ut dixit Bal. in ti. de pace tenen. §. si quis hominem ubi de dei iudicio ad q torturam ordo substantialis in iudicio belli & in foro armorum. est traditus ut precedant indicia fm Bal. ibi. ubi dixit ista indicia esse arbitrio illius qui habet publicam auctoritatem sup hoc que indicia si non precedant sed sequantur tortura & ea que secuta sunt minime conualescunt glo. singulariter in l. maritus de questi. ubi Bar. & Bal. in l. si. de accusa. cum ergo precesserint indicia & presumptiones ac iuramenta talis confessio inde secuta ualet. l. si. ff. de questio. cu si alias enim in iudicio belli sine indicis ex torta confessione non ualet nec tenet ar. l. i. eo. ti. & etiaz ex torta legitimis indicis non semper preiudicat nisi sit uerisimilis ista confessio quia tortura reddit eam fragile. d. l. i. §. que stioni & l. confessionibus. ff. de interro. actio. & l. inde neracius in fi. ff. ad l. aquil. ideoqz uidebit iudex duello prepositus an sit uerisimilis illa confessio z tunc si esset uerisimilis confessio .& concordaret cu indicis precedentibz stabit confessioni p iura predicta z io bal. i. l. si. c. de edif. liber dixit qd siqs se redat i duello uel alia pacta apponat sut fuada n obstante executione metus que.

posset opponi per. l. si quis maior. c. de transac. & l. nam & setui
us. de ne. ge. quia metus iste tunc est de natura uictorie & ideo
licitus. l. in executione. §. si. cum ibi notj de uer. ob. & dixit nō.
Bal. in. l. ex hoc iure de iusti. & iure q in bello non aestenditur
belli periculum sicut nec in mari quia hoc est de natura sua ar. d
usu fruct. l. arboribus. §. i. nam duellum est experimentum in
nocentie & initur in defectum aliarum probationum & est le
gibus ualde odiosam l. i. de gladiato. sed ppter consuetudinem
genti prohiberi non potest fm Bal. ibi cum ergo ista confessio
facta & extorta fuerit iudicijs precedentibus & parte confiten
te sponte sua uenientē ad pugnam ualebit confessio quia metus
& dolus non infertur uolenti. l. uemo de re. iur. & c. de transac.
l. cum donationis & ut diximus fm opy. gentium deus operat
iudiciū suū in duellis ut is succumbat qui iniuste pugnat &
sequenda sunt iudicia dei que sunt abyssus magna ut dicit sacra
scriptura. tamen dicit constituto Frederici edita in regno sicilie
quā Bal. approbat in dicto ti. de pace tenen. q probatio que fit
per pugnam non est uera probatio sed est diuinitio quedam q
vero non consonat & deuiat ab omni equitate quia vix duo pu
giles equales poterunt inueniri quorum vnus non sit altero for
cior q habet maximam rationem quia quis ibi a casu & a for
tuna potest uincere & uinci etiam sine fortitudine & sine uerita
te pugnatoris tamen hoc approbat consuetudo gentium & ideo
econtra ubi prouocator succubisset & per torturam pugne fue
rit confessus q iniuste prouocauerit quod stabitur huic confessi
oni quasi dei iudicio extortj seruato stilo armorum. per sdicta
que pugne tortura est utriusq communis quia prouocator in pu
gna torquet prouocatum & econtra & ideo si prouocator succum
beret & prouocatus eundem cogeret cum ense in gula confiteri su
am prouocationem fuisse iniustam stabimus confessioni & erit ca
ptiuus prouocati uel eum occidet per nō. Andre. de yser. in. d. §
hominem ubi dixit q accusatus de homicidio si de eo constet &
uelit accusatus pbare q ad sui defensionem hominez occidit &
non habeat alias pbationes poterit pugnam offerre accusatori
ad hoc probandum & pugnabitur super hoc quo casu reus accusa
tus erit actor im pbada ista defensione fm Andre. ibi.

Quando iudex diuidit ante finem belli similiter po-
test conquiri de iudice.

34

N si cum duobus pugnantibus duello perfectus pu-
gnam dissoluit iacendo signum uel uirgam iuxta mo-
re & unus illorum dicat ego eram uictor quia ego eo pu-
cta quo bellum interdictum & abolitum fuit in sta-
tu uictorie adheram & in actu proximo conpugilem superan-
di econtra dicitur licet tu in meliori statu uictorie esse censeba-
ris multa tamen accidere potuissent per que ego te superassem.
& uicissem. & sic exitus debeat attendi. queritur quis sit uictor
primo facit qd ille qui erat in meliori statu uidebatur quia pns
status debet attendi. l. si alius. §. idem qd ui aut clam & l. iul. ff.
qui & a quibus de ver. ob. l. si filius de stipu. seruorum. l. si usus.
fructum incontrarium facit qd finis erat expectandus. qd finis
manifestat ea que fiunt ad finem. l. si. de alimen. pupil. z. l. lex q
tutores. §. i. de admini. tuto. & omnis laus in fi. unde cum duel-
lum non fuerit perfectum & completum & absolutum pugna-
toribus cedentibus & recedentibus ar. l. contractus de fide. in-
stru. z. Bar. in. l. inficiando in. §. infans. de furti. aut per unum co-
secuta uictoria & neuter uictor censi poterit donec duellum
sit ex toto perfectum & absolutum quia ad huc restat spes per-
ditionis quia multa accideri poterant per que ille succubuisset qd
alter luctando z. resistendo se potuisset explicare z. alteri superare.
ar. l. naturaliter & in. l. in laqueum de acqui. rex do. & facit. l. q
cu maior. §. accusasse de bo. liber. & in. l. in seruituti. §. percisse.
eo. ti. z. qd exitus dz expectari de penis. l. aut facta. §. euentus p
pterea no pot dici uictor ille q erat in statu uictorie qd uictoria
e subiectio repugnantiu Augu. xix. de ciuitat. dei. c. xii. §. & facit
l. i. pu. leti. z. iste no est ex toto uictoria affecutus z. uno ictu po-
tuisse succubere lz sit cu maiori honore inter milites qd cu maio-
ri uirilitate se habebat q alter & neuter censebit uictus neq vic-
tor tamen considerabitur status unus ad alterius quis melius se-
gesserit p honore & ita iudex decernit statum belli significan-
do & qualiter se habuerant.

Quando unus erat percussus cū effusione sanguinis ⁊ alter erat ī terrā ⁊ ille stabat cū ense ut eū occideret. ⁊ fuit dissolutum duellū ⁊ statim percussus fuit mente alienatus.

35

Atur campus gladiatoribus pugnatoribus ad bellū anelantibus per mīdiolanensem ducem ut qui uict⁹ existeret esset captiuus uictoris intrātq; līzam equites armatī atq; ornatī pugnamq; exercentes atq; pcurrentes. vnus sinistram alterius qua equum continebat alta percussit perforatamq; sinistram selle infixit aste ferro uulneratus lancee mucrone potenter eulso fortī animo certamen īsequit. sanguinem tamen manentis ex uulnere renouato que cursu percutiens equo cadente decidit hic prius sinistra percussus ex quo proflens supra alterum ī spacio pstratum corpore ⁊ genib⁹ insitat ⁊ incumbit gladio q; cadentem īgulare sistinans gladius cuspide fracto non perforat ac ppter ea dextram mucroni imponit ut leuata baneria cadentem perimat dux clementia mot⁹ sceptro iure belli abiecto pugnam inibet ⁊ dissoluit amboq; resurgunt ⁊ qui desuper uictor incumbebat postulat sibi victoriā uictumq; decerni alter resistit se non uictum q; duello nondum finito uictor existere poterat ac uiribus ⁊ fato alterum superare dux decreuit cadentem uictum incumbentis q; supra illum gladio esset captiuum iubens iure belli ex līza. primum exire qui coram dure reclamat non debuisse pugnam mature dissolui cum sepius luctando uictor euasisset stanteq; litigio uictor ex sanguinis manatione semi mortuus ad terram decidit fact⁹ ī extelimentis victus iterum reclamat nisi bellum ī tempestiue abolitum foret uictoria mibi parata erat ex uulnere p me illato dux debilitato conualente ait cadenti reponē te ī statu ī quo eras cum septrum defeci ⁊ finiatu certamen hic inquit. Iam finitum est quia ex uulnere per me illato alter sanguine emissio ut mortu⁹ decidit alter replicat finitū ē certam te defecto ⁊ ducto tibi⁹ morte iā crispate mucronis parata ⁊ p clementia remissa cōtētōnēq; facta iter milites sistitabat cui⁹ erat victoria ⁊ priō arguit q; cadēs fuerit vict⁹ triplici rōe priō q; iur belli

non potest esse maius dedecus et uítuperium in pugna equestri.
circúscripta morte q̄ ex equo cadere uł deici fm consuetudinem
armorum cui standum est quia est optima legum ínterpres & é
altera natura. ff. de legi. l. de quibus & l. sed & ea de consuetu.
c. cum tanto per Inno. ii. quia erat iuxta morté quia aduersariq
st into gladio illú íngulabat & díxít glo. singularis iuncto tex.
ff. ad. l. aquil. l. qnta. & facit. l. iii. §. qui. de ui. & ui. arma q̄ cū
terror armorum ínfertur dicitur íminere perículuz mortis erat
ením híc in actu mortis sat proximo quia non restabat aliud.
nisi q̄ euaginato & strincto gladio gulam precínderet ar. in. c. i.
extra q̄ me. cā ubi dicitur q̄ ubi gladius euagínatur ad pernícíē
alterius q̄ factum esset pretextu gladii rescínditur tamq̄ factuz
mortis tímore & quod habetur in. l. interpositas. C. de transac.
& ff. q̄ me. causa. l. metum primo ríso Item quia iam erat in
terram prostratus z alter super eum incubebat z sic erat in po/
testatem aduersarii deductus z supatus ar. l. qua actíone. §. siqs
de ponti. z. §. siqs in colluctatíoe. l. ídem iuris. §. pen. ad. l. aquil.
& facit. ff. de aleato. l. solent. §. i. z l. opprímendoz. C. qñ licet si
ne iudíce. z q̄ glo. no. in. l. stípulatóes non díui. in fi. ff. de ver.
ob. & facit q̄ existens sub alio uideet esse sub eius potestate ar. d.
aqua. plu. ar. q. l. i. §. si uícinus & de iustí. & iure. l. manumissio/
nes z sic superior uidebatur habere in eum domínium uíte z ne
cís. l. i. in fi. de his qui sunt sui in ratióne sui in contrariúm fa/
cít quia ex quo habebat potentíam reluctandi z manus suas ex
eundi per vím non dicitur sub sua potestate constitutus q̄ pote
rat colluctando de sua potestate exíre & recuperare uíres z eua
dere per tex. in. l. naturalem de acqui. rerum domíní. z. l. in la/
queum z in fi. qui. mo. ius pa. pos. solui. §. si ab hostibus & ff. d.
capt. l. post. límí. in princípío. §. post límínío. & §. ii. & l. post
límní. ius in princípío. eo. tí. ubi dicitur q̄ captus ab hostibus nō
dicitur eorum captiuus. nec seruus quousq̄ sub eorum potestate
non íntuerit ut uirtute bellica liberari non possit cum ergo iste
potuisset se explicando liberare z alterum superare non potuít.
dici victus & superatus ab illo nisi fine bellí expectato in talí
ení bello ad tucta oltrāza finis d̄z expectari iure bellí q̄ oportet
ut tantum pugnent uel q̄ unus occidatur uel q̄ se recedat.

vnde fine z exitu belli non expectato non potest dici victus qz
vno ictu gladii potuisset esse victor. Exitus enim acta probat.
ff. de iure fisci. l. intelligitur. §. si quis palam. facit extra de dona.
c. inter dilectos. de acquiren. pos. l. exitus. z is dicitur victor qui
habet finem triumphantem z inimici superatum. l. i. c. de at/
thele. z de tiro. l. si. z glo. in. l. in executione. §. si. de ver. obli. z
no. i. c. i. de de. pug. in duel. z facit de homici. c. suscepimus. vbi
de conflictis qui viribus reassumptis agrestores occiderunt z eti
am. xxii. q. ii. c. dominus noster. vbi per superfugia fuerunt ho
stes victi z superati z frontinus in stratagematibus refert plu
res post conflictus fuisse victores z plures simulata fuga z post
conflictum vicisse victor enim non dicitur quis nisi victoria
vitima permanente. ff. de cap. l. legiones. in verbo victis germa
nis. z dicit lex civilis q nullus dicitur in actu aliquo victus do
nec aliquid superest de vincendi potentia. ff. de eucti. l. si plus.
§. mora. z. c. eo. l. qui rem. nam quousqz bellum durat nemo po
test dici victor aut victus. nam scribitur regum. xi. non r. fran
gat ita res varius est euentus belli z nunc hic nunc illuc gladius
interficit. nam quousqz quis superari potest non dicitur vicisse.
ar. l. iii. §. cum igitur de vi z vi atma. vbi non dicitur quis ali
de possessione deiecit quousqz deiectus habet potentiam recu
perandi z facit. ff. de in rem uerso. l. si pro parte. vbi vers. cum
concordan. ibi allegat. vnde non sunt consideranda auspicia rez
sed exitus. l. rem non nouam. c. de iudi. Et describit liuius pri
mo ab urbe condita. de bello singulari inito inter tergeminos fra
tres romanos ex vna z alios tergeminos albanos paris potentie
quibus pugnantibus singulariter tergemini albanii duos ex rome
nis occiderunt remanente vno viuo qui tergeminus viuus om
nes tres albanos postremo vnum post alium occidit ecce q finis
est expectandus belli cuius victoria potest in vno consistere. Le
gimus etiam de quodam gallo qui singulariter pugnauit cu yta
lico z ytalicum prostrauit quem diuersis vulneribus mortalibus
percussit adeo q seminiuus erat qui astans sub gemibus galli col
luctando z se explicando se reuoluit supra gallum ipsumqz supe
rauit gladioqz interemit. nec enim diti potest victor iste astans
desuper qz deinde modico spacio decurso factus e semimortuus

z si dux nō preuenisset in abolendo duello iste fuisset postrema
parte duelli superatus z victus a prostrato z ideo debuit finis
duelli expectari quia nihil videtur actum cum aliquid superest
ad agendum. l. cum sillenianum. C. de hiis qui. vt indignis.

**An si princeps parcat uicto possit uictor petere a
principe indulgentiā expēsas in preparamētis factas**

36

Efficialis armorum me interrogauit si princeps in
sua ciuitate concedit pugnam fieri per duos mili-
tes exteros z illorum suscipit iudicium z uelit ex
clementia indulgere victo in hac pugna ne occi-
datur a victore z ut non detur ei vt captiuus. si
victor poterit petere a principe expensas quas fecit in illa pugna
in se preparando armando z veniendo ad locum ex longinquis
partibus. Ego dixi q princeps non potest tollere ius alterius sibi
non subditi glo. singularis in. l. venia. C. de in ius trvoca. z quod
no. Bar. z Bal. in. l. cunctos populos. de summa trini. vbi prin-
ceps non statuit in non subditum z in. l. qui se patris. vnde libe-
ri. nam princeps non intelligitur alii preiudicare z cassat factuz
propriū ne ius alterius auferat. c. i. §. quis. vbi Bal. de inuesti.
de re alic. z extra de elec. innotuit. in nouella. nā princeps est sub
lege nature z rationabili de. pastoralis. de re iudi. z Cy. in. l. dig-
na uox. de legi. z propterea liberalitas principis intelligitur saluo
iure alterius. l. nec auus. de eman. libe. z. l. ii. §. si quis igitur. ne
quid in loco pub. de aucto. z usupa. ex tuarū. nam princeps qui
debet esse rigor iusticie ius alterius tollendo videt tyrannus Bal-
dus in preludiis feudoz. z Bar. in. l. gallus. §. z quid si tm. de li-
be. z postu. dixit q ius aliteri quesitum princeps tollere non pōt
nec debet z facit vnde vi. l. meminerint. z dixit glo. in. l. penf.
de here. inisti. q princeps debet abstinere ab omni re illicita ergo
non debet princeps in preiudiciū victoris illi indulgere si tñ
ille princeps hor uellet facere ex causa z de certā scientia ratione
alicuius utilitatis z qz ille victus erat miles insignis cuius psona

erat rei publice necessaria vel qui reipublice fecisset insignia ser-
 uicia propter que meruisset insigni benemeritum vel quia cog-
 nosceret victum fuisse iusticiam tamen casu fortuito succubu-
 isset. tunc princeps hoc posset facere de certa scientia ex quo i suo
 dominio pugnauere z eius iudicio se submiserunt tamen debe-
 bit soluere illas expensas victori. argu. l. item si verberatum. ff. d.
 rei vendica. vbi princeps ex causa potest rem alterius tollere al-
 quo precio dato vbi dixit Ange. q princeps etiam ex plenitudi-
 ne potestatis z sine causa posset auferre rem priuato eo inuito al-
 legat. l. bene azenone. de quadri. prescrip. z qui z a quibus. l. si pri-
 uatus. de polli. l. quotiens. z. ff. si serui. vendi. l. venditor. §. si co-
 stat. z Bar. in. l. anthiocensium. de priuile. credito. quando facit
 ex certa scientia pro quo de usufruc. l. si pendentes. §. cloacarii.
 Tamen omnes doctores tenent contra Ange. z intelligunt q in
 l. item si verberatum. fuit factum cum iusta causa propter mili-
 tum renunciationem. z ita intelligunt. l. lucius. de eucti. z glo.
 in. l. i. de vendi. rerum fisca. z in dubio erit presumptio q prin-
 cept ex causa hoc faciat secundum Cy. singulariter in. l. rescripta
 de preci. imperi. offeren. z in. l. si. si contra ius. z q princeps prop-
 ter publicam vtilitatem possit auferre rez vnus z alteri dare so-
 luto precio tenet Andre. in. ti. de capitaneo qui curiam vendidit
 in. c. si mulier. Et idem Andre. de yser. in prologo constitutonũ
 regni per glo. in. l. si. de nata. restitui. Et idem Bal. in. l. ii. de serui-
 tu. z aqua. z in. l. rescripta. de precibus impe. offeren. z facit no.
 in. l. si. si contra ius. z in. l. prescriptione. co. ti. z facit glo. in pro-
 hemio. ff. totum in. §. omnem. z quod no. Innocenti. in. c. que in
 ecclesiarum. de constitut. z pro hac questione bene facit tex. in. l.
 ii. C. pro qui. cau. serui. vbi si princeps propter premiu. velit da-
 re seruo alieno libertatem debet soluere precium domino. quia
 princeps gratis non debet quem priuare iure suo argumen. l. mu-
 lier. de capti. z quod notatur in. l. i. in prin. de iusti. z iure. z de
 deserto. l. i. libro xii. z quod habetur. iiii. q. vltima. per principa-
 lem. z. xix. distincti. c. in memoriam. Et ideo concludo q prin-
 cept tenebitur non solum ad illas expensas sed etiam ad id pre-
 cium quo victor potuisset illum redimere z in facto contingit
 q cu quida nobilis neapolitanus nominatus Antonellus braccacius

Antonius
 Nobilis pater

pugnasset mediolani cum alio nobili in presentia ducis filippi marie et illum viceret dux petiit ab antonello ut donaret sibi vitam illius victi qui antonellus libenter fecit et deinde petiit a duce predicto ut donaret sibi vitam cuiusdam baronis ipsius ducis detecti in carcerem pro delicto gravissimo qui debebat decapitari. et dux filippus in remunerationem primi doni relaxavit baronem antonello iam dicto que fuerunt insignia beneficia.

Explicit liber octauus. Et incipit liber nonus.

An captus in duello et relaxatus sub fide possit deinde occidi per victorem.

N si miles alium militem in duello superauerit qui se reddidit ut captiuus possit victor deinde ad certum tempus illum occidere. dic quod quis in illo impetu pugne et in conflictu duelli posset illum occidere. l. iii. §. si. de sicca. ubi licet in bello licito occidere inimicum tamen si reddidit vel se disdixit et victor illum ut captiuum recepit et acceptauit quod deinde non potest occidere illum quia videtur tunc quasi contrahere secum quod sit captiuus et non moriatur argu. l. iii. §. idem scribit. de pecul. et Bal. in. l. i. C. de edi. acti. et facit textus in. l. si venditor. ff. de seruis expor. in ver. animo seruienti. nam humanitas est inter homines et homines. glo. in. l. ii. ff. de inoff. testamen. et homo homini beneficio non pene astringitur. l. seruus. ea. l. de ser. exportan. quod dicendo io me rendo et do te lafede per tuo persone et ille acceptat illum ut captiuum non potest eum deinde occidere nisi reddiderit se pro homine mortuo secundum Baldum in. l. si. C. de edi. liberta. ubi dicit quod isto casu potest in eum animaduerti si alia pacta non sunt apposita pro quo facit. l. finis.

¶. de hiis qui ad ecclē. vbi si bellum est illicitum ex parte vnius
potest occidi non tamen ex intervallo z facit ar. in. l. libertas. §.
serui. ff. de statu homi. vbi imperatores captiuos seruare z nō oc
cidere solent. vbi Cy. dixit q̄ in bello licito non est licitum occi
dere inimicum postq̄ se reddidit z sicut nostris licet occidere in
bello ita z econtra q̄ equa debet esse conditio vtriusq̄ sicut in
captiuis videmus. ff. de capti. l. postlimi. ius. z. l. in bello. in prin.
secus in bello illicito. l. si quis inge. de cap. in. §. in ciuilibus. z. l.
minime. de religio. z facit. ff. de cap. l. hostes. z. l. diuus. vbi cap
tiuī non occiduntur sed seruantur z q̄ pugnā fit vt confiteatur
z se reddat z iste se reddidit ergo zc. z facit tex. in. l. qua actōe
§. si quis in colluctatj. ad. l. aqui. iuncta glo. vbi dicitur q̄ non li
cet in publico certamine offendere cedentem z facit. xx. ii. q. ii.
dominus noster. vbi capto misericordia debetur nisi pacis ptur
batio timeat. Et Alexander de optimo imperatore dixit capti
uos bello aduc stante ne occiditō recordatus incerte fortune naz
in ipso actu duelli liceret cum occidere quando nollet se redder
vel se discendere z se armis defendere hoc ideo propter aucto
ritatem asscurantis campum z ex iur gentiūz hodierno quo ta
lia duella essent approbata inter nobiles z milites sicut olim bel
la licita que ex iur gentiū sunt inuenta. l. ex hoc iure. de iusticia
et iur. vnde licet tunc licita foret occisio in illo conflictu ad su
perandū vel defendendū sc. duello autem finito non videtur li
cere captiuum occidere propter mandatum diuinum Non occi
des. z q̄ vt dixi ius gentiū captiuos seruare z non occidere ius
sit z seruatur de stili armorū q̄ capti in bello licito qui deinde
vt capti sunt non occiduntur sed seruantur. z quia vbi licet i ali
quo actu vel loco occidere extra illum actum vel locum est illi
citur argu. no. in. l. vt vim. de iusti. z iure. §. allega. z in. l. i. C.
vnde vi. vbi dicitur licere occidere in discrimine vite nō tamē
ex intervallo. z per tex. in. l. q̄ ait lex. cum sequen. z. l. patri. cum
sequen. ff. de adul. vbi adulter qui potest occidi in domo non oc
cidetur in alio loco z extra actus veneris inuentus cum si. etiā
licitum est occidere furem nocturnum. l. furem nocturnum. ff.
de sicca. z in. l. itaq̄. §. lex. ad. l. aqui. z in. c. superfodiens. de ho
mici. non tamen deinde ex intervallo hoc liceret z facit ad hoc

tex. in. l. i. in prin. in. jo. z qui homines occiderit. non habita dif-
 ferentia cuius conditionis homo fuerit iuncta. l. inde neracius.
 §. si dolo. ff. ad. l. aquil. vbi etiam p. seruo p. proprio occiso competat cor-
 nelia. de sicca. z insti. eo. §. liberum. z tex. in. l. i. de his qui sunt
 sui. z in l. l. c. de emen. ser. vbi occidens proprium seruum pu-
 nitur nam captus in bello licito & indicto a superiore efficitur
 seruus capientis. ff. de capti. l. hostes. Et Innocen. in. c. olim. de re-
 stitu. spolia. z Bar. in. l. qui a latronibus. de testamen non tamen
 habet locum ius captiuitatis in bellis particularibus scdm Barto.
 ibi tamen hodiernis temporibus ex iure armorum isti capti in
 duellis qui se reddunt pro captiuis efficiuntur captiui capientis.
 qui posito q. habeant instar seruorum tamen occidi non poterunt
 per iura. s. dicta. quinimmo etiam punitur qui seruum castrauit
 rit inuitum vel finentem. ff. de sicca. l. lege cornelia. §. si. vnde p.
 supposito q. iste deuictus in duello qui se captiuum fecit vincen-
 ti sit effectus quasi seruus ipsius capientis non tamen poterit ip-
 sum occidere dato q. seruus fiat per. s. dicta. tamen aliqui atri-
 geri z milites q. occidi possunt. Alii dicunt contrarium q. ex in-
 teruallo occidi non potest quod habet rationem quia sufficit q.
 se dederit in potestatem capientis vt captiuum z cum acceptave-
 rit que captiuitas videtur surrogari in locum illius antique cap-
 tiuitatis per quam efficiuntur serui z appellabantur mancipia q.
 si manu capta z hodie capti in bellis in partibus ultramontanis
 gladio occiduntur secundum morez veteris testamenti z aliqui
 seruantur tamen finito bello z captis z deuictis hostibus non oc-
 ciduntur sed seruantur z hoc tenet Cy. in dicta. l. libertas. vbi
 dicit q. postq. se reddidit aliquis in bello non potest occidi. Et
 in questione disputata per Iacobum de are. quam refert Io. an.
 in ti. de accusa. §. sequitur in quarto articulo.

An vincens possit uicto demandare seruicia uilia.

2

N si miles vel nobilis succumbat in duello z red-
 dat se ad fidem alteri militi vel nobili cum eo

pugnante cum pacto q̄ sit eius captiuus possit ipse capiens deinde
de demandare sibi seruicia vilia z indecentia dignitati. qualitati
z honori ipsius deuicti. vel teneatur sibi seruire vt famulus vel
seruus. aut illum ducere ligatum vel carceratum tenere. vel alia
obprobria sibi inferre aliqui armigeri z nobiles nulla ratione mo-
ti dixerunt q̄ sic. dicentes q̄ potest illum facere comedere in
terra z sub eius mensa Iuxta illud sacre scripture de Faraone q̄
dixit. quinquaginta reges z principes amputatis manum z pe-
dum submitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliqui-
as. Ego alias dixi q̄ iste victor debet potius consuetum obsequi-
um q̄ seruile ministerium petere argumen. l. libertas. ff. de obse-
qui. z facit textus de usufruct. l. locum. ver. quamuis. ubi habes
usufructum serui non potest contrariis ministeriis aut in vti-
litate artificum eius corrumpere sic ergo non poterit vincens no-
bilem vel militem captiuum ad opus seruile proponere qd̄ cum
dedecore ledat eius estimationem pietatem vel turpitudinem
vel famam ad sue dignitatis obumbrationem. argumen. de ver-
borum significati. l. nepos proculo. z. ff. si usufruct. petat. l. prima
in fine. z de statu liber. l. si peculium. in fi. de auro z argen. lega.
l. quintus. §. seruus. z in quibus cau. feudum amitta. §. sed nec. in
fine. z de ope. libertorum. l. hec demum. z. l. sicuti. vt ad fodien-
dam terram vel vilia exercenda nobili indecentia que si non fa-
ciat non poterit eum torquere vel flagellis cedere argumen. in. l.
quoniam. in fi. eodem ti. ubi seruus non potest torqueri aut fla-
gellis cedi per usufructuarium serui z facit quia olim capti i bel-
lis publicis z indictis ab imperatore vel a principe efficiebantur
serui z in potestatem capientium que potestas est iurisdictionum.
z licebat dominis in ipsos captos z seruos animaduertere z ius
necis potestatemq̄ fuisse. tamen deinde tempore imperii roma-
norum decretum fuit nullis hominibus sub eodem imperio ex-
istentibus licere supra modum z sine causa legibus cognita inse-
uire. z ex constitutione diui pii qui seruum taliter sine causa oc-
cideret iubetur puniri cuius constitutione maior asperitas coher-
cet. z hoc scribit Gayus iuriconsultus in. l. prima. in fi. ff. de
his qui sunt sui vel alieni iuris. Et scribit Vlpianus iuriconsul-
tus q̄ si dominus in seruos captos seuerit vel ad impudiciam

turpem ꝑ violationem compellat ex rescripto diuini ad procusum
leui enice dominorum potestatem in seruos suos illibatam esse
oportet ꝛ dominorum interesse ne auxilium contra seuiçias vel
fame[m] vel intollerabilem iniuriam ipsorum denegetur ideo
cognoscendum per presidem de querelis eorum vt si durius ha-
bitos quam equum est vel in fami iniuria affectos vendi iube-
at vt in potestatem dominorum non reuertuntur vt dicit tex-
tus ad litteram in .l. secunda. ff. de hiis qui sunt sui vel alieni iur-
is. vbi subditur diuum quandam matronam in quinquennium
relegasse que ex leuibus causis ancillas atrocissime ꝛ crudelissime
tractasset ꝛ est optimus textus in .l. prima. C. de emendat. pro-
p. nquorum. vbi panitur dom. nus tractans seruum cum inma-
nitate aut atrocitate vel crudelitate quadam. si ergo hec non li-
cent contra seruos minime etiam contra captiuos milites vel no-
biles vel alterius maioris gradus. quia oculis hominum etiam
sunt infesta quia hominem homini insidiari nephas est. vt. ff.
de iusticia ꝛ iure. l. vt v. m. Fla. enim cruciatus seu martiria cor-
poris contra nobiles omnimodo sunt prohibiti. vt. C. de decuri-
onibus. l. diuo. vbi decuriones cruciatus plebeyorum non subi-
ciuntur. ꝛ de penis. l. decurionum. quinimmo nec mandabit si-
bi contraria eius ministerio nec inusitata. vt argumento. ff. de
usufructu legato. l. locum. §. primo. ꝛ. l. sed ꝛ si quid. §. manci-
piorum. vel aliquid contra bonos mores quia tunc non creditur
posse facere argumen. de condit. institu. l. filiusfamilias. nec ali-
quid delusorium vel derisorium argumen. ff. si cui plusq. per. l.
fals. l. hec autem. primo ꝛ ponio. ꝛ. ff. de condit. institu. l. con-
ditiones. nec etiam anq. .l. illicitum. argumen. de legatj. terció.
l. xi. §. si quis illicite. nec etiam petet ab eo ea que sint contra le-
ges diuinas argumen. xi. question. iiii. c. non enim semper. ꝛ. c. si
dominus iubet. ꝛ argumen. de forma fidelitatj. c. iuratos milites
vnde si vellet q. miles tamq. pedes seruiret sibi vel calcem ad fa-
bricam portaret. vel priuatum opus facere non tenebatur. Illud
ergo quod sibi imponeret extimabitur iustum ex dignitate ꝛ
valitudine illius argumen. de operis libertorum. l. patronus qui.

z. l. eius. §. finali. z. de usufructu legato. l. locum. §. primo. Et se-
quenda sunt exempla maiorum. vt. ff. ad trebellianum. l. q. iuli-
anus. ad finem. z. xvi. questione. finali. quicumq. z. in. l. prima.
ff. de manumissa v. adic. Videmus enim dominos z. milites ca-
pientes alios in bello aut in prelio campestri illos honoribus affi-
cere z. relaxare ad fidem z. sic etiam armigeri inferiores quos ca-
piunt relaxant ad fidem vel pecuniā redimunt s. non afficiunt
captiuos iniuriis aut contumeliis Vnde puto q. posset ipsum de
tinere vel arrestare ad tempus vt pecuniā redimeretur z. fidem
sibi dimittere z. liberare premio aliquo vel pro expensis factis
in duello argumen. in. l. liber captus. z. l. is qui. c. de capti. etiam
si eum iam liberasset ad fidem z. victori superueniret necessitas
quia iniuste ab alio opprimeretur vel impugnaretur vel ipse ali-
um iniuste impugnaret q. posset illum requirere z. petere ab eo au-
xilium personale vt in prelio campestri quod haberet eum iuu-
are z. auxiliū prestare argumento notato de vfi. feudorum. in. c.
primo. quibus modis feudum amittatur. vbi vasallus qui debet
domino fidelitatem tenetur illum iuuare in bello licito z. iusto
non tamen in bello iniusto z. illicito quia non prestat opem qui
ad peccandum nos adiuuat. xlii. questione. vi. si res. z. latius in
c. primo. hic finitur lex corradī. z. glosa. xxxii. questione. prima.
z. questione vltima. c. de forma. Et q. sit iustum vel iniustum.
habetur ibi clarius per Andream de ysernia. vbi late per eum.
quod est verum si ipse potest adiuuare si autem non potest adiu-
uare vt quia si in prelio esset debilitatus non tenetur venire ad
dandum auxilium. vt de ieu. c. finali. de feudo sine culpa. non
amittendo. sicq. tenebitur eum iuuare salua persona sua. z. sine
aliqua lesione sui corporis z. salua vita sua. quia non debet vi-
tam suam propriam preponere vite sui victoris. quia eius ser-
uus non est argumen. glo. in dicto. c. primo. quibus modis feu-
dum amittatur. z. ibidem de alienatione feudi paterni. c. si a
morte. nec mireris si istum equiparo vassallo. ratione moueor.
quia sicut vasallus obligatur domino suo ratione iuramenti pre-
stiti z. fidei preste. sic iste captiuus obligatur victori ratione

fidei z captiuitatis z tenetur ad eum venire cum vocatur ab eo
Vt dicitur de Marco regulo romano capto a carthaginensibus
qui reuersus romam redit deinde carthaginem vt non viola-
ret iusiurandum. vt in. l. postumini. ff. de capti. z facit quod
non possit sibi demandare obprobriosa seruicia argumen. l. filius
z. l. conditionis. ff. de conditi. institu. z de verbo. significa. l. ne-
pos proculo. in fi. xxii. questione. ii. faciat. z institu. de lega. §. fi.
in fine. tamen mandabit ea que sunt de arte bellica argumen. ff.
de operis libertorum. l. si libertus artem. Et Tuli. tercio de offi.
circa princi. posuit questionem de sapiente qui promisit testatori
instituenti heredem fallere quod est contra eius honestatem. z
Andre. de yser. in ti. per quos fiat inuestitu. §. preterea. in versi.
notato q̄ insolita non presumuntur. Ideoq̄ dico q̄ cum isti nō
perdant libertatem sed tantummodo sint captiui z obligati per
fidem victori q̄ non poterit eos male tractare nec ab eis exige-
re seruicia non condecetia ipsis captis quinimmo nec possz car-
cerare eos auctoritate propria quia semel eos liberauit ad fidem
propter quod dicunt armigeri q̄ non poterit carcerari amplius
Et ita fuit determinatum in persona Roberti de sancto seueri-
no armorum conductori qui fuit captus z ad fidem liberatus q̄
requisitus per capientem vt rediret. z fuit decissum q̄ si rediret
q̄ non posset carcerari amplius sed deberet stare obligatus sub fi-
de data de reuertendo z non carcerari. Tamen licet istud fuisset
sic decissum. Contrarium fuit obseruatum in duce andeganie que
cepit dux burgundie in bello campali z liberauit ad fidem z de
inde fuit ab eodem detentus cum redisset. z facit quia carcerans
committeret crimen priuati carceris contra. l. primam. de priua.
carceri. in ver. in prouinciis. vel in agro aut domi. vbi dicit tex-
tus q̄ ista est arrogantia z crimen lese maiestatis. nisi hoc faceret
ex cā cū licetia domini ciuitatis in qua morā trahit vel ducis ex-
ercitus argumen. l. de militibus. ff. de custodia reorum. z. l. non
est dubium. eodem ti. nam carceratio regulariter non permitti-
tur nisi pro maximis criminibus. l. vt. l. i. ff. de custo. reorum. z
hic non commisit crimen licet sit deuictus nam isti ex iuregen-
tium in talibus approbato ad fidem liberantur. Et dicit tex-
tus in dicta. l. prima. de pri. car. q̄ aliquando milites custodiendi

traduntur satis enim videtur miles esse in carcerem qui est sub
fide sua relaxatus. vt diximus supra in multis aliis capitulis zc.
z dicemus. j. proximo. c. z vbi vellet eum male tractare aut tor
quere pro redimendo in pecunia non debeat sibi licere nec dux.
aut qui preest permittere qz milites non torquentur. l. milites. d.
questio. z facit dicta. l. de militibus. vbi ius animaduertendi in
miles spectat duci exercitus z non victori qui est priuata per
sona z etiam in talibus ex consuetudine militum z armorum no
solet persona affligi vt redimat se licet secus sit in rusticis de co
suetudine stipendariorum Et dixit Bal. in. d. l. i. de edili. edict. qz
his qui se reddunt in bello vel manibus alterius se ponunt vide
tur vt in bonum virum ar. glo. in. l. si. de arbitris. C. similiter no
poterit sibi mandare vt per petuo de ciuitate aut loco non disce
dat ipse deuictus quia ista est species seruitutis perpetue vt in. l.
ticio. centum. §. ii. de condi. z demonstrat. z in. l. i. §. i. de libe.
homi. exigen. z. l. ii. eo. ti. z per ista ius libertatis infringitur qd
est iuris publici quod per priuatum non potest derogari. ff. de pa
ctis. l. i. ius publicum. maxime quia isti qui sic in duello vincun
tur non efficiuntur serui capientium sicut etiam non efficiuntur
serui capti in bellis publicis indictis a superiore. vt. l. hostes. vbi
Bartholus de capt. z in. l. ex hoc iure gentium. de iusticia z iure.
sed tantum sunt captiui victoris ad fidem z veniant ad omnes
ipsius requisitionem z vocantur presunt ala fede de consuetudi
ne in l. i. Et dixit Baldus in R. i. ca. extra de treuga z pace: qz
victus in duello non efficitur seruus victoris quia testari potest
et iur. quod habetur in. c. primo. z secundo. de cleri. pugnan. in
duello z in ti. de purga. vulga. etiam non poterit sibi demanda
re vt cum eo accedat ad loca inhonesta vel ad hostes aut ad pro
ductionem committendam argumen. ff. de arbit. l. si cum dies. §. vn
de elegantur. ff. de arbit. cum ibi nota. in glo. nec posset sibi man
dare ne ingrediatur in propriam ciuitatem vel in aliam qz hoc
ius habet non suo iure sed ciuitatis. ff. de loc. z itinere. public. l. i.
z ne quid in loco publico. l. secunda. §. primo z secundo. z. l.
prima. de nundinis. argumen. in. l. plerique. de in ius vocando. z
C. de prepo. l. i. libro. xii. nec etiam poterit sibi mandare ne vlte
rius militet vel qz non vtatur aliquo suo seruicio argumen. l. ii.

z. l. quero . de iure patro. z. l. si. de obsequiis. z. de operis libertorum
l. libertus negociatoribus. Et dixit Andre. de yser. in ti. in qui.
causis feudum amittit. q. dominus non debet esse onerosus in pre-
cipiendo vassallo nec vassallus delicatus in parendo sibi ar. de pig-
no. acti. l. si seruus. vbi etiam subdit q. si dominus dat feudum
vassallo vt seruicium faciat non intelligitur de immoderato ser-
uicio argumen. dicte. l. si libertus. de iope. liberto. Et facit quod
dixit Andre. de yser. in ti. si vassallus feudo priue. §. si quis deces-
serit. q. excusatur vassallus si dominus petat seruicium quod non
potest facere sine dedecore z. etiam si promississet illicitum serui-
cium permutabatur in aliud licitum ad eius honorem dummo-
do non sit onerosum vassallo z. fiat tamq. per bonum virum per
glo. no. in constitutione imperialem. §. preterea. in fi. dicens q. si
baro tenens feudum a rege efficiatur rex liber q. commutabit ser-
uicium ad quod tenebatur in seruicium condecens regie dignita-
ti. dicens q. si rex dicat vassallo militi q. seruiat pedes vel portet
calcem ad castrum q. non tenebitur. vbi latius per eum nam cum
ista duella fiant ad experimentum veritatis. vt dixit Bal. in. di.
l. i. de edi. liber. z. ille se reddiderit vt captiuum non licet ultra
inseuire. argu. iurium predictorum. licet autem aliquos armige-
ros aliquando hec fecisse dicatur processerunt contra omnem ra-
tionem z. contra stilum armorum z. legum. nam stilus armorum
etiam in ratione debet esse fundatus z. communis militum ob-
seruatione probatus argumen. l. distinc. c. consuetudo. z. de tri-
en. z. semis. §. consideremus. vbi dicitur q. dictum rationabile de-
bet mouere homines sicut lex. nam in bellis z. inter milites ratio
naturalis obseruatur vt in titulo de re milita. ff. z. c. z. in ti. de
testamen. mili. ff. z. c. z. cum ista caceant ratione non habent co-
sequentiam. l. quod uero. de legibus. z. de condit. indebi. l. si. §. si
nali. nam in omnibus ad rationem naturalem est recurrendum.
que est optimus clipeus. Baldus in. l. prima. §. primo. de caduc.
tollend. vbi in bellis ratio naturalis attenditur. quia non est cer-
tior z. maior ratio in mundo q. naturalis ratio. vt institut. de iu-
re naturali. §. sed naturalia. Baldus in. l. ii. c. si plures vna senten-
tia. z. sic cum talia obprobria committere contra captos in duello co-
finito sit q. naturalis ratione z. q. eius consonet rationi naturali

vt non fiant cum nullo modo sint fienda merito ipsa naturalis ratio est sequenda licet aliqui armigeri aliquando non vt homines rationales sed vt belue ex quadam feritate sine ratione naturali z absq; religione z sine pietate contrarium fecisse dicatur qd non est trahendum ad exemplum argu. dicte. l. q. uero de legi. q. nullo iure nec aliqua auctoritate antiquorum militum z principum hoc possit probari ergo non est sequendum sed semper i humaniorem sententiam est inclinandum. l. sed si de interpretatõe de penis. nec potest dici hoc esse de stilu armorum quia si d hoc pecieris nobilibus ab armigeris vel a militibus quotquot erunt in varias z contrarias sententias inclinabunt. quia aliqui dicent qd sic aliqui qd non. z alii vno modo. alii alio. Et ego plures interrogaui in talibus expertos z contraria dixerunt. z sic non potest dici esse de stilu armorum argumen. eorum que notantur in. l. de quibus. z in. l. si quis diuturno. de legibus. z in. l. i. c. que sit longa consuetudo.

An captus in duello relaxatus ad fidem qui deinde requiritur a uincente et a domino suo teneatur accedere prius ad dominum uel ad uincentem.

3

N miles vel alius deuictus z captus in duello et relaxatus ad fidem cum promissione de reuertendo si est uasallus regi vel principis aut alterius domini temporalis interpellatus a victore qui eundem liberauit ad fidem z a rege vel principe eius qui indigebat uasallo propter guerram vel bellum qd habebat teneatur accedere ad victorem suum vel ad regem vel principem videtur qd ad victorem ratione fidei quam tenet obseruare. vt de marco regulo romano dicte in. l. posthuminiu. ff. de cap. qz graue est fide fallere. l. fidem rumperis. c. de infami. cum si. tn qru est veru. qz licet iurauit ad illum victore accedere tn prior dñs pferet qn dñs indigeret seruitio uasalli. ar. l. i. c. d. cosu. z. ff. loca. l. i. opis. qz sacramentu militare n tollit sacramentu ligiu qd e pmiu ar.

c. intellectu. de iurciuran. z. c. veniens ad penitentiam eodem tit. nam omne iuramentum vasalli intelligitur nisi contra principem vel imperatorem eius. c. illud. de forma fide. z. c. qui fidelitate. in fi. z. in. c. est z. alia. z. de feu. z. bene. l. imperiales. §. fi. qz princeps omni creature est preferendus c. solite. de maio. z. obe. in pr. n. z. §. qz autem. nam magna secreta debentur principi ab uniuersis. l. quicqz. de operi. pub. qz etiam omne iuramentum intelligitur preter contra honorem ecclesie vel dei z. sanctorum de sacra. z. forma fidei. c. iuratos. in n. z. c. ea te. primo responso. in fi. z. c. petitio. z. preter contra superiorem. dicto. c. veniens. ad fi. qz qz minus ē cedit maiori de auro z. ar. lega. l. qz si non fuerit. §. pronunciamus Et ait Cato maiori cede. z. facit. l. i. z. ii. de offi. diuer. iur. C. ubi minores viris celsioribus debent honorem. etiam tale iuramentum non extenderetur contra patriam suam quam quis defendere debet. in auten. vt cum. de appel. cog. §. causas. z. l. minime. de religiof. qz pater non posset resistere filio rōne patrie potestatis quo minus patrie obsequatur. ff. de mune. z. hono. l. iii. §. filius. z. §. plebei. Idem etiam esset dicendum in patre vt tale iuramentum non extendatur contra patrem qui filium interpellaret pro defensione qz militis sacramentum non aufert patriam potestatem. l. errat. C. de castren. pecu. quamuis dicatur qz disciplina castrorum antiquior fuit ciuibz romanis q̄ caritas liberorum. ff. de capti. l. postlimi. §. filiusfam. qz etiam pater debet filium in omnibus tueri. ff. de iniur. l. sed si vnus. §. qz deinde. in fi. nisi dominus nō indigeret vasallo vel si vōcatio domini esset voluntaria aut procurata quia non tenetur obedire domino sed fidem seruabit. argumen. ff. quibus ex cau. maio. l. is qui. z. l. secunda. in fi. si quis cautionibus. z. l. succurrit. in glo. quibus ex causis maiores. Si tamen essent duo victores qui interpellarent prior prefertur. dicta l. prima. de consuli. z. dicta. l. in operis. Et ad predicta facit plene nota. per Andre. de ysernia. in ti. si de feu. defuncto. mili. controuerfia fuerit. §. si propter z. late. ff. ad filicium. l. si quis in graui. §. sed si cum omnes. Si tamen aliquis fuisset in bello publico indicto ab eius superiore z. fuisset relaxatus ad fidem cum pacto qz quodocumqz requisitus deberet redire z. deinde capiēs eū requireret z. superior suus diceret nolo qz uadas qz es vasallo meus

z mibi per prius obligatus fidelitatis an excusatur dic q non. z
eius dominus hoc non potest prohibere q statim q ipse bellum
indixit contra hostes z voluit q eius milites z vasalli pugna-
rent pro eo in ipso bello preiudicat iuri suo quia ipsi capti in ipso
bello obligantur capientibus propter conditionem belli per euz fa-
ctam argu. l. cui iurisdic. de iurisdic. om. iudi. quia imputat
sibi debet dominus qui bellum indixit z voluit suos milites in
tali bello pugnare quia videtur ius obligationis remittere argu.
l. si debitor. z. l. soluitur. cum. l. si consenserit. iuncta. l. sicut. ff. q.
mo. pignus vel ypote. sol. ubi tex. dicit q in iure recede creditor
id quod remisit postulat z facit. ff. de procurator. l. ad rem mo-
bilium. z. l. ad legatum. ubi cui permittuntur precedentia viden-
tur etiam permitti sequentia z facit de pigno. l. fideiussor. §. pa-
ter. in ver. consensum obligationi dedisse videtur z facit. ff. qui-
bus cau. pignus. l. si gratuitam. §. si quis. z idem puto si vasallus
pugnaret in duello domino suo consentiente vel campum asse-
curante vel iudicium pugne suscipiendo vel mandando vassal-
lo impetito de crimine q per pugnam se purgaret q si ipse va-
sallus vincatur z relaxetur ad fidem q dominus non poterit euz
prohibere ne accedat ad victorem cum requiritur quia videtur
consentire per iura. §. dicta ideo redire poterit etiam domino co-
tradicante z non tenebitur sibi obedire si eum prohibet nisi car-
ceraret q excusatur si no sit procurata carceratio per ea que dixi-
mus. j. proximo. ii. capitulo.

**An relaxatus a victore sub fide teneatur requisitus
a victore accedere ad eum si ille sit effectus rebellis
vel proditor domini vel excoicatus.**

4

IN si devictus in duello relaxat ad fidem z victor
deinde committat crimen prodicionis contra dnm
suum vel contra rem publicam vel sit excoicatus te-
neat victus requisitus a victore ad eum redire. hic
q no per tex. in. c. domino guerra. circa prin. hic finit lex corra.

Et argu. no. per An. de yser. in ti. qui. mo. feu. amít. in prin. z in. c. de forma. xxii. q. última. q. interím solutus est ab illo iuramento per no. in. d. c. domino. z de forma fidelitatis. c. a fidelitate. nam propter tale delictum omni priuilegio z beneficio exuit de decurí. l. nec infamem. z. l. ne quis. z. l. i. ubi senato. z vide proximum capitulum.

An captus in duello relaxatus sub fide de redeundo possit de iure compelli ad reuertendum.

S

N captiuus in duello relaxatus ad fidem de redeundo possit de iure ciuili compelli ad reuertendum Bal. in. l. in adoptioe. C. de adopti. dixit q. si capiens esset hostis rei publice ei non esset fides obseruanda. l. i. §. non fuit. ff. de dolo. z glo. in clemé. pastoralis. de re iudi. tamen potest reuerti si vult. ff. de cap. l. cap. tiuus. que glo. dixit q. si captiuus ad penam vel mortis periculum relaxatus iuramento de redeundo ad carcerem certa die si mors erat iniuriosa non tenetur redire alias tenetur redire hoc q. iuramentum non est seruandum. si sine periculo mortis seruari non potest. xxii. q. ii. §. si. z in. c. si uero. de iureiuran. z si est peccatum fugere carcerem hostium glo. est in. c. ius genti. i. dist. Et idem si quis est captiuus soldatorum qui vadunt inuadendo territoria. q. non tenetur redire dic. §. non fuit. z per glo. in. l. nam z seruus. de nego. ges. Et idem si sint stipendiarii alicuius regis q. in actu publice guerre capiunt gentes armorum inimicas z illas p. tallia redimunt q. non tenentur reuerti etiam si iurassent per. s. dicta iura. nam tale iuramentum est reprobatum. de capti. l. post limi. §. captiuu. q. tales dicuntur latrunculi. ff. de testa. l. q. a latronibus. tamen consuetudo gentium armorum est in contrarium que est iniqua z non seruanda etiam coram magistro militum. l. deprecatio. ad. l. rodi. de iac. z in auten. nauigia. C. de fur. z in corpore unde sumitur. si autem esset guerra licita tunc captura e licita secundum Inno. in. c. olim. de resti. spo. z Bar. in. l. hostes. de cap. q. tunc tales captiui si quid promittunt seruare tenentur

carcerantibus & tenentē redire sicut iuste carcerati. fm Bar. in. l.
 in carcerem. ff. q. metus cā. & in. l. quia latronibus. s. allegata.
 & vide tex. in. d. l. postlimi. & idem tenet Bal. in. d. l. nā & ser
 uus. & dixit Bal. in. l. i. c. si a non cōpetē. iudi. q. hosti priuato
 seruanda est pax non tamen publico. & idem quod supra tenet
 Angelus. in. l. atletas. §. i. de infami. vbi dixit q. captus in bel
 lo licito debet redire secus in capto in bello illicito. & idez vbi
 esset dubium sit licitum vel non. quia captiuatio est licita fm
 Innoc. in. c. olim causa. de resti. spolia. ad finem. & dixit Bald.
 in dicta. l. nam & seruus. q. si captiuus prestat iuramentum de
 reuertendo nō tenetur reuerti. per illam glo. vbi dicit q. de con
 suetudine armigerorum hoc seruatur. Tamen Baldus ibi in se
 cunda lectura dicit quod glo. dicte. l. nam & seruus est vera i
 capto a latronibus. per. d. §. non fuit. secus in capto ab hostibus
 vbi est bellum iustum. quia ibi est obligatio naturalis cui acce
 dit iuramentum. & idem tenet Angelus in disputatione sua re
 nouata guerra. & vide glo. in. l. succurritur. ff. q. bus ex cau. ma
 io. vbi captus iniuste & iurans reuerti non efficitur periurus. si
 non reuertatur. quam glo. allegat Baldus in. d. l. nam & seruus
 secus si esset iusta captura. & hoc etiam tenet Ludouicus in. l.
 pleriq. de in ius vocan. & dixit Baldus in. l. nec non. §. i. ff. q.
 bus ex causis maio. q. si miles iurauit hinc ad mensem esse in q
 dam castro. & dum esset in itinere accedendi baro quidam re
 tinuit ipsum mandando sibi q. non recederet nisi sibi mille sol
 ueret qui promisit sub fide sua non recedere quousq. solueret.
 q. non auditur allegando hoc impedimentum q. promisit sub
 fide non recedere quod non debet audiri. quia qui tenetur ide
 bite in priuatis carceribus debet aufugere si potest. secundum
 Cy. si non iurasset excusaretur. quia iuramentum metu extor
 tum debet obseruari donec absoluitur. secundum Bal. in dicto
 §. i. & vide Io. an. in aditio. Specu. in ti. de iureiura. vbi refert
 distinctionem marti. si tamen in hoc casu quando quis est deu
 ctus in duello priuato & relaxatus ad fidem deueniendo ad om
 nem requisitionem victoris an teneatur redire. potest colligi
 ex supra dictis. quia si duellum fuisset celebratum in casu a iu
 re permisso. vel auctoritate publica Imperatoris regis vel prin

cipis vel ducis belli & tunc teneatur redire. quia habet istar bel
li iusti. secus si fuisset factum duellum non auctoritate publica
per. s. dicta. & hoc scdm iuriscōsultos tñ milites & armigeri in
distinc̃te seruant q̃ redire teneat̃ alias sit fractor fidei & dep̃i/
gitur vt p̃d̃itor. & multa sibi fiunt obprobria & iteruz poterit
ad pugnandum compelli. & hec est eoz consuetudo antiqua ex
iure gentiū ipsoz militū qui valde seruant fidem suam z facit
quod diximus pluries de Marco regulo romano capto a carta/
ginensibus qui iuramentū seruare voluit reuertendo.

**An si relaxatus sub fide timeat si redierit [carcerari].
teneatur redire.**

6

N captus in duello & relaxatus ad fidem si timet i
eius reuerfione a relaxante capi z detineri de p̃sona
teneatur ad illum accedere. dic̃ q̃ si quidem fuit cū
capiebatur relaxatus ad fidem nullo alio pacto ap/
posito & tunc venire tenetur cum requiritur vt fidem seruet.
ff. de capti. l. postlimi. ius. in fi. vbi de Marco regulo qui relax/
atus redire promisit & reuersus est vt fidem seruaret vbi dixit
Bar. q̃ in dubio quis videt̃ velle suum iuramentum obseruare
nam fides ideo dic̃t̃ vt fiat id quod p̃mittit̃. s̃m Lucā de pen/
na. in. l. ii. de dela. l. xii. alit̃ papiam. tñ detineri non poterit in
carcerem. quia semel fuit sibi data libertas. & ideo non poterit
reuocari. argu. insti. qui. ex cau. manu. nō possunt. s̃. semel autez
causa. si aut̃ in ipsa relaxatione fuit appositū pactum q̃ deberet̃
reuerti ad omnem eius requisitionem & sua mandata implere
& facere id quod sibi dixerit & tunc tenetur venire & poterit
carcerari vt pacta seruent̃ p̃ dicta in antecedenti capitulo. & ita
alias fuit iudicatum in persona illustris dñi Roberti de sancto
Seuerino in castris p̃ capitaneos milites & conducterios tamen
vt. s̃. diximus contrariū fuit obseruatum in persona ducis Re/
nat̃i qui in hoc fuit alter Marcus regulus.

**An si captus i duello ⁊ relaxatus sub fide de reuer
tendo si princeps efficiatur teneatur redire.**

v 7

N miles captus ⁊ deuictus in duello a milite uſ ab
alio nobili qui relaxatus ad fidē si deinde efficit pſ
ceps vel dux vel comes aut armorū capitaneus uſ ad
altam dignitatem aſpiret an ſit liberatus a fide data
ita q ad illū non teneat accedere. dic q nō. q iſto modo nō re/
mittit fides & iuramentū ymmo qto maioris dignitatis ē tan
to magis fidē ſuā debet ſeruare. vt diximus de Marco regulo.
vn hoc caſu iſta pmiſſio de veniēdo ad eū cōmutabit in pecu/
nia vel aliter. p nō. p Andream de yſer. in ti. ſi vaſſallus ſeu. pſi.
c. ſi quis. tñ an teneatur requiſitus a victore venire ad eū tanq
eius captiuus. Iac. de ardiſon. in ſumma ſeu. in. §. Itē vaſſallus
dixit q vaſſallus excuſat ab obſequio dñi ppter dignitatez ſibi
accreſcentē. vt ſi forte vaſſallus incepit eſſe eiſdem iperū cui⁹
eſt ipſe dñs. ar. ff. de iudi. l. iudiciū ſoluit. vel ſi ad eā dignitatē
perueniat. vt ſit incōueniens domino ſeruīre. ff. de ope. liber. l.
interdū. §. ſed ſi liberta. quis dicat hoc non fieri ſine iniuria do
mini. per. l. operibus obligat. eo. ti. ſubdens q non excuſat ppter
ter dignitatem antea acquiſitam. & pro hoc facit tex. cum glo.
ff. ſi ex noxa. cau. agatur. l. ſi. vbi dicitur q ſtatus a principio i/
plicitus videt in eſſe etiā poſt ⁊ q rōe dignitatis ſuperueniētis ſol
uat iſta obligatio de redeūdo ad victorē ⁊ cēad ſua mandata.
facit etiā tex. in. l. libert. c. de ope. liber. z. ff. eo. l. libertus. qui
poſt. z. l. nec audiendus. & glo. alit iſta iura in. l. nec patronis.
c. eo. per que iura dicunt ibi doct. q dignitas ſuperueniēs effi
cit vt quis ad operas ſordidas cogi non poſſit niſi ad ea p que
dignitas nō vileſcit. vbi dixit Iac. but. q ſcriptor qui locauerat
operas ſuas ſi efficiatur rector q dignitas rectoratus eū excuſat
& idē in notario adepto dignitatem vt de nouo inſtrumenta
conficere non teneatur licet antiqua ſit. l. ſi quis [decurio]. c. de
faliſis. & facit extra. ne clerici. vel mona. c. ſicut. & quod nō glo.
in. c. vt officiū. de hereticis. in. vi. que incipit. per hanc ſtram
& facit. li. di. c. par. & Specu. in ti. de ſtatu mona. §. i. p. xxviii
cum ſequenti. Io. an. in. ci. de obli. ad racioc. vbi refert Inno.

& facit. l. exceptores. de actuari. & facit. l. ad similitudinem. d. c. n. & cleri. vbi dignitas superueniens eximit personam principalem. & facit quod dixit nō. Andreas de yser. in ti. si vassalles feudo priuet. in. c. si quis decesserit. vbi dicit qd si baro vassallus efficiatur rex liber ab imperio qd seruet per substitutū z nō tenebitur ad seruicia indecentia dignitati regie. vel mutabitur seruicium in aliud seruicium quod non dedecrat statum viri nō qd vt qd veniat ad exercitum pro consilio & fauere non tam esset decens qd rex liber staret cum alio rege. fm Andream ibi late in vna additione. facit qd quis potest seruire per substitutū & dixit Bal. in. l. nepotes. de his qui sunt sui. qd dignitas superueniens facit quem sui iuris ad sui comodū. & facit. l. vnuerse. c. de decurio. li. x. & Bal. in. l. senatores. de senator. vbi d. dignitate superueniente que statum mutat. & facit. l. hereditas. ff. de procur. vbi dignitas superueniens facit cessare vile officium vbi procurator qui se obligauit procurare potest dimittere ratione dignitatis. & facit tex. nō. in. l. si. c. de decurio. li. x. vbi per dignitates superuenientes quis liberatur a curiali conditōe & obligatione. & tex. in. auten. sed episcopalis. c. de ep. z cler. ubi dignitas episcopalis liberat a nexu patrie potestatis. sicut etiam dignitas consularis & prefectura & magistrum militare. & omnis dignitas valens liberare a curia. & tex. in. auten. constitutio que de dignitate in prin. vbi seruus qui militiam aut aliam dignitatem a principe consequitur liberatur a seruilis conditōe & facit tex. in. c. indecerum. de etate & quali. vbi ordo sacerdotalis a patria potestate liberat. & Bar. in. l. patre furioso. de his qui sunt sui. & tex. in. l. vici. de decurio. vbi illustris dignitas liberat quem a curia. Nam dignitas episcopalis antecellit regiam. c. solite. de maio. & hobe. z iō liberat ab obligatione p̄dicta z nō ob. iuramentū siue fides p̄stita de reuertēdo ad capiētem qd de iure redire nō tenet ut dictū est. s. pxi. c. qd intelligit iuramentū vel fides si res in eodē statu p̄māserit maxime quia ista duella sunt omni iure p̄hibita vt tactū fuit in prin. epis. ergo nō tenet ad obseruantiam fidei qd per metum ut. s. in proximo. c. & in bello illicito vt ibi tactum est. licet Bal. in. l. i. c. de edil. acti. dixerit qd iste metus nō pōt allegari in duello quia est

de natura duelli & est licitū. per. l. in executione. §. si. ff. de uer.
ob. & qñ esset licitum duellum vel a supiore approbatū ex cau/
sa dicit q iuramentū tale nō astringit victū adepta illustri. vel
excellenti dignitate. ar. nō. in. l. si. ff. qui. sz. cog. vbi iuramentū
indefinite pñitū hz tacitā conditionē nisi iusta cā supuenerit z
sic videt̃ reseruata iusticia cause supuientis. z idē in. l. si. ff. ad
munī. z in. l. si. de nō nu. pec. vbi dicit q habet cōditionē si pla
cuerit dño. z in. c. veniētes. de iureiū. z Io. an. in regula iuris.
ne initeris. nā z iuramentū habet etiā tacitā conditionē. si deo
placuerit. xxii. q. ii. ne quis arbitretur. vbi si iuro te ducere in
vxořē z es effecta meretrix. Itē si iuro tibi fidelitatem si es ef
fectus bannitus nō tenet iuramentū. c. i. hīc finit lex. & facit. l.
si. de req. reīs. z etiā vbi mandatū supioris venit. In cōtrarium
ex de cens. c. significauit. nā si iuro nō petere hereditatē intelli
git̃ nisi ex noua cā. ex de renūc. c. p. ganfedī. & si iuro tale quid
intelligit̃ nisi difficultas supuenerit. c. breui. z. c. querelā. ex eo.
Itē quia in iuramento intelligit̃ reseruātū nisi quid inicū mi
hi mandaueris. c. qñtaualis. de iureiūra. cum si. & facit glo. in
l. non videt̃. §. qui iussu. de reg. iuris. vbi iurans seruare manda
ta intelligit̃ si iusta sint. vt in. c. i. de iureiū. z nisi supueniat cau
sa ob quā possit recedere a iuramēto. c. i. de cōsti. Bal. in. l. & si
seuerior. de infamī. z in. auten. sz nouo iure. de ser. su. nā etiā
rōc casuū emergentiū lz transgredi iuramentū. fm Inno. i. d. c.
i. de cōsti. z Bal. in. auten. hodie. c. de iudi. z in. §. pena grauior
vñ licet irauerit parere mādatis victoris intelligunt̃ dicte re
seruationes q hīc cadunt. qz iste est effectus in maxīma digni
ta. c. z liberatus ab illa seruitute. z facit qz si qs iurat parere mā
datis alicuius nō poterit ille iniūgere aliqd graue vel insolitum
Abbas in. c. veniēs. de iureiū. ar. l. fistulas. §. si. de ghen. emp. si
cut etiā iurans seruare statuta intelligit̃ de licitis. Inno. in. c. cle
ricus. de iureiū. z nō. in. l. eos. c. de v. suris. vbi dixit Inno. qd
iurans seruare cōsuetudines intelligit̃ de laudabilibus. vbi dicit̃
q nō debet qs iuramēto astringi ad id ad quod verisim̃ astringi
nō potest. sicut nec iuramentū extenditur ad casum iprouisū
d. §. si. & nō. Bal. in. l. i. de inoffi. do. sicut etiā non extendit̃
ad id de quo nō est cogitatū. nō. in. c. pe. de iureiū. & Inno. in

date et pnd.
d. c. veniens. z facit qđ dixit Andreas de yser. in tı. quo tēpore
miles. in. §. facit ad. q. vbi dixit qđ iuramentū non extendit nı
si ad expssa & cogitata. ar. de iurciu. clericus. & in. c. inter quos
de renūc. & facit quia in iuramento excepta intelligit auctori/
tas supioris. nō. in. c. ueritate. de iureiu. & in. c. i. de noua for. fi
deli. & in. c. i. xx. q. v. & ideo quia hoc est insolitū & graue &
illicitū & nō laudabile & tale ad qđ verisimilr nō videt se a/
stringisse & est casus iprouisus & incogitatus & videt supioris
auctoritas reseruata qui ipm ad maximā dignitatem pmouit.
& ideo iuramentū tale ad hoc non extenditur & sic non tenebı/
tur ad illum amplius venire tanq̃ liberatus per dignitatē a ne/
xu dicte seruitutis tamen fides non videt sibi remissa p ipsam
dignitatē ideo scđm milites remanebıt obligatus vt is cuius est
captiuus possit ipm pecunia redimere attentis facultatib9 quas
habebat tēpore quo fuit relaxatus & non tēpore dignitatis ade/
pte. & ita milites seruant. quia dignitas supueniens non debet
nocere. per iura. s. dicta. licet in contrariū faciat quia debz pns
status attendi. l. si alius. §. idē. ff. qđ vi. aut clā. & l. iul. ff. qui z a
quibus. & de stip. seruo. l. si vsumfructū. de ver. ob. l. si filius. z
hec. q. fuit de facto tēpore quo dux Burgundie cepit i bello du/
cem Andeganie & cum relaxauit ad fidem qui dux Andega/
nie fuit deinde effectus rex Sicilie & requisitus a duce Burgū/
die accessit ad eum qui eum detinuit & propter hanc detenta/
tionem perdidit regnum Sicilie. nam nō tenebatur ad eum ac/
cedere ex quo erat effectus rex & voluit facere vt marcus regu/
lus & vıdi tunc tēporis disputatū de hoc Florentie in concisto/
rio Pape Eugeniı qui tunc ibı residebat & oēs cōiter tenebant.
qđ non tenebat redire ad illū ex quo rex fuerat effectus.

**An si armiger cū pluribus pugnavit ⁊ ab oıbus fu
it sub fide relaxatus ⁊ deıde eodē tēpore interpellat
ab oıbus cui illorum teneatur prius accedere.**

g

N & quando aliquis armiger vel nobilis in singu/
ları certamine pugnavit bis vel ter cum diuersis. &
fuit ab oıbus deuictus & ad fidē relaxatus. z deıde

vocatur ab omnibus eodem tempore cui ipsorum debet parere. dic
 q primo victori qui in eo ius potentius habet. ar. l. ii. in fi. de i
 ius voca. z. l. iiii. & l. contra pupillu. §. is qui ad maius. de re iur
 di. z ad municip. l. libertas. §. i. vbi obligatus duabus ciuitatib
 bus debet obedire i loco originis. l. ciues. de incol. vbi glo. ma
 gna. z. ff. loca. l. in opis. vbi obligatus duobus dz parere cui pri
 mo promisit. z facit qd no. in. l. priuilegia. ff. de priuileg. credit.
 Angelus in disputatiōe renouata guerra. z Andreas de yser. i
 ti. si de feu. fue. cōtra. §. si ppter. & late per mod. ff. ad. l. i. si
 quis in graui. §. sed cū ois. & Bal. in. l. in adoptiōe. C. de adop.

An captus in duello possit redimi per pecuniam a capiente.

9

One q aliquis se redidit in duello. & fuit captiuus
 victoris qui victor vult ipsum redimere per pecu
 niam an possit. dic q sic. arg. l. nam & seruig. cū ibi
 nō. ff. de nego. ge. & C. de capti. l. ii. & facit. l. fi. e.
 ti. & ita seruant milites & nobiles saltez propter dampna z ex
 pensas passas a victore in veniendo a longinquis partibus ad
 duellum. argu. nō. in. c. sicut. de iureiu. & in. l. hostes. de capti.
 & in. l. inuasor. vnde vi. & in. l. si quis ad se fundum. e. ti. vbi
 iniuste bellum mouens contra alium est obligatus ad dampna
 passa tanq predo. & tenet Innoc. in. c. fi. q metus causa. vbi d
 diffidante iniuste ad bellum q tenetur ad dampna & ad inter
 esse si tamen aliquis redimeret pro precio istum captiuuz &
 posset ipsum in pignus retinere donec soluit precium redemp
 tionis. argu. d. l. ii. quod est speciale fauore redimentis qui re
 demptus seruendo per quinquenniu liberaretur a nexu tal pig
 notis. eo. ti. l. fi. & non tenebitur ad alimenta interim prestita
 dicta. l. fi. vel quolibet pro eo precium offerente posset ipsuz li
 berare a redimente. l. cum post. eo. ti. si tamen illi imponer vel
 let aliquod seruicium vituperabile vt q esset leno ad questum
 ancillarum pro redimente faciendum ille non teneretur ad p
 cium redemptionis. & fugere iuste posset. argumē. l. fedissime.
 de capti. nisi redimens istum captiuuz esset talis qui faceret aio

pietatis vel donandi. l. liber. eo. ti. & l. deniq. §. sed vtrum. ff. de mino. & quod nō. in. l. metum. §. & licet. ff. q. me. cā. & poterit captū in pecunia redimere p̄sertim propter expensas quas fecisset vincens in veniendo ad duellū & se p̄parando quia p̄sumitur rōne victorie iustam querelam fouisse. de iureiur. l. fi. §. si. in autem. & quia iniuste mouens bellum vel prelians tenet ad omnia dampna & expensas ei cui bellū mouit. sm. Inno. in c. fi. q. metus cā. & in. c. fi. & in. c. sicut. de iureiur. de qbus stabitur eius iuramento. vt in d. c. fi.

An captus in duello ⁊ donatus duci vel iudici possit redimi ab illo per pecuniam.

✕

Liquis in duello fuit deuictus qui tandem ex gratia fuit oblatas vel donatus capitaneo exercitus uel p̄ncipi. vt fecit quidam partenopenfis qui in singulari certamine alium nobilem deuicit in Mediolano in presentia ducis Filippi marie cui idem dux dixit vt sibi donaret vitam illius & hoc fecit & ut fecit dominus Galeacius de Mantua quem cum regina Iohanna prima in ciuitate Gayete conuiuaslet & cum eodem falleret Galeacius vouit coram illa serenissima regina accedere pugnando per orbem & si vita sibi comes foret ducere aliquem captiuum pro munere eidem dñe regine qui tandem profectus ad partes Burgundie pugnauit cum duobus militibus ipsosq; deuicit & cepit & ad dictam reginā ligatos detulit & sibi pro munere obtulit que domina illis captiuis munera dedit amplissima ipsosq; cum pecunia ad patriā dimisit. queritur modo si isti domini quibus isti captiui fuerunt ex gratia oblatis & restituti potuissent ipsos pro pecunia uel alio premio redimere. dic q. non. argu. l. cum non redemptus. z. l. ab hostibus. c. de capti. ubi dixit Bald. per illum tex. q. si captiui ex gratia restituantur capitaneo guerre ipse nihil debet recipere ab illis. quia quod fit gratis vendi non debet & ideo nullū ius quereretur in personis illorum ipsi capitaneo cui gratis restituti fuerunt. & propterea eos non poterunt detinere. nec talliam imponere. per illum tex. secundum Bald. & idem dicit in. l. si

enti. eo. ti. vbi de animalibus in bello captis & gratis restituti.
& facit. eo. ti. l. ab hostibus. & hoc ne fiat hominum mercatu-
ra. argumen. l. i. de epí. audi. vbi glo. adeo qd si quis soluisset nō
possit ultra solutum exigere. l. i. vbi Bal. de capti. & in. d. l. i.
de epí. audi. & idem alias successit qd quidam regnicola (quen-
dam in singulari certamine deuicit & cepit. quem captiuū de
inde obtulit & donauit basilice beati Petri apostoli Rome. Et
canonici illum faciebant ecclesie³ predictae seruire purgando ec-
clesiam certa die. Nam non bene fecerunt. quia gratis acceper-
unt & gratis libertatem dare debuerunt & illi non imponere
seruitutem personalem. per predicta. quia dicit sacra scriptura.
gratis accepistis. & gratis date. de. i. de magistris. & quia non
efficitur seruus victoris ille qui capitur in duello. secundū Bal.
in Rubrica de treuga & pace. & idem Bal. in. l. i. C. de caducis.
tollen. vbi de captis in bellis non publicis qd non efficiunt ser-
ui capientium.

**An captus in duello & relaxatus sub fide sit capti-
uus filii capientis eo mortuo.**

∞

N si quis fuit deuictus & captus in duello & relax-
atus ad fidem de stando mandatis victoris mortuo
victore possit filius victoris illum vt captiuum su-
um requirere & vendicare saltem. vt eum pecunia
redimat. sicut pater poterat redimere videtur quod sic quia vi-
ctoria patris est victoria filii. & sicut si pater fuisset in duello
deuictus fuisset dedecus vituperium & infamiam totius gene-
ris paterni & descendendum ita eius victoria debet cedere ad
honorem & profugium & gloriam filii quia pater ex voto oia
acquit filius. ff. vnde liberi. l. scripto. in fi. & votum patris est ut
filii sibi succedant. & vt eis acgrat. C. de legit. here. l. de emaci-
patis. & l. fi. in prin. de damp. infect. & quia eadem psona cen-
setur pater & filius. insti. de inutil. stip. §. si ei q. & l. fi. C. de im-
pube. & al. substi. nam filius eodem vtitur priuilegio quo pater
l. fi. §. i. de agen. in rebus. de offi. pfect. vrbis. l. i. §. sed cū patro-
nus. de pximis sacrorum. l. in sacris. ff. soluto matrimonio. etiam

Ideo dicitur q̄ ita priuatur feudo vassallus si concubat cum fi-
 lia domini. ac si cum vxore. c. i. qui. mo. feu. amitta. & nihil p̄-
 ciosius est patri q̄ filii. in auten. neq; ex iure & de q. §. i. & laus
 est parentibus filios suscipere honores. in auten. constit. que de
 digni. §. preterea. & filius editur vt patris memoriam cōseruet
 de ver. sig. l. liberorum. in fi. & libertus patris est libertus filii.
 ff. de nata. resti. l. nec filio. & c. de operis liber. l. liberti liberte
 q̄. & l. qui manumittunt. eo. ti. & quia promissio facta defun-
 cto videtur facta heredi. ff. de proba. l. pactum. & iuramentū
 prestitum defuncto videtur prestitum filio. in auten. iusiuran-
 dū quod p̄statur. in prin. nam iuramentū licet sit personale ex
 parte iurantis tamen ex parte eius cui iuratur est reale. vt in. c.
 veritatis. extra de iure iu. vnde licet non fuerit facta mentio fi-
 lii in iuramento ipsius erit captiuus & obligatus filio si sit her-
 es patris. argu. de ope. liber. l. a duobus. & l. cum patronus. §.
 cum libertus. & de ritu nup. l. libertus. §. i. & hoc saltim vt re-
 dimat eum pecunia. sicut pater poterat secundum legistas licet
 aliqui armigeri dixerint contrarium nulla ratione moti z ego
 obtinui q̄ filius quendam captum in bello per patrem z ad fir-
 dem relaxatum mortuo patre imposita sibi talia redemit & li-
 berauit a fide. quia nulla est ratio quare non sit obligatus filiis.
 sicut patri. quia illud non est priuilegium personale. nec p̄mis-
 sio facta censetur persone victoris tantum. sicut habetur. in. l.
 ii. de iure imunita. & in regula iuris beneficium personale quia
 est simplex pactum quia habet heredem subauditum a iure per
 supra dicta.

**An si captus in duello relaxatus sub fide qui requi-
 situs est impeditus uenire teneatur.** 12

Vero deuictus i duello ad tucta oltraza vel alr relaxa-
 tu ad fidē q̄ deide requit̄ ut ueniat ad uictorē an si a
 q̄ iusto ipedimēto teneat̄ ut uenire neqat excusari pos-
 sit. dic q̄ sic p̄ tex. i. l. q̄ comeatq. z. i. l. iiii. §. si ad diē. ff. d. re mi-
 li. erūtq̄ iuste cāe ipedimētī si eēt cā rei pu. occupatq̄ sine dolo
 malo. l. i. z. l. is q̄. ff. gbus. ex cau. maio. vel si militaret Rome

pro causa publica. vt in. l. milites. eo. ti. aut infirmitate. vel in
vinculis detineretur publicis vel priuatis. vt si esset in alio bel
lo captus & tentus. eo. ti. l. Item ei. nisi esset transfuga. l. Itē ci.
eo. ti. qui licet absens nullum meret auxilium legum. l. transfu
ga. de acqui. re. do. vel a potentiore coherceretur aut a militib9
stratoribus captus & detentus. l. succurritur. & l. in eadem. eodē
ti. vel si esset ad paupertatem deductus ita qd non posset nisi cū
dedecore comparere coram victore ppter nuditatem. d. l. in ea
dem. vel si esset alligatus alteri ad seruendum vt si esset armī
ger alterius qui non posset recedere ante finitam firmā sine perī
culo mortis. l. pe. & l. ei quoq. eo. ti. aut etiam si iurasset nō re
cedere de loco aliquo. glo. in. d. l. succurritur. & d. l. penf. vel si
militari detineat custodia. l. i. z. l. ii. z. l. iii. z. l. sed z. si. ff. si quis
cau. vel si victor esset effectus infamis aut excōmunicatus. aut
rebellis domini cōmunis. ar. nō. in ti. qualiter vsus benefi. sit te
nendū. §. sanximus. in vfi. feu. & in ti. Incipiunt cōsuetudines
regni. c. hoc sunt capitula. pmo Rynso. & in ti. qui. ex cau. feud
amitta. §. prima autem causa. & de feu. & benefi. imperialē. §.
preterea. & l. quicunq. §. nemo miles. uel si capitales inimicitie
interuenerint de nouo vel a casu inter victorem & victum si
ne culpa victi. vel esset dubiū. qd nō dz quis lucrū sentire ex sua
malicia ff. de dolo. l. ne ex dolo. & pro socio. l. vex. de decuri.
l. ne quis. ita qd victus teneat verisimiliter de persona sua si ve
nires ad victorem. vt. s. dictis iuribus. vel si cum inimicis ca
pitalibus ipsius victi conspirauerit victor. vel affinitatem con
traxerit. argu. de feu. & benefi. l. vassallus. & ar. ff. de procur. l.
aut. fionatis. & de re mili. l. iii. §. is qui. & de hiis quibus ut i
dignis. l. si inimicitie. & de excusat. tutor. l. sin autem. §. dant
& de arbitris. l. licet. Nam non tenebitur committere se i ma
nibus sui inimici capitalis. vel amici. aut affinis suorum inī
micorum. per iura perdicta. nisi iste excusationes essent fictę.
vel procure. Vt habetur in dictis iuribus. ff. quibus ex causis
mato. Si tamen efficiatur clericus an teneatur venire. vīde in
c. pmo. de obligationi. ad ratiocini. vbi per Canonistas. & in. l.
si curialis. de epīco. & cleri. & argumē. in decretis. lxxxī. si qs
sacerdotū. z. in. c. eos. z. in. c. q. sibi. §. miles. & si de feu.

vassallus fuerit interpellatus. §. si clericus. cum ibi nō. & uide. s. ubi tetigimus qñ assumit aliquā dignitatē. multe etiā cause si-
miles esse possent. de qbus in legibus. s. dictis etiā rōne guerre
excusaret. ar. de pace cōstan. §. vassalli q tēpore. de iqbz ipedi-
mentis stare dicto ipsius cū iuramēto si esset bone fame. arg.
de re mi. l. non oīs. §. a barbaris. cum si.

**An capiens aliquē in duello ut captiuū quē sub fi-
de relaxauit possit illū dare alteri ut captiuum.**

13

N si qs se redidit in duello ad tucta oltrāza vt cap-
tiuus & deinde relaxatus fuit sub fide de redeūdo
quotiens fuerit requisitus & iuxta morem possit d-
inde victor illum dare alteri in captiuum. vt sicut
est captiuus victoris inuitus sit captiuus illius tercū. dic q non
ar. l. inuitus. cū glo. ff. de fideicō. liber. ne cōpellať alteri9 eē cap-
tiuus. sicut vassallus non pōt inuitus alienari vt aliter etiā dñm
habeat. ar. eo. ti. l. is q. ne duriori subiciat seruitutē. l. generať.
in fi. co. ti. sicut etiā filius pōt contradicere. ne de vnus trāseat
in alterius potestaté. l. cū in adoptiuis. §. scimus. C. de adop. naz
istud ius qđ habet victor in victū non pōt in alium trāsserre
ar. insti. de pa. po. §. si. & ff. de adopti. l. ii. licet in vassallo dica-
tur q maiori dño potest alienari inuitus. vt in. x. colla. d. l. cor-
radi. §. si inter pares. & qz hoīm non est faciendā mercatura. l.
i. de epi. au. & habetur. s. in. c. aliquis in duello. & hoc puto ve-
rum. licet secus dixerim in filio. quia ad filium transfertur. vt
supra. *facit aliter. s. c. de m. p. l. i. q. iura de hādit.*

An occidēs in duello bannitū consequat premium.

14

One q aliquis in duello pugnauit cum suo aduersa-
rio qui alias erat bannitus & in duello illū cepit. &
occidit an debeat habere pmiū statuti quod dat oc-
cidenti bannitū. dic q nō. qz hoc nō fecit pncipalr
fauore rei pu. s3 ad sui defensiōez z iō tale pmiū n cōsequit. ar.
nō. p Bar. i. l. nulla macula. C. d. de lat. li. x. & facit. l. i. §. vtrum.

ad fil. ubi vindicās necē defuncti vt se defendat principaliter
non consequit̃ nremiū libertatis qz cā principalis inspiciatur .l. si
quis nec cām & l. rogasti. ff. si cer. pe. & qz hoc fecit duct9 ne
cessitate belli p. s. dicta iura.

**An percusso in duello ad mortē penitentia denegē
et an careat ecclesiastica sepultura. et an sit seruus pe
ne si occidatur.**

15

N q capis z occidis in duello ad tucta oltrāza efficiat̃
seruus pene. dic q nō. qz de facto fit. l. ii. ff. de pen. & qz
pmissio pncipis cōcedētis duellū statū nō mutat. d. in
fam. l. qd ergo. §. qsitū. z dixit Bal. in. l. i. c. ex delict. defuncti.
qz si bānitus occidit a suo inimico pmittēte statuto q non est
seruus pene. z t3 Bal. in. c. i. de ereu. z pa. q deuictus in duello
nō efficiē seruus victoris qz pōt testari lz isti priuent̃ sepultura
qz occidunt in duello. fm Thomā de aquino. scda scda. q. xl.
articulo pmo. tñ eis penitētia nō denegat̃. c. i. de torne. ubi tex
z glo. z in. c. ii. eo. ti. z facit qd̃ plene nō. Bal. in. l. i. c. si a non
cōpe. ubi de bānitis ad mortē q nō efficiunt̃ serui pene. & idez
in. l. si qz exheredato. §. si eius. de iniust. rupt. tñ an isti possint
accipere corpus xpī. glo. in. c. monachia. ii. q. v. arguit q defēdes
pōt sumere corpus xpī. tñ Archi. ibi t3 q fiat distinctio q si leta
lier sint pculi z peniteāt q possint sumere corpus xpī. p nō. in
c. i. de torne. alius si nō penituerit nō dabit̃. de cose. di. ii. nō pro
hibet. z idē t3 Pe. de padale. in. iiii. di. viii. z. q. iiii. cōclusionē
viii. z ix. tñ anteq̃ pugnēt hoc nō pōtunt. qz accedunt ad deli
cendū. q̃ tex. in. c. i. & ii. de tornea. tñ si vnus pugnanti9 fo
uet ius in veritate & opprīmat̃ ab altero qui tenebat ipsum sub
se cū gladio in gula z nolit se recedere z ille eū occidat an mo
riat̃ in mortali peccato ex hoc q se occidere pmissit nolēdo di
cere mendacium z se recedere z puto q nō. qz nō debem9 mē
tiri. tñ teologis relinquo p nunc occupatus.

16

**An occidens aliquē in duello uel eum uincēs possit
ipm bonis ppiis spoliare cū qbus p̃fecit ducilum.**

N pugnans cum aliquo in duello ad tucta oltrāa.
qui intrauerat in campum cum multis vestibus p/
ciosis & iocalibus. & vincens vel eum occidēs pos
sit sibi auferre arma & spoliare bonis cum quibus
intrauerit duellum. dicit q̄ quo ad arma videtur q̄ possit vin
cens illa lucrari si occidatur vel se discedat. quia habet p̄ mor
tuo & perdit ipsam belli ergo cōsequenter bona. & tali argu.
quia arma sunt de victoria belli q̄ non sine flagicio amittunt.
& non gaudent posthumino arma ab hostibus capta q̄ recuperata
per cōmilitones primis dñis non restitunt quia turpiter p̄dun
tur. l. ii. ff. de capti. & idē in vestibus. l. iii. eo. ti. & hoc in edictū
perdentis & succubentis. & quia arma sunt instrumenta belli
ca & seruanda sicut vita adeo q̄ miles illa alienans punitur car
pite. l. iii. §. miles. & l. qui cōmeatus. §. i. eo. ti. Nam equi & ar
ma de consuetudine auferuntur militibus captis in bello l3 cor
pore relaxentur ad fidem secundum morem ytalicū. in aliis
autem vestibus preciosis & bonis & iocalibus. dico quod non
efficiuntur victoris in duello quia ista nō cōcedunt occupanti.
sicut bona capta in bello iusto. nec sunt de victoria duelli. pro
quibus facit. l. diuus adrianus. ff. de bo. damp. vbi dicit q̄ bona
panucularia dampnati ad mortē que sunt modici valoris sunt
spiculatorū non aut ea que essent magni valoris & facit q̄ licet
vbi alias q̄s posset offēdi in p̄sona z i bonis nō tñ poterit mor
tuus spoliari q̄ mortuus nihil possidet. l. i. §. leuola. ff. si q̄s te.
liber eē ius. sue. z q̄ hō mortuus nō patit iniuriā. vt nō. i. l. i. C.
q̄ accu. & hoc t3 Bal. in. l. ii. C. q̄ accu. nō pos. z vide in. l. i. C. d.
cada. puni. nā leges p̄hibēt mortuū spoliari. l. q̄cūq̄ igiē. §. ii. ff.
d. insti. z. l. ii. §. aduersus. ff. de sep̄. viol. nā etiā si viueret n̄ li
ceret sibi bona q̄ nō sunt insti publica auferre. q̄ i isto duello
quīs indicto auctoritate indicētis non venit nisi licentia pur
gandi offendendi. & deuincendi personas non autē bona lu
crandi. sicut est in bellis publicis vbi bona hostiū conceduntur
occupantibus propter auctoritatē iusti belli & indicētis belluz
p nō. in. l. ex hoc iure. ff. de iusi. & iu. z in. l. hostes. z i toto ti.
d. capti. vñ bona istoz q̄ i duello vincunt n̄ concedunt victori de
iure. nā capti in bellis priuatis nō efficiunt serui capientū. q̄ n̄

ant hostes sed ptiales. fm Bal. in. l. i. de cadu. tol. & Inno. in. c. ient. de iureiu. & aliquid per Bar. in. l. fi. de iure fisci. li. x. z qd nō. Bal. in. l. iiii. C. de ingenuis manu. z in. l. ex hoc iure. de iur. Et. & iure. tñ in contrariū obseruatur iure belli veterū auctori-
tate. nam legit de Torquato romano qui pugnauit cum milite
Callo quem superauit & deuicit & abstulit sibi torquā auream
quam gestabat. & exinde nomen torque assumpsit. legitur etiā
in cronicis q rex Carolus pugnam singularem iniuit cum rege
Hungarie & ipsum superauit & occidit & sibi vindicauit arma
sue cimeriā quā rex Hungarie victus gestabat. s. caput cū col-
lo elefantis cum ferro equi in ore que cimeria deinde rex Ca-
rolus & successiue rex Ladislaus filius vsi sunt. Et aliqui ultra-
montani dicunt q arma bona z vestes z equus deuicti vendi-
ant per iudicē pfectū duello q illa ptitur ministris pugne. Et
ita dicūt araldi z officiales armor. q puto esse vex qñ occiditur
p quo facit. d. l. diuus. & que nō. ff. de acq. re. do. l. naturaliter
in fi. & l. i. di. c. ius militare. & C. de dona. l. si quis p redempti-
one. vbi dicūt q bona capti in bello distribuunt p ducē exerci-
tus dantibus operā bello p qualitate laborū que cōsuetudo actē
dic vbi est. tñ in ytaliam nō obseruat. z vide in. c. araldus magnē
regis. tñ l. spolia z arma z equus sint iudicis z mīstrorum vbi
mortuus foret de cōsuetudine nō tñ signa z bāderie. z alia q cā
honoris z inprīe deferunt q illa occupabit victor. de h dixi
latius i vulgari.

**An q relaxauit captū in duello z stetit p. xxx. annos
q eū nō requisit possit ulterius eum requirere.**

17

Liqs fuit deuictus z superatus i duello q se ad fidē reddi-
dit z pmissit uictori quicūq; eēt requisitus uenire ad suaz
obediētiā tanq ei9 captiu9 q deinde stetit p. annos. xxx
z nō fuit requisitus an possit opponere pscriptiōē z dicere se li-
beratū tpe. z dic q nō. q pmissio fuit cōditional iō pscriptiō
nō cucurrit. l. i. i. fi. C. d. anna. excep. z d. pscript. tri. an. l. cū notis
simi. §. i. his. z hoc in siffi t3 Bal. de bannito. in. l. data opa. C. q
accusa. nam videt etiā q ratione male fidei nō pscriptat. xxvi. q
iii. c. p singulas. tñ Ang. in cōsilio. liiii. dixit q q pmissit quicūq;

reuendere p̄scribit̄. xxx. annis. allegat. l. licet. de iure deli. q̄ ea que sunt mere facultatis eo tēpore p̄scribuntur. per. l. fundū. §. illud. de damp. infec. l. si rem. de pigno. acti. & de p̄scrip. xxx. an. l. cum notissimī. §. in his. & Bal. plene in. d. licet. dixit q̄ in priuatis mere facultatis. xxx. annis p̄scribit̄. naz ea que sunt facultatis possunt p̄scribi. l. si. ff. de vsucapi. & de tempo. appel. l. quisq̄. & facit. ff. de capti. l. in bello. §. si quis seruū. vbi p̄scribitur iuri & facultati offerendī. & facit quod idem Baldus dixit allegando Guil. in. l. ii. C. si quis obmis. cā testa. vbi dixit q̄ conditio potestatiua in reali & p̄sonali non impedit cursum longissimī tēporis. & facit glo. in. l. inuitus. de fidei cōmi. libe. vbi glo. q̄ vassalli p̄scribunt̄. & in. l. nec si volens. C. de li. cau. & facit quia vbi cūq̄ liberū arbitriū p̄ducit causam & ius agēdī tunc libere facultati p̄scribit̄. secus vbi non p̄ducit causam & ius agendī. vt quia est obligatio sub cōditione vel in diem. q̄ cursus p̄scriptionis incipit post cōditionē. secundū Angelum in. l. cum notissimī. in prin. de p̄scrip. xxx. an. & glo. in. l. i. de annali excep. & ludo. & alios late. in. l. q̄diu. de acq. here. & ita intelligit prima opinio. & dictum Bal. supra al. in. l. data opera. vbi ponit de statuto q̄ q̄ncūq̄ bannitus capiat decapitetur quia si stetit p̄ quinquaginta annos q̄ nō potuit capi nō p̄scribit̄ quia ratione impossibilitatis & cōditionis non euenientis nō potuit agi. l. sicut. eo. ti. vbi in obligationibus sub cōditione tempus p̄scriptionis currit post cōditionem vel diem. & quia in obligationibus annuis quo ad causandam p̄scriptionē incipit̄ incipit̄ cessatōnis non incipit̄ obligationis. l. cum notissimī. §. in his. §. al. & ista obligatio non est annua. & facit quia homines conditionati vt censiti & coloni p̄scribunt libertatē. xxx. annis. l. cum scimus. & l. cum satis. vbi glo. & Bar. de agric. & censu. & tenet Azo in summa de p̄scrip. lon. tēpo. que p̄ libertate. & Bar. in consilio quod incipit dubia occurrentia. & Andreas de yser. de probi. feu. alie. per Fredericū. c. i. §. p̄terea. z. §. ne dominus. & quod Bal. nō. in. c. i. quid sit inuestitura. nec obstat ei mala fides. quia Bar. in. l. sequit̄. §. si viam. de vsucap. dixit. q̄ in actione p̄sonali nulla requirit̄ quo ad p̄scriptionē possessio nec bona fides cuius opinio vera est in foro ciuili. scđum

Bal. in ti. de controuerſia inueſti. §. ſi qſ per. xxx. & idem Bar.
 in. l. ſi. ff. quemamodum ſeruitu. amictan. tamen Bar. in. l. pī/
 gnori de vſuca. tenet. q̄ ſi conditioni poteſtatiue non preſcribī/
 tur uſq; ad uite ſpūm per. l. ſi. de condi. inſti. licet ipſe tenet cō/
 trarium in. l. ſi. de condi. ex. l. & Ange. in. l. ſi pīgnori. §. alſ.
 tenet contra Bar. vbi latius ludo. & Bal. in. c. i. in. jo. quicumq;
 de feudo dato inuicem. l. cōmiſſo. tñ moderni in. l. ſi. finita. §.
 poſtea. ff. de damp. infec. latius diſtinxerunt in preſcriptiōe me/
 re facultati. vbi dixit ludo q̄ dictio quodocūq; adiecta mere/
 facultati reſtringitur ad annos. xxx. ar. l. in cognitione ad filſ.
 & in. c. i. §. preterea. de capi. corra. in glo. in quo dici poſſet li/
 bertatis fauore q̄ ſi iſte ſe geſſit pro libero a tali nexu captiui/
 tatis publice & bona fide ſpacio annez x. dicendo in preſentia
 uictoris q̄ erat in ſua libertate & ad nihilum ſibi obligabat et
 erat adeo liber q̄ uiuendo ut liber homo preſcripſit libertatem
 ar. l. ii. c. de preſcrip. lon. tempo. que p̄ libertate tamen armige/
 ri hoc non acceptant. ſed dicunt q̄ ſemper quouſq; uixerit erit
 obligatus fidem obſeruare. hoc tñ nulla ratione dicunt.

**An ſi prouocator non obtinet in prelio poſſit pro/
 uocatus petere ut puniatur ſimilitudine ſupplicij
 uel q̄ detur prouocato ut captiuus.**

18

Vidam accuſant militem de crimine leſe maiesta/
 tis uel morte abſconſa uel de alio grauiffimo crimi/
 ne pro quo locus erat pugne ut. §. diximus circa pn.
 & q̄ probationes non habebat. obtulit velle proba/
 re per pugna ad tucta oltranza & per ſuperiorem fuere ad pu/
 nam admiſſi q̄ erant indicia & preſumptiōes contra accuſa/
 tum. pugnaq; facta prouocator nō deuicit puocatum nec eum
 confiteri fecit per pugne torturam uerum nō eſſe quod defen/
 dit. accuſatus uero petit a ſuperiore q̄ exquo prouocator in p̄/
 batione defecit ut puniatur ſimilitudine ſupplicij ſicut punien/
 elus fuiſſet accuſatus ipſe caſu quo fuiſſet ſibi p̄batum vel ſue

cubuisse uel q̄ accusatus detur ut captiuus prouocato uel accu/
sato eo modo quo si ip̄e accusatus deuictus fuisset dandus erat
ut captiuus puocanti. dubitatum est an puocatus bene dicat d̄
iure ciuili uel armorū stilu & dico q̄ pugna fit ubi deficiunt p̄
bationes accusatori. ut. s̄. in prin. est probatum & succedit tunc
pugna loco torture. ut dicit Andre. de yser. in ti. de pace tene.
& etiam. s̄. in prin. probatum est. & requirunt̄ indicia ut pug/
na concedatur loco torture sicut etia in tortura s̄m Bal. in ti.
de pace tenen. §. si quis hoīem. ubi dicit q̄ prouocans ad duel/
lum pro criminibus debet p̄bare per indicia & coniecturas &
tunc ista pugna que succedit loco torture deficiētibus probati/
onibus fit ad eruendam ueritatem. ar. ff. de questio. l. edictum
ubi Bar. & C. de infami. l. nullam in tex. z glo. & in. l. si quis
in grauī circa fi. & in. l. et si certus. ad fil. cum sy. & nō ad pe/
nam dictis iuribus. unde s̄m stilum armorū puocator tenetur
in pugna que fit ad tucta oltranza uel ad tucta offesa cum en
se probare quod detulit q̄ reum & ipsum uel occidere aut cōfu/
teri facere esse uerum q̄ q̄ cum prouocator opposuit uel esse fal/
sum quod prouocatus contra puocatores dixit uel fecit & ubi
prouocator succūbit punitur similitudine supplicii ut est consti/
tutio regni sicilie q̄ incipit summo piculo. nec sufficeret in pu/
gna ad tucta oltranza q̄ puocator in pugna caperet puocatus
uel eum ligaret uel grauiter percuteret uel q̄ se redderet ut ca/
ptiuum nisi per pugne torturā cogat prouocatū sua uoce confi/
teri uel se recedere. ar. l. qui sciam. C. d̄ penis. aut eum occidat.
quo casu puocator erit uictor. & ubi istud nō fecerit extorqué
do talem confessionē per torturam pugne uel illum occidendo
non dicit̄ satisfecisse nec probasse per pugna & erit periurus. &
ideo tunc iudex pugne debet p̄nunciare contra puocatores.
q̄ sit captiuus puocati eo modo quo puocatus deuictus & cō/
fessus fuisset captiuus puocantis uictoris. ar. l. fi. C. de accusa.
ubi dicitur q̄ calumpniātes ad uindictā poscat similitudo sup/
plicii. z idem in. l. i. C. de iuram. calump. in tex. & glo. in. l. fi.
C. de calūp. cum sy. tamen s̄m iura ciuilia fallit in patre & ma/
rito & filiis z aliis de quibus in. l. ii. z iii. C. de calūp. q̄ excu/
santur a calūpnia & est cōstitutio regni sicilie facta p̄ impatorē

Fredericum q̄ si is qui in duello succub̄it prosequat̄ suum dō
lorem q̄ non morietur sed tamq̄ periurus punīt. vbi glo. p̄ sua
iura & hoc ratione equalitatis qz esset iniustum ut ipse accusa/
tor prouocans ad pugnā & non satisfaciens sit impunitus et re
us facta p̄batione puniatur. ar. l. si. C. de fr̄uc. z litis expen. vbi
de equalitate seruanda. & ideo imp̄ator fredericus p̄uidit in re
gnō sicilie q̄ p̄uocator in duello succubens in crimine lese ma/
iestatis vel mortis absconse in quibus permittit̄ duellum sicut
& reus si succubisset esset ultimo supplicio puniendus. milites
tamen dicunt sufficere q̄ si p̄uocator ista non fecerit q̄ prouo
catus absoluator & ille p̄uocans remaneat cum infamia. tñ nō
bene qz ipse est calūpniator z periurus & non debet transire in
punitus.

**An prouocatori uincenti sint pacta seruanda si
bannitus efficiatur.**

19

N si quis cap̄atur in duello & relaxet̄ deinde ad fidē
per uictorem cum certis pactis z cōditionibus si deiri
de uictor sit bannitus a ciuitate sua sint sibi illa pacta
seruanda. dic q̄ non qz ista pacta non sunt sibi seruanda exquo
potest impune offendī quod est fauore publico introductuz. l.
opprimendoz. C. qñ licet sine iudice. & qz uidetur bonus dolus
sibi nō seruare pacta exquo est effectus hostis. l. i. §. non tm̄. de
dolo. hii enim hostes dicunt̄ quibus est indictum bellū. de ca/
pitis dimi. l. admissione. §. qui deficiunt. de quo uide nō. Bal.
in. l. i. C. quando licet sine iudic. & latius. in. l. i. C. si a non cōpe
tentī iudice.

**An captus in duello per armigeruz sit captiuus ca/
pientis uel conductorii sui patroni cui se reddidit.**

20

N si armiger uel sodalis conductorii armoz uel ducis
belli existentibus exercitibus in castris iniuit singular/
re certamen cum armigero uel sodali alterius cōducte
rii uel ducis armoz inimicorum qui illum deuicit & p̄pter ea

se reddidit eius domino an iste captus sit captiuus capientis vñ
conductorii siue patroni cuius victor erat subditus cui se reddi
dit. Bal. in. l. in adoptione. C. de adoptj. distinxit q̄ aut iste cap
tus non obstante q̄ se reddidit domino uel duci fuit captus &
ductus in castra per ipsum victorem & eius erit captiuus. ar. ff
de acqui. rerum domi. l. in laqueu. arguendo de aialibus irratio
nabilibus ad rationabilia que sñt in nullius bonis sunt. ff. ad. l.
aquis. l. liber homo. nam captiuus a captura dicunt & etiam mā
cipia dicuntur q̄ manu capta. ff. de sta. homi. l. libertas. z. l. cuz
seruo. nam uerba se reddentiū non sunt actendēda ex quo. per
capientes ducti sunt in captiuitate in uirtute bellica. si aut ipsi
non fuerunt ducti captiui per ipsos capientes sed postq̄ se reddi
derunt fuerunt relaxati sponte ob reuerentiam illoz quibus se
reddiderunt tunc sunt captiui illius quibus se reddiderunt. ar.
ff. de pactis. l. conuentionū. z. l. iuris gentj. §. pretor. & q̄ ppte
rea capiens se penituit illos dimittendo cuz se reddiderunt do
mino eoz & ppter ea erunt captiui dñi sui cui se reddiderunt. ar.
l. cum nō reddentiū. C. de captj. & ff. eo. ti. l. v. in prin. ubi aut
a consodalibus cōpulli eos relaxauerunt nō dicunt capti. insti.
qui. mo. ius pa. pote. soluitur. §. si ab hostibus. z. l. naturaliter.
& l. in laqueu. de acqui. re. do. & fa. ff. de in rem uerso. l. si pro
parte. §. uersum. & fa. de fideiū. l. si balsadorā. vnde cuz isti sint
capti in duello qđ sit auctoritate publica & per consuetudinez
armoz inueteratam inter inimicos castra metantes vnus cōtra
alterum. dico q̄ erit captiuus capientis. q̄ licet ista sit particula
ris pugna tñ sit inter hostes publicos z nō inter priuatos & sit
iure publici belli inter singulariter pugnantes. & est similis bel
lo indicto auctoritate publica ab imperatore uel a principe ne
delicta sint impunita. per fñō. per Inno. in. c. super hiis de uoto
& q̄ sit inter hostes uel rebelles quo casu captiui sunt capienti
um z non aliorum. ar. d. l. in laqueuz. z ar. nō. per Bar. in. l. ho
stes. de captiuis. nam ista duella cōsuetudinis auctoritate indi
cta z cum licentia superioris in castris & territorio indicientis
permessa habentur pro iustis bellis & ratione consuetudinis ar
morum captiui efficiuntur capientiū sicut quando fiunt duella

inter hostes publicos. ar. 5. dictorum iurium. & per nō. Inno:
 i. c. olim. de resti. spoliat. in ultima glo. & Bar. in. l. hostes. 5.
 alk. & cum pugna sit indicta ex causa iusta per superiores et p/
 missum ut singulariter illi pugnent dicitur publicum z iustum bel
 lum quo ad ipsos & merito iste erit captiuus capientis eum et
 non domini sui qz si eum cepit & duxit nō uidet acceptasse id
 quod dixit captus uidelicet q se reddebat domino suo. z facit
 ff. de capti. l. de captiuis ubi actus redentium se hosti pre timo
 re in tantum dampnatur a iure qd ius post lumen in eo locuz
 non habet & sic ratione odii non poterit suam captiuitatez ad
 sui comodum z honorem interpretari & dicere se esse captiuu
 domini cui se reddidit. qz hoc nō obstante fuit captiuatus per
 uictorem tñ iure armoruz actendi debet cōsuetudo. vel an iste
 capiens erat famulus sacromānus vñ armiger illius domini sui
 qz si famulus erit captiuus dñi secus si armiger licet sub alio mī
 litaret. in quo me cōsuetudinī remicō.

**¶ An intra lizam propter uerba iniuriosa possit pri
 me querele renunciari ⁊ sup iniuria pugna psequi.**

21

Venit q quidam se factauit concubuisse cum foro
 re militis. hic miles super diffamatione huiusmodi
 prouocat diffamatorē ad pugnam. anteq diem pu
 gne soror fratrem eundemq prouocatore ut a pugna
 cesset exortatur. frater sororem interpellat si diffamatio uera sit
 uel falsa. tandē die belli cedent soror fratrem consulit ne pugnet
 ne iniustam causam foueat. hic iam accinctus duelluz intrat et
 cum certamen inirent frater prouocator subterfugiebat bellum
 circuens locum certaminis. alter pugil eum insequit clamando
 post illum uoltati traditore. hic se reuoluens dixit pme querele
 renuncio. tñ quia me proditorem appellasti super hac tecum pu
 nare intendo qz me proditorem fore asseres. ideo si ualens es p
 tege causam tuā qui pugna ceptam insequentes certauerunt lon
 go certamine. tandem frater prouocator in secunda qrela iusti
 ciam fouens preualuit & uictor fuit illumq cepit & recedere
 fecit. deinde uictus dicebat q non erat legitie deuictus sed ipse

erat uictor q̄ fecit illum recedere de prima querela & ipso re-
cesso non potuit amplius pugnare cum eo tamq̄ falsarius q̄ nō
potuit alter mutare querelam. sed debuit in prima persistere in
qua iusticiā fouebat & ea finita p̄ponere super proditiōe cau-
saq̄ q̄dictiōis huiusmodi intellecta iudex cōpetens duello p̄-
positus sententiā debet proferre q̄ uterq̄ sit uictor. ille in p̄ma
querela ⁊ alter in secunda. q̄ debet imputari primo uictori q̄
non debuit amplius cum illo p̄sequi pugnā. qui semel erat con-
fessus & q̄ potuit querelam emergentē cumulare cum prima
& q̄ in emergenti iusticiā fouebat dei iudicio actū est ut dif-
famans illum de p̄ditiōe succūberet de hoc tñ latius in libro
vulgarī & .j. in alio. c.

**¶ An captus in duello relaxatus ad fidem si
deinde faciat maximum seruiciū domino capi-
enti debeat sibi fides relaxari.**

22

N si aliquis miles fuit captus in duello quem vic-
tor ad fidez relaxauit ut quotiēs esset requisitus ad
eum ueniret si uictori supuenit guerra uel inimiz-
tia & misit regrendo militem uictuz ut ad eum ue-
niret qui uenit & uictori auxiliū p̄stitit in guerra & bello p̄-
prio p̄pter cuius strenuitatem & p̄uidentiam uictor cuius erat
captiuus in illa guerra obtinuit uictoriāz vel ipsum uictorem
a mortis periculo liberauit vel coniurationē contra eum factā
detexit aut iniurias eius armata manu uindicauit aut aliud ma-
ximum seruiciū sibi fecit. an teneat uictor istum militez p̄ ista
seruicia uel similia digna remuneratione ipsum a fide liberare.
dico q̄ sic. ar. l. i. c. p̄ qui. cau. serui. liber. reci. ubi dicit tex. im-
peratoris. religiosa sollicitudo ad augendā p̄uocandāq̄ fidei ob-
seruationē iuris premio affici debent qui necē dñi suo strenuo
uisu uindicant ut libertatem consequant̄ serui. ut cōstitutioni-
bus p̄ncipum sancitum est. & ad idem tex. in l. qui ad necem.
ff. qui sine manu ad liberta. pueni. & in l. i. de p̄ci. impato offe.
q̄ si uictor facere denegauerit poterit a suo principe uel a duce
belli cōpelli ad relaxandam sibi fidem & obligationez qua erat

victori ascriptus per tex. in dicta. l. i. pro qui. cau. serui. & d. l. i. de preci. impera. offe. ubi dicitur qd serui qui in bellis capiebantur debebant consequi libertatem qm dñs suis aliquod magnū obsequium faciebant qz est merces eximii laboris qd ad religionem actinet ut dicit tex. d. l. i. pro qui. cau. serui. in quibus iuribus uidetur uera imperatoris decisio.

¶ An rex pugnans cum alio possit sibi auferre coronam uel cimeriam.

23

Raldus magni regis me iterrogauit si duo reges coronati pugnant in singulari certamine ut uidimus multos fecisse. presertim regem Carolum tercium cum rege vngarie & vnus deuincitur si victor pot illi auferre coronam seu cimeriam cum qua intrauit campum & ego ab eo peti si duo armorum duces veniunt ad pugnam duelli et intrant cum standardis & vnus uincat si uincens pot illi auferre standardum proprium & eum priuare ut perpetuo non deferat standardum tamq deuictus nisi de nouo acqrat aliud ego dixi sibi q in pugnis eligit iudex competens qui inter pugnatore iudicat quod iustum fuerit. & siquidē de graui crimine pugnant quod per pugnam pbari oportet. qz alia non superest probatio tunc si superatus non confiteatur & occiditur a uincente & hoc casu potest oia auferre ad instar romanorum hoc facientium ut diximus. s. in. c. an pugnans cum aliquo. si uero crimen confiteatur vel se recedentem faciat crimine confessato. declarabit contra confessum per iudicem uel condempnabitur fm quod iuris fuerit & si pugna facta sit p crimine lese maiestatis de quo accusabatur coram eius ordinario iudice. ut dicit constitutio regni monarchiam. & glo. insti. de here. que ab intesta. §. per duelliois & in sy. & fuit admissa probatio per duellum tunc condempnabitur cum bonorum publicatione & omni dignitate. l. iiii. z. l. quisquis. ad. l. ius. maie. & bona applicabunt fisco & ubi esset accusatus pro alio crimine tunc punietur tamen cum alleuatiōe pene iuris qz probatio per duellum non est uera pbatio ut. s. est dictum. ubi autem pro criminibus uel aliis iniuriis pugnarent

coram alio iudice per partes electo ad pugnam tunc per ipsum
iudicem decernetur more solito quia dabitur ut captiuus uicto-
ri & qd sit notatus vt nō possit ulterius pugnare cum aliquo &
sit rebrogatus tamq̃ infamis & si sit pugnatum in crimine ma-
iestatis talis infamia extendetur usq; ad posteros nascituros tā-
quam natos ex sanguinum infecto macula paterna prout etia;
supra diximus & ubi separatus se fecerit recedentem & ut ca-
ptiuum se dederit uictori tunc si uictor illum relaxat ad fide;
admit arma uel focialia sibi reseruet vt uoluerit more militari
quia milites pro honore ualde ista extimant. ar nō per Bal. in
l. i. de edif. acti. & ar. nō. in. l. nam et seruus. de ne. ge. z in. l. in
adoptione. C. de adopti. per Bal. & idem de banderis uel stan-
dardis est que sunt signa muta ducis exercitus ale vel legionis
sēn Vegetium de re mil. qui dicit qd sunt signa cu; quibus du-
citur exercitus & sine quibus non bene dirigitur. & facit. l. i. d.
offi. consul. z. ff. qui. ex. cau. malo. l. pene. in. p. a signis. naz ista
signa auferre superato in duello est de consuetudine illius certa-
minis nec sunt aliena a certamine singulari ubi uenit occupatō
signoz vi armorum quesitorum quibus signis etia; aliquando
per superiorem priuatur ex causa proditiōis vel criminis lese
maiestatis. l. eorum cum ibi nō. per Bar. ff. de penis. uel ex alio
delicto militari pro quo capiti puniretur miles vel cum igno-
minia a milicia mitteretur. l. omne delictum. z. l. non omnes
eo. ti. & sic cum bona delata intra signa duelli concedant occu-
pantibus sicut alia bona capta in bellis iustis. vt in. l. iiii. in fi. d.
acqui. rerum domi. z in. l. hostes. de capti. prima distinc. e. ius
militari. ad. l. iul. pecula. l. qd. cum sy. merito corona z standar-
do priuabitur superatus per uincentem. z ideo in foro armorū
potest tolli corona z banderie z alia eius signa sicut diximus d.
romani. in. c. an pugnans cum aliquo. ubi de rege Carolo ter-
cio qui abstulit cimariam regi vngarie cu; quo pugnauit in sin-
gulari certamine z illum occidit. z araldi dicunt qd alia spolia
sunt iudicis z ministrorum quando deuincit z occiditur. z la-
te scripsimus in libro vulgari. banderie enim tollebant in ui-
ctis per duces romanos. z deferrebant romani in signum z te-
stimonium victorie z sic iste victor facere poterit in signum

victorie & ad suam futuram gloriam & ostentationem zc.

¶ An superatus in prelio si negat hoc possit iterum prouocari.

24

N si deuictus & superatus in duello ad tucta oltra
za & sub fide relaxatus & deinde dicat non esse ue-
rum nec fuisse captus & deuictum ab illo possit ui-
ctor illum iterum prouocare ad pugnam dic q sic.
quia cum iste victus habebatur pro mortuo & perdiderat in-
preliam si se fecit recedentem & habuisset hoc beneficium
a uictore q ipsum non occidit & eum relaxauit ad fidem ne-
gando hoc debet tali beneficio pruari. ar. l. i. z. ii. ff. de iure anu.
aure. quia non debet sibi prodesse negatio sua. ar. ff. ad treb. l.
illud. §. si negauerit. nam ratione negationis & mendacii quis
amittit beneficium & priuilegium. l. i. C. ad mace. & ff. de fi-
deiu. l. si dubitetur. §. ita. ff. de re iudi. l. sed hoc ita. z. l. ii. C. si
minor se maiorem. z. ar. ff. ad l. fa. l. hereditatum. §. si. de iure
delibe. l. si. nam iure longobardo ratione debiti negationis fit
duellum. quia uidetur spoliari & etiam ratione infidelitatis et
spoli z falsitatis. ut habetur. s. circa prin. ubi tractatur ex qui-
bus causis fiat duellum. nam etiam hoc casu posset ipsum uen-
dicare coram iudice ut captiuus obmictendo uiam armorum
per non. in Rlica. z in. l. i. ff. de rei ven. & per ea que diximus. s.
in capitulis antecedentibus ubi tractauimus an relaxatus ad fi-
dem possit cogi ad reuertendum. & ideo quando fiunt duella
adhibentur notarii qui rogantur de uictoria alterius eorundez
vel fiunt lictere patentes per illum qui preest duello ut nulla pos-
sit dubitatio oriri in posterum. & qualiter pcedatur contra ip-
sum deuictum qui nollet iuenire ad uictorem. s. est tactum.

25

¶ Quando unus alium cadentem longo tempore
tenuit per pedes usq ad tenebras quid iudex debet
pronunciare.

Vo milites ad pugnam diffidati ad tucta oltranza
 equites ad terram procidentes colluctantes. tandem
 vnus alteruz cepit per pedem in quo erat calcar ip-
 sumq; logo tempore tenuit stans extra lizam. & qui
 in terra erat stabat intra lizam se non ualens erigere z nox iam
 aduenit & opus est ut diuidatur pugna & qui in terra stat pro-
 testatur contra aduersarium q; perdidit campum q; exiuit ex-
 tra lizam & ipse eum eiecit licet ceciderit. alter ptestatur q; ad-
 uersarius est uictus & superatus ac captiuus cum tenentis & si
 stat cum pedibus extra lizam est intra lizam quia tenet intra li-
 zam ipsum captiuum. nunc queritur quid erit agendum. dico
 q; si iudex dissoluit pugnam faciet iniuriam parti. & si uelit p-
 rogare in sequentem diem non poterit hoc facere quia fuit una
 dies statuta. in quo dico q; iudex debet declarare q; de comu-
 ni uoluntate differant pugnam in diem sequentem. z q; quisq;
 sequenti die redeat ad statum pristinum quibus hoc facere no-
 lentibus vel ipsos sic stare permittet aut ipsis sententiaz poscen-
 tibus declarabit q; usq; ad tenebras pugnarunt z vnus tenebat
 alterum in terram tenendo eum per pedem q; resurgere no ua-
 lebat & qui detentus erat nolebat se discere nec se dare vin-
 tum & poterat etiam declarare q; ille qui erat in terra erat uic-
 tus z tenes uictor vel cum maiori honore & hoc in pugna ad
 tucta oltranza in qua finis est mors uel disdicta in iudicio bel-
 li aut separatio iudicis ex clementia.

De partita quatuor pugnantiu qualiter decernat.

26

Vatuor milites ad pugnaz uenerunt equites ad tu-
 cta oltranza & cum intrassent lizam duo ex una p-
 te accedunt contra vnum alterius partite. & illum
 opprimebant. alter ex equo descendens ab recto en-
 se incedit contra illos qui opprimebant consocium & vnu per-
 cussit grauit a tergo & alter se recedit z fugit extra lizam iste
 qui iam pedes erat insequit illum qui exiens fugiebat. est que-

stio inter ipsos que partita erit uictrix. vna partita dicit nostra est victrix qz unus ex aduersariis est grauiter cum sanguine percussus & alter disdictus & fugatus. per alteram partitam dicit qz vnus alterius partite exiuit cx lizam z sic est uictus & alter percussus. ergo illa partita succubuit. modo dicitur qz sententia dabitur contra illam partitam de qua vnus est disdictus & alter percussus. quia disdicta est maximum uituperium & similis morti. & licet vnus ex alia partita exiuerit extra lizam iuit non impulsus sed insequendo fugientem & sic campum non perdidit alterius impulsu. sed victoriam insequendo contra fugientem a liza quod est de natura belli.

¶ 27

¶ Quando vnus detulit arma leuiora ut esset agilior an possit obtinere.

27

¶ Vo milites diffidat ad pugnam cum ajs seu clauis et armis militaribus & vnus eorum ut esset agilior & velocior detulit armeneses de pergameni argenteos in modum armorum & factum est prehum inter eos. & iste qui tales detulit armeneses percussit in facie cum sanguine copugnatorem z diuisum est prelium. alter dicit qz dolo z fraude uersatus est & non debet habere uictoriam. ille replicat ego potuissem venire nudus z meam facere conditionem deteriorem. Ideo victor sum. modo dubitatur quid iuris dicitur qz ipse est uictor seu qui honorem meretur. qz non est dolus nec fraus nisi in se ipso. non tamen in consocio & tanto magis laudandus quia ex artificio se precauit de percussione in pedibus z gambis ubi erat inermis.

¶ Quando renunciauit prouocatori prime querele z agreditur nouam.

28

Vobis nobilibus pugnantibus ad tucta oltranza quorum alter iniustam cognoscens fouere querelam. subefugebat prelium. alter dicit uoltati traditore. hic audi

to sermone tali vires assumit & ait illi ego renuncio prime querele & super ista noua querela uolo te expugnare q̄ nō sum proditor & preliando uicit & superauit illum & petit sententiam in sui fauorem & honorem decerni. uictus dicit tu non debes habere honorem nec uictoriam q̄ renunciaſti prime querele. tamq̄ iniuſq̄ & ſic fuiſti diſdictus & coſeſſus in iuſticiaz tuam & ſic tamq̄ miles reprobatus non potuiſti ulterius offendere. alter replicat imo ego pro tali iniuria te potui expugnare & p̄ma fuit finita per renunciacionē meam. & potui uenire ad ſcdam emergentem. querit̄ quid iuris. iudex competens determinat q̄ uterq̄ eſt uictor & uictus. q̄ ille qui renunciauit prime querele fuit recreſus & coſeſſus primaz querelam iniuſtā & ſic perſurus. & ideo denunciatus reſpectu prime uictus eſt & reſpectu ſecunde eſt uictor q̄ debet ſibi imputare alter qui audita renunciacione non debuit amplius pugnare ſecum & pugnando quaſi contraxit & approbauit eius perſonam & eſt uictus maxime q̄ talis iniuria non debet cum aliq̄ interuallo tollerari imo ſtatim debet ſequi puniſtio q̄ non patit̄ dilacionem exquo pendente dilacione eſſet in mente & in aīo hoīm proditor non purgata tali infamia. licita eſt enim ꝓpulſatio iniurie in continēti facta & talis iniuria meretur gladio inter milites ꝓpulſari. & ita uidetur uera ſententia.

¶ Quando uictor uult q̄ qui ſe reddidit ut captiuum ſe recredat poſt prelium.

29

Reo prelio inter duos milites ad oltrāza vnus qui ſubtus ſtabat deuincitur & ſuperatur & reddit ſe ut captiuū uincētis qui ꝓpterea illum dimiſit & reſurgunt & poſtq̄ reſurrexerunt uictor dicit uicto tu dediſti te pro meo captiuo hoc mihi nō ſufficit. q̄ uolo ut te recredas & conſitearis iniuſtā fuiſſe querelā. ille hoc denegat facere dicē ſemel me acceptaſti in tuū captiuū & ſepatum ē preliūz int̄ nos qđ ſemel placuit amplius diſplicere nō d̄z. finitoq̄ ꝓlio & habita uictoria ꝓ te nō teneor me recredere q̄ tibi d̄z imputari q̄re

talem uictoriaz contra me acceptasti. replicatur istud est de natura uictorie ad tucta oltranza q̄ quis sit mortuus aut recreus. ideo tu teneris facere id quod est de natura uictorie. replicat alter bellum est finitum tali pacto q̄ si tuus captiuus qd̄ semel diffinitum est partium ineunre cōsensu amplius restaurandum non est. queritur quid iuris. iudex competens determinat q̄ ex quo fuit contentus iste uictor q̄ esset suus captiuus & aliud non petiit q̄ non debet aliud facere nec se recedere. quia finitum fuit prelium. & p̄pterea q̄ lex dicit causas uel lites transactionibus finitis instaurari nō oportet. & de hoc diximus. s̄. in simili questione de illo qui dixit io so venzuto.

¶ Finit liber de captis in duello.

¶ Incipit liber de impresijs ⁊ disdicta. liber x

¶ Quis habeat maiorem honorem in prelio pro in presa facto.

1

Vperius uidimus de preliis factis singulariter per signum belli expressum. modo superest videre de hijs qui deferunt impresias seu signa belandi in propria persona ex pollicitatione voto aut ad virium ostentationez vt qui talia signa tetigerit pignus

belli recepisse censeretur ad preliandum cum deferente fm legem datam illi impresse per deferentem. ista enim inpresia appellari potest faida more tuscorum vel armilla qua antiqui milites deferebant in brachiis ad uirum ostentationem. sicut etiam naues & galee que requirunt prelium deferunt p signo paruum vexillum in medio sine sui parte anteriore. quam inpresiam aliqui deferunt ut pugnet ad oltranza. aliqui ut preliantur cum armis deputatis & cum certis offensis & ictibus determinatis quibus finitis & liberatis ulterius finis est prelii. in quo prelio inq̃tum mors & vulnera accidere possunt videtur ad tuta oltranza. nec potest tunc aliqua fraus uel dolositas excogitari aut fieri nec auantagium queri sicut quando pugnatur ad tuta oltranza & talis prelii per inpresiam finis est liberatis ictibus ordinatis & ille uictor iudicabitur qui cum maiori uirilitate ac strenuitate se gesserit in ipso prelio armaturis corporeis utendo ut membris mouendo se in armis ut inermem & agiler pugnanda cum prudentia & cum temporis moderatione & cum brachioꝝ & pedum temperamento. offensas & defensas faciendo ubi et quando oportunitas aderat fines modestie non exercendo ac arte & artificio belligerando & non sola fortitudine sed ingenio mixto proficiendo non offendendo incaute nec defendendo indefessus. armaq; cum mensura mouendo. Is etiam maiorem reportabit honorem qui amplius de campi spacio occupabit & qui melius occupatum spaciũ cõseruaret. Is etiam honorabitur qui proprium vultum numq̃ conuertisset nec retro nisi oportune cessisset. & is qui melius insidias hostis & offensas euitasset & is qui in facieꝝ percussus & reperiussus inuictus permansisset. & qui hosti non cessisset & is qui se non exinanisset. & is cui se non plicasset nec manus aut crura ad terram tetigisset quia cadenti similis esset. & is maxime qui sanguinem inimico fecisset se illeso. Is etiam qui inimicum in capite percusserit vel in manu. aut in membris nobilioribus. Ideo dixit Vegecius de re militari. q̃ pugnator pedestris debet

habere artem dimicandi & Salamon ait q in bello requiritur prudentia cum fortitudine & de honore pugnantiu. s. diximus.

¶ Quis sit prouocator an deferens inpresiam uel eam tangens.

2

Equitur dicendum de deferentibus inpresias causa pland cum tangentibus quis erit puocator. an is qui in presiam deferat uel qui tangit. dici posset q puocator seu requisitor sit qui inpresias deferat. qz requirit oes milites ad prelium eos incitando comouendo ira eoz ad experimtum uirtutis bellice ut ostendant q non sint minoris roboris q ipse alias talis deferens si nullus responderet p testaretur q nullus militum fuit audax tangere estimantes eius potentia & sic redunderet in dedecus totius milicie. In contrarium q is qui tetigit sit prouocator qz hoc agit q prohibitionem inpresiam deferentis & qz tangendo personam in eum impetuz & insultu facit ad iraz prouocat deferentem. sicut is qui alterius narem tangeret in eius uilipendiū & iste deferens uideet defendere rem suam & cominari q nullus insulcum aduersus se faciat. suam tangendo personam sub pena prelii. si & prout castellanus minatur q nemo appropinquet castro. alias faralicas dabit & sicut facit canis q dentes ostendit ne canes ceteri contra eum psiliant. & ideo puocator erit qui tangit qz si ipse non tangeret ille quietus permaneret & hec uidetur uera sententia & lacius scripsimus in libro uulgar. tñ qui deferunt inpresias ad preliandū sunt hii qui deum temptant ut. s. diximus. & catholici principes non debent tunc permictere ut pugnaz faciant in suis dominis qz nulla ad hoc argenti necessitate honoris & fame defendendū. mouentur ut sunt uoluntarii concitatores preliorum. & ut plurimū succumbunt. Ideo contra barbaros ad experimendam propriam strenuitatem accedant.

3

¶ An deferentes inpresias intrare possint ciuitatem sine licentia domini.

Vbi sequenter dicendum de inpresias deferentibus qd
isti non debent de iure intrare ciuitatem alicuius principi/
pis cum tali signo prelii sine licentia principis. qz cecidit
tare uidentur miliciam. & quasi pacem et quietem publicam turbare &
dare occasionem delinquendi & arma mouendi in suo domino & te/
ptant milites. & temptans de iure punitur sicut ille qui in castris
est causa alicuius seditionis tumultus aut rixe qd punitur. etiam nul/
lus militum sine licentia sui domini potest illam tangere qz tangens puo/
cat ad bellum & puocatores tales puniuntur ut diximus in pre. opis.

**¶ An miles reprobatus possit tangere inpresiam &
deferens cum illo pugnare teneatur.**

4

Continuando sermonem de deferentibus inpresias cau/
sa philosophi. est uidendum si unus miles dignus repulsa qui ex/
aliqua infamie labe posset alias a pugna repelli si tamen
talem inpresiam possit merito reprobari per inpresiam deferentem
ut posset repelli si puocaret alium. & videtur qd non qz debuit in
suis ordinationibus hoc exprimere qd qd vult tangere & se pro/
pterea obligare ad prelium debeat esse miles olimpus & ab infamia
mundus. unde qz sub generalitate omnes inuicauit sibi in hoc prelium
dicasse videtur & ubi autor non distinxit nec nos. tamen in contrarium
facit qz dispositio generalis comprehendit abiles & numquam inabiles
et odiosos ac prohibitos & indignos & in omni generalitate subin/
telligitur consuetudo seruata & qz infames sunt ex mente iurum
exclusi ab omni actu dignitatis & sunt in mente proborum indigni
& presumendum non est qd de talibus intellexerit. ideoque omnes in/
uitati uidentur qui erunt abiles & non indigni.

**¶ An iudex sine iniuria possit diuidere pugnatorez
pro causa inpresie.**

5

Est hec uidendum est si duo pugnam faciant pro cau/
sa inpresie ad oltram si iudex sine iniuria poterit illos
diuidere. dico qd sic qz est in eius arbitrio. est enim ta/
lis pugna voluntaria & prohibita & non ex necessitate sicut qui

preliarent ad oltráza pro causa honoris & fame q̃ tunc est ex
 causa urgenti & necessaria. & iudex debet expectare finem p̃
 li cuius est mors uel disdicta. & ut dicunt milites deus tunc est
 iudex & debet ueritas patefieri per preliu. & dicit in Psalmo
 clxi. Benedictus dominus deus meus ipse docet manus meas
 ad prelium & non expectando finem si ex clementia diuide/
 ret tunc esset casus pietatis & non iniusticie & cum iniuria fa/
 ceret. tñ in aliis causis q̃ honoris debet illos diuidere non ex/
 spectando mortem cruentem & peccaret si homicidiu suble/
 quatur ut diximus. s. solent enim principes aliquando permit/
 tere q̃ intrent & incipiant ut uideant eorum audaciam & qua
 quisq̃ eorum animositate & constantia & uirilitate se gesserit.
 & quo quisq̃ colore aut pallore aut trepidatione se habeat ut ex
 motu is perpendat & mentem suam informet. q̃ etiam posset
 propter aliquem eorū fieri disdicta in principio prelii si et p̃
 pluries accidit. & presertim semel in Alamania coram impera/
 tore duobus anciantibus ad preliu ac incipere uolentibus. vnus
 dixit q̃ alter arma quedam secreta gestabat ultra conuentionē
 qui uestes nudus abiect alterq̃ illico aufugit & cōpugnator dī
 misso qui constanter campū tenuit die tota. noluitq̃ imperatō
 ut abiectis uestibus se indueret. sed uestes imperiales sibi est p̃
 premio elargitus sibi decernendo honorez & fugienti dedecus
 quia fuga uictus extitit sine armis. multi etiam ante preliu fu/
 gire & pre timore fecerunt disdictam de quibus diximus.

¶ An postq̃ inpresia est tacta sit locus penitencie.

6

Equendo de portantibus inpresias questio excitatur
 dubia si postq̃ alter miles talem inpresia tetigerit au/
 deat penitere. dic q̃ non. res enim nō est integra &
 per talem tactum uidet̃ quasi cōtractum inter mili/
 tes & uterq̃ prelio sit obnoxius sicut etiā iurates tactu scriptu.

re se obligat q̄ manu tangit fidei se astringit. & sicut in licitati
one nudo quisq̄ uerbo se illaqueat. etiam interrogatus leuās dī
gitum se obligat & in belis qui erigit uestillū vel signum leuat
securum facit hostē. & diximus q̄ duo milites postq̄ intrarunt
in lizam non possunt in iussu iudicis resilire. ideoq̄ tangens nō
penitebit nec etiam cui tangitur. q̄ tacite hoc tactu quisq̄ iure
militari afficitur prelio & ultro citroq̄ nata est obligatio. sicut
etiam delinquens uno actu se obligat ad penā & quis etiaz nu
tu & signis aliqui astringitur & se constituit debitorem.

An qui contra capitula inpresie offendit sit proditor.

Ost predicta uidendum erit si is qui tangit inpresiam
in actu prelii offendat alterum cum aliis armis q̄ cum
deputatis inter eos. econtra si deferens inpresiam aliter
offendat alterum excedendo ordinē. an sit proditor
dic q̄ quis in tali prelio possit succedere mors non est ad oltrā
za & in eo non potest comicti dolus z fraus sicut in prelio ad
oltranza. & ideo qui contra stabilita cum dolo z fraude of
fenderet erit proditio. sicut is qui offendit sine diffidatione pr
ditor censetur. & is qui offendit aliter q̄ sit fm morem & sti
lum armorum. & sicut is qui intra treugam z pacem offendit
qui est proditor. & qui in itinere aut in mensa socium offende
rit uel amicum aut illum quem affecurauerit. & si quis occide
rit socium dormientem in lecto quem conuiuauerit proditiōē
incurrit.

An si in pugna que fit ex causa inpresie unus iniuriatur alteri sit locus pugne.

One q̄ duobus pugnantibus in duello ex causa inpresie
cum capitulis ordinatis ad certas determinatas percussio
nes. & in pho deferens inpresia dicat alteri descede te
proditor si es ualens. & is cui impingit iniuria excedat modū &
alterū offendendo z superado an victus sit legitime ingatus q̄

contra capitula offensus si offendens replicet q̄ eum offendidit ex noua causa superueniente dic q̄ licuit iniuriato excedere modum & ordinem capitulorum ppter excessum q̄ uocauit eum p̄ditorem que iniuria requirit subitam uindictam nec in capitulis fuit actum q̄ posset illum appellare p̄ditorem qui lacescitur iniuria cum modum excessit iniuriantē debuit diffidare q̄ se defenderet super tali iniuria noua al̄s si eum nō diffidauit nec sibi predixit aliquis sed incessanter offenderit erit p̄ditorie actum & non erit uictor. & de hoc in alio superiori. c.

Quando tres milites tangant inpresiaz cui primo debet satisfacere si unus est comes.

¶ Illes quidam defert inpresiaz in brachio cum cōmīnatione ut si quis in contemptu tetigerit cum eo preliare astringatur. modo tres milites tetigerunt. vnus eorum erat comes alter baro alter miles. querit quia omnes tres prelium requirunt cui primo satisfacere teneatur. Comes dicit q̄ sibi tamq̄ digniori. Baro dicit q̄ sibi q̄ ipse primo tetigit. & miles dicit q̄ sibi tenetur satisfacere. primo q̄ ipse fuit diligentior & primo reperit locum & iudicē & in ipsos est dies statuta ad prelium & omnia preparata & disposita. is uero qui est delator inpresie dicit q̄ ipse potest gratificare cui primo & cui secūdo & cui terciō satisfacere debet si uita sufficiat. superius in fine li. tractum est de captiuo trium requisito ab omnibus ad quem accedere teneat. tamen in hac questione multa adduci possent pro omnibus tribus satisfacere teneret et q̄ ipse non posset eligere & gratificare q̄ ppter hoc posset auferri ceteris preiudiciū. q̄ contingere posset q̄ pmo prelio esset occisus ab altero cum quo primo preliaret & ceteri nō possent eorum ostendere uires. Ideo dicendum q̄ debeat satisfacere primo tangenti vel q̄ forte dirimatur inter eos.

¶ An in prelio per inpresiam possit pugnari aliter q̄ sit ordinatum.

Erítur si deferens inpresiam prelii de qua. s. conue-
nerit pedes pugnare cum armis bellicis & militari-
bus. & alter uenerit cum eisdem armis. tamen le-
uioribus ut sit magis abilis ad prelium & iste obti-
net honorem si alter poterit se grauare q̃ arma eq̃lia
non fuerint. & supra diximus q̃ in hoc p̃lio non licet alterum
dolo & fraude superare sicut qñ pugna fit ad oltranza & ideo
distinguitur q̃ sibi imputet si cognouerit arma hostis esse ine-
qualia & non contradixit & pugnauit. q̃ scienti & uolenti do-
lus non inferit & de se queri debet qui sua culpa in dampnum
incidit. tamen ubi fuissent arma talia per que fuisset defrauda-
tus ignoranter cum arte ingenio vel fallacia & contra solitum
morem tunc eius querela iusta erit arbitrio iudicis cōpetentis.
vel militari relinquendus. Quidam noster miles qui habuit p̃-
lium cum alio non ex causa honoris sed per inpresiaz causa uir-
tutis facta cōuentione ut pugnarent pedes. cum clauis cimēriā
edificauit in elmo cum subaro argentato & cum alter daret cū
claua non offendeatur. ipse uero in secunda percussione alterū
in cantum percussit ad terramq̃ deiecit. hec nō fuit fraus quia
palam detulit cimere artificium. & alter ante prelium inimici
galeam & desuper contestum debuit recensere.

**An inimicus cum quo habetur treuga possit durā-
te ea tangere inpresiam sui inimici.**

¶

Equitur noua questio si deferēs inpresiam prelii de
qua supra habebat inimicū capitalem cum quo treu-
gam seu indicias tēporales cōposuerat. tangatq̃ ini-
micus inpresiam deferensq̃ asserat durantibus indi-
ciis minime licere tangendo inpresiam treugam uiolare. alterq̃
ex aduerso cōtendat deferentem omnes inuitare ad p̃lium sine
deletu emulos & pacificos. ergo treuga p̃lium non retardat. pe-
titur decerni si deferens. treuga nō obstante afficitur prelio. di-
ctum est. s. q̃ pax non rumpitur per puocationem ad prelium

vel duellum ex noua causa accedente possit pacem. in hoc tamen casu non posset inimicus tangere inprisiā. quia interpretatio spectat ad deferentem qui interpretabitur pro treuga non uiolanda & treuga durante non est ignouandum. & non presumitur deferentem nolle adimplere quod promisit & quia tangens est prouocator ut diximus & non potest durantibus indiciis prouocare ad bellum eum cum quo habetur inducias eo inito. tamen puto q̄ iudicio militari finita treuga teneatur deferens satisfacere licet iuris consulti dicerent q̄ tempore quo tetigit non fuit obligatus pugne ppter treugam vigentem inter eos q̄ ea finita illa obligatio non renouetur que de nouo tangat si ad huc inprisia instat tamen si eam abiecerit. non tenebitur pugnare vigore primi tactus tempore prohibitō facti.

An superatus in prelio causa inprisie. possit in aliis preliis reprobari.

12

Liud erit videndum de deferente inprisiā prely si pugnauerit cum aliquo milite & fuerit deuictus & superatus si deinde poterit refutari in alio prelio. & dico q̄ non potest reprobari in aliis preliis q̄a ut diximus qñ pugnatur ad oltranza ex causa honoris uel pro delicto manifestando ubi iuratur per ambos d̄ calumpnia tunc succumbens tanq̄ periculus & calumpiator reprobari potest ut non pugnet cum aliis militibus ab eo prouocatis quia remanet cum infamia. tamen ubi pugna fit pro causa inprisie & causa virtutis ostendendum tunc si milles vincatur iure militari reprobari non poterit a ceteris pugnis quia licet remaneat uercundus non tamen efficitur infamis sicut is qui. succumbit in prelio ad tucta oltranza ut diximus supra.

13

An inprisia finiatur per primam pugnam uel duret ea finita.

St & aliud videndum si iste deferens inprisiā prelii cum vno milite preliauerit. si deinde finito prelio requiratur per alios si afficitur pugnare cum ceteris dico federa & conuentiones actendi a quorum serie non est recedendus quia solet indicere pugnam cum uno vel cum pluribus uel solet pollicitationem facere nunquam dimittere inprisiā nisi cum tot militibus pugnet et uincat aut vincatur tamen ubi simpliciter deferret & non distingueretur numerus militum preliorum tunc si cum uno preliauit uicit aut subcubuit finita est inprisia si illam deponit et intelligitur de prima uice si eam ulterius non gerat nisi tunc antequam pugnaret cum primo esset a pluribus tacta eo non iudicante quia omnibus obligat singulariter satisfacere ex quo simpliciter deferbat.

Qualiter fiat disdicta expressa .7 qualiter tacita .7 qualiter excusatio ut satisfiat offenso.

14

Via finis cuiuslibet prelii singulariter iniendi ad oltranza ex causa honoris est mors uel disdicta ore proprio. uel confessio contraria eius pro quo pugna indicitur que disdicta ut satisfiat copugnatori. & iudici oportet quod sit clara & non ambigua dicendo. ego dico contrarium eius quod dixi & quod tale quod dixi uel feci. dico quod iniuste feci uel falso modo & fui culpabilis & feci contra iusticiam & inique uel male feci uel proditorie feci. aut dixi uel similia uerba. per que quis se recedat. aliquando fit disdicta tacite. ut quia dicat. ego me reputo victum & superatum a te qui foues iusticiam. uel si dicat noli me amplius offendere quia sum tuus presonerius. uel oro noli me occidere quia iniuste preliam uel si dicat parce uite mee. uel si dicat ego nolo amplius contendere uel de me age ad uoluntatem tuam. uel peto gratiam aut misericordiam. uel pono me in manibus tuis tanquam fallitus. uel ut homo mortuus. uel renuncto defensionibus. uel me tibi submisso quibus casibus si pars propter ista uerba uel similia esset satisfacta et etiam iudex propter

hoc diuideret esset disdicta tacite facta vel si dicat ego renun-
 ctio querele & ubi diceret. Ego me pono in tuis manibus tunc
 esset disdicta & dixit Bal. in. l. si. de eden. acq. qd non deberet si
 bi adimere uitam secus si diceret. ego me rendo tibi tanq homo
 mortuus quia possit uitam tollere. vel etia si diceret non plus qz
 mortuus sum uel si cum reuerentia quereret misericordiam vel
 indulgentiam esset tuc disdicta manifesta. & hoc qn alter ppter
 illa uerba satisfactus remaneret tamen ubi uellet disdictam ma-
 gis clara posset illu gladio in ore cogere ad ill faciendam. aliqu-
 uero fit disdicta per uiam excusationis ut quia dicat. quicquid
 dixi aut feci fuit in aduertentem factum aut dictu. & pro uobis
 non dixi sed p alio uel non feci ad uestra iniuria. sed a casu &
 a fortuna & ex impetu & sine proposito & ista erit excusatio
 quedam que exonerat iniuriatu satisfact ad instar disdicte nec
 tunc grauabit extimatione se excusanti sicut disdicta tn ista ex-
 cusatio sufficeret nec esset disdicta nisi qn primo contentionem
 fecisset sup hoc dicendo bene fecisset uel illud affirmando qz de-
 inde si excusaret se esset disdicta manifesta uel qn aufugeret a li-
 za uel dimitteret capum & omni mo quis se pdat. uel se dat p
 fallito o per mactatore de fede o per uenzuto o supato dando la
 raione alatra pte ista disdicta fit ad modu torture qz cu gladio
 cogitur ad se recedendum uel contrariu confitendu talis autem
 disdicta est sumu uitupeciu in milite & maior honor censetur
 mors cu aliquali reputatione q uita cu disdicat que differt ppetui
 am infamie labi qz is qui per inimicu occidit p trutione fame
 per gloria moritur ppiu defendendo honore inqntu vires suppe-
 tunt sed is qui se recedit aut griu dixerit ipemet homicida est
 sue fame & honoris. & est puerbiu in armigeris. & nobilibus
 curiosis potior mors q disdicta. & ista est monitio que datur in-
 trantibus lizam & si unus socioru fugeret a liza dimissio altero
 esset pditor no tn si se disdiceret. qz esset uictus & no pditor socii.

15

Quando si ex duobus sociis pugnatouibus unus se
 disdicat remanens teneatur pugnare cum aliis duo-
 bus aduersarijs simul eodem tempore.

Vobis diffidatis ad prelium ad oltranza .ex una & duobus ex alia parte vnus aufugit uel se disdicat aut recredientē facit solo remanente sodali . duo uolunt ambo eodem tēpore pugnare cum solo remanēte . an sint audiendū uel debeant . unus post aliū cū illo pugnare . dīc q̄ ambo debent cū uno pugnare eodē tēpore . quia illa pugna ad oltranza fit ad mortem & p̄niciem alterius ⁊ nō repitur equalitas potentie fortitudinis aut ingenii . uel armorum . & quisq̄ potest alterū superare dolo fraude & per subterfugia omniq̄ arte & ingenio . & ideo unus tenebit cū duobz eodem tempore pugnare . aut se disdicere . aut p̄ p̄sonerīo dare in manibus amboz . tamē si cū uno illoz pugnaret & ab vno esset uictus & superatus . ⁊ se feciss; recredientē . aut se dixississet nō audietur . dicēdo . intendo cū alio pugnare ⁊ recuperare honorē meū si illū deuicero q̄ iaz est cōfessus ⁊ rebrozatus a socio . & uictoria vnus p̄est cōsocio . ⁊ disdicta cū uno facta dat uictoriā alteri & inponit se recredienti . in illa cā silētiū p̄petuū . si tñ succederet in uno ex sociis mors naturalis . tunc alter sup̄stes nō tenebit cū duobz pugnare eodem tempore & excusaret sicut excusabit p̄pter aliud iustum impedimentum succedens . ut in p̄ximo capitulo uidebit .

Quando unus ex quatuor pugnare debentibus . infirmatur . an expectetur .

Ost̄ predicta uidendū fore putauī si duobus diffidatis ad preliū cū aliis duobus militibus ad oltranza ad diē certam successerit vni impedimentū infirmitati aut ualitudis corporalis ita q̄ nō ualet esse in prelio . an alter ualidus teneatur solus pugnā facere cū ambobus . dīc q̄ non . sed debet expectari ualitudo illius . q̄ quis ista sit pugna ad oltranza . intelligunt̄ reseruati casus iusti impedimento succedente vni uel duobus ⁊ eoz cōuentio intelligit̄ si ambo fuerint in eo statu ualitudinis in quo erant in diē cōuentōis & infirmas est impedimentū dei & nature & iustum qd̄ non potest p̄ uideri . & fieret iniuria inpedito illū nō expectare . & similiter cōsocio si cogeretur solus pugnare . nec fieret iniuria alteri parti

quia est ex casu fortuito cui p̄uideri non potest nisi esset impedimentū contingens socio ex sui culpa ut s̄ diximus. q̄ unus aufugisset a liza. uel se fecerit recedentē. q̄ unus de manīs debet pugnare cū ambobus. & p̄ euitatione p̄culorū z p̄ honore is qui ē sub pignore pugnandi cū alio ad diē artā nō debet intrare aliud. preliū nec torneamēta nec suā personā exponere periculis ex quibus in diē deputata. nō possit accedere ad satisfaciendū honorī suo q̄ tūc si ip̄e affectarē p̄cula z nō se precaueret sibi inputaret ad culpā si ueniret impedimentū z nō admitteret excusatō suā. in caso de oltranza & reputaret cōtumax qñ ip̄e fuisset causa sui impedimenti & tūc iudex decernet dando honorē cōgenti ad p̄liū talī excusatōe minime admissa tāq̄ pcurata z affectata z sui culpa succedenti ideo p̄caucat ne sua culpa impedimentū succedat q̄ remanebit cōtumax & cū uituperio & alter cum honore.

An dignitas ecclesiastica liberet ab honore preliandi.

17

Contingit dubitari quidā erat obligatus ad certā diē p̄liare cū inimico ad oltranza & añ diē cedentē clericus efficiat an sit absolutus a talī obligatōe. dic q̄ sic. q̄ iura canonica p̄hibēt talē consuetudinē pugnandi ut dictū est s̄. nec etiā tenebit dare cāpionē nisi in fraudē clericatū assumat q̄ posset alter regere cū ut ueniret uel se disdiceret & si uenire recusaret tūc iudex preliū dabit alteri honorē ratione talis fraudis commissi faciendo se clericū in fraudē & illū comparentē reputabit virtuosum & fouentē iusticiā ac etiā rōe fraudis tenebit ad expensas secus si nō fecisset in fraudē q̄ in nichilo tenebit de quibus habetur in tī. de obliga. ad racionia. & in tī. de seruīs non ordinandis & in iure ciuili de accedētj ad miliciā in fraude numerū q̄ non h̄t priuilegia militū & deicit a malicia.

An unus possit in se assumere bonus pugne uel que rele alterius.

18

Vidā p̄uocauit nobilē ad preliū p̄ cā honoris uel p̄ crimine in p̄uocantis cōtumeliā cōmissio cōparet tercius z asserit. tu istū p̄uocas p̄ crimine in te cōmissio honore.

ac pudorem tuum sigillante non iste sed ego assertus in te deli-
ctum comisi ego tam principalis illius querelam assumo & intendo
sustinere & defendere quod iustum actum est ille replicat non tibi conue-
nio nec tu mihi illum provocavi. meum offensorem inpium & iniustum
& quod illum propriam intendo contumeliam pulsare & deinde si quod me
cum agere contendes tibi satisfacia. Querit modo an hic possit sub-
intrare & hanc querelam in se assumere provocator inuito et primum
provocatum liberare. dic quod quis si dixerim quod quilibet potest consanguini
vel sodalem & affinem defendere et per illis pugnam assumere non tamen pro-
vocator inuito nisi quando tales persone essent imbecilles et debiles ut quod
magister minor senes clericus aut infirmus quod tunc saltem ut capio illorum
admittere alias provocator inuito defensionem non suscipiet nec inno-
uabit in seipso plium assumendo nisi causa imbecillitatis et hoc casu iste quod
tamque tercius comparatus assumens in se querelam erit simpliciter provocatus et
non provocator quod ut defensor accedit. legitur in uirgilio de Niso
& Eurialo me me adsum quod feci in me convertente ferrum orutuli

**An qui spōsionē fecit quod alterū faciet recedere ore p-
prio optineat si illū occidat.**

19

Ost hec aut omnia subiungit dubitabilis questio de disci-
ta miles diffidauit comilitonem ad plium roe & tam quod eun-
de perditio notauit offerens per pugne iudicium & cum gladio
ipsum ore proprio facere recedente vel quod se discat et intrantibus cam-
pum gladiatorium tandem provocator istum ad terram prostravit cui incubes
gladio cogebat ut se recedente faceret aut contrarium confiteretur quod inui-
cto aio persistens nullatenus se disceret nec recedere voluit asserens li-
betius subire mortem quam se recedere propter quod provocans illum gladio in-
teremisset & petit a iudice in sui fauorem & honorem decerni uictori-
am. quod sanguinem aduersary effudit illumque occidit in gratiam in fauorem
sue & glorie mortui replicatur quod non est uictor nec honoran-
dus occisor quia polliatus est ore proprio illum facere recedente
& hoc non fecit ymmo alter potius mortem sustinuit quod se re-
cederet. & sic moriendo est uictor sine armis. quia se noluit
recedere & constanti. & forti animo resistentiam fecit. ut se
non recederet. ergo provocans non est victor sed victus.

in contrarium ꝑ occisore replicatur q ꝑ ipse est uictor . quia mors
 in prelio dat supmā victoriā occisori ꝑprium inimici z mors z dis
 dicta equipantur qz in pugna ex cā honoris . & ad oltranza dat
 finis ꝑ mortem aut per disdictā & nō aliter z qui facit equipol
 lens satisfacit qz inplet quod ꝑmisit z quia fecit quod maius eo
 quod ꝑmisit qz occidit & qđ pluris ē utiqz tantū est . & uidetur
 dei iudicio occisus qz iniuste preliauit ꝑut armigeri imaginantur
 & testantur iudex cōpetens audita huiusmodi cōtrouersia decre
 uit qz tacite omnis mors in tali prelio . large disdicta censetur .
 sicut omnis disdicta etiam est mors ciuilis qz per eā disdicentis
 se fama occiditur tñ in hoc casu ex quo expresse pollicitus est ꝑ
 uocans illū facere ore ꝑprio recedentē & disdicentē qui expres
 se hoc agere denegans potius passus est mortē non dicet inplese
 id qđ pollicitus est qz alter resistit uiribus & potentia sua se nul
 latenus disdicendo & sic potius occisus potius uictor censebitur
 qz superauit & uicit insidias inimici eiusqz potentia se nō ꝑrecre
 dendo sicut sancti martires uicerunt tormenta tyrannorum in
 fide perseverando ideo sententia dabitur decernendo qz iste ꝑuo
 cator non impleuerit sponsonē qua pollicitus est illū ore ꝑprio
 facere recedentē & occisum sua constantia resistendo mortuuz
 cum honore defendendo famā ꝑpria usqz ad ultimū uite spiri
 tum nec poterit alia ꝑferri sententia . qz nō poterit ꝑnunciari .
 uiuum ex toto esset uictū qz superauit & occidit inimicum . &
 mors dat honorem nec etiā poterit iudicari mortuū esse uictor
 rem ex eo qz alter non ꝑfecit eū recedentē qz ipse occisus est . licet
 cum suo honore obierit q̄tum ad gloriā militarez . sicut antiqui
 Romani agebāt q plus extimabāt famā & honorē q mortē qui
 bus mors erat gloriā & uita cū ignominia suppliciu . si tñ cū in
 trassent bellū & pugnassent ꝑuocatur in conflictu belli illū oc
 ciderit absqz eo q ipm coegerit ut se recederet tūc diceretur dis
 dictus qz non est occisus de negando expresse disdictam ut su
 pra diximus & poterit . si nā in fauorem occisoris ꝑtoferri ceter
 ra suppleat religio militaris in hac dubia questione .

20

Quod sit maius dedecus . an fugere a liza . uel se
 disdicere .

Irca disdictā restat uidendū . quod erit maius dedecus
 seu uituperiū fugere a liza uel cāpo . uel se disdicere ore
 pprio quā dixerimus q̄ oīs fuga est disdicta z qđ de
 una diciē censeat de alia dictū tñ plurimū differunt . qz fuga ex
 iniusticia lesaqz conscientia & ex maxima uilitate pcedere solet
 ex qua seipm differt occidit dāpnat & uictū redit absqz armis.
 nō defendēdo honorē & famā ppriā quoqz qsqz nisi cū uita pdit
 is aut q resistēdo armis & pbitate resistendo cām suā p uiribus
 defendit si se primoz oppressz potētia faciat recedentē ne mori
 atur ē cū minori uituperio qz oppressio z coactio dāt excusatōez
 qz mors est ultimum terribiliū & magna ē uiuendī dulcedo &
 nil carius in genere humano talis enī disdicta vi. armorū facta
 non pcedit ultra. & ex ppria uoluntate sed coactōne quadā . &
 dixit Bal. q audita ē uos diuina in celis qđ metus cā factū erit
 ratū non habebō . ideo fuga erit cū maiori uituperio qz succūber
 cū honore ē tollerabiliqz q cū uituperio & uilitate fugere semper
 enī in preliis temptanda est fortuna p uictoria & nō ē credē
 dū aduersario sine resistentia neqz eis repitur maior infamie la/
 bes in disciplina militari q fugere a facie inīmicī ubi nō est ex/
 cessus nec est maior honor z extimatio q q inīmicus ante te fu/
 fugiat & sic dāpnabilius erit fugere q vi armorū se recedere.

¶ Liber de sententia ⁊ de appellatione. 21

21

Valiter sit pnunciandū & sētentia pferenda in
 pugna ad oltrāza in q uia armorū ul' duello ē uerī/
 tas exqrenda . dic q gladius ē prim⁹ & supremus
 iudex in singulare certamie qz ipe gladi⁹ ē q dis/
 iudicat punit ac calūpniantīū inīqtates expellit ut
 in pphamio insti. & exeqt suas uindictas qz neminē hz supiorē
 nisi deū & ueritatē z ubi ensis iudiciū deficit tūc trib⁹ mōis sen/
 tentia profertur primo si prouocans uel requirēns in die in di/
 cti bellī n cōpet tūc puocato cōpēte armato cū officialib⁹ armorū

z cum araldo inducto armorum ipsius comparentis z cum propria banderia seu vexillo si habuerit intra vel iuxta lizam seu campum gladiatorium tota die expectabit prouocatum quo non comparente z in contumacia perseverante tunc in meridie per preconem fiet proclamatio trina. si est talis miles vel nuncius ad ipsuz legitime excusandus quia alter talis dominus comparuit ad hanc diem deputatam z ipsum armatus expectat ad prelium paratus deinde vero eodem non comparente z sole declinante coram prefecto comparens astabit z dicet veneram paratus cum mea persona defendere z probare qd falso modo z cum iniquitate talis prouocator me accusauerat z calumniosam aduersus me infamie notam proposuerat qui nunc sue culpe conscius z de iure suo pessimo diffidens z nolens in lite improba verari non comparet petens ad decus z honorem z vtilitate ipsius comparentis z ad pugnam presto parati pronunciarum iudicari z interpretari z ad decus vilipendium z iacturam noteq infamiam non comparete decernere quibus protestatis contumax per preconem vel armorum regem iterum conuocatur z requiritur alta z intelligibili voce deinde expectat ipse prouocatus comparens vsq ad solis occasum z stellis apparentibus deinde prefectus duello cum consilio procerum z militum aliorumq rei militaris experientiam habentium pronuntiabit illum esse contumacem z pro confesso haberi accusationemq suam fuisse iniquam z calumniosam ac falso modo z inique requisuisset comparentem ipsumq comparentem fuisse paratum defendere honorem z famam suam cum armis z in die statuta deputatis z ideo absoluet ipsum comparentem a tali falsa z iniqua accusatione inst. tuta tanq victorem in dicta die condemnando contumacem de falsa accusatione tanq victum z superatum decernendo eundem esse militem reprobatum z reprobandum z de cetero ut diffamatum de sua iniusta querela z honoris sui prodigum z ignominiosuz deinceps a militum pugna repellendum. Vbi vero hic non comparens aliquas excusationes per suum nuncium ve araldum miserit tunc ante omnia prefectus auditis excusationibus z habitis consultationibus peritorum z cognitione matura examinatis excusationibus ne cui partium iniuriam faciat pronuntiabit super iusticia vel in

iusticia excusationum que si iuste fuerint et constiterint per publica documenta vel testimoniales litteras tunc decernet excusationes ut iustas admittendas et statuet aliam diem impedimento cessante ad prelium peragendum. Sin vero prouocatus contumax fuerit et prouocans comparuerit tunc similiter non missis excusationibus procedetur ad sententiam contra ipsum prouocatus decernendo ipsum contumacem haberi pro confesso malefacit delictum vel accusationem institutam. ut. s. qui si comparuerint et pugnam fecerint et certauerint et prouocator victor fuerit similiter pronuntiabitur illum esse victorem et prouocatum victum ac ut calumniatorem esse reprobandum deinceps et ubi prouocatus victor extiterit pronuntiabitur simili modo contra prouocatorem nisi accusatio fuerit de crimine lese maiestatis quod tunc usque ad tertium gradum cum infamia notabuntur descendentes nascituri in posterum secundum iuris dispositionem et ibi fiet accusatio de aliquo publico crimine quod offertur probari per pugnam tunc deuicto accusato per pugnam procedetur ut in capitulis. j. scriptis.

An accusatus de homicidio qui obtulit per pugnam se purgare si succumbat decapitetur.

22

In pugna vel duellum offertur in crimine homicidii et constat de homicidio per accusatum commissum quia in pugna succumbit vel aliter se non purgat decapitatur et si non constat de homicidio et pugnat et in pugna succumbat manum perdit cum qua dicitur homicidium commississe de quo per pugnam conuictus est secus si constat de homicidio sed dicat ad defensam fecisse quia si in pugna defenso succumbat decapitabitur ut in titulo de pace tenenda. s. si quis hominem. nam tunc pugna species est tormenti et ideo talis accusatus debet pugnare et si succumbit

punitur secundum Andream de yfernía in dicto. §. si quis. z p
 talem pugnam miles vel alius se expurgat z monitrat innocen-
 tiam suam q non fecerit quod imponitur ei per manum milita-
 rem quia pugnabit cu n accusatore secundum Andream de yfer.
 ibi Et idem Bal. tamen si esset lata sententia per duellum q ali-
 cui impingitur q fecit furtum z fuit factum duellum z reus suc-
 cubuit per probationem duelli talis sententia non transibit in re
 iudicatam quia si de. n. de reperiatur q alius furtum fecit senten-
 tia irritabitur. c. secundo. de purgat. vulga. z glo. in. c. secundo.
 de clerico pugna in duello. nam licet a tali sententia non sit appl-
 latum z ius fecerit. c. cum inter. de re iudicata. veritate in con-
 trarium comperta reiterabitur sententia. l. fullo. de conditioe si-
 ne causa. z de iurciurando. l. admonendi. presertim quia prefer-
 tur auctoritate probationis incerte. dicto. c. secundo. Et q sit nul-
 la talis sententia quando profertur per probationem duelli tenet
 Baldus in. l. liberrorum. C. de testibus. Et dixit Baldus in. l. fin.
 C. de probationibus. q si probatio in causa capitali committatur
 pugne q victus per pugnam non morietur sed manus amputa-
 tur quia est probatio presumptiva allegat lombard. de homic. li-
 ber. homi. l. qui vero. z. c. primo. de pace tenenda. dicens statí cō-
 suetudini quia prohibita est pugna nisi in casibus contentis in. §.
 per contrarium. insti. de here. que abintesta. Et est constitutio reg-
 ni sicilic. monachiam. z. s. visum est.

An prelium uel pugna possit iudicari per arbitrum.

23

V gna debet iudicari a iudice non ab arbitro argu-
 mento. l. quibuscumq. qualiter quis se defende. de
 bet. in longobar. nam arbiter iudex non est licet a
 partibus eligatur que non possunt dare iurisdic-
 t. l. priuatorum. de iurisdictione omniuz iudicum.

z eius arbitri sententia non est uera sententia. ff. de infami. quid
ergo. §. ex compromisso. z. ff. de iur. l. si dictum. nam si de famo
so delicto nec deliberati causa debet ad arbitrum iri. h. de arb. l.
non distinguemus. §. iulianus. z. ideo si criminaliter causa agitur
non erit arbiter eligendus unde si pugna non indicitur a iudice
in casibus a iure permissis sed ex conventionione litigatorum ea susci
pitur tunc videtur dari conventioni partium. ar. l. si conuenerit.
de iurisdic. om. iudi. qz cuilibet licet discedere a iure suo. l. si quis
in conscribendo. C. de pac. z. cum partes hoc onus probatiois eli
gerunt non videtur reprehensibile si probationi per eos electe ste
tur ar. l. theopompus. de dote prelega. nam ubi conventio partiū
est ibi iudicis conquiescit officium. l. i. §. deinde. de noui operis.
Tamen alii dicunt pugnam non debere fieri ex conventione par
tium scdm Caro. in dicta. l. quicumqz. adeo qz si partes conuene
runt pugnare de aliquo negotio z. reus noluerit deinde stare con
ventioni non cogetur quia conventio non valet per dictam. l. q
buscunqz. ubi dicit tex. qz pugna debet esse indicta per. l. z. sic de
bet fieri in casibus permissis z. sic duo requiruntur. s. vt indicatur
per. l. vel principem vel indicetur a iudice esse locum pugne vel
in eo casu ubi pugna locum habet z. in hoc concordat constitutio
regni sicilie que incipit monachiaz. que statuit in illis casibus
in quibus pugna locum habet pronunciar per iudicem. licet ali
qui dicant qz sufficiat conventio quia pugna est probatio z. si pla
cuit actori per hunc modum probare z. reo similiter placuit per
hunc modum se defendere qz cuilibet licet a iure suo discedere ut
in lombar. de eo qui falsam cartam scripserit. z. dicta. l. si quis in
conscribendo. scdm docto. lombar. in dicta. l. quibuscunqz. z. ho
die pugna est in arbitrio iudicis competentis qui eligitur z. qui
bellum indicere habet inter ipsos de iure armorum z. consuetu
dine vt. s. dictum est.

Explicit liber decimus Et incipit undecimus.

An a sententia lata in duello possit appellari.

Odo queritur si is contra quem pronuntiatur in duello tacite uel expresse. tacite quia perfectus duello uictus quod unus erat in statu uictorie non tamen dum uictoria ex toto adeptus septem precit et deinde illum decernit ut uictum primo quod exire fecit a campo gladiatorio in signum succubentie & signum & honorem uictorie alterius uel etiam quia per sententiam declarauit unum fuisse uictorem uel alium superasse. an tunc possit appellare maxime cum causis que solent appellacionem etiam alias non admittenda iustificare. dic quod si iste perfectus duello fuerit ordinarius iudex cui fuerit commissa huius pluri cognitio. ut fecit Rex Anglie. quando Rex Carolus accessit in bordeam ad pugnandum cum Rege Petro qui misit iudicem ad decernendum inter ipsos tunc si per quod quam decernit graue licebit appellare. quod si esset dux belli alicuius principis uel quod de aliquo crimine accusabat quod fuit probatum per duellum ut diximus Nam appellandi usus frequens est. l. i. ff. de appell. et omnis appellatio est premissa nisi repugnet prohibita expresse glo. non. in. l. q. restituere de rei ven. & in maioribus & in minoribus licitum est appellare. l. & in maioribus. C. eo. et est expressum in milite quod appellat ubi puato licet appellare. l. suspectum. §. si. ff. de appell. in uerbo uicti si non puocauerint si tamen persona iudicis coram quo duellum est factum esset imperator uel Rex Francie aut alter Rex Princeps uel Dux monarcha in regno suo qui per pugnatorem fuerit electus per iudicem & qui dedit campum securum iuxta morem tunc ab eius facto uel sententia non appellabitur. l. i. a. q. appe. non licet. & l. ii. §. ex actis de ori. iur. & in. l. i. §. his de off. prefect. & Spec. in ti. de appellat. §. nunc tractemus. et Io. Andre. eo. ti. §. uidendum ubi dixit quod a sententia Regis Francorum non appellatur & sequitur Ange. in. d. l. i. & ideo in Rege Sicilie ut plene per glo. in phemio constitutionum regni Sicilie & ibi Andre. de yscr. et tunc supplicabitur et ne sit auctor iniusticie autem que supplicatio de preiudicio impato officio. facta executio ut ibi non. Tamen si pronuntiasset aliquis dux exercitus. uel capitaneus armorum. uel magnus comestabulus tunc appellabitur. ut dixi quia isti sunt officiales impii regum uel ducum. l. officium regentis exercitus. ff. de re militari et appellabitur ad eorum superiorem. l. i. pators de appell. et per iura prius loco alii. et tunc si coram superiore ad quem appellat. iste appellans uellet pugnam expedire cogetur redire ad illum statum in quo

fuerat tempore .quo talis iudex uirgam proiciendo duellum .
dissolui mandauit qz iudex appellatōis dz iudicare ex primis ac/
tis uel ex nouis .l. si .cū ibi nō ff. qz cū eo & Bal. nō .in .l. preses dē/
senten. & Innocen. de testi. c. fraternitatis. & Bar. in .l. si ut ppo/
nis. C. quō & qñ. z in .l. is apud quē de eden. & Bal. in .l. §. q. puo/
cauit vñ si ex primis & nouis debet iudicare nō poterit sententiā
pferre nisi dicat partī reducas te ad statū primū in quo stabas i
prio duello ut uideā acta z gesta vrā. ut possis iudicare & cūcta
rimari ar. glo. in .l. penul. de pigno. acq. & c. non solū in glo. de
appell. in .vi. ubi appellatōe pēdēte oīa debēt stare in eo statu. in
quo erant ante appellatōez z dixit Bar. in .l. ab executore. C. quo
rū appell. qz appellatōe pēdēte detētus qz appellauit dz stare detē/
tus put ante z sic utuntē milites qz si iudex ex clementia diuī/
dat duellū & is qz erat oppressus uel deuictus negaret se deuictus
& uellet iterū pugnare dz reduci in eo statu in quo erat tpe quo
fuit duellū diuisum & pseq duellū z si stabat subtus pugilē cum
gladio in ore tunc in illo statu se debet reponere z seq pugnā &
isto mō appellatio nō erit psecuta qz ille nō se reponet in illo sta/
tu timore ne occidat z sic erit questio sopita si tñ ipse nollet ite/
rum pugnare sed diceret qz iudex male pnūctiauit z uellet hoc
pbarē p testes uel p pītos & exercitatos in re militari qz sententia
fuit iniqua tūc audietur qz nunq est pugnandū ubi potest habe/
ri pbario per testes uel per aliam pbatōē ut supra ē uisum cir/
ca principio. si tamē is qui obtinuit uellet per pugne iudiciū sen/
tentiā tamq iustā approbare & iterum pugnare non audiet
quia potest per pares uel per milites sententia approbari uel re p/
bari & non sit locus pugne quia odiosa sunt duella ut dictum ē
in principio quo casu iudex appellationis debet sequi primo p/
cium conuentiones si que facte essent ante duellum per nō .in .l.
tale pactum. §. qui puocauit de pacti. & dixit Bal. in ti. de pace
constan. in uerbo in causis qz iudex appellatōis seruabit tūc mores
& consuetudines ciuitatis & fori primū iudicij z sic seruabit mo/
res pugilum z pugnantium uel exercitus eorum ar. in auten.
ut cum de appellatione. cognō. §. i. & facit. l. nemo de senten. &
in .l. i. §. solent quando appellandum sit & Innocen. in .c. cum spe/
tiali de appell. z in Beca de consuetudine . si tamen prouocatus

in aliqua parte mundi elegisset unum iudicem ut plerūq; faciūt
pugnare uolentes comuni sensu tunc si elegerant eum ut arbitri
um in forma cōpromissi non appellabitur quia a sententia arbitri
non appellabitur. l. i. c. de arbitri. l. si cum dies. §. statim. ff. eo:
licet reducatur uel supplicetur ut ibi. si uero eum elegant ut iudi
cem competentem ut assolent dicere milites tunc q; uidetur ei
iurisdictionem p rogare in sua iurisdictione tunc ab eius senten
tia poterit appellari q; est iudex ex communi uoluntate de hiis q;
gecuntur in eius iurisdictione. l. ex cōsensu. ff. de appell. & l. epi
scopale. c. de epi. audi. & l. si a quibus ap. non licet & hoc si ali
as a sententia huius iudicis progerat potuisset appellari quia si ap
pellari non potuisset tunc ista iurisdictionis progeratio non facit
q; appellari possit. d. l. epale. unde si non posset alias appellari ab
eius sententia supplicabitur ad eundem per. l. i. de offi. pfecte. pre
to. per autentica que supplicatio de preci. inperato. offic. uel eius
officium misericorditer implorabitur super iniusticia per glo.
in. l. arbitro. qui saq. da. cog. & ubi is a cuius sententia est appel
latum nollet admittere appellatoez tunc appellans more militum
poterit eligere alium iudicem competentem similem pronuncti
anti & ad eum cum querela accedere allegando q; est facta sibi ini
usticia p tale iudicem petendo q; decernat & iudicet sup tali iniu
sticia cū cōsilio pcez q; tūc eligeat ut iudicet iter eos. sicut fuit ele
ctus primus iudex ar. l. cū apud. iudi. solui. ubi dicit q; iudex ap
subrogatō loco primi iudicis & sic dicitur eius naturā habere ar. l. si eū
§. q; iniuriar. siq; can. & sentit Ange. in. d. l. ex cōsensu unde si
primus fuit a pte puocata electus etiam iste dēbēbit eligi a pte appel
lati ut eqlitas inter eos seruet. l. si. de fruc. & lit. expen. z. l. in sa
cris. de pximis sacroz & de arbitri. l. si cū dies. §. pe. & l. iii. mada
ti. uel posset adire superiorem pronunctiati si eū haberet p. d. l. impator
cū suis si. tñ aliquid tenet q; nō sit locus appellatōni in duellis (q; en
is ē iudex q; facit executōz una cū iniā q; opy. est iniusta q; sepe
accidit q; iniquas sententias pferūt hii q; p sunt duellis. ut iā uidi
mus & condemnant deuctum & cum perpetua infamia usq;
ad tercium gradum. & quia cum de maximo agatur preiudici
tio iustum est si pronunctians in duello habeat superiores q; ad
eum possit recurrī per uiam querle & grauaminis per. l. arbitro &

cum ibi nō. ff. qui satj. da. cogj. & si non haberet ei supplicabitur ut cum alijs consiliarijs reuideat grauamē ne sit auctor iniusticie d. auten. que supplicatio si condemnatus hoc elegerit z ubi pronuntiāns nollet reuidere & grauamen corrigere uel ipsum audire. tunc condēpnatus petet literas testimoniales qualiter oīa gesta fuerunt & processerunt ibi ad imperatorem si ille in superiorem recognoscit imperatorem uel accedet ad alium equalem regem uel dominū per uiam querele & iniusticie & petet campum tutum ad iterum pugnandum & probandum sententiam esse iniustam uel petet ut habito consilio procerum cognoscat d. iusticia uel iniusticia sua exhibendo literas testimoniales qui conuocatis proceribus si decernere uoluerit & altero requisito re. & negotio ex aminato quod iustum fuerit decernet. tamē minor iudex hoc non audiat nisi equalis pronuntiatio. qz minor non restituit aduersus sententiam maioris. l. minor. autentica. ff. de minoribus. nam si pnuntiāns fuit. etiā ibi ad alium regem. uel si dux ibi. ad regem uel principē ar. di. l. minor. & ita est cōsuetudo militū in similibus causis accedere ad alios reges z principes. ut cognoscant de grauaminibus illatj. qui si pnuntiabit p. grauato remanebit cum honore.

An deuictus i duello possit appellari ut iterum pugnet

2.

One qd aliquis fuit sorte & a fortuna deuictus in duello ppter aliqd finistru sibi eueniens non tñ a iudice competentī iudicatus ut qz equus casu cecidit & censetur victus & uellet iterum currere ut honorē recuperet p aliū cursum & ps nequid ulterius currere nec pugnare fuerit tāq deuictus tractatus & uult appellare ut iterum pugnet an possit. dic q non. quia istud est iudiciū fortune cuius dux est deus fm Sene. ad Lucil lum. ep̃la. vii. & aliquando vocatur uis diuina. ar. ff. de dap. in fec. l. fluminū. §. seruus. qz fors est inexorabilis qz surda z muta & ē quedā res nobis occulta a natura q ē inpcabilis ar. in. l. tpe de uesti. oleua. & aliqui demones q sūt. j. lumina in aere ut scribitur. ii. Petri. c. i. qui aer dicitur inferior. respectu celi. ut ibi permissione diuina affligunt corpora nostra. & ideo angeli.

boni. aliquando ppter orationes nos tuentur. fm Thomam de
aquino de malicia angelorum contra maliciam demonum. z io
dicitur q a sententia fortune non potest appellari. quia fortuna
non habet superiorem in hoc mundo dixit Bal. in l. fi. in prin.
C. coia de le. quia fortuna est currens naz multa euoluens z mur
tua in autentica ut oms obedi. iudi. puincia. & penul. col. v.
fm Bal. ibi. & facit id quod dicitur de sorte. quia est res in hu
mana dubietatem diuinam iudicans uoluntatem. xxvi. q. ii. c.
fors. & facit. d. l. fi. C. coia de le. ubi in fortibz fortuna est iudex
& ideo non appellabitur qz in istis pugnis dei iudicio vincitur.
ab habente iusticiam. ut supra est tactum in principio operis &
dicit propertius attrahit & extollit vires causa iusta belli. Deo
gratias. A . M . E . N.

No. N. V. u

¶ Primum vacat
Incipit
Sunt cruentati
Eorum iudicia
Disciplina legū.

¶ Inter armigeros
Pugnauit
Edidit

Nec mirandum

¶ Distinctione
Indicere

Pugnatores

Alio populo

¶ Victoriā

Et quando

Quia cum

Caput

¶ Et licet

Indixerat

Sunt tenaciter

In castra

¶ Et. & quali.

Artauit

Nisi deus

Paret is

¶ An in casibus

Ex quibus

Existens

Ratione

¶ Campiones
Que de pactis
Quando p̄uocator
Possit pugnare

¶ Fame & honorī
Nō licz

Alium occidit

Particulari

¶ Pro tali
defen. ciui.

mela &

Vno cauallo

¶ Iuxta illud

Tatis

Statum hominis

Facultate

¶ Vt in auten.

Duo reges

Et sic

Et a casu

¶ Et uideantur

Nobilitates

Reperiatur

Feudato

¶ Etiam magis

Et p̄torum

Dī. c.

An armiger

¶ Et tunc
Licet sanguinem
Potest dici
Iudex non

¶ Strati
Duo certabant

In p̄liq.

Duo serui

¶ Cum inter duas

Distinguunt

Quia uidetur

Quando duo

¶ Videtur q̄

Probatum

Facta est

Impedimenta.

¶ Vnde fine

Erat rei

¶ de hiis

Pugnante

¶ Carcerantibus

An si captus

De natura

Vocatur ab

¶ Bal. nī tī.

Fredericum

Inter hostes

Victori

Victorie &

¶ Vel duellū
Hoc diuideret
Quia est
Incontrarium
Est cum araldo

Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International

Creative Commons Corporation (“Creative Commons”) is not a law firm and does not provide legal services or legal advice. Distribution of Creative Commons public licenses does not create a lawyer-client or other relationship. Creative Commons makes its licenses and related information available on an “as-is” basis. Creative Commons gives no warranties regarding its licenses, any material licensed under their terms and conditions, or any related information. Creative Commons disclaims all liability for damages resulting from their use to the fullest extent possible.

Using Creative Commons Public Licenses

Creative Commons public licenses provide a standard set of terms and conditions that creators and other rights holders may use to share original works of authorship and other material subject to copyright and certain other rights specified in the public license below. The following considerations are for informational purposes only, are not exhaustive, and do not form part of our licenses.

Considerations for licensors: Our public licenses are intended for use by those authorized to give the public permission to use material in ways otherwise restricted by copyright and certain other rights. Our licenses are irrevocable. Licensors should read and understand the terms and conditions of the license they choose before applying it. Licensors should also secure all rights necessary before applying our licenses so that the public can reuse the material as expected. Licensors should clearly mark any material not subject to the license. This includes other CC-licensed material, or material used under an exception or limitation to copyright. [More considerations for licensors.](#)

Considerations for the public: By using one of our public licenses, a licensor grants the public permission to use the licensed material under specified terms and conditions. If the licensor’s permission is not necessary for any reason—for example, because of any applicable exception or limitation to copyright—then that use is not regulated by the license. Our licenses grant only permissions under copyright and certain other rights that a licensor has authority to grant. Use of the licensed material may still be restricted for other reasons, including because others have copyright or other rights in the material. A licensor may make special requests, such as asking that all changes be marked or described. Although not required by our licenses, you are encouraged to respect those requests where reasonable. [More considerations for the public.](#)

Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International Public License

By exercising the Licensed Rights (defined below), You accept and agree to be bound by the terms and conditions of this Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International Public License ("Public License"). To the extent this Public License may be interpreted as a contract, You are granted the Licensed Rights in consideration of Your acceptance of these terms and conditions, and the Licensors grants You such rights in consideration of benefits the Licensors receive from making the Licensed Material available under these terms and conditions.

Section 1 – Definitions.

- a. **Adapted Material** means material subject to Copyright and Similar Rights that is derived from or based upon the Licensed Material and in which the Licensed Material is translated, altered, arranged, transformed, or otherwise modified in a manner requiring permission under the Copyright and Similar Rights held by the Licensors. For purposes of this Public License, where the Licensed Material is a musical work, performance, or sound recording, Adapted Material is always produced where the Licensed Material is synched in timed relation with a moving image.
- b. **Adapter's License** means the license You apply to Your Copyright and Similar Rights in Your contributions to Adapted Material in accordance with the terms and conditions of this Public License.
- c. **BY-NC-SA Compatible License** means a license listed at creativecommons.org/compatiblelicenses, approved by Creative Commons as essentially the equivalent of this Public License.
- d. **Copyright and Similar Rights** means copyright and/or similar rights closely related to copyright including, without limitation, performance, broadcast, sound recording, and Sui Generis Database Rights, without regard to how the rights are labeled or categorized. For purposes of this Public License, the rights specified in Section [2\(b\)\(1\)-\(2\)](#) are not Copyright and Similar Rights.
- e. **Effective Technological Measures** means those measures that, in the absence of proper authority, may not be circumvented under laws fulfilling obligations under Article 11 of the WIPO Copyright Treaty adopted on December 20, 1996, and/or similar international agreements.
- f. **Exceptions and Limitations** means fair use, fair dealing, and/or any other exception or limitation to Copyright and Similar Rights that applies to Your use of the Licensed Material.
- g. **License Elements** means the license attributes listed in the name of a Creative Commons Public License. The License Elements of this Public License are Attribution, NonCommercial, and ShareAlike.
- h. **Licensed Material** means the artistic or literary work, database, or other material to which the Licensors applied this Public License.

- i. **Licensed Rights** means the rights granted to You subject to the terms and conditions of this Public License, which are limited to all Copyright and Similar Rights that apply to Your use of the Licensed Material and that the Licensors have authority to license.
- j. **Licensors** means the individual(s) or entity(ies) granting rights under this Public License.
- k. **NonCommercial** means not primarily intended for or directed towards commercial advantage or monetary compensation. For purposes of this Public License, the exchange of the Licensed Material for other material subject to Copyright and Similar Rights by digital file-sharing or similar means is NonCommercial provided there is no payment of monetary compensation in connection with the exchange.
- l. **Share** means to provide material to the public by any means or process that requires permission under the Licensed Rights, such as reproduction, public display, public performance, distribution, dissemination, communication, or importation, and to make material available to the public including in ways that members of the public may access the material from a place and at a time individually chosen by them.
- m. **Sui Generis Database Rights** means rights other than copyright resulting from Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases, as amended and/or succeeded, as well as other essentially equivalent rights anywhere in the world.
- n. **You** means the individual or entity exercising the Licensed Rights under this Public License. **Your** has a corresponding meaning.

Section 2 – Scope.

- a. **License grant.**
 - 1. Subject to the terms and conditions of this Public License, the Licensors hereby grants You a worldwide, royalty-free, non-sublicensable, non-exclusive, irrevocable license to exercise the Licensed Rights in the Licensed Material to:
 - A. reproduce and Share the Licensed Material, in whole or in part, for NonCommercial purposes only; and
 - B. produce, reproduce, and Share Adapted Material for NonCommercial purposes only.
 - 2. Exceptions and Limitations. For the avoidance of doubt, where Exceptions and Limitations apply to Your use, this Public License does not apply, and You do not need to comply with its terms and conditions.
 - 3. Term. The term of this Public License is specified in Section [6\(a\)](#).
 - 4. Media and formats; technical modifications allowed. The Licensors authorizes You to exercise the Licensed Rights in all media and formats whether now known or hereafter created, and to make technical modifications necessary to do so. The Licensors waives and/or agrees not to assert any right or authority to forbid You from making technical modifications necessary to exercise the Licensed Rights, including technical modifications necessary to circumvent Effective Technological Measures. For purposes of this Public License, simply making modifications authorized by this Section [2\(a\)\(4\)](#) never produces Adapted Material.

5. Downstream recipients.
 - A. Offer from the Licensors – Licensed Material. Every recipient of the Licensed Material automatically receives an offer from the Licensors to exercise the Licensed Rights under the terms and conditions of this Public License.
 - B. Additional offer from the Licensors – Adapted Material. Every recipient of Adapted Material from You automatically receives an offer from the Licensors to exercise the Licensed Rights in the Adapted Material under the conditions of the Adapter's License You apply.
 - C. No downstream restrictions. You may not offer or impose any additional or different terms or conditions on, or apply any Effective Technological Measures to, the Licensed Material if doing so restricts exercise of the Licensed Rights by any recipient of the Licensed Material.
6. No endorsement. Nothing in this Public License constitutes or may be construed as permission to assert or imply that You are, or that Your use of the Licensed Material is, connected with, or sponsored, endorsed, or granted official status by, the Licensors or others designated to receive attribution as provided in Section [3\(a\)\(1\)\(A\)\(i\)](#).

b. Other rights.

1. Moral rights, such as the right of integrity, are not licensed under this Public License, nor are publicity, privacy, and/or other similar personality rights; however, to the extent possible, the Licensors waive and/or agree not to assert any such rights held by the Licensors to the limited extent necessary to allow You to exercise the Licensed Rights, but not otherwise.
2. Patent and trademark rights are not licensed under this Public License.
3. To the extent possible, the Licensors waive any right to collect royalties from You for the exercise of the Licensed Rights, whether directly or through a collecting society under any voluntary or waivable statutory or compulsory licensing scheme. In all other cases the Licensors expressly reserve any right to collect such royalties, including when the Licensed Material is used other than for NonCommercial purposes.

Section 3 – License Conditions.

Your exercise of the Licensed Rights is expressly made subject to the following conditions.

a. Attribution.

1. If You Share the Licensed Material (including in modified form), You must:
 - A. retain the following if it is supplied by the Licensors with the Licensed Material:
 - i. identification of the creator(s) of the Licensed Material and any others designated to receive attribution, in any reasonable manner requested by the Licensors (including by pseudonym if designated);
 - ii. a copyright notice;
 - iii. a notice that refers to this Public License;

- iv. a notice that refers to the disclaimer of warranties;
 - v. a URI or hyperlink to the Licensed Material to the extent reasonably practicable;
- B. indicate if You modified the Licensed Material and retain an indication of any previous modifications; and
- C. indicate the Licensed Material is licensed under this Public License, and include the text of, or the URI or hyperlink to, this Public License.
- 2. You may satisfy the conditions in Section [3\(a\)\(1\)](#) in any reasonable manner based on the medium, means, and context in which You Share the Licensed Material. For example, it may be reasonable to satisfy the conditions by providing a URI or hyperlink to a resource that includes the required information.
- 3. If requested by the Licensor, You must remove any of the information required by Section [3\(a\)\(1\)\(A\)](#) to the extent reasonably practicable.

b. ShareAlike.

In addition to the conditions in Section [3\(a\)](#), if You Share Adapted Material You produce, the following conditions also apply.

- 1. The Adapter's License You apply must be a Creative Commons license with the same License Elements, this version or later, or a BY-NC-SA Compatible License.
- 2. You must include the text of, or the URI or hyperlink to, the Adapter's License You apply. You may satisfy this condition in any reasonable manner based on the medium, means, and context in which You Share Adapted Material.
- 3. You may not offer or impose any additional or different terms or conditions on, or apply any Effective Technological Measures to, Adapted Material that restrict exercise of the rights granted under the Adapter's License You apply.

Section 4 – Sui Generis Database Rights.

Where the Licensed Rights include Sui Generis Database Rights that apply to Your use of the Licensed Material:

- a. for the avoidance of doubt, Section [2\(a\)\(1\)](#) grants You the right to extract, reuse, reproduce, and Share all or a substantial portion of the contents of the database for NonCommercial purposes only;
- b. if You include all or a substantial portion of the database contents in a database in which You have Sui Generis Database Rights, then the database in which You have Sui Generis Database Rights (but not its individual contents) is Adapted Material, including for purposes of Section [3\(b\)](#); and
- c. You must comply with the conditions in Section [3\(a\)](#) if You Share all or a substantial portion of the contents of the database.

For the avoidance of doubt, this Section [4](#) supplements and does not replace Your obligations under this Public License where the Licensed Rights include other Copyright and Similar Rights.

Section 5 – Disclaimer of Warranties and Limitation of Liability.

- a. **Unless otherwise separately undertaken by the Licensor, to the extent possible, the Licensor offers the Licensed Material as-is and as-available, and makes no representations or warranties of any kind concerning the Licensed Material, whether express, implied, statutory, or other. This includes, without limitation, warranties of title, merchantability, fitness for a particular purpose, non-infringement, absence of latent or other defects, accuracy, or the presence or absence of errors, whether or not known or discoverable. Where disclaimers of warranties are not allowed in full or in part, this disclaimer may not apply to You.**
- b. **To the extent possible, in no event will the Licensor be liable to You on any legal theory (including, without limitation, negligence) or otherwise for any direct, special, indirect, incidental, consequential, punitive, exemplary, or other losses, costs, expenses, or damages arising out of this Public License or use of the Licensed Material, even if the Licensor has been advised of the possibility of such losses, costs, expenses, or damages. Where a limitation of liability is not allowed in full or in part, this limitation may not apply to You.**
- c. The disclaimer of warranties and limitation of liability provided above shall be interpreted in a manner that, to the extent possible, most closely approximates an absolute disclaimer and waiver of all liability.

Section 6 – Term and Termination.

- a. This Public License applies for the term of the Copyright and Similar Rights licensed here. However, if You fail to comply with this Public License, then Your rights under this Public License terminate automatically.
- b. Where Your right to use the Licensed Material has terminated under Section [6\(a\)](#), it reinstates:
 1. automatically as of the date the violation is cured, provided it is cured within 30 days of Your discovery of the violation; or
 2. upon express reinstatement by the Licensor.

For the avoidance of doubt, this Section [6\(b\)](#) does not affect any right the Licensor may have to seek remedies for Your violations of this Public License.

- c. For the avoidance of doubt, the Licensor may also offer the Licensed Material under separate terms or conditions or stop distributing the Licensed Material at any time; however, doing so will not terminate this Public License.
- d. Sections [1](#), [5](#), [6](#), [7](#), and [8](#) survive termination of this Public License.

Section 7 – Other Terms and Conditions.

- a. The Licensor shall not be bound by any additional or different terms or conditions communicated by You unless expressly agreed.
- b. Any arrangements, understandings, or agreements regarding the Licensed Material not stated herein are separate from and independent of the terms and conditions of this Public License.

Section 8 – Interpretation.

- a. For the avoidance of doubt, this Public License does not, and shall not be interpreted to, reduce, limit, restrict, or impose conditions on any use of the Licensed Material that could lawfully be made without permission under this Public License.
- b. To the extent possible, if any provision of this Public License is deemed unenforceable, it shall be automatically reformed to the minimum extent necessary to make it enforceable. If the provision cannot be reformed, it shall be severed from this Public License without affecting the enforceability of the remaining terms and conditions.
- c. No term or condition of this Public License will be waived and no failure to comply consented to unless expressly agreed to by the Licensor.
- d. Nothing in this Public License constitutes or may be interpreted as a limitation upon, or waiver of, any privileges and immunities that apply to the Licensor or You, including from the legal processes of any jurisdiction or authority.

Creative Commons is not a party to its public licenses. Notwithstanding, Creative Commons may elect to apply one of its public licenses to material it publishes and in those instances will be considered the “Licensor.” The text of the Creative Commons public licenses is dedicated to the public domain under the [CC0 Public Domain Dedication](#). Except for the limited purpose of indicating that material is shared under a Creative Commons public license or as otherwise permitted by the Creative Commons policies published at creativecommons.org/policies, Creative Commons does not authorize the use of the trademark “Creative Commons” or any other trademark or logo of Creative Commons without its prior written consent including, without limitation, in connection with any unauthorized modifications to any of its public licenses or any other arrangements, understandings, or agreements concerning use of licensed material. For the avoidance of doubt, this paragraph does not form part of the public licenses.

Creative Commons may be contacted at creativecommons.org.